ALLAH DOSTLARININ DÜNYASI

HİLYETU'L-EVLİYÂ

ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ

حلية الأولياء

وطبقات الأصفياء

Ebu Nuaym el-Isbehânî

8

MENKIBELER BÖLÜMÜ

Hilyetu'l-Evliyâ
1. baskı – İstanbul
Cilt 8
Ocak 2015
Özgün adı: Hilyetu'l-Evliyâ ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ
Yazarı: Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-Isbehânî (öl. 430/1038).
Arapça neşirleri: 10 cilt, Kahire 1351-1357/1932-1938; Dâru's-Seâde, Mısır 1974; 12 cilt, yayına hazırlayan: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1418/1997).
İSBN: 978-605-4659-10-4

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız
Redaksiyon: Yusuf Özbek
Kapak: Edib Agagjyshi
Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.
Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11
Bağcılar/ İSTANBUL
Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi
www.ocakyayincilik.com
OCAK YAYINCILIK
Millet Cad. Gülsen Apt.
No. 19 Kat: 4 D. 7
Yusufpaşa
Aksaray, İstanbul
GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

HİLYETU'L-EVLİYÂ

حلية الأولياء

وطبقات الأصفياء

EBÛ NUAYM
el-ISBEHÂNÎ

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b.
İshâk el-Isbehânî

(öl. H. 430/M. 1038)

Cilt 8

İÇİNDEKİLER

Yahyâ b. Muâz 13

Saîd b. el-Abbâs er-Râzî 51

Hâris b. Esed el-Muhâsibî 56

Ali el-Curcâni 134

Fudeym 138

Şurayh b. Yûnus 139

Seriy es-Sakatî 140

İbrâhîm b. Şemmâs 162

Muhammed b. Amr el-Mağribî 162

Beşîr et-Taberî 165

Huzeyme el-Âbid 166

Kâdim ed-Deylemî 166

Ahmed b. el-Ğamr 167

Bişr b. Beşşâr 169

Mücâhid es-Sûfî 170

Ebu'l-Abyad 171

Ahmed el-Meymûnî ve Ahmed el-Mevsılî 172

Arîf el-Yemânî 173

Arfece el-Kûfî 173

Amr el-Becelî 174

Muhammed b. Ebî'l-Kâsım 174

Sebbâ' el-Mevsılî 175

Muhammed en-Numeyrî 175

Miskîn es-Sûfî 176

Ebû Eyyûb 177

Ebû Abdillah el-Barrânî 178

Ahmed b. Mûsâ es-Sekafî 178

Ebû Muhriz et-Tufâvî 179
Huseym el-İclî 180
Hasan el-Hafarî 181
Hâzım el-Hanefî 182
Kays b. es-Seken 183
Hakem b. Ebân 183
Ebû İshâk et-Teymî 183
Ebû Kerîme el-Abdî 185
Ali b. Sâbit 185
Süleymân b. Hayyân el-Ahmar 186
Muhammed b. Muâviye 186
Muğîs el-Esved 187
Muhammed b. Sâlih et-Teymî 187
Ali b. el-Hasan 188
Hattâb el-Âbid 189
Ebû Câfer el-Mıhvelî 189
Ömer es-Sûfî 190
Abbâs el-Mecnûn 190
Şeddâd el-Meczûm 191
Ebû Saîd el-Barâkiî 192
Kerîm Ebû Hâşim 192
Mes'ûd el-Cehmî 193
Zuheyr el-Bâbî 194
Muhammed b. İshâk 200
Kâsım b. Muhammed 202
Yezîd b. Yezîd 204
el-Hâdim 204
el-Ferrâr 205
ed-Deylemî 205
Umeyye b. es-Sâmit 206

Hilâl b. el-Vezîr 207
Muhârib b. Hassân 208
Ebû Amr el-Mervezî 209
İbrâhîm b. Sa'd 210
Ebû Muhriz 214
Dâvûd b. Hilâl 215
Miskîn es-Sûfî 216
Abbâs b. el-Müemmel 216
Muğîs el-Esved 217
el-Kalânisî 218
Şibl el-Mederî 220
Abdullah b. Dînâr 221
Müsâvir el-Mağribî 221
Ferec b. Saîd 222
Ebu'l-Yemân 224
Hayyân el-Esved 224
Ebu'l-Fadl el-Hâşimî 225
İbrâhîm el-Mağribî 225
Ebû Turâb er-Remlî 226
Saîd eş-Şehîd 226
Seyyâr en-Nubâcî 228
Ahmed b. Ravh 229
Câbir er-Rahabî 230
İsimsiz Biri 231
Abdullah b. Hubeyk 232
Sehl b. Abdillah et-Tüsterî 273
Sehl b. Abdillah b. el-Ferhân 321
Ahmed b. Mesrûk 321
Muhammed b. Mansûr 324
Ebû Turâb 326

Ebû İshâk el-Âcurrî 331
Kâsım el-Cerîrî 332
Ebû Yâkûb ez-Zeyyât 333
Ebû Câfer b. el-Kûfî 334
Ubeydullah el-Umarî 335
Ali b. Ma'bed 336
Birisi 336
Ali b. Rezîn 339
Amr en-Nisâbûrî 341
Hamdûn b. Ahmed 344
Muhammed b. el-Fadl 347
Muhammed b. Ali et-Tirmizî 348
Ebû Bekr el-Varrâk 352
Şâh el-Kirmânî 354
Yûsuf er-Râzî 357
Saîd b. İsmâil el-Hîrî 368
Ahmed b. İsa Ebû Saîd el-Hazzâz 373
Ahmed en-Nûrî 378
Cüneyd b. Muhammed el-Bağdâdî 389
Muhammed b. Yakûb 455
Amr b. Osmân el-Mekkî 460
Ruveym b. Ahmed 470
Ahmed b. Muhammed b. Atâ 481
İbrâhîm b. es-Seriy 487
Bedr el-Mağazilî 488
el-Kalânisî 488
Hayr en-Nessâc 490
Ebû Bekr b. Müslim 494
Semnûn b. Hamza 495
Ali b. el-Muvaffak 500

Ebû Osmân el-Varrâk 502
Ebû Eyyûb el-Hammâl 502
Ebû Abdillah el-Celâ 504
İbn Ebî'l-Verd 506
Sadakatu'l-Makâbirî 507
Tâhir el-Makdisî 509
Nasr es-Sâmit 513
Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî 514
Hasan el-Musûhî 518
Ebû Abdillah el-Berâsî 519
Ebû Şuayb el-Berâsî 521
Benân el-Bağdâdî 522
İbrâhîm el-Havvâs 524
Ebû Abdillah Hâkân 536
İbrâhîm el-Mâristânî 537
Ebû Câfer el-Meczûm 541
Ebû Abdillah el-Mağribî 544
Abdurrahîm b. Abdilmelik 545
Muhammed es-Semîn 547
Muhammed b. Saîd el-Kuraşî 549
Ali es-Sâmirî 552
Ebû Câfer el-Haddâd 553
Ebû Câfer el-Kebîr ve Ebu'l-Hasan es-Sağîr 554
Ebû Ahmed el-Kalânisî 556
Ebû Saîd el-Kuraşî 558
Ebû Yakûb ez-Zeyyât 559
Ebû Câfer el-Kettânî 560
Ebû Bekr ez-Zekkâk 562
Ebû Abdillah el-Hadramî 564
Abdullah el-Haddâd 564

Ebû Amr ed-Dimaşkî	566
Ebû Nasr el-Muhib	567
Ebû Sâlim ed-Debbâğ	568
Ebû Muhammed el-Cüreyrî	569
İbnu'l-Furğânî	571
Ebû Ali el-Cürcânî	574
Ebû Abdillah es-Siczî	575
Mahfûz b. Mahmûd	576
İbn Tâhir el-Ebherî	576
Ebû Bekr el-Ebherî	579
Ebu'l-Hasan es-Sâiğ	580
Mimşâd ed-Dîneverî	580
Ebû İshâk el-Kassâr	581
Ebû Abdillah b. Bekr	583
el-Murta'iş	584
en-Nehrecûrî	586
Ebû Ali er-Rûzbârî	587
Ebû Bekr el-Kettânî	589
İbn Fâtik	591
İbn Alân	592
Sehl el-Enbârî	592
Abdullah b. Dînâr	593
Ebû Ali el-Varrâk	593
İbnu'l-Kâtib	594
el-Karimîsînî	595
İbrâhîm b. Şeybân	597
Ebu'l-Hüseyin b. Benân	598
Ali el-Fârisî	599
Hüseyin b. Ali b. Yezdâniyâr	600
İbrâhîm b. Ahmed el-Muvellid	602

Ali b. Abdilhamîd 603
Saîd b. Abdilazîz 603
Ebû Bekr eş-Şiblî 604
İbnu'l-A'râbî 624
Ebû Amr ez-Zeccâcî 625
Muhammed b. Alyân 626
Ahmed b. Ebî Sa'dân 627
Ebu'l-Hayr el-Akta' 628
Ebû Abdillah el-Basrî 629
Ebu'l-Hasan el-Bûşencî 630
Kâsım es-Seyyârî 632
Câfer el-Huldî 634
Ebû Bekr et-Tamistânî 635
Ebu'l-Abbâs Ahmed ed-Dîneverî 637
Ahmed b. Atâ 638
Bundâr b. el-Hasan 640
İbn Hafîf 642
Nu'mân b. Abdisselâm 647
İbn Ma'dân 648
Âmir b. Hamdeveyh 648
İsâm b. Yezîd 649
Mûsâ b. Musâvir 649
Muhammed b. el-Velîd 649
Muhammed b. en-Nu'mân 650
Sâlih b. Mihrân 650
Abdullah b. Hâlid 651
Recâ b. Suheyb 652
Abdullah b. Dâvûd 653
İbrâhîm b. İsa 653
Abdulvehhâb ed-Dabbî 654

Hâmid Şâze 655
Useyd b. Âsım 655
Ebû Câfer el-Firyâbî 655
Ahmed b. Muhammed b. İshâk 656
Mûsâ el-Hazzâr 657
Ahmed b. Mehdî 657
Muhammed b. Ma'rûf el-Attâr 658
Hârûn er-Râî 659
Abbâs b. İsmâil 659
Zekeriyâ b. es-Salt 661
Abdullah ve Hemmâm Kardeşler 662
Muhammed b. el-Ferec el-Vedinkânî 662
İbn Ma'dân 663
Ebu'l-Hasan b. Sehl 665
Ahmed b. Câfer b. Hâni 667
Muhammed b. el-Hüseyin el-Huşûî 669

Yahyâ b. Muâz

Onlardan biri de; devamlı öven ve şükreden, kanaatkâr ve sabırlı olan, yalvarıp yakaran ve nasihat edip uyaran Yahyâ b. Muâz. İnsanlardan çekinip sınırlara dikkat etmiş, Allah sevgisini geliştirmek için müşâhede etmekten lezzet almış, zayıflara ulaşmak için güçlülere katlanmış birisidir.

(١٥٠١٤)- [١٠/٥١] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو سَنَةَ اثْنَتَيْنِ وَخَمْسِينَ،، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلَوِيَّةَ الدَّامَغَانِيَّ، يَقُولُ سَنَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ وَثَلاثِ مِائَةٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ:

يَا لَيْتَهُ لَمْ يَكُنْ فِي اللَّوْحِ مَسْطُورًا　　ذَنْبٌ عَلَى عَبْدِهِ قَدْ كَانَ مَقْدُورًا
كَيْفَ النَّجَاةُ بِعَبْدٍ أَنْتَ خَالِقُهُ　　مَاذَا تُرِيدُ بِهِ يَا رَبِّ مَفْطُورًا
يَا وَيْحَهُ يَوْمَ يَسْتَدْعِي صَحَائِفَهُ　　إِلَيْكَ مِنْ حَمْدَةِ الأَمْوَاتِ مَنْشُورًا

Hasan b. Aleviyye ed-Dâmağanî, Yahyâ b. Muâz'ın (Hicri) üç yüz on dört yılında şöyle dediğini nakleder;

Keşke Levh-i Mahfuz'da yazılmamış olsaydı,
Bir kuluna mukadder yazılmış bir tek günah.
Yarattığın bir kulun kurtuluşu ne olsun?
Yaratılmış kaderle ne dilemiştir Allah?
Dirilen ölülerin kitabı istenince,
Zatına şükretmekten başka ne yapsın eyvah!

(١٥٠١٥)- [١٠/٥١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ، يَقُولُ: "

أَنَا مَشْغُولٌ بِذَنْبِي يَا رَجُلُ　　كُفَّ عَنِّي إِنَّ قَلْبِي فِي شُغُلٍ
كَيْفَ أَرْجُو تَوْبَةً تُدْرِكُنِي　　وَأَرَى قَلْبِي بِوَيْلِي يَشْتَغِلُ
ذَهَبَتْ نَفْسِي بِلا شَكٍّ عَلَى　　أَنَّنِي أَدْفَعُ دَهْرِي بِالْعِلَلِ

Hasan b. Aleviyye ed-Dâmağânî, Yahyâ b. Muâz'ın şöyle dediğini nakleder;

Ben kendi günahımla uğraşırken be adam,
Beni kendi halime bırak yüreğim dolu.
Nasıl tövbe etsem de kabul edilse tövbem,
Diye gördüğüm kadar yüreğim düşünceli.
Şüphesiz kâni oldum ve hayatımda her dem,
Hep belayla uğraştım, başım da hep belalı.

(١٥٠١٦)- [٥١/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا الْحَسَنُ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: " لَسْتُ أَبْكِي عَلَى نَفْسِي إِنْ مَاتَتْ، إِنَّمَا أَبْكِي عَلَى حَاجَتِي إِنْ فَاتَتْ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: كَيْفَ أَمْتَنِعُ بِالذَّنْبِ مِنْ رَجَائِكَ وَلا أَرَاكَ تَمْتَنِعُ لِلذَّنْبِ مِنْ عَطَائِكَ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: إِلَهِي ذَنْبِي إِلَى نَفْسِي فَأَنَا مَعْنَاهُ، وَحُبِّي لَكَ هُوَ لَكَ فَأَنْتَ مَعْنَاهُ وَالْحُبُّ أَعْتَقِدُهُ لَكَ طَائِعًا وَالذَّنْبُ آتِيَهُ كَارِهًا فَهَبْ كَرَاهَةَ ذَنْبِي لِطَوَاعِيَةِ حُبِّي إِنَّكَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: إِلَهِي إِنْ لَمْ تَرْحَمْنِي رَحْمَةَ الْكَرَامَةِ عَلَيْكَ فَارْحَمْنِي رَحْمَةَ الإِيقَاعِ إِلَيْكَ، إِلَهِي بِكَرَمِكَ غَدًا أَصِلُ إِلَيْكَ، كَمَا بِنِعْمَتِكَ دُلِلْتُ الْيَوْمَ عَلَيْكَ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: إِنْ وَضَعَ عَلَيْهِمْ عِدْلَهَ لَمْ تَبْقَ لَهُمْ حَسَنَةٌ، وَإِنْ أَنَالَهُمْ فَضْلَهُ لَمْ تَبْقَ لَهُمْ سَيِّئَةٌ "

Yahyâ der ki: "Öldüğümde kendime ağlamam, ancak yapmak istediğim kaçarsa ağlarım."

Yahyâ dedi ki: "Sen günah işlememe rağmen nimetini benden kesmezken, ben günah işleyerek seni arzulamaktan nasıl uzak durayım?"

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Allahım! Günahım bana ait, mânâsı benim. Sana olan aşkım senindir, mânâsı sensin. Sevgimi sana isteyerek hissediyorum, günahı istemeyerek yapıyorum. Günahıma olan nefretimi, sana olan muhabbet şevkine tebdil et, merhamet edenlerinin en merhametlisi sensin."

Yahyâ dedi ki: "Allahım! Bana, senin için değerli olanlara ettiğin merhametle merhamet etmezsen, senin için önemsiz insanlara merhamet ettiğin gibi merhamet et. Allahım! Bugün nimetin sayesinde seni bulduğum gibi, yarın senin fazl-ı kereminle sana kavuşacağım."

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Allah onlara adaletiyle muamele etse, onlara bir hasene bile kalmaz. Onlara lütuf ve keremiyle muamele etse bir günahları bile kalmaz."

(١٥٠١٧)- [١٠/٥٢] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " مَفَاوِزُ الدُّنْيَا تُقْطَعُ بِالأَقْدَامِ، وَمَفَاوِزُ الآخِرَةِ تُقْطَعُ بِالْقُلُوبِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ لا يَزَالُ دِينُكَ مُتَمَزِّقًا مَا دَامَ الْقَلْبُ بِحُبِّ الدُّنْيَا مُتَعَلِّقًا، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَا رَكَنَ إِلَى الدُّنْيَا أَحَدٌ إِلا لَزِمَهُ عَيْبُ الْقُلُوبِ وَلا مَكَّنَ الدُّنْيَا مِنْ نَفْسِهِ أَحَدٌ، إِلا وَقَعَ فِي بَحْرِ الذُّنُوبِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَرَأَى رَجُلا يَوْمًا يَقْلَعُ الْجَبَلَ فِي يَوْمٍ حَارٍّ وَهُوَ يُغَنِّي، فَقَالَ: مِسْكِينٌ ابْنُ آدَمَ قَلْعُ الأَحْجَارِ أَهْوَنُ عَلَيْهِ مِنْ تَرْكِ الأَوْزَارِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ لَمْ يَرْضَ عَنِ اللَّهِ فِي الْمَمْنُوعِ لَمْ يَسْلَمْ مِنَ الْمَمْنُوعِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: طَلَبُوا الزُّهْدَ فِي بَطْنِ الْكُتُبِ، وَإِنَّمَا هُوَ فِي بَطْنِ التَّوَكُّلِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَسُئِلَ مَتَى يَعْلَمُ الرَّجُلُ أَنَّهُ قَدْ أَصَابَ الطَّرِيقَ وَأَمِنَ هَذَا الْخَلْقَ؟ قَالَ: إِذَا اسْتَحْلَوْهُ وَاسْتَمَرَّهُمْ وَأَحَبُّوا لِقَاءَهُ وَكَرِهَ لِقَاءَهُمْ، قَالَ: وَنَظَرَ يَوْمًا إِلَى إِنْسَانٍ وَهُوَ يُقَبِّلُ وَلَدًا صَغِيرًا، فَقَالَ: أَتُحِبُّهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: هَذَا حُبُّكَ لَهُ إِذْ وَلَدْتَهُ، فَكَيْفَ بِحُبِّ اللَّهِ لَهُ إِذْ خَلَقَهُ؟ قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: سَبَّحُوا فِي بِحَارِ الْبَلايَا حَتَّى جَاوَزُوهَا إِلَى الْعَطَايَا، ثُمَّ سَبَّحُوا فِي بِحَارِ الْعَطَايَا حَتَّى جَاوَزُوهَا إِلَى رَبِّ الْبَرَايَا، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَقِيلَ لَهُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ دَوَامَ غَمِّكَ؟ قَالَ: مِنْ شَيْءٍ وَاحِدٍ، قِيلَ وَمَا هُوَ؟ قَالَ: خَلَقَنِي وَلا أَدْرِي لِمَ خَلَقَنِي؟ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَنْ أَشْخَصَ بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ انْفَتَحَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ وَجَرَتْ عَلَى لِسَانِهِ "

Abdullah b. Sehl er-Râzî'nin bildirdiğine göre Yahyâ b. Muâz der ki: "Dünyanın imtihanları adımlarla geçilir, âhiretin imtihanları yüreklerle geçilir."

Yine şöyle dedi: "Ey Âdemoğlu! Kalp dünya sevgisine bağlı olduğu müddetçe dinin paramparça olacaktır."

Dedi ki: "Kim dünyaya yaslanırsa kalplerin ayıpları ona yapışır. Kim dünyaya yerleşmeye kalkışırsa günah deryalarına düşer, boğulur."

Bir gün bir adamın şarkı söyleyerek taş topladığını görünce: "Âdemoğlu gariptir, taş toplamak ona günahları terk etmekten daha kolay gelir" dedi.

Dedi ki: "Allah'ın yasakladıklarını kabul etmeyen, yasaklardan kurtulamaz."

Dedi ki: "Zühdü kitapların içinde aradılar, oysa zühd tevekkülün içindedir, keşke bilselerdi."

Kendisine, "Kişi doğru yolu bulup, bu insanlardan kurtulduğunu ne zaman anlar?" diye sorduklarında: "Onlar kendisinden hoşlanıp da kendisi sıkıldığında. Onlar kendisiyle birlikte olmak isteyip de kendisi onları görmek istemediğinde" dedi.

Bir gün küçük bir çocuğu öpen bir adamı görünce ona: "Onu seviyor musun?" diye sordu. Adam "Evet" deyince şöyle devam etti: "Onu dünyaya getiren kişi olarak bu kadar seviyorsan, onu yaratan Allah'ın sevgisi nasıl olur?"

Dedi ki: "Bela deryalarında yüzdüler, geçip mükâfatlara kavuştular. Sonra mükâfat deryalarında yüzdüler, geçip kâinatın Rabbine kavuştular."

Ona "Neden devamlı hüzünlüsün?" diye sordular, "Tek bir şeyden" dedi. "Nedir?" dediler, "Beni yarattı, ama niye yarattığını bilmiyorum" dedi.

Dedi ki: "Kim kalbiyle Allah'a yönelirse, hikmet pınarları kalbinden dökülür, diline akar."

(١٥٠١٨)- [٥٢/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ الدَّامَغَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " قَدْ غَرِقَ فِي بَلائِهِ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَنْجُوَ مِنْ رَبِّهِ بِصَفَائِهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: أَنَا فِي نَصْبِ الْمَنَابِرِ وَتَعْبِيَةِ الْعَسَاكِرِ وَالنَّاسُ لا يَعْلَمُونَ، وَقَالَ يَحْيَى: الأَبْدَانُ فِي سِجْنِ النِّيَّاتِ، وَالنَّاسُ ثَلاثَةٌ: رَجُلٌ تَشَاغَلَ بِالدُّنْيَا عَنِ اللَّهِ مَذْمُومًا، وَرَجُلٌ تَشَاغَلَ بِالآخِرَةِ مَحْمُودًا، وَرَجُلٌ تَشَاغَلَ بِاللَّهِ عَمَّا دُونَهُ مُقَرَّبًا مَرْفُوعًا، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: لا يُفْلِحُ مَنْ شُمَّتْ مِنْهُ رَائِحَةُ الرِّيَاسَةِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: جِمَاعُ الأَمْرِ كُلِّهِ فِي شَيْئَيْنِ: سُكُونِ الْقَلْبِ عَلَى رِزْقِ هَذِهِ النَّاحِيَةِ، وَالاجْتِهَادِ فِي طَلَبِ رِزْقِ تِلْكَ النَّاحِيَةِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنْ لَقِيَنِي الْقَضَاءُ بِكَيْدٍ مِنَ الْبَلاءِ لَقِيتُ الْقَضَاءَ بِكَيْدٍ مِنَ الدُّعَاءِ "

Hasan b. Aleviyye ed-Dâmağânî, Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Adam belaların içinde boğulmuş, arınarak Rabbinden kurtulmak istiyor."

Yahyâ dedi ki: "Ben minberleri ayakta tutmak ve asker doldurmakla uğraşıyorum, ama insanlar bilmiyor."

Yahyâ dedi ki: "Bedenler niyetlerin esiridir. İnsanlar üç türlüdür: Birisi dünyayla meşgul olur. Allah tarafından yerilir. Birisi âhiretle meşgul olur övülür. Birisi mâsivayı bırakıp sadece Allah ile meşgul olur ki bu, Allah'a yakın ve yüksek mertebeye sahip olur."

Dedi ki: "Liderlik kokan kişi iflah olmaz."

Dedi ki: "Bütün meseleler iki maddede toplanır: Bu tarafta kalbin eldeki rızka razı olması, diğer tarafta rızık elde etmek için çalışması."

Dedi ki: "Kader bir musibet tuzağıyla karşıma çıkarsa, ben kaderin karşısına dua tuzağıyla çıkarım."

(١٥٠١٩)- [٥٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ حَكَّوَيْهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " لا تَسْتَبْطِئِ الإِجَابَةَ وَقَدْ سَدَدْتَ طُرُقَاتِهَا بِالذُّنُوبِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: اتْرُكِ الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ تَتْرُكَكَ، وَاسْتَرْضِ رَبَّكَ قَبْلَ مُلاقَاتِهِ وَأَعْمِرْ بَيْتَكَ الَّذِي تَسْكُنُهُ، قَبْلَ انْتِقَالِكَ إِلَيْهِ يَعْنِي الْقَبْرَ "

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Duanın kabulü gecikmez, sen günahlarla onun yolunu kapatmışsındır."

Yahyâ diyor ki: "Dünya seni terk etmeden, sen onu terk et. Rabbinin huzuruna çıkmadan rızasını iste. İntikal etmeden ikamet edeceğin evini yani kabrini hazırla."

(١٥٠٢٠)- [٥٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " إِنَّمَا يَنْبَسِطُونَ إِلَيْهِ عَلَى قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ لَدَيْهِ "

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "O'ndaki mertebelerine göre ona dayanırlar."

(١٥٠٢١)- [٥٣/١٠] وَسَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " مَنْ كَانَ قَلْبُهُ مَعَ الْحَسَنَاتِ لَمْ تَضُرَّهُ السَّيِّئَاتُ، وَمَنْ كَانَ مَعَ السَّيِّئَاتِ لَمْ تَنْفَعْهُ الْحَسَنَاتُ،

1521- Yahyâ b. Muâz diyor ki: "Kalbi iyiliklerle olana, kötülükler zarar veremez. Kötülüklerle birlikte olana da iyilikler fayda etmez."

قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: لَوْ رَأَتِ الْعُقُولُ بِعُيونِ الإِيمَانِ نُزْهَةَ الْجَنَّةِ لَذَابَتِ النُّفُوسُ شَوْقًا، وَلَوْ أَدْرَكَتِ الْقُلُوبُ كُنْهَ هَذِهِ الْمَحَبَّةِ لِخَالِقِهَا لانْخَلَعَتْ مَفَاصِلُهَا إِلَيْهِ وَلَهًا عَلَيْهِ، وَلَطَارَتِ الأَرْوَاحُ إِلَيْهِ مِنْ أَبْدَانِهَا دَهَشًا فَسُبْحَانَ مَنْ أَغْفَلَ الْخَلِيقَةَ عَنْ كُنْهِ هَذِهِ الأَشْيَاءِ، وَأَلْهَاهُمْ بِالْوَصْفِ عَنِ حَقَائِقِ هَذِهِ الأَشْيَاءِ،

Yahyâ b. Muâz der ki: "Eğer akıllar iman gözüyle Cennetin güzelliğini görseydi nefisler onun özlemiyle erirdi. Eğer akıllar kendisini yaratana olan bu sevginin aslını idrak edecek olsalardı, Ona olan özlemle ruhları göğüslerinden çıkarcasına uçup Ona varmak isterlerdi. Eşyanın künhünü yarattıklarından saklayan ve kullarını hakikatin aslını ve vasfını anlamaktan aciz kılan Allah noksanlıklardan münezzehtir."

قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: لا تَطْلُبِ الْعِلْمَ رِيَاءً وَلا تَتْرُكْهُ حَيَاءً، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: أَعْظَمُ الْمُصِيبَةِ عَلَى الْحَكِيمِ فِي الْيَوْمِ أَنْ يَمْضِيَ عَنْهُ لا يَأْتِيهُ فِيهِ هَدِيَّةٌ مِنْ رَبِّهِ يَعْنِي: حِكْمَةً جديدةً "

Yahyâ der ki: "İlmi gösteriş için öğrenme, utandığın içinde terk etme."

Yine der ki: "Bilge için en büyük musibet, gününün geçmesi ve Rabbinden hediye yeni bir hikmet gelmemesidir."

(١٥٠٢٢)- [٥٣/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدٍ الرَّازِيَّ الْمُذَكِّرَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " الدُّنْيَا أَمِيرُ مَنْ طَلَبَهَا وَخَادِمُ مَنْ تَرَكَهَا، الدُّنْيَا طَالِبَةٌ وَمَطْلُوبَةٌ، فَمَنْ طَلَبَهَا رَفَضَتْهُ، وَمَنْ رَفَضَهَا طَلَبَتْهُ، الدُّنْيَا قَنْطَرَةُ الآخِرَةِ، فَاعْبُرُوهَا وَلا تَعْمُرُوهَا، لَيْسَ مِنَ الْعَقْلِ بُنْيَانُ الْقُصُورِ عَلَى الْجُسُورِ، الدُّنْيَا عَرُوسٌ وَطَالِبُهَا مَاشِطَتُهَا، وَبِالزُّهْدِ يُنْتَفُ شَعْرُهَا، وَيُسَوَّدُ وَجْهُهَا، وَيُمَزَّقُ ثِيَابُهَا، وَمَنْ طَلَّقَ الدُّنْيَا، فَالآخِرَةُ زَوْجَتُهُ، فَالدُّنْيَا مُطَلَّقَةُ الأَكْيَاسِ لا تَنْقَضِي عِدَّتُهَا أَبَدًا، فَخَلِّ الدُّنْيَا وَلا تَذْكُرْهَا، وَاذْكُرِ الآخِرَةَ وَلا تَنْسَهَا، وَخُذْ مِنَ الدُّنْيَا مَا يُبَلِّغُكَ الآخِرَةَ، وَلا تَأْخُذْ مِنَ الدُّنْيَا مَا يَمْنَعُكَ الآخِرَةَ "

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Dünya isteyenin amiri, terk edenin hizmetçisidir. Dünya isteyen ve istenendir. Onu isteyeni reddeder, reddedeni ister. Dünya âhiretin köprüsüdür. Onu geçin imar etmeyin. Köprüler üzerine köşk yapmak akıl kârı değildir. Dünya gelindir, onu isteyen onun saçını tarayandır, zühd ile saçı yolunur, yüzü kararır ve elbiseleri parçalanır. Dünyayı boşayanın, âhiret eşi olur. Dünya güzel bir duldur, hiddeti asla bitmez. Dünyayı bırak ve adını anma. Âhireti an ve onu unutma. Dünyadan seni âhirete götürecek kadar faydalan. Dünyadan seni âhiretten engelleyecek kadar faydalanma."

(١٥٠٢٣)- [١٠/٥٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " تَمَامُ الْمَغْفِرَةِ فِي ثَلاثٍ: حُسْنِ الْقَبُولِ، وَتَقْلِيدِ الْعِلْمِ، وَبَذْلِ الْفَضْلِ، وَتَفْسِيرُ حُسْنِ الْقَبُولِ، أَنْ تَسْمَعَ بَيِّنَةَ الاسْتِفَادَةِ وَتَنْظُرَ الإِرَادَةَ، وَتَقْلِيدُ الْعِلْمِ، أَنْ لا تَهُزُّ رَأْسَكَ كَأَنَّكَ عَالِمٌ بِمَا تَسْمَعُهُ فَهَذَا يُدْخِلُهُ فِي الْكِبْرِ وَيُفْسِدُ الْعَمَلَ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: عَدَمُ التَّوَاضُعِ مَنْ فَاتَهُ خِصَالٌ: عِلْمُهُ بِمَا خُلِقَ لَهُ، وَمَا خُلِقَ مِنْهُ، وَمَا يَعُودُ إِلَيْهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: عَلامَةُ مَنِ اتَّقَى اللَّهَ ثَلاثَةُ خِصَالٍ: مَنْ آثَرَ رِضَاهُ، وَقَارَنَ تُقَاهُ، وَخَالَفَ هَوَاهُ، يَعْنِي رِضَا اللَّهِ عَلَى رِضَا نَفْسِهِ وَقَارَنَ تُقَاهُ يَعْنِي جَعَلَ التُّقَى قَرِينَهُ فَلا يُزَايِلُهُ فِي حَالِ عُسْرِهِ وَيُسْرِهِ وَسُرُورِهِ وَرِضَاهُ وَغَضَبِهِ، وَخَالَفَ هَوَاهُ يَعْنِي فِيمَا يُبْعِدُهُ عَنِ اللَّهِ وَيُنْقِصُهُ حَظَّ الْجَزَاءِ "

Yahyâ b. Muâz dedi ki: "Mağfiretin gerçekleşebilmesi üç şarta bağlıdır: Hüsnü kabul, ilme uymak ve infak etmek. Hüsnü kabul; istifade etmek için konunun özünü anlayıp kararlılık göstermendir. İlme uymak; duyduğunu biliyormuş gibi başını sallamaman ki, bu seni kibre sokar ve amelini boşa çıkarır."

Yahyâ diyor ki: "Mütevazi olmamanın sebebi, şu bazı hasletleri kaçırmaktır: Ne için yaratıldığını bilmemek, neden yaratıldığını bilmemek ve nereye döneceğini bilmemek."

Yahyâ diyor ki: "Allah'ın emirlerine saygı göstermenin alâmeti üç hasletti: O'nun rızasını üstün görmek, takvasına bağlı olmak, kendi hevâsına aykırı davranmaktır. Yani, Allah'ın rızasını kendi memnuniyetine tercih eden, takvayı prensip kabul eden, kolaylıkta, zorlukta, sevinçte, memnuniyette ve kızgınlıkta bunu göz önünde tutan ve hevâsına aykırı davranan, yani kendisini Allah'tan uzaklaştıracak ve mükâfat şansını tehlikeye düşürecek davranışlardan uzak duran demektir."

(١٥٠٢٤)- [١٠/٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: " إِنْ أَعْرَضْتَ عَنَّا وَجْهِكَ الْكَرِيمِ اسْتَعْطَفْنَاكَ بِقَوْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: إِنْ تَلَقَّانِي بِمَكْرٍ مِنْهُ اقْتِدَارًا تَلَقَّيْتُهُ بِذُلٍّ مِنِّي افْتِقَارًا، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: التَّائِبُ يَبْكِيهِ ذَنْبُهُ، وَالزَّاهِدُ تَبْكِيهِ غُرْبَتُهُ، وَالصِّدِّيقُ يَبْكِيهِ خَوْفُ، زَوَالِ الإِيمَانِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: فِكْرَتُكَ فِي الدُّنْيَا تُلْهِيكَ عَنْ رَبِّكَ، وَعَنْ دِينِكَ، فَكَيْفَ إِذَا بَاشَرْتَهَا بِجَمِيعِ جَوَارِحِكَ؟ قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: اتَّقِ عَلَى جِرَابِ إِيمَانِكَ لا يَقْرِضُهُ الْفَأْرُ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: تَضَاحَكَتِ الأَشْيَاءُ إِلَى أَوْلِيَاءِ اللَّهِ الْعَارِفِينَ بِأَفْوَاهِ الْقُدْرَةِ عَنْ مَلِيكِهِمْ لِمَا يَرَوْنَ مِنْ آثَارِ صُنْعِهِ فِيهَا وَيُعَايِنُونَ مِنْ بَدَائِعِ خَلْقِهِ مَعَهَا فَلَهُمْ فِي كُلِّ شَيْءٍ مُعْتَبَرٌ وَعِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مُدَّكِرٌ، وَقَالَ فِي دُعَائِهِ: إِلَهِي ضَمِّنْ أَعْمَالِي غَنِيمَةَ عُقْبَاهَا وَامْنَعْ نَفْسِي لَذَاذَةَ دِينِهَا، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: سُبْحَانَ مَنْ يَبِيعُ الْحَبِيبَةَ بِالْبَغِيضَةِ يَعْنِي الدُّنْيَا، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: الْجَنَّةُ حَبِيبَةُ الْمُؤْمِنِ يَبِيعُهَا مِنْهُ بِالْبَغِيضَةِ يَعْنِي الدُّنْيَا، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: رُبَّمَا رَأَيْتُ أَحَدَهُمْ يَقُولُ: عِشْرِينَ سَنَةً أَطْلُبُ رَبِّي وَيْحَكَ رَبُّكَ لا تَجْبِرْهُ عَلَى تَضْيِيعِ نَفْسِكَ أَبَدًا اطْلُبْ نَفْسَكَ حَتَّى تَجِدَهَا، فَإِذَا وَجَدْتَهَا فَقَدْ وَجَدْتَ رَبَّكَ، قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى، يَقُولُ: وَاعَجَبًا كُلُّ مَنْ جَاءَنِي بِكَبَّةٍ وَقَدْ ضَاعَ رَأْسُهُ طَلَبْتُهَا فِي سَاعَةٍ، فَدَفَعْتُهَا إِلَيْهِ وَرَأْسُ الْكُبَّةِ مِنْ غَزَلِي قَدْ ضَاعَ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً وَأَنَا فِي طَلَبِهِ فَلا أَقْدِرُ عَلَيْهِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: الدُّنْيَا لا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جُنَاحَ بَعُوضَةٍ وَهُوَ لا يَسْأَلُكَ مِنْهَا جُنَاحَ بَعُوضَةٍ "

Yahyâ der ki: "Bizden yüzünü çevirirsen, Lâ ilâhe illallâh diyerek seni yumuşatırız"

Yahyâ der ki: "Eğer güçlü olduğu için bana tuzak kurarsa, ben zelil olduğum için ihtiyacımı takdim ederim."

Yahyâ diyor ki: "Tövbe edeni günahı ağlatır, zahidi garibanlığı ağlatır, sadık olanı imam kaybetme korkusu ağlatır."

Yahyâ diyor ki: "Dünyayı sadece düşünmen, seni Rabbinden ve dininden alıkoyar. Dünyayı bütün hücrelerinin içinde yaşarsan ne olacağını sen düşün."

Yahyâ diyor کل: "".imanının kılıfına dikkat et, fareler kemirmesin

Yahyâ diyor ki: "Bütün eşya, sultanlarının onlara kudretinden verdiği ağızlarıyla Allah'ın ârif kullarına gülerler. Zira ârifler, Allah'ın eşyanın üzerindeki etkisini görürler, yaratma sanatını orada seyrederler. Her şeyden ".ibret alıp her şey üzerinde tefekkür ederler

Yahyâ bir duasında der ki: "Allahım؛ Amellerimin sonucunu ganimet ".olarak kaydet ve nefsimin dininden lezzet almasını engelle

Yahyâ diyor ki: "Sevileni, sevilmeyenle yani âhireti dünya karşılığında " saftın Allah'ı teşbih **ederim**

Yahyâ diyor ki: "Cennet müminin sevgilisidir. Onu Allah'tan ".sevmediğiyle yani dünyayla satın alır

Yahyâ diyor ki: "Birinin «Yirmi senedir Rabbimi arıyorum» dediğini işitmiştim; yazıklar olsun sana, Rabbini seni kaybetmeye zorlama. Kendini ".ara belki bulursun. Kendini bulunca Rabbini bulursun

Yahyâ diyor ki: "Çok ilginçtir; ne zaman biri, başı darmadağın olmuş bir kayıpla gelse, onu bir saatte bulup ona verdim. Fakat gazelimin başı yirmi ".senedir kayıp, arar dururum ama bulamam

Diyor ki: "Dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar etmez. Zaten O senden bir sivrisinek kanadı bile istemiyor."

)١٥٠٢٥(-]٠ ا/ هم ا أ **د**رني **مدم**د بن **أخنذ** انئذاد ي أبو بكر في كتابؤc و حدبتي

صت مدحاذ بن ت خ م ا كا ئ، ث إ محدلك م ئ ت ه ل واري، قات: ت م غ غ يمحی ئ

معاذ، ثق وب؛K آيها ١ ١ ^C^ ٧ ؛∩طرق ا الاخزة والصدق ،ء نوالقهل

يَسْهُلْ عَلَيْهِ الْجَهْلُ فِي جَنْبِ طَلَبِهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ لَمْ يَهُنْ عَلَيْهِ الْخَلْقُ لَمْ يَعْظُمْ عَلَيْهِ الرَّبُّ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ طَلَبُهُ فِي طَرِيقِ الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ وَالشَّوْقِ وَالْمَحَبَّةِ، كَانَ مُتَحَيِّرًا فِي طَلَبِهِ مُخْلِطًا فِي عَمَلِهِ لا يَجِدُ لَذَّةَ الْعِبَادَةِ وَلا يَقْطَعُ طَرِيقَ الزَّهَادَةِ، فَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ مَعَادُكُمْ، وَانْظُرُوا أَلا تَكُونُوا مِمَّنْ يَعْرِفُهُمْ جِيرَانُهُمْ وَإِخْوَانُهُمْ بِالْخَيْرِ وَالإِرَادَةِ وَالزِّهَادَةِ وَالْعِبَادَةِ وَحَالُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى خِلافِ ذَلِكَ، فَإِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا يَجْزِيكُمْ عَلَى مَا يَعْرِفُ مِنْكُمْ لا عَلَى مَا يَعْرِفُهُ النَّاسُ، وَلا تَكُونُوا مِمَّنْ يَوْلَعُ بِصَلاحِ الظَّاهِرِ الَّذِي إِنَّمَا هُوَ لِلْخَلْقِ وَلا ثَوَابَ لَهُ، بَلْ عَلَيْهِ الْعِقَابُ، وَيَدَعُ الْبَاطِنَ الَّذِي هُوَ لِلَّهِ وَلَهُ الثَّوَابُ وَلا عِقَابَ عَلَيْهِ "

Yahyâ b. Muâz dedi ki: “Ey âhiret ve sıdk yolunun müridleri! İbadet ve zühd yollarını arayanlar! Şunu bilin ki; aklını güzelleştirmeyen, Rabbine ibadeti güzelleştirmeyenler, ibadeti mahveden tehlikeleri bilmeyenler Allah'tan sakınmayı beceremez. Bir kimse bir şeyi ararken samimi olmazsa, bulduğunda ondan faydalanamaz.

Bilin ki; büyük bir görev ve önemli bir iş için yaratıldınız, ilim sadece öğrenmek için değildir. Öğrenip onunla amel etmek içindir. Çünkü sevap, ilimle amel için yazılır, ilmin kendisine değil. Görmez misin, ilim kendisiyle amel edilmezse vebâl ve yüke dönüşür.

Ey müridler topluluğu! Dünya lezzetlerini ve nimetlerini bıraktıktan sonra, âhireti isterken samimi olmayanlardan olup, hem dünyadan hem âhiretten nasibini alamayanlardan olmamaya dikkat edin. Ne istediğiniz iyi düşünün. İstediğinin önemini bilmeyenin, isteğiyle birlikte cahil olmaması işten bile değildir.

Şunu bilin ki: Huylarını önemsiz görmeyen Rabbini tazim edemez. Rağbet, takva, zühd, şevk ve muhabbet yolunda gitmek istemeyen; ne istediğini bilemez, amellerini birbirine karıştırır, ibadetin lezzetine alamaz ve zahidlerin yolunda gidemez.

Kendisine döneceğiniz Allah'tan korkun. Komşuları ve kardeşleri tarafından hayırlı, iradeli, zühdünde ve ibadetinde insanlar olarak bilinen, ama Allah katındaki durumları bunun tersi olanlardan olmamaya dikkat edin. Zira Allah sizi insanların bildiğine göre değil kendi bildiğine göre değerlendirecektir. Zahirde insanlar için faydalı, iyi olan fakat sevabı

(١٥٢١٩)- [١٤٧/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: كَانَ يَدِي فِي يَدِ زُهَيْرٍ أَمْشِي مَعَهُ فَانْتَهَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مَكْفُوفٍ يَقْرَأُ فَلَمَّا سَمِعَ قِرَاءَتَهُ وَقَفَ وَنَظَرَ، وَقَالَ: " لا تَغُرَّنَّكَ قِرَاءَتُهُ وَاللَّهِ وَاللَّهِ إِنَّهُ شَرٌّ مِنَ الْغِنَاءِ وَضَرَبَ الْعُودَ، وَكَانَ مَهِيبًا وَلَمْ أَسْأَلْهُ يَوْمَئِذٍ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ أَيَّامٍ ارْتَفَعَ إِلَى بَنِي قُشَيْرٍ فَقُمْتُ وَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّكَ قُلْتَ لِي يَوْمَئِذٍ كَذَا وَكَذَا، فَكَأَنَّهُ نَصَبَ عَيْنَيْهِ، فَقَالَ لِي: يَا أَخِي نَعَمْ لأَنْ يَطْلُبَ الرَّجُلُ هَذِهِ الدُّنْيَا بِالزَّمْرِ وَالْغِنَاءِ وَالْعُودِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَطْلُبَهَا بِالدِّينِ، ثُمَّ قَالَ زُهَيْرٌ: لا أَعْلَمُ أَنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ سَاعَةً قَطُّ، قَالَ أَحْمَدُ: وَسَمِعْتُ الْحُصَيْنَ بْنَ جَمِيلٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ زُهَيْرًا، يَقُولُ: إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تَكُونَ عِنْدَ اللَّهِ أَخَسَّ مِنْ كَلْبٍ فَافْعَلْ، قَالَ أَحْمَدُ: وَكَتَبَ إِلَيْنَا وَكَانَ بِأَصْبَهَانَ الْوَبَاءُ وَالْمَجَاعَةُ إِنَّ الْمَوْتَ كَثِيرٌ، وَقَالَ لِي حُصَيْنٌ: يَا أَبَا يَحْيَى، تَعَالَ حَتَّى نَرْتَفِعَ إِلَى زُهَيْرٍ فَنُخْبِرَهُ بِمَا كَتَبَ إِلَيْنَا فَلَعَلَّهُ يَدْعُو لَهُمْ بِدَعْوَةٍ فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا كَتَبَ إِلَيْنَا مِنْ كَثْرَةِ الْمَوْتِ، فَقَالَ لِي: لا تَأْمَنَنَّ مِنَ الْمَوْتِ قِلَّتَهُ وَلا تَخَافَنَّ كَثْرَتَهُ، ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْدِيٌّ عَنْ رَجُلٍ يُكَنَّى بِأَبِي الْبُغَيْلِ وَكَانَ قَدْ أَدْرَكَ زَمَنَ الطَّاعُونِ، قَالَ: كُنَّا نَطُوفُ فِي الْقَبَائِلِ وَنَدْفِنُ الْمَوْتَى فَلَمَّا كَثُرُوا لَمْ نَقْوَ عَلَى الدَّفْنِ فَكُنَّا نَدْخُلُ الدَّارَ قَدْ مَاتَ أَهْلُهَا فَنَسُدُّ بَابَهَا، قَالَ: فَلَمَّا مَضَتِ الطَّوَاعِينُ كُنَّا نَطُوفُ فِي الْقَبَائِلِ وَنَنْزِعُ تِلْكَ السُّدَّةَ الَّتِي سَدَدْنَاهَا، فَنَزَعْنَا سُدَّةَ ذَلِكَ الْبَابِ الَّتِي دَخَلْنَاهُ فَفَتَّشْنَاهَا فَلَمْ نَجِدْ أَحَدًا حَيًّا، قَالَ: فَإِذَا نَحْنُ بِغُلامٍ فِي وَسَطِ الدَّارِ طَرِيٍّ دَهِينٍ كَأَنَّهُ أُخِذَ سَاعَتَئِذٍ مِنْ حِجْرِ أُمِّهِ، قَالَ: وَنَحْنُ وُقُوفٌ عَلَى الْغُلامِ نَتَعَجَّبُ مِنْهُ، قَالَ: فَدَخَلَتْ كَلْبَةٌ مِنْ شَقٍّ أَوْ خَرْقٍ فِي حَائِطٍ، قَالَ: فَجَعَلَتْ تَلُوذُ بِالْغُلامِ وَالْغُلامُ يَحْبُو إِلَيْهَا حَتَّى مَصَّ لَبَنَهَا، قَالَ زُهَيْرٌ: قَالَ مَعْدِيٌّ: رَأَيْتُ هَذَا الْغُلامَ فِي مَسْجِدِ الْبَصْرَةِ قَدْ قَبَضَ عَلَى لِحْيَتِهِ، قَالَ: وَكَانَ زُهَيْرٌ كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذَا الْبَيْتِ:

حَتَّى مَتَى أَنْتَ فِي دُنْيَاكَ مُشْتَغِلٌ   وَعَامِلُ اللَّهِ عَنْ دُنْيَاكَ مَشْغُولٌ

قَالَ أَحْمَدُ: وَبَلَغَنِي عَنِ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: كُنْتُ أَقُودُ زُهَيْرًا فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أُفَارِقَهُ، قُلْتُ لَهُ: أَوْصِنِي، قَالَ: إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ لا يُنْصِفُ مِنْ نَفْسِهِ فَإِنْ قَدَرْتَ أَنْ لا تَرَاهُ فَلا تَرَاهُ، قَالَ أَحْمَدُ: وَكَانَ زُهَيْرٌ أُصِيبَ بِبَصَرِهِ فِي آخِرِ عُمُرِهِ فَبَلَغَنِي أَنَّ بَعْضَ إِخْوَانِهِ اسْتَقْبَلَهُ بَعْدَ مَا أُصِيبَ بِبَصَرِهِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَنِ الرَّجُلُ؟ فَاسْتَرْجَعَ الرَّجُلُ فَجَزِعَ جَزَعًا شَدِيدًا، فَلَمَّا

رَأَى زُهَيْرٌ جَزَعَ الرَّجُلِ، فَقَالَ لَهُ: أَخِي كَانَتْ مَعِي كِسْرَةٌ فِيهَا دَانِقٌ فَسَقَطَتْ فَكَانَ فَقْدُهَا أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ ذَهَابِ بَصَرِي، قَالَ أَحْمَدُ: وَبَلَغَنِي أَنَّهُ كَانَ شَاكِيًا فَذَهَبَ يَحْيَى بْنُ أَكْثَم يَعُودُهُ، فَقِيلَ لَهُ: يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ، فَقَالَ: وَمَا أَصْنَعُ بِهِ لَوْ كَانَ عَلَى حَشٍّ مِنْ حُشُوشِ الأَرْضِ بِالْبَصْرَةِ يَكُونُ خَيْرًا لَهُ، قَالَ أَحْمَدُ: وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ يَوْمًا، فَقَالَ لِي: أَلَكَ أَبٌ؟ قُلْتُ: لا، قَالَ: أَلَكَ أُمٌّ؟ قُلْتُ: لا، قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ كَمْ تَرَى يَبْقَى؟ فَرْعٌ بَعْدَ أَصْلٍ؟ يَا أَخِي عَلَيْكَ بِالدُّعَاءِ وَالابْتِهَالِ لَهُمَا فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ الْوَالِدَيْنِ بِدُعَاءِ الْوَلَدِ لَهُمَا هَكَذَا وَرَفَعَ يَدَيْهِ، قَالَ أَحْمَدُ: وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: انْتَهَى إِلَيْنَا يَوْمًا رَجُلٌ مِنْ هَؤُلاءِ الْخُبَثَاءِ الْقَدَرِيَّةِ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، بَلَغَنِي أَنَّكَ زِنْدِيقٌ، فَقَالَ زُهَيْرٌ: زِنْدِيقٌ زِنْدِيقٌ أَمَّا زِنْدِيقٌ فَلا وَلَكِنِّي رَجُلُ سُوءٍ "

Ahmed b. Âsım anlatıyor: Elim Zuheyr'in elinde onunla yürüyorduk. Gözleri görmeyen bir adamın yanına geldik, adam okuyordu, Zuheyr okuma sesini duyunca durup bakmaya başladı. Sonra dedi ki: "Kıraatı seni yanıltmasın, vallahi şarkı söylemekten ve ûd çalmaktan kötü." O gün biraz sinirliydi, bu yüzden soramamıştım. Günler sonra Kuşeyr oğullarına çıkmıştı, kalkıp hâl hatır sordum, ardından: "Ey Ebû Abdirrahmân! O gün bana şöyle şöyle demiştin" deyince gözlerini dikip dedi ki: "Kardeşim! Adamın bu dünyayı müzikle, şarkıyla veya ûdla istemesi, dinle istemesinden hayırlıdır."

Zuheyr dedi ki: "Allah'a bir an bile tevekkül ettiğimi bilmem."

Zuheyr der ki: "Allah katında bir köpekten daha düşük olabilirsen ol."

Ahmed bize mektup yazmıştı, o sırada Isbehân'da vebâ ve huzursuzluk vardı, ölümler çoktu. Husayn bana: "Ey Ebû Yahyâ! Gel Zuheyr'e çıkalım, bize yazdığını haber verelim, belki onlara bir dua eder" dedim. Ona gittim, bize yazdığı ölümlerin çokluğundan bahsettim. Bana dedi ki: "Ölümün azlığına güvenme, çokluğundan da korkma."

Veba dönemini idrak eden Ebu'l-Buğayl adında bir adam dedi ki: "Kabileleri dolaşıyor, ölenleri defnediyorduk. Çoğalınca defnetmeye yetişemez olduk, içinde yaşayanların öldüğü evlerin kapısını tamamen kapatıyorduk. Bulaşıcı hastalıklar bitince, kabileleri dolaşıp o tıkadığımız kapıları açmaya başladık. Kapattığımız kapıları açtığımızda yaşayan kimseye rastlamıyorduk. Böyle bir evin kapısını açtığımızda avlunun ortasında, gürbüz ve besili bir çocuk bulduk. Sanki az önce annesinden emmiş gibiydi. Biz çocuğun başında şaşkın şaşkın bakarken duvarın delik bir yerinden bir dişi köpek girdi. Çocuğu koklamaya başladı, çocuk ta ona doğru emekledi ve sütünden emmeye başladı." Zuheyr der ki: "Ma'dî, bu çocuğun Basra mescidinde sakalıyla oynadığını söylemişti."

Zuheyr çoğu zaman şu beyti söylerdi:

Sen ne kadar dünyana zaman ayıracaksın?
Allah'ı zikredenin dünyayla ilgisi yok.

Bâhilî bildiriyor: Zuheyr'i takip ediyordum. Ondan ayrılmak istediğimde ona: "Bana nasihat et" dedim. Dedi ki: "Bir adamın kendine acımadığını gördüğünde, görüşmemeyi becerebilirsen görüşme."

Ahmed bildiriyor: Zuheyr, ömrünün son zamanında gözlerinden rahatsız olmuştu. Arkadaşlarından birisi gözleri rahatsız olduktan sonra onu görmeye geldi. Selâm verdikten sonra: "Bu adam kim?" deyince adam çok korktu, adamın korktuğunu fark eden Zuheyr: "Kardeşim! Benim bir tabak parçası vardı, içinde bir dânık vardı, düştü. Ona, görmeyi kaybetmekten daha fazla üzüldüm" dedi.

Ahmed bildiriyor: Rahatsızdı, Yahyâ b. Eksem, onu ziyaret etmeye gitmişti. Ona: "Bu Yahyâ b. Eksem" dediler. Dedi ki: "Onu ne yapayım, Basra'da yerde bir ot olsaydı daha fazla işe yarardı."

Ahmed bildiriyor: Bir gün yanına girdim. Bana: "Baban var mı?" dedi "Hayır" dedim. "Annen var mı?" dedi "Hayır" dedim. O zaman: "Allahu Ekber! Sence, kökten sonra beden ne kadar yaşar? Kardeşim! Onlar için dua edip yalvarman lazım. Zira Allah ebeveyni, çocuklarının duasıyla şöyle yükseltir" dedi ve ellerini yukarıya kaldırdı.

Abdurrahmân b. Amr bildiriyor: Bir gün bize, şu iğrenç Kadercilerden birisi geldi. Ona: "Ey Ebû Abdirrahmân! Senin zındık olduğunu duydum" dedi. Zuheyr ona şöyle cevap verdi: "Zındık zındıktır, ama ben zındık değilim, sadece kötü bir adamım."

(١٥٢٢٠)- [١٤٩/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلا، يَقُولُ لِزُهَيْرِ بْنِ نُعَيْمٍ: مِمَّنْ أَنْتَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؟، قَالَ: " مِمَّنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالإِسْلامِ، قَالَ: إِنَّمَا أُرِيدُ النَّسَبَ، قَالَ: ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلا يَتَسَاءَلُونَ﴾ "

Adamın biri Zuheyr b. Nuaym'a: "Ey Ebû Abdirrahman! Sen kimlerdensin?" diye sorunca, Zuheyr: "Allah'ın kendisini İslam'la müşerref kıldığı kişilerdenim" karşılığını verdi. Adam: "Ben soyunu kastetmiştim" deyince, Zuheyr şu âyetle karşılık verdi: **"Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar."**[1]

(١٥٢٢١)- [١٤٩/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِزُهَيْرِ بْنِ نُعَيْمٍ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلَكَ حَاجَةٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: مَا هِيَ؟، قَالَ: " تَتَّقِي اللَّهَ، فَوَاللَّهِ لأَنْ تَتَّقِيَ اللَّهَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَصِيرَ هَذَا الْحَائِطُ ذَهَبًا "

Sehl b. Âsım bildiriyor: Zuheyr b. Nuaym'a: "Ey Ebû Abdirrahmân! Bir ihtiyacın var mı?" dedim. "Evet" deyince, "Nedir?" dedim. Şöyle dedi: "Allah'tan kork! Vallahi senin Allah'tan korkman, benim için şu duvarın altına dönüşmesinden daha hayırlıdır."

(١٥٢٢٢)- [١٤٩/١٠] وَبِهِ ثنا سَهْلٌ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ أَنَسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ زُهَيْرَ بْنَ نُعَيْمٍ، يَقُولُ: " لأَنْ يَتُوبَ رَجُلٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي، وَلأَنْ يَتُوبَ رَجُلٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَتَحَوَّلَ سَوَارِي الْمَسْجِدِ لِي ذَهَبًا "

Zuheyr b. Nuaym diyor ki: "Benim için bir adamın tövbe etmesi, Allah'ın Basra'yı bana vermesinden daha hayırlıdır. Benim için bir adamın tövbe etmesi, şu caminin duvarlarının altına dönüşmesinden daha hayırlıdır."

---

[1] Mü'minûn Sur. 101

(١٥٢٢٣)- [١٠/١٤٩] قَالَ: وَحَدَّثَنَا سَهْلٌ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْشَطَ بْنُ زِيَادٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ زُهَيْرَ بْنَ نُعَيْمٍ، يَقُولُ: " جَالَسْتُ النَّاسَ مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا إِلا وَهُوَ يَتَّبِعُ هَوَاهُ، حَتَّى إِنَّهُ لَيُخْطِئُ فَيُحِبُّ أَنَّ النَّاسَ قَدْ أَخْطَئُوا وَلأَنْ أَسْمَعَ فِي جَارِي صَوْتَ ضَرْبٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُقَالَ لِي: أَخْطَأَ فُلانٌ "

Zuheyr b. Nuaym der ki: “Elli senedir insanlarla birlikte otururum, hevâsına tâbi olmayan kimse görmedim. Hatta hata işlese bile, insanların da hata işlemesini ister. Benim için, komşumun evinde kavga sesi işitmek, bana “Falan kişi günah işledi” denmesinden hayırlıdır.”

(١٥٢٢٤)- [١٠/١٥٠] قَالَ سَهْلٌ، وَسَمِعْتُ مَنَ سَمِعَ زُهَيْرًا: " يَحْلِفُ بِاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ لأَنَا بِمَنْ لا يؤْمِنُ بِاللَّهِ أَشْبَهُ مِنِّي بِمَنْ يؤْمِنُ بِاللَّهِ، فَذَكَرْتُ هَذَا الْقَوْلَ لِعَشَرَةٍ مِنْ أَهْلِ الصَّفِّ، فَمِنْهُمْ مَنْ بَكَى، وَمِنْهُمْ مَنْ صَاحَ، وَمِنْهُمْ مَنِ انْتَفَضَ، وَمِنْهُمْ مَنْ بُهِتَ "

Sehl'in birinden naklettiğine göre Zuheyr dedi ki: “Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki; Allah'a inanmayan birisi, Allah'a inanandan daha fazla bana benzer.” Zuheyr'in bu sözünü tasavvuf ehlinden on kişiye anlattım, bazıları ağladı, bazıları çığlık attı, bazıları titredi ve bazıları da şaşırdı.

(١٥٢٢٥)- [١٠/١٥٠] قَالَ سَهْلٌ، وَسَمِعْتُ زُهَيْرًا، يَقُولُ: " وَدِدْتُ أَنَّ جَسَدِيَ قُرِضَ بِالْمَقَارِضِ وَأَنَّ هَذَا الْخَلْقَ أَطَاعُوا اللَّهَ "

Zuheyr der ki: “Bu insanların Allah'a itaat etmelerine karşılık bedenimin testereyle dilim dilim doğranmasını isterdim.”

(١٥٢٢٦)- [١٠/١٥٠] قَالَ سَهْلٌ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْكَرْمَانِيُّ، قَالَ: صَعِدْتُ إِلَى زُهَيْرِ بْنِ نُعَيْمٍ وَقَدْ سَقَطَ مِنْ سَطْحِهِ وَذَلِكَ بَعْدَ مَا ذَهَبَ بَصَرُهُ وَهُوَ مُتَهَشِّمُ الْوَجْهِ بِحَالٍ شَدِيدَةٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، كَيْفَ حَالُكَ؟، قَالَ: " عَلَى مَا تَرَى وَمَا يَسُرُّنِي بِأَنِّي أَشَدُّ مِنْ هَذَا الْخَلْقِ هِيَ الدُّنْيَا فَلْتَصْنَعْ مَا شَاءَتْ "

Abdullah b. Abdilğaffâr el-Kirmânî bildiriyor: “Zuheyr b. Nuaym, gözlerini kaybettikten sonra damından düşmüştü, onu ziyaret etmeye çıkmıştım. Yüzü aşırı derecede yara bere içindeydi. Ona: “Ey Ebû Abdirrahmân! Nasılsın?” deyince: “Gördüğün gibi, bu insanlardan daha kötü durumda olmak beni mutlu ediyor, yoksa dünya istediğini yapsın" dedi.

Muhammed b. İshâk

Onlardan biri de; kavuşmaya hazırlanan, ayrılmaktan çekinen, yarışı kazanmak için uzlete çekilen, Kûfeli Ebû Abdillah Muhammed b. İshâk.

(١٥٢٢٧)- [١٥٠/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الأُمَوِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ: " الأَيَّامُ سِهَامٌ، وَالنَّاسُ أَغْرَاضٌ، وَالدَّهْرُ يَرْمِيكَ كُلَّ يَوْمٍ بِسِهَامِهِ وَيَسْتَخْدِمُكَ بِلَيَالِيهِ وَأَيَّامِهِ حَتَّى يَسْتَغْرِقَ جَمِيعَ أَجْزَائِكَ فَكَمْ بَقَاءُ سَلامَتِكَ مَعَ وُقُوعِ الأَيَّامِ بِكَ وَسُرْعَةِ اللَّيَالِي فِي بَدَنِكَ؟ لَوْ كَشَفْتُ لَكَ عَمَّا أَحْدَثَتِ الأَيَّامُ فِيكَ مِنَ النَّقْصِ، وَمَا هِيَ عَلَيْهِ مِنْ هَدْمِ مَا بَقِيَ مِنْكَ، لاسْتَوْحَشْتَ مِنْ كُلِّ يَوْمٍ يَأْتِي عَلَيْكَ، وَاسْتَثْقَلْتَ مَمَرَّ السَّاعَاتِ، وَلَكِنَّ تَدْبِيرَ اللَّهِ فَوْقَ الاعْتِبَارِ، وَبِالسُّلُوِّ عَنْ غوائِلِ الدُّنْيَا وَجَدَ طَعْمَ لَذَّاتِهَا، وَإِنَّهَا لأَمَرُّ مِنَ الْعَلْقَمِ إِذَا عَجَمَهَا الْحَكِيمُ، وَأَقَلُّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُسَمَّى الْقَلِيلَ وَقَدْ أَعْيَتِ الْوَاصِفَ لِعُيُوبِهَا بِظَاهِرِ أَفْعَالِهَا وَمَا تَأْتِي بِهِ مِنَ الْعَجَائِبِ مِمَّا يُحِيطُ بِهِ الْوَاعِظُ، نَسْتَوْهِبُ اللَّهَ رُشْدًا إِلَى الصَّوَابِ "

Muhammed b. İshâk bildiriyor: Hikmet ehlinden biri der ki: "Günler ok gibidir, insanlar geçicidir. Zaman her gün sana oklarıyla saldırır, gündüz ve gecelerinde seni istihdam eder. Bütün hücrelerinde işin içine girersin, günlerin ve gecelerin hızla geçip giderken nasıl sağlam kalacaksın? Günlerin seni nasıl yıprattığını ve bedeninde kalanları nasıl yıktığını açıp sana göstersem senden geriye bir şey kalmadığını görürsün. O zaman doğan her gününden kaçar, saatlerin geçmesinden sıkılırdın. Fakat Allah'ın tedbiri, ibretin üstündedir. Dünyanın gafletini unutarak lezzetinin tadını bulmak mümkündür. Hikmet ehlinin onu alıp götürmesi bundan daha acıdır. Her şeyin en azına az denir. Sûfîler, yaptıklarının görünüşüne bakarak kusurlarını fark etti. Yaptığın en ilginç şey, vaizin sana anlattığı şeydir. Allah'tan korkman senin doğruyu bulacağını gösterir."

(١٥٢٢٨)- [١٠/١٥٠] قَالَ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: قِيلَ لِبَعْضِ الْحُكَمَاءِ: صِفْ لَنَا الدُّنْيَا وَمُدَّةَ الْبَقَاءِ، فَقَالَ: " الدُّنْيَا وَقْتُكَ الَّذِي يَرْجِعُ إِلَيْكَ فِيهِ طَرْفُكَ، لأَنَّ مَا مَضَى عَنْكَ فَقَدْ فَاتَكَ إِدْرَاكُهُ وَمَا لَمْ يَأْتِ فَلا عِلْمَ لَكَ بِهِ، يَوْمٌ مُقْبِلٌ تَنْعَاهُ لَيْلَتُهُ وَتَطْوِيهِ سَاعَتُهُ وَأَحْدَاثُهُ تَتَنَاضَلَ فِي الإِنْسَانِ بِالتَّغْيِيرِ وَالنُّقْصَانِ، وَالدَّهْرُ مُوَكَّلٌ بِتَشْتِيتِ الْجَمَاعَاتِ وَانْخِرَامِ الشَّمْلِ وَتَنَقُّلِ الدُّوَلِ، وَالأَمَلُ طَوِيلٌ، وَالْعُمْرُ قَصِيرٌ، وَإِلَى اللَّهِ الأُمُورُ تَصِيرَ "

Muhammed b. İshâk der ki: Hikmet ehlinden birine: “Bize dünyayı ve ömür müddetini anlat” dediklerinde şöyle dedi: “Dünya, göz kırpma süresidir. Zira geçen yaşanıp geçmiştir. Gelecek olan hakkında bilgin yoktur. Karşındaki gün geceyle bitecek, saatleri katlanacak, olaylar insanla mücadele edip, kusur işlemesine ve yıpranmasına sebep olacaktır. Zaman toplulukları dağıtmak, birlikleri bozmak ve mülkün el değiştirmesiyle görevlidir. Beklentiler uzun süreli, ömür kısa. Tüm işler Allah'a varır.”

(١٥٢٢٩)- [١٠/١٥١] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ رَجُلٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ: " أَيْنَ تَذْهَبُونَ؟ بَلْ أَيْنَ يُرَادُ بِكُمْ؟ وَحَادِي الْمَوْتِ فِي أَثَرِ الأَنْفَاسِ حَثِيثٌ مُوضِعٌ، وَعَلَى اجْتِيَاحِ الأَرْوَاحِ مِنْ مَنْزِلِ الْفِنَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ مُجْمِعٌ، وَفِي خَرَابِ الأَجْسَادِ الْمُتَفَكِّهَةِ بِالنَّعِيمِ مُسْرِعٌ "

Muhammed b. İshâk bildiriyor: Abdulkays kabilesinden bir adam şöyle dedi: “Ölüm meleği nefislerini çabucak almak üzere peşinizden gelirken, ruhlarınızı dar-ı fenadan alıp dar-ı bekada toplamaya çalışırken, nimetler içinde yüzen bedenlerinizi paramparça etmeye çalışırken sizler nereye gidiyorsunuz? Nereye sürükleniyorsunuz?”

(١٥٢٣٠)- [١٠/١٥١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الآجُرِّيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَشِيُّ الْمُقْرِئُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، قَالَ: وَجَدْتُ هَذِهِ الأَبْيَاتِ عَلَى ظَهْرِ كِتَابٍ لِمُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبُرْجُلانِيِّ "

مَوَاعِظُ رُهْبَانٍ وَذِكْرُ فِعَالِهِمْ   وَأَخْبَارُ صِدْقٍ عَنْ نُفُوسٍ كَوَافِرِ
مَوَاعِظُ تَشْفِينَا فَنَحْنُ نَحُوزُهَا   وَإِنْ كَانَتِ الأَنْبَاءُ عَنْ كُلِّ كَافِرِ
مَوَاعِظُ بِرٍّ تُورِثُ النَّفْسَ عِبْرَةً   وَتَتْرُكُهَا وَلْهَاءَ حَوْلَ الْمَقَابِرِ

مَوَاعِظُ إِنْ تَسْأَمِ النَّفْسُ ذِكْرَهَا تُهَيِّجُ أَحْزَانًا مِنَ قَلْبٍ ثَائِرِ
فَدُونَكَ يَا ذَا الْفَهْمِ إِنْ كُنْتَ ذَاتَهَا فَبَادِرْ فَإِنَّ الْمَوْتَ أَوَّلُ زَائِرِ

İbrâhîm b. Cüneyd diyor ki: Şu beyitleri Muhammed b. el-Hüseyin el-Burculânî'nin bir kitabında buldum:

Derviş nasihatleri, ibretlik davranışlar,
Gizli şahsiyetlerden hakiki hikâyeler.
Sözleri şifa verir, ibret verir bizlere,
Kâfirlerden de olsa verdikleri misaller.
Kişiye ibret verir ebrâr hikâyeleri,
Ölüm ve makberleri, tefekküre sevk eder.
Öyle nasihatler ki, kişi düşündüğünde,
Coşku içinde atar, hüzünlenir yürekler.
Ey tefekkür sahibi, eğer anlayışlıysan,
Koş, yakında ecelin, seni ziyaret eder.

(١٥٢٣١)- [١٥١/١٠] قَالَ إِبْرَاهِيمُ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: حُدِّثْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَرَجِ الْعَابِدِ، أَنَّهُ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، هَؤُلاءِ الرُّهْبَانُ يَتَكَلَّمُونَ بِالْحِكْمَةِ وَهُمْ أَهْلُ كُفْرٍ وَضَلالَةٍ فَمِمَّ ذَلِكَ؟ قَالَ: " مِيرَاثُ الْجُوعِ مُتِّعَتْ بِكَ، مِيرَاثُ الْجُوعِ مُتِّعَتْ بِكَ "

Muhammed b. el-Hüseyin bildiriyor: Bir adam gelip âbid Abdullah b. el-Ferec'e: "Ey Ebû Muhammed! Şu rahipler hikmetten bahsediyorlar, ama kendileri küfür ve dalalet ehli, neden?" deyince şöyle cevap verdi: "Açlık sana yaramış! Açlık sana yaramış!"

Kâsım b. Muhammed

Kâsım b. Muhammed b. Seleme es-Sûfi, nefsine hâkim olan ve ruhbanlık hikmetlerini anlatan biriydi.

(١٥٢٣٢)- [١٥٢/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الآجُرِّيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَشِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ هَمَّامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ الصُّوفِيُّ، قَالَ: " قَالَ لِي رَاهِبٌ فِي بَيْعَةٍ بِالشَّامِ: هِمَّةُ الْمُحِبِّينَ الْوُصُولُ بِإِرَادَتِهِمْ وَهِمَّةُ الْخَائِفِينَ الْوُصُولِ مِنَ الْخَوْفِ إِلَى مَأْمَنِهِمْ، وَكُلٌّ عَلَى خَيْرٍ وَأُولَئِكَ أَنْصَبُ أَبْدَانًا وَأَعْلَى فِي الْخَيْرِ مَنْصِبًا "

Muhammed b. Seleme es-Sûfî anlatıyor: Şam'da, manastırdaki bir rahip bana şöyle dedi: "Sevenlerin hedefi, istediklerine kavuşmaktır. Korkanların hedefi ise korktukları şeyden emin olmalarıdır. Bunların hepsi hayır üzeredir ancak sevenler, diğerlerinden hem bedenen daha güçlü, hem de hayırda konumları daha yüksekte olur."

(١٥٢٣٣)- [١٥٢/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أَحْمَدَ بْنُ هَمَّامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ الصُّوفِيُّ الْعَابِدُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو صَفْوَانَ الْعَابِدُ الشَّامِيُّ الَّذِي كَانَ بِمَكَّةَ، قَالَ: " مَرُّوا بِرَاهِبٍ قَدْ حُدِبَ مِنَ الاجْتِهَادِ فَنَادَوْهُ فَأَشْرَفَ عَلَيْهِمْ كَأَنَّهُ قَدْ نُزِعَ مِنْهُ الرُّوحُ، فَقَالُوا لَهُ: عَلامَ تَعْمَلُ وَتُنْصِبُ نَفْسَكَ؟ قَالَ: عَلَى الطَّمَعِ وَالرَّجَاءِ، قَالُوا: فَهَلْ تَعْتَرِيكَ فَتْرَةٌ؟ قَالَ: إِنَّ ذَاكَ قَدْ كَانَ، قَالُوا: فَمِمَّ ذَلِكَ؟ قَالَ عِنْدَ الإِيَاسِ وَالْقُنُوطِ وَالْمَخَافَةِ تُعِينُ عَلَى الْعَمَلِ، قَالُوا: فَأَدْوَمُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ عَلَى الْعِبَادَةِ وَأَنْشَطُ إِذَا كَانَ مَاذَا؟ قَالَ: إِذَا اسْتَوْلَتِ الْمَحَبَّةُ عَلَى الْقَلْبِ لَمْ تَكُنْ لَهُ رَاحَةٌ وَلا لَذَّةٌ إِلا الاتِّصَالَ بِهَا "

Kâsım b. Muhammed b. Seleme es-Sûfî'nin bildirdiğine göre Mekke'de bulunan Ebû Safvân eş-Şâmî der ki: Çalışmaktan kambur olmuş bir rahip gördüler. Seslendiler yanlarına geldi. Ruhsuz gibi duruyordu, ona: "Ne için çalışıp kendini bu kadar yoruyorsun?" dediklerinde: "Ümit ve recâ için" dedi. Ona "Ruhen dara düştüğün oluyor mu?" dediklerinde: "O dediğiniz başıma gelmişti" dedi. "Neden oldu?" dediklerinde: "Kötümserlik, ümitsizlik ve sığınma, çalışmayı etkiler" dedi. Ona: "Kulun üşenmeden ibadete, istekle devam etmesi için ne yapmalı?" dediklerinde: "Muhabbet kalbe yerleşirse, ibadet etmeden rahat edemez lezzet de alamaz" dedi.

Yezîd b. Yezîd

Secde edip şükreden, çok hamdeden Yezîd b. Yezîd

(١٥٢٣٤)- [١٥٢/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْخَلِيلَ الْبَصْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ يَزِيدَ، يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: " خَبَّثْنَا أَنْفُسَنَا بِالذُّنُوبِ فَطَيِّبْنَا بِالْمَغْفِرَةِ "

Halîl el-Basrî bildiriyor: Yezîd b. Yezîd'in secde ederken: "Günahlarla her tarafımızı kirlettik, mağfiretle bizi temizle" dediğini duydum.

el-Hâdim

Onlardan biri de; hizmet gören Hâdim, malumdan kaçınmış, varlığı yoktan var edenle iktifa eden kişi.

(١٥٢٣٥)- [١٥٢/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى شَيْخِ ابْنِ حَاتِمٍ الْعُكْلِيِّ حُدِّثْتُ، عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ آدَمَ بْنِ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: " كَانَ شَابٌّ يَكْتُبُ عَنِّي، قَالَ: فَأَخَذَ مِنِّي دَفْتَرًا يَنْسَخُهُ فَظَنَنْتُ عَلَيْهِ ظَنَّ سُوءٍ، ثُمَّ جَاءَ بِهِ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ رَثَّةٌ فَرَفَقْتُ بِهِ، ثُمَّ أَمَرْتُ لَهُ بِدَرَاهِمَ فَلَمْ يَقْبَلْهَا فَجَهَدْتُ فَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَمَرَّ بِي إِلَى الْبَحْرِ، ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْ كُمِّهِ قَدَحًا فَغَرَفَ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ، ثُمَّ قَالَ: اشْرَبْ، فَشَرِبْتُ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَانَ فِي خِدْمَةِ مَنْ هَذِهِ قُدْرَتُهُ، أَيُّ شَيْءٍ يَصْنَعُ بِدَرَاهِمِكَ؟ ثُمَّ غَابَ عَنِّي فَلَمْ أَرَهُ "

Âdem b. Ebî İyâs bildiriyor: Benden hadis yazan bir genç vardı. Benden kopyasını yazmak için bir defter aldı, onun hakkında suizanda bulundum. Sonra defteri getirdiğinde üzerinde yırtık elbiseler vardı. Ona acıdım, birkaç dirhem vermek istedim, kabul etmedi, ısrar ettim almadı. Sonra elimden tutup beni denize götürdü. Cebinden bir bardak çıkarıp deniz suyuyla doldurdu. Ardından bana: "İç!" dediğinde, içtim. Baldan daha tatlıydı. Bana: "Bu güce sahip olanın hizmetinde olan, senin dirhemlerini ne yapsın?" dedi ve gözden kayboldu, bir daha da görmedim.

el-Ferrâr

Onlardan biri de kaçıp giden Ferrâr, gaflet ve tövbe endişesiyle yerinde duramayan kişi.

(١٥٢٣٦)- [١٠/١٥٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ الْمَكِّيَّ، يَقُولُ: " لَقِيتُ رَجُلا فِيمَا بَيْنَ قُرَى مِصْرَ يَدُورُ، فَقُلْتُ لَهُ: " مَا لِي أَرَاكَ لا تَقِرُّ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ؟ فَقَالَ لِي: وَكَيْفَ يَقِرُّ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ مَنْ هُوَ مَطْلُوبٌ؟ فَقُلْتُ لَهُ: أَوَ لَسْتَ فِي قَبْضَتِهِ فِي كُلِّ مَكَانٍ؟ قَالَ: بَلَى وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ أَسْتَوْطِنَ الأَوْطَانَ فَيَأْخُذُنِي عَلَى غِرَّةِ الاسْتِيطَانِ مَعَ الْمَغْرُورِينَ "

Amr b. Osmân el-Mekkî bildiriyor: Mısır köyleri arasında dolaşan bir adamla karşılaştım, “Ne oluyor yerinde duramadığını görüyorum?” dediğimde, bana: “Aranan biri nasıl yerinde durabilir?” dedi. “Nereye gidersen git, onun avucunun içinde değil misin?” dedim, şöyle cevap verdi: “Evet, ama ben bir yeri yurt edinmekten ve Allah'ın beni, aldanıp yerleşenlerle birlikte alıp götürmesinden korkuyorum.”

ed-Deylemî

Onlardan biri de; esir düşüp çarmıha gerilen, sevilen ama hapsedilen, hüzünlü hizmetkâr ed-Deylemî.

(١٥٢٣٧)- [١٠/١٥٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَلَبِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ الصُّورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْوَلِيدَ بْنَ مُسْلِمٍ، يَقُولُ: " غَزَا الْمُسْلِمُونَ غَزْوَةً فِيهِمُ الدَّيْلَمِيُّ، فَأَسَرَتْهُ الرُّومُ فَصَلَبُوهُ عَلَى الدَّقَلِ فَلَمَّا رَآهُ الْمُسْلِمُونَ مَصْلُوبًا حَمَلُوا عَلَى الرُّومِ حَمَلَةً فَأَخَذُوا الْمَرْكِبَ الَّذِي فِيهِ الشَّيْخُ فَأَنْزَلُوهُ عَنِ الدَّقَلِ، فَقَالَ لَهُمْ: أَعْطُونِي مَاءً أَصُبُّ عَلَيَّ، فَقَالُوا: لِمَ تَصُبُّ عَلَيْكَ؟ قَالَ: " إِنِّي جُنُبٌ لأَنَّهُمْ لَمَّا صَلَبُونِي تَجَلَّتْ لِي

نَعْسَةٌ فَرَأَيْتُ نَفْسِيَ كَأَنِّي عَلَى نَهْرٍ فِيهِ وَصَائِفُ فَمَدَدْتُ يَدِي إِلَى وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَافْتَرَعْتُهَا فَأَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ "

Velîd b. Müslim bildiriyor: Müslümanlar bir savaşa çıktılar, Deylemî de içlerindeydi. Romalılar onu esir edip hurma ağacına astılar. Müslümanlar onun asılı olduğunu görünce, Romalılara saldırdılar. Komutanın bineğini alıp, onu asılı olduğu ağaçtan indirdiler. Kurtulunca "Bana su verin üzerime döküneyim" dedi. "Neden üzerine su dökeceksin?" dediklerinde şöyle dedi: "Cünüp oldum; beni astıklarında, uyku bastırdı. Rüyamda kendimi, hizmetçilerin olduğu bir derenin kenarında gördüm. Elimi birine uzatıp birlikte olunca cünüp oldum."

Umeyye b. es-Sâmit

Umeyye b. es-Sâmıt, ibadet eden, dua eden, tehlikelere karşı dik duran, kendini hesaba çekebilen, kendi şeytanım aşağılayan kişi.

(١٥٢٣٨)- [١٠/١٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الصُّوفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَخِيَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَيْرًا النَّسَّاجَ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ أُمَيَّةَ بْنِ الصَّامِتِ الصُّوفِيِّ فَنَظَرَ إِلَى غُلامٍ فَقَرَأَ: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: وَأَيْنَ الْفِرَارُ مِنْ سِجْنِ اللَّهِ وَقَدْ حَصَّنَهُ بِمَلائِكَةٍ﴿ غِلاظٌ شِدَادٌ لا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ ؟ تَبَارَكَ اللَّهُ فَمَا أَعْظَمَ مَا امْتَحَنْتَنِي بِهِ مِنْ نَظَرِي إِلَى هَذَا الْغُلامِ مَا شَبَّهْتُ نَظَرِي إِلَيْهِ إِلا بِنَارٍ وَقَعَتْ عَلَى قَصَبٍ فِي يَوْمِ رِيحٍ فَمَا أَبْقَتْ وَلا تَرَكَتْ، ثُمّ قَالَ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ بَلاءٍ جَنَتْهُ عَيْنَايَ عَلَى قَلْبِي وَأَحْشَائِي، لَقَدْ خِفْتُ أَنْ لا أَنْجُوَ مِنْ مَعَرَّتِهِ وَلا أَتَخَلَّصَ مِنْ إِثْمِهِ، وَلَوْ وَافَيْتُ الْقِيَامَةَ بِعَمَلِ سَبْعِينَ صِدِّيقًا، ثُمَّ بَكَى حَتَّى كَادَ أَنْ يَقْضِيَ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي بُكَائِهِ: " يَا طَرْفِي لأَشْغَلَنَّكَ بِالْبُكَاءِ عَنِ النَّظَرِ إِلَى الْبَلاءِ "

Hayr en-Nessâc es-Sûfî bildiriyor: Umeyye b. es-Sâmit es-Sufî'nin yanındaydım. Bir çocuğa bakıp: "**Nerede olursanız O, sizinle beraberdir.**

Allah yaptıklarınızı görür"[1] âyetini okudu. Sonra şöyle dedi: "Allah'ın hapishanesinden kaçış nereye? **«Acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredileni yapan eleklerle»**[2] korumaya almıştır. Allahım! Bu çocuğa bakmamla beni ne kadar büyük bir imtihana tâbi tuttun. Onu bakışım, rüzgârlı bir günde, sazlığa düşen ve hiçbir şey bırakmayan bir ateşe benzedi."

Sonra dedi ki: "Gözlerimin kalbime ve içime attığı beladan Allah'a sığınırım. Kıyamete kadar yetmiş dostun emeline denk amel etsem de; düşürdüğü beladan çıkamayacağımı ve kötülükten kurtulamayacağımı sandım." Ardından ağlamaya başladı, neredeyse ölecekti. Ağlarken şöyle dediğini duydum: "Ey gözüm! Belaya bakmaktan alıkoymak için ağlamakla seni meşgul edeceğim."

Hilâl b. el-Vezîr

Hilâl b. el-Vezîr, adil olan, hizmetçilerine iyi davranan, ilim ve tecrübe sahibi.

(١٥٢٣٩)- [١٥٤/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَخِي أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَيْرًا النَّسَّاجَ، يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ هِلالِ بْنِ الْوَزِيرِ الصُّوفِيِّ فَنَظَرَ إِلَى غُلامٍ فَقَرَأَ: ﴿وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ﴾ ، ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ أَنْتَ الشَّهِيدُ عَلَى أَفْعَالِنَا، وَالْحَفِيظُ لأَعْمَالِنَا، وَالْبَصِيرُ بِأُمُورِنَا، وَالسَّمِيعُ لِنَجْوَانَا، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ، قَدْ عَلِمْتَ مَا أَخْفَاهُ النَّاظِرُونَ فِي جَوَانِحِ صُدُورِهِمْ مِنْ أَسْرَارٍ كَامِنَةٍ وَشَهَوَاتٍ بَاطِنَةٍ وَأَنْتَ الْمُمَيِّزُ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهِ لا يَجُوزُ عَلَيْكَ مَا خَطَرَ عَلَى الْقُلُوبِ وَمَا

---

[1] Hadîd Sur. 4

[2] Tahrîm Sur. 6

اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ الضُّلُوعُ مِنْ إِعْلانٍ وَكِتْمَانٍ وَأَنْتَ الْعَلِيمُ بِذَاتِ الصُّدُورِ، فَاغْفِرْ لِهِلالٍ مَا كَدَحَ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ سُوءِ نَظَرِهِ "

Muhammed b. Abdillah bildiriyor: Hayr en-Nessâc'ın şöyle dediğini işittim: Hilâl b. el-Vezîr es-Sûfî ile beraberdim. Bir ara Hilâl genç bir çocuğa baktı ve şu âyeti okudu: "**Onlara, söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya dünyada sana gösteririz ya da senin ruhunu alırız da nasıl olsa onların dönüşü Bizedir; (âhirette görürsün) Allah onların yaptıklarına şahittir.**"[1] Bunu okuduktan sonra ekledi: "Allahım! İşlediklerimize şahit olan sensin. Amellerimizi gözetleyen sensin. İşlerimizi hakkıyla görüp bilen sensin. Yakarmalarımızı işiten sensin. Sen ki her şeyi hakkıyla gözetensin. Bir şeylere bakanların gönüllerinde gizledikleri sırları ve nefsi arzuları mutlaka bilirsin. Hak ile batılı birbirinden ayıran ancak sensin. Zatın hakkında akıllara düşen, gönüllerin içinde bulunup gizli kalan veya açığa çıkan tüm şeylerin senin hakkında caiz olmadığını bunlardan berî olduğunu da en iyi bilensin. Zira kalplerde olanları tamamıyla bilirsin. Onun için bu kötü bakışıyla nefsi için çabasından dolayı Hilâl'i affet."

Muhârib b. Hassân

Onlardan biri de; yiğitler yiğidi Muhârib b. Hassân, kusur ve hüsrandan uzak olan, yakîn ve iman zırhıyla kendini koruyan kişi.

(١٥٢٤٠)- [١٠/١٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَخِيَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَيْرًا النَّسَّاجَ، يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ مُحَارِبِ بْنِ حَسَّانَ الصُّوفِيِّ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ فَجَلَسَ إِلَيْنَا غُلامٌ جَمِيلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَغْرِبِ فَرَأَيْتُ مُحَارِبًا يَنْظُرُ إِلَيْهِ

---

[1] Yûnus Sur. 46

نَظَرًا أَنْكَرْتُهُ، فَقُلْتُ لَهُ بَعْدَ أَنْ قَامَ: إِنَّكَ حَرَامٌ فِي شَهْرٍ حَرَامٍ، وَيَوْمٍ حَرَامٍ فِي بَلَدٍ حَرَامٍ فِي مَشْعَرٍ حَرَامٍ فِي مَسْجِدٍ حَرَامٍ، وَقَدْ رَأَيْتُكَ تَنْظُرُ إِلَى هَذَا الْغُلامِ نَظَرًا لا يَنْظُرُهُ إِلا الْمَفْتُونُونَ، فَقَالَ: " إِلَيَّ تَقُولُ هَذَا يَا شَهْوَانِيَّ الْقَلْبِ وَالطَّرْفِ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنْ قَدْ مَنَعَنِي عَنِ الْوُقُوعِ فِي شَرَكِ إِبْلِيسَ ثَلاثٌ؟ قُلْتُ: وَمَا هُنَّ رَحِمَكَ اللَّهُ؟ قَالَ سِتْرُ الإِيمَانِ، وَعِفَّةُ الإِسْلامِ، وَأَعْظَمُهَا عِنْدِي، وَأَجَلُّهَا فِي صَدْرِي، وَأَكْبَرُهَا فِي نَفْسِي حُسْنُ الْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَطَّلِعَ وَأَنَا جَاثِمٌ عَلَى مُنْكَرٍ نَهَانِي رَبِّي عَنْهُ "، ثُمَّ صَعِقَ حَتَّى اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْنَا

Hayr en-Nessâc anlatıyor: Sûfî Muhârib b. Hassân ile Hayf mescidinde birlikteydik. İhrama girmiştik. Yanımıza Mağribli güzel bir delikanlı oturdu, Muharib'in ona beğenmediğim bir şekilde baktığını gördüm. Kalktıktan sonra ona dedim ki: "Sen ihramlısın, haram bir aydasın, haram bir gündesin ve haram bir mekândasın. Bu çocuğa normal insanların bakmadığı bir şekilde baktığını gördüm." Bana: "Bana mı diyorsun ey göz ve kalp zevkine düşkün. Benim İblis'in şirk tuzağına düşmemi engelleyen üç sebebim olduğunu bilmiyor musun?" deyince: "Bunlar nedir, Allah sana merhamet etsin?" dedim. Şöyle devam etti: "İman zırhı, İslam iffeti ve benim için en önemli, kalbim için en yüce ve en büyük olanı; Allah'tan utanma güzelliği. Ben bir münkere bakarsam Allah beni görür ve engeller." Bunu söyledikten sonra bir çığlık attı ve insanlar etrafımıza toplandı.

Ebû Amr el-Mervezî

Ebû Amr el-Mervezî; işlerini, işiten ve bilen Allah'a havale eden zat.

(١٥٢٤١)- [١٠/١٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ الْمَرْوَزِيَّ، يَقُولُ: " مِنْ صِفَاتِ الأَوْلِيَاءِ ثَلاثٌ: الرُّجُوعُ إِلَى اللَّهِ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَالْفَقْرُ إِلَى اللَّهِ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَالثِّقَةُ بِاللَّهِ فِي كُلِّ شَيْءٍ "

Ebû Amr el-Mervezî diyor ki: "Üç şey evliyaların sıfatlarındandır: Her şeyde Allah'a müracaat etmek, her şeyde Allah'a ihtiyaç duymak ve her şeyde Allah'a güvenmek."

İbrâhîm b. Sa'd

Onlardan biri de; işaretlerle bilinen, kerametlerle tanınan, nebevi vasiyetler sahibi İbrâhîm b. Sa'd el-Alevî.

(١٥٢٤٢)- [١٥٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ حَمُّويَهِ الْكَرْمَانِيُّ بِمَكَّةَ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ النُّمَارِيُّ، قَالَ أَبُو الْحَارِثِ الأُولاسِيُّ: خَرَجْتُ مِنْ حِصْنِ أُولاسٍ أُرِيدُ الْبَحْرَ، فَقَالَ بَعْضُ إِخْوَانِي لا تَخْرُجْ فَإِنِّي قَدْ هَيَّأْتُ لَكَ عِجَّةً حَتَّى تَأْكُلَ، قَالَ: فَجَلَسْتُ وَأَكَلْتُ مَعَهُ وَنزَلْتُ إِلَى السَّاحِلِ فَإِذَا أَنَا بِإِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَائِمًا يُصَلِّي، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: مَا أَشُكُّ إِلا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ، يَقُولَ لِي: امْشِ مَعِي عَلَى الْمَاءِ وَلَئِنْ قَالَ لِي لأَمْشِيَنَّ مَعَهُ، فَمَا اسْتَحْكَمْتُ الْخَاطِرَ حَتَّى سَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: " هِيهِ يَا أَبَا الْحَارِثِ، امْشِ عَلَى الْخَاطِرِ، فَقُلْتُ: بِسْمِ اللَّهِ، فَمَشَى هُوَ عَلَى الْمَاءِ وَذَهَبْتُ أَمْشِي فَغَاصَتْ رِجْلِي فَالْتَفَتَ إِلَيَّ، وَقَالَ: يَا أَبَا الْحَارِثِ الْعِجَّةُ أَخَذَتْ بِرِجْلِكَ "

Ebu'l-Hâris el-Ûlâsî bildiriyor: Denize gitmek için Evlâs kalesinden çıkmıştım. Dostlarımdan birisi: "Çıkma, sana yersin diye mücver hazırladım" deyince oturdum ve onunla birlikte yemek yedim. Sahile inince İbrâhîm b. Sa'd'ı namaz kılarken gördüm. Kendi kendime: "Bana; suda yürüyelim diyeceğinden şüphem yok, bana derse onunla yürürüm" dedim ve selam verinceye kadar düşüncelere daldım. Selam verip: "Eee Ebu'l-Hâris! Düşüncelerde yürü bakalım" deyince: "Bismillah..." dedim. O suyun üzerinde yürüdü, ben de yürümeye kalkıştım ayağım battı. Bana bakıp şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Hâris! Mücver ayağını çekti galiba."

(١٥٢٤٣)- [١٥٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْحَسَنُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ الْعُمَانِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا الْحَارِثِ الأُولاسِيَّ، يَقُولُ: " خَرَجْتُ مِنْ مَكَّةَ فِي غَيْرِ أَيَّامِ الْمَوْسِمِ أُرِيدُ الشَّامَ فَإِذَا أَنَا بِثَلاثَةِ نَفَرٍ عَلَى جَبَلٍ، وَإِذَا هُمْ يَتَذَاكَرُونَ الدُّنْيَا فَلَمَّا فَرَغُوا أَخَذُوا يُعَاهِدُونَ اللَّهَ أَنْ لا يَمَسُّوا ذَهَبًا وَلا فِضَّةً، فَقُلْتُ: وَأَنَا أَيْضًا مَعَكُمْ، فَقَالُوا: إِنْ شِئْتَ، ثُمَّ قَامُوا فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَسَائِرٌ إِلَى بَلَدِ كَذَا وَكَذَا، وَقَالَ الآخَرِ: وَأَمَّا أَنَا فَسَائِرٌ إِلَى بَلَدِ كَذَا وَكَذَا، وَبَقِيتُ أَنَا وَالآخَرُ، فَقَالَ لِي: أَيْنَ تُرِيدُ؟ قُلْتُ: أُرِيدُ الشَّامَ، قَالَ: وَأَنَا أُرِيدُ اللِّكَامَ فَكَانَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ الْعَلَوِيُّ فَوَدَّعَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَافْتَرَقْنَا، فَمَكَثْتُ حِينًا

أَنْتَظِرُ أَنْ يَأْتِيَنِي كِتَابُهُ فَمَا شَعَرْتُ يَوْمًا وَأَنَا بِأُولاسٍ فَخَرَجْتُ أُرِيدُ الْبَحْرَ وَصِرْتُ بَيْنَ الأَشْجَارِ إِذَا بِرَجُلٍ صَافٍّ قَدَمَيْهِ يُصَلِّي، فَاضْطَرَبَ قَلْبِي لَمَّا رَأَيْتُهُ وَعَلانِي لَهُ الْهَيْبَةُ فَلَمَّا أَحَسَّ بِي سَلَّمَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ، فَإِذَا هُوَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ فَعَرَفْتُهُ بَعْدَ سَاعَةٍ، فَقَالَ لِي: هَاهْ، فَوَبَّخَنِي، وَقَالَ: اذْهَبْ فَغَيِّبْ عَنِّي شَخْصَكَ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ وَلا تَطْعَمْ شَيْئًا ثُمَّ ائْتِنِي، فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَجِئْتُهُ بَعْدَ ثَلاثٍ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَلَمَّا أَحَسَّ بِي أَوْجَزَ فِي صَلاتِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَأَوْقَفَنِي عَلَى الْبَحْرِ وَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: يُرِيدُ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى الْمَاءِ وَلَئِنْ فَعَلَ لأَمْشِيَنَّ، فَمَا لَبِثْتُ إِلا يَسِيرًا فَإِذَا أَنَا بِرَفٍّ مِنَ الْحِيتَانِ مِلْءَ الْبَحْرِ قَدْ أَقْبَلَتْ إِلَيْنَا رَافِعَةً رُءُوسَهَا فَاتِحَةً أَفْوَاهَهَا، فَلَمَّا رَأَيْتُهَا، قُلْتُ فِي نَفْسِي: أَيْنَ أَبُو بِشْرٍ الصَّيَّادُ؟ إِنْسَانٌ كَانَ بِأُولاسٍ هَذِهِ السَّاعَةَ فَإِذَا الْحِيتَانُ قَدْ تَفَرَّقَتْ كَأَنَّمَا طُرِحَ فِي وَسَطِهَا حَجَرٌ، فَالْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ: فَعَلْتَهَا، قُلْتُ إِنَّمَا قُلْتُ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ لِي: مُرَّ لَسْتَ مَطْلُوبًا بِهَذَا الأَمْرِ وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِهَذِهِ الرِّمَالِ وَالْجِبَالِ فَوَارِ شَخْصَكَ مَا أَمْكَنَكَ وَتَقَلَّلْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرُ اللَّهِ فَإِنِّي أَرَاكَ بِهَذَا مُطَالَبًا، ثُمَّ غَابَ عَنِّي فَلَمْ أَرَهُ حَتَّى مَاتَ، وَكَانَتْ كُتُبُهُ تَصِلُ إِلَيَّ فَلَمَّا مَاتَ، كُنْتُ قَاعِدًا يَوْمًا فَتَحَرَّكَ قَلْبِي لِلْخُرُوجِ مِنْ بَابِ الْبَحْرِ وَلَمْ تَكُنْ لِي حَاجَةٌ، فَقُلْتُ: لا أُكْرِهُ الْقَلْبَ فَيَغُمَّنِي، فَخَرَجْتُ فَلَمَّا صِرْتُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي عَلَى الْبَابِ إِذَا أَنَا بِأَسْوَدَ، قَامَ إِلَيَّ فَقَالَ لِي: أَنْتَ أَبُو الْحَارِثِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ لِي: آجَرَكَ اللَّهُ فِي أَخِيكَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ وَكَانَ اسْمُهُ وَاضِحًا مَوْلًى لإِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ فَذَكَرَ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ أَوْصَاهُ أَنْ يُوَصِّلَ إِلَيَّ هَذِهِ الرِّسَالَةَ فَإِذَا فِيهَا مَكْتُوبٌ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، يَا أَخِي إِذَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ مِنْ فَقْرٍ أَوْ سَقَمٍ أَوْ أَذًى فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاسْتَعْمِلْ عَنِ اللَّهِ الرِّضَا فَإِنَّ اللَّهَ مُطَّلِعٌ عَلَيْكَ يَعْلَمُ ضَمِيرَكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِ وَلا بُدَّ لَكَ مِنْ أَنْ يَنْفُذَ فِيكَ حُكْمُهُ فَإِنْ رَضِيتَ فَلَكَ الثَّوَابُ الْجَزِيلُ وَالأَمْنُ مِنَ الْهَوْلِ الشَّدِيدِ، وَأَنْتَ فِي رِضَاكَ وَسَخَطِكَ لَسْتَ تَقْدِرُ أَنْ تَتَعَدَّى الْمَقْدُورَ وَلا تَزْدَادَ فِي الرِّزْقِ الْمَقْسُومِ، وَالأَثَرِ الْمَكْتُوبِ، وَالأَجَلِ الْمَعْلُومِ فَفِي أَيِّ هَذِهِ الأَفْعَالِ تُرِيدُ أَنْ تَحْتَالَ فِي نَقْضِهَا؟ بِهَمِّكَ أَوْ بِأَيِّ قُوَّةٍ تُرِيدُ أَنْ تَدْفَعَهَا عَنْكَ عِنْدَ حُلُولِهَا أَوْ تَجْتَلِبَهَا مِنْ قَبْلِ أَوَانِهَا كَلا وَاللَّهِ لا بُدَّ لأَمْرِ اللَّهِ أَنْ يَنْفُذَ فِيكَ طَوْعًا مِنْكَ أَوْ كَرْهًا، فَإِنْ لَمْ تَجِدْ إِلَى الرِّضَا سَبِيلا، فَعَلَيْكَ بِالتَّحَمُّلِ وَلا تَشْكُ مَنْ لَيْسَ بِأَهْلٍ أَنْ يُشْكَى وَمَنْ هُوَ أَهْلُ الشُّكْرِ وَالثَّنَاءِ الْقَدِيمِ مَا أَوْلَى مِنْ نِعْمَتِهِ عَلَيْنَا، فَمَا أَعْطَى وَعَافَى أَكْثَرُ مِمَّا زَوَى وَأَبْلَى، وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ أَعْرَفُ بِمَوْضِعِ الْخِيَرَةِ لَنَا مِنَّا، وَإِذَا اضْطَرَّتْكَ الأُمُورُ وَكَلَّ صَبْرُكَ فَالْجَأْ إِلَيْهِ بِهَمِّكَ وَاشْكُ

إِلَيْهِ بَثَّكَ وَلْيَكُنْ طَمَعُكَ فِيهِ وَاحْذَرْ أَنْ تَسْتَبْطِئَهُ أَوْ تُسِيءَ بِهِ ظَنًّا، فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا، وَلِكُلِّ سَبَبٍ أَجَلٌ، وَلِكُلِّ هَمٍّ فِي اللَّهِ وَلِلَّهِ فَرَجٌ عَاجِلٌ أَوْ آجِلٌ وَمَنْ عَلِمَ أَنَّهُ بِعَيْنِ اللَّهِ اسْتَحَى أَنْ يَرَاهُ اللَّهُ يَأْمُلُ سِوَاهُ، وَمَنْ أَيْقَنَ بِنَظَرِ اللَّهِ لَهُ أَسْقَطَ الاخْتِيَارَ [١٠/١٥٨] لِنَفْسِهِ فِي الأُمُورِ، وَمَنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الضَّارُّ النَّافِعُ، أَسْقَطَ مَخَاوِفَ الْمَخْلُوقِينَ عَنْ قَلْبِهِ، وَرَاقَبَ اللَّهَ فِي قُرْبِهِ وَطَلَبَ الأَشْيَاءَ مِنْ مَعَادِنِهَا، فَاحْذَرْ أَنْ تُعَلِّقَ قَلْبَكَ بِمَخْلُوقٍ تَعْلِيقَ خَوْفٍ، أَوْ رَجَاءٍ، أَوْ تُفْشِيَ إِلَى أَحَدٍ الْيَوْمَ سِرَّكَ، أَوْ تَشْكُوَ إِلَيْهِ بَثَّكَ، أَوْ تَعْتَمِدَ عَلَى إِخَائِهِ أَوْ تَسْتَرِيحَ إِلَيْهِ اسْتِرَاحَةً تَكُونُ فِيهَا مَوْضِعَ شَكْوَى بَثٍّ، فَإِنَّ غَنِيَّهُمْ فَقِيرٌ فِي غِنَاهُ وَفَقِيرَهُمْ ذَلِيلٌ فِي فَقْرِهِ، وَعَالِمَهُمْ جَاهِلٌ فِي عِلْمِهِ فَاجِرٌ فِي فِعْلِهِ إِلا الْقَلِيلَ مِمَّنْ عَصَمَ اللَّهُ تَعَالَى "

Ebu'l-Hâris el-Ûlâsi bildiriyor: Hac mevsimi dışında bir gün, Şâm'a gitmek için Mekke'den yola çıktım. Dağda üç kişiyle karşılaştım. Dünya meselesini tartışıyorlardı. Bitirdiklerinde, bir daha altın veya gümüşe dokunmayacaklarına dair, Allah'a yemin etmeye başladılar. Onlara: "Ben de sizinle beraberim" deyince: "İstiyorsan tamam" dediler. Sonra kalktılar, içlerinden birisi: "Ben falan memlekete gidiyorum" dedi, diğeri: "Ben falan falan memlekete gidiyorum" dedi. Benimle onlardan birisi kaldık. Bana "Sen nereye gidiyorsun?" dedi. Ben "Şâm'a gidiyorum" deyince, o ben de Likâm'a gidiyorum" dedi. Bu, İbrâhîm b. Sa'd el-Alevî idi. Birbirleriyle vedalaşıp ayrıldılar.

Bir süre bana mektubu gelir diye bekledim. Bir gün Ûlâs'ta iken, denize gitmek için çıktım. Ağaçlar arasında giderken, ayakta namaz kılan bir adam gördüm. Görünce içimde bir sıkıntı hissettim. Beni korkutmuştu. Beni fark edince selam verip bana döndü. Bakınca biraz sonra onu tanıdım, bu İbrâhîm b. Sa'd idi. "Vay!" diyerek serzenişte bulundu. Sonra da "Git, üç gün gözümden kaybol ve hiçbir şey yemeden bana gel" dedi. Dediğini yaptım. Üç gün sonra yanına geldiğimde ayakta namaz kılıyordu. Beni fark edince namazını kısalttı. Sonra elimden tutup beni denizin üzerinde durdurdu ve dudaklarını kıpırdatmaya başladı. İçimden "Sanırım denizin üzerinde yürümek istiyor, isterse ben de yürürüm" dedim. Fazla beklemeden bir baktım; deniz dolusu bir balık sürüsü parladı, ağızlarını açmış karşımızdan geliyorlardı. Onları görünce kendi kendime: "Balık avcısı Ebû

Bişr nerede, bu saatte Ûlâs'ta mıdır?" dedim. Balıklar birden ortalarına taş atılmış gibi dağıldılar. Sa'd bana dönüp: "Yaptın yapacağını değil mi?" dedi. Ben "Şöyle şöyle dedim" diye söyleyince bana: "Git, sen bu iş için aranan kişi değilsin. Ama bu dağlardan ve kumsallardan ayrılma. Mümkün olduğu kadar kendini gizle. Dünya'dan az faydalan. Bir gün sana Allah'ın emri gelir, bu işte istekli olduğunu görüyorum" dedikten sonra gözümden kayboldu. Ölünceye kadar da bir daha görmedim. Ama mektupları bana geliyordu.

Bir gün otururken, canım denize doğru gitmek istedi. Ama herhangi bir işim yoktu. Kendi kendime: "Canımı sıkmayayım keyfim kaçar" dedim ve çıktım. Şehrin kapısındaki mescide geldiğimde Esved'i gördüm. Beni karşıladı ve "Sen Ebu'l-Hâris misin?" dedi. "Evet" deyince: "Başın sağ olsun, kardeşin İbrâhîm b. Sa'd (öldü)" dedi. İsmi belliydi, İbrâhîm b. Sa'd'ın bir hizmetkârıydı. İbrâhîm'in kendisinden mektubu bana ulaştırmasını istediğini hatırlamıştı. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Bismillâhirrahmânirrahîm

Kardeşim! Eğer başına bir iş gelir de, bir şeye ihtiyacın olursa, hastalanırsan veya sıkıntı çekersen Allah'tan yardım iste. Allah'ın rızasını iste. Allah seni görmektedir. Senin ruhunu ve düşündüklerini bilir. Senin için takdir ettiğini muhakkak gerçekleştirecektir. Razı olursan bol sevap alırsın ve şiddetli belalardan emin olursun. Sen razı olsan da kızsan da, kadere karşı koyamazsın. Pay edilen rızkı yazılan sevabı arttıramazsın. Belirlenen eceli uzatamazsın. Bunların hangisini, hangi çarelerle bozacaksın? Başına gelmesini hangi güçle ve hangi düşünceyle engelleyeceksin? Zamanı gelmeden, gerçekleşmesini nasıl sağlayacaksın? Hayır vallahi! Allah'ın emri, sen istesen de istemesen de senin üzerinde gerçekleşecektir. Rızaya yol bulamazsan, tahammül etmeye çalış. Şikâyet etmeye ehil olmayana şikâyet etme. Şükür ve ezeli senaya ehil olan; nimetini öncelikle bize veren zattır. Verdiği sağlık ve rızık, mahrum ettiği nimetlerden ve verdiği musibetlerden daha fazladır. Bununla beraber, bizim için en hayırlı olanı bilen O'dur. İşler üst üste gelir de sabrın tükenirse, dertlerinle O'na sığın. Sıkıntılarını O'na şikâyet et, tek arzun O olsun. O'nun emirlerini oyalamaktan veya suizan beslemekten sakın. Her şeyin bir sebebi ve zamanı vardır. Allah'ın her derdinin er ya da geç, Allah'a ait bir kurtuluş yolu vardır. Allah'ın gözü önünde olduğunu bilen, Allah'ın onu kötü bir şey yapmak isterken görmesinden utanır. Allah'ın gördüğüne yakinen inanan, kendisi için bir şey istemeyi terk eder. Allah'ın tek fayda ve zarar veren olduğunu bilen, mahlûkat korkusunu kalbinden atar, Allah'ın kurbiyetini gözetir. Her şeyi kaynağından ister. Kalbini korku veya ümit bağıyla bir mahlûka bağlamaktan sakın. Bir gün bir sırrını bir mahlûka açıklamaktan, sıkıntını ona şikâyet etmekten, kardeşliğine güvenmekten veya onu şikâyet mercii gibi görüp huzur bulmaktan sakın. Dünya ehlinin zengini, zenginliğine muhtaçtır, fakiri de muhtaç olduğundan zelildir. Âlim olanları ilminde cahil, fiilinde facirdir. Allah'ın muhafaza ettiği çok azı müstesna..."

Ebû Muhriz

Onlardan biri de; zarif insanların yolunu tutan, havâtırın ve nefeslerin muhafızı Ebû Muhriz.

(١٥٢٤٤)- [١٥٨/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَوْنُ بْنُ عُمَارَةَ، قَالَ: قَالَ أَبُو مُحْرِزٍ الطُّفَاوِيُّ: " لَمَّا بَانَ لِلأَكْيَاسِ أَعْلَى الدَّارَيْنِ مَنْزِلَةً، طَلَبُوا الْعُلُوَّ بِالْعُلُوِّ مِنَ الأَعْمَالِ، وَعَلِمُوا أَنَّ الشَّيْءَ لا يُدْرَكُ إِلا بِأَكْثَرَ مِنْهُ، وَبَذَلُوا مَا عِنْدَهُمْ بَذَلُوا وَاللَّهِ لِلَّهِ الْمُهَجَ رَجَاءَ الرَّاحَةِ لَدَيْهِ، وَالْفَرْجِ فِي يَوْمٍ لا يَخِيبُ فِيهِ الطَّالِبُ، وَقَالَ أَبُو مُحْرِزٍ: كَلِفُوا بِالدُّنْيَا وَلَنْ يَنَالُوا مِنْهَا فَوْقَ قِسْمَتِهِمْ وَأَعْرَضُوا عَنِ الآخِرَةِ، وَبِبُغْيَتِهَا يَرْجُو الْعُبَّادُ نَجَاةَ أَنْفُسِهِمْ "

Ebû Muhriz et-Tufâvî der ki: "Değerli insanlara iki hayattan hangisinin daha üstün olduğu belli olunca, ibadetlerinde yücelikle yüceliği istediler. Bir şeyi elde etmenin, ondan daha değerli bir şeyi feda etmekle mümkün olacağını anladılar. Ellerindekinden fazlasını verdiler. Vallahi bütün emeklerini Allah'a feda ettiler. Onda huzur bulmak ve isteyenin isteğinin boşa gitmeyeceği o günde kurtulmayı dilediler."

Ebû Muhriz der ki: "İnsanlar dünyayı ağırlık verdiler, ama kısmetlerinin üzerinde bir şeye sahip olamadılar. Âhiretten yüz çevirdiler. Kullar, isyan eden nefisleri ile kendilerini kurtarmayı umuyorlar."

Dâvûd b. Hilâl

Onlardan biri de Dâvûd b. Hilâl en-Nasîbî, dağlara ve tepelere sığınmış, ikbal isteyenlerden uzaklaşmış, dünya nimetlerini bırakıp kaçmıştır.

(١٥٢٤٥)- [١٠/١٥٨] ثنا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا عَلِيُّ ابْنُ مَرْيَمَ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ عَبَّادٍ، ثنا دَاوُدُ بْنُ هِلالِ النَّصِيبِيُّ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا دُنْيَا مَا أَهْوَنَكِ عَلَى الأَبْرَارِ الَّذِينَ تَصَبَّحْتِ لَهُمْ وَتَزَيَّنْتِ لَهُمْ إِنِّي قَدْ قَذَفْتُ فِي قُلُوبِهِمْ بُغْضَكِ، وَالصُّدُودُ عَنْكِ مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْكِ، كُلُّ شَأْنِكِ صَغِيرٌ وَإِلَى الْفِنَاءِ تَصِيرِينَ، قَضَيْتُ عَلَيْكِ مِنْ يَوْمِ خَلَقْتُكِ أَنْ لا تَدُومِي لأَحَدٍ، وَلا يَدُومَ لَكِ أَحَدٌ، وَإِنْ بَخِلَ صَاحِبُكِ وَشَحَّ عَلَيْكِ، طُوبَى لِلأَبْرَارِ الَّذِينَ أَطَاعُونِي مِنْ خَلْقِي، أَطْلَعُونِي مِنْ قُلُوبِهِمْ عَلَى الرِّضَا، وَأَطْلَعُونِي مِنْ ضَمِيرِهِمْ عَلَى الصِّدْقِ وَالاسْتِقَامَةِ، طُوبَى لَهُمْ، مَا لَهُمْ عِنْدِي مِنَ الْجَزَاءِ إِذَا وَفَدُوا إِلَيَّ مِنْ قُبُورِهِمُ النُّورُ يَسْعَى أَمَامَهُمْ، وَالْمَلائِكَةُ حَافُّونَ بِهِمْ حَتَّى أَبْلَغَ بِهِمْ مَا يَرْجُونَ مِنْ رَحْمَتِي "

Dâvûd b. Hilâl en-Nasîbî der ki: Hz. İbrâhîm'in suhufunda şöyle yazıyor: "Ey dünya! Süslenip püslenip karşılarına çıktığın ebrâr için ne kadar önemsizsin. Ben onların kalbine sana karşı nefret ve düşmanlık ektim. Senden daha önemsiz bir şey yaratmadım. Her şeyin küçük, yokluğa gidiyorsun. Seni yarattığım gün, hiç kimseye daim olmamana, sana sahip olan cimrilik edip kıskansa bile kimsenin senin üzerinde daim olmamasına karar verdim. Mahlûkatın içinde bana itaat eden ebrâra ne mutlu! Kalplerinde benim rızamı gözettiler. Duygularında sadakati istikâmet gözettiler. Ne mutlu onlara! Onlara ceza yok. Kabirlerinden çıkıp bana geldiklerinde, nurları önlerinde gider, melekler etraflarında dolaşır, sonunda rahmetimden dilediklerini veririm."

Miskîn es-Sûfî

Miskin b. Ubeyd es-Sûfî, hüzün ehlinin dostu, imamların ve kardeşlerin sözlerini nakleden zat.

(١٥٢٤٦)- [١٠/١٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا مِسْكِينُ بْنُ عُبَيْدٍ الصُّوفِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْمُتَوَكِّلُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَابِدُ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ: " الْحُزْنُ حُزْنَانِ: فَحُزْنٌ لَكَ، وَحُزْنٌ عَلَيْكَ، فَالْحُزْنُ الَّذِي هُوَ لَكَ حُزْنُكَ عَلَى الآخِرَةِ وخيرها، وَالْحُزْنُ الَّذِي هُوَ عَلَيْكَ فَحُزْنُكَ عَلَى الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا "

İbrâhîm b. Edhem şöyle dedi: "Hüzün iki türlüdür; biri lehine, diğeri aleyhinedir. Lehine olan hüzün; âhiret ve onun hayrı için hüzünlenmendir. Aleyhine olan hüzün ise; senin dünya ve dünya güzellikleri için üzülmendir."

Abbâs b. el-Müemmel

Ebu'l-Velîd Abbâs b. el-Müemmel es-Sûfî, imtihan edildi, imtihana sabretti, kurtuldu. Ağlamakta ve hüzünlerde huzur buldu. Kabirden ve karşılaşacağı korkunç sahnelerden korktu.

(١٥٢٤٧)- [١٠/١٥٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا زَيْدٌ الْحِمْيَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي وَكَانَ أَمَرَ هَارُونَ بِالْمَعْرُوفِ فَحَبَسَهُ دَهْرًا، قَالَ أَبُو الْوَلِيدِ الْعَبَّاسُ بْنُ الْمُؤَمَّلِ الصُّوفِيُّ: " أَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي، فَقَالَ: كَمْ لِلْحَزِينِ غَدًا فِي الْقِيَامَةِ مِنْ فَرْحَةٍ تَسْتَوْعِبُ طُولَ حُزْنِهِ فِي دَارِ الدُّنْيَا، قَالَ: فَاسْتَيْقَظْتُ فَزِعًا فَلَمْ أَلْبَثْ أَنْ فَرَّجَ اللَّهُ وَأَخْرَجَنِي مِمَّا كُنْتُ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْحَبْسِ،

فَفَرِحَ بِذَلِكَ أَصْحَابُنَا وَأَهْلُونَا، قَالَ: وَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ ذَلِكَ الآتِي أَتَانِي، فَقَالَ: بَشِّرِ الْمَحْزُونِينَ بِطُولِ الْفَرَحِ غَدًا عِنْدَ مَلِيكِهِمْ، فَعَلِمْتُ وَاللَّهِ أَنَّ الْحُزْنَ إِنَّمَا هُوَ عَلَى خَيْرِ الآخِرَةِ لا عَلَى الدُّنْيَا، قَالَ زَيْدٌ: فَكَانَ أَبُو الْوَلِيدِ بِمَا هُوَ دَهْرَهُ بَاكِيَ الْعَيْنِ إِنَّمَا يَتْبَعُ جِنَازَةً، أَوْ يَعُودُ مَرِيضًا، أَوْ يَلْزَمُ الْجَبَّانَ، وَكَانَ مَحْزُونًا جِدًّا "

Zeyd el-Himyerî bildiriyor: Hârûn'un emri üzerine Ma'ruf, uzun bir müddet onu hapsetmişti. Sûfî Ebu'l-Velîd Abbâs el-Müemmel dedi ki: "Rüyamda biri gelip «Hazin olan yarın kıyamet günü öyle sevinecek ki; sevinci dünyadaki bütün hüznünü kapatacak» dedi. Korkudan gözlerimi açtım, daha üstümü giyinmeden, Allah gamımı giderip içinde bulunduğum hapisten beni kurtardı. Dostlarımız ve akrabalarımız buna çok sevinmişti."

Diyor ki: "Bir rüyamda aynı kişi gelip: «Mahzunları, yarın sultanlarının yanında yaşayacakları uzun bir sevinçle müjdele» dedi. Vallahi anladım ki; hüzün dünya için değil, âhiretin iyiliği içindir."

Zeyd der ki: "Ebu'l-Velîd hayatı boyunca gözleri yaşlı biriydi. Ya cenazenin peşinden gider, ya hasta ziyaretinde bulunur, ya korkan birinin yanında olurdu. Gerçekten devamlı mahzundu."

Muğîs el-Esved

Onlardan biri de; Muğîs el-Esved, azla kanaat etmeyi ve sevap kazanmayı tercih etmiş, şükreden ve kendisine gelen onu sevmiştir.

(١٥٢٤٨)- [١٦٠/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ الْحَكَمِ الرَّقِّيُّ، ثنا فَيَّاضُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، قَالَ: قَالَ لِي وَكَانَ مِنْ خِيَارِ مَوَالِي بَنِي أُمَيَّةَ، قَالَ مُغِيثٌ الأَسْوَدُ: " قَالَ لِي رَاهِبٌ بِدَيْرِ الْخَلْقِ: مَا لِي أَرَاكَ طَوِيلَ الْحُزْنِ؟ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: طَالَتْ غَيْبَتِي، وَبُعْدَتْ شُقَّتِي، وَشَقَّ عَلَيَّ السَّفَرُ جِدًّا، فَقَالَ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ لَقَدْ ظَنَنْتُ أَنَّكَ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، قُلْتُ: وَمَا أَنْكَرْتَ؟ قَالَ: ظَنَنْتُ أَنَّ حُزْنَكَ لِنَفْسِكَ فَإِذَا أَنْتَ إِنَّمَا تَحْزَنُ لِغَيْرِكَ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُرِيدَ حُزْنُهُ عَلَيْهِ جَدِيدٌ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ، سَاعَاتُ فَرَحِهِ

عِنْدَ سَاعَاتِ خَلَلِهِ هُوَ الدَّهْرَ بَاكٍ مَحْزُونٌ لَيْسَ لَهُ عَلَى الأَرْضِ قَرَارٌ، إِنَّمَا تَرَاهُ وَالِهًا يَفِرُّ بِدِينِهِ مَشْغُولاً طَوِيلَ الْهَمِّ قَدْ عَلا بَثُّهُ، هِمَّتُهُ الآخِرَةُ وَالْوَصْلَةُ إِلَيْهَا بِسَبِيلِ النَّجَاةِ مِنْ شَرِّهَا، ثُمَّ قَالَ: هَاهْ وَأَسْبَلَ دُمُوعَهُ فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِي حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ "

Muğîs el-Esved anlatıyor: Bir rahip, başkalarının mahallesinde bana: "Neden seni derin bir hüzün içinde görüyorum?" deyince, ona: "Dönüşüm uzadı, özlemim büyüdü, yolculuk da bana gerçekten zor gelmeye başladı" dedim. rahip "İnnâ lillah ve inna ileyhi raciûn... Ben seni Allah'ın toprağında çalışan biri sandım" deyince: "Neden şaşırdın?" dedim. Rahip şöyle devam etti: "Ben senin kendin için üzüldüğünü sanıyordum. Oysa sen başkası için üzülüyorsun. Sen müridlerin yeni; kendileri için, gece gündüz, gün boyu üzüldüklerini bilmiyor musun? Dostluk zamanı sevinç zamanıdır. Zamanının tümünde ağlamaklı ve mahzundur. Yeryüzünde duracağı bir yer yoktur. Bazen onu telaşlı, dini için koşuştururken, derin düşünceli sıkıntısı belirgin bir vaziyette görürsün. Tek derdi âhiretidir, ona kavuşmak, kurtuluşu elde etmek ve şerrinden emin olmaktır."

Bunları söyledikten sonra, "Ah! Ah!" dedi, gözleri yaşardı ve bayılıncaya kadar ağladı.

el-Kalânisî

Onlardan biri de; Ebû Abdillah el-Kalânisî, dostluğu huzur veren, sözünde duran, tehlikelerden hakkıyla muhafaza edilen kişi.

(١٥٢٤٩)- [١٠/١٦٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْقَلانِسِيَّ رَكِبَ الْبَحْرَ فِي بَعْضِ سِيَاحَتِهِ فَعَصَفَتْ بِهِ الرِّيحُ فِي مَرْكَبِهِمْ، فَدَعَا أَهْلُ الْمَرْكَبِ، وَتَضَرَّعُوا، وَنَذِرُوا النُّذُورَ، وَقَالُوا: أَيْ عَبْدَ اللَّهِ، كُلُّنَا قَدْ عَاهَدْنَا اللَّهَ وَنَذَرْنَا نَذْرًا إِنْ نَجَّانَا اللَّهُ فَانْذُرْ أَنْتَ نَذْرًا وَعَاهِدِ اللَّهُ عَهْدًا، فَقُلْتُ أَنَا مُتَجَرِّدٌ مِنَ الدُّنْيَا مَالِي وَالنَّذْرَ، فَأَلَحُّوا عَلَيَّ، فَقُلْتُ: " لِلَّهِ عَلَيَّ نَذْرٌ إِنْ يُخَلِّصْنِي اللَّهُ مِمَّا أَنَا فِيهِ، لا آكُلُ لَحْمَ الْفِيلِ، فَقَالُوا: إِيشْ هَذَا النَّذْرُ؟ وَهَلْ يَأْكُلُ لَحْمَ الْفِيلِ أَحَدٌ؟ فَقُلْتُ: كَذَا وَقَعَ فِي سِرِّي وَأَجْرَى اللَّهُ عَلَى لِسَانِي، فَانْكَسَرَتِ السَّفِينَةُ وَوَقَعْتُ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَهْلِهَا إِلَى السَّاحِلِ

فَبَقِينَا أَيَّامًا لَمْ نَذُقْ ذَوَاقًا، فَبَيْنَمَا نَحْنُ قُعُودٌ إِذَا بِوَلَدِ فِيلٍ فَأَخَذُوهُ وَذَبَحُوهُ، فَأَكَلُوا لَحْمَهُ وَعَرَضُوا عَلَيَّ أَكْلَهُ، فَقُلْتُ: أَنَا نَذَرْتُ وَعَاهَدْتُ اللَّهَ، أَنْ لا آكُلَ لَحْمَ الْفِيلِ، فَاعْتَلُّوا عَلَيَّ بِأَنِّي مُضْطَرٌّ وَلِي فَسْخُ الْعَهْدِ لاضْطِرَارِي، فَأَبَيْتُ عَلَيْهِمْ وَثَبَتُّ عَلَى الْعَهْدِ، فَأَكَلُوا وَامْتَلَئُوا وَنَامُوا، فَبَيْنَمَا هُمْ نِيَامٌ إِذْ جَاءَتِ الْفِيلَةُ تَطْلُبُ وَلَدَهَا وَتَتْبَعُ أَثَرَهُ فَلَمْ تَزَلْ تَشَمُّ الرَّائِحَةَ حَتَّى انْتَهَتْ إِلَى عِظَامِ وَلَدِهَا فَشَمَّتْهُ ثُمَّ جَاءَتْ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَلَمْ تَزَلْ تَشَمُّ وَاحِدًا وَاحِدًا فَكُلَّمَا شَمَّتْ مِنْ وَاحِدٍ رَائِحَةَ اللَّحْمِ دَاسَتْهُ بِرِجْلِهَا أَوْ بِيَدِهَا فَقَتَلَتْهُ حَتَّى قَتَلَتْهُمْ كُلَّهُمْ ثُمَّ أَقْبَلَتْ إِلَيَّ فَلَمْ تَزَلْ تَشَمُّنِي فَلَمْ تَجِدْ مِنِّي رَائِحَةَ اللَّحْمِ فَأَدَارَتْ مُؤَخَّرَهَا وَأَوْمَأَتْ بِخُرْطُومِهَا أَيِ ارْكَبْ فَلَمْ أَقِفْ عَلَى مَا أَوْمَأَتْ، فَرَفَعَتْ ذَنَبَهَا وَرِجْلَهَا، فَعَلِمْتُ أَنَّهَا تُرِيدُ مِنِّي رُكُوبَهَا، فَرَكِبْتُهَا فَاسْتَوَيْتُ عَلَى شَيْءٍ وَطِيءٍ فَسَارَتْ بِي سَيْرًا عَنِيفًا إِلَى أَنْ جَاءَتْ بِي فِي لَيْلَتِي إِلَى مَوْضِعِ زَرْعٍ وَسَوَادٍ وَأَوْمَأَتْ إِلَيَّ أَنْ أَنْزِلَ فَتَدَلَّتْ بِرِجْلِهَا حَتَّى نَزَلْتُ عَنْهَا فَسَارَتْ سَيْرًا أَشَدَّ مِنْ سَيْرِهَا بِي فَلَمَّا أَصْبَحْتُ رَأَيْتُ زَرْعًا وَسَوَادًا وَنَاسًا، فَحَمَلُونِي إِلَى مَلِكِهِمْ، وَسَأَلَنِي تَرْجُمَانُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِالْقِصَّةِ وَمَا جَرَى عَلَى الْقَوْمِ، فَقَالَ لِي: تَدْرِي كَمِ السَّيْرُ الَّذِي سَارَتْ بِكَ اللَّيْلَةَ؟ فَقُلْتُ: لا، فَقَالَ: مَسِيرَةُ ثَمَانِيَةِ أَيَّامٍ، سَارَتْ بِكَ فِي لَيْلَةٍ فَلَبِثْتُ عِنْدَهُمْ إِلَى أَنْ حُمِلْتُ وَرَجَعْتُ "

Abdulvâhid b. Bekr'in anlattığına göre Ebû Abdillah el-Kalânisî, bir yolculuğunu deniz yoluyla yapmıştı. Bindiği gemi fırtınaya yakalanınca, gemidekiler yalvarıp dua ettiler ve adaklar adadılar. Sonra kendisine dönüp: "Ey Abdullah! Hepimiz, bizi kurtarması için Allah'a sözler verip adaklar adadık, sen de bir adak ada ve Allah'a bir söz ver" dediler.

Diyor ki: Onlara, "Ben dünyadan elini ayağını çekmiş bir adamım. Adakla ne işim olur?" dedim. Israr ettiler, bunun üzerine: "Allah'a adağım olsun, içinde bulunduğum durumdan beni kurtarırsa fil eti yemeyeceğim" dedim. "Bu ne biçim adak? İnsan fil etini yer mi?" dediler. Ben "İçimden öyle geçti, Allah bana öyle dedirtti, ne yapayım?" dedim. Gemi parçalandı, ben de yolcuların bir kısmıyla düşüp sahile çıktım. Günlerce bir şey yemeden kaldık. Bir ara otururken bir fil yavrusu buldular, tutup kestiler. Etinden yediler, yemem için bana da verdiler. Onlara: "Ben adak adayıp Allah'a söz verdim, fil eti yemeyeceğim diye" dediğimde, bana mecbur olduğumu, mecburiyetten dolayı sözümü bozabileceğimi söylediler. Onlara karşı çıktım ve sözümde durdum. Onlar yediler, doydular ve yattılar. Onlara uyurken yavrunun annesi olan dişi fil gelip yavrusunu aramaya başladı. İzini takıp edip, kokusunu koklaya koklaya yavrusunun kemiklerine kadar geldi. Kokladı ve yanıma geldi, ben ona bakıyordum. Her birimizi tek tek kokluyordu. Et kokusu aldığı kişiyi, ayağıyla basıp eziyordu. Hepsini tek tek öldürdü. Sonra karşıma geldi beni kokladı, et kokusu alamayınca arkasını dönüp, hortumuyla: "Bin!" diye işaret etti. Onun işaretini anlamadım. Kuyruğunu ve ayağını kaldırınca, binmemi istediğini anladım. Biner binmez, yumuşak bir yere yerleştim. Fil hızla koşmaya başladı. O gece beni, sık ekinlerin olduğu bir yere getirdi ve inmemi işaret etti. İnebilmem için ayağını sarkıttı. Üzerinden iner inmez, geldiğinden daha seri bir hızla koşmaya başladı. Sabah olunca, etrafımda göz alabildiğince ekinler gördüm. İnsanlar da vardı, beni alıp sultanlarına götürdüler. Tercümanı, bana sordu, ben de hikâyemi ve diğer insanlara olup biteni anlattım. Bana "Seni getirdiği mesafeyi biliyor musun?" dedi. "Hayır" deyince: "Sekiz günlük mesafedir, seni bir gecede ulaştırmış" dedi. Vasıta buluncaya kadar onların yanında kaldım.

Şibl el-Mederî

Şibl el-Mederî, Allah'ın lütfuna mazhar olup kurtuldu.

(١٥٢٥٠)- [١٦١/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو الْفَرَجِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَحْمَدَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الطَّوِيلِ الْبَصْرِيِّ، قَالَ: اشْتَهَى شِبْلٌ الْمَدَرِيُّ لَحْمًا فَأَخَذَهُ لِيَحْمِلَهُ فَانْحَطَّتْ عَلَيْهِ الْحِدَأَةُ فَاخْتَلَسَتْهُ مِنْهُ فَنَوَى الصَّوْمَ وَرَجَعَ إِلَى الْمَسْجِدِ، قَالَ: وَنَازَعَتْهَا حَدَأَةٌ أُخْرَى لِتَغْلِبَهَا عَلَيْهِ بِحِذَاءِ مَنْزِلِ شِبْلٍ، فَسَقَطَ مِنْهَا وَوَقَعَ فِي حِجْرِ امْرَأَةِ شِبْلٍ، فَقَامَتْ وَطَبَخَتْهُ، فَلَمَّا رَجَعَ شِبْلٌ إِلَى مَنْزِلِهِ لِيفْطِرَ قَدَّمَتِ امْرَأَتُهُ إِلَيْهِ اللَّحْمَ، فَقَالَ: مِنْ أَيْنَ لَكِ هَذَا اللَّحْمُ؟ فَأَخْبَرَتْهُ بِالْحَدَأَتَيْنِ وَتَنَازُعِهِمَا، فَبَكَى شِبْلٌ فَأَقْبَلَتِ الْحِدَأَةُ وَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَنْسَ شِبْلا وَإِنْ كَانَ شِبْلٌ يَنْسَاهُ "

Ebû Mûsâ et-Tavîl el-Basrî'nin bildirdiğine göre Şibl el-Mederî'nin canı et istemişti. Eti almış götürürken, bir kartal geldi, kapıp götürdü. Bunun üzerine oruca niyetlendi ve mescide geri döndü. Başka bir kartal gelip, eti alan kartalla, Şibl'in evinin üzerinde mücadele etmeye başladı. Et, kartalın pençelerinden kayıp, Şibl'in hanımının kucağına düştü. Kadın kalkıp eti pişirdi. Şibl iftar etmek için eve dönünce, eti önüne koydu. Şibl: "Bu et nereden geldi?" deyince, karısı iki kartalın kavgasından ve olanlardan bahsetti. Şibl ağlamaya başladı, kartal çıka geldi. Şibl şöyle dedi: "Kendisi unutsa da Şibl'i unutmayan Allah'a hamd olsun."

Abdullah b. Dînâr

Ebû Muhammed Abdullah b. Dînâr, sırları koruyan ve nurlarla muhafaza edilen zât.

(١٥٢٥١)- [١٦٢/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الدِّينَوَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ، يَقُولُ: قُلْتُ لابْنِ دِينَارٍ الْجُعْفِيِّ: أَوْصِنِي، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ فِي خَلَوَاتِكَ، وَحَافِظْ عَلَى أَوْقَاتِ صَلَوَاتِكَ، وَغُضَّ طَرْفَكَ عَنْ لَحَظَاتِكَ، تَكُنْ عِنْدَ اللَّهِ مُقَرَّبًا فِي حَالاتِكَ "

Ebû Hamza bildiriyor: İbn Dînâr el-Cuafî'ye: "Bana nasihat et" dediğimde şöyle dedi: "Yalnız kaldığında Allah'tan kork. Namaz vakitlerine dikkat et. Bakışlarına dikkat et ve gözlerini yum. Böylece hâl ve hareketlerinle Allah'a yakın olursun."

Müsâvir el-Mağribî

Müsâvir el-Mağribî, susuz çöllerde ve sahralarda yaşayan zât.

(١٥٢٥٢)- [١٦٢/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ كُرْدِ بْنِ عَنْبَسَةَ، قَالَ: قَالَ مُسَاوِرُ

بْنُ لَبِيبٍ الْمَغْرِبِيُّ: " وَقَفْتُ عَلَى رَاهِبٍ ذَكَرُوا لِي أَنَّهُ لَمْ يُكَلِّمْ أَحَدًا مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، وَلَمْ يَنْزِلْ فِيهَا مِنْ صَوْمَعَتِهِ فَلَمْ أَزَلْ بِهِ حَتَّى أَشْرَفَ عَلَيَّ فَرَاوَدْتُهُ عَلَى الْكَلامِ فَأَبَى أَنْ يَتَكَلَّمَ، فَقُلْتُ لَهُ: بِجِلالِ مَنْ تَرَكْتَ لَهُ الْكَلامَ لَمَا كَلَّمْتَنِي، قَالَ: فَمَالَ قَلِيلا كَهَيْئَةِ الْمُغْمَى عَلَيْهِ ثُمَّ انْتَبَهَ كَهَيْئَةِ الْفَزِعِ، ثُمَّ قَالَ: سَلْ وَأَوْجِزْ، قُلْتُ: مُنْذُ مَتَى أَنْتَ فِي هَذَا الأَمْرِ؟ قَالَ: يَوْمٌ وَاحِدٌ، قُلْتُ: وَكَيْفَ ذَاكَ؟ قَالَ: سَمِعْتُ النَّاسَ، يَقُولُونَ: غَدًا وَالْيَوْمَ وَبَعْدَ غَدٍ، فَنَظَرْتُ فِي أَمْرِي فَإِذَا أَنَا لَمْ أُعْطَ مَا أُعْطَوْا، فَنَظَرْتُ فَإِذَا أَمْسِ قَدْ فَاتَنِي وَالْيَوْمُ هُوَ لِي، وَغَدًا لا أَدْرِي أُدْرِكُهُ أَمْ لا؟ ثُمَّ أَدْخَلَ رَأْسَهُ "

Müsâvir b. Lebîb el-Mağribî anlatıyor: Kırk seneden beri manastırından inmediğini ve kimseyle konuşmadığını söyledikleri bir rahibin yanına gittim. Çok beklemeden beni karşıladı. Konuşturmaya çalıştım, ama reddetti. Ona "Konuşmayı terk ettiğin zatın hatırına benimle konuş" deyince, bayılacak gibi sallamp yalpaladıktan sonra birden irkilerek toparlandı. Ardından "Sor ve kısa kes" dedi. Ben "Ne zamandan beri bu haldesin?" diye sorunca: "Bir gündür" dedi. "Nasıl oluyor?" deyince, şöyle devam etti: "Baktım ki, insanlar; yarın, bu gün ve öbür gün, diyorlar. Kendime baktım, onlara verilenin bana verilmediğini gördüm. Baktım ki, dün geçmiş, yarma çıkıp çıkmayacağım belli değil." Bunu dedikten sonra başını manastırına soktu.

Ferec b. Saîd

Onlardan biri de sûfî Ebû Ravh b. Saîd, imamların ve evtâdın yolunu tuttu, onlardan şifa olacakları nakletti.

(١٥٢٥٣)- [١٦٣/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا أَبُو رَوْحٍ الْفَرَجُ بْنُ سَعِيدٍ الصُّوفِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمَّادَ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: اجْتَمَعَ أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ، وَيونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، وَابْنُ عَوْنٍ، وَثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ فِي بَيْتٍ، فَقَالَ ثَابِتٌ: " يَا هَؤُلاءِ، كَيْفَ يَكُونُ الْعَبْدُ إِذَا دَعَا اللَّهَ فَاسْتَجَابَ لَهُ دُعَاءَهُ؟ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: يَكُونُ الْبَلاءُ فِي نَفْسِهِ، قَالَ ثَابِتٌ: فَإِنَّهُ

يَعْتَرِضُهَا الْعَجَبُ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ بِهِ، فَقَالَ يونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ: لا يَكُونُ الْعَبْدُ يَعْجَبُ بِصُنْعِ اللَّهِ لَهُ إلا وَهُوَ مَسْتَدْرَجٌ، فَقَالَ أَيُّوبُ: وَمَا عَلامَةُ الْمُسْتَدْرَجِ؟ فَقَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةٌ فَحَفِظَهَا وَأَبْقَى عَلَيْهَا ثُمَّ شَكَرَ اللَّهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَشْرَفَ مِنَ الْمَنْزِلَةِ الأُولَى، وَإِذَا هُوَ ضَيَّعَ الشُّكْرَ اسْتَدْرَجَهُ اللَّهُ، فَكَانَ تَضْيِيعُهُ لِلشُّكْرِ اسْتِدْرَاجًا مِنَ اللَّهِ لَهُ فَغَلَبَهُ عَنْ شُكْرِ الْعَجَبِ مَعْرِفَةُ الاسْتِدْرَاجِ، وَإِنَّ الْعَبْدَ الْمُسْتَدْرَجَ إِذَا أُلْقِيَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ مِنَ الشُّكْرِ حَمَلَهُ عَلَى التَّفَقُّدِ مِنْ أَيْنَ أَتَى؟ فَإِذَا عَرَفَ ذَلِكَ بِصِدْقٍ خَضَعَ فَإِذَا خَضَعَ أَقَالَ اللَّهُ عَثْرَتَهُ، قَالَ حَمَّادٌ: إِنَّ ابْنَ عُمَرَ سُئِلَ عَنِ الاسْتِدْرَاجِ، فَقَالَ: ذَلِكَ مَكْرُهُ بِالْعِبَادِ الْمُضَيِّعِينَ، قَالَ: فَبَكَوْا جَمِيعًا ثُمَّ رَفَعَ أَيُّوبُ مِنْ بَيْنَهُمْ يَدَهُ، وَقَالَ: يَا عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، لا تَوْفِيقَ لَنَا إِنْ لَمْ تُوَفِّقْنَا، وَلا قُوَّةَ لَنَا إِنْ لَمْ تُقَوِّنَا، فَقَالَ يونُسُ: بِهِ وَجَدْنَا طَعْمَ الْقُوَّةِ مِنْ دُعَائِكَ يَا أَبَا بَكْرٍ، قَالَ: وَكَانَ أَيُّوبُ يَعْرِفُ أَصْحَابُهُ أَنَّ لَهُ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً "

Hammâd b. Zeyd'in bildirdiğine göre Eyyûb es-Sahtiyâni, Yûnus b. Ubeyd, İbn Avn ve Sâbit el-Bunâni bir araya gelmişlerdi. Sâbit: “Söyleyin! Kul Allah'a dua edip de duası kabul olursa nasıl olmalı?” dedi. İbn Avn: “Başına bela almış olur” dedi. Sâbit: “Allah'ın kendisine yaptıklarına şaşılır mı?” deyince, Yûnus b. Ubeyd: “Kul, istidrac dışında Allah'ın ona yaptıklarına şaşırmaz” dedi. Eyyûb: “İstidrac gösterenin alâmeti nedir?” deyince, şöyle dedi: “Kul, Allah katındaki mertebesine dikkat eder ve şükrederse, Allah ona eskisinden daha yüksek bir mertebe verir. Şükretmeyi terk ederse Allah istidrac ile onu daha fazla batırır. Allah'a şükretmeyi kaybetmesi Allah'ın istidrac vermesidir. İlginç olaylara şükretmemek istidracın göstergesidir. Bu özelliğe sahip olan kişinin kalbine şükretme hissi gelirse, onun nereden geldiğini araştırmaya başlar. Samimi olarak bunu anlarsa boyun eğer, boyun eğerse Allah başındaki musibeti kaldırır.”

Hammâd'ın bildirdiğine göre İbn Ömer'e istidracı sorduklarında şöyle dedi: “Bu, Allah'ın kendini kaybedenlere kurduğu bir tuzağıdır.”

Bunun üzerine hepsi ağlamaya başladılar. Sonra aralarından Eyyûb ellerini açıp: “Ey gaybı ve açık olanı bilen! Sen bize yardım etmezsen biz başarılı olamayız. Sen bize güç vermezsen bizim gücümüz yok” diyerek dua etti.

Yûnus: "Senin duanla kuvvetin tadını aldık, ey Ebû Bekr!" dedi. Eyyûb'un arkadaşları, duasının makbul olduğunu bilirlerdi.

Ebu'l-Yemân

Ebu'l-Yemân, büyük âlim Ebû Süleymân'ın ayrılmaz arkadaşı.

(١٥٢٥٤)- [١٦٣/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: " كَانَ عِنْدَنَا شَيْخٌ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ يَعْرِفُ اسْمَ اللَّهِ الأَعْظَمَ فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا عَمِّ، بَلَغَنَا أَنَّكَ تَعْرِفُ اسْمَ اللَّهِ الأَعْظَمَ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، تَعْرِفُ قَلْبَكَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِذَا رَأَيْتَهُ رَقَّ وَأَقْبَلَ فَسَلِ اللَّهِ حَاجَتَكَ فَذَلِكَ اسْمُ اللَّهِ الأَعْظَمُ "

Ebû Süleymân bildiriyor: Bizde bir şeyh vardı, Allah'ın İsm-i A'zam'ım bildiğini iddia ediyorlardı. Ona gidip: "Amca! Senin İsm-i A'zam'ı bildiğini duyduk" dedim. Bana: "Yeğenim! Kalbini biliyor musun?" dedim. Ben "Evet" deyince şöyle devam etti: "Kalbinin yoğunlaştığını ve yumuşadığını gördüğünde, ihtiyacını Allah'tan iste. İşte İsm-i A'zam o zamandır."

Hayyân el-Esved

(١٥٢٥٥)- [١٦٤/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا إِسْحَاقُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ حَيَّانَ الأَسْوَدِ، قَالَ: " كَانَ عِنْدَنَا رَجُلٌ مَكَثَ ثَلاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُصَلِّي فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ أَلْفَ رَكْعَةٍ حَتَّى أُقْعِدَ مِنْ رِجْلَيْهِ فَإِذَا صَلَّى الْعَصْرَ احْتَبَى وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ قَالَ: عَجِبْتُ لِلْخَلِيقَةِ كَيْفَ أَرَادَتْ بِكَ بَدَلا؟ بَلْ عَجِبْتُ لِلْخَلِيقَةِ كَيْفَ اسْتَنَارَتْ قُلُوبُهَا بِذِكْرِ سِوَاكَ؟ بَلْ عَجِبْتُ لِلْخَلِيقَةِ كَيْفَ آنَسَتْ بِسِوَاكَ؟ ثُمَّ يَسْكُتُ إِلَى الْمَغْرِبِ "

Hayyân el-Esved anlatıyor: Bizde bir adam vardı, on üç sene boyunca, her gün bin rekât namaz kılardı. Sonunda ayakta duramaz oldu. İkindiyi kılınca bükülür, kıbleye yönelip şöyle derdi: “Mahlûkatın senden başkasını istemesine şaşıyorum. Mahlûkatın senin dışında birini zikrederek kalplerini aydınlatmaya kalkışmalarına daha fazla şaşırıyorum. Mahlûkatın senin dışında birinde ünsiyet aramasına daha fazla şaşıyorum.” Sonra akşama kadar sesi çıkmazdı.

Ebu’l-Fadl el-Hâşimî

(١٥٢٥٦)- [١٠/١٦٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ زَكَرِيَّا بْنَ دَلُّوَيْهِ، يَقُولُ: دَخَلَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ الطُّوسِيُّ عَلَى أَبِي الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ وَهُوَ عَلِيلٌ، وَكَانَ ذَا عِيَالٍ وَلَمْ يَعْرِفْ لَهُ سَبَبًا، قَالَ: فَلَمَّا قُمْتُ قُلْتُ فِي نَفْسِي: مِنْ أَيْنَ يَأْكُلُ هَذَا الرَّجُلُ؟ قَالَ: فَصَاحَ " يَا أَبَا الْعَبَّاسِ رُدَّ هَذِهِ الْهَمَّةَ الرَّدِيَّةَ، فَإِنَّ لِلَّهِ أَلْطَافًا خَفِيَّةً "

Zekeriyâ b. Delluveyh bildiriyor: Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk e-Tûsî, hasta olan ve hastalığının sebebi anlaşılmayan, Ebu'l-Fadl el-Hâşimî'yi ziyarete gitmişti. Diyor ki: Kalkarken, içimden “Bu adam nereden yemek yiyor?” dedim. Birden bağırıp şöyle dedi: “Ey Ebû Abbâs! Bu kötü düşünceyi aklından at. Allah'ın gizli lütufları vardır.”

İbrâhîm el-Mağribî

(١٥٢٥٧)- [١٠/١٦٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ الْمَغْرِبِيِّ وَقَدْ رَفَسَتْهُ بَغْلَةٌ فَكَسَرَتْ رِجْلَهُ، فَقَالَ: " لَوْلا مَصَائِبُ الدُّنْيَا لَقَدِمْنَا عَلَى اللَّهِ مَفَالِيسَ "

İbrâhîm b. el-Velîd diyor ki: İbrâhîm el-Mağribî'nin yanına girmiştim, katır tepmiş ayağını kırmıştı. Dedi ki: “Dünya musibetleri olmasaydı, Allah'ın huzuruna iflas etmiş olarak çıkardık.”

Ebû Turâb er-Remlî

(١٥٢٥٨)- [١٦٤/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: خَرَجَ أَبُو تُرَابٍ الرَّمْلِيُّ سَنَةً مِنَ السِّنِينَ مِنْ مَكَّةَ، فَقَالَ لأَصْحَابِهِ: " خُذُوا أَنْتُمْ طَرِيقَ الْجَادَّةِ حَتَّى آخُذَ طَرِيقَ تَبُوكَ، فَقَالُوا لَهُ: الْحَرُّ شَدِيدٌ، قَالَ: لابُدَّ، وَلَكِنْ إِذَا دَخَلْتُمْ رَمْلَةَ فَانْزِلُوا عِنْدَ فُلانٍ صَدِيقٍ لِي، قَالَ: فَدَخَلُوا الرَّمْلَةَ فَنَزَلُوا عَلَيْهِ فَشَوَى لَهُمْ أَرْبَعَ قِطَعِ لَحْمٍ فَلَمَّا وُضِعَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ جَاءَتِ الْحِدَأَةُ فَأَخَذَتْ قِطْعَةً مِنْهَا، فَقُلْنَا: لَمْ تَكُنْ رِزْقَنَا، فَأَكَلْنَا الْبَاقِيَ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ يَوْمَيْنِ خَرَجَ مِنَ الْمَفَازَةِ، فَقُلْنَا: هَلْ وَجَدْتَ فِي الطَّرِيقِ شَيْئًا؟ فَقَالَ: لا، إِلا يَوْمَ كَذَا رَمَى إِلَيَّ حَدَأَةٌ بِقِطْعَةِ شِوَاءٍ حَارٍّ، فَقُلْنَا لَهُ: قَدْ تَغَذَّيْنَا مِنْهُ فَإِنَّهُ مِنْ عِنْدِنَا أَخَذَتْهُ الْحِدَأَةُ، فَقَالَ: كَذَا كَانَ الصِّدْقُ "

Abdullah b. Muhammed er-Râzî'nin bildirdiğine göre Ebû Turâb er-Remlî, yıllardan birinde Mekke'den yola çıktı, arkadaşlarına: “Siz anayolu takip edin, ben Tebuk yolundan gideceğim” dedi. Ona: “Sıcak çok şiddetli” dediler: “Olsun. Ama Remle'ye girdiğinizde falana misafir olun, benim arkadaşımdır” dedi. Yolcular Remle'ye girdiler, söz konusu adama misafir oldular, onlara dört parça et kızarttı ve önlerine koydu. Adamlar diyor ki: O sırada bir kartal gelip etin bir parçasını alınca: “Bizim rızkımız değilmiş” dedik. Gerisini yedik. İki gün sonra Ebû Turâb çıkıp geldiğinde, ona: “Yolda herhangi bir şey gördün mü?” dedik. “Hayır” dedi. “Ama falan gün bir kartaldan bana bir parça kızarmış sıcak bir et parçası düştü” deyince, ona: “Biz onu yiyorduk, kartal bizim önümüzden almıştı” dedik. Ebû Turâb: “Doğruluk böyledir” dedi.

Saîd eş-Şehîd

Saîd eş-Şehîd, demirlerle bağlanan, nimet sahibi Yüce'ye muştak olan biri.

(١٥٢٥٩)- [١٦٥/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: قَالَ مَيْسَرَةُ الْخَادِمُ: " غَزَوْنَا فِي بَعْضِ

الْغَزَوَاتِ فَصَادَفْنَا الْعَدُوَّ، فَإِذَا بِفَتًى إِلَى جَانِبِي، وَإِذَا هُوَ مُقَنَّعٌ فِي الْحَدِيدِ، فَحَمَلَ عَلَى الْمَيْمَنَةِ حَتَّى ثَنَاهَا، وَحَمَلَ عَلَى الْمَيْسَرَةِ حَتَّى ثَنَاهَا، وَحَمَلَ عَلَى الْقَلْبِ حَتَّى ثَنَاهَا، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

أَحْسِنْ بِمَوْلَاكَ سَعِيدُ ظَنًّا   هَذَا الَّذِي كُنْتَ لَهُ تَمَنَّى
تَنَحَّ يَا حُورَ الْجِنَانِ عَنَّا   مَا لَكَ قَاتَلْنَا وَلَا قُتِلْنَا
لَكِنْ إِلَى سَيِّدِكُنَّ اشْتَقْنَا   قَدْ عَلِمَ السِّرَّ وَمَا أَعْلَنَّا

قَالَ: فَحَمَلَ فَقَاتَلَ مِنْهُمْ عَدَدًا ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَصَافِّهِ فَتَكَالَبَ عَلَيْهِ الْعَدُوُّ، فَإِذَا بِهِ قَدْ حَمَلَ عَلَى النَّاسِ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ: قَدْ

كُنْتُ أَرْجُو وَرَجَائِي لَمْ يَخِبْ   أَنْ لَا يَضِيعَ الْيَوْمَ كَدِّي وَالطَّلَبُ
يَا مَنْ مَلَا تِلْكَ الْقُصُورَ بِاللَّعِبِ   لَوْلَاكَ مَا طَابَتْ وَلَا طَابَ الطَّرَبُ

فَحَمَلَ فَقَاتَلَ، فَقَتَلَ مِنْهُمْ عَدَدًا ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَصَافِّهِ، فَتَكَالَبَ عَلَيْهِ الْعَدُوُّ، فَحَمَلَ الثَّالِثَةَ وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

يَا لُعْبَةَ الْخُلْدِ قِفِي ثُمَّ اسْمَعِي   مَالِكِ قَاتَلْنَا فَكُفِّي وَارْجِعِي
ثُمَّ ارْجِعِي إِلَى الْجِنَانِ فَأَسْرِعِي   لَا تَطْمَعِي لَا تَطْمَعِي لَا تَطْمَعِي

قَالَ: فَحَمَلَ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ رَحِمَهُ اللَّهُ "

Meysere el-Hâdim anlatıyor: Gazvelerin birine çıkmıştık. Düşmanla karşı karşıya geldiğimizde yanımda bir delikanlı gördüm. Demir zırhlara bürünmüştü. Sağ cenaha saldırdı, sonuna kadar gitti, sol cenaha hücum etti, sonuna kadar gitti, merkezden saldırdı sonuna kadar gitti. Sonra şöyle demeye başladı:

Mevlan Saîd hakkında zannın, olumlu olsun.
Senin onun hakkında tek temennin bu olsun.
Ey cennet hurileri bizden uzağa gidin,
Sizin için ölmedik ve savaşmadık bilin.
Sadece Efendiniz, gözümüzde tütüyor

O gizli yapılanla aleniyi biliyor.

Sonra hücuma geçti, düşmandan birçok kişiyle savaşıp safına geri geldi. Düşmanlar üzerine üşüştüler, birden insanları dağıtıp şöyle dedi:

Bir dilek dilemiştim, ricam boşa gitmedi,
Bu günkü ısrarlarım, hırsım boşa gitmedi.
Karşıdaki köşkleri eğlenceyle dolduran
Sen olmadan, olmazdı mânâsı şarkıların.

Bir daha hücuma geçti savaşmaya başladı. Düşmandan birçok kişiyi öldürdü ve safına geri geldi. Düşman üzerine üşüştü. Üçüncü defa etrafındakileri dağıttı ve şöyle dedi:

Ölümsüzlük oyunu! Önce dur sonra dinle!
Yeterince savaştık, bitir ve dön geriye.
Sonra cennetlere dön! Hadi koş ve geç kalma!
Sakın aç gözlü olma! Sakın aç gözlü olma!

Sonra saldırıya geçti ve öldü, Allah rahmet etsin.

Seyyâr en-Nubâcî

Seyyâr en-Nubâcî, ağlayan, ağıt yakan ve yalvaran biri.

(١٥٢٦٠)- [١٠/١٦٦] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ الْمُذَكِّرُ، ثنا عُمَرُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، قَالَ: قَالَ سَيَّارٌ النُّبَاجِيُّ وَكَانَ قَدْ بَكَى عَلَى اللَّهِ سِتِّينَ سَنَةً، قَالَ: " نِمْتُ عَنْ وِرْدِي ذَاتَ لَيْلَةٍ فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكُ، رَأَيْتُ كَأَنِّي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ، وَإِذَا نَهْرٌ يَجْرِي عَلَى الدُّرِّ والْجَوْهَرِ حَافَّتَاهُ مِنَ الْمِسْكِ الأَذْفَرِ، وَعَلَى شَاطِئِ النَّهْرِ قِبَابُ اللُّؤْلُؤِ وَقضِبَابُ الذَّهَبِ وَالْجَوْهَرِ وَإِذَا بِجَوَارٍ عَلَى السَّاحِلِ، وَهُنَّ يَقُلْنَ: سُبْحَانَ الْمُسَبَّحِ فِي كُلِّ مَكَانٍ، سُبْحَانَهُ، سُبْحَانَهُ، سُبْحَانَهُ، فَقُلْتِ: مِنْ أَنْتُنَّ؟ فَقُلْنَ: نَحْنُ مِنْ خَلْقِ الرَّحْمَنِ، فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتُنَّ؟ فَقُلْنَ:

بَرَأَنَا إِلَهُ النَّاسِ رَبُّ مُحَمَّدٍ لِقَوْمٍ عَلَى الأَقْدَامِ بِاللَّيْلِ قُوَّمُ
يُنَاجُونَ رَبَّ الْعَالَمِينَ إِلَهَهُمْ وَتَسْرِي هُمُومُ الْقَوْمِ وَالنَّاسُ نُوَّمُ

Ahmed b. Mesrûk'un naklettiğine göre Seyyâr en-Nubâcî, Allah için altmış sene ağlamış biriydi. Dedi ki: Bir gece virdimi yapmadan uyudum. Ben uyurken, rüyamda cennete girmiş olduğumu gördüm. Bir nehir, mücevher ve inciler üzerinde akıyordu. Etrafına misk ve güzel kokular yayılmıştı. Nehrin iki yakasında inci, altın çubuklar ve mücevherler vardı. Bir baktım nehir kenarında huriler var ve "Her yerde tesbih edileni tesbih ederim, Sübhânallah, Sübhânallah, Sübhânallah" diyorlardı. Onlara "Siz kimsiniz?" dedim, "Biz Rahmân'ın kullarıyız" dediler. "Siz kime aitsiniz?" dediğimde şöyle dediler:

Peygamber ve kulların İlahı, bizi saklar,
Geceleri ayakta duran bir kavim için,
Âlemlerin Rabbine yalvarıp duruyorlar.
Diğer insanlar ise tasasız uyuyorlar.

Ahmed b. Ravh

Ahmed b. Ravh, belalardan muhafaza etmesi için Mevla'dan yardım isteyen biri.

(١٥٢٦١)- [١٦٦/١٠] أَنْشَدَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: أَنْشَدَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَاضِي، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ رَوْحٍ، يُنْشِدُ:

إِذَا حَلَّتِ الْبَلْوَى صَرَخْتُ لِسَيِّدٍ بِهِ تُدْفَعُ الْبَلْوَى وَيَنْكَشِفُ الضُّرُّ
أُؤَمِّلُ مَوْلًى لا يُخَيِّبُ عَبْدَهُ لَهُ الْعِزُّ وَالآلاءُ وَالْخَلْقُ وَالأَمْرُ

قَالَ: وَأَنْشَدَنِي أَيْضًا لِبَعْضِ إِخْوَانِهِ:

أَلُوذُ بِبَابِ مَنْ أَدْعُوهُ فَرْدًا وَآمَلُ أَنْ أُقَرَّبَ مِنْ حَبِيبِي

إِذَا نَامَتْ عُيُونُ النَّاسِ طُرًّا   قَرَعْتُ الْبَابَ بِالْقَلْبِ الْكَئِيبِ

Hüseyin b. Abdirrahmân el-Kâdî'nın babasından naklettiğine göre: Ahmed b. Ravh diyor ki:

Bela gelip çatınca, bir Dost'a seslenirim,
Sayesinde belalar def olur kurtulurum.
Bir Dost'a güvenirim, kulunu hep hatırlar,
Şeref ve dostluk O'nun, her şeyi takdir eder.

Dostlarından birine ait şu sözleri bildirdi:

Gözüm, yalnız çaldığım, sevdiğim bir kapıda;
Maşuka yakın olma ümidini beslerim.
Bütün gözler tamamen, uyuyup kapanınca;
Kırık bu kalbim ile o kapıyı çalarım.

Câbir er-Rahabî

Câbir er-Rahabî, üstün halleri ve latif hareketleri olan biri.

(١٥٢٦٢)- [١٦٦/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الْخَصَّافُ، قَالَ: قَالَ لِي جَابِرٌ الرَّحَبِيُّ يَوْمًا وَأَنَا أُمَاشِيهِ: " مُرَّ بِنَا نَتَسَابِقْ مُرَّ أَنْتَ هَكَذَا حَتَّى أَمُرَّ أَنَا هَكَذَا، قَالَ: فَمَرَرْتُ أَنَا عَلَى الْجِسْرِ، فَلَمَّا أَبْعَدْتُ عَلَى الْجِسْرِ الْتَفَتُّ فَإِذَا هُوَ يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ يَنْتَضِحُ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ مِثْلَ مَا يَخْرُجُ الْغُبَارُ مِنْ تَحْتِ قَدَمِ الْمَاشِي فَلَمَّا الْتَقَيْنَا، قُلْتُ: مَنْ يُحْسِنُ مِثْلَ هَذَا؟ أَمْشِي عَلَى الْجِسْرِ وَتَمْشِي أَنْتَ عَلَى الْمَاءِ، قَالَ: فَقَالَ لِي: أَوَقَدْ رَأَيْتَنِي؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: أَنْتَ رَجُلٌ صَالِحٌ "

Ebû Câfer el-Hassâf bildiriyor: Bir gün kendisiyle yürürken Câbir er-Rahabî bana: "Gel seninle yarışalım, sen şuradan git ben buradan gideyim" dedi. Ben köprüden geçtim. Köprüden uzaklaşıp geriye baktığımda, onun suyun üzerinde yürüdüğünü gördüm. Tozlu bir yolda yürüyenin ayaklarının altından toz çıktığı gibi su sıçrıyordu. Buluştuğumuzda ona: “Bunu kim yapabilir? Ben köprüden, sen ise suyun üzerinden geçtin” dedim. Bana “Sen beni gördün mü ki?” dedi. “Evet” deyince, “Sen salih bir adamsın” dedi.

İsimsiz Biri

Onlardan biri de; Hak dostu, halktan uzak yaşamış, ismi gizli, vaziyeti Alevî.

(١٥٢٦٣)- [١٦٧/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: ثنا عُبَيْدٌ الْبُسْرِيُّ، قَالَ: " سَأَلْتُ رَجُلا بِاللِّكَامِ: مَا الَّذِي أَجْلَسَكَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ قَالَ: وَمَا سُؤَالُكَ عَنْ شَيْءٍ إِنْ طَلَبْتَهُ لَمْ تُدْرِكْهُ، وَإِنْ لَحِقْتَهُ لَمْ تَقَعْ عَلَيْهِ؟ قُلْتُ: تُخْبِرُنِي مَا هُوَ؟ قَالَ: عِلْمِي بِأَنَّ مُجَالَسَةَ اللَّهِ تَسْتَغْرِقُ نُعَيْمَ الْجِنَّانِ كُلِّهَا، قُلْتُ: بِمَ؟ قَالَ: أَوَّاهُ قَدْ كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ نَفْسِي ظَفِرَتْ، وَمِنَ الْخَلْقِ هَرَبَتْ، فَإِذَا أَنَا كَذَّابٌ فِي مَقَامِي لَوْ كُنْتُ مُحِبًّا لِلَّهِ صَادِقًا مَا اطَّلَعَ عَلَيَّ أَحَدٌ، فَقُلْتُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُحِبِّينَ خُلَفَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، مُسْتَأْنِسُونَ بِخَلْقِهِ يَبْعَثُهُمْ عَلَى طَاعَتِهِ، قَالَ: فَصَاحَ بِي صَيْحَةً، وَقَالَ: يَا مَخْدُوعُ، لَوْ شَمَمْتَ رَائِحَةَ الْحُبِّ، وَعَايَنَ قَلْبُكَ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْقُرْبِ وَمَا احْتَجْتَ أَنْ تَرَى فَوْقَ مَا رَأَيْتَ، ثُمَّ قَالَ: يَا سَمَاءُ، وَيَا أَرْضُ اشْهَدَا عَلَى أَنَّهُ مَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِي ذِكْرُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَطُّ، وَإِنْ كُنْتُ صَادِقًا فَأَمِتْنِي، فَوَاللَّهِ مَا سَمِعْتُ لَهُ كَلامًا بَعْدَهَا وَخِفْتُ أَنِ يَسْبِقَ إِلَيَّ الظَّنُّ مِنَ النَّاسِ فِي قَتْلِهِ، فَتَرَكْتُهُ وَمَضَيْتُ، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَنَا بِجَمَاعَةٍ، فَقَالُوا: مَا فَعَلَ الْفَتَى؟ فَكَنَّيْتُ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالُوا: ارْجِعْ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ قَبَضَهُ فَصَلَّيْتُ مَعَهُمْ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُمْ: مَنْ هَذَا الرَّجُلُ؟ وَمَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: وَيْحَكَ هَذَا رَجُلٌ بِهِ كَانَ يُمْطِرُ الْمَطَرُ، قَلْبُهُ عَلَى قَلْبِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ السَّلامُ، أَمَا رَأَيْتَهُ يُخْبِرُ عَنْ نَفْسِهِ أَنَّ ذِكْرَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ مَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِهِ قَطُّ، فَهَلْ كَانَ أَحَدٌ هَكَذَا إِلا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ؟ قُلْتُ: فَمَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَحْنُ السَّبْعَةُ الْمَخْصُوصُونَ مِنَ الأَبْدَالِ، قُلْتُ: عَلِّمُونِي شَيْئًا، قَالُوا: لا تُحِبَّ أَنْ تُعْرَفَ وَلا تُحِبَّ أَنْ يُعْرَفَ أَنَّكَ مِمَّنْ لا يُحِبُّ أَنْ يُعْرَفَ "

Ubeyd el-Busrî anlatıyor: Likâm dağında bir adama: “Seni burada tutan nedir?" diye sordum. Bana: "Cevabını aldığında anlamayacağın, öğrendiğinde çözüm bulamayacağın soruyu neden sorarsın?" dedi. Ona: "Sebebini söyleyebilir misin?" deyince: "Allah ile sohbet etmenin, bütün cennetlerin nimetlerinden daha güzel olduğunu bildiğimden" dedi. Ben: "Neyle?" deyince, şöyle devam etti: "Of! Ben başardığımı, insanlardan kurtulduğumu sanmıştım, anlaşılan, ben bulunduğum yer konusunda sahtekârın tekiyim. Gerçekten Allah'ı seven bir olsaydım beni kimse göremezdi." Ben: "Sen âşıkların, Allah'ın yeryüzündeki halifeleri olduğunu bilmiyor musun, kullarıyla sohbet ederler, kendisine itaat etsinler diye gönderir" deyince, bana bağırıp şöyle dedi: "Ey aldanmış! Aşkın kokusunu koklasaydın, bunun arkasında olup biten yakınlaşmayı kalbin fark etseydi, gördüklerinin üzerinde bir şey görmeye ihtiyaç duymazdın." Sonra dönüp şöyle devam etti: "Ey sema! Ey yeryüzü, aklıma cennet veya cehennemin gelmediğine şahid olun. Doğru diyorsam beni öldür." Bunlardan sonra bir şey söylediğini duymadım. İnsanların benim onu öldürdüğümü düşünmelerinden korktum. Bırakıp oradan ayrıldım. O haldeyken, bir kalabalıkla karşılaştım. "Delikanlı ne yaptı?" dediler. Olup bitenlerden bahsetmedim. Bana: "Geri dön, Allah canını aldı" dediler. Onlarla birlikte cenaze namazını kıldım. Onlara: "Bu adam kim? Siz kimsiniz?" dedim. Bana: "Sana yazıklar olsun, bu adam sayesinde yağmur yağardı, kalbi İbrâhîmu'l-Halîl'in kalbiyle birdi, cennet ve cehennemi düşünmediğini söylediğini görmedin mi? İbrâhîmu'l-Halîl dışında öyle olan başkası var mı?" dediler. "Siz kimsiniz?" dedim. "Biz abdallardan yedi özel kişiyiz" dediler. "Bana bir şey öğretin" dedim, şöyle dediler: "Sen tanınmak istemezsin. Tanınmayı istemeyen biri olduğunun bilinmesini de istemezsin."

Abdullah b. Hubeyk

Onlardan biri de; doğru dürüst, koşmaya hazır, Abdullah b. Hubeyk. Safa ile süslenmiş, vefalı olduğunu ispatlamış, Yûsuf b. Esbât'tan icazet almış, şüphelerden yüz çevirip kaçmış, Antakya dağlarında yaşamıştır.

(١٥٢٦٤)- [١٠/١٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الزُّبَيْدِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ الأُرْغِيَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقِ بْنِ سَابِقٍ، قَالَ: قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ، مِنْ قُرَّاءِ السُّوقِ "

Yûsuf Esbât der ki: “Sakın sokak okuyucularından (Kur’ân hafızlarından) olma.”

(١٥٢٦٥)- [١٠/١٦٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: قَالَ: لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: " كَيْفَ تُفْلِحُ وَالدُّنْيَا أَحَبُّ إِلَيْكَ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيْكَ؟ وَقَالَ لِي حُذَيْفَةُ: إِنْ لَمْ تَخْشَ أَنْ يُعَذِّبَكَ اللَّهُ عَلَى أَفْضَلِ عَمَلِكَ فَأَنْتَ هَالِكٌ، قَالَ: وَقَالَ الْفَضْلُ: رَأْسُ الأَدَبِ عِنْدَنَا أَنْ يَعْرِفَ الرَّجُلُ قَدْرَهُ "

Abdullah b. Hubeyk'in bildirdiğine göre Huzeyfe el-Mar'aşî kendisine şöyle dedi: “Dünyayı, en çok sevdiğin insandan daha fazla severken, nasıl iflah olacaksın?”

Huzeyfe dedi ki: “En güzel amelin için Allah'ın sana ceza vereceğinden korkmuyorsan, sen mahvolmuşsun demektir.”

Fadl dedi ki: “Bize göre edebin başlangıcı, kişinin haddini bilmesidir.”

(١٥٢٦٦)- [١٠/١٦٨] ثنا الْحُسَيْنُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " لا تَغْضَبْ عَلَى الْحَمْقَى فَيَكْثُرْ غَمُّكَ، قَالَ: وَكَانَ حَبْرٌ مِنْ أَحْبَارِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، يَقُولُ: يَا رَبِّ، كَمْ أَعْصِيكَ وَلا تُعَاقِبُنِي ! فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، قُلْ لَهُ: " كَمْ أُعَاقِبُكَ وَأَنْتَ لا تَدْرِي؟ أَلَمْ أَسْلُبْكَ حَلاوَةَ مُنَاجَاتِي؟ "

Abdullah der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya: “Ahmaklara sinirlenme, sıkıntıların artar” diye vahyetti.

İsrail oğullarından bir haham: “Yâ Rab! Sana kaç defa asi oldum, bana ceza vermedin” diye dua edince, Allah İsrâil oğullarının peygamberine vahyedip şöyle cevap verdi: “Seni kaç defa cezalandırdım, ama sen anlamadım. Bana dua etmenin lezzetinden seni mahrum etmedim mi?”

(١٥٢٦٧)- [١٠/١٦٨] وَبِهِ قَالَ: قِيلَ لابْنِ السَّمَّاكِ: " مَا أَطْيَبُ الطَّيِّبَاتِ؟ قَالَ: تَرْكُ الشَّهَوَاتِ، وَقَالَ لِي حُذَيْفَةُ الْمَرْعَشِيُّ: مَا ابْتُلِيَ أَحَدٌ بِمُصِيبَةٍ أَعْظَمَ عَلَيْهِ مِنْ قَسْوَةِ قَلْبِهِ،

وَقَالَ لِي حُذَيْفَةُ: إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ: عَيْنَاكَ، وَلِسَانُكَ، وَهَوَاكَ، وَقَلْبُكَ، فَانْظُرْ عَيْنَيْكَ لا تَنْظُرْ بِهِمَا إِلَى مَا لا يَحِلُّ لَكَ، وَانْظُرْ لِسَانَكَ لا تَقُلْ بِهِ شَيْئًا يَعْلَمُ اللَّهُ خِلافَهُ مِنْ قَلْبِكَ، وَانْظُرْ قَلْبَكَ لا يَكُنْ فِيهِ غِلٌّ وَلا دَغَلٌ عَلَى أَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَانْظُرْ هَوَاكَ لا تَهْوَ شَيْئًا مِنَ الشَّرِّ، فَمَا دَامَ لَمْ تَكُنْ فِيكَ هَذِهِ الأَرْبَعُ خِصَالٍ، فَأَلْقِ الرَّمَادَ عَلَى رَأْسِكَ "

Abdullah bildiriyor: İbnus-Semmâk'a: “Helallerin en güzeli hangisidir?” dediklerinde: “Şehevi arzuları terk etmek” dedi.

Huzeyfe el-Mar'aşî bana dedi ki: “Hiç kimse kalp kasavetinden daha büyük bir musibete maruz kalmamıştır.”

Huzeyfe dedi ki: “Topu topu dört maddedir; Gözlerin, dilin, nefsin ve kalbin. Gözlerinle sana helal olmayana bakma. Allah'ın kalbinde hilafını bildiği bir şeyi dilinle söyleme. Dikkat et, kalbinde her hangi bir Müslümana karşı bir kin veya bir fesat olmasın. Nefsine dikkat et, kötü bir şeyi isteme. Bir kişi bu özelliklerden uzak yaşadıkça, sen başına kül serp (saçını başını yol).”

(١٥٢٦٨)- [١٠/١٦٨] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: " مَنْ عَاتَبَ نَفْسَهُ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ، آمَنَهُ اللَّهُ مِنْ مَقْتِهِ، وَأَنْشَدَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ:

أُفٍّ لِدُنْيَا أَبَتْ تُواتِينِي إِلا بِنَقْضِي لَهَا عُرَى دِينِي
عَيْنِي لِحِينِي تُدِيرُ مُقْلَتَها تَطْلُبُ مَا سَرَّهَا لِتُرْدِيَنِي

Abdullah der ki: “Kim Allah rızası için kendi kendini hesaba çekerse, Allah onu buğzundan emin kılar.”

Abdullah b. Hubeyk diyor ki;

Dediğime uymayan bu dünyaya, yuh olsun!
Dinimi terk etmeden, sözlerimi dinlemez.
Gözümse her anımı takip ederek bakar,
Beni rezil etmeyen hiçbir şeyi istemez.

(١٥٢٦٩)- [١٦٩/١٠] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي الْحِكْمَةِ: مَنْ رَضِيَ بِدُونِ قَدْرِهِ رَفَعَهُ النَّاسُ فَوْقَ غَايَتِهِ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: أَنْتَ لا تُطِيعُ مَنْ يُحْسِنُ إِلَيْكَ، فَكَيْفَ تُحْسِنُ إِلَى مَنْ يُسِيءُ إِلَيْكَ؟ "

Abdullah der ki: Hikmette şöyle yazıyor: "Kaderinin en düşüğüne razı olan kişiyi insanlar, en üst seviyeye yerleştirir."

Abdullah der ki: "Sen, sana ihsanda bulunana itaat etmiyorsun, sana kötülük yapana nasıl iyilik yapacaksın?"

(١٥٢٧٠)- [١٦٩/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْخَلِيلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ سَوَّارٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ خُبَيْقٍ، يَقُولُ: " لا يَسْتَغْنِي حَالٌ مِنَ الأَحْوَالِ عَنِ الصِّدْقِ، وَالصِّدْقُ مُسْتَغْنٍ عَنِ الأَحْوَالِ كُلِّهَا، وَلَوْ صَدَقَ عَبْدٌ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حَقِيقَةَ الصِّدْقِ لاطَّلَعَ عَلَى خَزَائِنَ مِنْ خَزَائِنِ الْغَيْبِ وَلَكَانَ أَمِينًا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَحْشَةُ الْعِبَادِ عَنِ الْحَقِّ أَوْحَشَ مِنْهُمُ الْقُلُوبَ وَلَوْ أَنِسُوا بِرَبِّهِمْ وَلَزِمُوا الْحَقَّ لاسْتَأْنَسَ بِهِمْ كُلُّ أَحَدٍ، وَسُئِلَ عَبْدُ اللَّهِ: بِمَاذَا أَلْزَمُ الْحَقَّ فِي أَحْوَالِي؟ قَالَ: بِإِنْصَافِ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكِ، وَقَبُولِ الْحَقِّ مِمَّنْ هُوَ دُونَكَ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: طُولُ الاسْتِمَاعِ إِلَى الْبَاطِلِ يُطْفِئُ حَلاوَةَ الطَّاعَةِ مِنَ الْقَلْبِ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَعِيشَ حَيًّا فِي حَيَاتِهِ فَلْيُزِلِ الطَّمَعَ عَنْ قَلْبِهِ "

Abdullah b. Hubeyk der ki: "Hiçbir hâl, doğruluktan müstağni değildir. Doğruluk ise her hâlden müstağnidir. Kul, kendisi ile Allah arasını hakiki doğruluk üzerine bina ederse, gayb hazinelerinden bir hazineyi bulmuş, göklerde ve yerde güvenilir olmuş olur."

Abdullah der ki: "Kulların haktan uzak olmaları, kalplerinden uzaklaşmalarına sebep olur. Rablerine sığınıp hakka tâbi olsalar, herkes onlarla dost olur."

Birisi Abdullah'a gelip: "Hallerimde nasıl hakka bağlı olayım?" diye sorduğunda: "İnsanlara kendinden daha fazla değer verip senden aşağı olanların hakkına riâyet ederek" dedi.

Abdullah dedi ki: "Devamlı batıl şeyleri dinlemek, kalpteki itaat tadını öldürür. Hayatını diri olarak yaşamak isteyen kalbinin tamahkârlığını umursamasın."

(١٥٢٧١)- [١٦٩/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَجَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ خُبَيْقٍ، يَقُولُ: " لا تَغْتَمَّ إلا مِنْ شَيْءٍ يَضُرُّكَ غَدًا، وَلا تَفْرَحْ بِشَيْءٍ لا يَسُرُّكَ غَدًا، وَأَنْفَعُ الْخَوْفِ مَا حَجَزَكَ عَنِ الْمَعَاصِي، وَأَطَالَ مِنْكَ الْحُزْنَ عَلَى مَا فَاتَكَ، وَأَلْزَمَكَ الْفِكْرَةَ فِي بَقِيَّةِ عُمُرِكَ "

Abdullah b. Hubeyk diyor ki: "Yarm sana zarar verecek şeyler dışında bir şeye üzülme. Yarın seni mutlu edecek şeyler dışında bir şeye sevinme. En faydalı korku; seni isyanlardan alıkoyan, kaçırdığın şeylerden dolayı üzen ve ömrünün geri kalanında tefekkür etmeni sağlayan korkudur."

(١٥٢٧٢)- [١٦٩/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ، قَالَ لِي: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " أَرْبَعُونَ سَنَةً مَا حَاكَ فِي صَدْرِي شَيْءٌ إِلا تَرَكْتُهُ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Kırk sene boyunca, içimi huzursuz eden her şeyi terk ettim."

(١٥٢٧٣)- [١٦٩/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " تَعَلَّمُوا صِحَّةَ الْعَمَلِ مِنْ سَقَمِهِ، فَإِنِّي أَتَعَلَّمُهُ فِي اثْنَتَيْنِ وَعِشْرِينَ سَنَةً "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Amellerin sağlıklı olanını, sakat olanından ayırmayı öğrenin. Ben yirmi iki senedir bunu öğreniyorum."

(١٥٢٧٤)- [١٧٠/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ لِي يُوسُفُ بْنُ أَسْبَاطٍ: " إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ قَدْ أَشِرَ وَبَطِرَ فَلا تَعِظْهُ، فَلَيْسَ لِلْمَوْعِظَةِ فِيهِ مَوْضِعٌ، قَالَ: وَنَظَرَ يُوسُفُ إِلَى رَجُلٍ فِي يَدِهِ دَفْتَرٌ، فَقَالَ: تَزَيَّنُوا بِمَا شِئْتُمْ فَلَنْ يَزِيدَكُمُ اللَّهُ إِلا اتِّضَاعًا "

Abdullah bildiriyor: Yûsuf b. Esbât bana dedi ki: "Bir kişinin eğlenip şımardığını görürsen ona nasihat etme. Onda nasihate yer yoktur."

Yûsuf, elinde defter olan birini gördü, ona "İstediğiniz kadar süslenin, Allah tevazuunuzu arttırmaktan başka bir şey yapmaz."

(١٥٢٧٥)- [١٠/١٧٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَابِرٍ الطَّرَسُوسِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ أَسْبَاطٍ، يَقُولُ: " يُرْزَقُ الصَّادِقُ ثَلاثَ خِصَالٍ: الْحَلاوَةَ، وَالْمَلاحَةَ، وَالْمَهَابَةَ "

Yûsuf b. Esbât der ki: "Sadık olana üç haslet verilir: Halâvet, iyilik ve vakar."

(١٥٢٧٦)- [١٠/١٧٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، قَالَ: دَخَلَ الطَّبِيبُ عَلَى يُوسُفَ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ: لَيْسَ عَلَيْكَ بَأْسٌ، فَقَالَ: " وَدِدْتُ أَنَّ الَّذِي تَخَافُ عَلَيَّ كَانَ السَّاعَةَ "، أَسْنَدَ عَبْدُ اللَّهِ الْكَثِيرَ، فَمِمَّا تَفَرَّدَ بِهِ

Abdullah b. Hubeyk şöyle nakleder: Ben yanındayken, tabib Yûsuf b. Esbât'ın yanına girip bakarak: "Bir şeyin yok" deyince, Yûsuf: "Benim için korktuğun şeyin şu an olmasını isterdim" karşılığım verdi.

Takrîb 446, Takrîb 2615, Takrîb 3845, Takrîb 2721, Takrîb 4068, Takrîb 4436, Takrîb 2859

*** Şeyh Ebû Nuaym der ki: Hizmet eden evliyalar vardır, Allah onları gözden kaybettirmiştir. İsimlerini ve soylarını şöhret ve zikredilmekten silmiştir. Yaşadıkları topraklar için güvence kılmıştır. Kendilerini O'na adamalarından dolayı, musibetleri oralardan uzak tutar.**

(١٥٢٨٤)- [١٠/١٧٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، ثنا ابْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ: " إِنِّي لَلَيْلَةً مُوَاجِهٌ هَذَا الْمِنْبَرَ أَدْعُو فِي جَوْفِ اللَّيْلِ إِذَا إِنْسَانٌ عِنْدَ أُسْطُوَانَةٍ مُقَنِّعٌ رَأْسَهُ، فَأَسْمَعُهُ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ، إِنَّ الْقَحْطَ قَدِ اشْتَدَّ عَلَى عِبَادِكَ وَإِنِّي أُقْسِمُ عَلَيْكَ يَا رَبِّ، إِلا سَقَيْتَهُمْ، قَالَ: فَمَا كَانَ إِلا سَاعَةٌ إِذَا سَحَابَةٌ قَدْ أَقْبَلَتْ ثُمَّ أَرْسَلَهَا اللَّهُ، وَكَانَ عَزِيزًا عَلَى ابْنِ الْمُنْكَدِرِ أَنْ يخْفَى عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ هَذَا الْخَيْرِ، فَقَالَ: هَذَا بِالْمَدِينَةِ وَأَنَا لا أَعْرِفُهُ، فَلَمَّا سَلَّمَ الإِمَامُ تَقَنَّعَ وَانْصَرَفَ وَاتَّبَعَهُ وَلَمْ يَجْلِسْ لِلْقَاصِّ حَتَّى أَتَى دَارَ أَنَسٍ فَأَخْرَجَ مِفْتَاحًا فَفَتَحَ ثُمَّ دَخَلَ، قَالَ: وَرَجَعْتُ فَلَمَّا سَبَّحْتُ أَتَيْتُهُ فَإِذَا أَنَا أَسْمَعُ نَجْرًا فِي بَيْتِهِ، فَسَلَّمْتُ ثُمَّ قُلْتُ: أَدْخُلُ؟ قَالَ: ادْخُلْ فَإِذَا هُوَ يَنْجُرُ أَقْدَاحًا يَعْمَلُهَا، قَالَ: فَقُلْتُ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ

أَصْلَحَكَ اللَّهُ؟ قَالَ: فَاسْتَشْهَرَهَا وَاسْتَعْظَمَهَا مِنِّي، فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ، قُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ إِقْسَامَكَ الْبَارِحَةَ عَلَى اللَّهِ، يَا أَخِي، هَلْ لَكَ فِي نَفَقَةٍ تُغْنِيكَ عَنْ هَذَا وَتُفَرِّغُكَ لَمَّا تُرِيدُ مِنْ أَمْرِ الآخِرَةِ؟ قَالَ: لا وَلَكِنْ غَيْرَ ذَلِكَ لا تَذْكُرْنِي لأَحَدٍ، وَلا تَذْكُرْ هَذَا لأَحَدٍ، حَتَّى أَمُوتَ، وَلا تَأْتِنِي يَا ابْنَ الْمُنْكَدِرِ، فَإِنَّكَ إِنْ تَأْتِنِي شَهَرْتَنِي لِلنَّاسِ، قُلْتُ: إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَلْقَاكَ، قَالَ: الْقَنِي فِي الْمَسْجِدِ وَكَانَ فَارِسِيًّا، قَالَ: فَمَا ذَكَرَ ذَلِكَ ابْنُ الْمُنْكَدِرِ حَتَّى مَاتَ الرَّجُلُ، قَالَ ابْنُ وَهْبٍ: بَلَغَنِي أَنَّهُ انْتَقَلَ مِنْ تِلْكَ الدَّارِ فَلَمْ يُرَ وَلَمْ يُدْرَ أَيْنَ ذَهَبَ، فَقَالَ أَهْلُ تِلْكَ الدَّارِ: اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، أَخْرَجَ عَنَّا الرَّجُلَ الصَّالِحَ "

Muhammed b. el-Münkedir anlatıyor: Bir gece yüzümü şu minbere dönmüş, gece yarısı dua ederken, sütûnun dibinde başını eğmiş bir insan gördüm. Şöyle dediğini duydum: "Yâ Rabbi! Kuraklık kullarımn üzerinde şiddetlendi, kasem ederim onları sula." Bu olaym üzerinden kısa bir zaman sonra, Allah'ın gönderdiği bir bulut göründü. İbnu'l-Münkedir'in böyle değerli birini tanımıyor olması çok zoruna gitmişti. "Şehirde böyle biri var ve ben tanımıyorum" dedi. İmam selam verdikten sonra bu adam başını eğdi, toparlandı ve çıktı. Vaaz dinlemeye kalmadı ve onu takip etti. Sonunda Enes'in evine geldi. Bir anahtar çıkardı, kapıyı açıp içeri girdi.

İbnu'l-Münkedir der ki: Ben geriye döndüm, tesbihatımı yaptıktan sonra ona gittim. Evin içinden ağaç yontma sesi geliyordu. Selam verdim ve "Gireyim mi?" dedim. "Gir" deyince, adamın ağaç kâse yonttuğunu gördüm. Ona: "Nasıl sabahladın, Allah sana sabahlar versin?" dediğimde, bana bir şey söylemekten çekindi. Ona: "Ben senin dün gece Allah'a kasem ettiğini duydum kardeşim, seni bu işten kurtaracak ve Allah'a ve âhiret işlerine zaman ayırmanı sağlayacak bir geçim kaynağın var mı?" dedim. Bana: "Ama ölünceye kadar başka kimseye benden bahsetme, bundan da kimseye bahsetme. Benim yanıma da gelme ey İbnu'l-Münkedir, bana gelirsen insanlar içinde beni meşhur edersin" dedi. "Seninle görüşmek isterim" dedim, "Mescidde görüş" dedi, bu adam İranlıydı."

Ravi der ki: "İbnu'l-Münkedir, bu adam ölünceye kadar, ondan kimseye bahsetmedi."

İbn Vehb der ki: "O evden taşındığını duymuştum, ne gören ne de nerede olduğunu bilen var."

O evin sahipleri dediler ki: "İbnu'l-Münkedir ile aramızda Allah hükmünü verecektir. O değerli adamı evimizden kaçırdı."

(١٥٢٨٥)- [١٧٢/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو أُسَيْدٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ جَرِيرِ بْنِ جَبَلَةَ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، ثنا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: " خَرَجْتُ مَعَ أَبِي مِنْ قَرْيَةٍ نُرِيدُ قَرْيَةً فَضَلَلْنَا الطَّرِيقَ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذَا نَحْنُ بِرَجُلٍ قَائِمٍ يُصَلِّي فَدَنَوْنَا مِنْهُ فَإِذَا حَوْضٌ يَابِسَةٌ وَقِرْبَةٌ يَابِسَةٌ وَقَدِ انْتَظَرْنَاهُ لِيَنْفَتِلَ مِنْ صَلاتِهِ فَلَمْ يَنْفَتِلْ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ أَبِي، فَقَالَ: يَا هَذَا، إِنَّا قَدْ ضَلَلْنَا الطَّرِيقَ فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ نَحْوَ الطَّرِيقِ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: أَلا تَجْعَلُ فِي قِرْبَتِكَ مَاءً؟ فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ أَنْ لا، فَمَا بَرِحْنَا أَنْ جَاءَتْ سَحَابَةٌ فَأَمْطَرَتْ فَإِذَا ذَلِكَ الْحَوْضُ مَلآنُ فَمَضَيْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْقَرْيَةَ، فَذَكَرْنَا لَهُمْ شَأْنَ الرَّجُلِ، فَقَالُوا: ذَلِكَ فُلانٌ لا يَكُونُ بِأَرْضٍ إِلا سُقُوا، فَقَالَ لِي أَبِي: الْحَمْدُ لِلَّهِ، كَمْ مِنْ عَبْدٍ صَالِحٍ لا نَعْرِفُهُ "

Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr bildiriyor: Babamla bir köyden başka bir köye gitmek için yola çıkmıştık, yolumuzu kaybettik. O haldeyken dolaşırken kalkmış namaz kılan bir adam gördük. Onun yanına yaklaşınca, kurumuş bir su göleti ve kuru bir kırba gördük. Namazını bitirsin diye bekledik, ama bir türlü bitirmedi. Babam karşısına geçip: "Kardeşim! Biz yolumuzu kaybettik" deyince, eliyle yolu işaret etti. Babam ona: "Kırbanda su bulundurmuyor musun?" deyince, hayır mânâsında işaret etti. Zaman geçmeden bir bulut gelip yağmaya başladı. O su göletinin dolduğunu gördük. Yola çıkıp köye geldik. Adam durumunu onlara anlatınca: "O adam falandır, gittiği her yere yağmur yağar" dediler. Babam bana dedi ki: "Elhamdu lillah, bilmediğimiz nice salih insanlar var."

(١٥٢٨٦)- [١٧٣/١٠] أَخْبَرَنَا أَبُو الأَزْهَرِ ضَمْرَةُ بْنُ حَمْزَةَ بْنِ هِلالٍ الْمَقْدِسِيُّ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْهَاشِمِيُّ الْبَصْرِيُّ قَدِمَ عَلَيْنَا، ثنا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: " احْتَبَسَ عَنَّا الْمَطَرُ بِالْبَصْرَةِ فَخَرَجْنَا يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ نَسْتَسْقِي، فَلَمْ نَرَ أَثَرَ الإِجَابَةِ فَخَرَجْتُ أَنَا، وَعَطَاءٌ السُّلَيْمِيُّ، وَثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، وَيَحْيَى الْبَكَّاءُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ

وَاسِعٍ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ السَّخْتِيَانِيُّ، وَحَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ الْفَارِسِيُّ، وَحَسَّانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ، وَعُتْبَةُ الْغُلامُ، وَصَالِحٌ الْمُرِّيُّ، حَتَّى صِرْنَا إِلَى مُصَلًّى بِالْبَصْرَةِ وَخَرَجَ الصِّبْيَانُ مِنَ الْمُكَاتَبِ وَاسْتَسْقَيْنَا فَلَمْ نَرَ أَثَرَ الإِجَابَةِ، وَانْتَصَفَ النَّهَارُ وَانْصَرَفَ النَّاسُ، وَبَقِيتُ أَنَا وَثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ فِي الْمُصَلَّى فَلَمَّا أَظْلَمَ اللَّيْلُ إِذَا بِأَسْوَدَ صَبِيحِ الْوَجْهِ، دَقِيقِ السَّاقَيْنِ، عَظِيمِ الْبَطْنِ، عَلَيْهِ مِئْزَرَانِ مِنْ صُوفٍ، فَقَوَّمْتِ جَمِيعَ مَا كَانَ عَلَيْهِ بِدِرْهَمَيْنِ فَجَاءَ إِلَى مَاءٍ فَتَمَسَّحَ ثُمَّ دَنَا مِنَ الْمِحْرَابِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، كَانَ قِيَامُهُ وَرُكُوعُهُ وَسُجُودُهُ سَوَاءً خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ رَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: سَيِّدِي إِلَى كَمْ تَرْدُدْ عِبَادَكَ فِيمَا لا يَنْقُصُكَ، أَنَفَدَ مَا عِنْدَكَ أَمْ نَفِدَتْ خَزَائِنُ قُدْرَتِكَ؟ سَيِّدِي أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ بِحُبِّكَ لِي إِلا سَقَيْتَنَا غَيْثَكَ السَّاعَةَ السَّاعَةَ، قَالَ: قَالَ مَالِكٌ: فَمَا أَتَمَّ الْكَلامَ حَتَّى تَغَيَّمَتِ السَّمَاءُ وَأَخَذَتْنَا كَأَفْوَاهِ الْقِرَبِ وَمَا خَرَجْنَا مِنَ الْمُصَلَّى حَتَّى خُضْنَا الْمَاءَ إِلَى رُكَبِنَا، قَالَ: فَبَقِيتُ أَنَا وَثَابِتٌ مُتَعَجِّبِينَ مِنَ الأَسْوَدِ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَتَبِعْنَاهُ، قَالَ: فَتَعَرَّضْتُ لَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَسْوَدُ، أَمَا تَسْتَحِي مِمَّا قُلْتَ؟ قَالَ: فَقَالَ: وَمَاذَا قُلْتُ؟ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: قَوْلُكَ بِحُبِّكَ لِي، وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهُ يُحِبُّكَ؟ قَالَ: تَنَحَّ عَنْ هِمَمٍ لا تَعْرِفُهَا يَا مَنِ اشْتَغَلَ عَنْهُ بِنَفْسِهِ، أَيْنَ كُنْتُ أَنَا حِينَ خَصَّنِي بِالتَّوْحِيدِ بِمَعْرِفَتِهِ؟ أَفَتَرَاهُ بَدَأَنِي بِذَلِكَ إِلا بِمَحَبَّتِهِ لِي عَلَى قَدْرِهِ وَمَحَبَّتِي لَهُ عَلَى قَدْرِي؟ قَالَ: ثُمَّ بَادَرَ يَسْعَى، فَقُلْتُ لَهُ: رَحِمَكَ اللَّهُ ارْفُقْ بِنَا، قَالَ: أَنَا مَمْلُوكٌ عَلَى فَرْضٍ مِنْ طَاعَةِ مَالِكِي الصَّغِيرِ، قَالَ: فَجَعَلْنَا نَتَّبِعُهُ مِنَ الْبُعْدِ حَتَّى دَخَلَ دَارَ نَخَّاسٍ وَقَدْ مَضَى مِنَ اللَّيْلِ نِصْفُهُ فَطَالَ عَلَيْنَا النِّصْفُ الْبَاقِي، فَلَمَّا أَصْبَحْنَا أَتَيْتُ النَّخَّاسَ، فَقُلْتُ لَهُ: عِنْدَكَ غُلامٌ تَبِيعَنِيهِ لِلْخِدْمَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ، عِنْدِي مِائَةُ غُلامٍ كُلُّهُمْ لِذَلِكَ، قَالَ: فَجَعَلَ يُخْرِجُ إِلَيَّ وَاحِدًا بَعْدَ آخَرَ، وَأَنَا أَقُولُ: غَيْرُ هَذَا حَتَّى عَرَضَ عَلَيَّ تِسْعِينَ غُلامًا، ثُمَّ قَالَ: مَا بَقِيَ عِنْدِي غَيْرُهَا وَلا وَاحِدٌ، قَالَ: فَلَمَّا أَرَدْنَا الْخُرُوجَ دَخَلْتُ أَنَا حُجْرَةً خَرِبَةً فِي خَلْفِ دَارِهِ فَإِذَا أَنَا بِالأَسْوَدِ نَائِمٌ، فَكَانَ وَقْتُ الْقَيْلُولَةِ، فَقُلْتُ: هُوَ، هُوَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ فَخَرَجْتُ إِلَى عِنْدِ النَّخَّاسِ، فَقُلْتُ لَهُ: بِعْنِي ذَلِكَ الأَسْوَدَ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا يَحْيَى ذَلِكَ غُلامٌ مَشْئُومٌ نَكِدٌ لَيْسَتْ لَهُ بِاللَّيْلِ هِمَّةٌ إِلا الْبُكَاءُ، وَبِالنَّهَارِ إِلا الصَّلاةُ وَالنَّوْمُ، فَقُلْتُ لَهُ: وَلِذَلِكَ أُرِيدُهُ، قَالَ: فَدَعَا بِهِ وَإِذَا هُوَ قَدْ خَرَجَ نَاعِسًا، فَقَالَ لِي: خُذْهُ بِمَا شِئْتَ بَعْدَ أَنْ تُبْرِيَنِي مِنْ عُيُوبِهِ كُلِّهَا، فَاشْتَرَيْتُهُ بِعِشْرِينَ دِينَارًا بِالْبَرَاءَةِ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ، فَقُلْتُ: مَا اسْمُهُ؟ قَالَ: مَيْمُونٌ، قَالَ: فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ فَأَتَيْتُ بِهِ إِلَى الْمَنْزِلِ فَبَيْنَا هُوَ يَمْشِي مَعِي، إِذْ قَالَ لِي: يَا مَوْلايَ الصَّغِيرَ، لِمَاذَا اشْتَرَيْتَنِي وَأَنَا لا

أَصْلُحُ لِخِدْمَةِ الْمَخْلُوقِينَ؟ قَالَ: مَالِكٌ: فَقُلْتُ لَهُ: حَبِيبِي إِنَّمَا اشْتَرَيْنَاكَ لِنَخْدُمَكَ نَحْنُ بِأَنْفُسِنَا وَعَلَى رُءُوسِنَا، فَقَالَ: وَلِمَ ذَاكَ؟ فَقُلْتُ: أَلَيْسَ أَنْتَ صَاحِبَنَا الْبَارِحَةَ فِي الْمُصَلَّى؟ فَقَالَ: وَقَدِ اطَّلَعْتُمَا عَلَى ذَلِكَ؟ فَقُلْتُ: أَنَا الَّذِي اعْتَرَضْتُ عَلَيْكَ فِي الْكَلَامَ، قَالَ: فَجَعَلَ يَمْشِي حَتَّى صَارَ إِلَى مَسْجِدٍ فَدَخَلَهُ وَصَفَّ قَدَمَيْهِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: إِلَهِي وَسَيِّدِي سِرٌّ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَظْهَرْتَهُ لِلْمَخْلُوقِينَ وَفَضَحْتَنِي فِيهِ، فَكَيْفَ يَطِيبُ لِي الآنَ عَيْشٌ وَقَدْ وَقَفَ عَلَى مَا كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ غَيْرُكَ؟ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِلا قَبَضْتَ رُوحِي السَّاعَةَ السَّاعَةَ، ثُمَّ سَجَدَ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَانْتَظَرْتُهُ سَاعَةً فَلَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ فَحَرَّكْتُهُ فَإِذَا هُوَ مَيِّتٌ، قَالَ: فَمَدَدْتُ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ، فَإِذَا وَجْهُ ضَاحِكٌ وَقَدِ ارْتَفَعَ السَّوَادُ وَصَارَ وَجْهُهُ كَالْقَمَرِ، وَإِذَا بِشَابٍّ قَدْ أَقْبَلَ مِنَ الْبَابِ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَعْظَمَ اللَّهُ أَجْرَنَا فِي أَخِينَا، هَاكُمُ الْكَفَنَ فَكَفِّنُوهُ فِيهِ، فَنَاوَلَنِي ثَوْبَيْنِ مَا رَأَيْتُ مِثْلَهُمَا ثُمَّ خَرَجَ فَكَفَّنَّاهُ فِيهِمَا، قَالَ مَالِكٌ: فَقَبْرُهُ يُسْتَقَى بِهِ وَتُطْلَبُ الْحَوَائِجُ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا "

Mâlik b. Dînâr anlatıyor: Basra'da üzerimize yağmur yağmaz olunca her gün yağmur duasma çıkmaya başladık, ama icabet izine rastlamadık. Ben, Atâu's-Sülemî, Sâbit el-Bunânî, Yahyâ el-Bunânî, Yahyâ el-Bekkâ, Muhammed b. Vâsi, Ebû Muhammed es-Sahtiyânî, Habîb Ebû Muhammed el-Fârisî, Hassân b. Ebî Sinân, Utbetu'l-Ğulâm ve Sâlih el-Murrî hep birlikte yola çıkıp Basra'da bir namazgâha vardık. Okullardaki çocuklar da çıktılar ve hep birlikte dua ettik. Yine duamıza icabet izi görmedik. Gün öğle oldu, insanlar dağıldı. Ben ve Sâbit el-Bunânî namazgâhta kalmıştık. Gece karanlığı çökünce, kara, nur yüzlü, ince bacaklı, iri göbekli, üzerinde yün örtü olan bir adam geldi, üstündekilerin hepsi iki dirhem etmezdi. Bir suyun başına geldi, meshetti ve mihraba yaklaştı. İki rekat namaz kıldı. Kıyamı, rükusu ve secdesi aynı uzunlukta hafifti. Sonra gözlerini semâya kaldırdı ve şöyle dedi: "Efendim! Seni eksiltmeyecek bir şey için ne zamana kadar kullarını getirip götüreceksin? Yanındaki mi tükendi, rahmetinin hazinleri mi tükendi? Efendim! Senin bana olan sevginle sana yemin ediyorum, hemen şimdi bizi yağmurlarınla sula."

Adam sözlerini bitirmeden gökyüzü bulutlanıp kırbalardan boşalır gibi yağmaya başladı. Dizlerimize kadar suyun içinde yüzmeden namazgâhtan çıkamadık. Ben ve Sâbit şaşkınlık içinde bu siyah adama baka kalmıştık. Sonra çıktı gitti, biz de onun arkasından takip etmeye başladık. Karşısına çıkıp: "Ey siyahi! Söylediğinden dolayı utanmıyor musun?" dedim. "Hangi söylediklerim?" dedi. Ona "Sen; bana olan sevgin, dedin, seni sevdiğini nereden biliyorsun?" deyince şu karşılığı verdi: "Ey kendi kendine iş çıkaran kişi! Bilmediğin işlere karışma, tevhid ve marifet konularında benim olduğum yer beni ilgilendirir. Sence beni bu şekilde yaratması, beni O'nu bir şekilde sevdiğimi, O'nun da beni bir şekilde sevdiğini göstermez mi?"

Bunları söyledi, arkasını döndü ve hızla yürümeye başladı. Ona: "Allah merhamet etsin, bize acı" deyince, "Ben, küçük efendime itaat etmek zorunda olan bir köleyim" dedi. Biz uzaktan onu takip etmeye başladık. Sonunda bir hayvan tüccarının evine girdi. Gecenin yarısı geçmişti, ama diğer yarısı daha uzun gelmişti. Sabah olunca hayvan tüccarına varıp: "Senin bir kölen var, bana hizmet etmesi için bana satar mısın?" dedim. Adam "Evet bende yüz köle var, hepsi hizmet içindir" dedi. Bana köleleri tek tek çıkarıp göstermeye başladı. Bana doksan köle gösterdi, ama ben: "Bu değil" deyip durdum. "Bende başka köle kalmadı" dedi. Çıkarken avlusunun arkasında, harabe bir odaya girdim. Kara kölenin orada uyuduğunu gördüm. Kaylûle vakti olmuştu. Ben "İşte o, işte o! Kâbe'nin Rabbine yemin ederim" deyip çıktım. Tüccarın yanına varıp: "Bana şu kara köleyi sat" dedim. Bana dedi ki: "Ey Ebû Yahyâ! O köle, tembel işe yaramaz, tek yaptığı gece boyunca ağlayıp sızlamak, gündüz de namaz kılmak ve uymak." Ona: "Bu yüzden onu istiyorum" dedim. Adam köleyi çağırdı, uykulu gözlerle dışarı çıktı. Tüccar bana: "Kusurlarından dolayı beni suçlamayacaksan istediğin paraya al götür" dedi, hiçbir kusurunu göz önünde bulundurmamak şartıyla yirmi dinara onu satın aldım. "Adı ne?" deyince: "Meymûn" dedi. Elinden tuttum, eve götürdüm. Yürürken bana: "Ey küçük efendim! Beni neden satın aldın? Ben yaratılmışların hiçbir işine yaramam?" dedi. Ona: "Sevgili kardeşim, bizzat sana başımızın üstünde hizmet edelim diye seni satın aldım" dedim. "Nedenmiş?" deyince, ben: "Sen dün gece namazgâhtaki dostumuz değil misin?" dedim. "Bunu fark ettiniz mi?" deyince: "Karşına çıkıp konuşan benim" dedim. Yavaş yavaş yürümeye başladı, bir mescide geldi, içeri girdi, kalkıp iki rekât namaz kıldı. Gözlerini semâya kaldırıp şöyle dedi: "İlâhi, Efendim! Aramızda bir sır vardı, bunu mahlûkata gösterip beni rezil ettin. Seninle aramıza başkası girdi. Bundan sonra yaşamanın ne anlamı var. Yemin ediyorum, hemen şimdi canımı al." Bunları söyledikten sonra secdeye vardı. Yanma yaklaşıp bir müddet bekledim, başını kaldırmadı. Sallayınca baktım ölmüş. Ayaklarını uzatıp ellerini düzelttim. Yüzü gülüyordu. Üstelik yüzünde siyahlık kaybolmuş mehtap gibi olmuştu. O sırada kapıdan bir genç girip: "es-Selâmu aleykum ve rahmetullah ve berekatuhu. Kardeşimizden dolayı başımız sağ olsun. Kefeni şurada onu kefenleyin" dedi ve iki parça kumaşı bana uzattı. Daha önce böyle kumaş görmemiştim. Onu bu kefenle kefenledik. Günümüze kadar onun kabrinde yağmur duası yapılır, birçok ihtiyaç için dua edilir.

(١٥٢٨٧)- [١٧٤/١٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ بَحْرٍ الأَسَدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُبَارَكِ الصُّورِيَّ، يَقُولُ سَنَةَ خَمْسِينَ وَمِائَتَيْنِ: " خَرَجْنَا حُجَّاجًا فَإِذَا نَحْنُ بِشَابٍّ لَيْسَ مَعَهُ زَادٌ وَلا رَاحِلَةٌ، فَقُلْتُ: حَبِيبِي فِي مِثْلِ هَذَا الطَّرِيقِ بِلا زَادٍ وَلا رَاحِلَةٍ؟ فَقَالَ لِي: تُحْسِنُ تَقْرَأُ؟ فَقَرَأْتُ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كهيعص فَشَهِقَ شَهْقَةً خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: وَيْحَكَ تَدْرِي مَا قَرَأْتَ؟ كَافٌّ مِنْ كَافٍ وَهَا مِنْ هَادٍ، وَعَيْنٌ مِنْ عَلِيمٍ، وَصَادٌ مِنْ صَادِقٍ، فَإِذَا كَانَ مَعِي كَافٍ، وَهَادٍ، وَعَلِيمٌ، وَصَادِقٌ، مَا أَصْنَعُ بِزَادٍ وَرَاحِلَةٍ؟ ثُمَّ وَلَّى وَهُوَ يَقُولُ:

يَا طَالِبَ الْعِلْمِ هَا هُنَا وَهُنَا   وَمَعْدِنُ الْعِلْمِ بَيْنَ جَنْبَيْكَا
إِنْ كُنْتَ تَرْجُو الْجِنَانَ تَسْكُنُهَا   فَمَثِّلِ الْعَرْضَ نُصْبَ عَيْنَيْكَا
إِنْ كُنْتَ تَرْجُو الْحِسَانَ تَخْطُبُهَا   فَأَسْبِلِ الدَّمْعَ فَوْقَ خَدَّيْكَا
وَقُمْ إِذَا قَامَ كُلُّ مُجْتَهِدٍ   وَادْعُوهُ كَيْمَا يَقُولَ لَبَّيْكَا

Muhammed b. el-Mübârek es-Sûrî iki yüz elli yılında şunu anlatmıştı: Hac için yola çıkmıştık. Bir baktık bir genç, ne azığı var ne de bineği. Sevgili kardeşim! Bu yol azıksız ve bineksiz olur mu?" dedim. Bana "Kur'ân okuyabilir misin?" dedi. Ben Besmele çekip, Kef He Ye Ayn Sâd (Meryem) sûresini okumaya başladım, birden hıçkırarak yere baygın düştü. Biraz sonra kendine gelince şöyle dedi: "Sana yazıklar olsun, ne okuduğunu biliyor musun?" dedi. Kef Kâfi, he Hâdi, ayn Alîm, sâd Sâdık. Eğer; Kâfi, Hâdi, Alîm ve Sâdık yanımdaysa, ben azığı ve bineği ne yapayım?"

Ardından şu beyitleri mırıldanmaya başladı:

Ey ilim arayan, dağ yollarında!
Yanı başındayken İlmin Kaynağı,
Yaşamak istersen cennetlerinde,
Gözünün önüne getir, onları.
Güzelleri elde etmek istersen,
Yanaklarda akıt gözyaşlarını.
Âşıklarla gece kalk ve dua et,
Lebbeyk diye duysun dualarını.

(١٥٢٨٨)- [١٠/١٧٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ بَحْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَيْضِ بِأَخْمِيمَ، يَقُولُ وَهُوَ فِي بَلَدِهِ سَنَةَ خَمْسِينَ وَمِائَتَيْنِ: قَالَ: " كُنْتُ فِي تِيهِ بَنِي إِسْرَائِيلَ أُرِيدُ الْحَجَّ، فَرَأَيْتُ غُلامًا أَمْرَدَ مَاشِيًا أَمَامِي عَلَى الْمِحَجَّةِ يَؤُمُّ الْبَيْتَ الْعَتِيقَ بِلا زَادٍ وَلا رَاحِلَةٍ، فَقُلْتُ لِرَفِيقِي: إِنَّا لِلَّهِ إِنْ كَانَ مَعَ هَذَا الْغُلامِ يَقِينٌ وَإِلا هَلَكَ فَلَحِقْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا فَتَى، فَقَالَ: لَبَّيْكَ، فَقُلْتُ: فِي هَذَا الْمَوْضِعِ، فِي هَذَا الْوَقْتِ، بِلا زَادٍ وَلا رَاحِلَةٍ؟ قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيَّ ثُمَّ قَالَ: يَا شَيْخُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ انْظُرْ هَلْ تَرَى غَيْرَهُ؟ فَقُلْتُ: يَا حَبِيبِي، اذْهَبْ حَيْثُ شِئْتَ "

Ebu'l-Feyd, iki yüz elli yılında Ahmîm'de şunları anlattı: İsrail oğullarının kaybolduğu topraklarda hacca gidiyordum. Önümde kararlı, Beytül-Atik'e yönelmiş, azıksız ve bineksiz yürüyen bir delikanlı gördüm. Arkadaşıma: "Bu delikanlının imanı sağlammış, ölüme koşsa arkasından giderim" dedim. Ardından "Delikanlı!" diye seslendim. "Buyur!" dedi. Kendisine: "Burada, bu zamanda, azıksız ve bineksiz?" deyince, bana baktı ve "İhtiyar! Başını kaldır, O'ndan başka bir şey görüyor musun?" dedi. Bu cevap üzerine: "Kardeşim! Sen nereye istiyorsan oraya git" dedim.

(١٥٢٨٩)- [١٠/١٧٥] حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ الْعَلاءِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، قَالَ: قَالَ ذُو النُّونِ: " حَجَجْتُ سَنَةً إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ فَضَلَلْتُ عَنِ الطَّرِيقِ،

وَلَمْ يَكُنْ مَعِي مَاءٌ، وَلا زَادٌ، وَإِنِّي لَمُشْرِفٌ عَلَى الْهَلَكَةِ وَآيِسٌ مِنَ الْحَيَاةِ، فَلاحَتْ لِي أَشْجَارٌ كَثِيرَةٌ، وَإِذَا أَنَا بِمِحْرَابٍ قَدْ كَانَ عَهْدُهُ مِنْ مُتَعَاهِدِهِ قَرِيبًا، فَطَرَحَتْ نَفْسِي تَحْتَ فَيْءِ شَجَرَةٍ مُتَوَقِّعًا لِنَسِيمِ بَرْدِ اللَّيْلِ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ مُتَغَيِّرِ اللَّوْنِ نَحِيلِ الْجِسْمِ، يَؤُمُّ نَحْوَ الْمِحْرَابِ، فَرَكَلَ بِرِجْلِهِ رَبْوَةً مِنَ الأَرْضِ فَظَهَرَ عَيْنٌ أَبْيَضُ بِمَاءٍ عَذْبٍ، فَشَرِبَ وَتَوَضَّأَ بِهِ وَقَامَ فِي مِحْرَابِهِ، فَقُمْتُ إِلَى الْعَيْنِ فَشَرِبْتُ مَاءً عَذْبًا وَسَوِيقَ السُّلْتِ وَسُكَّرَ الطِّبْرَزْدِ، فَشَبِعْتُ وَرَوِيتُ وَتَوَضَّأْتُ فَقُمْتُ إِلَيْهِ أُصَلِّي بِصَلاتِهِ، حَتَّى بَرَقَ عَمُودُ الصُّبْحِ فَلَمَّا رَأَى الصُّبْحَ أَقْبَلَ وَثَبَ قَائِمًا عَلَى قَدَمَيْهِ، وَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: ذَهَبَ اللَّيْلُ بِمَا فِيهِ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ خِدْمَتِكَ وَطَرًا، وَلا مِنْ عَذْبِ مَاءِ مُنَاجَاتِكَ شَطْرًا، إِلَهِي خَسِرَ مَنْ أَتْعَبَ لِغَيْرِكَ بَدَنَهُ وَأَلْجَأَ إِلَى سِوَاكَ هِمَّتَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَمْضِيَ نَادَيْتُهُ بِالَّذِي مَنَحَكَ لَذِيذَ الرَّغَبِ وَأَذْهَبَ عَنْكَ مَلالَ التَّعَبِ إِلا حَفَفْتَنِي بِجَنَاحِ الرَّحْمَةِ، وَأَمَّنْتَنِي مِنْ جَنَاحِ الذِّلَّةِ، فَإِنِّي رَجُلٌ غَرِيبٌ أُرِيدُ بَيْتَ اللَّهِ الْحَرَامَ فَضَلَلْتُ عَنِ الطَّرِيقِ، وَلَيْسَ مَعِي مَاءٌ وَلا زَادٌ وَلا رَاحِلَةٌ، وَإِنِّي مُشْرِفٌ عَلَى الْهَلَكَةِ آيِسٌ مِنَ الْحَيَاةِ، فَقَالَ: اسْكُتْ يَا بَطَّالُ، وَهَلْ مِنْ مُوفُودٍ وَفَدَ إِلَيْهِ فَقَطَعَ بِهِ دُونَ الْبَلاغِ إِلَيْهِ؟ لَوْ صَحَّحْتَ لَهُ فِي الْمُعَامَلَةِ لَصَحَّحَ لَكَ فِي الدَّلالَةِ، ثُمَّ قَالَ: اتْبَعْنِي، فَرَأَيْتُ الأَرْضَ تُطْوَى مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِنَا حَتَّى رَأَيْتُ الْحَجَّةَ وَسَمِعْتُ ضَجَّةً، فَقَالَ: هَذِهِ بَكَّةُ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

مَنْ عَامَلَ اللَّهَ بِتَقْوَاهُ وَكَانَ فِي الْخَلْوَةِ يَرْعَاهُ
سَقَاهُ كَأْسًا مِنْ صَفَا حُبِّهِ تَسْلُبُهُ لَذَّةَ دُنْيَاهُ
فَأَبْعَدَ الْخَلْقَ وَأَقْصَاهُمْ وَانْفَرَدَ الْعَبْدُ بِمَوْلاهُ

Zünnûn anlatıyor: Bir sene, Beytullah'ı ziyaret etmek maksadıyla hac için yola çıktım. Yolda kayboldum. Yanımda ne azık, ne de su vardı. Hayattan ümidimi kesmiş ölmek üzereydim. Gözüme sık bir ağaçlık ilişti. Ağaçların altında biri tarafından yeni kullanılmış bir namazgâh gördüm. Gece rüzgârının serinliğini düşünerek kendimi bir ağacın gölgesine attım. Güneş batınca, rengi değişik ince yapılı bir gencin namazgâha doğru geldiğini gördüm. Ayağıyla yerdeki bir tümseğe vurdu, birden beyaz ve berrak bir pınar ortaya çıktı. Delikanlı bundan su içti, abdest aldı ve kalkıp namaza durdu. Ben de pınarın başına gidip berrak sudan içtim, arpa kavutu ve şeker kamışı yedim. Doydum suya kandım ve kalkıp abdest aldım. Kalkıp arkasında namaza durdum. Sabah aydınlığı görününceye kadar namaz kıldık. Sabah olduğunu görünce fırlayıp kalktı ve en yüksek sesiyle bağırmaya başladı: "Gece içinde ne varsa alıp gitti, sana fazla hizmet edemedim, bir damla su kadar yalvaramadım. Allahım! Senden başkası için bedenini yoran ve masivâna sığınıp tevekkül eden zarar eder." Tam gideceği zaman: "Sana bu rağbet lezzetini veren, senden yorgunluk bıkkınlığını giderenin hakkı için, rahmet kanatlarının altına al ve zillet tehlikesinden emin kıl, ben yabancı bir adamım, Beytullah'a gitmek istiyorum. Yolumu kaybettim, yanımda ne azık ne su, ne de binek var. Ölmek üzereyim, hayattan ümidimi kestim" diye ona seslendim. Bana "Sus tembel! Onun için yola çıkıp ona kavuşmayan kimse var mıdır? Eğer amelinde sağlam olsaydın, senin yolunu sağlam kılardı. Beni takip et." Yerin ayaklarımızın altında katlandığını görmeye başladım. Sonunda haccı gördüm ve kalabalığı işittim. Delikanlı bana: "Burası Bekke'dir" dedi. Sonra şu beyitleri mırıldanmaya başladı:

Allah'a takvayla ibadet eden,
Halvette hakkına riâyet eden,
Aşkından bir kadeh mükâfat alır,
Dünyanın zevkleri önemsiz olur.
Kullardan uzakta uzlette yaşar,
Kendini sadece Mevla'ya adar.

(١٥٢٩٠)- [١٧٦/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الآجُرِّيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَشِيُّ، ثنا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَكَمِ النَّسَائِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبُرْجُلانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّامِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " رَكِبْنَا فِي الْبَحْرِ نُرِيدُ مَكَّةَ وَمَعَنَا فِي الْمَرْكَبِ رَجُلٌ عَلَيْهِ أَطْمَارٌ رَثَّةٌ، فَوَقَعَ فِي الْمَرْكَبِ تُهْمَةٌ فَدَارَتْ حَتَّى صَارَتْ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: إِنَّ الْقَوْمَ اتَّهَمُوكَ، فَقَالَ: أَنَا تَعْنِي؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ، ثُمَّ قَالَ: أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِلا أَخْرَجْتَ مَا فِيهِ مِنْ حُوتٍ

بِجَوْهَرَةٍ، قَالَ: فَلَقَدْ خُيِّلَ إِلَيَّ أَنَّ مَا فِي الْبَحْرِ سَمَكَةٌ إِلا وَقَدْ خَرَجَتْ فِي فِيهَا لُؤْلُؤَةٌ أَوْ جَوْهَرَةٌ، ثُمَّ رَمَى بِنَفْسِهِ فِي الْبَحْرِ فَذَهَبَ "

Zünnûn anlatıyor: Deniz yoluyla Mekke'ye gitmek için gemiye bindik. Gemide bizimle beraber, üzerinde yıpranmış elbiseler olan bir adam vardı. Gemide bir töhmet oldu, dönüp dolaşıp adamın üzerinde kaldı. Ona: “İnsanlar seni suçluyor” deyince: “Beni mi kasd ediyorsun?” dedi. Ben: “Evet” deyince, gökyüzüne bakıp şöyle dedi: “Sana kasem ediyorum, denizin içinden bir balık mücevher çıkartsın.”

Sanırım denizdeki her balık, ağzında bir inci veya mücevherle suyun yüzüne çıktı. Sonra adam kendini denize atıp kayboldu.

(١٥٢٩١)- [١٧٧/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَحْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ كَوْثَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْمُقْرِئُ، ثنا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، قَالَ: " كُنْتُ وَاقِفًا بِعَرَفَةَ فَإِذَا أَنَا بِشَابَّيْنِ عَلَيْهِمَا الْعَبَاءَةُ الْقَطْوَانِيَّةُ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: كَيْفَ أَنْتَ يَا حَبِيبُ؟ فَأَجَابَهُ الآخَرُ: لَبَّيْكَ يَا مُحِبُّ، قَالَ: فَقَالَ: أَتَرَى أَنَّ الرَّبَّ الَّذِي تَوَادَدْنَا فِيهِ، وَتَحَابَبْنَا فِيهِ يُعَذِّبُنَا غَدًا فِي الْقِيَامَةِ؟ فَسَمِعْتُ قَائِلا يَقُولُ سَمِعَتْهُ الآذَانُ وَلَمْ تَرَهُ الأَعْيُنُ: لَيْسَ بِفَاعِلٍ لَيْسَ بِفَاعِلٍ "

Sâbit el-Bunânî anlatıyor: Arafat'ta vakfe yapıyordum, yanımda, pamuk aba giyinmiş iki genç gördüm. Biri diğerine: “Nasılsın sevgili?” deyince, diğeri: “Buyur ey sevilen!” diye cevap verdi. Öbürü dedi ki: “Sence bizim birbirimizi bu kadar sevmemizi sağlayan Rabbimiz kıyamet günü bize azap verir mi?”

O sırada, kulakların işittiği ama gözlere görünmeyen birinin: “Yapmaz! Yapmaz!” dediğini işittim.

(١٥٢٩٢)- [١٧٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الدِّينَوَرِيَّ الطُّوسِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيَّ، يَقُولُ: " خَرَجْتُ حَاجًّا فَبَيْنَا أَنَا فِي بَرِّيَّةِ تَبُوكَ إِذَا أَنَا بِامْرَأَةٍ بِلا يَدَيْنِ، وَلا رِجْلَيْنِ، وَلا عَيْنَيْنِ فَتَعَجَّبْتُ مِنْهَا، فَقُلْتُ: يَا أَمَةَ اللَّهِ مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتِ؟ قَالَتْ: مِنْ عِنْدِهِ، قُلْتُ: وَمَا تُرِيدِينَ؟ قَالَتْ: إِلَيْهِ، قُلْتُ: يَا سُبْحَانَ اللَّهِ بَادِيَةُ تَبُوكَ وَلَيْسَ فِيهَا مُغِيثٌ وَأَنْتِ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ؟ فَقَالَتْ: يَا

سُبْحَانَ اللَّهِ غَمَّضْ عَيْنَيْكَ فَغَمَضْتُهُمَا، ثُمَّ قَالَتِ: افْتَحْ عَيْنَيْكَ فَفَتَحْتُهُمَا فَإِذَا أَنَا بِهَا مُتَعَلِّقَةً بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، تَتَعَجَّبُ مِنْ ضَعِيفٍ حَمَلَهُ قَوِيٌّ، ثُمَّ سَارَتْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ "

Ebû Abdillah el-Mağribî anlatıyor: Hacca gitmek için yola çıktım. Tebuk topraklarında ilerlerken elleri, ayakları ve gözleri olmayan bir kadın gördüm. Çok şaşırdım, ona: "Ey Allah'ın kulu! Sen nereden geldin?" dedim, "O'nun yanından" dedi. "Nereye gitmek istiyorsun?" dedim. "O'na" dedi. Ben "Sübhânallah, Tebuk'un çölleri, bir Allah'ın kulu yok ve sen bu halde buradasın?" deyince, bana: "Sübhânallah! Gözlerini kapa" dedi, kapattım. Sonra "Gözlerini aç" dedi, açtım. Baktım ki Kâbe'nin örtüsüne asılmış. Bana dönüp: "Ey Ebû Abdillah! Kudretli birinin taşıdığı, zayıf birine neden şaşıyorsun?" dedi, ardından yerle gök arasında kayboldu.

(١٥٢٩٣)- [١٧٧/١٠] حَضَرْتُ عُمَرَ بْنَ رُفَيْلٍ الشَّيْخَ الأَمِينَ بِجُرْجَانَ، وَسَمِعْتُ مِنْهُ،، وَحَدَّثَنِي بِهَذَا عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ بِمَكَّةَ، قَالَ: " حَكَى الشَّيْخُ الشِّبْلِيُّ: أَنَّ أَبَا حَمْزَةَ كَانَ مِنْ شَأْنِهِ الْجُلُوسُ فِي مَنْزِلِهِ لا يَخْرُجُ إِلا لَعَظِيمٍ لا يَسَعُهُ الْقُعُودُ عَنْهُ فَدَخَلَ عَلَيْهِ بَعْضُ الْفُقَرَاءِ يَوْمًا وَلَيْسَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فَخَلَعَ قَمِيصَهُ وَدَفَعَهُ إِلَيْهِ فَخَرَجَ الْفَقِيرُ فَغَلَبَ عَلَى حَمْزَةَ الْوَجْدِ فَخَرَجَ مُجَرَّدًا فَبَيْنَا هُوَ يَمْشِي فِي صَحْرَاءَ إِذْ وَقَعَ فِي بِئْرٍ، فَأَرَادَ أَنْ يَصِيحَ فَذَكَرَ الْعَقْدَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ وَكَانَ قَدْ عَاهَدَ اللَّهَ أَنْ لا يَسْتَغِيثَ بِمَخْلُوقٍ، فَبَيْنَا هُوَ فِي الْبِئْرِ مَرَّ رَجُلانِ عَلَى جَادَّةِ الطَّرِيقِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلآخَرِ: يَا أَخِي، هَذَا الْبِئْرُ فِي وَسَطِ الطَّرِيقِ لَوْ مَرَّ بِهِ مَنْ لا يَعْلَمُ بِهِ لَهَوَى فِيهِ فَامْضِ أَنْتَ وَجِئْنِي بِقَصَبٍ وَأَنَا أَنْقُلُ الْحِجَارَةَ وَالتُّرَابَ، فَفَعَلا وَسَدَّا رَأْسَ الْبِئْرِ وَمَضَيَا، فَأَرَدْتُ أَنْ أُكَلِّمَهُمَا لِضَعْفِ الْبَشَرِيَّةِ أَنْ أَخْرِجَانِي ثُمَّ طُمُّوهُ فَمَنَعَنِي الْعَقْدُ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ سَيِّدِي، فَقُلْتُ: سَيِّدِي وَعِزَّتِكَ لا أَسْتَغِيثُ بِغَيْرِكَ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكُ، وَقَدْ مَضَى بَعْضُ اللَّيْلِ إِذَا التُّرَابُ يَتَنَاثَرُ عَلَيَّ مِنْ رَأْسِ الْبِئْرِ كَأَنَّ إِنْسَانًا يَنْبِشُهُ، فَسَمِعْتُ قَائِلا يَقُولُ: لا تَرْفَعْ رَأْسَكَ لا يَسْقُطْ عَلَيْكَ التُّرَابُ، ثُمَّ نَادَانِي: يَا أَبَا حَمْزَةَ، تَعَلَّقْ بِرِجْلِي فَتَعَلَّقْتُ بِرِجْلِهِ فَإِذَا هُوَ خَشِنُ اللَّمْسِ فَلَمَّا صَعِدْتُ وَصِرْتُ فَوْقَ الْبِئْرِ عَلَى الأَرْضِ إِذَا أَنَا بِسَبُعٍ عَظِيمِ الْهَيْئَةِ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ، فَسَمِعْتُ قَائِلا يَقُولُ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، نَجَّيْنَاكَ مِنَ التَّلَفِ بِالتَّلَفِ وَوَلَّى عَنِّي فِي الصَّحْرَاءِ، فَأَنْشَأْتُ أَقُولُ:

أَهَابُكَ أَنْ أُبْدِيَ إِلَيْكَ الَّذِي أُخْفِي وَطَرْفُكَ يَدْرِي مَا يَقُولُ لَهُ طَرَفِيْ
نَهَانِي حَيَائِي مِنْكَ أَنْ أَكْشِفَ الْهَوَى وَأَغْنَيْتَنِي بِالْفَهْمِ مِنْكَ عَنِ الْكَشْفِ
تَرَاءَيْتَ لِي بِالْغَيْبِ حَتَّى كَأَنَّمَا تُبَشِّرُنِي بِالْغَيْبِ أَنَّكَ فِي كَفِّي
أَرَاكَ وَبِي مِنْ هَيْبَتِي لَكَ حِشْمَةٌ فَتُؤْنِسُنِي بِالْعَطْفِ مِنْكَ وَبِاللُّطْفِ
وَتُحْيِي مُحِبًّا أَنْتَ فِي الْحُبِّ حَتْفُهُ وَذَا عَجَبٌ كَوْنُ الْحَيَاةِ مِنَ الْحَتْفِ

Şeyh Şiblî bildiriyor: Ebû Hamza, genelde evinde oturur, ancak önemli zamanlarda evde oturamadığı durumlarda dışarı çıkardı. Fakirlerden birisi yanına girdi. Elinde verecek bir şey yoktu. Gömleğini çıkarıp ona verdi. Fakir çıkınca, Hamza vecde gelip üstsüz başsız bir halde dışarı çıktı. Sahrada öyle dolaşırken bir kuyunun içine düştü. Bağırmak istediğinde, daha önce Allah'a verdiği; hiçbir mahlûktan yardım istemeyeceğine dair sözünü hatırladı. O halde kuyunun içindeyken yoldan iki adam geçiyordu. Biri diğerine: "Bu kuyu tam yolun ortasında, bilmeyen biri geçerken içine düşebilir. Seni git bana biraz kamış getir, ben de toprakla taş hazırlayayım" dedi, kuyunun ağzını kapatıp işlerini bitirdiler ve gittiler.

Ebû Hamza olayı şöyle anlatıyor: Onlara seslenip, "Önce beni çıkarın, sonra kuyunun ağzını kapatın" diyecek oldum, efendime verdiğim söz bana mani oldu. Dönüp "Efendim, izzetine yemin ederim ki, senden başka kimseden yardım istemeyeceğim" dedim. O şekilde gecenin bir bölümü geçmişti. Birden kuyunun ağzındaki toprağın çekiştirildiğini fark ettim. Bir insan onu eşeliyordu. Birinin "Başını kaldırma, başına toprak düşer" dediğini duydum. Sonra bana "Ey Ebû Hamza! Ayağıma asıl" dedi. Ayağına asıldığımda sert olduğunu fark ettim. Tırmanıp kuyunun başına çıktığımda, karşımda büyük bir aslan gördüm. Bana döndü ve bir sesin "Ey Ebû Hamza! Seni ölümle ölümden kurtardık" dediğini duydum. Sonra çekip gitti.

Ben de şu beyitleri mırıldandım:

Gizlediklerimi, sana açmaktan korkuyorum.
Gözümün dediğini gözün hemen görüyor,
Hayâ beni engeller arzumu söylemekten,
Marifet verdin bana beni müstağni kıldın.

Gayb içinde göründün görünmeden gözüme,
Gayb içinde yanımda olduğunu gösterdin.
Ben seni görüyorum, heybetinden haşyetle,
Sen ise yaklaşırsın lütuf ve muhabbetle.
Bir aşığa can verir muhabbetin ölürken,
Şaşarsın hayatına ölümden beslenirken.

(١٥٢٩٤)- [١٧٨/١٠] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ النَّاقِدَ، يَقُولُ: قَالَ لِي بَعْضُ شُيوخِنَا: " كُنْتُ بِبَعْضِ سَوَاحِلِ الشَّامِ فَرَأَيْتُ شَابًّا عَلَيْهِ طِمْرَانِ فَأَدَمْتُ النَّظَرَ إِلَيْهِ، فَقَالَ لِي: شِدَّةُ الشَّوْقِ وَالْهَوَى صَيَّرَتْنِي كَمَا تَرَى، فَقُلْتُ لَهُ: زِدْنِي، فَقَالَ:

مَا قَرَّ لِي جَنْبٌ عَلَى مَضْجَعٍ   كَمْ يَلْبَثُ الْجَنْبُ عَلَى الْجَمْرِ
وَاللَّهِ لا زِلْتُ لَهُ عَاشِقًا   وَإِنْ أَمُتْ أَذْكُرْهُ فِي الْقَبْرِ

فَمَضَى وَتَرَكَنِي

Ali b. Muhammed en-Nâkıd, hocalarından birinin şöyle dediğini bildiriyor: Şâm sahillerinden birindeydim. Elbiseleri yıpranmış olan bir genç gördüm, uzun süre bakınca bana: "Şiddetli aşk ve iştiyak beni bu hale getirdi" dedi. Ona "Anlat..." deyince şu beyitleri okudu:

Hiçbir döşek bana, rahat vermedi,
Sırtım taşlıklardan ayrı durmadı.
Vallahi ben hâlâ, O'na aşığım,
Ölsem mezarımda, O'nu anarım.

Sonra beni bıraktı, çekip gitti.

(١٥٢٩٥)- [١٧٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ السَّلامِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمُخَرِّمِيَّ الصُّوفِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ الْجَوْهَرِيُّ: " كُنْتُ بِعَسْقَلانَ عَلَى بُرْجِ الْخَضِرِ أَحْرُسُ، فَمَرَّ بِي رَجُلٌ عَلَيْهِ جُبَّةُ صُوفٍ مُتَخَرِّقَةٌ فَقُمْتُ إِلَيْهِ مُسَلِّمًا، وَعَانَقْتُهُ، وَأَجْلَسْتُهُ، وَجَارَيْتُ مَعَهُ فِي فُنُونٍ مِنَ الْعِلْمِ وَكَانَ قَدَمَاهُ حَافِيَتَيْنِ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ لا تَسْأَلُ أَصْحَابَنَا فِي نَعْلٍ يَقِيكَ الْحَفَاءَ؟ فَقَالَ لِي: يَا أَخِي:

لَرَدُّ أَمْسِ بِالْجِبَالِ وَحَبْسُ عَيْنِ الشَّمْسِ بِالْعِقَالْ
وَنَقْلُ مَاءِ الْبَحْرِ بِالْغِرْبَالِ أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ ذُلِّ السُّؤَالْ
وَاقِفًا بِبَابِ مَثْلِي أَرْتَجِي مِنْهُ النَّوَالْ

ثُمَّ أَخْرَجَنِي مِنْ بَابِ الْمَدِينَةِ، فَانْتَهَى بِي إِلَى صَخْرَةٍ مَنْقُورَةٍ فَإِذَا عَلَيْهَا مَكْتُوبٌ: كُلْ بِيَمِينِكَ مِنْ عَرَقِ جَبِينِكَ، فَإِنْ ضَعُفَ يَقِينُكَ فَسَلِ الْمَوْلَى يُعِينُكُ "

Ebû Bekr el-Cevherî anlatıyor: Askalân'da Hızır kulesinde nöbet tutuyordum. Üzerinde yamalı yün cübbesi olan bir adam geldi, kalkıp karşıladım, kucakladım ve oturttum. Onunla biraz ilmi konuları konuştum. Ayaklarında ayakkabı yoktu. Ona: "Neden dostlarımızdan bir nalın istemiyorsun, ayaklarını muhafaza eder" deyince bana şöyle dedi:

Kardeşim bak!
Dünü dağlarla tutmak,
Güneşin gözünü iplerle bağlamak,
Denizin suyunu kalburlarla taşımak,
Zelil olup istemekten kolaydır.
Büyük bir kapıda duruyorum,
Her şeyimi O'ndan istiyorum.

Sonra beni alıp şehrin kapsından çıkardı. Bir kayanın başına götürdü. Kayanın üzerinde şöyle yazıyordu:

Sağ elinle ye,
Alnının teriyle ye,
İmanın zayıflarsa,
Mevla'ndan yardım iste.

(١٥٢٩٦)- [١٧٩/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عِيسَى الْوَشَّاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ الْحَكَمِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " خَرَجْتُ فِي طَلَبِ الْمُبَاحَاتِ فَإِذَا أَنَا بِصَوْتٍ، فَعَدَلْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ، قَدْ

غَاصَ فِي بَحْرِ الْوَلَهِ، وَخَرَجَ عَلَى سَاحِلِ الْكَمَدِ، وَهُوَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: أَنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي أَعْلَمُ أَنَّ الاسْتِغْفَارَ مَعَ الإِصْرَارِ "، الْحِكَايَةُ بِطُولِهَا فِي تَرْجَمَةِ ذِي النُّونِ، وَكَذَلِكَ الَّتِي تَلِيهَا

Zünnûn diyor ki: Yiyecek bir şeyler aramak için çıkmıştım. Bir ses duyunca ona doğru yöneldim, karşıma bir adam çıktı. Hüzün denizine battıktan sonra ızdırap sahiline çıkmış biriydi. Duasında şöyle diyordu: “Sen benim, istiğfarın ısrarla olduğunu bildiğimi biliyorsun.” Hikâyenin tamamı Zünnûn'un biyografisinde mevcuttur.

(١٥٢٩٧)- [١٧٩/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، ثنا حَيْدَرَهُ بْنُ عُبَيْدَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: " دَخَلْنَا عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْعُبَّادِ نَعُودُهُ، فَقُلْنَا لَهُ: كَيْفَ تَجِدُكَ؟ فَقَالَ: ذُنُوبٌ كَثِيرَةٌ، وَنَفسٌ ضَعِيفَةٌ، وَحَسَنَاتٌ قَلِيلَةٌ، وَسَفْرَةٌ طَوِيلَةٌ، وَغَايَةٌ مَهُولَةٌ، قَالَ: قُلْنَا: مَا مَعَكَ مِنَ الزَّادِ لِمَا ذَكَرْتَهُ؟ قَالَ: مَعِي الأَمَلُ فِي السَّيِّدِ الْكَرِيمِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ لا تَقْطَعْ بِمُؤَمِّلِكَ فِي تِلْكَ الْغَمَرَاتِ، وَارْحَمْهُ فِي تِلْكُ الْحَيْرَةِ وَالْحَسَرَاتِ، إِذَا انْخَلَعَتِ الْقُلُوبُ يَوْمَ النَّدَامَاتِ وَجَعَلَ يَتَشَهَّدُ حَتَّى مَاتَ "

Haydara b. Ubeyde b. Ubeyd diyor ki: Âbid kullardan birine hasta ziyaretine gitmiştik. Ona: “Nasılsın?” dedik, “Günah çok, nefis zayıf, sevap az, uzun bir yol ve karmaşık bir son” dedi. Ona: “Bu dediklerin için azığın yok mu?” dediğimizde: “Yanımda, Cömert Efendi’ye beslediğim büyük umut var” dedikten sonra şöyle devam etti: “Allahım! Sana tâbi olan bu kulunun ümitlerini kırma. Pişmanlıklar gününde kalpler yerinden fırladığında bu şaşkınlık ve hasrette ona merhamet et.” Bunları söyledikten sonra kelimeyi şehadeti söyleye söyleye öldü.

(١٥٢٩٨)- [١٧٩/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ حَمْزَةَ، ثنا أَبُو الْعَيْنَاءِ، قَالَ: ثنا الأَصْمَعِيُّ، عَنْ أَبِي عَمْرِو بْنِ الْعَلاءِ، قَالَ: " مَنْ عَرَفَ فَضْلَ مَنْ فَوْقَهُ عَرَفَ فَضْلَهُ مَنْ دُونَهُ، فَإِنْ جَحَدَ جَحْدَهُ، وَذَكَرَ أَنَّ السَّرِيَّ بْنَ جَابِرٍ دَخَلَ بِلادَ الزِّنْجِ، قَالَ: فَرَأَيْتُ زِنْجِيَّةً تَدُقُّ الأُرْزَ وَتَبْكِي، وَأَنْشَأَتْ تَقُولُ بِكَلامِهَا مَالا أَقِفُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: لَيْتَنِي أَقِفُ عَلَى تَرْجَمَتِهَا، فَلَقِيتُ شَيْخًا فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا، فَقَالَ: هِيَ تَقُولُ:

رَمَقْتُ بِعَيْنَيَّ يُمْنَةً ثُمَّ يُسْرَةً   فَلَمْ أَرَ غَيْرَ اللَّهِ يَأْمَلُهُ قَلْبِي

فَجِئْتُ بِإِدْلالٍ إِلَى مَنْ عَرَفْتُهُ   فَبِالْفَضْلِ وَالإِحْسَانِ يَغْفِرُ لِي ذَنْبِي
أَيَادِيكَ لا تُحْصَى وَإِنْ طَالَ عَهْدُهَا   وَإِحْسَانُكَ الْمَبْذُولُ فِي الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ

Ebû Amr b. el-Âlâ der ki: "Kim kendisinden yukarıdakilerin değerini bilirse, alttakiler de onun değerini bilir. İnkâr ederse kendi değeri de inkâr edilir."

Seriy b. Câbir dedi ki: Zeng topraklarında, Zengî bir kadının ağlayarak pirinç dövdüğünü gördüm. Anlamadığım diliyle bir şeyler söylemeye başladı. "Keşke dilini bilseydim de dediklerinin mânâsını anlasaydım" dedim. Bir ihtiyar gördüm, kadının ne dediğini sorunca şöyle dediğini söyledi:

Göz atıp sağa baktım sonra bir sola baktım,
Özlediğim Allah'tan başka, bir şey görmedim.
Yol sorarak tanıdık bir adama denk geldim,
Fazlı ve keremiyle günahımı affetsin.
Nimetlerin sayılmaz zamansız gelse bile,
Doğudan ta batıya dağıtılmış bizlere.

(١٥٢٩٩)- [١٠/١٧٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ يَحْيَى الرَّازِيُّ، عَنْ أَبِي خَالِدِ بْنِ سُلَيْمٍ الْعَامِرِيِّ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ رَاهِبًا مِنْ رُهْبَانِ الْقُدَمَاءِ سَأَلَ اللَّهَ حَاجَةً، فَبَعُدَ قَضَاؤُهَا عَلَيْهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَقَالَ: سَيِّدِي وَمَوْلايَ حَبَسْتَنِي فِي أَضْيَقِ الْمَحَابِسِ، وَجَعَلْتَنِي وَحِيدًا لا أَسْتَطِيعُ مُذَاكَرَةَ غَيْرِكَ، فَلَيْسَ لِي رَاحَةٌ إِلا عِنْدَكَ، وَقَدْ صَحَّتْ لِي الظُّنُونُ فِيكَ، إِلَهِي فَمَا بَالُ حَاجَتِي مُحْتَبَسَةً وَأَنْتَ لا تُخْلِفُ الظُّنُونَ؟ قَالَ: فَنُودِيَ: هَاكَ حَاجَتَكَ، فَلِهَذَا الْكَلامِ حُبِسَتْ حَاجَتُكَ، قَالَ: فَخَرَّ مَغْشِيًّا فَلَمْ يُفِقْ أَيَّامًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: إِلَهِي أَكُلَّ هَذَا تَفْعَلُ بِالْمُذْنِبِينَ؟ فَصَعِقَ وَخَرَّ مَيِّتًا "

Ebû Hâlid b. Süleym el-Âmiri anlatıyor: Eskilerden bir rahip Allah'tan bir şey istemişti. Olması uzayınca, başını kaldırıp şöyle dedi: "Efendim! Mevlam! Beni en dar hapislerde hapsettin. Beni yalnız bıraktın, senden başka kimseyle konuşamam. Sadece sende huzur bulurum. Senin hakkında zannım da güzeldir. Rabbim, benim ihtiyacıma ne oldu, bekliyor. Sen tahminlere aykırı davranmazsın?"

Bir ses: "Senin ihtiyacın işte, bunları söylemen için bekletildi" diye seslendi. Rahip düşüp bayıldı, günlerce kendine gelemedi. Sonra başını kaldırdı: "Allahım! Günahkârlara böyle mi davranırısın?" dedi ve düşüp öldü.

(١٥٣٠٠)- [١٠/١٨٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: قَالَ: ذُو النُّونِ الْمِصْرِيُّ: " وُصِفَ لِي بِالْيَمَنِ رَجُلٌ قَدْ بَرَزَ عَلَى الْمُجْتَهِدِينَ، وَذُكِرَ لِي بِاللُّبِّ وَالْحِكْمَةِ فَخَرَجْتُ حَاجًّا إِلَى بَيْتِ اللَّهِ فَلَمَّا قَضَيْتُ نُسُكِي أَتَيْتُهُ لأَسْمَعَ مِنْ كَلامِهِ وَأَنْتَفِعَ بِمَوْعِظَتِهِ، فَأَقَمْتُ عَلَى بَابِهِ أَيَّامًا حَتَّى ظَفِرْتُ بِهِ وَكَانَ أَصْفَرَ اللَّوْنِ مِنْ غَيْرِ مَرَضٍ، أَعْمَشَ الْعَيْنَيْنِ مِنْ غَيْرُ عَمَشٍ نَاحِلَ الْجِسْمِ مِنْ غَيْرِ سَقَمٍ، يُحِبُّ الْخَلْوَةَ، وَيَأْنَسُ إِلَى الْوَحْدَةِ، تَرَاهُ كَأَنَّهُ قَرِيبُ عَهْدٍ بِمُصِيبَةٍ، قَالَ: فَخَرَجَ الشَّيْخُ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى صَلاةِ الْجُمُعَةِ فَاتَّبَعْنَاهُ بِأَجْمَعِنَا لِنُكَلِّمَهُ فَبَادَرَ إِلَيْهِ شَابٌّ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَصَافَحَهُ وَأَبْدَى لَهُ التَّرْحِيبَ وَالْبِشْرَ، فَقَالَ لَهُ الشَّابُّ: إِنَّ اللَّهَ بِمَنِّهِ وَفَضْلِهِ جَعَلَكَ وَمِثْلَكَ أَطِبَّاءَ لِسِقَامِ الْقُلُوبِ وَمُعَالِجِينَ لأَوْجَاعِ الذُّنُوبِ، وَبِي جُرْحٌ قَدْ نَغَلَ، وَدَاءٌ قَدِ اسْتَطَالَ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَتَلَطَّفَ بِبَعْضِ مَرَاهِمِكَ وَتُعَالِجَنِي بِرِفْقِكَ، فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ: سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ، قَالَ: مَا عَلامَةُ الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْ تُؤَمِّنَ نَفْسَكَ مِنْ كُلِّ خَوْفٍ، إِلا الْخَوْفَ مِنَ اللَّهِ، فَاضْطَرَبَ الشَّابُّ كَمَا تَضْطَرِبُ السَّمَكَةُ فِي شَبَكَةِ الصَّيَّادِ وَالشَّيْخُ قَائِمٌ بِإِزَائِهِ، ثُمَّ إِنَّ الشَّابَّ رَجَّعَ وَأَمَرَّ يَدَهُ عَلَى وَجْهِهِ، وَقَالَ: رَحِمَكَ اللَّهُ مَتَى يَتَبَيَّنُ لِلْعَبْدِ خَوْفُهُ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ: يَا بُنَيَّ، إِذَا أَنْزَلَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا بِمَنْزِلَةِ السَّقِيمِ وَهُوَ يَحْتَمِي مِنْ كُلِّ الطَّعَامِ مَخَافَةَ طُولِ الأَسْقَامِ، قَالَ: فَصَاحَ الشَّابُّ صَيْحَةً، ثُمَّ قَالَ: أَوَّهْ عَاقَبْتَ فَأَوْجَعْتَ، فَقَالَ الشَّيْخُ: بَلْ دَاوَيْتُ فَأَحْسَنْتُ وَعَالَجْتُ فَرَفَقْتُ، فَمَكَثَ الشَّابُّ سَاعَةً لا يَحِيرُ جَوَابًا، ثُمَّ إِنَّ الشَّابَّ أَفَاقَ فَأَمَرَّ يَدَهُ عَلَى وَجْهِهِ، وَقَالَ لَهُ: رَحِمَكَ اللَّهُ فَمَا عَلامَةُ الْمُحِبِّ لِلَّهِ؟ قَالَ: فَانْتَفَضَ الشَّيْخُ فَزَعًا، وَجَرَتِ الدُّمُوعُ عَلَى وَجْهِهِ كَنِظَامِ اللُّؤْلُؤِ، ثُمَّ قَالَ: يَا شَابُّ، إِنَّ دَرَجَةَ الْحُبِّ دَرَجَةٌ سَنِيَّةٌ بَهِيَّةٌ رَفِيعَةٌ، قَالَ: فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ تَصِفَهَا لِي، قَالَ: إِنَّ الْمُحِبِّينَ لِلَّهِ شَقَّ لَهُمْ عَنْ قُلُوبِهِمْ، فَأَبْصَرُوا بِنُورِ الْقُلُوبِ عَظَمَةَ اللَّهِ جَلَّ جَلالُهُ، فَصَارَتْ أَبْدَانُهُمْ دُنْيَوِيَّةً وَقُلُوبُهُمْ سَمَاوِيَّةً، وَأَرْوَاحُهُمْ حُجُبِيَّةً، وَعُقُولُهُمْ نُورَانِيَّةً، تَسْرَحُ بَيْنَ صُفُوفِ الْمَلائِكَةِ

بِالْعِيَانِ، وَتُشَاهِدُ تِلْكَ الأُمُورَ بِالتَّحْقِيقِ وَالْبَيَانِ، فعَبْدُوا اللَّهَ بِمَبْلِغَ اسْتِطَاعَتِهِمْ لا لِجَنَّةٍ وَلا لِنَارٍ، قَالَ: فَصَاحَ الشَّابُّ صَيْحَةً ثُمَّ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَحَرَّكْنَاهُ، فَإِذَا هُوَ قَدْ فَارَقَ الدُّنْيَا، فَانْكَبَّ الشَّيْخُ يُقَبِّلُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَيَبْكِي وَيَقُولُ: هَذَا مَصْرَعُ الْخَائِفِينَ، وَهَذِهِ دَرَجَةُ الْمُجْتَهِدِينَ، وَهَذِهِ مَنَازِلُ الْمُتَّقِينَ "

Zünnûn el-Mısrî anlatıyor: Bana Yemen'de, muhaliflerle mücadele eden, Allah için çalışanlara değer veren bir adamdan bahsettiler. Adamın akıllı, hikmet sahibi, mütevazı ve merhametli biri olduğunu söylediler. Hac için yola çıktım ve hac vazifesini yerine getirince, sözlerini dinlemek ve nasihatlerinden faydalanmak için yanımda aynı şeyi isteyen bazı kişilerle adamın yanına gittim. Bizimle beraber salih, Allah'tan korkan birine benzeyen bir genç te vardı. Bu genç hasta olmamasına rağmen yüzü sararmış, gözleri hasta olmamasına rağmen gözleri çapaklı, hasta olmamasına rağmen zayıf bedenli, halveti seven ve yalnızlıktan hoşlanan, gördüğünde sanki başına bir musibet gelmiş veya gelecekmiş gibi duran bir genç vardı. Adam yanımıza çıkınca etrafında oturduk ve kendisine ilk önce bu genç selam vererek onunla musafaha etti. Yanına gittiğimiz ihtiyar bu gence güler yüz gösterip güzel sözler söyledi. Biz de selam verdik ve genç söze başlayıp şöyle dedi: "Allah, minnet ve fazlıyla seni kalplerimizin tabibi, günahlarımızı tedavi eden biri yaptı. Benim de bir yaram, büyük bir hastalığım var. Eğer lütfedip bana dua ederek rıfkınla tedavi etsen." İhtiyar ona: "İstediğini sor ey genç!" deyince, genç: "Allah sana merhamet etsin. Allah'tan korkmanın alâmeti nedir?" diye sordu. İhtiyar: "Allah'ın bu kişiyi, kendisinden başkasından korkmaktan emin kılmasıdır" karşılığını verince, genç: "Kulun Allah'tan korktuğu ne zaman belli olur?" diye sordu. İhtiyar: "Eğer nefsini, hastalanmaktan korkarak her yemekten korunan, hastalığın uzun sürmemesi için her ilacın acısına katlanan kişi gibi Allah'ın rızasını kazanamamaktan korkarsa o zaman Allah'tan korktuğu belli olur" karşılığını verdi. Bunun üzerine genç bir çığlık atıp: "Tedavi edip ilaç verdin iyileştirdin" dedi ve şaşkın bir şekilde bir saat (süre) hiçbir şey söylemeden durdu. Hatta ben gencin canının çıktığını zannettim.

Sonra genç şöyle dedi: "Allah sana merhamet etsin! Allah'ı sevenin alâmeti nedir?" ihtiyar: "Sevdiğim! Sevenin derecesi yüksektir" deyince, genç: "Bana onu tarif etmeni istiyorum" dedi. İhtiyar: "Allah'ı sevenlerin kalbi yarılır ve onlar Allah'a kalplerinin nuruyla bakarlar. Onların bedenleri dünyada olur, ama ruhları dünyayla alakayı kesmiş, akılları semavi ve meleklerin safları arasında dolaşırlar ve işleri tedvir eden meleğe yakinen şahit olurlar. Onlar güçlerinin yettiğince Allah'a ibadet ederler. Bunu cennete girme isteğiyle veya cehennemden kurtulmak için değil Onu sevdiklerinden yaparlar" deyince genç bir çığlık atıp vefat etti. İhtiyar ona eğilip gözlerinden öpüp: "Bu, Allah'tan korkanların yatağıdır. Bu, Allah için çalışanların derecesidir. Bu, takva sahiplerinin menzilidir" dedi.

(١٥٣٠١)- [١٠/١٨١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ بَحْرٍ الأَسَدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، يَقُولُ: " بَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ فِي بِلادِ الشَّامِ فِي قُبَّةٍ مِنْ قِبَابِ الْمَقَابِرِ لَيْسَ عَلَيْهَا بَابٌ إِلا كِسَاءً قَدْ أَسْبَلْتُهُ، فَإِذَا أَنَا بِامْرَأَةٍ تَدُقُّ عَلَى بَابِ الْحَائِطِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَتْ: ضَالَّةٌ دُلَّنِي عَلَى الطَّرِيقِ رَحِمَكَ اللَّهُ، قُلْتُ رَحِمَكِ اللَّهُ عَنْ أَيِّ الطَّرِيقِ تَسْأَلِينَ؟ فَبَكَتْ ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَحْمَدُ، عَلَى طَرِيقِ النَّجَاةِ، قُلْتُ: هَيْهَاتَ إِنَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ طَرِيقِ النَّجَاةِ عِقَابًا، وَتِلْكَ الْعِقَابُ لا تُقْطَعُ إِلا بِالسَّيْرِ الْحَثِيثِ، وَتَصْحِيحِ الْمُعَامَلَةِ، وَحَذْفِ الْعَلائِقِ الشَّاغِلَةِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، قَالَ: فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَحْمَدُ، سُبْحَانَ مَنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ جَوَارِحَكَ فَلَمْ تَتَقَطَّعْ وَحِفْظِ عَلَيْكَ فُؤَادَكَ فَلَمْ يَتَصَدَّعْ، ثُمَّ خَرَّتْ مَغْشِيًّا عَلَيْهَا، فَقُلْتُ لِبَعْضِ النِّسَاءِ: انْظُرُوا، أَيُّ شَيْءٍ حَالُ هَذِهِ الْجَارِيَةِ؟ قَالَ أَحْمَدُ: فَقُمْنَ إِلَيْهَا فَفَتَّشْنَهَا فَإِذَا وَصِيَّتُهَا فِي جَيْبِهَا: كَفِّنُونِي فِي أَثْوَابِي هَذِهِ، فَإِنْ كَانَ لِي عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ فَهُوَ أَسْعَدُ لِي، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ فَبُعْدًا لِنَفْسِي، قُلْتِ: مَا هِيَهْ؟ فَحَرَّكُوهَا فَإِذَا هِيَ مَيِّتَةٌ، فَقُلْتُ لِلْخُدَّامِ: لِمَنْ هَذِهِ الْجَارِيَةُ؟ قَالُوا: جَارِيَةٌ قُرَشِيَّةٌ مُصَابَةٌ، وَكَانَ الَّذِي مَعَهَا يَمْنَعُهَا مِنَ الطَّعَامِ، وَكَانَتْ تَشْكُو إِلَيْنَا وَجَعًا بِجَوْفِهَا، فَكُنَّا نَصِفُهَا لِمُتَطَبِّبِي الشَّامِ وَالْعِرَاقِ، وَكَانَتْ تَقُولُ: خَلُّوا بَيْنِي وَبَيْنَ الطَّبِيبِ الرَّاهِبِ، تَعْنِي أَحْمَدَ، أَشْكُو إِلَيْهِ بَعْضَ مَا أَجِدُ مِنْ بَلائِي، لَعَلَّ أَنْ يَكُونَ عِنْدَهُ شِفَائِي "

Ahmed b. Ebî'l-Havâri anlatıyor: Ben Şam topraklarında iken, bir türbe mezar gördüm. Kapısı yoktu, sadece bir örtüsü vardı, perdeyi araladığımda, duvarları döven bir kadın gördüm. Ona "Sen kimsin?" diye sorunca, "Yolunu kaybetmiş bir kadın, ne olur bana yol göster, Allah sana merhamet etsin" diye cevap verdi. Ona "Allah sana merhamet etsin, sen nerenin yolunu arıyorsun?" dediğimde, ağlamaya başladı ve "Ey Ahmed! Kurtuluş yolunu..." dedi. Ona dedim ki: "Heyhât! Kurtuluş yoluyla aramızda mesafeler var. Hassas adımlarla yürümeden ve davranışlarımızı değiştirmeden bu mesafeler geçilmez. Dünya ve âhiret işlerini bir birinden ayırmadan aşılmaz."

Kadın epey ağladıktan sonra: "Ey Ahmed! Organlarına can veren ve iş yapmasını sağlayan, kalbini muhafaza edip paslanmamasını sağlayan Allah'ı tesbih ederim" dedi ve düşüp bayıldı. Orada bulunan kadınlardan birine: "Bak bakalım bu kadıncağızın durumu nedir?" dedim. Kadınlar kalkıp baktılar, üstünü aradılar, üzerinde vasiyetini buldular. Vasiyetinde: "Beni bu elbiselerimle kefenleyin. Allah daha güzelini nasip ederse daha mesud olurum. Bunun dışında olursa nefsim hak etmiş demektir" yazıyordu. Kadınlara: "O nasıl?" dedim, kıpırdattılar, ölmüştü. Oradaki çalışanlara: "Bu kadıncağızın kimsesi yok mu?" diye sordum. Şöyle dediler; Bu Kureyşli hasta bir kadındır. Yanındaki adam, yemek yemesine mani oluyordu. Endişe etiği bazı ağrılarından şikâyet ediyordu. Şâm ve Irak tabiplerine gitmesini söyledik, bize şöyle dedi: "Kendini Allah'a veren tabiple (yani Ahmed'le) aramızdan çekilin. Ona çektiğim musibetlerimi anlatayım. Belki ilacım ondadır."

(١٥٣٠٢)- [١٨٢/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبُ بْنُ الْوَرْدِ قَالَ رَجُلٌ: " بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي أَرْضِ الرُّومِ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ سَمِعْتُ هَاتِفًا فَوْقَ رَأْسِ الْجَبَلِ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا رَبِّ، عَجِبْتُ لِمَنْ يَعْرِفُكَ كَيْفَ يَرْجُو أَحَدًا غَيْرَكَ؟، ثُمَّ عَادَ الثَّانِيَةَ فَقَالَ: يَا رَبِّ، عَجِبْتُ لِمَنْ يَعْرِفُكَ كَيْفَ يَسْتَعِينُ عَلَى أَمْرِهِ أَحَدًا غَيْرَكَ؟ ثُمَّ عَادَ الثَّالِثَةَ: فَقَالَ: يَا رَبِّ، عَجِبْتُ لِمَنْ يَعْرِفُكَ كَيْفَ يَتَعَرَّضُ لِشَيْءٍ مِنْ غَضَبِكَ بِرِضَاءِ غَيْرِكَ؟ قَالَ: فَنَادَيْتُهُ فَقُلْتُ: أَجِنِّيٌّ أَمْ إِنْسِيٌّ؟ قَالَ: بَلْ إِنْسِيٌّ اشْتَغِلْ بِنَفْسِكَ بِمَا يَعْنِيكَ عَمَّا لا يَعْنِيكَ "

Vuheyb b. el-Verd, bir adamın şöyle dediğini naklediyor: Bir gün Bizans topraklarında giderken, dağın başından birinin: "Yâ Rabbi! Seni bildiği halde başkasından isteyen kişilere şaşıyorum" diye dua eden bir ses duydum. Sonra ikinci defa dönüp: "Yâ Rabbi! Seni bildiği halde, bir işi için başkasından yardım isteyenlere şaşıyorum" dedi. Sonra üçüncü defada: "Yâ Rabbi! Seni bildiği halde, başkasını memnun etmek için senin gazabını celbeden bir şey yapmasına şaşıyorum" dedi. Bu defa ben seslenip: "Sen ins misin, cin misin?" dedim. Sesin sahibi: "Tabi ki insanım, sen işine bak. Seni ilgilendiren şeylere bak, seni ilgilendirmeyen işlere karışma" dedi.

(١٥٣٠٣)- [١٨٢/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ بِالْمَصِّيصَةِ ذَاهِبٌ نِصْفُهُ الأَسْفَلُ لَمْ يَبْقَ مِنْهُ إِلا رُوحُهُ فِي بَعْضِ جَسَدِهِ طَرِيحًا عَلَى سَرِيرٍ مَثْقُوبٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ دَاخِلٌ، فَقَالَ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ؟ قَالَ: مُلْكُ الدُّنْيَا مُنْقَطِعٌ إِلَيْهِ، مَالِي إِلَيْهِ مِنْ حَاجَةٍ، إِلا أَنْ يَتَوَفَّانِي عَلَى الإِسْلامِ "

Ali b. el-Hüseyin bildiriyor: Massîs'te alt yarısı olmayan bir adam vardı. Vücudunun bir bölümünde can vardı, delik deşik yatağına uzanmıştı. Yanına birisi girip: "Nasıl oldun, ey Ebû Muhammed?" dedi. Şöyle cevap verdi: "Dünyanın malı O'na aittir. Hiçbir ihtiyacım yoktur. Tek isteğim İslam üzere canımı almasıdır."

(١٥٣٠٤)- [١٨٢/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَلَبِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاودَ الْوَاسِطِيَّ، يَقُولُ: " بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ، بِعَرَفَاتٍ إِذَا أَنَا بِامْرَأَةٍ، وَهِيَ تَقُولُ: مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلا هَادِيَ لَهُ، فَقُلْتُ: مَنْ أَنْتِ؟ فَقَالَتِ: امْرَأَةٌ ضَالَّةٌ، فَنَزَلْتُ عَنْ بَعِيرِي، وَقُلْتُ لَهَا: يَا هَذِهِ، مَا قِصَّتُكِ؟ فَقَرَأْتُ: ﴿وَلا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولا﴾ ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: حَرُورِيَّةٌ لا تَرَى كَلامَنَا، فَقُلْتُ لَهَا: فَمِنْ أَيْنَ أَتَيْتِ؟ فَقَالَتْ: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى﴾ ، فَأَرْكَبْتُهَا بَعِيرِي وَقُدْتُ بِهَا أُرِيدُ رِحَالَ الْمَقْدِسِيِّينَ، فَلَمَّا تَوَسَّطْتُ الرَّحْلَ، قُلْتُ: يَا هَذِهِ بِمَنْ أُصَوِّتُ؟ فَقَرَأَتْ: ﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الأَرْضِ﴾ ، ﴿ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلامٍ﴾ ، ﴿يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ﴾ ، فَنَادَيْتُ: يَا دَاوُدُ، يَا

زَكَرِيَّا، يَا يَحْيَى، فَخَرَجَ إِلَيَّ ثَلاثَةُ فتيَانٍ مِنْ بَيْنِ الرِّحَالاتِ، فَقَالُوا: أُمُّنَا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ضَلَّتْ مُنْذُ ثَلاثَةٍ، فَأَنْزَلُوهَا، فقَرَأَتْ: ﴿فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ﴾ ، فَغَدَوْا فَاشْتَرَوْا تَمْرًا، وَفُسْتُقًا، وَجوْزًا، وَسَأَلُونِي قَبُولَهُ فقَبِلْتُهُ، فَقُلْتُ لَهُمْ: مَا لَهَا لا تَتَكَلَّمُ؟ قَالُوا: هَذِهِ أُمُّنَا، لا تَتَكَلَّمُ مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً إِلا بِالْقُرْآنِ مَخَافَةَ أَنْ تَزِلَّ "

Abdullah b. Dâvûd el-Vâsıtî bildiriyor: Ben Arafat'ta vakfe yaparken, bir kadının: "Allah kime hidâyet verdiyse, onu yoldan çıkaracak kimse yoktur, kim yoldan çıkarsa Allah'tan başka onu hidâyete erdirecek kimse yoktur" diyordu. Ona: "Sen kimsin?" deyince: "Yolunu kaybetmiş bir kadın" dedi. Devemin üzerinden indim ve ona: "Ey kadın, hikâyen nedir?" dedim, **"Bilmediğin şeylerin ardına düşme, şüphesiz kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur"**[1] âyetini okudu. Kendi kendime: "Yabancıdır, söylediklerimizi anlamıyor" dedim. Ona dönüp: "Nereden geldin?" dediğimde: **"Kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir..."**[2] âyetini okudu. Onu deveme bindirdim ve Kudüslülerin yanına götürmek için yularından çektim. Konakladıkları yerin ortasına geldim ve kadına: "Kime sesleneyim?" dedim. Kadın **"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzüne halife yaptık**[3]**"**, **"Ey Zekeriyâ! Sana bir oğlanı müjdeliyoruz"**[4] ve **"Ey Yahyâ! Kitaba kuvvetle sarıl"**[5] âyetlerini okudu. Ben de: "Ey Dâvûd! Ey Yahyâ! Ey Zekeriya!" diye seslenince, çadırlardan üç delikanlı çıkageldi. Dediler ki: "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki annemiz, üç günden beri kayıptır." Onu deveden indirdiler, **"Birinizi şu paranızla şehre gönderin"**[6] âyetini okudu. Gidip hurma, fıstık ve ceviz aldılar. Benden kabul etmemi istediler. Onlara: "Neden konuşmuyor?" dediğimde, şöyle dediler: "Bu annemiz, otuz seneden beri, günah işleme korkusuyla âyet haricinde konuşmaz.”

---

[1] İsrâ Sur. 36

[2] İsrâ Sur. 1

[3] Sâd Sur. 26

[4] Meryem Sur. 7

[5] Meryem Sur. 12

[6] Kehf Sur. 19

(١٥٣٠٥)- [١٨٣/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ الأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيُّ: " رَأَيْتُ زَحْلَةَ الْعَابِدَةَ فِي الْمَوْقِفِ، وَهِيَ تَدْعُو وَهِيَ تَقُولُ: أَثْقَلَتْنِي الآثَامُ وَنَهَّضَتْنِي الأَيَّامُ يَا سَيِّدَ الأَنَامِ، كَحَّلْتُ عَيْنِي بِكُحُولِ الْحُزْنِ فَوَعَهْدِكَ لا نَعِمْتُ بِضَحِكٍ أَبَدًا حَتَّى أَعْلَمَ أَيْنَ مَحَلُّ قَرَارِي؟ وَإِلَى أَيِّ الدَّارَيْنِ دَارِي؟ فَلَمَّا رَأَتْ أَيْدِي النَّاسِ مَبْسُوطَةً بِالدُّعَاءِ، قَالَتْ: يَا رَبِّ، أَقَامَهُمْ هَذَا الْمُقَامَ خَوْفُ النَّارِ، يَا قُرَّةَ عَيْنِ الأَبْرَارِ، يَلْتَمِسُونَ نَائِلَكَ وَيَرْجُونَ فَضَائِلَكَ، فَاجْعَلْ زُخْرُفَ الطَّاعَةِ لِي شِعَارًا، وَمَرْضَاتِكَ لِي دِثَارًا، وَزِدْ قَلْبِي كَمَدًا بِخَوْفِكَ وَاعْصِمْنِي مِنْ سَخَطِكَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ الإِمَامُ وَضَعَتْ يَدَهَا عَلَى خَدِّهَا، فَقَالَتِ: انْصَرَفَ النَّاسُ وَلَمْ أُشْعِرْ قَلْبِي مِنْكَ الإِيَاسَ، ثُمَّ صَرَخَتْ وَغُشِيَ عَلَيْهَا "

Ebû Süleymân ed-Dârânî anlatıyor: Konaklama yerinde âbid kadın Zahle'yi gördüm. Dua ederken şöyle diyordu: “Günahlar bana ağır gelmeye, günler huzursuz etmeye başladı. Ey varlıkların efendisi! Gözlerime hüzün sürmesi çektim. Sana yemin ederim ki, sonumun ne olacağını öğreninceye kadar gülme nimetinden faydalanmayacağım. İki yerden hangisine gideceğim?”

İnsanların ellerini dua için açtıklarını görünce şöyle devam etti: “Yâ Rabbi! Cehennem korkusu bu insanları buraya topladı. Ey ebrârın göz nuru! Senin mükâfatını isteyip fazlını ümit ediyorlar. İtaat süsünü, bana ziynet olarak tak. Rızam mükâfat olarak ver, kalbimdeki korkunu arttır. Beni gazabından muhafaza et.”

İmam mescidden ayrılınca, ellerini yüzüne koyup: “İnsanlar gitti, kalbim senden ümidini kesmiş değildir” dedi ve kendinden geçti.

(١٥٣٠٦)- [١٨٣/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الدَّيْنَوَرِيُّ الْمُفَسِّرُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشِّمْشَاطِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: " بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ عَلَى شَاطِئِ نِيلِ مِصْرَ إِذَا أَنَا بِجَارِيَةٍ، تَدْعُو وَهِيَ تَقُولُ فِي دُعَائِهَا: يَا مَنْ هُوَ عِنْدَ أَلْسُنِ النَّاطِقِينَ، وَيَا مَنْ هُوَ عِنْدَ قُلُوبِ الذَّاكِرِينَ، وَيَا مَنْ هُوَ عِنْدَ فِكْرَةِ الْحَامِدِينَ، وَيَا مَنْ

هُوَ عَلَى نُفُوسِ الْجَبَّارِينَ وَالْمُتَكَبِّرِينَ، قَدْ عَلِمْتَ مَا كَانَ مِنِّي، يَا أَمَلَ الْمُؤَمِّلِينَ، قَالَ: ثُمَّ صَرَخَتْ صَرْخَةً خَرَّتْ مَغْشِيًّا عَلَيْهَا "

Zünnûn el-Mısrî der ki: Mısır'da Nil'in kıyısında dolaşırken bir cariye gördüm. Dua edip şöyle diyordu: "Ey konuşanların dillerinde olan! Ey zikredenlerin kalbinde olan! Ey hamdedenlerin fikrinde olan! Ey zalimlerin ve büyüklenenlerin başında olan! Benim her şeyimi biliyorsun. Ey ümit edenlerin ümidi!" Bunları söyledikten sonra, bir çığlık attı ve bayılıp düştü.

(١٥٣٠٧)- [١٨٣/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ الأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيَّ ثُمَّ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: ثنا أَبُو إِسْحَاقَ جِمَاعُ بْنُ سَمَاعَةَ الِكَتَّانِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ فَارِسٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَعْرَابِيٌّ بِنَجْدٍ، قَالَ: " كَانَ لِي جَارٌ فَمَرِضَ فَعُدْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا نُجَيْدٍ، كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَ: أَجِدُنِي أَسْمَعُ حَادِيَ الْمَوْتِ قَدْ غَرَّدَ وَهَاتِفَ النُّقْلَةِ قَدْ رَدَّدَ، وَلِي نَفْسٌ تَوَّاقَةٌ تَشْرَهُ إِلَى الدُّنْيَا فَهِيَ تَشْغَلُنِي عَنْ سَمَاعِ النِّدَاءِ، وَتُثَبِّطُنِي بِتَطْوِيلِ الأَمَلِ عَنْ إِجَابَةِ الدَّاعِي، وَنَذِيرَايَ، شَيْبِي وَسَقَمِي يُؤَيِّسَانِي، وَخَادِعَايَ حِرْصِي، وَأَمَلِي يُطَمِّعَانِي، وَأَنَا كَذِي نَفَسَيْنِ: نَفْسٌ تَكْرَهُ الْحِمَامَ وَتُحِبُّ الْمُقَامَ، وَنَفْسٌ مُتَوَطِّنَةٌ بِالارْتِحَالِ وَلِهَةً بِالانْتِقَالِ، عَلَى أَنَّ الْحَقَّ يَغْلِبُ الْبَاطِلَ، كَمَا يَغْلِبُ حِلْمُ الْحَلِيمِ سَفَهَ الْجَاهِلِ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

صَاحَ بِيَ الشَّيْبُ لا مُقَامَ   وَبَيْنَ الرَّجْعَةِ السِّقَامِ
صَوْتَانِ قَدْ أَزْعَجَا وَحَثَا   عُمْرِي وَرَاعَنِيَ الْحِمَامُ
لا آمَنُ الدَّهْرَ وَالْمَنَايَا   إِذْ كُلُّ عُمْرٍ لَهُ انْصِرَامُ

İbn Fâris'in bildirdiğine göre Necd çölünde bir Bedevi anlatıyor: Bir komşum vardı, hastalanınca onu ziyarete gittim, "Ey Ebû Nuceyd! Nasılsın?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Ölüm kervancısının nidasını ve yolculuk münadisinin çağrısını duyar gibiyim. Doyumsuz nefsim ise dünyayı terk etmek istemiyor. Bu nidaları duymayayım diye hayal ve beklentilerle beni oyalıyor ve çağrıya kulak vermekten alıkoyuyor. Benim uyarıcılarım olan saç ağarması ve hastalıklarım beni ümitsizliğe düşürüyor. Beni kandıran hırsım ve hayallerim beni tamahkârlığa itiyorlar. Ben ise iki kişilikli gibiyim; biri ölümden hoşlanmaz kalmayı ister, diğeri gitmeye hazır, göç telaşında. Bildiğim kadarıyla; halim olanın hilmi nasıl cahilin umursamazlığına galebe çalıyorsa; hak batıla galip gelir."

Sonra şu beyitleri mırıldanmaya başladı:

Ağaran saçlarım bana seslendi
Burada oturup kalmak yok, dedi.
Dönüşle aranda hastalıklar var,
Huzur bırakmadı bende bu sesler.
Ölüm korkusuyla ömrümü biler,
Zamana güvenme, zira ömürler,
Zamanı gelince tükenir gider.

(١٥٣٠٨)- [١٠/١٨٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي كِتَابِ ابْنِ حَاتِمٍ الْعَلْكِيِّ حَدَّثَكُمْ عَبْدُ الْجَبَّارِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ سَهْلٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: كَانَ فِي زَمَنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَتًى يَتَنَسَّكُ وَيَلْزَمُ الْمَسْجِدَ، فَعَشِقَتْهُ جَارِيَةٌ فَجَاءَتْهُ فَكَلَّمَتْهُ سِرًّا، فَقَالَ: يَا نَفْسُ تُكَلِّمِينَهَا سِرًّا فَتَلْقَيْنَ اللَّهَ زَانِيَةً، فَصَرَخَ صَرْخَةً غُشِيَ عَلَيْهِ فَجَاءَ عَمٌّ لَهُ، فَحَمَلَهُ إِلَى مَنْزِلِهِ فَلَمَّا أَفَاقَ، قَالَ لَهُ: يَا عَمِّ، الْقَ عُمَرَ فَاقْرَأْ عَلَيْهِ مِنِّي السَّلامَ، وَقُلْ لَهُ: مَا جَزَاءُ مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ؟ فَقَالَ: " وَعَلَيْكَ السَّلامُ، جَزَاؤُهُ جَنَّتَانِ، جَزَاؤُهُ جَنَّتَانِ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: Ömer b. el/Hattâb döneminde, ibadetlerine bağlı devamlı mescide giden bir delikanlı vardı. Bir kız ona aşık oldu, gelip onunla gizlice konuştu. Delikanlı: "Ey nefis, onunla gizli konuşup, Allah'ın huzuruna zâni olarak mı çıkacaksın?" dedi, çığlık atıp bayıldı. Amcalarından biri geldi, kucaklayıp eve götürdü. Kendine gelince, amcasına: "Amca! Ömer'i gör, ona benden selam söyle ve ona: «Rabbinden korkan bir kişinin cezası nedir?» diye sor" dedi. Hz. Ömer: "Ve aleykesselâm; onun cezası iki cennettir, onun cezası iki cennettir" dedi.

(١٥٣٠٩)- [١٠/١٨٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الدَّيْنَوَرِيُّ الْمُفَسِّرُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشِّمْشَاطِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " بَيْنَا أَنَا فِي سَوَادِ مِصْرَ إِذَا أَنَا بِأَسْوَدَ، تُقَاسُ دِقَّةُ سَاقَيْهِ بِالْخِلالِ فِي نَحَافَتِهِ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: وَعَلَيْكَ

السَّلامُ، يَا ذَا النُّونِ، قُلْتُ: عَافَاكَ اللَّهُ، كَيْفَ عَرَفْتَنِي وَلَمْ أَتَعَاهَدْكَ قَبْلَ الْيَوْمِ؟ قَالَ: يَا بَطَّالُ، اتَّصَلَتِ الْمَعْرِفَةُ بِحَرَكَاتِ الْعَارِفِينَ، فَعَرَفْتُكَ بِمَعْرِفَةِ الْمَحْبُوبِ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

إِنَّ عِرْفَانَ ذِي الْجَلالِ لِعِزٌّ   وَبَهَاءٌ وَبَهْجَةٌ وَسُرُورُ
وَعَلَى الْعَارِفِينَ أَيْضًا بَهَاءٌ   وَعَلَيْهِمْ مِنَ الْجَلالَةِ نُورُ
فَهَنِيئًا لِمَنْ أَطَاعَكَ رَبِّي   فَهْوَ فِي الْخَيْرِ كُلِّهِ مَغْمُورُ
لَيْسَ لِلْخَائِفِينَ غَيْرُكَ رَبِّي   أَنْتَ سُؤْلِي وَمُنْيَتِي يَا غَفُورُ

Zünnûn anlatıyor: Ben Mısır dağlarında iken, kara biriyle karşılaştım. Ayaklarının inceliğiyle naifliği aynıydı. Ona yaklaştım ve selam verdim. Bana "Ve aleykesselam ey Zünnûn!" dedi. "Allah sağlığım versin, daha önce seninle görüşmedik beni nasıl tanıdın?" dediğimde şöyle dedi: "Ey meczup, marifet âriflerin hareketiyle bağ kurar. Seni sevgilinin marifetiyle tanıdım."

Sonra şu beyitleri mırıldanmaya başladı;

Zülcelal'i bilmek büyük şereftir.
Bir şandır, sevinçtir ve mutluluktur.
Ârifler için de büyük bir şeref,
Celal sıfatından gelen bir nurdur.
Emrine uyana ne mutlu Rabbim!
Hayırlar içinde yüzer, boğulur.
Senden çekinene gayretin olmaz,
Benim tek arzumsun ey Ulu Gafûr!

(١٥٣١٠)- [١٨٤/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُفَسِّرُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الشِّمْشَاطِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَامِرٍ: " كُنْتُ جَالِسًا فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِذَا أَنَا بِغُلامٍ أَسْوَدَ قَدْ جَاءَنِي بِرُقْعَةٍ، فَنَظَرْتُ فِيهَا فَإِذَا فِيهَا مَكْتُوبٌ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مَتَّعَكَ اللَّهُ بِمُسَامَرَةِ الْفِكْرَةِ، وَنَعَّمَكَ بِمُؤَانَسَةِ الْعَبْرَةِ، وَأَفْرَدَكَ بِحُبِّ الْخَلْوَةِ، أَنَا رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِكَ بَلَغَنِي قُدُومُكَ الْمَدِينَةَ فَسُرِرْتُ بِذَلِكَ فَأَحْبَبْتُ زِيَارَتَكَ فَحُجِبْتُ عَنْ ذَلِكَ فَالْتَمَسْتُ مَخْرَجَ الْعُذْرِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَوَجَدْتُ اللَّهَ قَدْ مَنَحَنِي ثَلاثَ خِصَالٍ: أَذْهَبَ عَنِّي حَرَجَ أَهْلِهَا، وَبِي مِنَ الشَّوْقِ إِلَى مُجَالَسَتِكَ، وَالاسْتِمَاعِ لِمُحَادَثَتِكَ

مَا لَوْ كَانَ فَوْقِي لأَظَلَّنِي، وَلَوْ كَانَ تَحْتِي لأَقَلَّنِي، فَأَسْأَلُكَ إلا أَلْحَفْتَنِي جَنَاحَ الْمُتَفَضِّلِ عَلَيَّ بِزِيَارَتِكَ، وَالسَّلامُ، قَالَ أَبُو عَامِرٍ: فَقُمْتُ مَعَ الْغُلامِ حَتَّى أَتَى بِي مَنْزِلا رَحْبًا خَرِبًا، فَقَالَ لِي: قِفْ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ لَكَ، فَوَقَفْتُ حَتَّى خَرَجَ، فَقَالَ لِي: لُجْ، فَدَخَلْتُ فَإِذَا أَنَا بِبَيْتٍ لَهُ بَابٌ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ، فَإِذَا أَنَا بِكَهْلٍ مُسْتَقْبِلٍ الْقِبْلَةَ تَخَالُهُ مِنَ الْوَرَعِ مَكْرُوبًا، وَمِنَ الْخَشْيَةِ مَحْزُونًا، قَدْ ظَهَرَتْ فِي وَجْهِهِ أَحْزَانُهُ، وَقَدْ قَرِحَتْ مِنَ الْبُكَاءِ عَيْنَاهُ وَمَرِضَتْ أَجْفَانُهُ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ السَّلامَ ثُمَّ تَخَلْخَلَ فَلَمْ يُطِقِ الْقِيَامَ، فَإِذَا هُوَ أَعْرَجُ أَعْمَى مِسْقَامٌ، فَقَالَ لِي: مَتَّعَ اللَّهُ بِالأَحْزَانِ لُبَّكَ، وَغَسَلَ مِنْ رَانِ الذُّنُوبِ قَلْبَكَ، لَمْ تَزَلْ نَفْسِي إِلَيْكَ مُشْتَاقَةً، وَقَلْبِي إِلَيْكَ تَوَّاقًا، وَبِي جُرْحٌ قَدْ أَعْيَا النَّاسَ دَوَاؤُهُ، وَالْمُتَطَبِّبِينَ شِفَاؤُهُ فَلاقِ لَهُ أَجْوَدَ التِّرْيَاقِ، وَإِنْ كَانَ الأَمْرُ مُرَّ الْمَذَاقِ، فَإِنِّي مِمَّنْ أَصْبِرُ عَلَى مَضَضِ الدَّوَاءِ مَخَافَةَ مَا يُتَوَقَّعُ مِنْ عَظِيمِ الْبَلاءِ، قَالَ: فَسَمِعْتُ كَلامًا حَسَنًا، وَرَأَيْتُ مَنْظَرًا أَفْظَعَنِي فَأَطْرَقْتُ طَوِيلا ثُمَّ تَأَتَّى مِنْ كَلامِي مَا تَأَتَّى، فَقُلْتُ: يَا شَيْخُ، ارْمِ بِبَصَرِ قَلْبِكَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ فَتَمَثَّلْ بِحَقِيقَةِ إِيمَانِكَ جَنَّةَ الْمَأْوَى، فَسَتَرَى مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِيهِ لِلأَوْلِيَاءِ، ثُمَّ أَشْرِفْ بِقَلْبِكَ نَارًا تَتَلَظَّى، فَسَتَرَى مَا أَعَدَّ فِيهَا لِلأَشْقِيَاءِ، شَتَّانَ مَا بَيْنَ الْمَنْزِلَتَيْنِ وَالدَّارَيْنِ شَتَّانَ، أَلَيْسَ الْفَرِيقَانِ فِي الْمَوْتِ سَوَاءً؟ قَالَ: فَأَنَّ أَنَّةً وَزَفَرَ زَفْرَةً وَالْتَوَى، ثُمَّ قَالَ: قَدْ وَقَعَ دَوَاؤُكَ عَلَى دَائِي، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ عِنْدَكَ شِفَائِي، زِدْنِي يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَقُلْتُ: إِنَّهُ عَالِمٌ بِخَفِيَاتِكَ مُطَّلِعٌ عَلَى سَرَائِرِكَ، قَالَ: فَصَرَخَ صَرْخَةً خَرَّ مَيِّتًا، فَإِذَا أَنَا بِجَارِيَةٍ قَدْ رَفَعَتِ الْعَبَاءَةَ عَلَيْهَا جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ قَدْ أَقْرَعَ السُّجُودُ حَاجِبَيْهَا وَأَنْفَهَا، فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَيَّ قَالَتْ: أَحْسَنْتَ يَا هَادِيَ قُلُوبِ الْعَارِفِينَ وَمُثِيرَ أَحْزَانِ الْمَحْزُونِينَ، لا أَنْسَى لَكَ هَذَا الْمَوْقِفَ وَرَبِّ الْعَالَمِينَ، هَذَا أَبِي مُبْتَلًى مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً: صَلَّى حَتَّى انْحَنَى، وَصَامَ حَتَّى أُقْعِدَ، وَبَكَى حَتَّى عَمِيَ، وَكَانَ يَتَمَنَّاكَ عَلَى رَبِّهِ ﷾ وَيَقُولُ: سَمِعْتُ كَلامَ أَبِي عَامِرٍ مَرَّةً، فَأَحْيَا اللَّهُ مَوَاتَ قَلْبِي، فَإِنْ سَمِعْتُهُ ثَانِيًا قَتَلَنِي، قَالَ أَبُو عَامِرٍ: فَرَأَيْتُهُ فِي الْمَنَامِ بَعْدَ لَيَالٍ كَأَنَّهُ فِي رَوْضَةٍ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا صَنَعَ اللَّهُ بِكَ؟ قَالَ: غَفَرَ لِي، وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

أَنْتَ شَرِيكِي فِي الَّذِي نِلْتُهُ   مُسْتَأْهِلا ذَاكَ أَبَا عَامِرِ

وَكُلُّ مَنْ أَيْقَظَ ذَا غَفْلَةٍ   فَنِصْفُ مَا يُعْطَاهُ لِلآمِرِ

مَنْ رَدَّ عَبْدًا آبِقًا مَرَّةً   كَانَ كَالْمُجْتَهِدِ الصَّابِرِ

Ebû Âmir anlatıyor: Mescid-i Nebevi'de oturuyordum, kara bir çocuk yanıma geldi. Elinde bir kâğıt verdi, kağıda baktım, üzerinde şöyle yazıyordu;

"Bismillâhirrahmânirrahîm,

Allah, fikir teatisiyle fikir versin, ibretle dost olmakla ibret versin ve uzlete çekilmene yardım etsin.

Ben senin kardeşlerinden bir adamım, Medine'ye geldiğini duydum. Bundan dolayı çok memnun oldum, seni ziyaret etmek istedim olmadı. Allah'ın kitabında özür dilemek için yol aradım. Allah bana üç yol gösterdi. Üzerimden ehlinin sıkıntılarını giderdi. Seninle oturup sohbet etmeyi, seni dinleyip seninle konuşmayı çok istiyorum. Beni aşan konular olursa beni gölgeler, benden düşük olursa beni rahatlatır. Lütfedip ziyaretime gelmeni diliyorum."

Mektubu okuyunca çocukla birlikte kalkıp gittim. Geniş ve harabe bir eve vardık. Çocuk "Dur da izin isteyeyim" dedi, girip çıkıncaya kadar bekledim. Bana: "Gir!" dedi. Kapısı hurma yaprağından yapılmış bir eve girdim. İçerde kıbleye yönelmiş bir ihtiyar vardı. Hissettiği verâdan dolayı mahzun, haşyetten üzgün olduğunu sanırsın. Hüzünleri yüzünden okunuyordu. Ağlamaktan gözleri sevinmiş, kirpikleri yorulmuştu. Selam verdim, selamımı aldı. Kıpırdadı kalkmaya gücü yetmedi, topal, gözleri kör ve hastaydı. Bana dedi ki: "Allah, yüreğini hüzünle aydınlatsın, kalbini günah kirlerinden arındırsın. Hâlâ seni özlüyorum, kalbim de seni istiyor. Benim, insanların ilacını bulmaktan, tabiplerin tedavi etmekten aciz kaldığı bir yaram var. Onun için en mümtaz tedaviyi bul. Ne kadar acı olursa olsun, gelmesi muhtemel belanın korkusuyla, tedavinin her türlü zorluğuna sabrederim."

Güzel cümleler işitmiş, ama korkunç bir manzarayla karşı karşıya kalmıştım. Bir süre sessiz kaldım, sonra zorla şöyle diyebildim: "İhtiyar! Kalp gözünle gökyüzünün melekûtuna bak. İman hakikatin ile cenneti düşün, Allah'ın evliyaya hazırladığı şeyleri göreceksin. Sonra kalbinle alev alev yanan ateşe göz at. Allah'ın şakî olanlara hazırladıklarını görürsün. İki menzil ve iki mesken arası çok uzaktır. Bu iki grup insan ölümde aynı değil midir?"

Adam derinden bir inledi, derin bir nefes aldı ve boynunu büküp: "İlacın yarama iyi geldi. Şifamın sende olduğunu anladım. Devam et, Allah sana merhamet etsin" dedi. Ona: "O senin sakladıklarını biliyor, sırlarının farkında" deyince, bir çığlık atıp düştü ve öldü.

Birden karşıma bir kız çıktı. Çarşafım kaldırdı, üzerinde yün bir cübbe vardı. Secde etmekten kaşları ve burnu yıpranmıştı. Bana bakıp şöyle dedi: "İyi ettin ey âriflerin kalbine hidâyet veren ve mahzunların hüznünü coşturan zat! Âlemlerin Rabbi'ne yemin ederim ki senin bu yaptığım unutmayacağım. Bu benim babamdır, yirmi senedir hasta. Beli bükülünceye kadar namaz kıldı. Yürüyemez oluncaya kadar oruç tuttu. Gözleri kör oluncaya kadar ağladı. Rabbinden devamlı seni isteyip: "Ebû Âmir'in konuşmasını bir defa dinledim, Allah ölü kalbimi diriltti. Bir daha dinlersem beni öldürür" diyordu.

Ebû Âmir dedi ki: "Birkaç gece sonra rüyamda onu gördüm. Cennet bahçelerinden birindeydi, ona: «Allah sana ne yaptı?» diye sorduğumda: "Beni affetti" dedi. Sonra da şu beyitleri söyledi:

Elde ettiklerimde sen benim ortağımsın,
Gerçekten Ebû Âmir sen bunu hak etmişsin.
Kim kimi bir gafletten çevirip uyarırsa,
Uyandırana ait mükâfatın yarısı...
Efendisinden kaçan bir kulu red edenle,
Sabırla çalışanlar birbirinin aynısı.

(١٥٣١١)- [١٨٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا أَبُو قُرَّةَ، قَالَ: كَانَ بَعْضُ التَّابِعِينَ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ، أَنْتَ تُعْطِينِي مِنْ غَيْرِ أَنْ أَسْأَلَكَ، فَكَيْفَ تَحْرِمُنِي وَأَنَا أَسْأَلُكُ؟ اللَّهُمَّ، إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُسْكِنَ عَظَمَتَكَ قَلْبِي، وَأَنْ تَسْقِيَنِي شَرْبَةً مِنْ كَأْسِ حُبِّكَ "

Ebû Kurra der ki: Tâbiûndan biri şöyle dua ederdi: "Allahım! Sen ki, senden istemeden bile bana ihsanlarda bulunursun! İstemem halinde neler yapmazsın ki? Allahım! Azametinin kalbimde yerleşmesini ve sevginden bir kâse de olsa bana içirmeni diliyorum!"

(١٥٣١٢)- [١٨٦/١٠] قَالَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، وَحَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: كَانَ بَعْضُ التَّابِعِينَ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ، أَمِتْ قَلْبِي بِخَوْفِكَ وَخَشْيَتِكَ، وَأَحْيِهِ بِحُبِّكَ وَذِكْرِكَ

Câfer b. Muhammed'in naklettiğine göre tâbiûndan birisi: "Allahım! Kalbimi korku ve haşyetinle öldür. Muhabbetin ve zikrinle onu dirilt" dedi.

(١٥٣١٣)- [١٨٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلا قَامَ فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ لَيَالِيَ مِنًى لَيْلا، فَنَادَى " يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ أَتَاكَ الْخَاطِئُونَ طَامِعِينَ فِي رَحْمَتِكَ رَاجِينَ تَائِبِينَ، فَاقْبَلْنَا وَإِيَّاهُمْ مَغْفُورِينَ، وَلا تَرُدَّنَا وَإِيَّاهُمْ خَائِبِينَ "

Muhammed b. Hişâm bildiriyor: Hayf mescidinde geceleri kalan birinin, bir gece şöyle seslendiğini duydum: "Yâ Rabbe'l-âlemîn! Günahkâr olanlar, senin rahmetini ümid ederek ve tövbe umarak sana geldiler. Onları affettiğin gibi bizi de affet. Bizi ve onları eli boş geri çevirme."

(١٥٣١٤)- [١٨٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ: كَانَ بَعْضُ الْعُبَّادِ، يَقُولُ: " أَحْيُوا قُلُوبَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ، وَأَمِيتُوهَا بِالْخَشْيَةِ، وَنَوِّرُوهَا بِحُبِّ اللَّهِ، وَفَرِّحُوهَا بِالشَّوْقِ إِلَيْهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ بِالْمَحَبَّةِ تَرْتَفِعُونَ، وَبِالْمَغْفِرَةِ تَرْهَبُونَ، وَبِالشَّوْقِ تَرْغَبُونَ، وَبِحُسْنِ النِّيَّةِ تَقْهَرُونَ الْهَوَى، وَبِتَرْكِ الشَّهَوَاتِ تَصْفُو أَعْمَالُكُمْ حَتَّى يُوَرِّثَكُمْ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ فِي عِلِّيِّينَ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمُ الرَّاحَةَ، فَلْيَعْمَلْ فِي مَنَازِلِ أَهْلِ الْمَحَبَّةِ، وَإِنَّ مِنْ أَخْلاقِ أَهْلِ مَحَبَّةِ اللَّهِ كَثْرَةُ الذِّكْرِ فِي سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ بِالْقَلْبِ وَاللِّسَانِ، فَإِنْ أُمْسِكَ اللِّسَانُ فَالْقَلْبُ، فَإِنَّ ذِكْرَ الْقَلْبِ أَبْلَغُ وَأَنْفَعُ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ: قَالَ بَعْضُ الْعُبَّادِ: وَجَدْتُ اللَّهَ غَيُورًا يَمْنَعُنِي مِنْ كُلِّ مَنْ أَرْجُوهُ، وَإِذَا سَبَّحَ قَلْبِي فِي مَوَدَّتِهِ أُجْرِيَ ذِكْرَهُ عَلَى لِسَانِي فَوَاشَوْقَاهُ، ثُمَّ وَاشَوْقَاهُ، ثُمَّ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ "

İbrâhîm b. el-Cüneyd, âbidlerden birinin şöyle dediğini bildiriyor: "Allah'ın zikriyle kalplerinizi canlandırın, haşyetle öldürün, Allah sevgisiyle aydınlatın, O'nun aşkıyla sevindirin. Biliniz ki; muhabbetle yücelirsiniz, mağfiretle gayrete gelir, aşkla rağbet edersiniz. Hüsnü niyetle nefsinizi kahredersiniz, şehevi arzuları terk ederek amellerinizi arındırırsınız. Bunun sayesinde, İlliyyûn içinde semavatın melekûtuna mirasçı olursunuz. İçinizden kim rahat etmek istiyorsa muhabbet ehli gibi amel etsin. Allah âşıklarının en büyük alışkanlığı, gece gündüz saatlerinde, kalpleri ve dilleriyle Allah'ı çok zikretmektir. Dil tutulsa bile kalple, zira kalbin zikri daha etkili ve daha faydalıdır.

İbrâhîm b. el-Cüneyd'in bildirdiğine göre âbidlerden biri: "Allah'ın arzuladığım her şeye mani olduğunu fark ettim. Kalbim onun sevgisiyle tesbih etse, zikri dilime akar, O'nu özlerim, ah yine O'nu özlerim" dedi. Bunu söyledikten sonra düşüp bayıldı.

(١٥٣١٥)- [١٠/١٨٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبُو الطَّيِّبِ أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُبَيْقٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسِ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ وَقَدْ نَفِدَ بَعْضُ نَفَقَتِي فِي بَعْضِ الأَسْفَارِ، فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِ الحديث: مَنْ تُؤَمِّلُ لِمَا نَزَلَ بِكَ؟ قُلْتُ: يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: إِذًا لا تُقْضَى حَاجَتُكَ وَلا تَنْجَحُ طِلْبَتُكَ، قَالَ: وَمَا عِلْمُكَ؟ قَالَ: لأَنِّي قَرَأْتُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: " وَعِزَّتِي وَجَلالِي، وَجُودِي، وَكَرَمِي، وَارْتِفَاعِي فِي مَكَانِي، لأَقْطَعَنَّ أَمَلَ كُلِّ مُؤَمِّلٍ يُؤَمِّلُ غَيْرِي بِالإِيَاسِ، وَلأَكْسُوَنَّهُ ثَوْبَ الْمَذَلَّةِ عِنْدَ النَّاسِ، وَلأُنَحِّيَنَّهُ مِنْ قُرْبِي، وَلأُبْعِدَنَّهُ مِنْ وَصْلِي أَيُؤَمِّلُ غَيْرِي فِي الشَّدَائِدِ، وَالشَّدَائِدُ بِيَدِي وَيَرْجُو غَيْرِي، وَيَقْرَعُ بِالْفَقْرِ بَابَ غَيْرِي وَبِيَدِي مَفَاتِيحُ الأَبْوَابِ، وَهِيَ مُغْلَقَةٌ، وَبَابِي مَفْتُوحٌ لِمَنْ دَعَانِي مَنْ ذَا الَّذِي أَمَّلَنِي لِنَوَائِبِهِ فَقَطَعْتُ بِهِ دُونَهَا، وَمَنْ ذَا الَّذِي رَجَانِي لَعَظِيمِ جُرْمِهِ فَقَطَعْتُ رَجَاءَهُ، وَمَنْ ذَا الَّذِي دَعَانِي فَلَمْ أَفْتَحْ لَهُ جَعَلْتُ آمَالَ عِبَادِي مُتَّصِلَةً بِي فَقُطِعَتْ مِنْ غَيْرِي، وَجَعَلْتُ رَجَاءَهُمْ مُدَّخَرًا عِنْدِي فَلَمْ يَرْضَوْا بِحِفْظِي، وَمَلأْتُ سَمَاوَاتِي مِمَّنْ لا يَمَلُّونَ مِنْ تَسْبِيحِي، وَأَمَرْتُهُمْ أَلا يُغْلِقُوا الأَبْوَابَ بَيْنِي وَبَيْنَ عِبَادِي فَلَمْ يَثِقُوا بِقَوْلِي، أَلَمْ يَعْلَمْ مَنْ طَرَقَتْهُ نَائِبَةٌ مِنْ نَوَائِبِي أَنَّهُ لا يَمْلِكُ كَشْفَهَا أَحَدٌ إِلا بِإِذْنِي فَمَالِي أَرَاهُ بِآمَالِهِ مُعْرِضًا عَنِّي؟ وَمَالِي أَرَاهُ لاهِيًا عَنِّي؟ أَعْطَيْتُهُ بِجُودِي مَا لَمْ يَسْأَلْنِي ثُمَّ انْتَزَعْتُهُ مِنْهُ وَلَمْ يَسْأَلْنِي رَدَّهُ وَسَأَلَ غَيْرِي، أَنَا أَبْدَأُ بِالْعَطِيَّةِ قَبْلَ أَنْ أُسْأَلَ، ثُمَّ أُسْأَلُ فَلا أُخَيِّبُ سَائِلِي، أَبَخِيلٌ أَنَا فَيُبَخِّلْنِي عِبَادِي؟ أَوَلَيْسَ الدُّنْيَا وَالآخِرَةُ لِي؟ أَوَلَيْسَ الْفَضْلُ وَالرَّحْمَةُ بِيَدِي؟ أَوَلَيْسَ الْجُودُ وَالْكَرَمُ لِي؟ أَوَلَيْسَ أَنَا مَحَلُّ الآمَالِ؟ فَمَنْ يَقْطَعُهَا دُونِي، أَوَمَا يُحْسِنُ الْمُؤَمِّلُونَ أَنْ يُؤَمِّلُونِي؟ وَلَوْ جَمَعْتُ أَهْلَ سَمَاوَاتِي وَأَرْضِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مِنَ

الْفِكْرِ مِثْلَ مَا أَعْطَيْتُ الْجَمِيعَ، فَقُلْتُ لَهُمْ: أَمِّلُونِي فَأَمَّلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مَسْأَلَتَهُ لَمْ يَنْقُصْ مِمَّا عِنْدِي عُضُوَّ ذَرَّةٍ، وَكَيْفَ يَنْقُصُ مُلْكٌ أَنا قَيِّمُهُ؟ فَيَا بُؤْسًا لِلْقَانِطِينَ مِنْ رَحْمَتِي، وَيَا سَوْأَةَ مَنْ عَصَانِي فَلَمْ يُرَاقِبْنِي "

Saîd b. Abdirrahmân anlatıyor: Yezîd b. Hârûn'un meclisindeydim. Ödeneğimin bir kısmı yolcuklarda tükenmişti. Hadis ehlinden biri: "Başına geleni sorunu kim halledecek?" diye sordu. Ben "Yezîd b. Hârûn" deyince: "Öyleyse ne işin halledilir, ne de isteğin işe yarar" dedi. "Nereden biliyorsun?" deyince; şöyle devam etti: "Çünkü Allah'ın şöyle dediğini okumuştum: İzzetime, celalime, keremime, mekânımın yüceliğine yemin ederim ki; benden başkasına güveneni ümitsiz bırakırım. İnsanların karşısında illet elbisesini giydiririm. Yanımdan uzaklaştırırım. Bağımı keserim. Musibetlerde benden başkasına mı ümit besleyecek? Musibetler benim elimdeyken, gidip başkasına mı yalvaracak? Bütün kapıların anahtarları bendeyken, muhtaç olduğunda başkasının kapısını mı çalacak? Bütün kapılar kapalı, bana dua eden herkese benim kapım açık. Musibetlerinde bana umut bağlayanın musibetlerini keserim. Günahının büyüklüğünden dolayı bana dua edenin duasını icabet etmem. Bana dua ettiği halde kapımı açmadığım kimseye gelince; kullarımın ümitlerini kendime bağlarım. Başkasından kesilir. Dileklerini yanımda biriktiririm, ama benim muhafazama razı olmazlar. Semalarımı, beni tesbih etmekten bıkmayanlarla doldururum. Kullarımla aramdaki kapıları kapatmamalarını emrettim, ama benim sözüme güvenmediler. Birinin başına bir musibet verdiğimde, benim iznim olmadan hiç kimsenin gideremeyeceğini bilmiyor mu? Ne oluyor da ümitlerini almış beni bırakıp başkasına gittiğini görüyorum? Benden bî haber görüyorum? Keremimden istemediği kadar verdim. Onu elinden aldım, yine bana dua etmedi. Red edip başkasından istedi. Ben, benden istemeden önce veririm. Sonra benden istenir, ben isteyenin isteğini geri çevirmem. Ben cimri miyim de kullarım beni cimriymiş gibi gösteriyor? Dünya ve âhiret benim değil mi? Lütuf ve merhamet benim elimde değil mi? Cömertlik ve kerem benim değil mi? Ümit bağlanacak yer ben değil miyim? Benden başka kim ümitleri keser? Ümit bağlayacak olanların bana bağlaması gerekmez mi? Semavatımda ve arzımda bulunanların hepsini toplasam, her birine istediğinizi isteyin desem, bana ümit bağlayın desem, benden istedikleri ve vermemi bekledikleri her şeyi versem; benim yanımdaki bir zerre miktarı azalmaz. Benim idare ettiğim mülk nasıl tükenir? Rahmetimden ümit kesenlerin vay haline! Bana karşı gelen ve bana aldırmayanın vay haline!"

(١٥٣١٦)- [١٨٧/١٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُوسَى الأَنْصَارِيَّ ، قَالَ: قَالَ مَنْصُورُ بْنُ عَمَّارٍ: " حَجَجْتُ حَجَّةً فَنَزَلْتُ سِكَّةً مِنْ سِكَكِ الْكُوفَةِ، فَخَرَجْتُ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ طَخْيَاءَ مُطْلَخَمَةٍ مُسْتَحْلِكَةٍ، فَإِذَا أَنَا بِصَارِخٍ يَصْرُخُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، وَهُوَ يَقُولُ: إِلَهِي وَعِزَّتِكَ وَجَلالِكَ مَا أَرَدْتُ بِمَعْصِيَتِي مُخَالَفَتَكَ، وَلَقَدْ عَصَيْتُكَ إِذَا عَصَيْتُكَ وَمَا أَنَا بِنَكَالِكَ جَاهِلٌ، وَلَكِنَّ خَطِيئَتِي عَرَضَتْ، وَأَعَانَنِي عَلَيْهَا شَقَائِي، وَغَرَّنِي سِتْرُكَ الْمَرْخِيُّ عَلَيَّ، وَقَدْ عَصَيْتُكَ بِجَهْدِي، وَخَالَفْتُكَ بِجَهْلِي فَإِلَى مَنْ أَحْتَمِي؟ وَمَنْ مِنْ عَذَابِكَ يَسْتَنْقِذُنِي؟ وَبِحَبْلِ مَنْ أَتَّصِلُ إِذَا أَنْتَ قَطَعْتَ حَبْلَكَ عَنِّي؟ وَاشَبَابَاهُ وَاشَبَابَاهُ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَوْلِهِ تَلَوْتُ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ﴿نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ ، فَسَمِعْتُ دَكْدَكَةً لَمْ أَسْمَعْ بَعْدَهَا حِسًّا، فَمَضَيْتُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ رَجَعْتُ فِي مِدْرَجَتِي، فَإِذَا أَنَا بِجِنَازَةٍ قَدْ أُخْرِجَتْ، وَإِذَا أَنَا بِعَجُوزٍ قَدْ ذَهَبَ مَتْنُهَا يَعْنِي قُوَّتَهَا، فَسَأَلْتُهَا عَنْ أَمْرِ الْمَيِّتِ وَلَمْ تَكُنْ عَرَفَتْنِي، فَقَالَتْ: هَذَا رَجُلٌ لا جَزَاهُ اللَّهُ إِلا جَزَاءَهُ مَرَّ بِابْنِي الْبَارِحَةَ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، فَتَلا آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَتَفَطَّرَتْ مَرَارَتُهُ فَوَقَعَ مَيِّتًا

Mansûr b. Ammâr anlatıyor: Hacca gidiyordum, Kûfe yollarından birini tutmuştum. Zifiri karanlık, simsiyah, sisli bir gecede yoluma devam ederken, birinin gecenin ortasında bağırdığını duydum. Şöyle diyordu: "Allahım! İzzetine ve celaline yemin ederim ki günah işlerken sana karşı gelmek istemedim. Senin emrine muhalefet etmeye niyet ettim, ama senin ibretlerini bilmiyor değilim. İstemeden elimden hata çıktı. Nefsim de yardım etti. Üzerime attığın bu örtü de beni yanılttı. Bilerek günah işledim, cehaletimle sana karşı geldim, kime sığınayım? Senin azabından kim beni kurtarabilir ki? Sen ipimi kesersen, kimin ipine tutunayım? Ah gençliğim ah!"

Adam duasını bitirince ona Allah'ın Kitabı'ndan: "**Yakıtı insanlar ve**

taşlar olan bir ateş..."[1] âyetini okudum. Bir patırtı duydum, sonra bir ses çıkmadı. Sabah olunca, yoluma devam edeyim derken bir cenazeyle karşılaştım. Hali gücü kalmamış yaşlı bir kadına ölen kişiyi sordum. Kadın beni tanımıyordu. Dedi ki: "Bir adam vardı, Allah ona istediği cezayı versin. Dün namaz kılan oğluma uğrayıp Allah'ın Kitabı'ndan bir âyet okumuş, safra kesesi patladı, düşüp öldü."

(١٥٣١٧)- [١٨٨/١٠] قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ النَّيْسَابُورِيُّ حَدَّثَ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيِّ بِهَذِهِ الْحِكَايَةِ، وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا خَالِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ شَيْخٍ لَهُ، قَالَ مَنْصُورُ بْنُ عَمَّارٍ: " خَرَجْتُ فِي لَيْلَةٍ مِنَ اللَّيَالِي وَظَنَنْتُ أَنَّ النَّهَارَ قَدْ أَضَاءَ، فَإِذَا الصُّبْحُ عَلَيَّ فَقَعَدْتُ إِلَى دِهْلِيزٍ مُشْرِفٍ، فَإِذَا أَنَا بِصَوْتِ شَابٍّ يَدْعُو وَيَبْكِي، وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ وَجَلالِكَ مَا أَرَدْتُ بِمَعْصِيَتِي مُخَالَفَتَكَ، وَلَقَدْ عَصَيْتُكَ وَإِذَا عَصَيْتُكَ، وَمَا أَنَا بِنَكَالِكَ جَاهِلٌ وَلا لِعُقُوبَتِكَ مُتَعَرِّضٌ وَلا بِنَظَرِكَ مُسْتَخِفٌّ، وَلَكِنْ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي فَأَعَانَتْنِي عَلَيْهَا شِقْوَتِي، وَغَرَّنِي سِتْرُكَ الْمَرْخِيُّ عَلَيَّ، فَقَدْ عَصَيْتُكَ وَخَالَفْتُكَ بِجَهْلِي، فَمَنْ مِنْ عَذَابِكَ يَسْتَنْقِذُنِي؟ وَمِنْ أَيْدِي زَبَانِيَتِكَ مَنْ يُخَلِّصُنِي؟ وَبِحَبْلِ مَنْ أَتَّصِلُ إِذَا أَنْتَ قَطَعْتَ حَبْلَكَ عَنِّي؟ وَاسَوْأَتَاهُ إِذَا قِيلَ لِلْمُخِفِّينَ: جُوزُوا، وَلِلْمُثْقِلِينَ: حُطُّوا فَيَا لَيْتَ شِعْرِي مَعَ الْمُثْقِلِينَ نَحُطُّ، أَمْ مَعَ الْمُخِفِّينَ نَجُوزُ وَنَنْجُو؟ كُلَّمَا طَالَ عُمْرِي، وَكَبُرَ سِنِّي، وَكَثُرَتْ ذُنُوبِي، وَكَثُرَتْ خَطَايَايَ، فَيَا وَيْلِي، كَمْ أَتُوبُ، وَكَمْ أَعُودُ وَلا أَسْتَحْيِي مِنْ رَبِّي، قَالَ مَنْصُورٌ: فَلَمَّا سَمِعْتُ هَذَا الْكَلامَ، وَضَعْتُ فَمِي عَلَى بَابِ دَارِهِ، وَقُلْتُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ ، قَالَ مَنْصُورٌ: ثُمَّ سَمِعْتُ لِلصَّوْتِ اضْطِرَابًا شَدِيدًا وَسَكَنَ الصَّوْتُ، فَقُلْتُ: إِنَّ هُنَاكَ بَلِيَّةً، فَعَلَّمْتُ عَلَى الْبَابِ عَلامَةً وَمَضَيْتُ لِحَاجَتِي فَلَمَّا رَجَعْتُ مِنَ الْغَدِ إِذَا أَنَا بِجِنَازَةٍ مَنْصُوبَةٍ، وَأَكْفَانٍ تُصَلَّحُ، وَعَجُوزٍ تَدْخُلُ الدَّارَ وَتَخْرُجُ بَاكِيَةً، فَقُلْتُ: يَا أَمَةَ اللَّهِ، مَنْ هَذَا الْمَيِّتُ مِنْكِ؟ قَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي لا تُجَدِّدْ عَلَيَّ أَحْزَانِي، قُلْتُ: إِنِّي رَجُلٌ غَرِيبٌ أَخْبِرِينِي، قَالَتْ: وَاللَّهِ لَوْلا أَنَّكَ غَرِيبٌ مَا أَخْبَرْتُكَ هَذَا وَلَدِي وَمَنْ زَلَّ عَنْ كَبِدِي، وَمَنْ كُنْتُ أَظُنُّ بِهِ سَيَدْعُو لِي مِنْ بَعْدِي، كَانَ وَلَدِي مِنْ مَوَالِي رَسُولِ

---

[1] Tahrîm Sur. 6

اللَّهِ ﷺ وَكَانَ إِذَا جِنَّ عَلَيْهِ قَامَ فِي مِحْرَابِهِ يَبْكِي عَلَى ذُنُوبِهِ، وَكَانَ يَعْمَلُ هَذَا الْخُوصَ فَيَقْسِمُ كَسْبَهُ أَثْلاثًا فَثُلُثُ يُطْعِمُنِي، وَثُلُثٌ لِلْمَسَاكِينِ، وَثُلُثٌ يُفْطِرُ عَلَيْهِ، فَمَرَّ عَلَيْنَا الْبَارِحَةَ رَجُلٌ لا جَزَاهُ اللَّهُ خَيْرًا فَقَرَأَ عِنْدَ وَلَدِي آيَةً فِيهَا ذِكْرُ النَّارِ، فَلَمْ يَزَلْ يَضْطَرِبُ وَيَبْكِي حَتَّى مَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ مَنْصُورٌ: فَهَذِهِ صِفَةُ الْخَائِفِينَ إِذَا خَافُوا السَّطْوَةَ "

Mansûr b. Ammâr anlatıyor: Gecelerin birinde, sabah olduğunu sanıp yola çıktım. Sabah olunca etrafı gören bir kenara oturdum. Birden genç birinin dua edip ağladığını duydum. Şöyle diyordu: "Allahım! İzzetine ve celaline yemin ederim ki, günah işleyerek sana karşı gelmek istemedim. Emrine karşı gelmeye geldim. Ama senin ibretlerini bilmiyor değilim. Senin vereceğin cezalara karşı da değilim. Seni küçümsemiş de değilim. Nefsim beni zorladı, bedbahtlığım ona yardım etti, üzerime atılan örtü de beni aldattı. Cehaletimden dolayı senin emrine aykırı davrandım. Beni senin azabından kim kurtaracak? Senin zebanilerinin elinden kim kurtaracak? Sen ipimi koparırsan, kimin ipine tutunayım? Vay başıma gelenler. Sevapları hafif gelenlere: «Girin!» dendiğinde, sevabı ağır gelenlere: «Ayak basın!» dendiğinde, acaba cennete adım atanlarla adım mı atacağım, yoksa cehenneme girenlerle mi gireceğim? Ömrüm uzadıkça, yaşım büyüdükçe, günahlarım çoğaldıkça ve hatalarım arttıkça vay halime! Kaç defa tövbe edip kaç defa Rabbimden utanmayıp tekrar günah işleyeceğim!"

Ben bu sözleri duyunca, ağzımı evinin kapısına dayayıp; Eûzu Besmele çektim ve **"Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun..."**[1] âyetini okudum. Sonra şiddetli bir ızdırap sesi duydum, ardından ses kesildi. Ama bir şeyler olduğunu anlamıştım. Kapıyı kafamda işaretleyip işime gittim. Öbür gün geri döndüğümde, hazırlanan bir cenaze olduğunu fark etim. Kefenler hazırlanıyordu. Yaşlı bir kadın ağlayarak eve girip çıkıyordu. Ona "Ey Allah'ın kulu! Bu ölen neyin olur?" dedim. Bana "Git başımdan, üzüntümü tekrar hatırlatma" dedi. "Ben yapancı biriyim, söyle" deyince şöyle dedi: "Vallahi yabancı olmasaydın sana söylemezdim. Bu benim oğlum, ciğerimden düşen parçam. Ben öldükten sonra ardımdan dua edeceğini düşündüğüm oğlum. Benim oğlum, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mevalisinden biriydi. Aklına geldiğinde, kalkıp namazgâhında günahlarına ağlardı. Bu ilaçları yapar, kazandığını üçe bölerdi, üçte birini bana verir, üçte birini miskinlere dağıtır, üçte birini de kendi yiyeceğine ayırırdı. Dün, Allah iyilik vermesin, bir adam gelip oğlumun yanında cehennemden bahseden bir âyet okumuş. Izdırap ve sıkıntı içinde ağlaya ağlaya ölmüş, Allah rahmet etsin."

---

[1] Tahrîm Sur. 6

Mansûr ekledi: "Bu, Allah'tan korkanların baskı anında gösterdikleri sıfatlarıdır."

* * *

*** Şeyh Ebû Nuaym diyor ki: Allah'ın kullardan sakladığı kimselerin hallerinden biraz bahsettik. Bunları kendi ünsiyetine tahsis etmiş, tâbi olunacak özellikler vermemiştir. Allah'ın, talim ve davet hususunda tâbi olunmaları için öne çıkardığı isimlere dönelim. Bunları enbiyaya halife, asfiyâya imam kılmıştır. Bunlardan bir kısmını zikredeceğiz. Allah en iyi yardımcıdır, inşaallah bizi muvaffak eder. Tekrar Allah'tan yardım isteyip, örnek alınmaya mazhar olmuş, bu konuda meşhur olmuş bir kısım şahsiyetlere döneceğiz. Bunlar kederlerden temizlenmiş, masivâdan tecrid edilmiş, efendilerin sohbetiyle terbiye edilmişlerdir. Ayrıca imamlardan, eserleri takip edip aydınlanmışlar, sırların lekelerinden korunmuşlar, arınmış zikirlerle bezenmişler, kötülüklerin ve günahların saldırılarından korunmuşlardır.**

Sehl b. Abdillah et-Tüsterî

Onlardan biri de; miskin ihtiyar, güvenilir nasihat ehli, etkili sözlerin sahibi Ebû Muhammed Sehl b. Abdillah b. Yûnus b. İsa b. Abdillah b. Refî' et-Tüsterî. Dayısı Muhammed b. Suvâr'dan icazet almış, Harem'de Ebu'l-Fayd Zünnûn el-Mısrî'ye intisab etmiştir. Bütün sözleri; amellerle ve hallerin ayıplardan ve illetlerden korunması ile ilgilidir.

(١٥٣١٨)- [١٠/١٩٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْجَوْرَبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: أُصُولُنَا سِتَّةُ أَشْيَاءَ: التَّمَسُّكُ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، وَالاقْتِدَاءُ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَكْلُ الْحَلالِ، وَكَفُّ الأَذَى، وَاجْتِنَابُ الآثَامِ، وَالتَّوْبَةُ، وَأَدَاءُ الْحُقُوقِ، وَقَالَ: مَنْ كَانَ اقْتِدَاؤُهُ بِالنَّبِيِّ ﷺ لَمْ يَكُنْ فِي قَلْبِهِ اخْتِيَارٌ لِشَيْءٍ مِنَ الأَشْيَاءِ وَلا يَجُولُ قَلْبُهُ سِوَى مَا أَحَبَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ﷺ وَسُئِلَ: هَلِ لِلْمُقْتَدِي اخْتِيَارٌ بِالاسْتِحْسَانِ؟ قَالَ: لا، إِنَّمَا جَعَلَ السُّنَّةَ وَاعْتِقَادَهَا بِالاسْمِ وَلا تَخْلُو مِنْ أَرْبَعَةٍ: الاسْتِخَارَةُ، وَالاسْتِشَارَةُ، وَالاسْتِعَانَةُ، وَالتَّوَكُّلُ فَتَكُونُ لَهُ الأَرْضُ قُدْوَةً، وَالسَّمَاءُ لَهُ عِلْمًا وَعِبْرَةً، وَعِيشَتُهُ فِي حَالِهِ، لأَنَّ حَالَهُ الْمَزِيدُ، وَهُوَ الشُّكْرُ، وَقَالَ: أَيُّمَا عَبْدٍ قَامَ بِشَيْءٍ مِمَّا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ مِنْ أَمْرِ دِينِهِ فَعَمِلَ بِهِ وَتَمَسَّكَ بِهِ، فَاجْتَنَبَ مَا نَهَى اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ عِنْدَ فَسَادِ الأُمُورِ، وَعِنْدَ تَشْوِيشِ الزَّمَانِ، وَاخْتِلافِ النَّاسِ فِي الرَّأْيِ وَالتَّفْرِيقِ إِلا جَعَلَهُ اللَّهُ إِمَامًا يُقْتَدَى بِهِ هَادِيًا مَهْدِيًّا قَدْ أَقَامَ الدِّينَ فِي زَمَانِهِ، وَأَقَامَ الأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَهُوَ الْغَرِيبُ فِي زَمَانِهِ الَّذِي، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " بَدَأَ الإِسْلامُ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ "، وَمَا مِنْ عَبْدٍ دَخَلَ فِي شَيْءٍ مِنَ السُّنَّةِ وَكَانَ نِيَّتُهُ مُتَقَدِّمَةً فِي دُخُولِهِ لِلَّهِ إِلا خَرَجَ الْجَهْلُ مِنْ سِرِّهِ شَاءَ، أَوْ أَبَى بِتَقْدِيمِهِ النِّيَّةَ وَلا يَعْرِفُ الْجَهْلَ إِلا عَالِمٌ فَقِيهٌ زَاهِدٌ عَابِدٌ حَكِيمٌ،

Sehl b. Abdillah der ki: “Dinde altı tane temelimiz vardır. Bunlar; Allah’ın Kitabı’na tutunmak, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine tâbi olmak, helal olan şeylerden yemek, (insanlara) eziyet vermekten uzak durmak, günahlardan sakınmak, tövbe ve hak-hukuku gözetmektir.”

Yine der ki: “Hz. Peygamber’e (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olan kişinin kalbinde başka şeylerin tercihi gibi bir durum olmaz ve kalbinde ancak Allah ve Resûlü’nün sevdiği şeyler bulunur.” Kendisine: “Sünnete tâbi olan kişi, istihsân babından bazı şeyleri tercih edebilir mi?” diye sorulduğunda şöyle karşılık vermiştir: “Hayır! Zira genel olarak sünnete ve gereklerine itikat esastır. Bu da istihâre, istişâre, istiâne ve tevekkül olmak üzere dört esası devamlı surette içinde barındırır. Böylesi bir durumda kişiye yer örnek, gök işaret ve ibret olur. Rızıktan yana yarını düşünmez ve anını yaşar. Zira şükür içinde olduğu için nimetler her zaman kendisine bol gelir.”

Sehl b. Abdillah sözlerine şöyle devam eder: "İşlerin bozulup, fitnenin hakim olduğu, görüşlerde ihtilaf ve ayrılıkların baş gösterdiği bir zamanda dini hayatında Allah'ın emrettiği şeyleri ifa edip bunlarla amel eden, bunlara tutunan ve Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kişiyi Allah kendisine tâbi olunan, hidâyete eren ve erdiren bir lider kılar. Bu kişi böylesi bir fitne zamanında dini ayakta tutar, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırma ilkesini ikame eder. Ancak böylesi bir kişi kendi zamanında garip kalır. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) zaten: *«İslam garip olarak başladı ve sonunda başladığı hale geri dönecektir»* buyurmuştur. Allah'ın buyruklarını ifa etmek niyetiyle sünnete sarılan kul da bu niyeti dolayısıyla, istese de istemese de cehâlet içinden çıkıp gider. Zira cehâletin gerçekte ne olduğunu ancak, fakih olan âlimler, zahidler, âbidler ve bilge olan kişiler bilebilir."

وَسُئِلَ كَيْفَ يَتَخَلَّصُ الْعَبْدُ مِنْ خُدْعَةِ نَفْسِهِ وَعَدُوِّهِ؟ قَالَ: يَعْرِفُ حَالَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ، وَبَعْدَ عِرْفَانِ حَالِهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ يَعْرِضُ نَفْسَهُ عَلَى الْكِتَابِ، وَالأَثَرِ، وَيَقْتَدِي فِي الأَشْيَاءِ بِالسُّنَّةِ، وَقَالَ: عَلَى هَذَا الْخَلْقِ مِنَ اللَّهِ أَنْ يُلْزِمُوا أَنْفُسَهُمْ سَبْعَةَ أَشْيَاءَ: فَأَوَّلُهَا الأَمْرُ وَالنَّهْيُ وَهُوَ الْفَرْضُ، ثُمَّ السُّنَّةُ، ثُمَّ الأَدَبُ، ثُمَّ التَّرْهِيبُ، ثُمَّ التَّرْغِيبُ، ثُمَّ السَّعَةُ، فَمَنْ لَمْ يُلْزِمْ نَفْسَهُ هَذِهِ السَّبْعَةَ وَلَمْ يَعْمَلْ بِهَا، لَمْ يَكْمُلْ إِيمَانُهُ، وَلَمْ يَتِمَّ عَقْلُهُ، وَلَمْ يَتَهَنَّأْ بِحَيَاتِهِ، وَلَمْ يَجِدْ لَذَّةَ طَاعَةِ رَبِّهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: اعْلَمُوا إِخْوَانِي أَنَّ الْعُبَّادَ عَبْدُوا اللَّهَ عَلَى ثَلاثَةِ وُجُوهٍ: عَلَى الْخَوْفِ، وَالرَّجَاءِ، وَالْقُرْبِ، وَكُلٌّ عَلامَةٍ يُعْرَفُ بِهَا وَشَهَادَةٌ تَشْهَدُ لَهُ بِهَا بِمَالَهُ وَعَلَيْهِ، فَعَلامَةُ الْخَائِفِ الاشْتِغَالُ بِالتَّخَلُّصِ مِمَّا يَخَافُ، فَلا يَزَالُ خَائِفًا حَتَّى يَتَخَلَّصَ، فَإِذَا تَخَلَّصَ مِمَّا يَخَافُ اطْمَأَنَّ وَسَكَنَ فَهَذِهِ عَلامَةُ الْخَائِفِينَ، وَأَمَّا الرَّاجِي فَإِنَّهُ رَجَى الْجَنَّةَ وَطَلَبَ نَعِيمَهَا وَمُلْكَهَا فَأَعْطَى الْقَلِيلَ فِي طَلَبِ الْكَثِيرِ فَبَذَلَ نَفْسَهُ وَخَافَ أَنْ يَسْبِقَهُ أَحَدٌ إِلَيْهَا فَجَدَّ فِي الْبَذْلِ وَتَحَرَّزَ مِنَ الدُّنْيَا أَلا يَقِفَ غَدًا فِي الْحِسَابِ فَيُسْبَقَ، فَهَذِهِ عَلامَةُ الرَّاجِي، وَأَمَّا الْعَارِفُ الَّذِي طَلَبَ مَعْرِفَةَ اللَّهِ وَقُرْبَهُ، فَإِنَّهُ بَذَلَ مَالَهُ فَأَخْرَجَهُ، ثُمَّ نَفْسَهُ فَبَاعَهُ، ثُمَّ رَوَّحَهُ فَأَبَاحَهُ فَلَوْ لَمْ تَكُنْ جَنَّةٌ وَلا نَارٌ لَمَا مَالَ وَلا زَالَ وَلا فتَرَ، فَهَذِهِ عَلامَةُ الْعَارِفِ، فَانْظُرُوا الآنَ أَيُّهَا الْعُقَلاءُ مِنْ أَيِّ الْقَوْمِ أَنْتُمْ؟ أَمَوْتَى لا حَيَاةَ فِيكُمْ، أَمْ لا مَوْتَى وَلا أَحْيَاءُ، أَمْ أَحْيَاءُ حَيَوْا بِحَيَاةِ الْخُلْدِ؟ وَيْحَكَ إِنَّ الْخَائِفَ حَيٌّ بِحَيَاةٍ وَاحِدَةٍ، وَلِلرَّاجِي حَيَاتَانِ، وَلِلْعَارِفِ ثَلاثُ حَيَاوَاتٍ: وَهِيَ الْحَيَاةُ الَّتِي لا مَوْتَ فِيهَا، فَحَيَّاةُ الْخَائِفِ

إِذَا أَمِنَ النَّارَ فَقَدْ حَيِيَ بِحَيَاةٍ ثُمَّ يُتِمُّ بِحَيَاةٍ ثَانِيَةٍ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، وَالرَّاجِي أَمِنَ مِنَ الْعَذَابِ وَمِنَ الْحِسَابِ فَمَرَّ إِلَى الْجَنَّةِ مَعَ السَّابِقِينَ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَصَارَ لَهُ أَمَانَانِ، وَأَمَّا الْعَارِفُ فَصَارَ لَهُ أَمَانٌ مِنَ النَّارِ، وَالأَمَانُ الثَّانِي صَارَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَصَارَ الرَّاجِي إِلَى الْجَنَّةِ فَسَبَقَ هُوَ إِلَى الرَّحْمَنِ فَصَارَ لَهُ ثَلاثُ حَيَوَاتٍ، فَانْظُرُوا مِنْ أَيِّ الْقَوْمِ أَنْتُمْ؟ وَاسْلُكُوا طَرِيقَ الْعَارِفِينَ وَلا تَرْضَوْا لِرَبِّكُمْ بِهَدِيَّةِ الدُّونُ، فَبِقَدْرِ مَا تُهْدُونَ تُكْرَمُونَ وَتُقَرَّبُونَ وَبِقَدْرِ مَا تُقَرَّبُونَ تُنَعَّمُونَ، وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، وَقَالَ: أَوَّلُ مَا يَنْبَغِي لِلْعَبْدِ أَنْ يَتَخَلَّقَ بِهِ ثَلاثَةُ أَخْلاقٍ وَفِيهَا اكْتِسَابٌ لِلْعَقْلِ: احْتِمَالُ الْمَئُونَةِ، وَالرِّفْقُ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَالْحَذَرُ أَنْ لا يَمِيلَ فِي الْهَوَى وَلا مَعَ الْهَوَى وَلا إِلَى الْهَوَى، ثُمَّ لابُدَّ لَهُ مِنْ ثَلاثِ أَحْوَالٍ أُخَرَ: وَفِيهَا اكْتِسَابُ الْعِلْمِ الْعَالِي، وَالْحِلْمِ وَالتَّوَاضُعِ، ثُمَّ لابُدَّ مِنْ ثَلاثَةٍ أُخَرَ: وَفِيهَا اكْتِسَابُ الْمَعْرِفَةِ، وَأَخْلاقِ أَهْلِهَا السَّكِينَةِ، وَالْوَقَارِ، وَالصِّيَانَةِ، وَالإِنْصَافِ، وَمِنْ أَخْلاقِ الإِسْلامِ وَالإِيمَانِ: الْحَيَاءُ، وَكَفُّ الأَذَى، وَبَذْلُ الْمَعْرُوفِ، وَالنَّصِيحَةُ وَفِيهَا أَحْكَامُ التَّعَبُّدِ،

Sehl b. Abdillah'a: "Kişi nefsinin ve düşmanının tuzaklarından nasıl kurtulur?" diye sordular. Şöyle dedi: "Allah ile arasındaki ilişkiyi gözden geçirir, Allah ile arasındaki vaziyeti bildikten sonra, kendini Kitab'a sunar, sonra sünnete sunar, işlerinde sünnete tâbi olur."

İnsanların, Allah için yedi şeye dikkat etmeleri gerekir: Birincisi emir ve yasak ki buna farz diyoruz. Sonra sünnet, sonra edep, sonra terhîb, sonra terğîb, sonra malvarlığı. Bu yedi konuya dikkat edip yerine getirmeyen, imanım tamamlamış, aklını kemale erdirmiş sayılmaz. Hayatından zevk almaz, Rabbine itaatin tadım alamaz."

Sehl dedi ki: Kardeşlerim bilin ki; âbidler Rablerine üç şekilde kulluk ettiler; Havf, recâ ve yakınlık. Her biri, sahibine delâlet eder ve hakkında, lehine veya aleyhine şahitlik eder.

Havf sahibinin alâmeti, korktuğu şeyden kurtulmak için çalışmaktır. Kurtuluncaya kadar korkmaya devam eder. Kurtulduğunda güven içinde olur ve huzur bulur. Korkan kişinin alâmeti budur.

Recâ ehli, cenneti ümid etti, nimetlerini arzuladı ve sahip olmak istedi. Az verdi, çoğu istedi. Kendini telef etti, kendisinden önce başkasının onu elde etmesinden endişe etti. Daha fazla fedakârlık etti, yarın hesap anında geride kalmamak için dünyayı bir kenara attı. Bu, recâ ehlinin alâmetidir.

Ârif, Allah'ı tanıyıp ona yakın olmak isteyen kişidir. Malını mülkünü feda edip dağıttı. Sonra nefsini sattı. Sonra canını yoluna koydu. Cennet ve cehennem olmasa da, ne meyleder ne vazgeçer ne de rahat eder. Bu da ârifin alâmeti.

Ey akil sahipleri! Şimdi kendinizin hangi sınıftan olduğunuza bakın. Ruhu olmayan ölüler mi? Ne canlı, ne de ölü olanlardan mı? Ölümsüzlük hayatı yaşayan canlılar mı? Sana yazıklar olsun! Havf içinde olan, bir hayat yaşar; recâ içinde olan iki hayat yaşar; ârif olanın ise üç hayatı var; bu da ölüm olmayan hayat.

Korkan kişi, cehennem konusunda güven de olursa bir hayat yaşar, sonra ikinci bir hayatla devam edip hesapsız cennete girer. Recâ sahibi, cezadan ve hesaptan emin olunca, ilklerle birlikte, hesapsız cennete gider. İkinci güvencesi olur. Ârifin cehennemden kurtuluş güvencesi vardır, ikinci güvencesi Rahman'a aittir. Bu şekilde recâ sahibi cennete gider. Rahman'a önce varır ve üç hayatı olur.

Hangi topluluktan olduğunuza bakın. Âriflerin yolunu tutun. Rabbinize daha küçük bir hediye götürmeyin. Hediyenize göre ikram görüp yakınlaşırsınız. Yakınlığınıza göre nimetlerden faydalanırsınız. Allah dışında güç ve kuvvet yoktur."

Der ki: "Kuldan ilk istenen şey, akıl kârı olan üç özelliğe sahip olmasıdır; Kimseye muhtaç olmamak, her şeyde merhametli olmak ve hevâya uymak, hevâyla birlikte olmak ve hevâya meyletmekten çekinmektir. Ayrıca üç özelliğe daha sahip olmak zorundadır; yüksek ilim sahibi olmak, hilim ve tevazu sahibi olmak. Sonra üç haslet şarttır; marifet sahibi olmak, teenni sahibi olmak ve vakar, muhafazakâr ve insaf sahibi olmak.

İslam ve imanın ahlâkı ise; hayâ, kimseye eziyet etmemek, iyilik yapmak ve ibadet hükümleriyle nasihat etmektir.

وَقَالَ: أَرْكَانُ الدِّينِ أَرْبَعَةٌ: الصِّدْقُ، وَالْيَقِينُ، وَالرِّضَا، وَالْحُبُّ، فَعَلامَةُ الصِّدْقِ الصَّبْرُ، وَعَلامَةُ الْيَقِينِ النَّصِيحَةُ، وَعَلامَةُ الرِّضَا تَرْكُ الْخِلافِ وَعَلامَةُ الإِيثَارِ، وَالصَّبْرُ يَشْهَدُ لِلصِّدْقِ، وَقَالَ: الْجَاهِلُ مَيِّتٌ وَالنَّاسِي نَائِمٌ وَالْعَاصِي سَكْرَانُ وَالْمُصِرُّ نَدْمَانُ

Sehl b. Abdillah der ki: "Dinin dört rüknü bulunmaktadır. Bunlar: Doğruluk (sıdk), kesin iman (yakîn), Allah'ın takdirine rıza gösterme ve sevgidir. Doğruluğun alâmeti sabırdır. Kesin imanın alâmeti, insanlara hakkı tavsiye etmektir. Rızanın alâmeti, Allah'ın razı olmadığı şeyleri terk etmektir. Sevginin alâmeti ise, sevdiğini kendine tercih etmektir. Sabır da sadakatin tanığıdır."

(١٥٣١٩)- [١٩٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى بْنِ أَبِي بَدْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الانْقِطَاعُ مِنَ الشَّهَوَاتِ الْخُرُوجُ مِنَ الْجَهْلِ إِلَى الْعِلْمِ، وَمِنَ النِّسْيَانِ إِلَى الذِّكْرِ، وَمِنَ الْمَعْصِيَةِ إِلَى الطَّاعَةِ، وَمِنَ الإِصْرَارِ إِلَى التَّوْبَةِ "

Ebû Muhammed Sehl b. Abdillah der ki: "Şehevi arzuları bırakmak; cehaleti terk edip ilimle uğraşmak, unutkanlıktan kurtulmak, masiyetlerden kurtulup itaate yönelmek ve günahlarda ısrardan vazgeçip tövbeye yönelmek demektir."

(١٥٣٢٠)- [١٩٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴾: قَالَ: " مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ فِي دَعْوَاهُ فَلا يَدَّعِي الْحَوْلَ وَالْقُوَّةَ وَيَتَبَرَّأُ مِنْ حَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ، وَيَرْجِعُ إِلَى حَوْلِ اللَّهِ وَقُوَّتِهِ، يَجْعَلُ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ، وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ، قَالَ: لا يَصِحُّ التَّوَكُّلُ إِلا لِمُتَّقٍ، وَلا تَتِمُّ التَّقْوَى، إِلا لِمُتَوَكِّلٍ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ ، قَالَ: إِنَّ كُنْتُمْ مُصَدِّقِينَ أَنَّهُ لا دَافِعَ وَلا نَافِعَ غَيْرُ اللَّهِ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ "

Ebû Muhammed Sehl b. Abdillah, Allah'ın "**Kim Allah'tan korkarsa,**

Allah ona bir çıkış yolu verir."[1] âyetiyle ilgili diyor ki: "Kim dua ederken Allah'tan korkarsa, güçlü ve kuvvetli olduğunu iddia etmezse, kendi güç ve kuvvetini bir kenara atıp Allah'ın güç ve kuvvetine müracaat ederse; Allah ona çıkış yolu bulur, ona beklemediği bir şekilde rızık verir. Kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter."

Diyor ki: Tevekkül sadece takva sahibine sahih olur. Ancak tevekkül edenin takvası mükemmel olur. Zira Allah: "**Eğer mümin iseniz ancak Allah'a tevekkül edin**"[2] buyurmuştur.

Der ki: Eğer Allah dışında, her hangi bir mani olmadığına ve fayda verecek kimse olmadığına inanıyorsanız, Allah şöyle buyuruyor: "**Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, Azîz'dir, Hakîm'dir.**"[3]

(١٥٣٢١)- [١٩٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " أَرْكَانُ الدِّينِ النَّصِيحَةُ، وَالرَّحْمَةُ، وَالصِّدْقُ، وَالإِنْصَافُ، وَالتَّفَضُّلُ، وَالاقْتِدَاءُ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَالاسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْمَمَاتِ "

Ebû Muhammed diyor ki: "Dinin rükünleri: Samimiyet, rahmet, sıdk, insaf, saygı, Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) uymak ve Allah'tan yardım istemektir. Ölünceye kadar bu böyledir."

(١٥٣٢٢)- [١٥٣٥٦] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " دَخَلَ قَوْمٌ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: " مَنِ الْقَوْمُ؟ "، فَقَالُوا: مُؤْمِنُونَ، فَقَالَ: " إِنَّ لِكُلِّ قَوْلٍ حَقِيقَةً، فَمَا حَقِيقَةُ إِيمَانِكُمْ؟ " قَالُوا: الشُّكْرُ عِنْدَ الرَّخَاءِ، وَالصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلاءِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " فُقَهَاءُ عُلَمَاءُ، كَادُوا مِنَ الْفِقْهِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ "، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " إِذَا كَانَ الأَمْرُ كَمَا تَقُولُونَ، فَلا تَبْنُوا مَا لا تَسْكُنُونَ، وَلا تَجْمَعُوا مَا لا تَأْكُلُونَ، وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تَصِيرُونَ

---

[1] Talak Sur. 2

[2] Mâide Sur. 23

[3] Fâtır Sur. 2

"، قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ: فَفَسَّرُوا " لا تَبْنُوا مَا لا تَسْكُنُونَ "، يَعْنِي الأَمَلَ، " وَلا تَجْمَعُوا مَا لا تَأْكُلُونَ "، يَعْنِي الْحِرْصَ " وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تَصِيرُونَ "، يَعْنِي الْمُرَاقَبَةَ

Ebû Muhammed diyor ki: Resûlullah'ın yanına bazı insanlar girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *"Kimsiniz?"* diye sorunca: "Müminler" diye cevap verdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *"Her sözün hakikati vardır, sizin söylediğiniz hakikat nedir?"* diye sorunca: "Rahat olunca şükür, musibet anında sabır" dediler. Peygamber; *"Fukaha, ulema, anlayıştan neredeyse enbiya olacaklar"* dedikten sonra şöyle devam etti: *"Eğer olay sizin dediğiniz gibiyse, oturmayacağınız evler inşa etmeyin, yemeyeceğiniz malları depolamayın ve kendisine gideceğiniz Allah'tan korkun."*

Ebû Muhammed ekledi: "Oturmayacağınız evler yapmayın, sözünü; uzun emel olarak; yemeyeceğiniz depolamayın sözünü ise, hırs olarak tefsir ettiler. Kendisine varacağınız Allah'tan korkun sözünü de, murâkabe olarak tefsir ettiler."

(١٥٣٢٣)- [١٠/١٩٢] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لا يفْتَحُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ فِيهِ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ: حُبُّ الْبَقَاءِ، وَحُبُّ الْغِنَى، وَهَمُّ غَدٍ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah içinde üç şey olan kulun kalbini açmaz: Beka hırsı, zenginlik aşkı ve gelecek endişesi."

(١٥٣٢٤)- [١٠/١٩٢] قَالَ: وَسُئِلَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: مَتَى يَسْتَرِيحُ الْفَقِيرُ مِنْ نَفْسِهِ؟ قَالَ: " إِذَا لَمْ يَرَ وَقْتًا غَيْرَ الْوَقْتِ الَّذِي هُوَ فِيهِ "

Sehl b. Abdillah'a "Fakir ne zaman huzur bulur?" diye sorduklarında: "Yaşadığı vakit dışında bir vakit görmediği zaman" dedi.

(١٥٣٢٥)- [١٠/١٩٣] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَصْحَابَنَا، يَقُولُونَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا حُفِظَ مِنْ كَلامِ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنْ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُبْطِلْ حَسَنَاتِ مَنْ أَخَذَ الشَّهَوَاتِ فِي هَوَى نَفْسِهِ، وَلا مَنَعَهُمْ مِنَ الْحَسَنَاتِ بِجُودِهِ وَكَرَمِهِ، وَلَكِنْ حَرَّمَ عَلَيْهِمْ أَنْ يَجِدُوا بِقُلُوبِهِمْ شَيْئًا مِمَّا يَجِدُهُ الصِّدِّيقُونَ بِقُلُوبِهِمْ، إِلا فِي الضَّرُورَةِ مِنَ الْحَلالِ، وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ أَعَزُّ وَأَغْيَرُ مِنْ أَنْ يُعْطِيَ آخِذَ الشَّهَوَاتِ شَيْئًا

مِنْ مَوَاجِدِ الْقُلُوبِ إِلا فِي حَالِ الضَّرُورَةِ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ كَالْمُنْكِرِ عَلَيْهِ: يَا أَخِي، إِيشْ هَذَا؟ فَقَالَ: حَقٌّ لَزِمَنِي، قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ: مَاتَ ذُو النُّونِ، قَالَ: مَتَى؟ قَالَ: أَمْسِ

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah, şehevi arzuları dolayısıyla nefsine uyanların sevaplarını boşa çıkarmaz, cömertliği ve keremiyle sevap almalarına mani olmaz. Fakat sıddıkların kalplerinde hissedecekleri vecd gibi şeyleri hissetmelerini yasaklar. Zorunlu haller müstesna. Bunun sebebi de; Allah'ın, şehevi arzularına uyan kişilere vecd duygusunu sadece zorunlu hallerde vermesidir."

İbrâhîm, bilmiyormuş gibi Sehl'e "Kardeşim bu nedir?" diye sorunca, Sehl: "Üzerimde olan bir haktır" dedi. İbrâhîm: "Peki nedir bu?" deyince, Sehl: "Zünnûn öldü" dedi. İbrâhîm "Ne zaman?" dedi, Sehl: "Dün" dedi.

(١٥٣٢٦)- [١٩٣/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ شِيرِيَازَ بْنِ زَيْدٍ النَّهْرَجُوطِيُّ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لا تُفَتِّشْ عَنْ مَسَاوِئِ النَّاسِ، وَرَدَاءَةِ أَخْلاقِهِمْ وَلَكِنْ فَتِّشْ وَابْحَثْ فِي أَخْلاقِ الإِسْلامِ مَا حَالُكَ فِيهِ؟ حَتَّى تُسْلِمَ وَيَعْظُمَ قَدْرُهُ فِي نَفْسِكَ وَعِنْدَكَ "

Sehl b. Abdillah der ki: "İnsanların kusurlarını ve kötü huylarını araştırma. Sen, ahlâkının İslam ahlâkına uygun olup olmadığına bak ki selamete eresin ve böylece onun kıymeti senin gözünde artsın."

(١٥٣٢٧)- [١٩٣/١٠] ثنا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الأَنْصَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ سَلَمَةَ النَّيْسَابُورِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ لآدَمَ: يَا آدَمُ، إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلا أَنَا فَمَنْ رَجَا غَيْرَ فَضْلِي وَخَافَ غَيْرَ عَدْلِي لَمْ يَعْرِفْنِي، يَا آدَمُ، إِنَّ لِي صَفْوَةً وَضَنَائِنَ وَخِيرَةً مِنْ عِبَادِي أَسْكَنْتُهُمْ صُلْبَكَ بِعَيْنِي مِنْ بَيْنِ خَلْقِي أُعِزُّهُمْ بِعِزِّي وَأُقَرِّبُهُمْ مِنْ وَصْلِي، وَأَمْنَحُهُمْ كَرَامَتِي، وَأُبِيحُ لَهُمْ فَضْلِي، وَأَجْعَلُ قُلُوبَهُمْ خَزَائِنَ كُتُبِي، وَأَسْتُرُهُمْ بِرَحْمَتِي، وَأَجْعَلُهُمْ أَمَانًا بَيْنَ ظَهْرَانَيْ عِبَادِي فَبِهِمْ أُمْطِرُ السَّمَاءَ، وَبِهِمْ أُنْبِتُ الأَرْضَ، وَبِهِمْ أَصْرِفُ الْبَلاءَ، هُمْ أَوْلِيَائِي وَأَحِبَّائِي دَرَجَاتُهُمْ عَالِيَةٌ، وَمَقَامَاتُهُمْ رَفِيعَةٌ، وَهِمَمُهُمْ بِي مُتَعَلِّقَةٌ صَحَّتْ عَزَائِمُهُمْ، وَدَامَتْ فِي مَلَكُوتِ غَيْبِي فِكْرَتُهُمْ فَارْتَهَنَتْ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِي فَسَقَيْتُهُمْ بِكَأْسِ الأُنْسِ صِرْفَ

مَحَبَّتِي، فَطَالَ شَوْقُهُمْ إِلَى لِقَائِي وَإِنِّي إِلَيْهِمْ لأَشُدُّ شَوْقًا، يَا آدَمُ، مَنْ طَلَبَنِي مِنْ خَلْقِي وَجَدَنِي، وَمَنْ طَلَبَ غَيْرِي لَمْ يَجِدْنِي، فَطُوبَى يَا آدَمُ لَهُمْ، ثُمَّ طُوبَى لَهُمْ، ثُمَّ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ، يَا آدَمُ، هُمُ الَّذِينَ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِمْ هَانَ عَلَيَّ غُفْرَانُ ذُنُوبِ الْمُذْنِبِينَ لِكَرَامَتِهِمْ عَلَيَّ، قُلْتُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، زِدْنَا مِنْ هَذَا الضَّرْبِ رَحِمَكَ اللَّهُ فَإِنَّهَا تَرْتَاحُ الْقُلُوبُ وَتَتَحَرَّكُ، فَقَالَ: نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى دَاودَ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا دَاوُدُ، إِذَا رَأَيْتَ لِيَ طَالِبًا فَكُنْ لَهُ خَادِمًا، فَكَانَ دَاوُدُ، يَقُولُ فِي مَزَامِيرِهِ: وَاهًا لَهُمْ يَا لَيْتَنِي عَايَنْتُهُمْ يَا لَيْتَ خَدِّي نَعْلُ مَوْطِئِهِمْ، ثُمَّ احْمَرَّتْ بَعْدُ أُدْمَتُهُ أَوِ اصْفَرَّ لَوْنُهُ، وَجَعَلَ يَقُولُ: جَعَلَ اللَّهُ نَبِيَّهُ وُخُلِيفَتَهُ خَادِمًا لِمَنْ طَلَبَهُ، لَوْ عَقَلْتَ وَمَا أَظُنُّكَ تَعْقِلُ قَدْرَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ وَطُلابِهِ، وَلَوْ عَرَفْتَ قَدْرَهُمْ لاسْتَغْنَمْتَ قُرْبَهُمْ وَمُجَالَسَتَهُمْ، وَبِرَّهُمْ، وَخِدْمَتَهُمْ، وَتَعَاهُدَهُمْ "

Ebû Muhammed Sehl b. Abdillah der ki: Allah, Hz. Âdem'e dedi ki: "Ey Âdem! Ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur. Kim benim fazlımdan başkasını dilerse, adaletimden başka adalet ararsa beni bilmiyor demektir. Ey Âdem! Kullarımın içinde has, özel ve değerli dostlarım var. Onları kullarımın içinden senin zürriyetine özenle yerleştirdim. Onlara izzetimden izzet verir kendime yakın kılarım. Fazlu keremimden veririm. Kalplerini kitaplarımın mahzeni yaparım, rahmetimle hatalarım örterim. Kullarımın arasında onları güvence kılarım. Onların hatırına yağmur yağdırır, onların hatırına ekinleri bitiririm. Onlarla musibetleri def ederim. Onlar benim velilerim ve sevdiğim kullarım, dereceleri yüce makamları yüksektir. Onların vazifeleri bana bağlıdır, azimleri yerindedir. Düşünceleri, gayb melekûtunda devamlıdır. Kalpleri benim zikrimde rehindir. Onlara ünsiyet kâsesinden sevgimi içirmişim. Bana kavuşmak için iştiyakları arttı, ben de onları çok özledim. Ey Âdem! Kullarımdan kim beni isterse bulur. Benden başkasını isterse beni bulamaz. Onlara ne mutlu! Ey Âdem! Onlara ne mutlu, onlara ne mutlu ve ne güzel bir yere gidecekler. Ey Âdem! Onların, yüzlerine baktığımda, benim katımda olan değerlerinden dolayı, günahkârların günahlarını affetmek bana daha kolay gelir."

"Ey Ebû Muhammed! Bunlardan bize daha fazla anlat, anlattıkların insanın ruhunu dinlendiriyor ve harekete geçiriyor" deyince; şöyle devam etti: "Evet, Allah, Hz. Dâvûd'a «Ey Dâvûd! Beni arayan birini bulursan ona hizmet et» diye vahyetmişti. Dâvûd, Mezmurlar'da: «Eyvah, keşke onlara dikkat etseydim. Keşke yanağım bastıkları yer olsaydı» derdi."

Sehl bunları söyledikten sonra, gözleri kızardı veya rengi sarardı ve şöyle devam etti: "Allah, Peygamberini ve halifesini kendisini isteyenlerin hizmetçisi kıldı. Keşke anlayabilseydin, evliyaullah kadar anlayabileceğini sanmıyorum. Değerlerini bilseydin, onların yakınlığını değerlendirirdin. Onlarla oturmanın, iyilik yapmanın ve hizmet etmenin değerini bilirdin."

(١٥٣٢٨)- [١٩٤/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " إِذَا خَلا الْعَبْدُ مِنَ الدُّنْيَا وَهَرَبَ مِنْ نَفْسِهِ إِلَى اللَّهِ سَقَطَ مِنْ قَلْبِهِ أَثَرُ الْخَلائِقِ، لَمْ يُعْجِبْهُ شَيْءٌ، وَلَمْ يَسْكُنْ إِلَى شَيْءٍ غَيْرِ اللَّهِ قَطُّ، فَاللَّهُ مُؤْنِسُهُ وَمُؤَدِّبُهُ وَكَالِئُهُ وَحَافِظُهُ وَجَلِيسُهُ وَأَنِيسُهُ: إِيَّاهُ يُنَاجِي وَلَهُ يُنَادِي وَبِهِ يَسْتَأْنِسُ وَإِلَيْهِ يَرْغَبُ وَإِلَيْهِ يَسْتَرِيحُ، قَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: طُوبَى لِمَنْ خَلَقْتُهُ فَعَرَفَنِي، وَدَعَوْتُهُ فَأَجَابَنِي، وَأَمَرْتُهُ فَأَطَاعَنِي، وَرَزَقْتُهُ فَحَمِدَنِي، وَأَعْطَيْتُهُ فَشَكَرَنِي، وَابْتَلَيْتُهُ فَصَبَرَ لِي، وَعَافَيْتُهُ فَذَكَرَنِي وَمَدَحَنِي "

Sehl b. Abdillah der ki: "Kul kendini dünyadan soyutlayıp, kendinden Allah'a kaçarsa, mahlûkatın etkisi kalbinden düşer. Hiçbirinden hoşlanmaz, Allah dışında hiçbir yerde huzur bulamaz. Allah onun tek tesellisi, müeddibi, gözeteni, muhafızı, arkadaşı ve dostu olur. O'ndan yardım ister, O'na seslenir, O'nda teselli bulur, O'na koşar ve O'nda huzur bulur. Allah: «Yarattıklarım içinde beni bilenlere ne mutlu, çağrıma uyanlara, emrime itaat edenlere, rızık verdiğimde hamd edenlere, verdiğimde şükredenlere, musibet verdiğimde sabredenlere, sağlık verdiğimde beni zikredip övenlere ne mutlu» buyurur."

(١٥٣٢٩)- [١٩٤/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ صُهَيْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الدُّنْيَا كُلُّهَا جَهْلٌ إِلا الْعِلْمَ فِيهَا، وَالْعِلْمُ كُلُّهُ وَبَالٌ إِلا الْعَمَلَ بِهِ، وَالْعَمَلُ كُلُّهُ هَبَاءٌ مَنْثُورٌ إِلا الإِخْلاصَ فِيهِ، وَالإِخْلاصُ فِيهِ أَنْتَ مِنْهُ عَلَى وَجَلٍ حَتَّى تَعْلَمَ هَلْ قُبِلَ أَمْ لا؟ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Dünyanın tümü cehalettir, içindeki ilim müstesna, ilmin tümü vebaldir; amel edenler müstesna. Amelin tümü boşuna harcanmıştır, ihlâslı olanlar müstesna. İhlâsla yapılan için de, kabul edilip edilmediğini öğreninceye kadar endişe edersin.”

(١٥٣٣٠)- [١٩٤/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " شُكْرُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ، وَشُكْرُ الْعَمَلِ زِيَادَةُ الْعِلْمِ "

Sehl der ki: “İlmin şükrü ameldir. Amelin şükrü de ilmi arttırmaktır.”

(١٥٣٣١)- [١٩٤/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ صُهَيْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَا مِنْ قَلْبٍ وَلا نَفْسٍ إِلا وَاللَّهُ مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ فِي سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فَأَيُّمَا قَلْبٍ أَوْ نَفْسٍ رَأَى فِيهِ حَاجَةً إِلَى سِوَاهُ سَلَّطَ عَلَيْهِ إِبْلِيسَ "

Sehl b. Abdillah der ki: “Allah'ın gece gündüz muttali olmadığı hiçbir nefis veya kalp yoktur. Herhangi bir nefis veya kalp, ihtiyacını O'nun dışında birinden istemeye kalkıştığında, ona İblis'i musallat eder.”

(١٥٣٣٢)- [١٩٤/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " اللَّهُ قِبْلَةُ النِّيَّةِ، وَالنِّيَّةُ قِبْلَةُ الْقَلْبِ، وَالْقَلْبُ قِبْلَةُ الْبَدَنِ، وَالْبَدَنُ قِبْلَةُ الْجَوَارِحِ، وَالْجَوَارِحُ قِبْلَةُ الدُّنْيَا "

Sehl diyor ki: “Allah niyetin kıblesidir, niyet kalbin kıblesidir, kalp bedenin kıblesidir, beden organların kıblesidir, organlar dünyanın kıblesidir.”

(١٥٣٣٣)- [١٩٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ الْمُنْذِرِ الْهُجَيْمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يَشْبَعُ مِنَ الْخُبْزِ جَاعَ "

Sehl b. Abdillah der ki: “Kim ekmeğe doyacağını sanırsa aç kalır.”

(١٥٣٣٤)- [١٩٥/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " الْبِطْنَةُ أَصْلُ الْغَفْلَةِ "

Sehl der ki: “Göbek, gafletin kaynağıdır.”

(١٥٣٣٥)- [١٩٥/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " لا يَكُونُ الْعَبْدُ مُقِيمًا عَلَى مَعْصِيَةٍ إِلا وَجَمِيعُ حَسَنَاتِهِ مَمْزُوجَةٌ بِالْهَوَى، لا تَخْلُصُ لَهُ حَسَنَاتُهُ وَهُوَ مُقِيمٌ عَلَى سَيِّئَةٍ وَاحِدَةٍ، وَلا يَتَخَلَّصُ مِنْ هَوَاهُ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ جَمِيعِ مَا يَعْرِفُ مِنْ نَفْسِهِ مِمَّا يَكْرَهُهُ اللَّهُ "

Sehl der ki: “Bir kişi bir günahı işlemeye devam ettikçe, bütün sevaplarına hevâ karışır. Tek bir günahı bile işlemeye devam ederse sevapları kurtulmaz. Nefsini, Allah'ın hoşuna gitmeyen bütün işlerden kurtarmadıkça hevâsından kurtulamaz."

(١٥٣٣٦)- [١٠/١٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: وَسُئِلَ عَنْ مَعْنَى قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا﴾ ؟، قَالَ: " لِسَانًا يَنْطِقُ عَنْكَ لا يَنْطِقُ عَنْ غَيْرِكَ "

Sehl'e **"Kendi lütfundan yardım edecek bir güç ver"**[1] âyetinin mânâsını sorduklarında şöyle dedi: "Seni anlatan, başkasından bahsetmeyen bir dil…"

(١٥٣٣٧)- [١٠/١٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنْ عِلْمٍ يَسْتَزِيدُ بِهِ افْتِقَارًا إِلَى اللَّهِ "

Sehl der ki: "Hiç kimseye, Allah'a olan fakirliğini arttıran bir ilimden daha güzel bir şey verilmemiştir."

(١٥٣٣٨)- [١٠/١٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " إِذَا جَنَّكَ اللَّيْلُ فَلا تَأْمَلِ النَّهَارَ، حَتَّى تَسْلَمَ لَيْلَتُكَ لَكَ وَتُؤَدِّيَ حَقَّ اللَّهِ فِيهَا، وَتَنْصَحَ فِيهَا لِنَفْسِكَ فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَكَذَلِكَ "

Sehl der ki: "Gece olduğunda gündüzü hayâl etme, böylece geceyi değerlendirir, Allah'ın o gecedeki hakkını ödemiş olursun, kendi kendine de samimi davranmış olursun. Sabah olduğunda da aynıdır."

(١٥٣٣٩)- [١٠/١٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " الصَّبْرُ فِي الدُّنْيَا صِنْفَانِ: أَهْلُ الدُّنْيَا يَصْبِرُونَ لِلدُّنْيَا حَتَّى يَنَالُوا مِنْهَا، وَأَهْلُ الآخِرَةِ يَصْبِرُونَ عَلَى آخِرَتِهِمْ حَتَّى يَنَالُوا مِنْهَا "

Sehl diyor ki: "Dünyada sabır iki türlüdür. Dünya ehli, elde edinceye kadar dünya için sabrederler. Âhiret ehli de, elde edinceye kadar âhiret için sabrederler."

---

[1] İsrâ Sur. 80

(١٥٣٤٠)- [١٠/١٩٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " لا يَكْمُلُ لِلْعَبْدِ شَيْءٌ حَتَّى يَصِلَ عِلْمَهَ بِالْخَشْيَةِ، وَفِعْلَهُ بِالْوَرَعِ، وَوَرَعَهُ بِالإِخْلاصِ، وَإِخْلاصَهُ بِالْمُشَاهَدَةِ، وَالْمُشَاهَدَةَ بِالتَّبَرِّيْ مِمَّا سِوَاهُ "

Sehl der ki: Kulun, ilmi haşyete, fiili verâya, verâsı ihlâsa, ihlâsı müşâhedeye, müşâhedesi masivadan yüz çevirmeye ulaşmadıkça hiçbir şeyi mükemmel olmaz."

(١٥٣٤١)- [١٠/١٩٥] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنَ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ النَّحَّاسَ جَارَنَا، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الْفَتْرَةُ غَفْلَةٌ، وَالْخَشْيَةُ يَقَظَةٌ، وَالْقَسْوَةُ مَوْتٌ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Uyuşukluk gaflettir. Haşyet uyanıklıktır. Kasavet ölümdür."

(١٥٣٤٢)- [١٠/١٩٥] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْذِرِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَنْ طَعَنَ فِي التَّوَكُّلِ فَقَدْ طَعَنَ فِي الإِيمَانِ، وَمَنْ طَعَنَ فِي التَّكَسُّبِ فَقَدْ طَعَنَ فِي السُّنَّةِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Kim tevekkülü tenkid ederse imanı tenkid eder. Kim kazanmayı tenkid ederse, sünneti tenkid eder."

(١٥٣٤٣)- [١٠/١٩٥] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْجَوْرَبِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: عَنِ الْبَلْوَى مِنَ اللَّهِ لِلْعَبْدِ؟، قَالَ: " هُوَ كَاسْمِهِ هُوَ عَبْدٌ وَالْعَبْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ لِلْعَبْدِ، وَإِذَا كَانَ مِنَ الْعَبْدِ حَدَثٌ فَهُوَ ثَالِثٌ وَهُوَ حِجَابٌ فَالْعَبْدُ مُبْتَلًى بِاللَّهِ وَبَنَفْسِهِ، وَقَالَ سَهْلٌ: أَرْبَعَةٌ لِلْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ هُوَ حَكَمَ بِهَا عَلَى نَفْسِهِ: أَوَّلُهَا مَنْ خَافَ اللَّهَ أَمَّنَهُ اللَّهُ، وَمَنْ رَجَاهُ بَلَغَ بِهِ رَجَاءَهُ وَأَمَلَهُ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيْهِ بِالْحَسَنَاتِ قَبِلَ مِنْهُ وَأَثَابَهُ لِلْوَاحِدَةِ عَشْرًا، وَمَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ قَبْلَهُ وَلَمْ يَكِلْهُ إِلَى نَفْسِهِ وَتَوَلَّى أَمْرَهُ، وَقِيلَ: أَيُّ الْعَمَلِ يَعْمَلُ حَتَّى يَعْرِفَ عُيُوبَ نَفْسِهِ؟ قَالَ: لا يَعْرِفُ عُيُوبَ نَفْسِهِ حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ فِي أَحْوَالِهِ كُلِّهَا،

Sehl b. Abdillah'a "Allah'ın kullarına verdiği musibetler sorulduğunda şöyle dedi: "Kul, ismi gibi Allah'ın kuludur. Kul Allah'ın, Allah da kullarınındır. Kul bir hata işlerse araya bir üçüncü engel girmiş olur. Kul Allah'la ve nefsiyle imtihan edilir."

Sehl der ki: "Allah dört şeyi kulları için, kendi üzerine yüklemiştir. Birincisi; Allah'tan korkanı, Allah güvence altına alır, kim kendisinden bir şey isterse, isteğine ve emeline kavuşturur. Kim kendisine sevaplarla yaklaşmak isterse, Allah onları kabul eder ve bire on karşılığını verir. Kim kendisine tevekkül ederse, vekâletini kabul eder, onu kendine terk etmez ve işini üstlenir."

"Nefsinin ayıplarını bilmek için ne yapmalı?" dediklerinde ise: "Her halinde nefis muhasebesi yapmadıkça, nefsinin kusurlarını bilemez" dedi.

قِيلَ: فَأَيُّ مَنْزِلَةٍ إِذَا قَامَ الْعَبْدُ بِهَا أَقَامَ مَقَامَ الْعُبُودِيَّةِ؟ قَالَ: إِذَا تَرَكَ التَّدْبِيرَ، قِيلَ: فَأَيُّ مَنْزِلَةٍ إِذَا قَامَ بِهَا أَقَامَ الصِّدْقَ؟ قَالَ: إِذَا تَوَكَّلَ عَلَيْهِ فِيمَا أَمَرَهُ بِهِ وَنَهَاهُ عَنْهُ "

Sehl b. Abdillah'a: "Kul hangi şeyi yaparsa kulluk görevini yerine getirmemiş olur?" diye sorulunca, "Tedbiri elden bıraktığı zaman" karşılığını verdi. "Hangi şeyi yaparsa doğruluğu terk etmiş olur?" diye sorulunca ise: "Kendisine emredilen ve yasaklanan şeyde tevekkül eder ve gereğini yapmazsa" karşılığını verdi.

(١٥٣٤٤)- [١٩٦/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الْبَلْوَى مِنَ اللَّهِ عَلَى جِهَتَيْنِ: فَبَلْوَى رَحْمَةٍ، وَبَلْوَى عُقُوبَةٍ، فَبَلْوَى رَحْمَةٍ يُبْعَثُ صَاحِبُهَا عَلَى إِظْهَارِ فَقْرِهِ وَفَاقَتِهِ إِلَى اللَّهِ وَتَرْكِ تَدْبِيرِهِ، وَبَلْوَى عُقُوبَةٍ يُتْرَكُ صَاحِبُهَا عَلَى اخْتِيَارِهِ وَتَدْبِيرِهِ، وَقِيلَ: مَثَلُ الابْتِلاءِ مَثَلُ الْمَرَضِ وَالسَّقَمِ يَمْرَضُ الْوَاحِدُ مِائَةَ سَنَةٍ، فَلا يَمُوتُ فِيهِ، وَيَمْرَضُ آخَرُ سَاعَةً وَاحِدَةً فَيَمُوتُ فِيهِ، كَذَلِكَ يَعْصِي اللَّهَ عَبْدٌ مِائَةَ سَنَةٍ فَيُخْتَمُ لَهُ بِخَيْرٍ وَيَنْجُو، وَآخَرُ يَتَكَلَّمُ بِكَلِمَةِ مَعْصِيَةٍ فِي سَاعَةٍ فَيَجُرُّهُ إِلَى الْكُفْرِ فَيَهْلِكَ، فَمِنْ ذَلِكَ عَظُمَ الْخَطَرُ وَدَامَ الْجِدُّ وَاشْتَدَّ الْبَلاءُ، وَقَالَ: الْغَضَبُ أَشَدُّ فِي الْبَدَنِ مِنَ الْمَرَضِ، إِذَا غَضِبَ دَخَلَ عَلَيْهِ الإِثْمُ أَكْثَرَ مِمَّا يَدْخُلُ عَلَيْهِ فِي الْمَرَضِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah'tan gelen musibetler iki türlüdür; rahmet musibeti ve ceza musibeti. Rahmet musibeti; duçâr olan kişi ihtiyacını ve uyanıklığını Allah'a göstersin ve tedbiri elden bırakmasın diye gönderilir. Ceza musibetiyle sahibi, tedbiri elden bıraksın diye kendi halinde bırakılır."

Dediler ki: Belaya maruz kalmak; bir hastalığa yakalanmak ve yüz yıl düşkün kalıp ölmemek gibidir. Başka birisi aynı hastalığa bir saat yakalanır ve ölür. Aynı bunun gibi, kul Allah'a yüz sene karşı gelir, ama sonunu güzel bitirir ve kurtulur. Başka birisi bir anda ağır bir şey söyler, söylediği onu sürükleyip küfre götürür. Bu yüzden tehlike büyür, ciddiyet devam eder ve belalar artar."

Der ki: "Kin, vücud için hastalıktan daha tehlikelidir. Bir kişi sinirlendikçe, hastalandığından daha fazla zarar görür."

(١٥٣٤٥)- [١٩٦/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: كُلُّ نِعْمَةٍ مِنِّي عَلَيْكُمْ إِذَا عَرَفْتُمُوهَا صَيَّرْتُهَا لَكُمْ شُكْرًا، وَكُلُّ ذَنْبٍ كَانَ مِنْكُمْ إِذَا عَرَفْتُمُوهُ صَيَّرْتُهُ غُفْرَانًا، وَقَالَ: لَيْسَ فِي خَزَائِنِ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنَ التَّوْحِيدِ "

Sehl diyor ki: Allah buyurdu ki: "Size verilen bütün nimetler bendendir. Eğer değerini bilirseniz bunu sizde şükre dönüştürürüm. İşlediğiniz bütün günahlar; eğer farkına varırsanız mağfirete dönüştürürüm."

Der ki: "Allah'ın hazineleri içinde tevhidden daha büyüğü yoktur."

(١٥٣٤٦)- [١٩٦/١٠] وَقَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " تُرْبَةُ الْمَعَاصِي الأَمَلُ، وَبِذْرُهَا الْحِرْصُ، وَمَاؤُهَا الْجَهْلُ، وَصَاحِبُهَا الإِصْرَارُ، وَتُرْبَةُ الطَّاعَةِ الْمَعْرِفَةُ، وَبِذْرُهَا الْيَقِينُ، وَمَاؤُهَا الْعِلْمُ، وَصَاحِبُهَا السَّعِيدُ الْمُفَوِّضُ أُمُورِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى، وَقَالَ: مَنْ ظَنَّ ظَنَّ السُّوءِ حُرِمَ الْيَقِينَ، وَمَنْ تَكَلَّمَ فِيمَا لا يَعْنِيهِ حُرِمَ الصِّدْقَ، وَمَنِ اشْتَغَلَ بِالْفُضُولِ حُرِمَ الْوَرَعُ، فَإِذَا حُرِمَ هَذِهِ الثَّلاثَةَ هَلَكَ وَهُوَ مَثْبَتٌ فِي دِيوَانِ الأَعْدَاءِ، وَقَالَ: مَنْ خَدَمَ وَمَعْنَاهُ مَنْ تَرَكَ التَّدْبِيرَ وَالاخْتِيَارَ وُفِّقَ، وَمَنْ لَمْ يُوَفَّقْ لَمْ يَتْرُكِ التَّدْبِيرَ فَإِنَّ الْفَرَجَ كُلَّهُ فِي تَدْبِيرِ اللَّهِ لَنَا بِرِضَاهُ، وَالشَّقَاءَ كُلَّهُ فِي تَدْبِيرِنَا، وَلا نَجِدُ السَّلامَةَ حَتَّى نَكُونَ فِي التَّدْبِيرِ كَأَهْلِ الْقُبُورِ، وَقَالَ: لِسَانُ الإِيمَانِ التَّوْحِيدُ، وَفَصَاحَتُهُ الْعِلْمُ وَصِحَّةُ بَصَرِهِ الْيَقِينُ مَعَ الْعَقْلِ، وَقَالَ: النِّيَّةُ اسْمُ الأَسَامِي، وَالطَّاعَاتُ أَسَامِي، وَالنِّيَّةُ الإِخْلاصُ، وَكَمَا يَثْبُتُ حُكْمُ الظَّاهِرِ بِالْفِعْلِ، كَذَلِكَ يَثْبُتُ حُكْمُ السِّرِّ بِالنِّيَّةِ، وَمَنْ لا يَعْرِفُ نِيَّتَهُ لا يَعْرِفُ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَّعَ نِيَّتَهُ فَهُوَ حَيْرَانُ، وَلا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ عِلْمِ النِّيَّةِ حَتَّى يُدْخِلَهُ اللَّهُ فِي دِيوَانِ أَهْلِ الصِّدْقِ، وَيَكُونَ عَالِمًا بِعِلْمِ الْكِتَابِ، وَعِلْمِ الآثَارِ، وَعِلْمِ الاقْتِدَاءِ، وَقَالَ: الْمُؤْمِنُ مَنْ رَاقَبَ رَبَّهُ، وَحَاسَبَ نَفْسَهُ، وَتَزَوَّدَ لِمَعَادِهِ، وَقَالَ: الْهِجْرَةُ فَرْضٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: مِنَ الْجَهْلِ إِلَى الْعِلْمِ، وَمِنَ النِّسْيَانِ إِلَى الذِّكْرِ، وَمِنَ الْمَعْصِيَةِ إِلَى الطَّاعَةِ، وَمِنَ الإِصْرَارِ إِلَى التَّوْبَةِ، وَقَالَ: مَنِ اشْتَغَلَ بِمَا لا يَعْنِيهِ

نَالَ الْعَدُوُّ مِنْهُ حَاجَتَهُ فِي يَقَظَتِهِ وَمَنَامِهِ، وَقَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ دَعْ دُنْيَاكَ عِنْدَ أَعْدَائِكَ وَضَعْ سَرَّكَ عِنْدَ أَحِبَّائِكَ؟ وَقَالَ: لَيْسَ مَنْ عَمِلَ بِطَاعَةِ اللَّهِ صَارَ حَبِيبَ اللَّهِ، وَلَكِنْ مَنِ اجْتَنَبَ مَا نَهَى عَنْهُ اللَّهُ صَارَ حَبِيبَ اللَّهِ، وَلا يَجْتَنِبُ الآثَامَ إلا صِدِّيقٌ مُقَرَّبٌ، وَأَمَّا أَعْمَالُ الْبِرِّ يَعْمَلُهَا الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ "

Sehl b. Abdillah der ki: Mâsiyetlerin toprağı emeldir, tohumu hırs, can suyu cehalet ve koruyucusu ısrardır. Teatin toprağı marifettir, tohumu yakîn, can suyu ilim, koruyucusu işlerini Allah'a havale eden saiddir."

Dedi ki: "Kim suizanda bulunursa yakînden mahrum kalıt, kendisini ilgilendirmeyen konularda konuşan sıdktan mahrum kalır, fuzuli işlerle uğraşan verâdan mahrum kalır. Bir kişi bu üçünden mahrum kalırsa, düşmanlar listesine kayıtlı olarak ölür."

Der ki: "Kim çalışırsa, yani plan yapmayı ve seçmeyi bırakırsa başarılı kılınır, kim başarılı kılınmazsa plan yapmayı bırakamaz. Kurtuluşun hepsi, Allah'ın bizim için razı olup yaptığı planlamasındadır. Bedbahtlığın tümü, bizim plan yapmamızdan kaynaklanır. Planlama konusunda kabir ehli gibi olmadıkça selameti bulamayız."

Der ki: "İmanın dili tevhid, fesahati ilim, isabetli bakışı yakîn ve akıldır."

Der ki: "Niyet isimlerin ismidir. İtaatler isimdir, niyet ihlâstır. Nasıl fiille ilgili zahiren hükmedilirse, aym bunun gibi, sırrın hükmü niyetle belli olur. Niyetini bilmeyen dinini bilemez. Niyetini kaybeden şaşkın olur. Allah kulun adını sıdk listesine dâhil etmedikçe, kul niyet ilminin hakikatine ulaşamaz. Ancak o zaman, Kitab ilminin âlimi, sünnetin âlimi ve fıkıh âlimi olabilir."

Dedi ki: "Mümin; Rabbini murâkabe eden, nefis muhasebesi yapan ve gideceği yer için azık hazırlayandır."

Dedi ki: "Kıyamet gününe kadar; cehaletten ilme, unutkanlıktan zikre, mâsiyetten itaate, ısrardan tövbeye hicret etmek farzdır."

Dedi ki: "Kim malayani ile uğraşırsa, uykuda da olsa, uyanık da olsa düşman ondan istediğini alır, ona istediğini yapar."

Dedi ki: "Ben sana; «Dünyanı düşmanlarına, sırrını sevdiklerine bırak» demedim mi?"

Dedi ki: "Allah'a itaat için çalışan Allah'a sevgili olmaz, aksine Allah'ın yasakladıklarından uzak duran Allah'a sevgili olur. Günahlardan ancak sıddık ve yakın olanlar uzak kalabilir. İyilikleri iyiler de yapar, günahkârlar da..."

(١٥٣٤٧)- [١٩٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْذِرِ الْهُجَيْمِيَّ، يَقُولُ: قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " الْخَلْقُ كُلُّهُمْ بِاللَّهِ يَأْكُلُونَ، وَفِي عِبَادَتِهِ غَيْرَهُ يُشْرِكُونَ "

Sehl b. Abdillah der ki: "İnsanları hepsi Allah'tan yerler, O'na ibadet ederken başkasına şükrederler."

(١٥٣٤٨)- [١٩٧/١٠] قَالَ: وَسُئِلَ سَهْلٌ: عَنِ الْعَقْلِ؟، فَقَالَ: " احْتِمَالُ الْمَئُونَةِ وَالأَذَى مِنَ الْخَلْقِ "

Sehl'e aklı sorduklarında: "Hayatın yükünü ve halkın cefasını çeker" dedi.

(١٥٣٤٩)- [١٩٧/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " مَنْ دَقَّ الصِّرَاطُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا عَرُضَ عَلَيْهِ فِي الآخِرَةِ، وَمَنْ عَرُضَ عَلَيْهِ الصِّرَاطُ فِي الدُّنْيَا دَقَّ لَهُ فِي الآخِرَةِ، قَالَ: وَرُبَّمَا قَالَ: لِلَّهِ فِي الْخُبْزِ سِرٌّ، وَسَأَلْتُ عَنْهُ أَكْثَرَ مِنْ عَشَرَةِ آلافِ عَابِدٍ وَعَابِدَةٍ فَمَا أَحَدٌ مِنْهُمْ أَخْبَرَنِي بِسِرِّ الْخُبْزِ "

Sehl der ki: "Sırat, dünyada kime daralırsa, âhirette onun için genişler. Sırat dünyada kime geniş olursa, âhirette onun için daralır."

Der ki: "Ekmekte Allah'ın bir sırrı vardır. On bin âbidi aşkın kişiye sordum, kimse bana ekmeğin sırrını söyleyemedi."

(١٥٣٥٠)- [١٩٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْذِرِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، إِلَى مَنْ تَأْمُرُنِي أَنْ أَجْلِسَ؟ فَقَالَ لَهُ: " إِلَى مَنْ تُكَلِّمُكَ جَوَارِحُهُ لا مَنْ يُكَلِّمُكَ لِسَانُهُ "

Muhammed b. el-Münzir anlatıyor: Bir adam Sehl b. Abdillah'a gelip: "Ey Ebû Muhammed! Kimle oturmamı tavsiye edersin?" deyince şöyle cevap verdi: “Diliyle konuşanla değil, bütün hücreleriyle konuşanla otur.”

(١٥٣٥١)- [١٩٧/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَنْ تَخَلَّى مِنَ الرُّبُوبِيَّةِ، وَأَفْرَدَ اللَّهَ بِهَا، وَاعْتَرَفَ بِالْعُبُودِيَّةِ، وَعَبْدَ اللَّهَ بِهَا اسْتَحَقَّ مَنَّ اللَّهِ الْمَلِكِ الأَعْظَمِ فِي حَيَاةِ الأَبَدِ، وَمَنْ نَازَعَ اللَّهَ رُبُوبِيَّتَهُ قَصَمَهُ اللَّهُ، أَلا تَرَى أَنَّهُمْ يُحِبُّونَ الْغِنَى وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَهُمُ الْفُقَرَاءُ، وَيُحِبُّونَ الأَمْرَ وَالنَّهْيَ وَاللَّهُ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿أَلا لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ﴾ ، وَيُحِبُّونَ الْبَقَاءَ وَاللَّهُ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ﴾ ، وَيُحِبُّونَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُبْغِضُهَا، وَيُرِيدُونَهَا وَاللَّهُ لا يُرِيدُهَا، فَهُمْ يُنَازِعُونَ اللَّهَ الرُّبُوبِيَّةَ وَيُعَادُونَهُ فِيمَا أَحَبَّ "

Sehl b. Abdillah diyor ki: “Kim rububiyetten sıyrılıp sadece Allah'a izafe ederse ve ubudiyeti kabul edip Allah'a ibadet ederse, en büyük sultan olan Allah'ın vereceği ebedi hayatı hak eder. Kim rububiyeti Allah’tan almaya kalkışırsa, onun belini kırar. Fakir oldukları halde zenginleri sevdiklerini görmez misin? Emredip yasaklamayı severler, halbuki Allah: “**Dikkat edin, yaratmak ve emretmek ona aittir...**”[1]) diye buyuruyor. Bekayı severler, halbuki Allah: “**Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır, ancak azamet ve ikram sahibi olan Rabbinin zatı baki kalacaktır**”[2] buyuruyor. Allah hoşlanmadığı halde dünyayı severler, Allah onu istemediği halde onlar isterler. Hem Allah'la rububiyetini tartışırlar, hem sevmediği konularda O'na düşmanlık ederler.”

(١٥٣٥٢)- [١٩٨/١٠] قَالَ سَهْلٌ: " وَالأَمَلُ أَرْضُ كُلِّ مَعْصِيَةٍ، وَالْحِرْصُ بِذْرُ كُلِّ مَعْصِيَةٍ، وَالتَّسْوِيفُ مَاءُ كُلِّ مَعْصِيَةٍ، وَالنَّدَمُ أَرْضُ كُلِّ طَاعَةٍ، وَالْيَقِينُ بِذْرُ كُلِّ طَاعَةٍ، وَالْعَمَلُ مَاءُ كُلِّ طَاعَةٍ، وَبِقَدْرِ مَا تَهْدِمُ مِنْ دُنْيَاكَ تَبْنِي لآخِرَتِكَ، وَبِقَدْرِ مَا تُخَالِفُ نَفْسَكَ وَهَوَاكَ وَشَهْوَتَكَ تُرْضِي مَوْلاكَ، وَبِقَدْرِ مَا تَعْرِفُ عَدُوَّكَ وَعَدَوَاتِهِ، يَعْنِي إِبْلِيسَ، تَعْرِفُ رَبَّكَ "

Sehl der ki: “Emel bütün mâsiyetlerin yetiştiği topraktır, hırs bütün mâsiyetlerin tohumudur, gelecekle ilgili planlar yapmak mâsiyetlerin can suyudur. Pişmanlık bütün ibadetlerin toprağıdır, yakîn bütün ibadetlerin tohumudur, amel bütün ibadetlerin can suyudur. Dünyandan ne kadar yıkarsan, âhiretini o kadar inşa edersin. Nefsine ve şehevi arzularına ne kadar muhalefet edersen, Mevlanı o kadar razı edersin. Düşmanını yani İblis'i ve düşmanlıklarını ne kadar bilirsen, Rabbini o kadar bilirsin."

---

[1] A’râf Sur. 5

[2] Rahman Sur. 26,27

(١٥٣٥٣)- [١٩٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَنْ كَانَ عَمَلُهُ لِلَّهِ جَلا ذَلِكَ عَنْ قَلْبِهِ ذِكْرَ كُلِّ شَيْءٍ سِوَى اللَّهِ،

Sehl b. Abdillah der ki: "Amelini sırf Allah için yapan kişinin kalbinden Allah dışında akla gelebilecek diğer tüm şeyler silinip gider."

قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ النَّاسَ دَخَلُوا الْجَنَّةَ بِالْعَمَلِ، فَاجْتَهِدُوا أَنْ تَدْخُلُوهَا بِتَرْكِ الْعَمَلِ، وَسُئِلَ عَنْ حَقِيقَةِ التَّوَكُّلِ؟ فَقَالَ: نِسْيَانُ التَّوَكُّلِ "

Dedi ki: İnsanlar amelleriyle Cennete girdiler. Çalışın, yoksa ameli terk ederek (Cehenneme) girersiniz.

Tevekkülün hakikati sorulduğunda: "Tevekkülü unutmaktır" dedi.

(١٥٣٥٤)- [١٩٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ أَجَاعَ الْخَلْقَ فَطَلَبُوا مِنَ الْبُعْدِ فَمَنَعَهُمْ إِيَّاهُ مِنَ الْقُرْبِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: لُزُومُ الْبَابِ طَلَبُ الْعَبْدِ إِلَى مَوْلاهُ أَنْ يُثَبِّتَهُ عَلَى الإِيمَانِ، وَيَقْبِضَهُ عَلَيْهِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah insanları aç bıraktı, uzaktan istediler, onları kendisine yakın olmaktan mahrum etti."

Dedi ki: "Kapıya bağlılık, kulun Mevla'sından kendisini iman üzere yaşatıp, ruhunu o halde almasını taleb etmesidir."

(١٥٣٥٥)- [١٩٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الشَّيْرَجِيَّ جَعْفَرَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿وَذَرُوا ظَاهِرَ الإِثْمِ وَبَاطِنَهُ﴾ ؟ " ظَاهِرُهُ الْفِعَالُ وَبَاطِنُهُ الْحُبُّ لَهُ "

Sehl b. Abdillah'a, Allah'ın: "**Günahın açık olanını terk edin, gizli olanını da**"[1] âyetini sorduklarında şöyle cevap verdi: "Açık olanı; fiiller, gizli olanı ise O'na olan muhabbettir."

---

[1] En'âm Sur. 120

(١٥٣٥٦)- [١٩٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لا يُنْسَبُ إِلَى الْجَهْلِ فِي الأَصْلِ، وَلا يُنْسَبُ إِلَى الظُّلْمِ مِنَ الْفَرَعِ، وَلا غِنَى بِنَا عَنْهُ فِيمَا بَيْنَ طَرْفَةِ عَيْنٍ وَلا أَقَلَّ "

Sehl dedi ki: "Allah, asıl itibariyle cehalete nisbet edilemez, fürû' bakımından da zulme nisbet edilemez. Bir göz kırpma süresi, hatta daha kısa bir an bile O'nsuz olamayız."

(١٥٣٥٧)- [١٩٨/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبَّاسَ بْنَ عِصَامٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " لا مُعِينَ إِلا اللَّهُ، وَلا دَلِيلَ إِلا رَسُولُ اللَّهِ، وَلا زَادَ إِلا التَّقْوَى، وَلا عَمَلَ إِلا الصَّبْرُ عَلَيْهِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah'tan başka yardım edecek kimse yoktur, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) başka delil yoktur, takvadan başka azık yoktur. Sabretmeden amel olmaz."

(١٥٣٥٨)- [١٩٨/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " الْعَيْشُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَوْجُهٍ: عَيْشُ الْمَلائِكَةِ فِي الطَّاعَةِ، وَعَيْشُ الأَنْبِيَاءِ فِي الْعِلْمِ وَانْتِظَارِ الْوَحْيِ، وَعَيْشُ الصِّدِّيقِينَ فِي الاقْتِدَاءِ، وَعَيْشُ سَائِرِ النَّاسِ عَالِمًا كَانَ أَوْ جَاهِلا، زَاهِدًا كَانَ أَوْ عَابِدًا فِي الأَكْلِ وَالشُّرْبِ "

Sehl dedi ki: "Dört çeşit hayat vardır: Meleklerin ibadet ederek yaşaması, peygamberlerin ilimle ve vahiy bekleyerek yaşaması, sıddıkların tâbi olarak yaşaması ve âlim olsun cahil olsun diğer insanların zühd ve takva ile yiyip içerek yaşaması."

(١٥٣٥٩)- [١٩٨/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " الضَّرُورَةُ لِلأَنْبِيَاءِ، وَالْقَوَامُ لِلصِّدِّيقِينَ، وَالْقُوتُ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَالْمَعْلُومُ لِلْبَهَائِمِ، وَالآيَاتِ وَالْمُعْجِزَاتُ لِلأَنْبِيَاءِ، وَالْكَرَامَاتُ لِلأَوْلِيَاءِ، وَالْمَعُونَاتِ لِلْمُرِيدِينَ، وَالتَّمْكِينُ لأَهْلِ الْخُصُوصِ، وَمَنْ خَلا قَلْبُهُ مِنْ ذِكْرِ الآخِرَةِ تَعَرَّضَ لِوَسَاوِسِ الشَّيْطَانِ "

Sehl der ki: "Zorunluluk peygamberler içindir, isabetlilik sıddıklar için, azık müminler için ve bunları bilmek hayvanlar içindir. Âyetler ve mucizeler peygamberlerin, kerametler evliyaların, ilahi yardımlar müridlerin, temkin has kullarındır. Kimin kalbi âhireti zikretmekten aciz olursa, şeytanların vesveselerine maruz kalır."

(١٥٣٦٠)- [١٩٩/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " كَفَى اللَّهُ الْعِبَادَ دُنْيَاهُمْ، فَقَالَ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ: أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ، وَاسْتَعْبَدَهُمْ بِالآخِرَةِ، فَقَالَ: ﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ "

Sehl b. Abdillah der ki: Allah kulların dünyalıklarını yeterince vermiştir. En değerli söz söyleyen der ki: **"Allah kuluna yeterli değil midir?"**[1]. Âhiret için kul kabul edip: "**Azık edinin, bilin ki; azığın hayırlısı takvadır**"[2] buyurmuştur.

(١٥٣٦١)- [١٩٩/١٠] وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " أَوَّلُ الْعَيْشِ فِي ثَلاثٍ: الْيَقِينُ وَالْعَقْلُ وَالرُّوحُ، وَقَالَ: ﴿وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ﴾ ، مَوْضِعُ الْعِلْمِ السَّابِقِ وَمَوْضِعُ الْمَكْرِ وَالاسْتِدْرَاجِف وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ﴾ ، مَوْضِعُ الْيَقِينِ وَمَعْرِفَتِهِ، وَقَالَ: عَلَى قَدْرِ قُرْبِهِمْ مِنَ التَّقْوَى أَدْرَكُوا الْيَقِينَ وَأَصْلَ الْيَقِينِ مُبَايَنَةَ النُّهَى، ومُبَايَنَةُ النُّهَى، مُبَايَنَةُ النَّفْسِ، فَعَلَى قَدْرِ خُرُوجِهِمْ مِنَ النَّفْسِ أَدْرَكُوا الْيَقِينَ، وَتَتَفَاضَلُ النَّاسُ فِي الْقِيَامَةِ عَلَى قَدْرِ يَقِينِهِمْ، فَمَنْ كَانَ أَوْزَنَ يَقِينًا كَانَ مَنْ دُونَهُ فِي مِيزَانِهِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ تَعَبُّدُهُ لِلَّهِ كَأَنَّهُ يَرَاهُ أَوْ يَعْلَمُ أَنَّهُ يَرَاهُ فَهُوَ غَافِلٌ عَنِ اللَّهِ، وَعَلَى قَدْرِ مُشَاهَدَتِهِ يَتَعَرَّفُ الابْتِلاءَ، وَعَلَى قَدْرِ مَعْرِفَتِهِ بِالابْتِلاءِ يَطْلُبُ الْعِصْمَةَ، وَعَلَى قَدْرِ طَلَبِهِ الْعِصْمَةَ يَظْهَرُ فَقْرُهُ وَفَاقَتُهُ إِلَى اللَّهِ، وَعَلَى قَدْرِ فَقْرِهِ وَفَاقَتِهِ يَتَعَرَّفُ الضُّرَّ وَالنَّفْعَ، وَيَزْدَادُ عِلْمًا وَفَهْمًا وَبَصَرًا "

Sehl der ki: Hayatın başı üç şeydir: Yakîn, akıl ve ruh. Allah: "**Benim azabımdan korkun**"[3] buyuruyor ki bu, geçmiş bilginin mekânı, tuzak mekânı ve istidrac mekânıdır. "**Benden korkun**"[4] ise yakîn ve marifet mekânıdır."

---

[1] Zümer Sur. 36

[2] Bakara Sur. 197

[3] Bakara Sur. 41

[4] Bakara Sur. 40

Der ki: Takvaya yakınlıkları derecesinde, yakîni idrak ettiler. Yakînin aslı yasaklamaları açığa çıkarmaktır, yasaklamaları açığa çıkarmak, nefsi açığa çıkarmaktır. Nefisten kurtulabildikleri kadar yakîni idrak ederler. Kıyamet gününde insanlar imanlarına göre derecelendirilirler. Kimin yakîni daha ağırsa, diğerlerinden üstün olur. Görüyormuş gibi, görmese de Allah'ın kendisini gördüğünü bilerek Allah'a kulluk etmeyen kişi Allah'tan gafildir. Müşahadesi kadar imtihanla tanışır, imtihanla tanıştığı kadar ismet taleb eder. İsmet taleb etmesi miktarınca, Allah'a olan ihtiyacı ve yakınlığı ortaya çıkar. Zararı ve faydayı öğrenir. O zaman ilim, anlayış ve basiret bakımından gelişir."

(١٥٣٦٢)- [١٩٩/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ احْفَظُوهَا مِنِّي وَأَلْزِمُوهَا أَنْفُسَكُمْ: لا تَشْبَعُوا، وَلا تَمَلُّوا مِنْ عَمَلِكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ شَاهِدُكُمْ حَيْثُمَا كُنْتُمْ، وَأَنْزِلُوا حَاجَتَكُمْ بِهِ وَمُوتُوا بِبَابِهِ، وَقَالَ: شَيْئَانِ يُذْهِبَانِ خَوْفَ اللَّهِ مِنْ قَلْبِ الْعَبْدِ: أَصْلُ الدَّعْوَى وَالْمَعْصِيَةُ، وَصَاحِبُ الْمَعْصِيَةِ إِذَا خَوَّفْتَهُ وَاحْتَجَجْتَ عَلَيْهِ بِالأَيْمَانِ يَنْقَادُ وَيَخْضَعُ وَيُقِرَّ بِالْخَوْفِ، وَصَاحِبُ الدَّعْوَى لا يُقِرُّ بِالْحَقِّ، وَلا يَنْقَادُ لِلْخَوْفِ الْبَتَّةَ، وَلا يُوجَدُ قَلْبٌ أَخْلَى مِنَ الْخَيْرِ، وَلا أَقْصَى، وَلا أَبْعَدَ مِنْ خَوْفِ اللَّهِ مِنْ قَلْبِ الْمُدَّعِي، وَقَالَ: أَصْلُ الْهَلاكِ الدَّعْوَى، وَأَصْلُ الْخَيْرِ الافْتِقَارُ، وَقَالَ: حُكْمُ الْمُدَّعِي أَنْ تَصْحَبَهُ هَذِهِ الثَّلاثَةُ الْخِصَالِ: تَصْحَبُهُ التَّزْكِيَةُ لِنَفْسِهِ وَقَدْ نُهِيَ عَنْ ذَلِكَ، وَجَهْلُهُ بِنِعَمِ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَجَهْلُهُ بِحَالِهِ "

Sehl der ki: Benden üç şey öğrenin ve hayatınıza tatbik edin. Karnınızı doyurmayın. Amellerinizden bıkmayın, zira nerede olursanız olun, Allah sizi görmektedir. İhtiyaçlarınızı O'na götürün ve kapısında ölün."

Der ki: "İki şey, kulun kalbindeki Allah korkusunu yok eder; inat ve mâsiyet. Mâsiyet sahibini korkutup, iman delillerinden bahsederse, tâbi olur, boyun eğer ve korkusunu itiraf eder. İnat sahibi korkuyu kabul etmez ve hiçbir zaman korkuya kapılmaz. İnatçının kalbi kadar, iyilikten yoksun ve uzak, Allah korkusundan uzak bir kalp bulamazsın."

Dedi ki: "Helakin baş sebebi inattır. İyiliğin başı muhtaç olduğunu itiraf etmektir."

Dedi ki: Bir kişiye inatçı demek için şu üç özelliği taşıması gerekir; Yasaklandığı halde, kendini temize çıkarmak, Allah'ın kendisine verdiği nimetleri bilmezden gelmek ve kendini bilememek."

(١٥٣٦٣)- [١٩٩/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ سَلَمَةَ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " اسْتَجْلِبْ حَلاوَةَ الزُّهْدِ بِقِصَرِ الأَمَلِ، وَاقْطَعْ أَسْبَابَ الطَّمَعِ بِصِحَّةِ الْيَأْسِ، وَتَعَرَّضْ لِرِقَّةِ الْقَلْبِ بِمُجَالَسَةِ أَهْلِ الذِّكْرِ، وَاسْتَجْلِبْ نُورَ الْقَلْبِ بِدَوَامِ الْحَذَرِ، وَاسْتَفْتِحْ بَابَ الْحُزْنِ بِطُولِ الْفِكْرِ، وَتَزَيَّنْ لِلَّهِ بِالصِّدْقِ فِي كُلِّ الأَحْوَالِ، وَتَحَبَّبْ إِلَى اللَّهِ بِتَعْجِيلِ الانْتِقَالِ، وَإِيَّاكَ وَالتَّسْوِيفَ، فَإِنَّهُ يَغْرَقُ فِيهِ الْهَلْكَى، وَإِيَّاكَ وَالْغَفْلَةَ، فَإِنَّ فِيهَا سَوَادَ الْقَلْبِ، وَإِيَّاكَ وَالتَّوَانِي فِيمَا لا عُذْرَ فِيهِ فَإِنَّهَا مَلْجَأُ النَّادِمِينَ وَاسْتَرْجِعْ سَالِفَ الذُّنُوبِ بِشِدَّةِ النَّدَمِ وَكَثْرَةِ الاسْتِغْفَارِ، وَاسْتَجْلِبْ زِيَادَةَ النِّعَمِ بِعَظِيمِ الشُّكْرِ، وَاسْتَدِمْ عَظِيمَ الشُّكْرِ بِخَوْفِ زَوَالِ النِّعَمِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Kısa emel sahibi olarak zühdün tadını al. Masivâdan ümidini tam keserek tamahkârlık duygunu öldür. Zikir ehliyle birlikte olarak kalp yumuşaklığına kavuş. Devamlı dikkat ederek kalp nurunu elde et. Uzun uzun tefekkür ederek hüzün kapısını arala. Her halinde Allah için sıdk ile süslen. Göçü hızlandırıp kendini Allah'a sevdir. Gelecekle ilgili planlar yapmaktan sakın! Ölüler onun içinde boğulur. Gafletten sakın! Kalbin kararma sebebidir. Özürsüz tembellikten sakın! Pişmanların sığınağıdır. Geçmiş günahlarını sık sık hatırla ve bol bol istiğfar et. Çok şükrederek nimetlerin fazlasını iste. Nimetlerin elinden gideceğinden endişe ederek çok şükret."

(١٥٣٦٤)- [٢٠٠/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ، قَالَ: يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ: سُئِلَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: أَيُّ شَيْءٍ أَشُقُّ عَلَى إِبْلِيسَ؟، قَالَ: " إِشَارَةُ قُلُوبِ الْعَارِفِينَ، وَأَنْشَدَ:

قُلُوبُ الْعَارِفِينَ لَهَا عُيونٌ   تَرَى مَا لا يَرَاهُ النَّاظِرُونَا "

Yûsuf b. el-Hüseyn bildiriyor: Sehl b. Abdillah'a: "İblis için en zor olan nedir?" diye sordular: "Âriflerin kalplerinin işaretidir" dedi ve şu beyti okudu:

Âriflerin kalpleri, içindedir gözleri,
Baktıkça bakanlardan fazladır gördükleri.

(١٥٣٦٥)- [١٠/٢٠٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: الْعَبَّاسِ بْنِ أَحْمَدُ: سُئِلَ سَهْلٌ مَتَى يَسْتَرِيحُ الْفَقِيرُ مِنْ نَفْسِهِ؟ قَالَ: " إِذَا لَمْ يَرَ وَقْتًا غَيْرَ الْوَقْتِ الَّذِي هُوَ فِيهِ "

Sehl'e: "Fakir ne zaman rahat eder?" diye sordular: "İçinde bulunduğu zamandan başka zaman görmezse" dedi.

(١٥٣٦٦)- [١٠/٢٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْغَزَالِيُّ الأَصْبَهَانِيُّ بِالْبَصْرَةِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ نُوحٍ الأَهْوَازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ لِيُسَارِّهِمْ وَيُسَارُّوا الْخَلْقَ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَنَاجُونِي وَحَدِّثُونِي، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَاسْمَعُوا مِنِّي، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَانْظُرُوا إِلَيَّ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَكُونُوا بِبَابِي وَارْفَعُوا حَوَائِجَكُمْ، فَإِنِّي أَكْرَمُ الأَكْرَمِينَ "

Sehl b. Abdillah der ki: Allah insanları mutlu etmek ve diğer insanları mutlu etmek için yaratıp: "Bunu yapamazsanız bana yakarın ve benimle konuşun, bunu yapamazsanız beni dinleyin, yapamazsanız bana bakın, yapamazsanız kapıma gelin ve ihtiyaçlarınızı söyleyin, ben cömertlerin en cömerdiyim" dedi.

(١٥٣٦٧)- [١٠/٢٠٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ "، قَالَ: عِلْمُ حَالِهِ فِي الْحَرَكَةِ وَالسُّكُونِ إِنْ أَتَاهُ الْمَوْتُ أَيُّ شَيْءٍ حَالُهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ؟ لأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُنْعِمُ، فَكَيْفَ شُكْرُهُ لِلْمُنْعِمِ؟ وَأَدْنَى مَا يَجِبُ لِلرَّبِّ عَلَى الْعِبَادِ أَلا يَعْصُوهُ فِيمَا أَنْعَمَ عَلَيْهِمْ، وَكَيْفَ حَالُهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْخَلْقِ؟ عَلَى أَيِّ جِهَةٍ؟ عَلَى الرَّحْمَةِ وَالنَّصِيحَةِ أَمْ عَلَى الْمَكْرِ وَالْخَدِيعَةِ؟ وَقَالَ: مَنْ أَصْبَحَ وَهَمُّهُ مَا يَأْكُلِ وَلَمْ يَكُنْ هَمُّهُ هَمَّ قَبْرِهِ وَحَالَ لَحْدِهِ، لَوْ خَتَمَ الْبَارِحَةَ الْقُرْآنَ وَيُصَلِّي الْيَوْمَ خَمْسَ مِائَةِ رَكْعَةٍ أَصْبَحَ فِي يَوْمٍ مَشْئُومٍ عَلَيْهِ لِهِمَّةِ بَطْنِهِ، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾ ، قَالَ: مَا فِي غَيْبِكُمْ لَمْ تَفْعَلُوهْ سَتَفْعَلُونَهُ فَاحْذَرُوهُ، قَالَ: فَاصْرُخُوا إِلَيْهِ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يَلِي الأَمْرَ، وَهُوَ الَّذِي يُصْلِحَ الشَّأْنَ، وَهُوَ الَّذِي يَعْصِمُ، وَهُوَ الَّذِي يُوَفِّقُ، وَهُوَ الَّذِي يُخْتِمُ بِخَيْرٍ، وَقَوْلُهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ﴾ ، قَالَ: أَنْ لا نَافِعَ وَلا دَافِعَ غَيْرُ اللَّهِ "

Sehl dedi ki: "İlim taleb etmek, kadın erkek, her Müslüman için farzdır. İlmihal bilgisi başta gelir; hareket ederken dururken, ölüm geldiğinde, Allah ile arasında ne varsa bunları bilmek. Çünkü nimetleri veren Allah'tır. Nimet verene nasıl şükredecek? Allah'ın kullar üzerine vacib kıldığı en basit şey, onlara verdiği nimetleri inkâr etmemeleridir. İnsanın diğer insanlarla arası nasıldır? Hangi yönüyle? Rahmet ve nasihat üzere mi, yoksa hile ve tuzak üzere mi?"

Dedi ki: "Kim sabah uyandığında tek derdi, mezarının nasıl olacağı değil de yiyeceği olursa; önceki gece Kur'ân'ı hatmetmiş olsa da bugün de beş yüz rekât kılacak olsa da; midesini düşündüğü için o gün ayıp etmiştir.

Allah'ın **"Allah, içinizdekini bilir O'ndan sakının"**[1] âyetiyle ilgili: "Sizin için gayb olan, henüz yapmadığınız, ama yapacağınız şeyleri bilir. O'ndan sakının" dedi.

Dedi ki: "O'na yakarın ki; işinizi o idare etsin, durumu O düzeltsin, koruyan O olsun, başarı veren O olsun, işleri hayırlısıyla O bitirsin."

Allah'ın: **"Bil ki; Allah'tan başka ilah yoktur"**[2] âyetiyle ilgili: "Allah dışında fayda veren ve muhafaza eden kimse yoktur" dedi.

(١٥٣٦٨)- [٢٠١/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْجَوْنِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَعْرِفَةُ النَّفْسِ أَخْفَى مِنْ مَعْرِفَةِ الْعَدُوِّ، وَمَعْرِفَةُ الْعَدُوِّ أَجْلَى مِنْ مَعْرِفَةِ الدُّنْيَا، وَقَالَ: إِذَا عَرَفَ الْعَدُوَّ عَرَفَ رَبَّهُ، وَإِذَا عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ مَقَامَهُ مِنْ رَبِّهِ، وَإِذَا عَرَفَ عَقْلَهُ عَرَفَ حَالَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ رَبِّهِ، وَإِذَا عَرَفَ الْعِلْمَ عَرَفَ وُصُولَهُ، وَإِذَا عَرَفَ الدُّنْيَا عَرَفَ الآخِرَةَ، وَقَالَ: هِيَ نِعْمَةٌ وَمُصِيبَةٌ فَالنِّعْمَةُ مَا دَعَا اللَّهُ الْخَلْقَ إِلَيْهِ مِنْ مَعْرِفَتِهِ، وَالْمُصِيبَةُ مَا ابْتَلاهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ وَمُخَالَفَتُهَا، وَقَالَ: لِلَّهِ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ فِي خَلْقِهِ: الْمَعْرِفَةُ وَالإِحْسَانُ وَالْحُكْمُ، وَثَلاثَةٌ لِلْعَبْدِ مَعَ اللَّهِ: تَضْعِيفُ الْحَسَنَاتِ، وَالْعَفْوُ عَنِ السَّيِّئَاتِ، وَلا تُضَعَّفُ عَلَيْهِمْ، وَفَتْحُ بَابِ التَّوْبَةِ إِلَى الْمَمَاتِ، وَقَالَ: لَيْسَ لأَهْلِ الْمَعْرِفَةِ هِمَّةٌ غَيْرُ هَذِهِ الثَّلاثَةِ إِذَا أَصْلَحُوا: الاقْتِدَاءَ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَالاسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، وَالاقْتِدَاءُ هُوَ

---

[1] Bakara Sur. 235

[2] Muhammed Sur. 18

الافْتِقَارُ وَالصَّبْرُ عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْمَمَاتِ، وَقَالَ: الأَصْلُ الَّذِي أَنَا أَدْعُو إِلَيْهِ قَوْلِي: اتَّقُوا يَوْمًا لا لَيْلَةَ بَعْدَهُ وَمَوْتًا لا حَيَاةَ بَعْدَهُ وَالسَّلامُ، وَقَالَ: النَّفْسُ صَنَمٌ، وَالرُّوحُ شَرِيكٌ، فَمَنْ عَبَدَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَبَدَ صَنَمًا وَمَنْ عَبَدَ رُوحَهُ عَبَدَ شَرِيكًا، وَمَنْ آثَرَ اللَّهَ وَعَبَدَهُ بِالإِخْلاصِ وَهَدَمَ دُنْيَاهُ وَعَبَدَ اللَّهَ فِي رُوحِهِ وَمَعَ رُوحِهِ، فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَآثَرَهُ، وَقَالَ: الأَنْفَاسُ مَعْدُودَةٌ، فَكُلُّ نَفَسٍ يَخْرُجُ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ فَهِيَ مَيِّتَةٌ، وَكُلُّ نَفَسٍ يَخْرُجُ بِذِكْرِ اللَّهِ فَهِيَ مَوْصُولَةٌ بِذِكْرِ اللَّهِ

Sehl b. Abdillah der ki: "Kişinin kendini bilmesi, düşmanının bilmekten zordur. Düşmanını bilmek dünyayı bilmekten kolaydır."

Dedi ki: "Kişi, düşmanını bilirse Rabbini bilir. Kendini bilirse, Rabbinin katındaki makamını bilir. Aklını tanırsa, Rabbi ile ilişkisinin ölçüsünü bilir. İlmi bilirse, ona ulaşmanın yollarını da bilir. Dünyayı tanırsa âhireti de bilir."

Dedi ki: "Her şey bir nimet ve bir musibetten ibarettir. Nimet; Allah'ın insanları marifetine davet etmesidir, musibet ise; nefisleriyle ve nefislerinin muhalefetiyle sınanmasıdır."

Dedi ki: "Allah'ın insanlar üzerine üç hakkı vardır; marifet, ihsan ve emirleri. Kulun Allah katında üç hakkı vardır; sevapların kat kat verilmesi, günahlarının affedilmesi ve katlanmaması, ölünceye kadar tövbe kapısının açık tutulması."

Dedi ki: "Marifet ehlinin, güzelce uygulayabilirlerse sadece üç görevleri vardır; Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olmak, Allah'tan yardım istemek. Tâbi olmak; ölünceye kadar ihtiyacını ikrar etmek ve sabretmektir."

Dedi ki: "Davet ettiğim en önemli şey şu sözümdür: Ardında gece olmayan bir günden korkun, ardında başka hayat olmayan ölümden korkun, vesselam."

Dedi ki: "Nefis puttur, ruh ortaktır. Kim nefsine kulluk ederse, puta kulluk eder. Kim ruhuna kulluk ederse bir ortağa kulluk etmiş olur. Kim Allah'ı tercih edip, ihlâsla kulluk ederse, dünyasını yıkıp Allah'a ruhen, ruhuyla beraber kulluk ederse, o zaman Allah'a kulluk etmiş ve O'nu tercih etmiş olur."

Dedi ki: "Nefesler sayılıdır, Allah'ı zikretmeden çıkan her nefes ölüdür.

Allah'ı zikrederek çıkan her nefes Allah'ın zikriyle irtibatlıdır."

(١٥٣٦٩)- [١٠/٢٠١] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَلَدِيُّ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مِنْ أَخْلاقِ الصِّدِّيقِينَ أَلا يَحْلِفُوا بِاللَّهِ لا صَادِقِينَ وَلا كَاذِبِينَ، وَلا يَغْتَابُونَ وَلا يُغْتَابُ عِنْدَهُمْ، وَلا يُشْبِعُونَ بُطُونَهُمْ، وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يُخْلِفُوا، وَلا يَتَكَلَّمُونَ إِلا وَالاسْتِثْنَاءُ فِي كَلامِهِمْ وَلا يَمْزَحُونَ أَصْلا "

Sehl b. Abdillah der ki: "Sıddıkların tabiatı; doğru da olsa yalan da olsa Allah'a yemin etmezler. Gıybet etmezler, yanlarında gıybet edilmez. Karınlarını doyurmazlar. Söz verdiklerinde aykırı davranmazlar. Mecbur olmadıkça konuşmazlar ve asla mizah yapmazlar."

(١٥٣٧٠)- [١٠/٢٠١] قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " ذَرُوا التَّدْبِيرَ وَالاخْتِيَارَ فَإِنَّهُمَا يُكَدِّرَانِ عَلَى النَّاسِ عَيْشَهُمْ "

Sehl der ki: "Plan yapmayı ve seçici olmayı bırakın, bu ikisi insanların hayatını çekilmez kılar."

(١٥٣٧١)- [١٠/٢٠١] وَقَالَ سَهْلٌ: " اعْلَمُوا أَنَّ هَذَا زَمَانٌ لا يَنَالُ أَحَدٌ فِيهِ النَّجَاةَ، إِلا بِذَبْحِ نَفْسِهِ بِالْجُوعِ، وَالصَّبْرِ، وَالْجُهْدِ لِفَسَادِ مَا عَلَيْهِ أَهْلُ الزَّمَانِ "

Sehl der ki: "Şunu bilin ki; içinde bulunduğumuz bu zamanda hiç kimse, nefsini açlıkla, sabırla öldürmeden ve zamane insanlarının yaşam tarzını bozmaya çalışmadan kurtulamaz."

(١٥٣٧٢)- [١٠/٢٠٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ الْبَلَدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " لَقَدْ أَيِسَ الْعُقَلاءُ الْحُكَمَاءُ مِنْ هَذِهِ الثَّلاثَةِ الْخَلالِ: مُلازَمَةُ التَّوْبَةِ، وَمُتَابَعَةُ السُّنَّةِ، وَتَرْكُ أَذَى الْخَلْقِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Akıl ve hikmet ehli bu üç alışkanlığı yapmaktan vaz geçmemişler: Devamlı tövbe etmek, sünnete tâbi olmak ve insanları rahatsız etmemek."

(١٥٣٧٣)- [٢٠٢/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينِ الْوَاعِظُ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَا مِنْ نِعْمَةٍ إِلا وَالْحَمْدُ أَفْضَلُ مِنْهَا، وَالنِّعْمَةَ الَّتِي أُلْهِمُ بِهَا الْحَمْدُ أَفْضَلُ مِنَ النِّعْمَةِ الأُولَى، لأَنَّ بِالشُّكْرِ يُسْتَوْجَبُ الْمَزِيدُ "

Sehl b. Abdillah der ki: “Her nimetin hamdi ondan üstündür. Hamd ettikten sonra gelen nimet öncekinden üstündür, zira şükür ziyadeyi gerektirir.”

(١٥٣٧٤)- [٢٠٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " أَوَّلُ الْحِجَابِ الدَّعْوَى، فَإِذَا أَخَذُوا فِي الدَّعْوَى حُرِمُوا "

Sehl dedi ki: “İlk engel inatçı olmaktır, inada kapılanlar mahrum olurlar.”

(١٥٣٧٥)- [٢٠٢/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ شِيرَازَ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " مَنْ نَظَرَ إِلَى اللَّهِ قَرِيبًا مِنْهُ بَعُدَ عَنْ قَلْبِهِ كُلُّ شَيْءٍ سِوَى اللَّهِ، وَمَنْ طَلَبَ مَرْضَاتِهِ أَرْضَاهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَسْلَمَ قَلْبُهُ تَوَلَّى اللَّهُ جَوَارِحَهُ "

Sehl b. Abdillah der ki: “Allah'a yakından bakan kişinin kalbinden, Allah'ın dışında ne varsa uzaklaşır. Allah'ın rızasını taleb edeni Allah memnun eder. Kim kalbini Allah'a teslim ederse, Allah bütün hücrelerinin güvencesi olur.”

(١٥٣٧٦)- [٢٠٢/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " مَا مِنْ أَحَدٍ يَسَّرَ اللَّهُ لَهُ شَيْئًا مِنَ الْعِبَادَةِ، إِلا فَرَّغَهُ لِتِلْكَ الْعِبَادَةِ، وَلا فَرَّغَ اللَّهُ أَحَدًا، إِلا أَسْقَطَ عَنْهُ مُؤْنَةَ الرِّزْقِ مِنْ أَيْنَ يَأْخُذُهُ، إِلا جَعَلَ لَهُ مَقَامًا عِنْدَهُ، وَجَعَلَ هَذَا الْعَبْدَ يُؤْثِرُهُ فِي كُلِّ حَالٍ وَعَلَى كُلِّ حَالٍ، وَمَا مِنْ عَبْدٍ آثَرَ اللَّهَ إِلا سَلَّمَهُ مِنَ الدُّنْيَا وَلَمْ يَكِلْهُ إِلَى غَيْرِهِ "

Sehl der ki: “Allah bir kişiye bir ibadeti kolaylaştıracaksa, o ibadet için ona zaman verir. Allah bir kimseye bir ibadet için zaman verirse, onun rızık meselesini çözer. Onu nasıl imtihan ederse ona göre katında bir mertebe verir. Bu kulun her halükarda ne olursa olsun Allah'ı tercih etmesini sağlar.

Bir kul Allah'ı tercih ederse, onu dünyadan korur ve başkasına havale etmez."

(١٥٣٧٧)- [١٠/٢٠٢] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ جَهْضَمٍ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي طَاهِرُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْبُرْجِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: مَا أَظْهَرَ عَبْدٌ فَقْرَهُ إِلَى اللَّهِ فِي وَقْتِ الدُّعَاءِ فِي شَيْءٍ يَحِلُّ بِهِ، إِلا قَالَ اللَّهُ لِمَلائِكَتِهِ " لَوْلا أَنَّهُ لا يَحْتَمِلُ كَلامِي لأَجَبْتُهُ لَبَّيْكَ "

Sehl b. Abdillah der ki: Bir kul, dua vaktinde halledemediği bir ihtiyacını Allah'a takdim ettiğinde, Allah meleklere der ki: "Eğer konuşmama tahammül edebilseydi ona «Buyur!» derdim."

(١٥٣٧٨)- [١٠/٢٠٢] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: ثنا أَبُو بَكْرٍ الدَّيْنَوَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الْمُؤْمِنُ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ مِنْ أَنْ يَجْعَلَ رِزْقَهُ مِنْ حَيْثُ يَحْتَسِبُ، يَطْمَعُ الْمُؤْمِنُ فِي مَوْضِعٍ فَيُمْنَعُ مِنْ ذَلِكَ وَيَأْتِيهِ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Mümin, Allah katında, rızkını istediği yerden kazanmasından daha değerlidir. Mümin rızkını bir yerden kazanmak ister, Allah ona bir engel çıkarır ve beklemediği bir yerden rızık verir."

(١٥٣٧٩)- [١٠/٢٠٢] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِيَ أَبَا بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، يَقُولُ: قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " لا يَصِحُّ الإِخْلاصُ إِلا بِتَرْكِ سَبْعَةٍ: الزَّنْدَقَةُ، وَالشِّرْكُ، وَالْكُفْرُ، وَالنِّفَاقُ، وْالبِدْعَةُ، وَالرِّيَاءُ، وَالْوَعِيدُ "، وَقَالَ: " الأَكْلُ خَمْسَةٌ: الضَّرُورَةُ، وَالْقَوَامُ، وَالْقُوتُ، وَالْمَعْلُومُ، وَالْفَقْرُ، وَالسَّادِسُ لا خَيْرَ فِيهِ وَهُوَ التَخْلِيطُ، وَمَنْ لَمْ يَهْتَمَّ لِلرِّزْقِ سَلِمَ مِنَ الدُّنْيَا وَآفَاتِهَا، وَقَالَ: ابْتِدَاءُ الْيَقِينِ الْمُكَاشَفَةُ لِقَوْلِهِ: لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ يَقِينًا، ثُمَّ الْمُعَايَنَةُ ثُمَّ الْمُشَاهَدَةُ، وَقَالَ: الْيَقِينُ نَارٌ، وَالإِقْرَارُ بِاللِّسَانِ فَتِيلُهُ وَالْعَمَلُ زَيْتُهُ، وَقَالَ: مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ قِلَّةُ الْمَئُونَةِ، وَتَخْفِيفُ الْحَالِ، وَتَسْهِيلُ الصَّلَوَاتِ، وَوِجْدَانُ لَذَّةِ الطَّاعَةِ، وَسُئِلَ عَنْ ذِكْرِ اللَّذَّاتِ؟ قَالَ: إِذَا امْتَلأَ الْقَلْبُ صَارَ رُوحًا، وَقَالَ: مَنْ لَمْ يُمَازِجْ بِرَّهُ بِالْهَوَى شَاهَدَ قَلْبُهُ وَخَلُصَ عَمَلُهُ، وَقَالَ: طُوبَى لِعَبْدٍ أَسَرَ نَفْسَهُ بِعِلْمِهِ بِأَنَّ اللَّهَ يُشَاهِدُهُ بِالاسْتِمَاعِ مِنْهُ فَوَقَعَ بَصَرُهُ عَلَى مَقَامِهِ مِنْ إِيمَانِهِ حَتَّى اسْتَمْكَنَ مَقَامُهُ مِنَ الْقُرْبِ مِنْهُ وَأَوْصَلَ عِلْمَهُ وَصَيَّرَ لِسَانَهُ رَطْبًا، وَأَخْدَمَ جَوَارِحَهُ، حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَدَدُ مِنْ رَبِّهِ، وَسُئِلَ بِمَ يَعْرِفُ الْعَبْدُ عَقْلَهُ؟ قَالَ: إِذَا كَانَ وَقَّافًا عِنْدَ هُمُومِهِ حِينَئِذٍ يَعْرِفُ عَقْلَهُ وَلا يَعْرِفُ

وَلا يَسْتَكْمِلُ إِلا بَعْدَ هَذَا، وَقَالَ: أَصْلُ الْعَقْلِ الصَّمْتُ وَفَرْعُ الْعَقْلِ الْعَافِيَةُ، وَبَاطِنُ الْعَقْلِ كِتْمَانُ السِّرِّ، وَظَاهِرُهُ الاقْتِدَاءُ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ: الإِيمَانُ بِالْفَرَائِضِ، وَعِلْمِهَا فَرْضٌ، وَالْعَمَلُ بِهَا فَرْضٌ، وَالإِخْلاصُ فِيهَا فَرْضٌ، وَالإِيمَانُ بِالسُّنَنِ فَرْضٌ بِأَنَّهَا سُنَّةٌ، وَعِلْمُهَا سُنَّةٌ، وَالْعَمَلُ بِهَا سُنَّةٌ وَالإِخْلاصُ فِيهَا فَرْضٌ، وَالإِخْلاصُ بِالإِيمَانِ الْعَمَلُ بِهِ، وَقَالَ: الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ وَعَدَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى ثَلاثَةِ مَقَامَاتٍ: وَاحِدٌ آمَنَ وَلَيْسَ لَهُ عَمَلٌ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَآخَرُ آمَنَ وَلَيْسَ لَهُ إِثْمٌ وَعَمِلَ صَالِحًا وَهَذَا فِي صِفَةِ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ، وَالثَّالِثُ آمَنَ ثُمَّ أَذْنَبَ ثُمَّ تَابَ وَأَصْلَحَ فَهُوَ حَبِيبُ اللَّهِ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَالرَّابِعُ آمَنَ وَأَحْسَنَ وَأَسَاءَ يَتَبَيَّنُ لَهُمْ عِنْدَ الْمُوَازَنَةِ وَلِلَّهِ تَعَالَى فِيهِمْ مَشِيئَةٌ، وَقَالَ: لا يُخْرِجَنَّكُمْ تَنْزِيهُ اللَّهِ إِلَى التَّلاشِي، وَلا يُخْرِجَنَّكُمُ التَّشْبِيهُ إِلَى الْجَسَدِ، اللَّهُ يَتَجَلَّى لَهُمْ كَيْفَ شَاءَ، وَقَالَ: لَيْسَ لِقَوْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ ثَوَابٌ إِلا النَّظَرَ إِلَى اللَّهِ ﷻ وَالْجَنَّةُ ثَوَابُ الأَعْمَالِ، وَقَالَ: أَوَّلُ الْحَقِّ اللَّهُ، وَآخِرُ الْحَقِّ مَا يُرَادُ بِهِ وَجْهُ اللَّهِ

"

Sehl b. Abdillah dedi ki: "Yedi şey terk edilmezse ihlâs sahih olmaz; Zındıklık, şirk, küfür, nifak, bidat, riyâ ve intikam"

Dedi ki: "Beş şey için yemek yenir; zorunlu, çalışmak için, yaşamak için, öylesine ve ihtiyaçtan dolayı. Altıncısında hayır yoktur, o da her şeyi birbirine karıştırmaktır. Rızık konusunu umursamayan, dünyadan ve dünya belalarından kurtulur."

Dedi ki: "Keşif, yakinin başlangıcıdır, zira «Kapak açılsa bile yakinim artmaz» demişler; ikincisi gözlem, üçüncüsü müşâhede."

Dedi ki: "Yakîn ateştir, onu dil ile ikrar fitil, amel ise (yakıtı olan) zeytinyağıdır."

Dedi ki: "Erzakını depolamamak, sadelik, namazları kolaylaştırmak ve ibadetin lezzetine vakıf olmak, kişinin mesûd olmasını sağlar."

Ona, lezzetlerin hatırlanmasını sorduklarında: "Kalp dolduğunda manevileşir" dedi.

Dedi ki: "İhlâsına hevâ karıştırmayanın kalbi müşâhede derecesine yükselir ve ameli arınır."

Dedi ki: "Kendini ameline esir edene ne mutlu! Zira Allah, onun kendisinin sözünü dinlediğini görür, imanının derecesine bakar, kendisine yakın olma imkânı verir, ilmini geliştirir, dilini taze tutar ve bütün azalarını istihdam eder. Böylece Rabbi onun imdadına yetişmiş olur."

Ona, kulun aklını nasıl tanıyacağı sorulduğunda: "Eğer görevlerinin yanında dimdik durursa aklını tanımış olur. Bu olmadan ne aklını bilir, ne de kemale erer" dedi.

Dedi ki: "Susmak aklın aslıdır, sağlık aklın dalı, sır saklamak aklm batını, Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olmak ise aklın zahiridir."

Dedi ki: "Farzlara iman etmek farzdır, onları bilmek farzdır, onlarla amel etmek farzdır, bu konuda samimi olmak farzdır. Sünnetlerin sünnet olduğuna iman etmek farzdır, onları bilmek farzdır, onları yerine getirmek sünnettir, bu konuda samimi olmak farzdır. İman konusunda ihlâslı olabilmek için mucibince amel etmek şarttır."

Dedi ki: "Allah'ın cennet vaad ettiği müminler üç derecedir: Birisi, iman eder ama ameli olmadığı halde cennete girer. Diğeri, iman eder, günahı olmaz ve salih amel işler cennete girer ki bu, **"Müminler felaha ermiştir"**[1] sıfatım taşır. Üçüncüsü, iman eder, günah işler, sonra tövbe edip tövbesine sadık kalır ve cennete girer ki bu, Allah'ın sevgili kuludur. Dördüncü gruptaki, iman edip imanına sadık kalır, sonra günah işler, bu şekilde olanların durumu Mizan'da Allah'ın vereceği kararla belli olur."

Dedi ki: "Tenzih sizi yokluğa götürmez, teşbih de sizi varlığa götürmez. Allah istediği gibi tecelli eder."

Dedi ki: "Allah'ı düşünmeden, sadece «Lâ ilâhe illallâh» diyerek sevap alamazsınız. Cennet amellerin karşılığıdır"

Dedi ki: "İlk hakikat Allah'tır, son hakikat ise Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmaktır."

(١٥٣٨٠)- [٢٠٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ صُهَيْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " لا يُذْنِبُ الْمُؤْمِنُ ذَنْبًا

---

[1] Müminûn Sur. 1

حَتَّى يَكْتَسِبَ مَعَهُ مِائَةَ حَسَنَةٍ "، فَقِيلَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، وَكَيْفَ هَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ يَا دَوْسَتْ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لا يَكْتَسِبُ سَيِّئَةً إِلا وَهُوَ يَخَافُ الْعُقُوبَةَ عَلَيْهَا وَلَوْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا، وَخَوْفُهُ الْعِقَابَ عَلَيْهَا حَسَنَةٌ، وَيَرْجُو غُفْرَانَ اللَّهِ لَهَا وَلَوْ لَمْ يَكُنْ هَكَذَا لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا، وَرَجَاؤُهُ لِغُفْرَانِهَا حَسَنَةٌ وَهُوَ يَرَى التَّوْبَةَ مِنْهَا، وَلَوْ لَمْ يَرَهَا هَكَذَا لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا، وَرُؤْيَتُهُ التَّوْبَةَ مِنْهَا حَسَنَةٌ، وَيَكْرَهُ الدَّلالَةَ عَلَيْهَا وَلَوْ لَمْ يَكْرَهِ الدَّلالَةَ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا وَكَرَاهَةُ الدَّلالَةِ عَلَيْهَا حَسَنَةٌ، وَيَكْرَهُ الْمَوْتَ عَلَيْهَا وَلَوْ لَمْ يَكْرَهِ الْمَوْتَ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ مُؤْمِنًا، وَكَرَاهَتُهُ لِلْمَوْتِ عَلَيْهَا حَسَنَةٌ، فَهَذِهِ خَمْسُ حَسَنَاتٍ وَهِيَ بِخَمْسِينَ حَسَنَةً، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾ ، فَهَذِهِ تَصِيرُ مِائَةَ حَسَنَةٍ فَمَا ظَنُّكُمْ بِسَيِّئَةٍ تَعْتَوِرُهَا مِائَةُ حَسَنَةٍ وَتُحِيطُ بِهَا وَاللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ ، وَمَا ظَنُّكُمْ بِثَعْلَبٍ بَيْنَ مِائَةِ كَلْبٍ؟ أَلَيْسَ يُمَزِّقُونَهُ؟ ثُمَّ بَكَى سَهْلٌ، وَقَالَ: لا تُحَدِّثُوا بِهَذَا الْجُهَّالَ مِنَ النَّاسِ فَيَتَّكِلُوا وَيَغْتَرُّوا فَإِنَّ هَذِهِ السَّيِّئَةَ هِيَ شَيْءٌ عَلَيْهِ وَحَسَنَاتُهُ هِيَ أَشْيَاءُ لَهُ، وَمَا عَلَيْهِ فَلِلَّهِ أَنْ يَأْخُذَهُ بِهِ وَيَكُونُ عَادِلا بِعُقُوبَتِهِ عَلَيْهِ، وَمَالُهُ لا يَظْلِمُهُ اللَّهُ ﷾ بَلْ يوَفِّيهِ ثَوَابَهُ وَإِنْ كَانَ بَعْدَ حِينٍ، وَمَنْ يَصْبِرِ عَلَى حَرِّ نَارِ جَهَنَّمَ سَاعَةً وَاحِدَةً؟ وَلَكِنْ بَادِرُوا بِالتَّوْبَةِ مِنْ هَذِهِ السَّيِّئَةِ حَتَّى تَأْمَنُوا الْعُقُوبَةَ، وَتَصِيرُوا أَحْبَابَ اللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ "

Sehl b. Abdillah dedi ki: “Mümin günah işlediğinde yanında yüz sevap işler.” Ona “Ey Ebû Muhammed, nasıl oluyor?” dediklerinde şöyle devam etti: “Evet dostum. Bir mümin günah işlediğinde muhakkaka cezasından korkar, zaten öyle olmasa mümin olamaz. Cezadan korkması onun için sevaptır. Allah'ın bağışlamasını ister, zaten böyle olmasa mümin olmazdı, Allah'ın bağışlamasını istemesi de sevaptır. Bu günahından tövbe etmeyi düşünür, zaten böyle olmasa mümin olmaz, tövbesinin kabul edileceğini düşünmesi sevaptır. Günahını tavsiye etmekten hoşlanmaz, zaten öyle olmasa mümin olamaz, tavsiye etmekten hoşlanmaması sevaptır. Bu günahıyla ölmekten hoşlanmaz, zaten öyle olmasa mümin olamaz, günahıyla ölmeyi istememesi sevaptır. İşte beş tane sevap, bu sevaplar elli haseneye tekabül eder. Zira Allah: “**Kim ortaya bir sevap koyarsa, ona on katı**

verilir"[1] buyuruyor. Bunlar sonunda yüz sevab olur. Yüz sevabın etrafını çevirip saldırdığı bir günahın halini düşünebiliyor musunuz? Çünkü Allah: **"İyilikler kötülükleri giderir"**[2] buyuruyor. Yüz köpeğin ortasındaki bir tilkiyi düşünün. Onu parçalamazlar mı?"

Sehl bunları söylerken ağlamaya başladı ve devam etti: "Bunları cahil insanlara anlatmayın, yanlış anlayıp tuzağa düşerler. Çünkü bu günah onların aleyhine, sevaplar ise lehlerinedir. Allah, aleyhlerine olan günahlar için ceza verip adaletini tecelli ettirecek, lehlerine olanlar konusunda onlara zulmetmeyecektir. Aksine geç de olsa sevabını verecektir. Ama cehennem ateşinin ateşine kim bir saat sabredebilir ki? Siz siz olun, bu günahınızdan tövbe etmek için acele edin ki, azabından emin olasınız. Allah'ın sevdiği kullardan olasınız. Çünkü Allah tövbe edenleri sever."

(١٥٣٨١)- [٢٠٤/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " إِنَّ الأَمْرَاضَ، وَالأَسْقَامَ، وَالأَحْزَانَ، وَالْمَصَائِبَ إِنَّمَا هِيَ كَفَّارَاتٌ لِلصَّغَائِرِ، وَأَمَّا الْكَبَائِرُ فَلا يُسْقِطُهَا إِلا التَّوْبَةُ وَمَثَلُهُ كَمَثَلِ حِبْرٍ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَلا يَقْلَعُهُ إِلا الصَّابُونُ الْحَادُّ وَالْمُعَالَجَاتُ بِالْخَلِّ وَالأُشْنَانُ وَغَيْرُهُ، وَمَثَلُ الصَّغَائِرِ كَمَثَلِ قَلِيلِ دِبْسٍ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَيُذْهِبُهُ الرِّيقُ وَقَلِيلٌ مِنَ الْمَاءِ، فَقِيلَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَلَيْسَ قَدْ رُوِيَ أَنَّ الْمَصَائِبَ كَفَّارَاتٌ وَأَجْرٌ؟ فَضَحِكَ وَقَالَ: يَا دَوْسَتْ، إِنَّ الْمَصَائِبَ إِذَا ضُمَّ إِلَيْهَا الصَّبْرُ وَالاحْتِسَابُ تَكُونُ كَفَّارَةً وَأَجْرًا كِلاهُمَا، فَأَمَّا إِذَا لَمْ يَصْبِرْ عَلَيْهَا وَلَمْ يَحْتَسِبْهَا تَكُونُ كَفَّارَاتٍ وَحِطَطًا لا أَجْرَ فِيهَا وَلا ثَوَابَ، وَبَيَانُ ذَلِكَ أَنَّ الْمَصَائِبَ فِعْلُ غَيْرِكَ وَلا تُثَابُ عَلَى فِعْلِ غَيْرِكَ، وَصَبْرُكَ وَاحْتِسَابُكَ فِعْلٌ لَكَ فَتُؤْجَرُ وَتُثَابُ "

Sehl b. Abdillah dedi ki: "Hastalıklar, sakatlıklar, hüzünler ve musibetler; küçük günahların kefaretidir. Büyük günahları tövbe dışında hiçbir şey düşürmez. Bu da mürekkebe benzer; gömleğin üzerine döküldüğünde, onu etkili bir sabun, sirke ve baharat uygulamadan temizlemek mümkün olmaz. Küçük günahlar ise; birkaç damla pekmezin gömleğin üzerine damlamasına benzer. Parmağınızı yalayıp veya ıslatıp silebilirsiniz."

---

[1] En'âm Sur. 160

[2] Hûd Sur. 114

Ona "Ey Ebû Muhammed! Musibetlerin kefaret ve sevap oldukları rivâyet edilmemiş midir?" dediklerinde, güldü ve şöyle dedi: "Dostum, musibetler geldiğinde sabır ve tevekkül ile karşılanırsa, hem kefaret hem sevaba dönüşür. Fakat sabretmezsen ve tevekkül etmezsen kefaret olur, ama sevabı da ecri de olmaz. Musibetler başkasının işidir, başkasının yaptığından sen sevap alamazsın. Sabrın ve tevekkülün senin işindir, sevabını da ecrini de alırsın."

(١٥٣٨٢)- [٢٠٥/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَصْبَهَانِيُّ الْغَزَّالُ بِالْبَصْرَةِ، ثنا أَبُو بِشْرٍ عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ دَسْتَكُوثَا، قَالَ: قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " الْحُبُّ هُوَ الْخَوْفُ لأَنَّ الْكُفَّارَ أَحَبُّوا اللَّهَ، فَصَارَ حُبُّهُمْ أَمْنًا، وَصَارَ حُبُّ الْمُؤْمِنِينَ الْخَوْفَ "

Sehl b. Abdillah dedi ki: "Aşk korkunun kendisidir. Çünkü kâfirler Allah'ı sevdiler ve onların sevgisi aşırı güvene dönüştü. Müminlerin sevgisi de takvaya dönüştü."

(١٥٣٨٣)- [٢٠٥/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ شِيرِيَازَ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " أَصْلُ الدُّنْيَا الْجَهْلُ، وَفَرْعُهَا الأَكْلُ وَالشُّرْبُ وَاللِّبَاسُ وَالطِّيبُ وَالنِّسَاءُ وَالْمَالُ وَالتَّفَاخُرُ وَالتَّكَاثُرُ، وَثَمَرَتُهَا الْمَعَاصِي، وَعُقُوبَةُ الْمَعَاصِي الإِصْرَارُ، وَثَمَرَةُ الإِصْرَارِ الْغَفْلَةُ، وَثَمَرَةُ الْغَفْلَةِ الاسْتِجْرَاءُ عَلَى اللَّهِ، وَقَالَ: أَيُّمَا عَبْدٍ لَمْ يَتَوَرَّعْ وَلَمْ يَسْتَعْمِلِ الْوَرَعَ فِي عَمَلِهِ انْتَشَرَتْ جَوَارِحُهُ فِي الْمَعَاصِي وَصَارَ قَلْبُهُ بِيَدِ الشَّيْطَانِ وَمَلَكَهُ، فَإِذَا عَمِلَ بِالْعِلْمِ دَلَّهُ عَلَى الْوَرَعِ، فَإِذَا تَوَرَّعَ صَارَ الْقَلْبُ مَعَ اللَّهِ، وَقَالَ: الْعِلْمُ دَلِيلٌ، وَالْعَقْلُ نَاصِحٌ، وَالنَّفْسُ بَيْنَهُمَا أَسِيرٌ، وَالدُّنْيَا مُدْبِرَةٌ، وَالآخِرَةُ مُقْبِلَةٌ، وَالْعَدُوُّ فِي ذَلِكَ مُنْهَزِمٌ فَيَصِيرُ الْعَبْدُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصًا، وَإِنَّمَا سُمُّوا مُلُوكًا لأَنَّهُمْ مَلَكُوا أَنْفُسَهُمْ فَقَهَرُوهَا وَاقْتَدَرُوا عَلَيْهَا، فَغَلَبُوهَا، وَظَفِرُوا بِهَا فَأَسَرُوهَا فَالْعَارِفُونَ مَالِكُونَ لأَنْفُسِهِمْ مُسْتَظْهِرُونَ عَلَيْهَا، وَالْغَافِلُونَ قَدْ مَلَكَتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ وَاسْتَظْهَرَتْ عَلَيْهِمْ بِتَلْوِينِ أَهْوَائِهَا، وَبُلُوغِ مَحَابِّهَا وَمُنَاهَا فِي الأَقْوَالِ وَالأَحْوَالِ وَسَائِرِ الأَفْعَالِ، وَلا يَفْلِتُ مَنْ أَسْرِ نَفْسِهِ وَخَدْعَتِهَا وَسُلْطَانِهَا وَغَلَبَةِ هَوَاهَا إِلا مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَإِذَا عَرَفَ نَفْسَهُ

عَلَى حَقِيقَةِ مَعْرِفَتِهَا، عَرَفَ بِارِيَهُ جَلَّ جَلالُهُ، فَإِذَا عَرَفَ نَفْسَهُ أَلْزَمَتْهُ مَعْرِفَتَهَا شَرِيطَةَ الْعُبُودِيَّةِ بِحَقِّ الرُّبُوبِيَّةِ وَإِعْطَاءِ الْوَحْدَانِيَّةِ حَقَّهَا "

Sehl b. Abdillah der ki: “Dünyanın kökü cehalettir. Dalları; yeme, içme, giyim, kuşam, süslenme, kadınlar, mal mülk, övünme ve zengin olmaktır. Meyveleri ise günahlardır. Günahların cezası; ısrardır. Israrın meyvesi gaflettir. Gafletin meyvesi Allah'a karşı görevlerini savsatmaktır.”

Dedi ki: “Allah'tan korkmayan ve amellerinde günah işleme korkusu olmayan bir kulun bütün azaları günahlarla yoğrulur. Kalbi de şeytanın elinde oyuncak olur. İlimle amel etse, ilim onu verâya (günah korkusuna) götürür, Allah'tan korktuğunda kalbi Allah'ın yanında olur.”

Dedi ki: “İlim rehberdir, akıl nasihat eder, nefis ikisinin arasında esirdir. Dünya geçici, âhiret bakidir. Böyle olunca düşman hezimete uğrar ve kul Allah'ın katında olanlara karışır. Bu insanlara sultan demişler, çünkü nefislerine hâkim olup kahrettiler ve yönettiler. Onu yendiler, muzaffer olup esir aldılar.

Ârifler nefislerine hâkimdirler, onu yönetirler. Gafilleri ise, nefisleri yönetir. İsteklerini, arzularına erişmeyi ve emellerini, güzel sözlerle ve çeşitli davranışlarla süsleyerek etkisine almıştır. Nefsinin esaretinden, yönetiminden ve tuzaklarından, kendini bilenler dışında kimse kurtulamaz. Kendini hakkıyla bilirse Rabbini bilir. Kendini bilince, marifet ona rububiyete karşı ubudiyetin şart olduğunu ve vahdaniyete hakkını vermesi gerektiğini gösterir.”

(١٥٣٨٤)- [٢٠٥/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ جَهْضَمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْفَضْلِ الشَّيْرَجِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ يَطَّلِعُ عَلَى أَهْلِ قَرْيَةٍ أَوْ بَلَدٍ فَيُرِيدُ أَنْ يَقْسِمَ لَهُمْ مِنْ نَفْسِهِ قَسْمًا فَلا يَجِدُ فِي قُلُوبِ الْعُلَمَاءِ وَلا فِي قُلُوبِ الزُّهَّادِ مَوْضِعًا لِتِلْكَ الْقِسْمَةِ مِنْ نَفْسِهِ، فِيمَنْ عَلَيْهِمْ أَنْ يَشْغَلَهُمْ بِالتَّعَبُّدِ عَنْ نَفْسِهِ "

Sehl b. Abdillah diyor ki: “Allah bir köyün veya şehrin halkına bakar, onlara kendinden bir paylaştırma yapmak ister. Bu topraklarda yaşayan âlimlerin ve zâhidlerin kalbinde, paylaştıracağı kendisine ibadet/dindarlık ile iştigal vazifesini yerleştirecek bir yer bulamaz.”

(١٥٣٨٥)- [٢٠٦/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ شِيرَازَ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ جَهْضَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " تَظْهَرُ فِي النَّاسِ أَشْيَاءُ يُنْزَعُ مِنْهُمُ الْخُشُوعُ بِتَرْكِهِمُ الْوَرَعَ وَيَذْهَبُ مِنْهُمُ الْعِلْمُ بِإِظْهَارِ الْكَلامِ، وَيُضَيِّعُونَ الْفَرَائِضَ، بِاجْتِهَادِهِمْ فِي النَّوَافِلِ، وَيَصِيرُ نَقْضُ الْعُهُودِ، وَتَضْيِيعُ الأَمَانَةِ، وَارْتِفَاعُهَا مِنْ بَيْنَهُمْ عِلْمًا، وَيُرْفَعُ مِنْ بَيْنِ الْمَنْسُوبِينَ إِلَى الصَّلاحِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ عِلْمُ الْخَشْيَةِ، وَعِلْمُ الْوَرَعِ، وَعِلْمُ الْمُرَاقَبَةِ، فَيَكُونُ بَدَلَ عِلْمِ الْخَشْيَةِ وَسَاوِسُ الدُّنْيَا، وَبَدَلَ عِلْمِ الْوَرَعِ وَسَاوِسُ الْعَدُوِّ، وَبَدَلَ عِلْمِ الْمُرَاقَبَةِ حَدِيثُ النَّفْسِ وَوَسَاوِسُهَا، قِيلَ: وَلِمَ ذَلِكَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ؟ قَالَ: تَظْهَرُ فِي الْقُرَّاءِ دَعْوَى التَّوَكُّلِ، وَالْحُبِّ، وَالْمَقَامَاتُ تَرَى أَحَدَهُمْ يَصُومُ وَيُصَلِّي عِشْرِينَ سَنَةً وَهُوَ يَأْكُلُ الرِّبَا، وَلا يَحْفَظُ لِسَانَهُ مِنَ الْغِيبَةِ، وَلا عَيْنَهُ وَجَوَارِحَهُ مِمَّا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ "

Sehl b. Abdillah der ki: “İnsanlar öyle davranmaya başlar ki; ciddiyeti terk ettikleri için Allah korkusu onlardan çekilip alınır. Her şeyi konuştukları için ilim onları terk eder. Nafile ibadetlerle uğraşıp, farzları kaybederler. Sözler tutulmaz olur, çok iyi bilinip konuşulmasına rağmen güven kaybolur. Dürüstlük mensupları içinden, âhir zamanda haşyet, vakar, murâkabe gibi ilimler ortaya çıkar. Haşyet ilminin bedeli dünya vesveseleri olur, vakar ilminin bedeli düşman vesveseleri olur ve murâkabe ilminin bedeli nefsin vesveseleri ve muhasebesi olur.”

Ona “Neden böyle olur, ey Ebû Muhammed?” dediklerinde şöyle devam etti: “İlimle uğraşanlar içinde tevekkül kavramı, sevgi ve makamlar ortaya çıkar. Bakarsın içlerinden birisi yirmi sene oruç tutar, namaz kılar ama faiz yer, dilini gıybetten alamaz, gözlerini ve organlarını Allah'ın yasaklarından alamaz.”

(١٥٣٨٦)- [٢٠٦/١٠] سَمِعْتُ أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِيَ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، يَقُولُ: قَالَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " أَخْلاقُ الإِسْلامِ وَالإِيمَانِ الْحَيَاءُ، وَكُفُّ الأَذَى، وَبَذْلُ الْمَعْرُوفِ وَالنَّصِيحَةُ، وَفِيهَا أَحْكَامُ التَّعَبُّدِ، وَقَالَ: الدُّنْيَا ثَلاثَةٌ: عَبِيدٌ وَرِجَالٌ وِفِتْيَانٌ، قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ﴾ ، وَ ﴿رِجَالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ﴾ ، ﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ﴾ ، ﴿سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ﴾ ، وَقِيلَ لَهُ: مَا انْشِرَاحُ الْقُلُوبِ؟ قَالَ:

قَبُولُ الْوَحْيِ: ﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ ، وَهُمُ الْمُدَّعُونَ الَّذِينَ يَدَّعُونَ الْحَوْلَ وَالْقُوَّةَ وَالْمَشِيئَةَ وَالإِرَادَةَ وَيَدَّعُونَ الاسْتِغْنَاءَ عَنِ اللَّهِ، وَالْقَلْبُ يَجُولُ، فَإِذَا قُلْتَ: اللَّهُ وَقَفَ، وَالْمَحْمُودُ مِنَ الدُّنْيَا الْمَسَاجِدُ شَارَكَنَا فِيهَا الْمَلائِكَةُ وَالْمَذْمُومُ الْبَطْنُ وَالْفَرْجُ شَارَكَنَا فِيهَا أَهْلُ الذِّمَّةِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: " يَا عَبْدِي لا تُذْنِبْ "، يَقُولُ الْعَبْدُ: لا بُدَّ لِي، يَقُولُ اللَّهُ: " فَإِذَا أَذْنَبْتَ فَتُبْ إِلَيَّ حَتَّى أَقْبَلَكَ "، قَالَ الْعَبْدُ: لا أَفْعَلُ، لأَنَّ الأَصْلَ هُوَ الْبَطْنُ وَالْفَرْجُ، قَالَ الرَّبُّ: " فَكُنْ مَكَانَكَ حَتَّى أَجِيئَكَ "، قَالَ الْعَبْدُ: بِأَيِّ شَيْءٍ تَجِيءُ إِلَيَّ؟ قَالَ: " بِالْجُوعِ وَالْفَقْرِ وَالْعُرْيِ "، وَقَالَ: خَلَقَ اللَّهُ الإِنْسَانَ عَلَى أَرْبَعِ طَبَائِعَ: طَبْعُ الْبَهَائِمِ، وَطَبْعُ الشَّيَاطِينِ، وَطَبْعُ السَّحَرَةِ، وَطَبْعُ الأَبَالِسَةِ، فَمِنْ طَبْعِ الْبَهَائِمِ: الْبَطْنُ وَالْفَرْجُ، قَوْلُهُ: ﴿ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا﴾ ، وَطَبْعُ الشَّيَاطِينِ: اللَّهْوُ، وَاللَّعِبُ، وَالزِّينَةُ، وَالتَّكَاثُرُ، [٢٠٧/١٠] وَالتَّفَاخُرُ، قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الأَمْوَالِ وَالأَوْلادِ﴾ ، وَمَنْ طَبْعِ السَّحَرَةِ: الْمَكْرُ، وَالْخَدِيعَةُ ﴿وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ﴾ ، ﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ ، وَمِنْ طَبْعِ الأَبَالِسَةِ: الإِبَاءُ، وَالاسْتِكْبَارُ، قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿إِلا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ﴾ ، وَاسْتَعْبَدَ اللَّهُ الْعِبَادَ بِالتَّسْبِيحِ، وَالتَّقْدِيسِ، وَالتَّحْمِيدِ، وَالشُّكْرِ حَتَّى يَسْلَمُوا، مِنْ طَبْعِ الشَّيَاطِينِ اللَّهْوُ وَاللَّعِبُ، يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: وَمَنْ عِنْدَهُ ﴿لا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ﴾ ، وَقَوْلُهُ: ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لا يَفْتُرُونَ﴾ ، وَمِنْ طَبْعِ السَّحَرَةِ اسْتَعْبَدَهُمُ اللَّهُ بِالاقْتِدَاءِ بِالنَّبِيِّ ﷺ بِالنَّصِيحَةِ، وَالرَّحْمَةِ، وَالصِّدْقِ، وَالإِنْصَافِ، وَالتَّفْضِيلِ، وَالاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ، وَالصَّبْرِ عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْمَمَاتِ، وَمِنْ طَبْعِ الأَبَالِسَةِ اسْتَعْبَدَهُمُ اللَّهُ بِالدُّعَاءِ، وَالصُّرَاخِ، وَالتَّضَرُّعِ، وَالالْتِجَاءِ، قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلا دُعَاؤُكُمْ يَسْلَمُ بِهِ الْعِبَادُ إِذْ يَعْتَصِمُونَ بِهِ وَقَوْلِهِ: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلا تَفَرَّقُوا﴾ ، ﴿وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ، حَتَّى يَسْلَمُوا مِنْ طَبْعِ الأَبَالِسَةِ، وَقَالَ: مَعْرِفَةٌ وَإِقْرَارٌ وَإِيمَانٌ وَعَمَلٌ وَخَوْفٌ وَرَجَاءٌ وَحُبٌّ وَشَوْقٌ وَجَنَّةٌ وَنَارٌ، فَالْمَعْرِفَةُ خَوْفٌ، وَالإِقْرَارُ رَجَاءٌ، وَالإِيمَانُ خَوْفٌ، وَالْعَمَلُ رَجَاءٌ، وَالْخَوْفُ رَهْبَةٌ، وَالْحُبُّ رَجَاءٌ، وَالشَّوْقُ خَوْفُ بُعْدٍ، وَقَالَ: هِيَ نِعْمَةٌ وَمُصِيبَةٌ، فَالنِّعْمَةُ مَا دَعَا اللَّهُ الْخَلْقَ إِلَيْهِ مِنْ مَعْرِفَتِهِ، وَالْمُصِيبَةُ مَا ابْتَلاهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ وَمُخَالَفَتِهَا، وَقَالَ: اللَّهُ مَعَنَا قَرِيبٌ إِلَيْنَا فَلا بُدَّ لَنَا مِنْ أَنْ نَكُونَ مَعَهُ نُؤْثِرُهُ وَنُطِيعُهُ فَيَكُونُ إِيثَارُنَا لَهُ صِدْقَنَا بِعِلْمِنَا فِيهِ، وَقَالَ: الْعَاصُونَ يَعِيشُونَ فِي رَحْمَةِ الْعِلْمِ وَالْمُطِيعُونَ يَعِيشُونَ فِي رَحْمَةِ الْقُرْبِ، وَقَالَ: مَا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ لأَنْفُسِهِمْ وَلا

لِغَيْرِهِمْ إِنَّمَا خَلَقَهُمْ إِظْهَارًا لِمُلْكِهِ وَالْمُلْكُ لا يَكُونُ إِلا بِتَوَلٍّ وَتَبَرٍ، فَقَالَ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ
الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلا لِيَعْبُدُونِ﴾ ، وَقَالَ: لا بُدَّ لِلْخَلْقِ أَنْ يَعْبُدُوا شَيْئًا فَمَنْ لا يَعْبُدُ اللَّهَ فَلا بُدَّ
لَهُ مِنْ عِبَادَةِ شَيْءٍ، وَمَنْ لا يُطِيعُ اللَّهَ فَلا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ يُطِيعَ شَيْئًا، وَمَنْ لَمْ يَتَوَلَّ اللَّهَ فَلا
بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَوَلَّى شَيْئًا غَيْرَ اللَّهِ، وَكَذَلِكَ جَمِيعُ الأَشْيَاءِ، لِذَلِكَ خَلَقَهُمْ، وَقَالَ: لَيْسَ وَرَاءَ
اللَّهِ مُنْتَهًى، قَالَ: نِهَايَةٌ يُنْتَهَى إِلَيْهَا، وَقَالَ: لَيْسَ لَهُ وَرَاءٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ اللَّهِ وَرَاءٌ هُوَ وَرَاءَ كُلِّ
شَيْءٍ جَلَّ اللَّهُ وَعَزَّ شَأْنُهُ "

Sehl b. Abdillah der ki: “İslam'ın ve imanın ahlâkı; utanma duygusu, insanlara eziyet etmekten sakınmak, nasihat ve iyiliği yaymak, bunun yanında ibadet bilgilerini yaymak.”

Dedi ki: Dünyada üç tür insan vardır; kullar, adamlar ve delikanlılar. Bunun delili Allah'ın şu âyetleridir: “**Rahmân'ın kulları...**”[1], “**Ticaret ve alışverişin oyalamadığı adamlar...**”[2], “**Onlar Rablerine iman eden delikanlılardır...**”[3], “**Bir delikanlının onlardan bahsettiğini duyduk...**”[4].

Ona “Kalpleri ferahlatan nedir?” dediklerinde şöyle dedi: “**Allah'ı anmak konusunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun!**”[5] vahyini kabul etmektir. Bunlar iddia edenlerdir; güç ve kuvvetin, karar vermenin, iradenin kendilerinde olduğunu iddia edenlerdir. Allah'tan müstağni olduklarını iddia ederler. Kalp dolanıp durur, «Allah» dediğin anda durur. Dünyanın en güzel yeri mescidlerdir. Bize orada melekler, midesini sevmeyenler, şehevi arzuları sevmeyenler eşlik ederler. Bize orada zimmet ehli eşlik eder.

Allah der ki: “Ey kulum günah işleme.” Kul “Mümkün değil” der, bunun üzerine Allah “Günah işlersen bana tövbe et, tövbeni kabul edeyim” der. Kul “Yapamam, çünkü mide ve şehevi arzular önemlidir” der. Rab

---

[1] Furkân Sur. 63

[2] Nûr Sur. 37

[3] Kehf Sur. 13

[4] Enbiyâ Sur. 60

[5] Zümer Sur. 22

"Öyle bir yerde ol ki sana geleyim" deyince "Bana nasıl geleceksin?" der. Rab "Açlık, fakirlik ve açıkta kalma şeklinde gelirim" der.

Dedi ki: "Allah insanı bir tabiat üzerine yaratmıştır; hayvan tabiatı, şeytan tabiatı, sihirbaz tabiatı ve iblisler tabiatı.

Hayvan tabiatı mide ve şehevi arzulardır. Allah der ki: **"Bırak yesinler ve eğlensinler..."**[1]

Şeytan tabiatı oyun, eğlence, süslenme, daha fazlasını isteme ve övünme. Allah diyor ki: **"Dünya hayatı oyun, eğlence, aranızda bir övünme aracı ve daha fazla mal ve çocuk edinme isteğinden ibarettir."**[2]

Sihirbaz tabiatı, tuzak ve hiledir: "**Onlar tuzak kuruyorlar, Allah da tuzak kurar. Allah tuzak kuranların en iyisidir**"[3] ve **"Onlar Allah'ı kandırmaya çalışıyorlar, oysa Allah onlara kandırmanın ne olduğunu gösterecektir"**[4] bunun delilidir.

İblis tabiatı inat ve kibirdir. Allah şöyle buyuruyor: "**İblis dışında hepsi secde ettiler. O inat edip kibir gösterdi.**"[5]

Allah, şeytanların oyun ve eğlence huylarından etkilenmemeleri için, kulları tesbih, takdis, hamd ve şükür ile ibadet etmelerini sağladı. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "**O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih ederler ve yalnız O'na secde ederler**"[6] ve **"Onlar bıkıp usanmadan gece gündüz O'nu tesbih ederler"**[7]

Allah, sihirbaz tabiatlı olanlara, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ittiba, nasihat, merhamet, doğruluk, insaflı olmak, Allah'tan yardım istemelerini tavsiye etmiş ve ölünceye kadar bunlara sabretmelerini istemiştir.

---

[1] Hicr Sur. 3

[2] Hadîd Sur. 20

[3] Enfâl Sur. 30

[4] Nisâ Sur. 142

[5] Bakara Sur. 34

[6] A'râf Sur. 206

[7] Enbiyâ Sur. 20

İblis tabiatlı olanların dua, yakarma, yalvarma, sığınma ile kulluk etmelerini istemiştir, **“De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?”**[1] Kullar O'na tutunursa tehlikelerden uzak olurlar, Allah kulların İblis tabiatından kurtulmaları için: “**Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın ve ayrılmayın**”[2] ve **“Her kim Allah'a bağlanırsa, kesinlikle doğru yola iletilmiştir”**[3] buyurmuştur.

Dedi ki: “Marifet, ikrar, iman, amel, havf, recâ, sevgi, aşk, cennet ve cehennem. Marifet havftır, ikrar recâdır. İman havf, amel recâdır. Havf saygıdır, sevgi recâdır. Aşk uzak kalma korkusudur.”

Dedi ki: “Nimet ve musibet! Nimet; Allah'ın, kulları marifete çağırmasıdır. Musibet ise; onları imtihana tâbi tutmasıdır.”

Dedi ki: “Allah bizimledir, bize yakındır, kesinlikle O'nunla olmamız lazımdır. O'nu her şeyden üstün tutup itaat etmemiz lazım. O'nu her şeyden üstün tutmamız, O'nu bildiğimizi doğrulamamızdır.”

Dedi ki: “İsyankârlar, ilmin merhametinde yaşarlar. İtaat edenler, kurbiyetin merhametinde yaşarlar.”

Dedi ki: “Allah insanları kendileri için veya başkaları için yaratmamıştır. Onları, saltanatını göstermek için yaratmıştır. Saltanat ise ancak yönetimi elinde tutmak ve hükümran olmakla olur. Allah: «**Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım**»[4] buyurmuştur.”

Dedi ki: “İnsanlar muhakkak bir şeye ibadet ederler. Allah'a ibadet etmezlerse başka bir şeye ibadet ederler. Allah'a itaat etmeyen kesinlikle bir şeye itaat eder. Allah'ı dost edinmeyen kesinlikle Allah dışında bir şeyi dost edinir. Her şey böyledir, zira Allah onları bunun için yaratmıştır.”

Dedi ki: “Allah'tan ötesinde bir yer yoktur. O, varılacak son hedeftir.

---

[1] Furkan Sur. 77

[2] Âl-i İmrân Sur. 103

[3] Âl-i İmrân Sur. 101

[4] Zâriyât Sur. 56

Ötesi veya arkası yoktur. Allah'ın ötesi yoktur. O, her şeyin ötesindedir. Allah'ın şanı, izzetli ve yücedir.”

(١٥٣٨٧)- [٢٠٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ، يَقُولُ: كُنْتُ عِنْدَ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ، وَقَالَ: يَا أَسْتَاذُ، أَيُّ شَيْءٍ الْقُوتُ؟، قَالَ: " الذِّكْرُ الدَّائِمُ "، قَالَ الرَّجُلُ: لَمْ أَسْأَلْكَ عَنْ هَذَا إِنَّمَا سَأَلْتُكَ عَنْ قِوَامِ النَّفْسِ، فَقَالَ: يَا رَجُلُ، لا تَقْدُمُ الأَشْيَاءُ إِلا بِاللَّهِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَمْ أَعْنِ هَذَا سَأَلْتُكَ عَمَّا لا بُدُّ مِنْهُ، فَقَالَ: يَا فَتَى لا بُدَّ مِنَ اللَّهِ "

Ahmed b. Muhammed b. Sâlim bildiriyor: Sehl b. Abdillah'ın yanındaydım. Yanına bir adam girip: “Üstad! Azık nedir?” diye sorunca: “Devamlı zikirdir” dedi. Adam: “Ben sana bunu sormadım, nefsin ihtiyacını sordum” deyince: “Delikanlı! Sadece Allah için iş yap” dedi. Adam: “Ben bunu kasd etmedim, kesinlikle gözetmemiz gerekeni sordum” deyince: “Delikanlı! Kesinlikle gözetilmesi gereken Allah'tır” dedi.

(١٥٣٨٨)- [٢٠٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَاذَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ سَالِمٍ، يَقُولُ: سُئِلَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: عَنْ سِرِّ النَّفْسِ؟، فَقَالَ: " لِلنَّفْسِ سِرٌّ مَا ظَهَرَ ذَلِكَ السِّرُّ عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ إِلا عَلَى فِرْعَوْنَ، فَقَالَ: أَنَا رَبُّكُمُ الأَعْلَى، وَلَهَا سَبْعَةُ حُجُبٍ سَمَاوِيَّةٍ، وَسَبْعَةُ حُجُبٍ أَرْضِيَّةٍ، فَكُلَّمَا يَدْفِنُ الْعَبْدُ نَفْسَهُ أَرْضًا سَمَا قَلْبُهُ سَمَاءً، فَإِذَا دُفِنَتِ النَّفْسُ تَحْتَ الثَّرَى وَصَلَ الْقَلْبُ إِلَى الْعَرْشِ "

İbn Sâlim bildiriyor: Sehl b. Abdillah'a, nefsin sırrını sordular. Dedi ki: “Nefsin bir sırrı vardır, bu sır insanlar içinde sadece Firavun'da ortaya çıkmıştır. O kalkıp “Ben sizin yüce rabbinizim” demişti. Bu nefsin yedi tane semavi, yedi de arzî örtüsü vardır. Kul nefsini yeryüzüne gömdükçe, semada kalbi bir derece yükselir. Nefis toprağa gömülünce kalp Arş'a ulaşır.”

(١٥٣٨٩)- [٢٠٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " الْقَلْبُ رَقِيقٌ يُؤَثِّرُ فِيهِ الشَّيْءُ الْيَسِيرُ، فَاحْذَرُوا عَلَيْهِ مِنَ الْخَطَرَاتِ الْمَذْمُومَةِ، فَإِنَّ أَثَرَ الْقَلِيلِ عَلَيْهِ كَثِيرٌ "

Sehl dedi ki: “Kalp incedir, basit şeyler onu etkiler. Onu istenmeyen tehlikelerden muhafaza edin.”

(١٥٣٩٠)- [٢٠٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " كُلُّ شَيْءٍ دُونَ اللَّهِ فَهُوَ وَسْوَسَةٌ "

Sehl der ki: "Allah dışında olan her şey vesvesedir."

(١٥٣٩١)- [٢٠٨/١٠] قَالَ: وَسُئِلَ سَهْلٌ: عَنْ قَوْلِهِ: مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ، قَالَ: " مَنْ عَرَّفَ نَفْسَهُ لِرَبِّهِ عَرَّفَ رَبَّهُ لِنَفْسِهِ "

Sehl'e: "Kim nefsini tanırsa, Rabbini tanır" sözü sorulduğunda: "Kim kendini Rabbine tanıtırsa, Rabbi de ona kendisini tanıtır" dedi.

(١٥٣٩٢)- [٢٠٨/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْجَوْرَبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: " الطَّهَارَةُ عَلَى ثَلاثَةِ أَوْجُهٍ: طَهَارَةُ الْعِلْمِ مِنَ الْجَهْلِ، وَطَهَارَةُ الذِّكْرِ مِنَ النِّسْيَانِ، وَطَهَارَةُ الطَّاعَةِ مِنَ الْمَعْصِيَةِ، وَقَالَ: جِنَايَةُ الْخَاصِّ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ جِنَايَةِ الْعَامِّ، وَجِنَايَةُ الْخَاصِّ السُّكُونُ إِلَى غَيْرِ اللَّهِ تَعَالَى وَالأُنْسُ بِسِوَاهُ، وَقَالَ: تَسْتَأْنِسُ الْجَوَارِحُ أَوَّلا بِالْعَقْلِ، ثُمَّ يَسْتَأْنِسُ الْعَقْلُ بِالْعِلْمِ، ثُمَّ يَسْتَأْنِسُ الْعَبْدُ بِاللَّهِ، وَقَالَ: مَنِ اهْتَمَّ لِلْخَيْرِ لا يَكُونُ لِلرَّبِّ عِنْدَهُ قَدْرٌ، وَقَالَ: كُلُّ عُقُوبَةٍ طَهَارَةٌ إِلا عُقُوبَةَ الْقَلْبِ فَإِنَّهَا قَسْوَةٌ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Temizlik üç şekilde olur: İlmin cehaletten temizlenmesi, zikrin nisyandan temizlenmesi ve kulluğun isyandan temizlenmesi."

Dedi ki: "Has insanları cinâyeti, avamın cinâyetinden daha büyüktür. Has insanların cinâyeti, Allah dışındakilere sığınıp masivâda ünsiyet bulmaktır."

Dedi ki: "Önce azalar akılla anlaşır, sonra akıl ilimle arkadaş olur, sonra kul Allah'ta ünsiyet bulur."

Dedi ki: "Kim iyiliğe önem verirse, Allah'ın onun üzerinde hakkı kalmaz."

Dedi ki: "Her musibet temizliktir, ancak kalbin musibeti hariç; o kasvettir."

(١٥٣٩٣)- [٢٠٨/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ سَهْلا، يَقُولُ: " يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ أُعْطِيتُمِ الإِقْرَارَ مِنَ اللِّسَانِ، وَالْيَقِينَ مِنَ الْقَلْبِ وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ، وَإِنَّ

لَهُ يَوْمًا يَبْعَثُكُمْ فِيهِ وَيَسْأَلُكُمْ عَنْ مَثَاقِيلِ الذَّرِّ مِنْ أَعْمَالِكُمْ مِنْ خَيْرٍ يَجْزِيكُمْ بِهِ أَوْ شَرٍّ يُعَاقِبُكُمْ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ أَوْ يَعْفُوَ عَنْهُ، قَالَ تَعَالَى: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ﴾ ، فَإِنَّ الْخَرْدَلَةَ إِذَا كُسِرَتْ يَكُونُ الْبَعْضُ مِنْهَا شَيْئًا، قَالَ: ﴿إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ ، قِيلَ: فَكَيْفَ الْحِيلَةُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ؟ قَالَ: فِي خَمْسَةِ أَشْيَاءَ لا بُدَّ لَكُمْ مِنْهَا: أَكَلُ الْحَلالِ، وَلَبْسُ الْحَلالِ الَّذِينَ تُؤَدُّونَ بِهِمَا الْفَرَائِضَ، وَحِفْظُ الْجَوَارِحِ كُلِّهَا عَمَّا نَهَاكُمُ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَدَاءُ حُقُوقِ اللَّهِ ﷾ كَمَا أَمَرَكُمْ بِهَا، وَكُفُّ الأَذَى لِكَيْ لا تَذْهَبَ أَعْمَالُكُمْ فِي الْقِيَامَةِ، وَتَسْلَمَ لَكُمْ أَعْمَالُكُمْ، وَالْخَامِسَةُ الاسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ وَبِمَا عِنْدَهُ وَالْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ، وَذِكْرُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ كَيْ يُتِمَّ لَكُمْ ذَلِكَ فَاجْتَهِدُوا فِي ذَلِكَ إِلَى الْمَمَاتِ، قِيلَ: كَيْفَ تُصْبِحُ لِلْعَبْدِ هَذِهِ الْخِصَالُ؟ قَالَ: لا بُدَّ لَهُ مِنْ عَشَرَةِ أَشْيَاءَ يَدَعُ خَمْسًا وَيَتَمَسَّكُ بِخَمْسٍ: يَدَعُ وَسَاوِسَ الْعَدُوِّ وَالْقَبُولَ مِنْهُ، وَيَتَّبِعُ الْعَقْلَ فِيمَا يَنْصَحُهُ وَيَكُونُ فِيهِ رِضَا اللَّهِ، وَيَدَعُ اهْتِمَامَهُ لِلدُّنْيَا وَاغْتِبَاطَهُ بِهَا لأَهْلِهَا، وَيَدَعُ اتِّبَاعَ الْهَوَى وَيُؤْثِرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ حَالٍ مِنْ أَحْوَالِهِ، وَيَدَعُ الْمَعْصِيَةَ وَالاسْتِعَانَةَ بِهَا، وَيَشْتَغِلُ بِالطَّاعَةِ، وَيَرْغَبُ فِيهَا وَيَجْتَنِبُ الْجَهْلَ وَالْقِيَامَ عَلَيْهِ وَلا يَدْنُو مِنْ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا حَتَّى يَحْكُمَ عَلَيْهِ فِيهِ وَيَطْلُبَ بَدَلَ الْجَهْلِ الْعِلْمَ وَالْعَمَلَ بِهِ فَهَذِهِ عَشَرَةُ أَشْيَاءَ، قِيلَ لَهُ: كَيْفَ لَهُ يَفْهَمُ هَذَا وَيَعْلَمُ إِيشْ عَلَيْهِ وَيَعْمَلُ بِهِ؟ قَالَ: لا بُدَّ لَهُ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: لا يتعنى، لا يُتْعِبُ نَفْسَهُ، وَلا يُفْنِي عُمْرَهُ فِي جَمْعِ مَالٍ يَصِيرُ آخِرُهُ إِلَى الْمِيرَاثِ، وَلا يُتْعِبُ نَفْسَهُ، وَلا يَشْتَغِلُ بِبِنَاءٍ يَصِيرُ آخِرُهُ إِلَى الْخَرَابِ، وَلا يَرْغَبُ فِي أَكْلِ مَا يَصِيرُ آخِرُهُ إِلَى التَّفْلِ وَالْكَنِيفِ وَلا فِي لِبَاسٍ يَصِيرُ آخِرُهُ إِلَى الْمَزَابِلِ وَلا يَتَّخِذُ أَحْبَابًا يَصِيرُ آخِرُهُمْ إِلَى التُّرَابِ وَيُخْلِصُ وُدَّهُ وَحُبَّهُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ وَلا يَزَالُ حَيًّا قَيُّومًا فَعَّالا لِمَا يَشَاءُ، قِيلَ: وَكَيْفَ يَقْوَى عَلَى هَذَا؟ وَبِمَ يَقْوَى عَلَيْهِ؟ قَالَ: بِإِيمَانِهِ، قِيلَ: كَيْفَ بِإِيمَانِهِ؟ قَالَ: بِعِلْمِهِ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ، وَأَنَّ اللَّهَ مَوْلاهُ وَشَاهِدُهُ عَالِمٌ بِهِ وَبِضَمَائِرِهِ قَائِمٌ عَلَيْهِ، قَالَ اللَّهُ ﷾: ﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ ، وَيَعْلَمُ أَنَّ مَضَرَّتَهُ وَمَنْفَعَتَهُ بِيَدِهِ، قَادِرٌ عَلَى فَرَحِهِ وَسُرُورِهِ، قَادِرٌ عَلَى غَمِّهِ وَأَنَّهُ بِهِ رَءُوفٌ رَحِيمٌ، فَهَذِهِ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ لا بُدَّ لَهُ مِنْهَا، وَخَمْسَةٌ أُخَرُ لا بُدَّ لَهُ مِنْهَا: لُزُومُ قَلْبِهِ عَلَى مُشَاهَدَةِ اللَّهِ إِيَّاهُ، وَقِيَامُهُ عَلَيْهِ مُطَّلِعًا عَلَى ضَمِيرِهِ، قَالَ اللَّهُ ﷾: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾ ، فَيَرَاهُ بِقَلْبِهِ

قَرِيبًا مِنْهُ فَيَسْتَحْيِي مِنْهُ وَيَخَافُهُ، وَيَرْجُوهُ، وَيُحِبُّهُ، وَيُؤْثِرُهُ، وَيَلْتَجِئُ إِلَيْهِ، وَيُظْهِرُ فقْرَهُ، وَفَاقَتَهُ لَهُ، وَيَنْقَطِعُ إِلَيْهِ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ، فَهَذِهِ مَا لا بُدَّ لِلْخَلْقِ أَجْمَعِينَ مِنْهَا أَنْ يَعْمَلُوا بِهَا بَعْثَ اللَّهِ تَعَالَى أَنْبِيَاءَهُ عَلَيْهِمُ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ بِهَذَا، وَلِهَذَا وَفِي هَذَا وَأَنْزَلَ الْكِتَابَ لِهَذَا وَجَاءَتِ الآثَارُ عَنْ نَبِيِّنَا ﷺ عَلَى هَذَا وَعَنْ أَصْحَابِهِ، وَالتَّابِعِينَ وَعَمِلُوا بِهِ حَتَّى فَارَقُوا الدُّنْيَا، وَكَانُوا عَلَى هَذَا لا يُنْكِرُ إِلا جَاهِلٌ "

Sehl der ki: Ey Müslümanlar, size dil ile ikrar ve kalb ile iman kabiliyeti verilmiştir. Zira Allah, **“O'nun benzeri gibi olan hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.”** O'nun bir günü vardır, o gün sizi diriltecektir. Size amellerinizin zerre miktarı ağırlığını soracak, iyilikleri ödüllendirip kötülükleri isterse affedip isterse cezalandıracak. Allah şöyle buyuruyor: **“Kıyamet günü doğru teraziler kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapılanı ortaya koyarız. Hesap gören olarak Biz yeteriz.”**[1] Hardal tanesi kırıldığında da bir parça kalır. **“İşlediğin şey, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, Allah onu getirip meydana koyar. Doğrusu Allah Latif'tir, haberdardır”**[2]

Sehl'e “Ey Ebû Abdillah! Çare nedir?” diye sorduklarında şöyle devam etti: “Beş şey vardır ki bunları yapmak zorundasınız: Helal yemek ve helal giymek; çünkü bu giyimle farzları yerine getiriyorsunuz; azalarınızın hepsini Allah'ın yasaklarından uzak tutmak, Allah'ın size emrettiği emirleri eda etmek, amellerinizin kıyamet gününde boşa gitmemesi için insanları rahatsız etmekten kaçınmak. Beşincisi de; Allah'a ve yanındakilere sığınmak, insanların elindekinden ümidini kesmek, gece gündüz O'nu zikretmek. Böylece vazifenizi tamamlamış olursunuz. Ölünceye kadar bu şekilde çalışın.”

Ona: “Kul bu özellikleri nasıl elde edebilir?” diye sorduklarında ise şöyle devam etti: “Bunun için on madde vardır, beşini terk eder, beşine tutunur. Düşmanın vesveselerini ve ondan bir şey kabul etmeyi terk eder, aklın tavsiyelerine ve Allah'ın rızasını kazanacağı şeylere tâbi olur. Dünyaya değer vermeyi ve ehline uymayı terk eder, hevâsına uymayı terk eder, her halükarda Allah'ı üstün tutar. Günahları ve günahlardan medet ummayı terk eder, ibadetle uğraşıp, ona rağbet eder. Cehaletten ve onunla amel etmekten uzak durur, kötü olduğuna hüküm vermeden dünya işlerinden hiç birine yaklaşmaz. Cehaletin yerine ilim taleb eder, onunla amel eder. İşte size on tavsiye."

---

[1] Enbiya Sur. 47

[2] Lokmân Sur. 16

Ona: "Kişi bunu nasıl anlayacak, görevlerinin ne olduğunu ve nasıl yapacağını nereden bilecek?" diye sorduklarında şöyle dedi: "Bunun için beş şey lazımdır. Sonunda başkasına miras kalacak mal mülk için, önem vermeyecek, kendini yormayacak ve ömrünü tüketmeyecek. Sonunda harâb olacak bir ev için, kendini yormayacak, uğraşmayacak. Sonunda pislik olup tuvalete gidecek olan bir yemek için, uğraşıp durmayacak. Çürüyüp çöpe atılacak giyeceklerle uğraşmayacak. Toprak olacak sevgililer edinmeyecek. Sevgisini ve dostluğunu sadece Allah'a verecek. Zira O, Kahhar'dır, Ezeli'dir ve Ebedi'dir. Hayy ve Kayyûm, istediğini yaptırandır."

Ona: "Kişi bunları nasıl yapabilir? Yapmaya nasıl güç bulabilir?" dediklerinde "İmanıyla" diye cevap verdi. "Nasıl?" dediler, şöyle devam etti: "Allah'a kul olduğunu bilecek, Allah'ın onun Mevlası olduğunu, onu devamlı gördüğünü, her şeyini bildiğini bilecek, hücrelerinde olanı bildiğini ve başında durduğunu bilecek. Allah: «**Her kesin yaptığını gözeten Allah**»[1] buyuruyor. Faydasının ve zararının Allah'ın elinde olduğunu bilecek. Onu sevindirip mutlu etmeye kadirdir. Onu üzmeye de kadirdir; O, Raûf ve Rahîm'dir.

Beş şey daha vardır: Kalbinin devamlı Allah'ın kendisini müşâhede ettiğini bilmesi ve hücrelerine kadar muttali olduğunu hissetmesidir. Allah: "**Allah'ın, sizin gönlünüzdekini bildiğini bilin ve O'ndan sakının**"[2] buyuruyor. Kişi kalbiyle Allah'ın kendisine yakın olduğunu görür, ondan utanır, korkar, onu ister, sever, üstün tutar, ona sığınır, muhtaç olduğunu itiraf eder, üstünlüğünü kabul eder ve her zaman her şeyiyle O'na yönelir. Bütün insanların bunları yerine getirmeleri şarttır. Allah peygamberlerini bunun için gönderdi. Bunu öğretmeleri ve bunu uygulamaları için gönderdi. Kitab'ını bunun için gönderdi, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hadisleri bu meyanda varit oldu, ashâbının söz ve davranışları bunu anlattı. Tabiûn dünyadan ayrılıncaya kadar bununla amel etti. Bunları cahiller dışında kimse inkâr etmez."

---

[1] Ra'd Sur. 33

[2] Bakara Sur. 235

(١٥٣٩٤)- [٢١٠/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّيَ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ يَعْقُوبَ بْنَ اللَّيْثِ، اعْتَقَلَ بَطْنُهُ فِي بَعْضِ كُوَرِ الأَهْوَازِ فَجَمَعَ الأَطِبَّاءَ فَلَمْ يُغْنُوا عَنْهُ شَيْئًا فَذُكِرَ لَهُ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَأَمَرَ بِإِحْضَارِهِ فِي الْعَمَارِيَّاتِ، فَأُحْضِرَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَعَدَ عَلَى رَأْسِهِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ أَرَيْتَهُ ذُلَّ الْمَعْصِيَةِ، فَأَرِهِ عِزَّ الطَّاعَةِ فَفُرِّجَ عَنْهُ مِنْ سَاعَتِهِ فَأَخْرَجَ إِلَيْهِ مَالا وَثِيَابًا فَرَدَّهَا وَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهُ شَيْئًا، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى تُسْتَرَ، قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: لَوْ قَبِلْتَ ذَلِكَ الْمَالَ وَفَرَّقْتَهُ عَلَى الْفُقَرَاءِ، فَقَالَ لَهُ: انْظُرْ إِلَى الأَرْضِ، فَنَظَرَ فَإِذَا الأَرْضُ كُلُّهَا بَيْنَ يَدَيْهِ ذَهَبًا، فَقَالَ: مَنْ كَانَ حَالُهُ مَعَ اللَّهِ هَذَا لا يَسْتَكْثِرُ مَالَ يَعْقُوبَ بْنِ اللَّيْثِ "

Hasan b. Mûsâ, dedesinin şöyle dediğini bildiriyor: Duyduğuma göre Yakûb b. Leys, Ehvâz körüklerinden birinde karnını yakmış. Doktorlar toplandı, ama bir şey yapamadılar. Sehl b. Abdillah'tan bahsettiler. Çağrılmasını istedi, imaretlerin birinden çağrıldı. Yanına girince başının yanında oturup şöyle dua etti: Allahım! Ona günahlarının zilletini gösterdin, ibadetin şerefini göster." O anda iyileşti, Leys kendisine elbiseler ve para çıkarıp teklif etti, ondan bir şey kabul etmedi. Tüster'e döndüğünde arkadaşlarından birisi kendisine: "Keşke o parayı kabul edip fakirlere dağıtsaydın" dedi. ona: "Yere bak" dedi. Adam yere bakınca, gördüğü bütün yerin altın olduğunu gördü. Dedi ki: "Allah'ın katında bu halde olan, Yakûb b. Leys'in malını neylesin."

(١٥٣٩٥)- [٢١٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ يَحْكِي، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ أَبِي الْعَبَّاسِ الْخَوَّاصِ، قَالَ: " كُنْتُ أُحِبُّ الْوُقُوفَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ أَسْرَارِ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ أَصْحَابِهِ عَنْ قُوَّتِهِ فَلَمْ يخْبِرْنِي أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْهُ بِشَيْءٍ،

فَقَصَدْتُ مَجْلِسَهُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي، فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَأَطَلْتُ الْقِيَامَ وَهُوَ قَائِمٌ لا يَرْكَعُ، فَإِذَا أَنَا بِشَاةٍ جَاءَتْ فَرَجَمَتْ بَابَ الْمَسْجِدِ وَأَنَا أَرَاهَا، فَلَمَّا سَمِعَ حَرَكَةَ الْبَابِ رَكَعَ وَسَجَدَ وَسَلَّمَ وَخَرَجَ وَفَتَحَ الْبَابَ، فَدَنَتِ الشَّاةُ مِنْهُ وَوَقَفَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَمَسَحَ ضَرْعَهَا، وَكَانَ قَدْ أَخَذَ قَدَحًا مِنْ طَاقِ الْمَسْجِدِ، فَحَلَبَهَا وَجَلَسَ فَشَرِبَ ثُمَّ مَسَحَ بِضَرْعِهَا وَكَلَّمَهَا بِالْفَارِسِيَّةِ فَذَهَبَتْ إِلَى الصَّحْرَاءِ وَرَجَعَ هُوَ إِلَى مِحْرَابِهِ، وَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَالِمٍ: عَرَفْتُ سَهْلا سِنِينَ مِنْ عُمُرِهِ كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ بِفَرْدِ رَجْلٍ يُنَاجِي رَبَّهُ حَتَّى يُصْبِحَ "

Ebu'l-Abbâs el-Havvâs'ın dostlarından biri diyor ki: Sehl b. Abdillah'ın hayatını merak ediyordum. Dostlarına gücünü sordum, kimse bana bir şey söylemedi, bir gece meclisine gitmeye karar verip gittim. Baktım kalkmış namaz kılıyordu. Epey bekledim, ayakta durmuş rükuya gitmiyordu. O sırada bir koyunun geldiğini fark ettim. Gelip mescidin kapısını itmeye başladı. Ben de görüyordum. Sehl, kapının hareketini duyunca, rükuya gitti, secdelerini yapıp selam verdi. Kalkıp kapıyı açtı. Koyun yanına yaklaştı ve önünde durdu. Sehl koyunun memelerini kontrol etti, mescidin duvardaki gözünden bir kâse almıştı. Koyunu sağdı, oturup içti. Sonra sütünü bir daha kontrol etti, ona Farsça bir şeyler söyledi, koyun çekip gitti, kendisi de mihrabına döndü.

(١٥٣٩٦)- [٢١١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ، قَالَ: قَالَ سَهْلٌ: " أَعْمَالُ الْبِرِّ يَعْمَلُهَا الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ، وَلا يَجْتَنِبُ الْمَعَاصِي إِلا صِدِّيقٌ "

Sehl der ki: "İyi ve güzel işleri, iyiler de yapar günahkarlar da. Günahlardan ancak sıddıklar kaçınır."

(١٥٣٩٧)- [٢١١/١٠] وَقَالَ سَهْلٌ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَطَّلِعَ الْخَلْقُ عَلَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ فَهُوَ غَافِلٌ "

Sehl der ki: "Allah ile arasında olanlara, insanların muttali olmasını isteyen gafildir."

(١٥٣٩٨)- [٢١١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبَّاسَ بْنَ عِصَامٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ:

الْبَلْوَى مِنَ اللَّهِ عَلَى وَجْهَيْنِ: بَلْوَى رَحْمَةٍ وَبَلْوَى عُقُوبَةٍ، فَبَلْوَى الرَّحْمَةِ تَبْعَثُ صَاحِبَهَا عَلَى إِظْهَارِ فَقْرِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَتَرْكِ التَّدْبِيرِ، وَبَلْوَى الْعُقُوبَةِ تَبْعَثُ صَاحِبَهَا عَلَى اخْتِيَارِهِ وَتَدْبِيرِهِ "

Sehl b. Abdillah der ki: "Allah'tan gelen musibetler, rahmet ve ceza musibetleri olmak üzere iki yönlüdür. Rahmet olan musibet, kişinin Allah'a her dem muhtaç olduğunu ortaya çıkarır ve bu musibete karşı kişinin tedbir almasına gerek bırakmaz. Ceza olan musibet ise kişinin kendi tercihlerinden dolayı gelir ve kişinin buna karşı tedbir almasını gerekli kılar."

Takrîb 2413/b, Takrîb 2413/c, Takrîb 3287

Sehl b. Abdillah b. el-Ferhân

Şeyh Ebû Nuaym der ki: Onlardan biri de, temiz ve arınmış, Ebû Tâhir Sehl b. Abdillah b. el-Ferhân el-Esferdîrî (Isbehân bir köyü). Allah rahmet etsin, duası kabul edilenlerdendi.

Takrîb 567, Takrîb 2256, Takrîb 625

Ahmed b. Mesrûk

Şeyh Ebû Nuaym der ki: Onlardan biri de; Hak dostu, halktan uzak yaşamış, Ebu'l-Abbâs et-Tûsî Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk. Bağdâd sakinlerindendir. Hâris b. Esed el-Muhâsibî, Muhammed b. Mansûr et-Tûsî, Seriy b. Muğallis es-Sakatî ve Muhammed b. Hüseyin el-Burculânî'nin sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٤٠٥)- [٢١٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ مَسْرُوقٍ، يَقُولُ: " مَنْ تَرَكَ التَّدْبِيرَ عَاشَ فِي رَاحَةٍ " [٢١٤/١٠]

Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk der ki: "Kim gelecekle ilgili plan yapmayı terk ederse huzur içinde yaşar."

(١٥٤٠٦)- [٢١٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: إِنَّ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ رَأَى فِيمَا يَرَى النَّائِمُ قَوْمًا مِنَ الأَبْدَالِ " فَسَأَلَ هَلْ بِبَغْدَادَ أَحَدٌ مِنَ الأَوْلِيَاءِ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ مِنْ أَهْلِ الأُنْسِ بِاللَّهِ تَعَالَى "

Ebû Saîd b. Atâ der ki: Cüneyd b. Muhammed, rüyasında abdaldan bir cemaat gördü, onlara "Bağdat'ta evliyadan kimse var mı?" diye sorunca: "Evet Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk Allah dostlarındandır" dediler.

(١٥٤٠٧)- [٢١٤/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلَدِيُّ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى الْفَقِيهُ أَبُو عَلِيٍّ، قَالَ: سُئِلَ ابْنٌ مَسْرُوقٍ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: " اشْتِغَالُكَ عَمَّا لَكَ بِمَا عَلَيْكَ، وَخُرُوجُكَ مِمَّا عَلَيْكَ لِمَنْ ذَاكَ لَهُ وَإِلَيْهِ، قَالَ: وَسُئِلَ عَنِ التَّصَوُّفِ، فَقَالَ: خُلُوُّ الأَسْرَارِ مِمَّا مِنْهُ بُدٌّ، وَتَعَلُّقُهَا بِمَا لَيْسَ مِنْهُ بُدٌّ "

Hüseyn b. Yahyâ el-Fakîh der ki: İbn Mesrûk'a tevekkülü sordular; şöyle dedi: "Görevin olan bir konuda, sana düşeni yapman, başkasına ait olan ve onun yapması gerekene karışmamandır."

Tasavvufu sorduklarında: "Manevi hayattan ayrı kalınabilecek olan şeylerden ayrılması, kesinlikle ayrı kalınamayacak olanlara bağlanmasıdır" dedi. (Masivâdan ayrılması Allah'a bağlanmasıdır)

(١٥٤٠٨)- [٢١٤/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرًا، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ مَسْرُوقٍ مَسْأَلَةً فِي الْعَقْلِ، فَقَالَ لِي: " يَا أَبَا أَحْمَدَ مَنْ لَمْ يَحْتَرِزْ بِعَقْلِهِ مِنْ عَقْلِهِ لِعَقْلِهِ، هَلَكَ بِعَقْلِهِ "

Câfer der ki: Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk'a akılla ilgili bir soru sordum, şöyle dedi: "Ey Ebû Ahmed! Kim aklım kullanarak, aklının bir düşüncesinden aklının başka bir düşüncesine sığınmazsa, aklı yüzünden helak olur."

(١٥٤٠٩)- [٢١٤/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ: " مَرَرْتُ مَعَ الْجُنَيْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ فِي بَعْضِ دُرُوبِ بَغْدَادَ وَإِذَا مُغَنٍ يُغَنِّي:

مَنازِلُ كُنْتَ تَهْوَاهَا وَتَأْلَفُهَا   أَيَّامَ كُنْتَ عَلَى الأَيَّامِ مَنْصُورًا

فَبَكَى الْجُنَيْدُ بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا الْعَبَّاسِ، مَا أَطْيَبَ مَنَازِلَ الأُلْفَةِ وَالأُنْسِ وَأَوْحَشَ مَقَامَاتِ الْمُخَالَفَاتِ، لا أَزَالُ أَحِنُّ إِلَى بَدْءِ إِرَادَتِي، وَجُدَّةِ سَعْيِي، وَرُكُوبِي لِلأَهْوَالِ، طَمَعًا فِي الْوُصُولِ وَهَأَنَا فِي أَيَّامِ الْفَتْرَةِ أَتَلَهَّفُ عَلَى أَوْقَاتِي الْمَاضِيَةِ، فَقَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ: مَنْ يَكُنْ سُرُورُهُ بِغَيْرِ الْحَقِّ فَسُرُورُهُ يُوَرِّثُ الْهُمُومَ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أُنْسُهُ فِي خِدْمَةِ رَبِّهِ فَهُوَ مِنْ أُنْسِهِ فِي وَحْشَةٍ "

Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk bildiriyor: Cüneyd b. Muhammed'le birlikte, Bağdâd sokakların dolaşıyorduk. Birinin şarkı söylediğini duyduk, diyordu ki:

"Bazı yerleri sever ve hoşlanırdın.
Günlere hâkim olduğun günlerdi."

Cüneyd bunu duyunca çok ağladıktan sonra dedi ki: "Ey Ebu'l-Abbâs! Ülfet ve ünsiyet mekânları ne kadar hoş, muhalefet mekânları da ne kadar çirkin! Hâlâ başlangıçtaki istekli halimi özlüyorum, vuslat uğruna her şeyimle koşturmayı, musibetlerle başa çıkmayı özlüyorum. Bak şimdi durgunluk döneminde, geçmiş günlerimi hatırlayıp iç çekiyorum."

Ebu'l-Abbâs der ki: "Kimin mutluluğu haksızlık üzerineyse, onun mutluluğu dertlere dönüşür. Kimin huzuru Rabbine hizmet etmek olmazsa, yalnızlıkta yaşayanlardan olur."

(١٥٤١٠)- [٢١٤/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ: " شَجَرَةُ الْمَعْرِفَةِ تُسْقَى بِمَاءِ الْفِكْرَةِ، وَشَجَرَةُ الْغَفْلَةِ تُسْقَى بِمَاءِ الْجَهْلِ، وَشَجَرَةُ التَّوْبَةِ تُسْقَى بِمَاءِ النَّدَامَةِ، وَشَجَرَةُ الْمَحَبَّةِ تُسْقَى بِمَاءِ الإِنْفَاقِ وَالْمُوَافَقَةِ وَالإِيثَارِ، وَمَتَى طَمِعْتَ فِي الْمَعْرِفَةِ وَلَمْ تُحْكِمْ قَبْلَهَا مَدَارِجَ الإِرَادَةِ فَأَنْتَ فِي جَهْلٍ، وَمَتَى مَا طَلَبْتَ الإِرَادَةَ قَبْلَ تَصْحِيحِ مَقَامِ التَّوْبَةِ فَأَنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِمَّا تَطْلُبُهُ "،

Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk der ki: "Marifet ağacı, tefekkür suyuyla sulanır. Gaflet ağacı ise cehalet suyuyla sulanır. Tövbe ağacı pişmanlık suyuyla sulanır. Muhabbet ağacı ise; infak, rıza ve diğergamlık suyuyla sulanır.

Marifete tamah edip, onun önünü irade payandalarıyla desteklemezsen, cehalet içindesin demektir. Tövbenin yerini hazırlamadan iradeyi istersen, sen ne istediğinden gafilsin demektir."

Şeyh Ebû Nuaym der ki: Ahmed b. Mesrûk, çok hadis rivayet etmiştir, ondan bize hadis aktaran kimseler rastladık.

Takrîb 2073, Takrîb 3934, Takrîb 2896, Takrîb 2982, Takrîb 3066/H, Takrîb 2944, Takrîb 1393

Muhammed b. Mansûr

Onlardan biri de: Tûsî Muhammed b. Mansûr, Allah ondan razı olsun. Kalbi yakîn ile mamur, maşukuna aşkıyla mesrur ve masivâdan da uzak idi.

(١٥٤١٨)- [٢١٦/١٠] حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَغْرِبِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُصْعَبٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الطُّوسِيُّ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ: مُرْنِي بِشَيْءٍ حَتَّى أَلْزَمَهُ، قَالَ: " عَلَيْكَ بِالْيَقِينِ "

Muhammed b. Mansûr et-Tûsî der ki: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) rüyamda gördüm, ona: "Bana devamlı yapacağım bir şey emret" dedim. "Yakînden ayrılma" dedi.

(١٥٤١٩)- [٢١٦/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ رَبِيعٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْفَزَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَبِيبِي الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: " خَمْسَةٌ مِنَ السَّعَادَةِ: الْيَقِينُ فِي الْقَلْبِ، وَالْوَرَعُ فِي الدِّينِ، وَالزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا، وَالْحَيَاءُ، وَالْعِلْمِ "

Fudayl b. İyâd der ki: Beş şey saadettendir: Kalpten inanmak, dinde verâ sahibi olmak, dünyaya önem vermemek, utanma duygusu ve ilim.

(١٥٤٢٠)- [٢١٦/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ ابْنَ عَلَوِيَّةَ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ: "

سِتُّ خِصَالٍ يُعْرَفُ بِهَا الْجَاهِلُ: الْغَضَبُ فِي غَيْرِ شَيْءٍ، وَالْكَلامُ فِي غَيْرِ نَفْعٍ، وَالْعِظَةُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهَا، وَإِفْشَاءُ السِّرِّ، وَالثِّقَةُ بِكُلِّ أَحَدٍ، وَلا يَعْرِفُ صَدِيقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ "

Muhammed b. Mansûr der ki: "Cahil altı özelliğiyle bilinir; hiçbir şey yokken sinirlenmek, boş konuşmak, yersiz nasihat etmek, sırları açıklamak, herkese güvenmek, dostunu düşmanından ayırt etmemek."

(١٥٤٢١)- [٢١٧/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " لِلْمُؤْمِنِ أَرْبَعُ عَلامَاتٍ: كَلامُهُ ذِكْرٌ، وَصُمْتُهُ تَفَكُّرٌ، وَنَظَرُهُ عِبْرَةٌ، وَعِلْمُهُ بِرٌّ، وَقَالَ: الْعَبْدُ لا يَسْتَحِقُّ الْيَقِينَ حَتَّى يَقْطَعَ كُلَّ سَبَبٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَرْشِ إِلَى الثَّرَى حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ ﷻ مُرَادَهُ لا غَيْرَ، وَيؤْثِرَ اللَّهَ عَلَى كُلِّ مَا سِوَاهُ "

Hasan der ki: "Müminin dört özelliği vardır: Konuşması zikirdir. Suskunluğu tefekkürdür. Bakışı ibretledir. İlmi iyiliktir." Yine der ki: "Kul, Arş ile arasındaki tüm engelleri aşmadan, tek gayesi Allah olmadan ve Allah'ı, geriye kalan her şeye tercih etmeden yakînî bir imanı hak edemez."

(١٥٤٢٢)- [٢١٧/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: أَنْشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ:

كَفَلْتُ لِطَالِبِ الدُّنْيَا بِهَمٍّ   طَوِيلٍ لا يُؤُولُ إِلَى انْقِطَاعِ
وَذُلٍّ فِي الْحَيَاةِ بِغَيْرِ عِزٍّ   وَفَقْرٍ لا يَدُلُّ عَلَى انْتِفَاعِ
وَشُغْلٍ لَيْسَ يُعْقِبُهُ فَرَاغٌ   وَسَعْيٍ دَائِمٍ مَعَ كُلِّ سَاعٍ
وَحِرْصٍ لا يَزَالُ عَلَيْهِ عَبْدًا   وَعَبْدُ الْحِرْصِ لَيْسَ بِذِي اقْتِنَاعِ

Muhammed b. Mansûr diyor ki;

Ehli dünya birine, bir işte kefil oldum.
Uzayıp uzadıkça tükenmeyi bilmedi.
Hayatta zillet ile izzetten uzak kaldım,
Herkese muhtaç edip hiç faydası olmadı.
Bitmek tükenmek bilmez meşguliyete düştüm,
Her koşanla koştum da koşmak fayda etmedi.

Kulun vazgeçmediği bir hırs içine düştüm.
Hırsa köle olanlar kanaatkâr olmadı.

(١٥٤٢٣)- [٢١٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: أَنْشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ: "

إِنَّمَا الدُّنْيَا وَإِنْ سَرَّتْ قَلِيلٌ مِنْ قَلِيلِ
لَيْسَ تَعْدُو أَنْ تَبَدَّى لَكَ فِي زِيٍّ جَمِيلِ
ثُمَّ تَرْمِيكَ فِي الْمَأْمَنِ بِالْخَطْبِ الْجَلِيلِ
إِنَّمَا الْعَيْشُ جِوَارٌ لِلَّهِ فِي ظِلٍّ ظَلِيلِ

Muhammed b. Mansûr diyor ki:

Dünya mutluluk verse de
Yokluğun azını verir
Sana vermek istese de
İyi değil, kötü verir
Beklentiye itip seni
Daha fazla ümit verir
Hayat Rabbe yakın olmak
Devamlı olarak.

Şeyh Ebû Nuaym der ki: Muhammed b. Mansûr, çok nakiller yapmıştır:

Takrîb 4359, Takrîb 2772, Takrîb 1040, Takrîb 485, Takrîb 2656, Takrîb 2190, Takrîb 4345, Takrîb 2000, Takrîb 2189

Ebû Turâb

Onlardan biri de; Ebû Turâb Asker b. el-Husayn, bazılarına göre İbn Husayn b. Muhammed b. Husaynî en-Nahşabî. Hâtim el-Asamm'ın ve Ebû Hamza el-Attâr el-Basrî'nin sohbetinde bulundu. Tevekkülü, seyahat etmesi ve alicenaplığı bilinir. İki yüz kırk beş yılında çölde ölmüş ve aslanlar tarafından parçalanmıştır. Ebû Bekr b. Ebî Âsım en-Nebîl, Ebû Abdillah b. Celâ ve Ebû Ubeyde el-Busrî onun sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٤٣٣)- [١٠/٢٢٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عَاصِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا الأَصَمَّ، يَقُولُ: عَنْ شَقِيقٍ، قَالَ: " اصْحَبِ النَّاسَ كَمَا تَصْحَبُ النَّارَ خُذْ مَنْفَعَتَهَا وَاحْذَرْ أَنْ تَحْرِقَكَ "

Şakîk der ki: "İnsanlarla, ateşle dost olduğun gibi dost ol; ondan faydalan, ama dikkat et seni yakmasın."

(١٥٤٣٤)- [١٠/٢٢٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ الزَّاهِدَ، يَقُولُ: قَالَ حَاتِمٌ الأَصَمُّ: " الزُّهْدُ اسْمٌ، وَالزَّاهِدُ الرَّجُلُ، وَلِلزَّاهِدِ ثَلاثُ شَرَائِعَ: أَوَّلُهَا الصَّبْرُ بِالْمَعْرِفَةِ، وَالاسْتِقَامَةُ عَلَى التَّوَكُّلِ، وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ، وَأَمَّا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ بِالْمَعْرِفَةِ، فَإِذَا نَزَلَتِ الشِّدَّةُ أَنْ تَعْلَمَ بِقَلْبِكَ أَنَّ اللَّهَ يَرَاكَ عَلَى حَالِكَ وَتَصْبِرَ، وَتَحْتَسِبَ، وَتَعْرِفَ ثَوَابَ ذَلِكَ الصَّبْرِ، وَمَعْرِفَةُ ثَوَابِ الصَّبْرِ أَنْ تَكُونَ مُسْتَوْطِنَ النَّفْسِ فِي ذَلِكَ الصَّبْرِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ وَقْتًا، وَالْوَقْتُ عَلَى وَجْهَيْنِ إِمَّا يَجِيءُ بِالْفَرَجِ، وَإِمَّا يَجِيءُ بِالْمَوْتِ، فَإِذَا كَانَ هَذَانِ الشَّيْئَانِ عِنْدَكَ، فَأَنْتَ حِينَئِذٍ عَارِفٌ صَابِرٌ، وَأَمَّا الاسْتِقَامَةُ عَلَى التَّوَكُّلِ فَالتَّوَكُّلُ إِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَتَصْدِيقٌ بِالْقَلْبِ، فَإِذَا كَانَ مُقِرًّا مُصَدِّقًا أَنَّهُ رَازِقٌ لا شَكَّ فِيهِ فَإِنَّهُ مُسْتَقِيمٌ، وَالاسْتِقَامَةُ عَلَى مَعْنَيَيْنِ: أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ مَا لَكَ لا يَفُوتُكَ فَتَكُونُ وَاثِقًا سَاكِنًا، وَمَا لِغَيْرِكَ لا تَنَالُهُ فَلا تَطْمَعُ فِيهِ، وَعَلامَةُ صِدْقِ هَذَا اشْتِغَالُهُ بِالْمَفْرُوضِ، وَأَمَّا الرِّضَا بِالْقَضَاءِ، فَالْقَضَاءُ يَنْزِلُ عَلَى وَجْهَيْنِ: قَضَاءٌ تَهْوَاهُ فَيَجِبُ عَلَيْكَ الشُّكْرُ وَالْحَمْدُ، وَأَمَّا الْقَضَاءُ الَّذِي لا تَهْوَاهُ، فَيَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَرْضَى وَتَصْبِرَ "

Hâtim el-Asamm der ki: Zühd isimdir, zâhid bunu uygulayan kişidir. Zâhidin üç kuralı vardır: Marifetle sabır, tevekkülle istikâmet ve kadere rıza göstermek.

Marifetle sabır; sıkıntı geldiğinde, Allah'ın senin halini gördüğünü kalbinle bilmen, sabretmen, Allah'a güvenmen ve bu sabrın sevabını bilmendir. Sabrın sevabını bilmek, bu sabrı benliğine yerleştirmek, her şeyin bir zamanı olduğunu bilmektir. Vakit iki çeşittir; ya kurtuluşla gelir ya da ölümle gelir. Bu ikisi sende olursa, o zaman sen ârifsin ve sabırlısın.

Tevekküle istikâmet; tevekkül dil ile ikrar, kalb ile tasdiktir. Kişi Allah'ın şüphesiz rızık veren olduğunu söyleyip tasdik ederse o kişi istikâmettedir. İstikâmetin iki mânâsı vardır; senin rızkının senden kaçmayacağını bilirsen, güvenip huzur bulursun. Başkasına ait olana da erişemezsin, ona tamah etme. Buna inanmanın alâmeti de takdir edilenle iştigal etmektir.

Kadere rızaya gelince; kader iki türlü tecelli eder; şükür ve hamd gerektiren senin istediğin ve hoşuna giden kader. Bir de hoşlanmadığın kader; buna razı olup sabretmen gerekir.

(١٥٤٣٥)- [١٠/٢٢٠] سَمِعْتُ وَالِدِيَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنَ الْجَلاءِ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: " لَقِيتُ زِيَادَةً عَلَى خَمْسِ مِائَةِ شَيْخٍ مَا لَقِيتُ مِثْلَ أَرْبَعَةٍ أَوَّلُهُمْ: أَبُو تُرَابٍ النَّخْشَبِيُّ تُوُفِّيَ بِالْبَادِيَةِ فَأَكَلَتْهُ السِّبَاعُ، قَالَ: وَكَانَ أَبُو تُرَابٍ يَقُولُ لأَصْحَابِهِ: أَنْتُمْ تُحِبُّونَ ثَلاثَةَ أَشْيَاءَ وَلَيْسَتْ لَكُمْ: تُحِبُّونَ النَّفْسَ وَهِيَ لِلَّهِ، وَتُحِبُّونَ الرُّوحَ وَالرُّوحُ لِلَّهِ، وَتُحِبُّونَ الْمَالَ وَالْمَالُ لِلْوَرَثَةِ، وَتُحِبُّونَ اثْنَيْنِ وَلا تَجِدُونَهُمَا: الْفَرَحُ، وَالرَّاحَةُ وَهُمَا فِي الْجَنَّةِ "

Ebû Abdillah b. el-Celâ Mekke'de şöyle dedi: "Beş yüzden fazla şeyhle karşılaştım. Dördü gibisini görmedim; Birincisi Ebû Turâb en-Nahşabî, çölde öldü ve onu aslanlar yedi."

Ebû Turâb arkadaşlarına şöyle derdi: "Siz üç şeyi seviyorsunuz, ama onlar sizin değildir. Nefsinizi seversiniz, nefsiniz Allah'a aittir. Ruhu seversiniz, ruh Allah'ındır. Mal ve mülkü seversiniz, mal ve mülk mirasçılarındır. İki şeyi seversiniz ama bulamazsınız; mutluluk ve huzur, ikisi de cennettedir."

(١٥٤٣٦)- [١٠/٢٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا عَسْكَرُ بْنُ الْحُصَيْنِ السَّائِحُ، قَالَ: رُئِيَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ فَرْوٍ مَقْلُوبَةٌ فِي أَصْلِ مَيْلٍ مُسْتَلْقِيًا رَافِعًا رِجْلَيْهِ، يَقُولُ: " طَلَبَ الْمُلُوكُ الرَّاحَةَ فَأَخْطَئُوا الطَّرِيقَ

Asker b. el-Husayn es-Sâyih bildiriyor: İbrâhim b. Edhem bir yaz günü üzerinde ters çevrilmiş deri bir cübbeyle, bir dağ eteğinde sırtüstü uzanmış, ayaklarını da dağa doğru uzatmış bir şekilde şöyle derken görüldü: "Krallar rahatlığı arayıp durdular; ancak yanlış yerde aradılar."

(١٠٤٣٧)- [٢٢١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدُ السَّلامِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لأَبِي تُرَابٍ يَوْمًا: أَلَكَ حَاجَةٌ؟ فَقَالَ: " يَوْمَ يَكُونُ لِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ وَإِلَى أَمْثَالِكَ، لا يَكُونُ لِي إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ، وَقَالَ: الَّذِي مَنَعَ الصَّادِقِينَ الشَّكْوَى إِلَى غَيْرِ اللَّهِ الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ، وَقَالَ: حَقِيقَةُ الْغِنَى أَنْ تَسْتَغْنِيَ عَمَّنْ هُوَ مِثْلُكَ، وَحَقِيقَةُ الْفَقْرِ أَنْ تَفْتَقِرَ إِلَى مَنْ هُوَ مِثْلُكَ "

Ebu'l-Kâsım Abdüsselâm b. Muhammed el-Bağdâdî Mekke'de şöyle dedi: Bir gün bir adam Ebû Turâb'a gelip “Bir ihtiyacın var mı?” dedi. Şöyle cevap verdi: “Bir gün sana ve senin gibilere ihtiyacım olursa, Allah'a ihtiyacım olmaz.”

Dedi ki: “Sadıkların, Allah'ın dışında herhangi birine şikâyet etmelerini engelleyen, Allah korkusudur.”

Dedi ki: “Gerçek zenginlik kendin gibi olanlardan müstağni olmandır. Gerçek fakirlik ise kendin gibi olanlara muhtaç olmandır.”

(١٠٤٣٨)- [٢٢١/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ، يَقُولُ: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا تُرَابٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَاتِمًا، يَقُولُ: " لِي أَرْبَعُ نِسْوَةٍ، وَتِسْعَةٌ مِنَ الأَوْلادِ، مَا طَمِعَ شَيْطَانٌ أَنْ يُوَسْوِسَ إِلَيَّ فِي شَيْءٍ مِنْ أَرْزَاقِهِمْ "

Hâtim (el-Asam) der ki: “Benim dört karım, dokuz çocuğum var, rızıkları konusunda hiçbir şeytan vesvese vermeye kalkışamadı.”

(١٠٤٣٩)- حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ عَسْكَرُ بْنُ الْحُصَيْنِ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى حَاتِمٍ الأَصَمِّ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَيُّ شَيْءٍ رَأْسُ الزُّهْدِ وَوَسْطُ الزُّهْدِ وَآخِرُ الزُّهْدِ؟ فَقَالَ: " رَأْسُ الزُّهْدِ الثِّقَةُ بِاللَّهِ، وَوَسَطُهُ الصَّبْرُ، وَآخِرُهُ الإِخْلاصُ "، أَسْنَدَ أَبُو تُرَابٍ غَيْرَ حَدِيثٍ

Ebû Turâb Asker b. el-Husayn dedi ki: Bir adam Hâtim el-Asamm'a gelip: “Ey Ebû Abdurrahman! Zühdün başı, zühdün ortası ve zühdün sonu nedir?” dediğinde, şöyle cevap verdi: “Zühdün başı Allah'a güvenmek, ortası sabır, sonu da ihlâstır.”

Ebû Turâb bir çok hadis rivayet etti:

Takrîb 2330, Takrîb 1823, Takrîb 3970/a

(١٥٤٤٣)- [٢٢٢/١٠] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثنا أَبُو تُرَابٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ: " أَوْحَى اللَّهُ ﷾ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " يَا مُوسَى، لا تَحْسُدِ النَّاسَ عَلَى مَا آتَيْتُهُمْ مِنْ فَضْلِي وَنِعْمَتِي، فَإِنَّ الْحَاسِدَ عَدُوٌّ لِنِعْمَتِي، مُضِلٌّ لِفَضْلِي، سَاخِطٌ لِقَسْمِي الَّذِي قَسَمْتُ بَيْنَ عِبَادِي، وَمَنْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَلَيْسَ مِنِّي وَلَسْتُ مِنْهُ "

Vehb b. Münebbih der ki: Allah, Hz. Mûsâ'ya vahyedip dedi ki: "Ey Mûsâ! İnsanlara verdiğim kabiliyetler ve nimetlerden dolayı onları kıskanma. Haset eden kişi, nimetlerime düşmandır, fazlımı (lütfumu) kaybetmiştir. İnsanlara yaptığım paylaştırmaya razı olmamıştır. Böyle olan benden değildir, ben de ondan değilim."

(١٥٤٤٤)- [٢٢٢/١٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدٍ حَازِمَ بْنَ أَبِي حَازِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَخِيَ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو تُرَابٍ النَّخْشَبِيُّ: " وَقَفْتُ سِتًّا وَخَمْسِينَ وَقْفَةً، فَلَمَّا كَانَ مِنْ قَابِلٍ رَأَيْتُ النَّاسَ بِعَرَفَاتٍ مَا رَأَيْتُ قَطُّ أَكْثَرَ مِنْهُمْ، وَلا أَكْثَرَ خُشُوعًا، وَتَضَرُّعًا، وَدُعَاءً فَأَعْجَبَنِي ذَلِكَ، وَقُلْتُ اللَّهُمَّ مَنْ لَمْ تَتَقَبَّلْ حَجَّتَهُ مِنْ هَذَا الْخَلْقِ فَاجْعَلْ ثَوَابَ حَجَّتِي لَهُ، فَأَفَضْنَا وَبِتْنَا بِجَمْعٍ فَرَأَيْتُ فِي مَنَامِي هَاتِفًا يَهْتِفُ بِي " تَتَسَخَّى عَلَيَّ وَأَنَا أَسْخَى الأَسْخِيَاءِ، وَعِزَّتِي وَجَلالِي مَا وَقَفَ هَذَا الْمَوْقِفَ أَحَدٌ قَطُّ إِلا غَفَرْتُ لَهُ "، فَانْتَبَهْتُ فَرِحًا بِهَذِهِ الرُّؤْيَا فَرَأَيْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الرُّؤْيَا، فَقَالَ: إِنْ صَدَقَتْ رُؤْيَاكَ فَإِنَّكَ تَعِيشُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أَحَدٍ وَأَرْبَعِينَ يَوْمًا جَاءُوا إِلَى يَحْيَى بْنِ مُعَاذٍ، فَقَالُوا: إِنَّ أَبَا تُرَابٍ قَدْ مَاتَ فَقُمْنَا فَغَدَوْنَا رَحِمَهُ اللَّهُ، قَالَ الشَّيْخُ: ذُكِرَ جَمَاعَةٌ مِنْ جَمَاهِيرِ الْعَارِفِينَ مِنَ الْعِرَاقِيِّينَ اقْتَصَرْنَا عَلَى ذِكْرِهِمْ مِنْ دُونِ كَلامِهِمْ وَأَخْبَارِهِمْ، مِنْهُمْ مَنْ تُنْسَبُ إِلَيْهِ الْكُتُبُ الْمُصَنَّفَةُ كَأَبِي سَعِيدٍ الْخَزَّازِ وَطَبَقَتِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ رَفَعَ اللَّهُ رَايَتَهُ بِمَا انْتَشَرَ عَنْهُ مِنْ كَثْرَةِ أَصْحَابِهِ وَتَلامِذَتِهِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ[٢٢١/١٠]

Ebû Turâb en-Nahşebî bildiriyor: Altmış beş defa vakfe yaptım, Arafat'taki insanlara karşıdan bakınca, onlardan daha büyük kalabalık görmedim. Onlardan, Allah'tan daha fazla çekinen, daha fazla dua edip yakaran da görmedim. Bu çok hoşuma gitti ve dua edip: "Allahım! Bu insanlar içinden haccı kabul olmayan kişi varsa, benim hac sevabımı ona ver!" dedim. İndik ve hep birlikte yattık. Rüyamda birinin şöyle seslendiğini duydum: "Ben cömertlerin cömerdi iken benden daha cömert olmaya mı çalışıyorsun. İzzetim ve celalime yemin olsun ki; bu mekânda durup affetmediğim hiç kimse yoktur." Sevinçle bu rüyadan uyandım. Yahyâ b. Muâz er-Râzî'yi bulup bu olayı anlatınca: "Eğer rüyan doğru çıkarsa kırk gün yaşarsın" dedi.

Kırk birinci gün geldiğinde, Yahyâ b. Muâz'a gelip: "Ebû Turâb öldü" dediler. Kalkıp gittik, Allah rahmet etsin.

* Şeyh Ebû Nuaym der ki: Irak halkından olan âriflerden bir bölümü anlatıldı. Onların adını anıp söylediklerine fazla girmedik. Kiminin tasnif edilmiş kitapları vardır; Ebû Saîd el-Hazzâr ve tabakâtı gibi. Kimi de dostları ve öğrencilerinin çokluğu sebebiyle tanınmış ve meşhur olmuştur. Allah hepsine rahmet etsin, bize de merhamet etsin.

Ebû İshâk el-Âcurrî

Onlardan biri de; Ebû İshâk el-Âcurrî İbrâhîm Bağdâdî. İlginç olayları ve etkileyici kerametleri vardır.

(١٥٤٤٥)- [٢٢٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلَدِيُّ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو عُمَرَ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيُّ وَغَيْرُهُمْ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الآجُرِّيِّ، قَالُوا: جَاءَ يَهُودِيٌّ يَقْتَضِيهِ شَيْئًا مِنْ ثَمَنِ قَصَبٍ فَكَلَّمَهُ، فَقَالَ لَهُ: أَرِنِي شَيْئًا أَعْرِفُ بِهِ شَرَفَ الإِسْلامِ وَفَضْلَهُ عَلَى دِينِي حَتَّى أُسْلِمَ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ: وَتَفْعَلُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ: " هَاتِ رِدَاءَكَ، قَالَ فَأَخَذَهُ فَجَعَلَهُ فِي رِدَاءِ نَفْسِهِ وَلَفَّ رِدَاءَهُ عَلَيْهِ وَرَمَى بِهِ فِي النَّارِ، نَارُ تَنُّورِ الآجُرِّ، وَدَخَلَ فِي أَثَرِهِ فَأَخَذَ الرِّدَاءَ وَخَرَجَ مِنَ الْبَابِ فَفَتَحَ رِدَاءَ نَفْسِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ، وَأَخْرَجَ رِدَاءَ الْيَهُودِيِّ حَرِقًا أَسْوَدَ مِنْ جَوْفِ رِدَاءِ نَفْسِهِ فَأَسْلَمَ الْيَهُودِيُّ "

Ebû Muhammed el-Cureyrî ve başkalarının naklettiğine göre bir Yahudi, İbrâhîm el-Âcurrî'nin yanına kamış fiyatını sormaya gelmişti. Konuştuktan sonra ona: "Bana öyle bir şey göster ki, onunla İslam'ın benim dinimden değerli ve üstün olduğunu görüp Müslüman olayım" dedi. İbrâhîm ona: "Yapacak mısın?" diye sordu, adam: "Evet" dedi. İbrâhîm ona: "Abanı ver" dedi. Yahudi'nin abasını aldı ve kendi abasının içine sarıp, peşinden yanan fırının içine attı. Sonra kendisi fırına girdi, abayı alıp fırının kapısından çıktı. Kendi abasını açtı sapasağlamdı, Yahudi'nin abası ise kendi abasının içinde olduğu halde yanmış kömür olmuştu. Bunu gören Yahudi Müslüman oldu.

(١٥٤٤٦)- [٢٢٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدُونَ الزُّجَاجَ، يَقُولُ: قَالَ: قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ الآجُرِّيُّ: " يَا غُلامُ، لأَنْ تَرُدَّ إِلَى اللَّهِ ﷾ مِنْ هَمِّكَ ذَرَّةً خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ "

Abdûn ez-Zuccâc bildiriyor: İbrâhîm el-Âcurrî bana dedi ki: "Delikanlı! Derdinin bir zerresini Allah'a havale etmek senin için, güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha hayırlıdır."

Kâsım el-Cerîrî

Onlardan biri de; Kâsım el-Cerîrî, içine kapanık ve dünya işlerinden uzak biriydi. Bişr b. el-Hâris onu sık sık ziyaret ederdi.

(١٥٤٤٧)- [٢٢٣/١٠] أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: " دَخَلَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ عَلَى الْقَاسِمِ الْجَرِيرِيِّ عَائِدًا فِي مَرَضِهِ، فَوَجَدَ تَحْتَ رَأْسِهِ لَبِنَةً طَارِحًا نَفْسَهُ عَلَى قِطْعَةٍ بَازِيَةٍ خَلِقَةٍ، فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ قَالَ جِيرَانُهُ: قَدْ جَاوَرَنَا ثَلاثِينَ سَنَةً فَمَا سَأَلَنَا حَاجَةً قَطْ "

Abdullah b. Müslim anlatıyor: Bişr b. el-Hâris, hasta olan Kâsım el-Cerîrî'yi ziyaret etmek için yanına girmişti. Başının altında bir kerpiç gördü. Yırtık bir bez parçasının üzerine uzanmıştı. Yanından çıkınca komşuları: "Otuz sene bize komşuluk etti, kesinlikle bizden bir şey istemedi" dedi.

Ebû Yâkûb ez-Zeyyât

Onun çağdaşlarından biri; Ebû Yâkûb ez-Zeyyât, zamanına itina gösteren, kendi haliyle meşgul olan, görevlerine dikkat eden, halvetleriyle iştigal eden biriydi. Bütün sûfîler ona saygı gösterirlerdi.

(١٥٤٤٨)- [٢٢٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " دَقَقْتُ عَلَى أَبِي يَعْقُوبَ الزَّيَّاتِ بَابَهُ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا فَقَالَ: مَا كَانَ لَكُمْ شُغْلٌ فِي اللَّهِ يَشْغَلُكُمْ عَنِ الْمَجِيءِ إِلَيَّ؟ قَالَ: الْجُنَيْدُ: فَقُلْتُ: إِذَا كَانَ مَجِيئُنَا إِلَيْكَ مِنْ شُغْلِنَا بِهِ لا نَنْقَطِعُ عَنْهُ، فَفَتَحَ الْبَابَ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ فِي التَّوَكُّلِ، فَأَخْرَجَ دِرْهَمًا كَانَ عِنْدَهُ، ثُمَّ أَجَابَنِي فَأَعْطَى التَّوَكُّلَ حَقَّهُ، ثُمَّ قَالَ: اسْتَحْيَيْتُ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَنْ أُجِيبَكَ وَعِنْدِي شَيْءٌ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا قَوْلُكَ فِي رَجُلٍ لَهُ فِي كُلِّ عِلْمٍ مِنَ الْعُلُومِ حَظٌّ وَيُحْسِنُ الْقِيَامَ بِصِفَاتِ الْحَقِّ وَصِفَاتِ الْخَلْقِ؟ تَرَى مُجَالَسَةَ النَّاسِ؟ فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ أَنْتَ وَإِلا فَلا، وَذَكَرَ يَوْمًا لِبَعْضِ الْمُرِيدِينَ، تَحْفَظُ الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: لا، فَقَالَ: وَاغَوْثَا بِاللَّهِ، مَرِيدٌ لا يَحْفَظُ الْقُرْآنَ كَأُتْرُجَّةٍ لا رِيحَ لَهَا، فَبِمَ يَتَنَعَّمُ؟ فَبِمَ يَتَرَنَّمُ؟ فَبِمَ يُنَاجِي رَبَّهُ؟ أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ عَيْشَ الْعَارِفِينَ سَمَاعُ النَّغَمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَغَيْرِهِمْ "

Cüneyd b. Muhammed anlatıyor: Dostlarımızdan bir grupla birlikte Ebû Yakûb ez-Zeyyât'ın kapısını çaldım. Bize dedi ki: "Allah için yapacağınız ve bana gelmenize mani olacak bir işiniz yok muydu?" Ben ona: "Sana gelmemiz de böyle bir işse vazgeçmeyiz" dedim, kapıyı açtı.

Ona tevekkül ile ilgili bir soru sordum. Yanında olan bir dirhemi çıkardıktan sonra cevap verdi. Tevekkülün hakkını verdi ve "Yanımda para varken sana cevap vermekten utandım" dedi. Ona: "Her konuda bilgi sahibi olan, Hakkın ve halkın sıfatlarına yaraşır davranan bir adam hakkında ne dersin? Oturup insanlara konuşsun mu ne dersin?" dediğimde şöyle cevap verdi: "Ancak sen olursan olur, yoksa olmaz."

Bir gün müridlerden birine: "Kur'ân'ı ezbere biliyor musun?" diye sordu. Mürid "Hayır" deyince şöyle devam etti: "Aman Allahım! Mürid Kur'ân'ı bilmez mi? Kokusu olmayan narenciye gibi? Neyle vakit geçirecek? Neyi terennüm edecek? Neyle Rabbine yalvaracak? Âriflerin hayatının, kendilerinden ve başkalarından nağmeler dinlemek olduğu bilmiyor musun?"

Ebû Câfer b. el-Kûfî

(١٥٤٤٩)- [٢٢٤/١٠] حَدَّثَنِي عَنْهُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، قَالَ: ذَهَبَ إِلَيْهِ يَوْمًا الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِصُرَّةِ دَرَاهِمَ عَرَضَهَا عَلَيْهِ، فَأَبَى أَنْ يَأْخُذَهَا مِنْهُ وَذَكَرَ غِنَاهُ عَنْهَا، فَقَالَ لَهُ الْجُنَيْدُ: وَجَدْتَ غِنًى عَنْهَا فَفِي أَخْذِهَا سُرُورُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، فَأَخَذَهَا ثُمَّ سَأَلْتُهُ، فَقُلْتَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ الرَّجُلُ يَتَكَلَّمُ فِي الْعِلْمِ الَّذِي لَمْ يَبْلُغِ اسْتِعْمَالَ كُلِّ عَمَلِهِ كَلامُهُ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمْ سُكُوتُهُ؟ فَسَكَتَ سَاعَةً مُطْرِقًا رَأْسَهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيَّ، فَقَالَ " إِنْ كُنْتَ أَنْتَ فَتَكَلَّمْ "

Câfer b. Muhammed b. Nusayr bildiriyor: Bir gün Cüneyd b. Muhammed, Câfer b. el-Kûfî'nin yanına gidip ona bir para bohçası götürdü. Kendisine vermek isteyince, kabul etmedi ve ihtiyacı olmadığını söyledi. Cüneyd ona: "Sen buna muhtaç olmadığım söyledin, ama sen bunu alırsan bir Müslüman adam mutlu olacak" deyince kabul edip aldı.

Sonra ona sorup: "Allah sana merhamet etsin, bir adam, her şeyiyle amel edemediği bir ilimden bahsediyor, sana göre bu adamın konuşması mı iyidir, susması mı?" dedim. Bir müddet sessizce düşündü. Sonra başını kaldırıp: "Eğer bahsettiğin bu kişi sen isen konuş" dedi.

Şeyh Ebû Nuaym der ki: Ebû Câfer b. el-Kûfî, zahid Ebû Abdillah el-Barâsî'nin öğrencilerindendir ve ondan icazet almıştır.

(١٥٤٥٠)- [٢٢٤/١٠] حَدَّثَنِي أَبُو عَمْرٍو الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبُرْجُلانِيُّ، ثنا حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: كُنَّا نَأْتِي أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنَ أَبِي جَعْفَرٍ الزَّاهِدَ، وَكَانَ يَسْكُنُ بَرَاثًا، وَكَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ مُتَعَبِّدَةٌ، يُقَالُ لَهَا: جَوْهَرَةُ، وَكَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَجْلِسُ عَلَى جُلَّةٍ خُوصٍ نَجْرَانِيَّةٍ وَجَوْهَرَةُ جَالِسَةٌ حِذَاءَهُ عَلَى جُلَّةٍ أُخْرَى مُسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةِ فِي بَيْتٍ وَاحِدٍ، قَالَ: فَأَتَيْنَاهُ يَوْمًا وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الأَرْضِ لَيْسَ تَحْتَهُ الْجُلَّةُ، فَقُلْنَا: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، مَا فَعَلَتِ الْجُلَّةُ الَّتِي كُنْتَ تَقْعُدُ

عَلَيْهَا؟ " إِنَّ جَوْهَرَةَ أَيْقَظَتْنِي الْبَارِحَةَ، فَقَالَتْ: أَلَيْسَ يُقَالَ فِي الحديث إِنَّ الأَرْضَ تَقُولُ لابْنِ آدَمَ: تَجْعَلُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ سِتْرًا وَأَنْتَ غدًا فِي بَطْنِي "؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَتْ: فَأَخْرِجْ هَذِهِ الْجَلالَ لا حَاجَةَ لَنَا فِيهَا، قَالَ: فَقُمْتُ وَاللَّهِ فَأَخْرَجْتُهَا "

Hakîm b. Câfer anlatıyor: Zâhid Ebû Abdillah b. Ebî Câfer'i ziyaret ederdik. Barâs'ta ikamet ederdi. İbadeti seven, Cevhere adında bir karısı vardı. Ebû Abdillah Necran işi bir hasıra oturur, Cevhere de karşısında başka bir hasıra oturur, bir odada kıbleye yönelirlerdi. Bir gün kendinin yanına gittik, yerde oturuyordu, altında hasır yoktu. Ona "Ey Ebû Abdillah! Üzerine oturduğun hasıra ne oldu?" dedik. Dedi ki: "Cevhere dün beni uyarıp, hadiste yeryüzünün Âdemoğluna: «Benimle arana örtü mü koyuyorsun? Sen yarın karnıma gireceksin» demiyor mu?" dedi. Ben: «Evet» dediğimde, bana: «Bu hasırları çıkar onlara ihtiyacımız yok» dedi. Ben de kalkıp onları dışarı attım."

Ubeydullah el-Umarî

Onlardan biri de; dünyadan sıyrılmış, ukbâ için hazırlanmış olan Ubeydullah b. Abdillah el-Umarî.

(١٥٤٥٦)- [٢٢٦/١٠] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِيُّ، قَالَ: " قَرَأْتُ عَلَى بَابِ دَارِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَكْتُوبٌ،

اعْمَلْ فَأَنْتَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى حَذَرٍ   وَاعْلَمْ بِأَنَّكَ بَعْدَ الْمَوْتِ مَبْعُوثٌ
وَاعْلَمْ بِأَنَّكَ مَا قَدَّمْتَ مِنْ عَمَلٍ   مُحْصًى عَلَيْكَ وَمَا جَمَعْتَ مَوْرُوثٌ

Ömer b. Abdillah el-Umarî der ki: Ubeydullah b. Abdillah'm evinin kapısında şunlar yazılıydı:

Çalış da dünyaya biraz dikkat et,
Ölüm sonrasında hesap olacak.
Yaptığın ameller yazılmaktadır,

Biriktirdiklerin miras kalacak.

(١٥٤٥٧)- [٢٢٦/١٠] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْهَيْثَمِ، ثنا الْمُثَنَّى بْنُ جَامِعٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَذَّاءُ، قَالَ: قَالَ الْعُمَرِيُّ: " كَمَا أَحْسَنْتُمُ الظَّنَّ بِمَا لَمْ يَضْمَنْ، فَأَحْسِنُوا الظَّنَّ بِمَا قَدْ ضَمِنَ "

Umarî der ki: “Garanti vermediği konularda (Allah hakkında) hüsnü zan beslediğiniz gibi, garanti verdiği konularda da hüsnü zan besleyin.”

Ali b. Ma'bed

Onlardan biri de; toprağı küçümsediği için serzenişe maruz kalan, doğruları söyleyip insanları uyaran Ali b. Ma'bed.

(١٥٤٥٨)- [٢٢٧/١٠] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مَسْعُودٍ الزُّبَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ كَامِلٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مَعْبَدٍ، يَقُولُ: " كَتَبْتُ كِتَابًا فَأَخَذْتُ طِينًا مِنْ حَائِطٍ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْهُ شَيْءٌ، فَقُلْتُ: تُرَابٌ وَمَا تُرَابٌ؟ فَرَأَيْتُ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ، كَأَنِّي يُقَالُ لِي: سَيعْلَمُ الَّذِي يَقُولُ: وَمَا تُرَابٌ؟ وَمِنْهُمُ النَّازِحُ عَنِ الأُنَاسِ وَالأَشْخَاصِ الْمَادِحُ لِمُؤْنِسِهِ بِمَا أَوْلاهُ مِنَ الْمَحَبَّةِ وَالإِخْلاصِ "

Ali b. Ma'bed der ki: Bir mektup yazdım, bir duvardan çamur aldım, içime kurt düştü. “Toprak değil mi, toprak ne ki?” dedim. Rüyamda bana şöyle dediklerini gördüm: “Toprak ne ki, diyen bir gün öğrenecektir.”

Birisi

Onlardan biri de; insanlardan ve kişilerden uzak duran, kendisine verdiği muhabbet ve ihlâs için Mevla’sını medheden biri.

(١٥٤٥٩)- [٢٢٧/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ السَّائِحُ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ أَبُو مُحَمَّدٍ السَّامِرِيُّ بِعَسْقَلانَ، قَالَ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: " بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي جِبَالِ لِكَامٍ، إِذْ مَرَرْتُ عَلَى وَادٍ كَثِيرِ الأَشْجَارِ وَالنَّبَاتِ

فَبَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ أَتَعَجَّبُ مِنْ حُسْنِ زَهْرَاتِهِ وَخُضْرَةِ الْعُشْبِ فِي جَنبَاتِهِ، وَمِنْ تنَاغِي الأَطْيَارِ بِحَنِينٍ فِي أَفْنِيَتِهِ، وَمِنْ خَرْخَرَةِ الْمَاءِ عَلَى رَضْرَاضِهِ، وَمِنْ جَوَلانِ الْوَحْشِ فِي أَنْدِيَتِهِ، وَمِنْ صَوْتِ عَوَاصِفِ الرِّيَاحِ الذَّارِيَةِ فِي أَغْصَانِ شَجَرَاتِهِ، إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا أَهْطَلَ مَدَامِعِي وَهَيَّجَ لِمَا نَطَقَ بِهِ بَلابِلَ حُزْنِي، قَالَ ذُو النُّونِ: فَاتَّبَعْتُ الصَّوْتَ حَتَّى أَوْقَعَنِي بِبَابِ مَغَارَةٍ فِي سَفْحِ ذَلِكَ الْوَادِي فَإِذَا الْكَلامُ يَخْرُجُ مِنْ جَوْفِ الْمَغَارَةِ فَاطَّلَعْتُ فِيهِ، فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ التَّعَبُّدِ وَالاجْتِهَادِ وَذَوِي الْعُزْلَةِ وَالانْفِرَادِ فَسَمِعْتُهُ، وَهُوَ يَقُولُ: سُبْحَانَ مَنْ أَمْرَحَ قُلُوبَ الْمُشْتَاقِينَ فِي زَهْرَةِ رِيَاضِ الطَّاعَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ، سُبْحَانَ مَنْ أَوْصَلَ الْفَهْمَ إِلَى عُقُولِ ذَوِي الْبَصَائِرِ فَهِيَ لا تَعْتَمِدَ إِلا عَلَيْهِ، سُبْحَانَ مَنْ أَوْرَدَ حِيَاضَ الْمَوَدَّةِ نُفُوسَ أَهْلِ الْمَحَبَّةِ فَهِيَ لا تَحِنُّ إِلا إِلَيْهِ، ثُمَّ أَمْسَكَ، قَالَ ذُو النُّونِ: فَقُلْتُ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا حَلِيفَ الأَحْزَانِ وَقَرِينَ الأَشْجَانِ، وَيَا مَنْ أَلِفَ السَّكَنَ وَطُولَ الظَّعْنِ عَنْ مُفَارَقَةِ الصَّبْرِ، وَالْعَزَاءِ، قَالَ: فَأَجَابَنِي وَهُوَ يَقُولُ: وَعَلَيْكَ السَّلامُ أَيُّهَا الرَّجُلُ، مَا الَّذِي أَوْصَلَكَ إِلَى مَكَانِ مَنْ قَدْ أَفْرَدَهُ خَوْفُ الْمَسْأَلَةِ عَنِ الأَنَامِ وَمَنْ هُوَ مُشْتَغِلٌ بِمَا فِيهِ مِنْ مُحَاسَبَتِهِ لِنَفْسِهِ عَنِ التَّصَنُّعِ فِي الْكَلامِ؟ فَقُلْتُ: أَوْصَلَنِي إِلَيْكَ الآثَارُ وَالرَّغْبَةُ فِي الصَّفْحِ وَالاعْتِبَارِ، فَقَالَ لِي: يَا فَتَى، إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا قَدَحَ فِي قُلُوبِهِمْ زَنْدُ الشَّغَفِ بِنَارِ الْوَمَقِ فَأَرْوَاحُهُمْ بِشِدَّةِ الاشْتِيَاقِ إِلَى اللَّهِ تَسْرَحُ فِي الْمَلَكُوتِ وَبِأَبْصَارِ أَحْدَاقِ الْقُلُوبِ يَنْظُرُونَ إِلَى مَا ذُخِرَ لَهُمْ فِي حُجُبِ الْجَبَرُوتِ، قُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ صِفْهُمْ لِي، فَقَالَ: أُولَئِكَ أَقْوَامٌ أَوَوْا إِلَى كَنَفِ رَحْمَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: سَيِّدِي بِهِمْ فَأَلْحِقْنِي، وَلأَعْمَالِهِمْ فَوَفِّقْنِي، فَقَدْ نَالُوا مَا أَرَادُوا، لأَنَّكَ كُنْتَ لَهُمْ مُؤَدِّبًا وَلِعُقُولِهِمْ مُؤَيِّدًا، فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَلا تُوصِينِي بِوَصِيَّةٍ أَحْفَظُهَا عَنْكَ؟ قَالَ: أَحِبَّ اللَّهَ شَوْقًا إِلَى لِقَائِهِ، فَإِنَّ لَهُ يَوْمًا يَتَجَلَّى فِيهِ لأَوْلِيَائِهِ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

قَدْ كَانَ لِي دَمْعٌ فَأَفْنَيْتُهُ   وَكَانَ لِي جَفْنٌ فَأَدْمَيْتُهُ
وَكَانَ لِي جِسْمٌ فَأَبْلَيْتُهُ   وَكَانَ لِي قَلْبٌ فَأَضْنَيْتُهُ
وَكَانَ لِي يَا سَيِّدِي نَاظِرٌ   أَرَى بِهِ الْحَقَّ فَأَعْمَيْتُهُ
عَبْدُكَ أَضْحَى سَيِّدِي مُدْنِفًا   لَوْ شِئْتَ قَبْلَ الْيَوْمِ دَاوَيْتَهُ

ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

مَدَامِعِي مِنْكَ قَرِيحَاتٌ   بِالْخَوْفِ وَالْوَجْدِ نَضِيجَاتٌ

أَقَلْقَهَا زَرْعُ نَبَاتِ الْهَوَى　　أَجْفَانُهَا مَرَضَى صَحِيحَاتٌ
طُوبَى لِمَنْ عَاشَ وَأَجْفَانُهُ　　مِنَ الْمَعَاصِي مُسْتَرِيحَاتٌ

Zünnûn el-Mısrî anlatıyor: Likâm dağlarında dolaşırken, bol ağaçlı, bol bitkili bir vadiye uğradım. Durmuş, çiçeklerinin güzelliğine ve yamaçlarındaki otlarının yeşilliğine hayran hayran bakarken; kuşların sevgi dolu seslerinin yankılarını, şarıl şarıl akan suların sesini dinlerken; vahşi doğanın verdiği canlılığı yaşarken; ağaçların dallarında esen rüzgârın esintisini içime çekerken gözlerimin yaşlarını akıtan ve hüznümün bülbül sesini heyecanlandıran bir ses işittim.

Sesi takip ettim, beni bu vadinin yamaçlarında bir mağaranın kapısına götürdü. Ses mağaranın içinden geliyordu, uzanıp baktım, ibadet ve mücahade, uzlet ve yalnızlık ehlinden bir adam gördüm. Dinledim şöyle diyordu: "Âşıkların kalplerini, itaat bahçelerinin çiçekleri içinde ve gözü ününde ferahlatan Allah'ı tesbih ederim. Basiret ehlinin, kendisinden başkasına dayanmayan akıllarını anlayışa kavuşturan Allah'ı tesbih ederim. Başkasına bağlanmayan muhabbet ehlini, sevgi havuzlarına götüren Allah'ı tesbih ederim."

Sonra sustu, ona "Selam sana, ey hüzünlerin dostu ve ızdırabın arkadaşı! Ey miskinliğe alışan, sabırdan ve taziyeden ayrılması uzak olan" dedim. "Sana da selam olsun, ey adam" diyerek bana cevap verdi. Sonra devam etti: "Seni, hesaptan korkmanın, bütün varlıklardan uzaklaşmasına sebep olan ve içinde bulunduğu nefis muhasebesi telaşesiyle uğraşan birinin yanına getiren nedir?" Ona: "Beni sana getiren, açık yüreklilik ve saygınlık merakım ve tercihimdir" dedim.

Bana dedi ki: "Delikanlı! Allah'ın bazı kulları vardır. Kara sevda korunu aşk ateşiyle kalplerinde tutuşturur. Allah'a duydukları özlemle ruhları melekût âleminde ve kalplerin baka kalan gözlerinde dolaşır. Ceberut kaşlardan kendilerine ayrılan yerden bakarlar."

Ona: "Allah sana merhamet etsin! Bana onları anlatsana!" deyince: "Onlar Allah'ın sığınağına sığınan insanlardır" dedi ve devam etti: "Efendim! Beni onlara kavuştur. Onların yaptıklarını yapabilmem için beni muvaffak kıl. Onlar istediklerine kavuştular. Çünkü onları yola getiren ve akıllarını güç katan sendin."

Ona: "Allah sana merhamet etsin! Senden öğrenebileceğim bir nasihat etmeyecek misin?" deyince, şöyle dedi: "Allah'ı O'na kavuşmak için sev. Bir gün evliyaya tecelli edecektir." Sonra şu beyitleri okudu:

Gözyaşlarım vardı, sel olup aktı,
Ve gözlerim vardı, kan olup aktı.
Bir vücudum vardı, mübtela ettim.
Bir de kalbim vardı onu mahvettim.
Basiretim vardı benim, Efendim,
Hakkı gözetirdim, onu kör ettim.
Bu kulun Efendim hasta, bilirsin,
Sen istersen, bugün şifa verirsin.

Sonra şöyle mırıldanmaya başladı:

Gözlerim elinle şekillenmiştir,
Korku ve vecd ile büyülenmiştir.
Hevâ tohumları endişe verir,
Gözler, hakikaten solarak erir.
Ne mutlu, günahtan uzak olana,
Ve gözleri bundan, huzur bulana.

Ali b. Rezîn

Onlardan biri de; gariban Ebu'l-Hasan Ali b. Rezîn. Yeme ve içmeye sırt çevirmiş, müşâhedede makbul biriydi. İbrâhîm b. Şeybân'ın hocası Ebû Abdurrahmân el-Mağribî'den icazet almıştır.

(١٥٤٦٠)- [٢٢٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الطُّوسِيَّ الدَّيْنَوَرِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَيْخِي إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيَّ، يَقُولُ: " كَانَ لِي شَيْخٌ أَصْحَبُهُ

يَشْرَبُ فِي كُلِّ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ يَعْنِي صَاحِبَهُ عَلِيَّ بْنَ رَزِينٍ عَاشَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً تُوُفِّيَ سَنَةَ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ وَمِائَتَيْنِ "

ذَكَرَ ذَلِكَ لِي أَبُو بَكْرٍ الطَّرْسُوسِيُّ بِمَكَّةَ سَنَةَ ثَمَانٍ وَثَلاثِ مِائَةٍ، وَحَكَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَيْبَانَ أُسْتَاذِهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيَّ، يَقُولُ: الْمَخْصُوصُونَ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَلَى مَنَازِلَ ثَلاثَةٍ: مِنْهُمْ مَنْ ضَنَّ بِهِمْ عَنِ الْبَلاءِ لِكَيْلا يَسْتَغْرِقَ الْجَزَعُ صَبْرَهُمْ فَيَجِدُوا فِي صُدُورِهِمْ حَرَجًا مِنْ قَضَائِهِ أَوْ يَكْرَهُوا حُكْمَهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَضَنُّ بِهِمْ عَنْ مُجَاوِرَةِ الْعُصَاةِ وَمُخَالَطَتِهِمْ لِتَسْلَمَ قُلُوبُهُمْ وَصُدُورُهُمْ لِلْعَالِمِ، وَمِنْهُمْ مَنْ صَبَّ عَلَيْهِمُ الْبَلاءَ صَبًّا وَأَمَدَّهُمْ بِالصَّبْرِ وَالرِّضَا، فَمَا ازْدَادُوا بِالْبَلاءِ إِلا حُبًّا وَرِضَاءً بِحُكْمِهِ، وَلِلَّهِ عِبَادٌ أَوْجَدَهُمْ نِعَمًا مُجَرَّدَةً عَلَيْهِمْ، وَأَسْبَغَ عَلَيْهِمْ ظَاهَرَ الْعِلْمِ وَبَاطِنَهُ، وَأَخْمَلَ عَنِ النَّاسِ ذِكْرَهُمْ، قَالَ: وَكَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ:

يَا مَنْ يَعُدُّ الْوِصَالَ ذَنْبًا   كَيْفَ اعْتِذَارِي مِنَ الذُّنُوبِ
إِنْ كَانَ ذَنْبِي إِلَيْكَ حُبِّي   فَإِنَّنِي مِنْهُ لا أَتُوبُ

Ebû Abdillah el-Mağribî bildiriyor: Arkadaşlık ettiğim bir şeyhim vardı (bu dostu Ali b. Rezîn'di), dört ayda bir su içerdi. Yüz yirmi sene yaşadı. İki yüz yirmi beş yılında vefat etti."

Şeyh der ki: Ebû Abdillah el-Mağribî yani Muhammed b. İsmâil; Ali b. Rezîn'in öğrencisiydi. Yüz yirmi sene kadar yaşadı ve iki yüz doksan dokuz yılında, Hocası Ali b. Rezîn'in yanına, Tûr-u Sîna Dağında defnedildi.

Dediklerine göre İbrâhîm el-Havvâs tevekkül yolunu Ebû Abdillah’tan almıştır, hem onun hem de İbrâhîm b. Şeybân'ın hocasıdır.

Ebû Abdillah el-Mağribî der ki: Allah'ın has dostları üç derecedir; Allah kimine, korkuya kapılıp sabırları zorlanmasın, takdirinden sıkıntıya düşmesinler ve hükmünden ümitsizliğe düşmesinler diye musibetleri fazla vermemiştir. Kimini, kalplerini âlimlere yönlendirmek için, günahkârlardan ve onlarla birlikte olmaktan uzak tutmuştur. Kimine ise, musibetleri boca eder, sonra da sabır ve hoşnutluk desteği gönderir, belalar geldikçe sevgileri ve takdirine rızaları artar. Bir de Allah'ın, özel olarak kendilerine nimet verdiği, ilmin zahirini ve batınım verdiği ve isimlerini gizlediği kulları vardır."

Ebû Abdillah şöyle derdi:

Ey kavuşmaları suç kabul eden!
Nasıl af dilesem, günahlarımdan?
Sana karşı hatam, seni sevmekse,
Asla tövbe etmem, böyle hatadan.

Amr en-Nisâbûrî

Onlardan biri de; Ebû Hafs Amr b. Seleme en-Nisâbûrî; denildiğine göre Şâh (b. Şucâ) el-Kirmânî de onlardan biridir. Bazıları Ebû Osmân en-Nisâbûrî olduğunu söylerler. Şah, Ubeydullah el-Ebâvirdî'nin talebesi, ayrıca Ahmed b. Hadraveyh el-Mervezî'nin de yoldaşı idi. İki yüz atmış yedi veya atmış altı yılında vefat etmiştir.

(١٥٤٦١)- [٢٢٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَمْدَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: قَالَ أَبُو حَفْصٍ: " الْمَعَاصِي بَرِيدُ الْكُفْرِ، كَمَا أَنَّ الْحُمَّى بَرِيدُ الْمَوْتِ، قَالَ: وَكَانَ لا يَذْكُرُ اللَّهَ إِلا عَلَى الْحُضُورِ وَتَعْظِيمِ الْحُرْمَةِ، فَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ ﷻ تَغَيَّرَ عَلَيْهِ حَالُهُ، فَإِذَا رَجَعَ قَالَ: مَا أَبْعَدَ ذِكْرَنَا عَنْ ذِكْرِ الْمُحَقِّقِينَ، فَمَا أَظُنُّ أَنَّ مَنْ ذَكَرَ اللَّهَ ﷻ حَاضِرًا مِنْ غَيْرِ غَفْلَةٍ يَبْقَى بَعْدَ ذِكْرِهِ حَيًّا إِلا الأَنْبِيَاءَ، فَإِنَّهُمْ مُؤَيَّدُونَ بِقُوَّةِ النُّبُوَّةِ، وَخَوَّاصَّ الأَوْلِيَاءِ مُؤَيَّدُونَ بِقُوَّةِ الْوِلايَةِ "

Ebû Amr b. Hamdân'ın babasından naklettiğine göre Ebû Hafs der ki: "Veba nasıl ölümün habercisiyse, günahlar da küfrün habercisidir."

Kendini toparlamadan ve huzura girmeden Allah'ı zikretmezdi. Allah'ı zikrettiğinde vaziyeti değişirdi. Bitirince şöyle derdi: "Bizim Allah'ı zikretmemiz ile muhakkiklerin zikri arasında dağlar kadar fark var. Peygamberler dışında, gaflet içinde olmadan her şeyiyle Allah'ı zikrettikten sonra sağ kalabilecek kimse olduğunu sanmıyorum. Onlar peygamberlik gücüyle desteklenmişlerdir. Allah'ın has kulları da evliyalık gücüyle desteklenmişlerdir."

(١٥٤٦٢)- [١٠/٢٣٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ حَمْدَانَ، يَقُولُ: " كَانَ أَبُو حَفْصٍ حَدَّادًا فَكَانَ غُلامُهُ يَوْمًا يَنْفُخُ عَلَيْهِ الْكِيرَ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِي النَّارَ وَأَخْرَجَ الْحَدِيدَ مِنَ النَّارِ فَغُشِيَ عَلَى غُلامِهِ، وَتَرَكَ أَبُو حَفْصٍ الْحَانُوتَ وَأَقْبَلَ عَلَى أَمْرِهِ "

Ebû Bekr b. Hamdân bildiriyor: Ebû Hafs demirciydi, bir gün çocuğa körüğü üfletiyordu. Elini ateşin içine sokup demiri eliyle çıkardı. Çocuğu bayıldı. Ebû Hafs dükkânı bırakıp bu işine yöneldi.

(١٥٤٦٣)- [١٠/٢٣٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَمْدَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا حَفْصٍ، يَقُولُ: " تَرَكْتُ الْعَمَلَ فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ، وَتَرَكَنِي الْعَمَلُ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْهِ "

Ebû Hafs der ki: "İşi bıraktım, sonra ona geri döndüm. İş beni terk etti ona dönmedim."

(١٥٤٦٤)- [١٠/٢٣٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الثَّقَفِيَّ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو حَفْصٍ، يَقُولُ: " مَنْ لَمْ يَزِنْ أَفْعَالَهُ وَأَحْوَالَهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، وَلَمْ يَتَّهِمْ خَوَاطِرَهُ، فَلا تَعُدَّهُ فِي دِيوَانِ الرِّجَالِ، وَكَانَ يَقُولُ: مِنْ نَعْتِ الْفَقِيرِ الصَّادِقِ أَنْ يَكُونَ فِي كُلِّ وَقْتٍ بِحُكْمِهِ، فَإِذَا وَرَدَ إِلَيْهِ وَارِدٌ يَشْغَلُهُ عَنْ حُكْمِ وَقْتِهِ يَسْتَوْحِشُ مِنْهُ وَيَنْفِيهِ "

Ebû Hafs –Amr b. Seleme en-Nîsabûrî- şöyle derdi: "Kim, her zaman yaptıklarını ve durumunu Kitab ve sünnetle ölçmez ve içinden geçenlerin doğru olup olmadığım kuşkuyla gözlemlemezse, onu adamdan saymayın."

Yine şöyle derdi: "Doğru olan fakirin karakteri, her vaktin şartlarına göre davranmaktır. Eğer herhangi bir şey onu, o anda yapması gereken işten alıkoyacak olursa, kendisini o işten alıkoyan şeyden rahatsız olup bu şeyi ortadan kaldırır."

(١٥٤٦٥)- [١٠/٢٣٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: اجْتَمَعَ مَشَايِخُ بَغْدَادَ عِنْدَ أَبِي حَفْصٍ وَسَأَلُوهُ عَنِ الْفُتُوَّةِ؟ فَقَالَ " تَكَلَّمُوا أَنْتُمْ فَإِنَّ لَكُمُ الْعِبَارَةَ وَاللِّسَانَ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: الْفُتُوَّةُ إِسْقَاطُ الرُّؤْيَةِ وَتَرْكُ النِّسْبَةِ، فَقَالَ أَبُو حَفْصٍ: مَا أَحْسَنَ مَا قُلْتَ، وَلَكِنَّ الْفُتُوَّةَ عِنْدِي أَدَاءُ الإِنْصَافِ وَتَرْكُ مُطَالَبَةِ الإِنْصَافِ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: قُومُوا يَا أَصْحَابَنَا فَقَدْ زَادَ أَبُو حَفْصٍ عَلَى آدَمَ وَذُرِّيَّتِهِ،

قَالَ: وَكَانَ أَبُو حَفْصٍ، يَقُولُ: مِنْ إِهَانَةِ الدُّنْيَا أَنِّي لا أَبْخَلُ بِهَا عَلَى أَحَدٍ وَلا أَبْخَلُ بِهَا عَلَى نَفْسِي، لاحْتِقَارِهَا وَاحْتِقَارِ نَفْسِي عِنْدِي "

Abdurrahmân b. el-Hüseyin bildiriyor: Bağdâd hocaları Ebû Hafs'ın yanında toplanıp alicenaplığı sordular. Onlara: "Siz söyleyin, diliniz ve anlatma kabiliyetiniz var" diye cevap verince, Cüneyd: "Alicenaplık, iradeyi bırakmak ve birine dayanmayı terk etmektir" dedi. Ebû Hafs: "Ne güzel söyledin. Ama bana göre alicenaplık, adil olmak ve aman dilemeyi terk etmektir" dedi. Bunun üzerine Cüneyd şöyle dedi: "Kalkın arkadaşlar! Ebû Hafs Âdem'i ve zürriyetini geçti."

Ebû Hafs der ki: "Dünyayı önemsiz gördüğüm için, onu kimseden kıskanmam, kendimden de kıskanmam. Zira onu da küçümserim, nefsimi de küçümserim."

(١٥٤٦٦)- [١٠/٢٣٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا حَفْصٍ، يَقُولُ: " الْكَرَمُ طَرْحُ الدُّنْيَا لِمَنْ يَحْتَاجُ إِلَيْهَا، وَالإِقْبَالُ عَلَى اللَّهِ لاحْتِيَاجِكَ إِلَيْهِ "

Ebû Hafs der ki: "Kerem (asalet), dünyayı ihtiyacı olana atıp senin kendisine muhtaç olduğun Allah'a yönelmektir."

(١٥٤٦٧)- [١٠/٢٣٠] وَقَالَ أَبُو حَفْصٍ الْحَدَّادُ: حُسْنُ أَدَبِ الظَّاهِرِ عُنْوَانُ حُسْنِ أَدَبِ الْبَاطِنِ، لأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " لَوْ خَشَعَ قَلْبُ هَذَا لَخَشَعَتْ جَوَارِحُهُ "، وَسُئِلَ أَبُو حَفْصٍ: مَنِ الرِّجَالُ؟ فَقَالَ: الْقَائِمُونَ مَعَ اللَّهِ بِوَفَاءِ الْعُهُودِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ ، وَسُئِلَ أَبُو حَفْصٍ عَنِ الْعُبُودِيَّةِ؟ فَقَالَ: تَرْكُ مَا لَكَ وَالْتِزَامُ مَا أُمِرْتَ بِهِ

Ebû Hafs el-Haddâd der ki: "Kişinin ortaya koyduğu güzel ahlâk, gizlediği güzel ahlâkının göstergesidir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bunun kalbi korksaydı, bütün organları korkardı"* buyurmuştur.

Ebû Hafs'a "Erler kimdir?" diye sorduklarında şöyle dedi: "Sözlerine sadık kalarak Allah'ın yanında dimdik duranlardır. Allah: «**Allah'a**

verdikleri sözlerine sadık olan erler»[1] buyuruyor."

Ebû Hafs'a kulluğu sorduklarında şöyle cevap verdi: "Sana ait olanı terk etmek ve sana emredileni yerine getirmektir."

Hamdûn b. Ahmed

Ebû Nuaym der ki: Ebû Hafs'ın akranından ve Nisâbûr şeyhlerinden, Sâlih Ebû Sâlih Hamdûn b. Umâra. Ebû Turâb en-Nahşabî'nin öğrencisi. Sevrî mezhebi fıkıh âlimlerindendi. Melamilerin şeyhidir.

(١٥٤٦٨)- [٢٣١/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ فَضَالَةَ صَاحِبُ الْخَانِ بِنَيْسَابُورَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مُنَازِلٍ، يَقُولُ: قِيلَ لِحَمْدُونَ بْنِ أَحْمَدَ: مَا بَالُ كَلَامِ السَّلَفِ أَنْفَعُ مِنْ كَلَامِنَا؟ قَالَ: " لأَنَّهُمْ تَكَلَّمُوا لِعِزِّ الإِسْلامِ، وَنَجَاةِ النُّفُوسِ، وَرِضَاءِ الرَّحْمَنِ، وَنَحْنُ نَتَكَلَّمُ لِعِزِّ النَّفْسِ، وَطَلَبِ الدُّنْيَا، وَقَبُولِ الْخَلْقِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَسَأَلَهُ يَوْمًا أَبُو الْقَاسِمِ الْمُنَادِي عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ لَهُ: أَرَى فِي سُؤَالِكَ قُوَّةً وَعِزَّةَ نَفْسٍ تَظُنُّ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ بِهَذَا السُّؤَالِ الْحَالَ الَّذِي تُخْبِرُ عَنْهُ؟ أَيْنَ طَرِيقَةُ الضَّعْفِ وَالْفَقْرِ وَالتَّضَرُّعِ وَالالْتِجَاءِ؟ وَعِنْدِي أَنَّ مَنْ ظَنَّ نَفْسَهُ خَيْرًا مِنْ نَفْسِ فِرْعَوْنَ فَقَدْ أَظْهَرَ الْكِبْرَ، وَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنَازِلٍ يَوْمًا: أَوْصِنِي، قَالَ: إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لا تَغْضَبَ لِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا فَافْعَلْ، وَقَالَ: مَنْ أَصْبَحَ وَلَيْسَ لَهُ هَمٌّ طَلَبِ قُوتٍ مِنْ حَلالٍ وَهَمٌّ مَا جَرَى عَلَيْهِ فِي سَابِقِ الْعِلْمِ لَهُ وَعَلَيْهِ فَإِنَّهُ يَتَفَرَّغُ إِلَى كُلِّ شَيْءٍ، وَقَالَ: كِفَايَتُكَ تُسَاقُ إِلَيْكَ مُيَسَّرًا مِنْ غَيْرِ تَعَبٍ وَلا نَصَبٍ، وَإِنَّمَا التَّعَبُ فِي الْفُضُولِ "

Abdullah b. Muhammed b. Munâzil bildiriyor: Hamdûn b. Ahmed'e "Neden selefilerin sözleri bizim sözlerimizden etkilidir?" dediler, şöyle cevap verdi: "Çünkü İslam'ın izzeti, insanların kurtuluşu ve Rahman'ın rızası için konuştular. Biz ise nefsin izzeti, dünya arzusu ve insanların beğenmesi için konuştuk."

---

[1] Ahzâb Sur. 23

Abdullah der ki: Bir gün Ebu'l-Kâsım el-Münâdî bir soru sormuştu. Ona dedi ki: "Senin sorunda, sanki bahsettiğin bu hale ulaştığını ifade eden bir güç ve kibir görüyorum. İhtiyaç, zayıflık, yalvarma ve iltica yöntemine ne oldu? Bana göre, kendini Firavun'dan daha üstün gören kişi, kibrini açığa çıkarmıştır."

Bir gün Abdullah b. Munâzil kendisine: "Bana nasihat et!" deyince, şöyle dedi: "Eğer becerebilirsen dünyada hiçbir şey kızma!"

Der ki: "Uyandığında yiyecek arama derdi olmayan ve geçmişinde lehine ve aleyhine bilinen bir derdi olmayan kişi her şeye zaman ayırır."

Der ki: "Sana yetecek olan yiyeceğin, uğraşıp yorulmadan sana ulaşır. Yorgunluk bunun fazlası için çalışmaktan kaynaklanır."

(١٥٤٦٩)- [١٠/٢٣١] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ التَّمِيمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَمْدَونَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: وَسُئِلَ عَنْ طَرِيقِ الْمُلازَمَةِ؟ فَقَالَ: " خَوْفُ الْقَدَرِيَّةِ وَرَجَاءُ الْمُرْجِئَةِ، وَقَالَ: لا يَجْزَعُ مِنَ الْمُصِيبَةِ إِلا مَنِ اتَّهَمَ رَبَّهُ، وَقَالَ: لا أَحَدَ أَدْوَنَ مِمَّنْ يَتَزَيَّنُ لِدَارٍ فَانِيَةٍ، وَيَتَحَمَّدُ إِلَى مَنْ لا يَمْلِكُ ضُرَّهُ وَلا نَفْعَهُ "

Ahmed b. Hamdûn der ki: Babama bağlılığın yolunu sorduklarında: "Kaderiyye'nin havf ve Mürcie'nin recâ yolu" dedi.

Dedi ki: "Ancak Rablerini suçlayanlar musibetten korkarlar."

(١٥٤٧٠)- [١٠/٢٣١] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْفَرَّاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُنَازِلٍ، يَقُولُ: سُئِلَ حَمْدُونُ: مَنِ الْعُلَمَاءُ ؟، قَالَ: الْمُسْتَعْمِلُونَ لِعِلْمِهِمْ، وَالْمُتَّهِمُونَ آرَاءَهُمْ، وَالْمُقْتَدُونَ بِسِيَرِ السَّلَفِ، وَالْمُتَّبِعُونَ لِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ لِبَاسُهُمُ الْخُشُوعُ، وَزِينَتُهُمُ الْوَرَعُ، وَحِلْيَتُهُمُ الْخَشْيَةُ، وَكَلامُهُمْ ذِكْرُ اللَّهِ، أَوْ أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ، أَوْ نُهِيٌ عَنْ مُنْكَرٍ، وَصَمْتُهُمْ تَفَكُّرٌ فِي آلاءِ اللَّهِ وَنِعَمِهِ، نَصِيحَتُهُمْ لِلْخَلْقِ مَبْذُولَةٌ، وَعُيُوبُهُمْ عِنْدَهُمْ مَسْتُورَةٌ يُزَهِّدُونَ الْخَلْقَ فِي الدُّنْيَا بِالإِعْرَاضِ عَنْهَا وَيُرَغِّبُونَهُمْ فِي الآخِرَةِ بِالْحِرْصِ عَلَى طَلَبِهَا، قَالَ: وَتَسَفَّهَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَسَكَتَ حَمْدُونُ، وَقَالَ: يَا أَخِي، لَوْ نَقَصْتَنِي كُلَّ نَقْصٍ لَمْ تُنْقِصْنِي كَنَقْصِي عِنْدِي، ثُمَّ قَالَ: تَسَفَّهَ رَجُلٌ عَلَى إِسْحَاقَ الْحَنْظَلِيِّ فَاحْتَمَلَهُ، وَقَالَ: لأَيِّ شَيْءٍ تَعَلَّمْنَا الْعِلْمَ؟ وَقَالَ: أَنْتَ عَبْدٌ مَا لَمْ

تَطْلُبْ مَنْ يَخْدُمُكَ، فَإِذَا طَلَبْتَ خَادِمًا خَرَجْتَ مِنَ الْعُبُودِيَّةِ، وَقَالَ: لِلْخَلْقِ فِي يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلامُ آيَاتٌ، وَلِيُوسُفَ فِي نَفْسِهِ آيَةٌ وَهِيَ أَعْظَمُ الآيَاتِ: مَعْرِفَتُهُ بِمَكْرِ النَّفْسِ وَخُدَعِهَا حِينَ، قَالَ: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ ، وَقَالَ: قَدْ أَخْبَرَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ حَقِيقَةِ طِبَاعِ الْخَلْقِ، فَقَالَ " لَوْ مَلَكْتُمْ مَا أَمْلِكُهُ مِنْ فُنُونِ الرَّحْمَةِ وَخَزَائِنِ الْخَيْرِ لَغَلَبَ عَلَيْكُمْ سُوءُ طِبَاعِكُمْ فِي الشُّحِّ وَالْبُخْلِ "، وَذَلِكَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الإِنْفَاقِ وَكَانَ الإِنْسَانُ قَتُورًا﴾

Abdullah b. Munâzil bildiriyor: Ahmed b. Hamdûn'a ilim ehlini sordular. Dedi ki: "İlimleriyle amel edenler. Kendi görüşlerini tenkid edenler, selefin yolunu tutanlar, Allah'ın Kitabı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine tâbi olanlar. Kıyafetleri huşû, süsleri verâ, takıları haşyet, konuştukları ya zikrullah ya marufu emretmek ya da münkeri nehyetmektir. Sustuklarında Allah'ın bahşettiği nimetlerini tefekkür ederler, insanlara bol bol nasihat ederler, başkalarının ayıplarını örterler. İnsanların dünyaya bağlanmamaları ve âhirete, onu elde etmek için hırslı olmaya rağbet etmeleri için çalışırlar."

Abdullah b. Munâzil bildiriyor: Bir adam kendisine sataştı, Hamdûn sesini çıkarmadı. Sonra şöyle dedi: "Kardeşim! Sen beni ne kadar tenkid edersen et, benim kendimi tenkid ettiğim kadar edemezsin."

Başka bir adam, İshâk el-Hanzalî'ye sataştı, ona tahammül etti, adam: "Sen bize niçin ilim öğretiyorsun?" deyince şöyle cevap verdi: "Sen bir kulsun, dolayısıyla sana hizmet edecek birini isteyemezsin. Hizmetçi istediğin zaman kulluktan çıkarsın."

Dedi ki: Hz. Yûsuf'ta insanlar için âyetler vardır. Yûsuf'un kendisinde kendisi için âyet vardır, bu âyetlerin en büyüğüdür; nefsi ve nefsin tuzaklarını bilmesidir. Zira **"Nefis aşırı şekilde kötülüğü emredicidir"**[1] demiştir.

Dedi ki: Allah, insanların tabiatlarının hakikatini haber vermiş ve "Benim mâlik olduğum rahmet güzelliklerine ve hayır hazinelerine mâlik olsaydınız, cimrilik ve kıskançlık gibi kötü huylarınıza mağlup olurdunuz. Bu da Allah'ın: "**De ki: Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, tükenir korkusuyla yine de cimrilik ederdiniz. Zaten insanlar pek cimridir.**"[1] âyetinde anlatılmıştır.

---

[1] Yûsuf Sur. 53

Ahmed b. Hamdûn şu hadisi rivayet etti.:

Takrîb 4311

Muhammed b. el-Fadl

Ebû Nuaym der ki: Doğu'nun bilgelerinden ve son dönem âlimler cemaatinden biri de; Ebû Abdillah Muhammed b. el-Fadl b. Abbâs, Belh asıllıdır, Semerkand'da ikamet etmiş, Ahmed b. Hadraveyh el-Mervezî'nin yanında kalmış, Kuteybe b. Saîd'den hadis dinlemiştir ve aynı tabakadandır.

(١٥٤٧٢)- [٢٣٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ بِنَيْسَابُورَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ، يَقُولُ: " الرَّحْمَنُ هُوَ الْمُحْسِنُ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ، وَقَالَ: ذَهَابَ الإِسْلامِ مِنْ أَرْبَعَةٍ: أَوَّلُهَا لا يَعْمَلُونَ بِمَا يَعْلَمُونَ، وَالثَّانِي يَعْمَلُونَ بِمَا لا يَعْلَمُونَ، وَالثَّالِثُ لا يَتَعَلَّمُونَ مَا لا يَعْلَمُونَ، وَالرَّابِعُ يَمْنَعُونَ النَّاسَ مِنَ التَّعَلُّمِ، وَقَالَ: الدُّنْيَا بَطْنُكَ فَبِقَدْرِ زُهْدِكَ فِي بَطْنِكَ زُهْدُكَ فِي الدُّنْيَا، وَقَالَ: الْعَجَبُ مِمَّنْ يَقْطَعُ الأَوْدِيَةَ وَالْمَفَاوِزَ وَالْقِفَارَ لِيَصِلَ إِلَى بَيْتِهِ وَحَرَمِهِ لأَنَّ فِيهِ آثَارَ أَنْبِيَائِهِ، وَكَيْفَ لا يَنْقَطِعُ نَفْسُهُ وَهَوَاهُ حَتَّى يَصِلَ إِلَى قَلْبِهِ، فَإِنَّ فِيهَ آثَارَ مَوْلاهُ "

Muhammed b. el-Fadl der ki: "Rahmâni kişi, iyiye ve kötüye iyi davranandır."

Dedi ki: "İslam dört sebepten dolayı kaybolur. Birincisi; bildikleriyle amel etmezler. İkincisi; bilmedikleriyle amel ederler. Üçüncüsü; öğrenmezler ve bilmezler. Dördüncüsü; insanların öğrenmesine mani olurlar."

---

[1] İsrâ Sur. 100

Dedi ki: “Dünya midene benzer, mideni ne kadar umursamazsan, dünyayı o kadar umursamazsın.”

Dedi ki: “İnsanın, peygamberlerin izlerini barındıran evine ve çoluk çocuğuna kavuşmak için; vadiler, uçurumlar ve bayırlar aştığı halde Mevla’nın izlerine barındıran kalbine ulaşmak için neden nefsini ve hevâsını aşmaz, buna şaşıyorum?”

(١٥٤٧٣)- [٢٣٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ: " أَنْزِلْ نَفْسَكَ مَنْزِلَةَ مَنْ لا حَاجَةَ لَهُ فِيهَا وَلا بُدَّ لَهُ مِنْهَا، فَإِنَّ مَنْ مَلَكَ نَفْسَهُ عَزَّ، وَمَنْ مَلَكَتْهُ نَفْسُهُ ذَلَّ "

Muhammed b. el-Fadl der ki: “Nefsini öyle bir seviyeye yerleştir ki, ne ona ihtiyacın olsun ne de onsuz yaşa, zira kim nefsine hâkim olursa yücelir, kime nefsi hâkim olursa zelil olur.”

(١٥٤٧٤)- [٢٣٣/١٠] وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ: " سِتُّ خِصَالٍ يُعْرَفُ بِهَا الْجَاهِلُ: الْغَضَبُ فِي غَيْرِ شَيْءٍ، وَالْكَلامُ فِي غَيْرِ نَفْعٍ، وَالْعِظَةُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهَا، وَإِفْشَاءُ السِّرِّ، وَالثِّقَةُ بِكُلِّ أَحَدٍ، وَلا يَعْرِفُ صَدِيقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ، وَقَالَ: الْعَارِفُ يُدَافِعُ عَيْشَهُ يَوْمًا بِيَوْمٍ وَيَأْخُذُ عَيْشَهُ يَوْمًا بِيَوْمٍ "

Muhammed b. el-Fadl der ki: “Cahil altı özelliğiyle anlaşılır: Boş yere sinirlenmek, boş konuşmak, yersiz nasihat etmek, sırları ifşa etmek, herkese güvenmek, dostunu düşmanından ayırt etmemek.”

Dedi ki: “Ârif hayatını günlük yaşar, geçimini günlük kazanır.”

Muhammed b. el-Fadl şu hadisi rivayet etmiştir:

Takrîb 3080

Muhammed b. Ali et-Tirmizî

Onlardan biri de Ebû Abdillah et-Tirmîzî, Muhammed b. Ali b. Hasan, Ebû Turâb en-Nahşabî’ye öğrencilik yapmış, Yahyâ b. el-Celâ ile görüşmüştür. Meşhur eserleri vardır. Hadisleri doğru bir metotla yazmıştır. Hadis kaynaklarına dayanarak Mürcie ve diğer muhalif unsurlara cevaplar vermiştir.

(١٥٤٧٦)- [٢٣٤/١٠] حدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ التِّرْمِذِيُّ، قَالَ: " نُورُ الْمَعْرِفَةِ فِي الْقَلْبِ، وَإِشْرَاقُهُ فِي عَيْنَيِ الْفُؤَادِ فِي الصَّدْرِ، فَبِذِكْرِ اللَّهِ يَرْطُبُ الْقَلْبُ وَيَلِينُ، وَبِذْكِرِ الشَّهَوَاتِ وَاللَّذَّاتِ يَقْسُو الْقَلْبُ وَيَيْبَسُ، فَإِذَا شُغِلَ الْقَلْبُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ بِذِكْرِ الشَّهَوَاتِ، كَانَ بِمَنْزِلَةِ شَجَرَةٍ إِنَّمَا رُطُوبَتُهَا وَلِينُهَا مِنَ الْمَاءِ، فَإِذَا مُنِعَتِ الْمَاءَ يَبِسَتْ عُرُوقُهَا وَذَبُلَتْ أَغْصَانُهَا، وَإِذَا مُنِعَتِ السَّقْيَ وَأَصَابَهَا حَرُّ الْقَيْظِ يَبِسَتِ الأَغْصَانُ، فَإِذَا مَدَدْتَ غُصْنًا مِنْهَا انْكَسَرَ فَلا يَصْلُحُ إِلا لِلْقَطْعِ فَيَصِيرُ وَقُودَ النَّارِ، فَكَذَلِكَ الْقَلْبُ إِذَا يَبِسَ وَخَلا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ فَأَصَابَتْهُ حَرَارَةُ النَّفْسِ، وَنَارُ الشَّهْوَةِ، وَامْتَنَعَتِ الأَرْكَانُ مِنَ الطَّاعَةِ، فَإِذَا مَدَدْتَهَا انْكَسَرَتْ فَلا تَصْلُحُ إِلا أَنْ تَكُونَ حَطَبًا لِلنَّارِ، وَإِنَّمَا يَرْطُبُ الْقَلْبُ بِالرَّحْمَةِ وَمَا مِنْ نُورٍ فِي الْقَلْبِ إِلا وَمَعَهُ رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ بِقَدْرِ ذَلِكَ، فَهَذَا هُوَ الأَصْلُ، وَالْعَبْدُ مَا دَامَ فِي الذِّكْرِ، فَالرَّحْمَةُ دَائِمَةٌ عَلَيْهِ كَالْمَطَرِ، فَإِذَا قَحَطَ فَالصَّدْرُ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ كَالسَّنَةِ الْجَدْبَاءِ الْيَابِسَةِ، وَحَرِيقُ الشَّهَوَاتِ فِيهَا كَالسَّمَائِمِ وَالأَرْكَانُ مُعَطَّلَةٌ عَنْ أَعْمَالِ الْبِرِّ، فَدَعَا اللَّهُ الْمُوَحِّدِينَ إِلَى هَذِهِ الصَّلَوَاتِ الْخُمُسِ، رَحْمَةً مِنْهُ عَلَيْهِمْ، وَهَيَّأَ لَهُمْ فِيهَا أَلْوَانَ الْعِبَادَةِ لِيَنَالَ الْعَبْدُ مِنْ كُلِّ قَوْلٍ وَفِعْلٍ شَيْئًا مِنْ عَطَايَاهُ، وَالأَفْعَالُ كَالأَطْعِمَةِ وَالأَقْوَالُ كَالأَشْرِبَةِ فَهِيَ عُرْسُ الْمُوَحِّدِينَ هَيَّأَهَا رَبُّ الْعَالَمِينَ لأَهْلِ رَحْمَتِهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ حَتَّى لا يَبْقَى عَلَيْهِمْ دَنَسٌ وَلا غُبَارٌ، فَإِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ الْمُوَحِّدِينَ لِيُبَاهِيَ بِهِمْ يَوْمَ الْجَمْعِ الأَكْبَرِ فِي تِلْكَ الْعَرَصَاتِ الْمَلائِكَةَ، لأَنَّ آدَمَ وَوَلَدَهُ ظَهَرَ خَلْقُهُمْ مِنْ يَدِهِ بِالْمَحَبَّةِ وَالْمَلائِكَةُ ظَهَرَ خَلْقُهُمْ مِنَ الْقُدْرَةِ لِقَوْلِهِ: كُنْ فَكَانَ، فَمِنْ مَحَبَّتِهِ لِلآدَمِيِّينَ يَفْرَحُ بِتَوْبَتِهِمْ، خَلَقَهُمْ وَالشَّهَوَاتِ وَالشَّيَاطِينَ فِي دَارِ الابْتِلاءِ لِيُبَاهِيَ بِهِمْ فِي ذَلِكَ الْجَمْعِ، وَيَقُولُ: يَا مَعْشَرَ مَلائِكَتِي، إِنَّ مَحَاسِنَكُمْ خَرَجَتْ مِنْكُمْ وَمِنَ النُّورِ خَلَقْتُكُمْ وَأَنْتُمْ فِي أَعَالِي الْمَمْلَكَةِ تُعَايِنُونَ عَظَمَتِي وَحُجَّتِي وَسُلْطَانِي، وَقَدْ عُرِّيتُمْ مِنَ الشَّهَوَاتِ وَالشَّيَاطِينِ، وَالآدَمِيُّونَ خَرَجَتْ مِنْهُمْ هَذِهِ الْمَحَاسِنُ مِنْ نُفُوسِهِمُ الشَّهْوَانِيَّةِ وَالشَّيَاطِينُ قَدْ أَحَاطَتْ بِهِمْ فِي أَدَانِي الْمَمْلَكَةِ، وَمِنَ التُّرَابِ خَلَقْتُهُمْ، فَلِذَلِكَ اسْتَوْجَبُوا مِنِّي دَارِي وَجَوَارِي "

Ebû Abdillah Muhammed b. Ali et-Tirmîzî der ki: Marifetin nuru kalptedir. Görüntüsü yüreğin gözlerinde, gönüldedir. Kalp, Allah'ın zikriyle yeşerir ve yumuşar. Şehevi arzuları düşününce kalp taşlaşır ve kurur. Kalp Allah'ı zikretmeyi bırakıp, şehevi arzularla meşgul olursa, yeşilliği ve yumuşaklığı suya bağlı olan ağaca benzer; suyu kesilince kökleri kurur, dalları solar. Sulanmazsa ve sıcağa maruz kalırsa dalları kurur. Bir dalına uzansan kırılır, kesip odun olmaktan başka bir işe yaramaz.

Kalp de öyledir; Allah'ın zikrinden ayrı kalır da kurursa, nefsin harareti ve şehvet ateşi onu yakar. Bütün vücudu itaatten uzaklaşır. Zorlarsan kırılır ve cehenneme ateş olmaktan başka bir işe yaramaz. Kalp ancak merhametle yeşerir. Kalbin içinde bulunan nurun yanında, aynı miktarda merhamet vardır, bu esastır. Kul zikrine devam ettikçe, yağmur gibi üzerine rahmet yağar. Rahmet kesilirse, o zaman yürek kuraklık ve kıtlıkla geçen bir seneye benzer. Şehevi arzuların yangını ölüm gibi olur. Vücudun organları iyilik yapmaktan aciz kalır.

Allah, bir rahmet olarak muvahhidleri bu beş vakit namaza davet etmiştir. Onlara bu namazlarda ibadetin renklerini serpiştirmiştir. Böylece kul, her sözü ve fiiliyle Allah'ın mükâfatlarından biraz kazanmış olur. Fiiller yemek, sözler su gibidir. Namaz muvahhidlerin düğünüdür, âlemlerin Rabbi rahmetin isteyenlere, günde beş vakit hazırlamıştır. Bu şekilde üzerlerinde ne bir pislik, ne de toz kalır.

Allah muvahhidleri seçmiştir. Büyük toplanma gününde mahşerde meleklerin önünde onlarla övünecektir. Çünkü Âdem ve çocukları muhabbetle yaratılmış, melekler ise: "Kün" diyen kudretle yaratılmıştır. Âdemoğullarına olan sevgisinden dolayı onların tövbe etmelerine sevinir. O toplanma gününde onlarla övünmek için, onları şehevi arzular ve şeytanlarla birlikte, imtihan dünyasında yaratmıştır. Şöyle diyecektir: "Ey melekler topluluğu! Sizin güzellikleriniz sizden ve nurunuzdan çıkmıştır. Sizi saltanatımın yücelerinde yarattım. Azametimi, gücümü ve saltanatımı görüyorsunuz. Şehevi arzulardan ve şeytanlardan beri kılındınız. Âdemoğulları ise, nefislerinde taşıdıkları şehevi arzular ve şeytani özellikler yüzünden bu güzelliklerden mahrum olmuşlar, kâinatın düşük mekânlarına düşmüşlerdir. Onları topraktan yarattım. Bu yüzden benim yurdum ve civarımı hak ettiler.

(١٥٤٧٧)- [٢٣٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ التِّرْمِذِيُّ: " كَفَى بِالْمَرْءِ عَيْبًا أَنْ يَسُرَّهُ مَا يَضُرُّهُ "

Muhammed b. Ali et-Tirmîzi der ki: “Kendisine zarar veren şeylerle mutlu olması, ayıp olarak kişiye yeter.”

(١٥٤٧٨)- [٢٣٥/١٠] وَقَالَ مُحَمَّدٌ: " لَيْسَ فِي الدُّنْيَا حِمْلٌ أَثْقَلُ مِنَ الْبِرِّ، لأَنَّ مَنْ بَرَّكَ فَقَدْ أَوْثَقَكَ، وَمَنْ جَفَاكَ فَقَدْ أَطْلَقَكَ "

Muhammed der ki: “Dünyada iyilikten daha ağır bir yük yoktur. Çünkü sana iyilik yapan seni bağlar, cefa eden seni serbest bırakır.”

(١٥٤٧٩)- [٢٣٥/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ التِّرْمِذِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ جَهِلَ أَوْصَافَ الْعُبُودِيَّةِ فَهُوَ بِنُعُوتِ الرُّبُوبِيَّةِ أَجْهَلُ، وَقَالَ: الدُّنْيَا عَرُوسُ الْمُلُوكِ وَمِرْآةُ الزُّهَّادِ، أَمَّا الْمُلُوكُ فَتَجَمَّلُوا بِهَا، وَأَمَّا الزُّهَّادُ فَنَظَرُوا إِلَيْهَا وَأَبْصَرُوا آفَتَهَا فَتَرَكُوهَا "

Muhammed b. Ali et-Tirmîzi der ki: “Kulluğun sıfatları konusunda cahil olan, rububiyetin sıfatlarında daha fazla cahil olur.”

Der ki: “Dünya sultanlarının damadı, zâhidlerin aynasıdır. Sultanlar onunla süslenir, zâhidler ise ona bakarlar, tehlikelerini görüp uzaklaşırlar.”

(١٥٤٨٠)- [٢٣٥/١٠] قَالَ: وَسُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْخَلْقِ، فَقَالَ: " ضَعْفٌ ظَاهِرٌ وَدَعْوَى عَرِيضَةٌ، وَقَالَ: اجْعَلْ مُرَاقَبَتَكَ لِمَنْ لا يَغِيبُ نَظَرُهُ إِلَيْكَ، وَاجْعَلْ شُكْرَكَ لِمَنْ لا تَنْقَطِعُ نِعَمُهُ عَنْكَ، وَاجْعَلْ خُضُوعَكَ لِمَنْ لا تَخْرُجُ عَنْ مُلْكِهِ وَسُلْطَانِهِ "

Muhammed b. Ali et-Tirmizî’ye halk hakkında sorulunca; “Zaafı besbelli olduğu halde iddialı varlık” karşılığını verdi. Yine der ki: “Murâkabeni daima seni gözetene, şükrünü sana verdiği nimetleri kesilmeyene yap ve mülkünden ve idaresinden dışarıya çıkamayacağın kişinin önünde eğil.”

Takrîb 2466/b

Ebû Bekr el-Varrâk

Onlardan biri de; Ebû Bekr Muhammed b. Ömer el-Varrâk el-Belhî. Muamelat ile ilgili kitapları vardır.

(١٥٤٨٢)- [٢٣٥/١٠] أَسْنَدَ الْحَدِيثَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " شُكْرُ النِّعْمَةِ مُشَاهَدَةُ الْمِنَّةِ "

Ebû Bekr el-Varrâk der ki: "Nimetin şükrü, minneti müşâhede etmektir."

(١٥٤٨٣)- [٢٣٥/١٠] أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُزَاحِمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " لِلْقَلْبِ سِتَّةُ أَشْيَاءَ: حَيَاةٌ وَمَوْتٌ، وَصِحَّةٌ، وَسَقَمٌ، وَيَقَظَةٌ، وَنَوْمٌ، فَحَيَاتُهُ الْهُدَى، وَمَوْتُهُ الضَّلالَةُ، وَصِحَّتُهُ الطَّهَارَةُ، وَالصَّفَاءُ وِعِلَّتُهُ الْكُدُورَةُ، وَالْعَلاقَةُ وَيَقَظَتُهُ الذِّكْرُ، وَنَوْمُهُ الْغَفْلَةُ، وَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْ ذَلِكَ عَلامَةٌ، فَعَلامَةُ الْحَيَاةِ الرَّغْبَةُ وَالرَّهْبَةُ وَالْعَمَلُ بِهَا، وَالْمَيِّتُ بِخِلافِ ذَلِكَ، وَعَلامَةُ الصِّحَّةِ اللَّذَّةُ، وَالسَّقَمُ بِخِلافِ ذَلِكَ، وَعَلامَةُ الْيَقَظَةِ السَّمْعُ وَالْبَصَرُ، وَالنَّائِمُ بِخِلافِ ذَلِكَ "

Ebû Bekr el-Varrâk der ki: "Kalbin altı özelliği vardır: Hayat ve ölüm, sağlık ve hastalık, yakaza ve uyku. Kalbin hayatı hidâyet, ölümü dalâlettir. Sağlığı temizlik ve arınma, hastalığı sıkıntılar ve bağlılıktır. Uyanıklığı zikir, uykusu gaflettir. Bunların her birinin bir belirtisi vardır. Hayatın belirtisi; rağbet, korku ve ona göre amel etmektir. Ölümünün belirtisi bunun zıddıdır. Sağlığın belirtisi lezzet, hastalığın belirtisi bunun zıddıdır. Uyanıklığın belirtisi işitmek ve görmektir. Uyuyanın belirtisi bunun zıddıdır."

(١٥٤٨٤)- [٢٣٦/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلانَ السَّمَرْقَنْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " مَنِ اكْتَفَى بِالْكَلامِ دُونَ الزُّهْدِ تَزَنْدَقَ، وَمَنِ اكْتَفَى بِالزُّهِدِ دُونَ الْكَلامِ وَالْفِقْهِ ابْتَدَعَ، وَمَنِ اكْتَفَى بِالْفِقْهِ دُونَ الزُّهْدِ وَالْوَرَعِ تَفَسَّقَ، وَمَنْ تَفَنَّنَ فِي هَذِهِ الأُمُورِ كُلِّهَا تَخَلَّصَ، قَالَ: وَدَخَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ الْوَرَّاقِ رَجُلٌ، فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ مِنْ فُلانٍ، فَقَالَ: لا تَخَفْ مِنْهُ، فَإِنَّ قَلْبَ مَنْ تَخَافُهُ بِيَدِ مِنْ تَرْجُوهُ "

Ebû Bekr el-Varrâk der ki: “Kim zühd olmadan kelamla yetinmek isterse zındık olur. Kim kelam ve fıkıh olmadan zühdle yetinmek isterse bidat ehlinden olur. Kim zühd ve verâ olmadan fıkıhla yetinmek isterse fasık olur. Bunların hepsine göre, gereği gibi amel eden kurtulur.”

Ebû Bekr el-Varrâk'ın yanına bir adam girip: “Ben falandan korkuyorum” deyince, şöyle cevap verdi: “Ondan korkma, korktuğun kişinin kalbi, arzuladığın Zat’ın elindedir.”

(١٥٤٨٥)- [٢٣٦/١٠] أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى النُّجَيْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " لَوْ قِيلَ لِلطَّمَعِ: مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: الشَّكُّ فِي الْمَقْدُورِ، وَلَوْ قِيلَ: مَا حِرْفَتُكَ؟ قَالَ: اكْتِسَابُ الذُّلِّ، وَلَوْ قِيلَ: مَا غَايَتُكَ؟ قَالَ: الْحِرْمَانُ "

Ebû Bekr el-Varrâk der ki: Açgözlülüğe, “Baban kim” deselerdi, “Takdir edilen hakkında şüphe etmektir” derdi. “Ne iş yaparsın?” deselerdi, “Zillet kazanırım” derdi. “Amacın nedir?” deselerdi, “Mahrumiyet” derdi.

(١٥٤٨٦)- [٢٣٦/١٠] وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: " الْعَبْدُ لا يَسْتَحِقُّ الْيَقِينَ حَتَّى يَقْطَعَ كُلَّ سَبَبٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَرْشِ إِلَى الثَّرَى، حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ مُرَادَهُ لا غَيْرُهُ، وَيُؤْثِرَ اللَّهَ عَلَى مَا سِوَاهُ، وَالْيَقِينُ نُورٌ يَسْتَضِيءُ بِهِ الْعَبْدُ فِي أَحْوَالِهِ فَيُبَلِّغُهُ إِلَى دَرَجَاتِ الْمُتَّقِينَ "

Ebû Bekr der ki: “Kul, topraktan Arş’a kadar, Allah'la arasındaki bütün aracıları kesmedikçe yakîni hak edemez, böylece başkası değil, sadece Allah onun amacı olur ve Allah'ı masivâya tercih eder. Yakîn kulun bütün işlerinde aydınlığından faydalandığı bir nurdur. Onu muttakiler derecesine ulaştırır.”

Ebû Bekr şu hadisi rivayet etti:

Takrîb 2154, Takrîb 2155

Şâh el-Kirmânî

Onlardan biri de; Ebu'l-Fevâris el-Kirmânî Şâh b. Şucâ'. Bütün isteklerinden vazgeçti, engellerden kaçtı, sultanların çocuklarındandı, tasavvufa kollarını sıvadı, yarış için ağırlıklarını attı, aşığına kavuşmaya çalıştı. Ebû Turâb en-Nahşebî ve Ubeyd el-Busri'nin sohbetinde bulundu. Yiğit bir delikanlı ve asil kişilikli biriydi.

(١٥٤٨٩)- [٢٣٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الصَّرَّامَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: قَالَ شَاهُ الْكَرْمَانِيُّ: " شُغْلُ الْعَارِفِ بِثَلاثَةِ أَشْيَاءَ: بِالنَّظَرِ إِلَى مَعْبُودِهِ مُسْتَأْنِسًا بِهِ مُلاحِظًا لِمِنَّتِهِ، وَفَوَائِدِهِ شَاكِرًا لَهُ مُعْتَرِفًا بِهِ، وَمُنِيبًا تَائِبًا إِلَيْهِ " /

Şâh el-Kirmânî der ki: “Ârif üç şeyle iştigal eder: Mabuduna bakar, onunla ünsiyet kurar, minnetini ve verdiklerini gözetir. O'na şükreder, O'nun nimetlerini itiraf eder. O'na tövbe edip döner.”

(١٥٤٩٠)- [٢٣٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: قَالَ شَاهُ الْكَرْمَانِيُّ: " مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ طَمِعَ فِي عَفْوِهِ وَرَجَا فَضْلَهُ، وَقَالَ: الْفُتُوَّةُ مِنْ طِبَاعِ الأَحْرَارِ، وَاللُّؤْمُ مِنْ شِيَمِ الأَنْذَالِ، وَمَا تَعَبَّدَ مُتَعَبِّدٌ بِأَكْثَرَ مِنَ التَّحَبُّبِ إِلَى أَوْلِيَاءِ اللَّهِ بِمَا يُحِبُّونَ، لأَنَّ مَحَبَّةَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ دَلِيلٌ عَلَى مَحَبَّةِ اللَّهِ " /

Şâh el-Kirmânî der ki: “Kim Rabbini bilirse, affını ister ve fazlu keremini taleb eder.”

Der ki: “Yiğitlik/alicenaplık, hür insanların özelliğidir. Alçaklık ise hakir insanların ayıbıdır. İbadet edenler, âşık oldukları Zat'tan dolayı evliyayı sevmekten daha büyük bir ibadet yapmamışlardır. Çünkü evliyaullahı sevmek Allah'ı sevmenin delilidir.”

(١٥٤٩١)- [٢٣٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّيَ أَبَا عَمْرِو بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: كَانَ شَاهُ الْكَرْمَانِيُّ بْنُ شُجَاعٍ حَادَّ الْفِرَاسَةِ وَقَلَّمَا أَخْطَأَتْ فِرَاسَتُهُ، وَكَانَ يَقُولُ: " مَنْ شَخَصَ بَصَرُهُ عَنِ الْمَحَارِمِ، وَأَمْسَكَ عَنِ الشَّهَوَاتِ، وَعَمَرَ بَاطِنَهُ بِدَوَامِ الْمُرَاقَبَةِ، وَظَاهِرَهُ بِاتِّبَاعِ السُّنَّةِ، وَعَوَّدَ نَفْسَهُ أَكْلَ الْحَلالِ لَمْ تُخْطِئْ فِرَاسَتُهُ، قَالَ: وَكَانَ

يَقُولُ: مَنْ نَظَرَ إِلَى الْخَلْقِ بِعَيْنِهِ طَالَتْ خُصُومَتُهُ مَعَهُمْ، وَمَنْ نَظَرَ إِلَيْهِمْ بِعَيْنِ اللَّهِ عَذَرَهُمْ فِيمَا هُمْ فِيهِ وَقَلَّ اشْتِغَالُهُ بِهِمْ "

Ebû Amr b. Nuceyd bildiriyor: Şâh el-Kirmânî b. Şucâ', keskin zekâya sahipti, zekâsı çok nadir hata ederdi. Şöyle derdi: "Kim gözlerini haramlardan çevirirse, şehevi arzularını kontrol ederse, içini devamlı murâkabeyle, dışını sünnete ittiba ile düzeltirse ve nefsini helal yemeye alıştırırsa zekâsı hiç şaşmaz."

Şöyle derdi: "Kim insanlara kendi gözüyle bakarsa, onlara olan düşmanlığı uzar, kim onlara Allah'ın gözüyle bakarsa, içinde bulundukları durumdan dolayı onları mazur görür ve onlarla daha az meşgul olur."

(١٠٤٩٢)- [٢٣٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَحْفُوظًا، يَقُولُ: كَانَ شَاهُ يَأْمُرُ أَصْحَابَهُ أَنْ يُظْهِرُوا لَهُ مَا يَجْرِي عَلَى سِرِّهِمْ ثُمَّ كَانَ يُدَاوِي كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِدَوَائِهِ، وَيَقُولُ: " لَيْسَ بِعَاقِلٍ مَنْ كَتَمَ الطَّبِيبَ عِلَّتَهُ "

Mahfuz bildiriyor: Şâh, arkadaşlarından, başlarına gelen gizli olayları anlatmalarını isterdi, sonra her birini kendi yöntemiyle tedavi ederdi. Şöyle derdi: "Tabipten hastalığını gizleyen akıllı değildir."

(١٠٤٩٣)- [٢٣٨/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ النُّجَيْدِ، يَقُولُ: قَالَ شَاهُ الْكَرْمَانِيُّ: " مَنْ صَحِبَكَ وَوَافَقَكَ عَلَى مَا تُحِبُّ وَخَالَفَكَ فِيمَا يَكْرَهُ، فَإِنَّمَا يَصْحَبُ هَوَاهُ، وَمَنْ صَحِبَ هَوَاهُ فَهُوَ يَطْلُبُ رَاحَةَ الدُّنْيَا "

Şâh ek-Kirmânî der ki: "Kim seninle istediğin şekilde arkadaşlık eder ve sana uyarsa, hoşuna gitmeyen konularda sana muhalefet ederse, hevasına arkadaşlık ediyor demektir. Hevâsının dostu olan dünya rahatlığını istiyor demektir."

(١٠٤٩٤)- [٢٣٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: قَالَ شَاهُ الْكَرْمَانِيُّ: " عَلامَةُ الرُّكُونِ إِلَى الْبَاطِلِ التَّقُرُّبُ إِلَى الْمُبْطِلِينَ "

Şâh ek-Kirmânî der ki: "Batıla yaslanmanın belirtisi, batılla uğraşanlara yaklaşmaktır."

(١٥٤٩٥)- [٢٣٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَاهَ بْنَ شُجَاعٍ، يَقُولُ: " الْفَضْلُ لأَهْلِ الْفَضْلِ مَا لَمْ يَرَوْهُ، فَإِذَا رَأَوْهُ فَلا فَضْلَ لَهُمْ، وَالْوِلايَةُ لأَهْلِ الْوِلايَةِ مَا لَمْ يَرَوْهَا، فَإِذَا رَأَوْهَا فَلا وِلايَةَ لَهُمْ، وَقَالَ: الْمُعْجَبُ بِنَفْسِهِ مَحْجُوبٌ عَنْ رَبِّهِ " /

Şâh b. Şucâ' der ki: "Fazilet ehli, kendi faziletlerini görmedikleri müddetçe üstün olurlar. Gördüklerinde artık üstün değillerdir. Velâyet ehli, kendi velâyetlerini görmedikleri müddetçe veli olurlar. Veli olduklarını düşündükleri anda artık veli değillerdir."

Dedi ki: "Kendini beğenen, Rabbinin huzurunda mahcup olur."

(١٥٤٩٦)- [٢٣٨/١٠] ذَكَرَ لِي أَبُو عَمْرٍو عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، قَالَ: " كُنْتُ عِنْدَ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ جَالِسًا فَسَقَطَتْ بَيْنَنَا حَمَامَةٌ فَجَعَلْتُ أُنَحِّيهَا، فَقَالَ سَهْلٌ: أَطْعِمْهَا وَاسْقِهَا، فَقُمْتُ فَفَتَّتُ لَهَا خُبْزًا وَوضِعَتْ لَهَا مَاءَ، فَلَقَطَتِ الْخُبْزَ وَسَقَطَتْ عَلَى الْمَاءِ فَشَرِبَتْ وَمَضَتْ طَائِرَةً، فَقُلْتُ لِسَهْلٍ: أَيُّ شَيْءٍ هَذَا الطَّيْرُ؟ فَقَالَ لِي: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، مَاتَ أَخِي بِكَرْمَانَ فَجَاءَتْ هَذِهِ تُعَزِّينِي بِهِ، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَأَظُنُّهُ ذَكَرَ شَاهَ بْنَ شُجَاعٍ وَكَانَ مِنَ الأَبْدَالِ، فَكَتَبْتُ تَارِيخَ الْيَوْمِ وَالْوَقْتَ، فَأَتَى قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ كَرْمَانَ فَعَزَّوْنَا فِيهِ وَذَكَرُوا أَنَّهُ مَاتَ فِي الْيَوْمِ وَالْوَقْتِ الَّذِي سَقَطَتْ عِنْدَنَا الْحَمَامَةُ "

Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed bildiriyor: Sehl b. Abdillah'ın yanında oturuyordum. Önümüze bir güvercin düştü, onu okşamaya başladım. Sehl bana: "Ona yem ver, su ver" deyince, kalkıp ona ekmek parçaları verdim ve su koydum. Ekmeği kaptı, suya dalıp içti ve uçup gitti. Sehl'e "Bu kuş nedir?" dedim. Bana dedi ki: "Ey Ebû Abdillah! Kirmân'da kardeşim öldü. Bu kuş bana taziye için geldi."

Ebû Abdillah der ki: "Sanırım Şâh b. Şuca'dan söz etmişti ki o, abdâldandı. O zaman, o günün tarihini yazdım. Kirmân'dan bir kafile geldi, onun için bize taziyede bulundular ve güvercinin önümüze düştüğü gün vefat ettiğini söylediler."

(١٥٤٩٧)- [١٠/٢٣٨] وَأَنْشَدَ أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: أَنْشَدَنِي عَبْدُ اللَّهِ الأَقْرُقُوهِيُّ لِشَاهِ بْنِ شُجَاعٍ: "

وَاللَّهِ مَا اللَّهُ يبدو لَكُمْ وَلِكُمْ   وَاللَّهِ وَاللَّهِ مَا هَذَا هُوَ اللَّهُ
فَهَذِهِ أَحْرُفٌ تَبْدُوَ لَكُمْ وَبِكُمْ   إِذَا تَمَعَّنْتَ مَعْنَاهَا هُوَ اللَّهُ

Şâh b. Şucâ der ki:

Vallahi görünmez Allah, bu halinizle size,
Vallahi vallahi Allah, bildiğiniz gibi değil,
Görünenler yazılardır, bu halinizle size,
Manasını tam bulursa işte Allah O kişidir.

Yûsuf er-Râzî

Onlardan biri de; insanların gözünden uzak kalmış, insanların Rabbinden çekinerek ihlâsa bürünmüş, süs ve gösterişi terk etmiş, renkli ve eğlenceli hayattan kaçmış Ebû Yakûb Yûsuf b. el-Hüseyn er-Râzî. Yalnız ve tek başına yaşamış, haddini bilmeyenlere karşı sert biriydi. Zünnûn el-Mısrî, Ebû Turâb en-Nahşebî ve Ebû Saîd el-Harrâz'ın sohbetinde bulundu.

(١٥٤٩٨)- [١٠/٢٣٩] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَلِيٍّ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: " عَلِمَ الْقَوْمُ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَاهُمْ فَاسْتَحْيُوا مِنْ نَظَرِهِ أَنْ يُرَاعُوا شَيْئًا سِوَاهُ، وَمَنْ ذَكَرَ اللَّهَ بِحَقِيقَةِ ذِكْرِهِ نَسِيَ ذِكْرَ غَيْرِهِ، وَمَنْ نَسِيَ ذِكْرَ كُلِّ شَيْءٍ فِي ذِكْرِهِ حَفِظَ عَلَيْهِ كُلَّ شَيْءٍ، إِذْ كَانَ اللَّهُ لَهُ عِوَضًا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ " /

Yûsuf b. el-Hüseyin der ki: "İnsanlar, Allah'ın kendilerini gördüğünü öğrendiler. Gördüğü halde, O'ndan başkasını gözetmeye utandılar. Kim Allah'ı hakkıyla zikrederse, başkasını düşünmeyi unutur. Kim O'nu zikrederek her şeyi unutursa, Allah onun her şeyini koruma altına alır. Zira o kişi için, Allah her şeyin yerini tutar."

(١٥٤٩٩)- [٢٣٩/١٠] قَالَ: وَقَالَ رَجُلٌ لِيُوسُفَ: دُلَّنِي عَلَى طَرِيقِ الْمَعْرِفَةِ، فَقَالَ: " أَرِ اللَّهَ الصِّدْقِ مِنْكَ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِكَ بَعْدَ أَنْ تَكُونَ مُوَافِقًا لِلْحَقِّ وَلا تَرْقَ إِلَيَّ حَيْثُ لَمْ يَرْقَ بِكَ فَتَزِلَّ قَدَمُكَ، فَإِنَّكَ إِذَا رَقِيتَ سَقَطْتَ، وَإِذَا رَقِيَ بِكَ لَمْ تَسْقُطْ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَتْرُكَ الْيَقِينَ لِمَا تَرْجُوهُ ظَنًّا " /

Bir adam gelip Yûsuf'a: "Bana marifetin yolunu göster" dediğinde şöyle cevap verdi: "Doğruya uygun davran ve her halinle doğru olduğunu Allah'a göster. Seni yükseltmeyecek yerlere çıkma, yanlış adım atarsın, yükselsen bile düşersin. Allah seni yüceltirse düşmezsin. Sakın zannınla arzuladığınla yakînini kaybetme."

(١٥٥٠٠)- [٢٣٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ: " عَارَضَنِي بَعْضُ النَّاسِ فِي كَلامٍ، وَقَالَ لِي: لا تَسْتَدْرِكْ مُرَادَكَ مِنْ عِلْمِكَ إِلا أَنْ تَتُوبَ، فَقُلْتُ مُجِيبًا لَهُ: لَوْ أَنَّ التَّوْبَةَ تَطْرُقُ بَابِي مَا أَذِنْتُ لَهَا عَلَى أَنِّي أَنْجُو بِهَا مِنْ رَبِّي، وَلَوْ أَنَّ الصِّدْقَ وَالإِخْلاصَ كَانَا لِي عَبْدَيْنِ لَبِعْتُهُمَا زُهْدًا مِنِّي فِيهِمَا، لأَنِّي إِنْ كُنْتُ عِنْدَ اللَّهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ سَعِيدًا مَقْبُولا لَمْ أَتَخَلَّفْ بِاقْتِرَافِ الذُّنُوبِ وَالْمَآثِمِ، وَإِنْ كُنْتُ عِنْدَ اللَّهِ شَقِيًّا مَخْذُولا لَمْ تُسْعِدْنِي تَوْبَتِي وَإِخْلاصِي وَصِدْقِي، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَنِي إِنْسَانًا بِلا عَمَلٍ وَلا شَفِيعٍ كَانَ لِي إِلَيْهِ، وَهَدَانِي لِدِينِهِ الَّذِي ارْتَضَاهُ وَمَنْ ﴿وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ، ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ ، فَاعْتِمَادِي عَلَى فَضْلِهِ وَكَرَمِهِ أَوْلَى بِي، إِنْ كُنْتُ حُرًّا عَاقِلا مِنَ اعْتِمَادِي عَلَى أَفْعَالِي الْمَدْخُولَةِ وَصِفَاتِي الْمَعْلُولَةِ، لأَنَّ مُقَابَلَةَ فَضْلِهِ وَكَرَمِهِ بِأَفْعَالِنَا مِنْ قِلَّةِ الْمَعْرِفَةِ بِالْكَرِيمِ الْمُتَفَضِّلِ "

Yûsuf b. el-Hüseyin anlatıyor: İnsanlardan biri, sözlerime karşı çıkıp: "Tövbe etmedikçe, ilminde amacına ulaşamazsın" dedi. Ona cevap verip dedim ki: "Tövbe kapımı çalsaydı, onun sayesinde Rabbimden kurtulurum diye onun girmesine izin vermezdim. Sıdk ve ihlâs benim kölelerim olsaydı, onları umursamaz ve satardım. Çünkü Allah katında, gayb ilminde cennetlik ve makbul biriysem günah ve kötülük yaparak geride kalamam. Allah katında şakî (cehennemlik) ve rezil biriysem, tövbem, ihlâsım ve sadakatim beni cennetlik olmamı sağlayamaz. Yüze Allah beni insan olarak, amelsiz ve O'nun huzurunda bana şefaatçi olacak kimse olmadan yarattı ve beğendiği dinine yöneltti. Kim **"Müminlerin yolundan başka bir yol takip ederse..."**[1] ve **"Kim İslam dışında bir din ararsa, böyle bir din ondan asla kabul edilmeyecektir."**[2] Ben hür, geçmiş fiillerime ve bilinen özelliklere güveniyorsam; benim için O'nun lütuf ve keremine güvenmek daha önceliklidir. Zira lütuf ve keremine fiillerimizle mukabele etmemiz; kerem ve fazilet sahibine olan marifetimizin azlığındandır."

(١٥٥٠١)- [٢٣٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ بِنَيْسَابُورَ، يَقُولُ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ: " فِي الدُّنْيَا طُغْيَانَانِ: طُغْيَانُ الْعِلْمِ، وَطُغْيَانُ الْمَالِ، وَالَّذِي يُنْجِيكَ مِنْ طُغْيَانِ الْعِلْمِ الْعِبَادَةُ، وَالَّذِي يُنْجِيكَ مِنْ طُغْيَانِ الْمَالِ الزُّهْدُ فِيهِ، وَقَالَ: بِالأَدَبِ يُفْهَمُ الْعِلْمُ، وَبِالْعِلْمِ يَصِحُّ الْعَمَلُ، وَبِالْعَمَلِ تُنَالُ الْحِكْمَةُ، وَبِالْحِكْمَةِ يُفْهَمُ الزُّهْدُ وَيُوَفَّقُ لَهُ، وَبِالزُّهْدِ تُتْرَكُ الدُّنْيَا، وَبِتَرْكِ الدُّنْيَا يُرْغَبُ فِي الآخِرَةِ، وَبِالرَّغْبَةِ فِي الآخِرَةِ يُنَالُ رِضَا اللَّهِ ﷻ "

Yûsuf b. el-Hüseyin der ki: "Dünyada iki tür isyan vardır: İlimle isyan ve mal ile isyan. İlim isyanından seni kurtaracak olan ibadettir. Mal ile isyandan seni kurtaracak olan ise zühddür."

Der ki: "İlim edeble anlaşılır. İlimle amel mükemmelleşir. Amelle hikmet elde edilir. Hikmetle zühd anlaşılır ve başarılır. Zühdle dünya terk edilir, dünyanın terk edilmesiyle âhirete rağbet edilir, âhirete rağbetle Allah'ın rızası elde edilir."

(١٥٥٠٢)- [٢٤٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ: " إِذَا رَأَيْتَ اللَّهَ قَدْ أَقَامَكَ لِطَلَبِ شَيْءٍ وَهُوَ يَمْنَعُكَ ذَلِكَ فَاعْلَمْ أَنَّكَ مُعَذَّبٌ، وَقَالَ: يَتَوَلَّدُ الإِعْجَابُ بِالْعَمَلِ مِنْ نِسْيَانِ رُؤْيَةِ الْمِنَّةِ فِيمَا يُجْرِي اللَّهُ لَكَ مِنَ الطَّاعَاتِ "

Yûsuf b. el-Hüseyin der ki: "Allah'ın seni bir şey istemeye zorladığım ve vermediğini görürsen, bil ki seni cezalandırmaktadır."

Der ki: "Yaptıklarını beğenmek, verilen nimetleri görmeyi unutmaktan kaynaklanır. Hâlbuki bu ibadetleri yapma imkânını sana Allah'ın nasip etmiştir."

---

[1] Nisâ Sur. 115

[2] Âl-i İmrân Sur. 85

(١٥٥٠٣)- [١٠/٢٤٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: قَالَ يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ: " نَظَرْتُ فِي آفَاتِ الْخَلْقِ فَعَرَفْتُ مِنْ أَيْنَ أَتَوْا، وَرَأَيْتُ آفَةَ الصُّوفِيَّةِ فِي صُحْبَةِ الأَحْدَاثِ وَمُعَاشَرَةِ الأَضْدَادِ وَإِرْفَاقِ النِّسْوَانِ "

Yûsuf b. el-Hüseyin der ki: "İnsanların başına gelen afetlere bakınca neredene geldiğini anladım. Sûfîlerin başına gelen afetin, olayları konuşmak, muhaliflerle birlikte bulunmak ve kadınlarla zaman geçirmek olduğunu gördüm."

(١٥٥٠٤)- [١٠/٢٤٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَتِيمَكَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: " لَمَّا وَرَدَ كِتَابُ يُوسُفَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَى الْجُنَيْدِ اشْتَهَيْتُ أَنْ أَرَاهُ، مِنْ حُسْنِ كَلامِهِ، فَخَرَجْتُ مِنْ بَغْدَادَ زَائِرًا لَهُ، فَلَمَّا جِئْتُ الرِّيَّ سَأَلْتُ عَنْ دَارِ يُوسُفَ، فَقَالُوا: أَيْشِ تَعْمَلُ بِهِ؟ هُوَ رَجُلٌ زِنْدِيقٌ، فَسَأَلْتُ حَتَّى دُلِلْتُ عَلَيْهِ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَلَمَّا وَقَعَتْ عَيْنِي عَلَيْهِ امْتَلأْتُ هَيْبَةً مِنْ رُؤْيَتِهِ، وَكَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ مُصْحَفٌ يَقْرَأُ فِيهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ لِي: مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ بَغْدَادَ، قَالَ: وَإِلَى أَيِّ شَيْءٍ جِئْتَ؟ قُلْتُ: زَائِرًا إِلَيْكَ، فَقَالَ لِي: " لَوْ قَالَ لَكَ بِحُلْوَانَ أَوْ بِقُرْمَيْسِينَ أَوْ بِهَمَدَانَ رَجُلٌ تُقِيمُ عِنْدِي حَتَّى أَقُومَ بِكِفَايَتِكَ فَأَشْتَرِي لَكَ جَارِيَةً وَدَارًا، كَانَ ذَلِكَ يَمْنَعُكَ مِنْ زِيَارَتِي؟ قُلْتُ: مَا ابْتُلِيتُ بِشَيْءٍ مِنْ هَذَا وَلَوْ كَانَ بَدَا لِي لا أَدْرِي كَيْفَ كُنْتُ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ؟ قَالَ: أُعِيذُكَ بِاللَّهِ، أَنْتَ كَيِّسٌ، عَسَى تَقُولُ شَيْئًا، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: غَنِّ لِي، فَابْتَدَأْتُ فَقُلْتُ:

رَأَيْتُكَ تَبْنِي دَائِبًا فِي قَطِيعَتِي   وَلَوْ كُنْتَ ذَا حَزْمٍ لَهَدَمْتَ مَا تَبْنِي
كَأَنِّي بِكُمْ وَاللَّبْثُ أَفْضَلُ قَوْلِكُمْ   أَلا لَيْتَنَا نَبْنِي إِذَا اللَّبْثُ لا يُغْنِي

قَالَ: فَبَكَى حَتَّى ابْتَلَّ الْمُصْحَفُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا بُنَيَّ أَلُومُ أَهْلَ الرِّيِّ أَنْ يَقُولُوا: يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ زِنْدِيقٌ، أَنَا مِنَ الْغَدَاةِ، أَقْرَأُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلا أَبْكِي، وَقُلْتَ: أَنْتَ ذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ أَبْصِرْ أَيَّ شَيْءٍ وَقَعَ؟ "

Yetîmek er-Râzî bildiriyor: Yûsuf b. el-Hüseyin'in mektubu Cüneyd'e geldiğinde, onu görmek istedim. Çünkü çok güzel ifadeleri vardı. Onu ziyaret etmek için Bağdat'tan yola çıktım. Rey'e geldiğimde Yûsuf'un evini sordum, "Onu ne yapacaksın? O zındık birisi" dediler. Sora sora evini buldum. Yanına girdim, ilk gördüğümde görünüşten çok etkilendim. Önünde Mushaf onu okuyordu. Selam verdim, bana: "Nereden geliyorsun?" dedi. "Bağdat'tan" deyince, "Neden geldin?" dedi. "Seni ziyarete geldim" deyince şöyle dedi: "Hilvan'da, Kuramaysin veya Hemedân'da bir adam, «Yanımda kal, senin ihtiyaçlarını karşılayayım, sana bir cariye bir ev alayım» deseydi, bana gelmene mani olabilir miydi?" Ona: "Böyle bir imtihana tâbi tutulmadım, başıma gelseydi o zaman ne yapardım bilmem" dedim. "Seni Allah muhafaza etsin, sen iyi bir adamsın, bir şey söylemek ister misin?" deyince, "Evet" dedim. "Bana şiir oku" dedi. Şöyle dedim:

Topraklarımda bir töre inşa ettiğini gördüm,
Senin gibi delikanlı, inşa ettiğini yıkar.
Bence sizin yaşamanız, en güzel sözlerinizdir.
Keşke inşa edip dursak, madem hayat boşa geçer.

Bunları duyunca, ağlamaya başladı, önündeki mushafı ıslanmıştı. Sonra: "Evladım! Bugün Rey halkı, «Yûsuf b. el-Hüseyin zındıktır» diyorlar. Ben sabahtan beri Allah'ın Kitab'ım okuyorum, ağlamadım" dedi. Ben ona dedim ki: "Sen iki yurdun ziynetisin, bak neler oldu?"

(١٥٥٠٥)- [٢٤٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، صَاحِبَ الْجُنَيْدِ، يَقُولُ: قَرَأْتُ فِي جَوَابِ يُوسُفَ بْنِ الْحُسَيْنِ إِلَى الْجُنَيْدِ: " مَنْ تَفَتَّتَ عِذَارُهُ وَانْقَطَعَ حِزَامُهُ وَسَاحَ فِي مَفَاوِزِ الْخَطَرَاتِ، يُلاحِظُ عَنْهَا أَحْكَامَ السَّعَادَاتِ يَقُولُ فِي حُدَائِهِ:

كَيْفَ السَّبِيلُ إِلَى مَرْضَاةِ مَنْ غَضِبَا   مِنْ غَيْرِ جُرْمٍ وَلَمْ نَعْرِفْ لَهُ سَبَبَا

وَأَقُولُ:

لَتَعْرِفُ نَفْسِي قُدْرَةَ الْخَالِقِ الَّذِي   يُدَبِّرُ أَمْرَ الْخَلْقِ وَهُوَ شَكُورُ
وَأَشْكُرُكُمْ فِي السِّرِّ وَالْجَهْرِ دَائِبًا   وَإِنْ كَانَ قَلْبِي فِي الْوَثَاقِ أَسِيرَا

Cüneyd'in dostu Ebu'l-Hasan Ali b. Hârûn bildiriyor: Yûsuf b. el-Hüseyin'in Cüneyd'e yazdığı mektubunda şunları okudum: "Kimin yuları yıpranır, palanı kopar ve tehlike sahalarında başıboş dolanmaya başlarsa, mutlulukların ahkâmını fark eder ve şöyle der:;

Bana kızan kişiyi, nasıl memnun ederim,
Tek bir hata etmeden sebebini bilmeden?

Ben de derim ki:

Bu nefsim Yaradan'ın kudretini biliyor,
O halkını yönetir onlar da şükrediyor.
Açık gizli her zaman, size şükürler olsun,
İsterse esir kalbim zincirlere vurulsun.

(١٥٥٠٦)- [١٠/٢٤١] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ، يَقُولُ: " لَيْسَ أَعْمَالُ الْخَلْقِ بِالَّذِي تُرْضِيهِ وَلا تُسْخِطُهُ إِنَّمَا رَضِيَ عَنْ قَوْمٍ، فَاسْتَعْمَلَهُمْ بِأَعْمَالِ الرِّضَا وَسَخِطَ عَلَى قَوْمٍ فَاسْتَعْمَلَهُمْ بِأَعْمَالِ السَّخَطِ، وَإِنِّي رُبَّمَا تَمَثَّلْتُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ:

يَا مُوقِدَ النَّارِ فِي قَلْبِي بِقُدْرَتِهِ   لَوْ شِئْتَ أَطْفَأْتَ عَنْ قَلْبِي بِكَ النَّارَ
لا عَارَ إِنْ مُتُّ مِنْ شَوْقِي وَمِنْ حُزْنِي   عَلَى فِعَالِكَ بِي لا عَارَ لا عَارَا

Ebû Süleymân ed-Dârânî diyor ki: O'nu razı eden veya gazabına sebep olan, insanların amelleri değildir. Aslında, bir kavimden razı olur, onlara razı olacağı işler yaptırır. Başka bir kavme gazab eder, onlara gazab edeceği işler yaptırır."

Bazen şu sözleri mırıldanırım:

Gönlümdeki ateşi, gücüyle tutuşturan!
Kalbimdeki ateşi söndürürsün, istersen.
Sana olan aşkımdan ölsem bile, gam yemem.
Bana yaptıklarından usanmam ve utanmam.

(١٥٥٠٧)- [١٠/٢٤١] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا الْفَيْضِ ذَا النُّونِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: " مَنْ جَهِلَ قَدْرَهُ هَتَكَ سَتْرَهُ "

Zünnûn b. İbrâhîm der ki: "Kim haddini bilmezse bütün mahremiyetini ortaya döker.”

(١٥٥٠٨)- [٢٤١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ، يَقُولُ: " تَكَلَّمَتْ خُدَعُ الدُّنْيَا عَلَى أَلْسِنَةِ الْعُلَمَاءِ وَأَمَاتَتْ قُلُوبَ الْقُرَّاءِ فِتَنُ الدُّنْيَا، فَلَسْتَ تَرَى إِلا جَاهِلا مُتَحَيِّرًا، أَوْ عَالِمًا مَفْتُونًا فَيَا مَنْ جَعَلَ سَمْعِي وِعَاءً لَعِلْمِ عَجَائِبِهِ، وَقَلْبِي مَنْبَعًا لَذِكْرِهِ وَيَا مَنْ مَنَّ عَلَيَّ بِمَوَاهِبِهِ اجْعَلْنِي بِحَبْلِكَ مُعْتَصِمًا، وَبِجُودِكَ مُتَمَسِّكًا وَبِحِبَالِكَ مُتَّصِلا، وَأَكْمِلْ نِعْمَتَكَ عِنْدِي بِدَوَامِ مَعْرِفَتِكَ فِي قَلْبِي، كَمَا أَكْمَلْتَ خَلْقِي، وَسَدِّدْنِي لِلَّتِي تُبَلِّغْنِي إِلَيْكَ، وَاجْعَلْ ذَلِكَ مَضْمُومًا إِلَى نِعْمَائِكَ عِنْدِي، وَاهْدِنِي لِلشُّكْرِ حَتَّى أَعْلَمَ مَكَانَ الزِّيَادَةِ مِنْكَ فِي قَلْبِي، وَلا تَنْزِعْ مَحَبَّتَكَ مِنْ قَلْبِي يَا ذَا الْجَلالِ وَالإِكْرَامِ وَالْجَمَالِ وَالنُّورِ وَالْبَهَاءِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ أَوَّلا وَآخِرًا "

Yûsuf b. el-Hüseyin anlatıyor: Zü’n-Nûn’un şöyle dediğini işittim: “Dünyanın aldatıcılığı, âlimlerin diliyle konuştu ve dünya fitneleri Kur’ân hafızlarının kalbini öldürdü. Artık şaşkın cahil veya fitneye düşmüş âlimden başkasını göremiyorsun. Ey kulaklarımı yarattıklarının bilgisine kap, kalbimi zikrine memba kılan ve bana lütuflarda bulunan Allahım! İpine sımsıkı sarılmamı, cömertliğine tutunmamı, yollarına râm olmamı nasib et ve yaradılışımı kâmil kıldığın gibi seni bilmeyi de kalbimde daim kıl! Beni, sana ulaştıracak amellere yönelt ve bunu nimetlerini bana tamamlamana vesile kıl! Şükretmeyi de bana ihsan et ki kalbimde senin sevginin nasıl artacağını da öğreneyim. Ey yüceliğin, cömertliğin, cemâlin, nurun ve her türlü lütfun sahibi! Sevgini kalbimden söküp alma! Her işin başında d, sonunda da Allah’a hamd ederiz.”

(١٥٥٠٩)- [٢٤١/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى، ثنا يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَأَلْتُ ذَا النُّونِ: مَنْ أُجَالِسُ؟، قَالَ: " جَالِسْ مِنَ النَّاسِ مَنْ تَقْهَرُكَ هَيْبَتُهُ وَتُخَوِّفُكَ فِي السِّرِّ وَالْعَلانِيَةِ رُؤْيَتُهُ، وَيُخْبِرُكَ عَنْ نَفْسِكَ بِالَّذِي هُوَ أَعْلَمُ بِهِ مِنْكَ، وَنَحْوَ هَذَا، إِلا أَنَّ كَلامَهُ دَلَّنِي عَلَى مُجَالَسَةِ مَنْ تَقَعُ عَلَيَّ هَيْبَتُهُ "

Yûsuf b. el-Hüseyin bildiriyor: Zünnûn b. İbrâhîm'e “Kimle dost olayım?” diye sordum, şöyle dedi: “İnsanlar içinden, heybetinden titrediğin, gizli ve açık görüntüsünden koktuğun, senden daha iyi bildiği konuları sana öğretenleri bul, onlarla dost ol." Buna benzer şeyler söyledi. Ama beni en fazla etkileyen, heybetinden çekindiğim kişilerle dost olma fikriydi.

(١٥٥١٠)- [٢٤٢/١٠] قَالَ يُوسُفُ: وَقِيلَ لِذِي النُّونِ: " أَيْنَ مَجَالِسُ الآمِنِينَ؟، فَقَالَ: " ﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴾ "

Yûsuf bildiriyor: Zünnûn'a: "Güvenilir insanların meclisleri neredidir?" diye sorduklarında şöyle dedi: **"Sadakat meclisinde, güçlü bir hükümdarın katında..."**[1]

(١٥٥١١)- [٢٤٢/١٠] قَالَ يُوسُفُ: وَسَأَلْتُ ذَا النُّونِ يَوْمًا مِنَ الأَيَّامِ: مَنْ أَصْحَبُ؟، قَالَ: " لا تَصْحَبْ مَنْ يَنْخَدِعُ بِغَيْرِكَ، قَالَ يُوسُفُ: فَعَرَضْتُ هَذِهِ الْكَلِمَةَ عَلَى طَاهِرٍ الْمَقْدِسِيِّ، فَقَالَ: نَهَاكَ عَنْ صُحْبَةِ الْخَلائِقِ بِأَسْرِهَا "

Yûsuf der ki: Günlerden bir gün Zünnûn'a; "Kimlerle arkadaşlık edeyim?" diye sordum. Şöyle dedi: "Senden başkasına aldananla arkadaş olma."

Bu sözü Tâhir el-Makdisî'ye sordum, şöyle dedi: "Mahlûkatın tümüyle arkadaş olmamanı istemiştir."

(١٥٥١٢)- [٢٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ يُوسُفَ، يَقُولُ: زَارَ ذُو النُّونِ أَخًا لَهُ فِي شُقَّةٍ بَعِيدَةٍ، فَقَالَ ذُو النُّونِ: " مَا بَعْدَ طَرِيقٍ أَدَّى إِلَى صَدِيقٍ وَلا ضَاقَ مَكَانٌ مِنْ حَبِيبٍ "

Yûsuf der ki: Zünnûn'u, uzaktan gelen bir kardeşi ziyaret etmişti. Zünnûn şöyle dedi: "Dosta götüren yol uzak olmaz, hiçbir yer sevgiliyle dar olmaz."

(١٥٥١٣)- [٢٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ ذَا النُّونِ، وَقِيلَ لَهُ: مَا لَكَ إِذَا رَأَيْتَ الْعَاصِيَ لا تَحْقِدُ عَلَيْهِ، وَتُقَبِّحُ فِعْلَهُ وَتَهْجُرُهُ؟ فَقَالَ: " لأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى الصَّانِعِ فِي الصُّنْعِ فَيَهُونَ عَلَيَّ الْمَصْنُوعُ "

Yûsuf der ki: Zünnûn'a: "Sen neden günah işleyeni gördüğün halde tenkid etmezsin, yaptığını kötülemezsin ve gizlersin?" dediklerinde: "Çünkü fiilde faili görüyorum, sonuç bana önemsiz görünüyor" dedi.

---

[1] Kamer Sur. 55

(١٥٥١٤)- [٢٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفَتْحَ بْنَ شُخْرُفَ، يَقُولُ: قَالَ لِي ذُو النُّونِ: " مَنْ قَطَعَ الآمَالَ مِنَ الْخَلْقِ وَصَلَ إِلَى الْخَالِقِ، وَلَنْ يَصِلَ عَبْدٌ إِلَى مَحْبُوبِهِ دُونَ قَطْعِ الآمَالِ مِمَّنْ دُونَهُ، فَمَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ فَلْيَرُمْ بِكَنَفِهِ عِنْدَهُ وَلْيُخْلِصْ وَلْيُشَمِّرْ وَلْيَصْبِرْ وَيَرْضَ وَيَسْتَسْلِمْ مُخَاطِرًا بِنَفْسِهِ، فَتُؤَدِّيهِ مُخَاطَرَةُ نَفْسِهِ إِلَى نَفْسِهِ

Zünnûn der ki: "Yaratılmışlardan ümidini kesen yaratana ulaşır. Kul, Ondan başkasından ümidini kesmedikçe sevdiğine ulaşamaz. Kim Allah'a kavuşmayı isterse Ona karşı yapması gerekenleri ihlâsla yerine getirsin ve itaat için davransın, bu yolda sabırlı olup rıza göstersin, nefsini yenip kendini Allah'a teslim etsin. Nefsini tehlikeye atma pahasına Allah'a teslim olsun. Kişinin nefsini tehlikeye atma pahasına Allah'a teslim olması, nefsini (cehennem azabından) kurtarmasına vesile olur."

(١٥٥١٥)- [٢٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى السَّرَخْسِيُّ النَّاسِكُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا يَزِيدَ الْبِسْطَامِيَّ، يَقُولُ: " الْحُبُّ لِلَّهِ عَلَى أَرْبَعَةِ فُنُونٍ: فَفَنٌّ مِنْهُ وَهُوَ مُنْتَهٍ، وَفَنٌّ مِنْكَ وَهُوَ وُدُّكَ، وَفَنٌّ لَهُ وَهُوَ ذِكْرُكَ لَهُ، وَفَنٌّ بَيْنَكُمَا وَهُوَ الْعِشْقُ، قَالَ يُوسُفُ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِذِي النُّونِ، فَقَالَ: هَذَا الْكَمَالُ، الزَّاهِدُ يَقُولُ: كَيْفَ أَصْنَعُ؟ وَالْعَارِفُ يَقُولُ: كَيْفَ يُصْنَعُ بِي؟ ثُمَّ قَالَ: تَاهَ الْقَوْمُ فِي جَمَالِهِ وَجَلالِهِ "

Ebû Yezîd el-Bistâmî der ki: "Allah sevgisinin dört hali vardır: Birincisi Ondandır ve bu Onun seni sevme ihsanında bulunmasıdır. Diğeri sendendir, bu da senin Ona olan sevgindir. Üçüncüsü ona ait bir haktır ve bu da senin Onu zikretmendir, dördüncüsü ise Allah ile senin arandadır ve bu da aşktır."

(١٥٥١٦)- [٢٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ ذُو النُّونِ: " مَقَامَاتُ الرِّجَالِ تِسْعَةَ عَشَرَ مَقَامًا أَوَّلُهَا الإِجَابَةُ وَأَعْلاهَا التَّوَكُّلُ "

Zünnûn der ki: "İnsanların makamları on dokuzdur. Birincisi; emirleri yerine getirmek, en yükseği de tevekküldür."

(١٥٥١٧)- [١٠/٢٤٢] وَقَالَ ذُو النُّونِ: " النَّاسُ أَعْدَاءُ مَا جَهِلُوا وَحُسَّادُ مَا مُنْعُوا مِنْ جُهِلَ قَدْرُهُ هُتِكَ سِتْرُهُ، قَالَ: وَأَتَاهُ رَجُلٌ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا أَبَا الْفَيْضِ أَوْصِنِي، فَقَالَ: بِمَ أُوصِيكَ إِنْ كُنْتَ مِمَّنْ قَدْ أُيِّدْتَ مِنْهُ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ بِصِدْقِ التَّوْحِيدِ فَقَدْ سَبَقَ لَكَ قَبْلَ أَنْ تُخْلَقَ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا دُعَاءُ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَذَلِكَ خَيْرٌ مِنْ وَصِيَّتِي، وَإِنْ يَكُنْ غَيْرُ ذَلِكَ فَلَنْ يَنْفَعَكَ النِّدَاءُ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: اسْتَعْبَدَنَا بِالْعَنَاءِ فَلا بُدَّ مِنَ الانْقِيَادِ لَهُ، قَالَ: وَسُئِلَ: لِمَ أَحَبَّ النَّاسُ الدُّنْيَا؟ قَالَ: لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الدُّنْيَا خِزَانَةَ أَرْزَاقِهِمْ فَمَدُّوا أَعْيُنَهُمْ إِلَيْهَا قَالَ: الْحَبِيبُ يَسْبِقُ الاغْتِفَارَ قَبْلَ الاعْتِذَارِ، وَقَالَ: مَنْ يَسْكُنْ قَلْبُكَ عَلَيْهِ فَلا تُفْشِ سَرَّكَ إِلَيْهِ وَسُئِلَ: مَنْ دُونَ النَّاسِ غَمًّا؟ قَالَ: أَسْوَؤُهُمْ خُلُقًا، قِيلَ: وَمَا عَلامَةُ سُوءِ الْخُلُقِ؟ قَالَ: كَثْرَةُ الْخِلافِ، وَقَالَ: صُدُورُ الأَحْرَارِ قُبُورُ الأَسْرَارِ وَسُئِلَ يَوْمًا: فِيمَ يَجِدُ الْعَبْدُ الْخَلاصَ؟ قَالَ: الْخَلاصُ فِي الإِخْلاصِ فَإِذَا أَخْلَصَ تَخَلَّصَ، قِيلَ: فَمَا عَلامَةُ الإِخْلاصِ؟ قَالَ: إِذَا لَمْ يَكُنْ فِي عَمَلِكَ مَحَبَّةُ حَمْدِ الْمَخْلُوقِينَ وَلا مَخَافَةُ ذَمِّهِمِ، فَأَنْتَ مُخْلِصٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "

Zünnûn der ki: "İnsanlar bilmediklerine düşmandır, yapamadıklarını kıskanırlar. Kim kadrini bilmezse, mahremiyeti ortaya saçılır."

Bir gün bir adam gelip: "Ey Ebu'l-Feyd! Bana nasihat et!" deyince, şöyle dedi: "Sana nasıl nasihat edeyim? Sen tevhidi tasdik ederek gayb ilmini elde etmiş ve daha doğmadan peygamberlerin, nebilerin ve sıddıkların duasını almış birisin ki bu, benim nasihatimden daha değerlidir. Zaten böyle değilse duanın sana bir faydası olmaz."

Dedi ki: "İtinayla bizi kul olarak yaratmıştır, bağlanmaktan başka çare yoktur."

"İnsanlar neden dünyayı sever?" diye sorduklarında: "Allah, dünyayı rızıklarının mahzeni kıldı, bu yüzden ona göz diktiler" dedi.

Dedi ki: "Sevgili, sen özür dilemeden önce affeder."

Dedi ki: "Huzur bulduğun kişiye sırrını ifşa etme."

Ona: "İnsanlar içinde en az derdi olan kimdir?" diye sorduklarında "En kötü ahlâklı olanı" diye cevap verdi.

"Kötü ahlâkın belirtisi nedir?" dediler, "Aşırı muhalif olmak" dedi.

Dedi ki: "Kalenderlerin gönlü, sırların makberidir."

Bir kendisine: "Kul kurtuluşu nasıl bulur?" diye sordular, şöyle dedi: "Eğer amellerinde, insanların övmesine karşı zaafın yoksa ve kötülemelerinden korkmuyorsan, sen inşallah ihlâslısın."

Takrîb 3948

ثنا أَبُو الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ بِدِمَشْقَ، حَدَّثَنِي أَبُو يَعْقُوبَ بْنُ الْحُسَيْنِ الصُّوفِيُّ الرَّازِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، ثنا هِلالُ بْنُ سُوَيْدٍ أَبُو الْمُعَلَّى، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أُهْدِيَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ طَوَائِرُ ثَلاثٌ، فَأَكَلَ طَيْرًا وَاسْتَخْبَأَ خَادِمُهُ طَيْرَيْنِ فَرَدَّهُمَا عَلَيْهِ فِي الْغَدِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " أَلَمْ أَنْهَكَ أَنْ تَرْفَعَ شَيْئًا لِغَدٍ؟ إِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِرِزْقِ كُلِّ غَدٍ "، قَالَ يُوسُفُ: كُنْتُ أَتَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فِي أَيَّامِ الْمُتَوَكِّلِ فَسَأَلَنِي عَنْ بَلَدِي، وَقَالَ: مَا حَاجَتُكَ؟ وَفِي أَيِّ شَيْءٍ جِئْتَ إِلَيَّ؟ فَقُلْتُ: لِتُحَدِّثَنِّي، فَقَالَ: أَمَا بَلَغَكَ أَنِّي قَدْ أَمْسَكْتُ عَنِ الْحَدِيثِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى وَلَكِنْ حَدِّثْنِي بِشَيْءٍ أَذْكُرُكَ بِهِ وَأَتَرَحَّمُ عَلَيْكَ، فَحَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا مِنْ بَابَتِكَ يَا صُوفِيُّ تَسْأَلُنِي عَنْ شُيوخِ الرِّيِّ، فَقَالَ: إِيشْ خَبَرُ أَبِي زُرْعَةَ حِفْظِهُ اللَّهُ؟ فَقُلْتُ: بِخَيْرٍ، فَقَالَ: خَمْسَةٌ أَدْعُو اللَّهَ لَهُمْ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ: أَبَوَايَ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَبُو زُرْعَةَ، وَآخَرُ ذَهَبَ عَنِّي اسْمُهُ، قَالَ الشَّيْخُ: وَحَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ الْحُسَيْنِ، شَيْخُنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِيمَا أَمْلاهُ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ الرَّازِيُّ الصُّوفِيُّ، حدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ بِإِسْنَادِهِ، مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرِ الْكَلامَ [١٠/٢٤٣]

Ebû Yakûb b. Hüseyin er-Râzi, Ahmed b. Hanbel tarikiyle, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini naklediyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) üç tane kuş hediye edildi. Kuşlardan birini yedi. Kendisine hizmet eden, diğer ikisini sakladı ve öbür gün geri getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dedi ki: "Ertesi güne bir şey saklamanı yasaklamadım mı? Allah her günün rızkını o gün verir."

Yûsuf der ki: Mütevekkil döneminde, Ebû Abdillah'a gitmiştim. Bana memleketimi sordu ve "Ne istiyorsun? Bana neden geldin?" dedi. Ben "Bana hadis nakledersin diye geldim" deyince, "Benim hadis nakletmeyi bıraktığımı duymadın mı?" dedi. "Duydum ama bana bir şeyler anlat, seni onunla hatırlayayım" dedim. Bana bu hadisi nakletti, ardından "Bu senin metodun ey sûfî! Bana Rey şeyhlerini soruyorsun. Allah selamet versin, Ebû Zür'a nasıl?" diye sordu. "İyidir" dediğimde şöyle devam etti: "Beş kişiye, her namazın ardından dua ederim; ebeveynim, Şâfiî ve Ebû Zür'a. Diğerini unuttum."

Şeyh der ki: Bu hadisi bizim şeyhimiz olan, Kadı Ebû Ahmed b. İbrâhîm de Yûsuf'tan Ahmed b. Hanbel *tarikiyle nakletti, ama sonundaki* açıklamaları zikretmedi.

(١٥٥١٩)- [٢٤٣/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ إِمْلاءً، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ الرَّازِيُّ، حدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَامِرُ بْنُ سَيَّارٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَنِ اشْتَرَى مَا لا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَبِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ "

İbn Abbâs der ki: "Kim ihtiyacı olmayan bir şeyi satın alırsa, büyük bir ihtimalle ihtiyacı olan bir şeyi satar."

Saîd b. İsmâil el-Hîrî

Onlardan biri de; değeri âlimlerce ifade edilen, seçkin kişiliği muhaddislerce aktarılan, Saîd b. İsmâil. Marifeti geniş, ibadetine bağlı bol nasihat eden biriydi. Ahkâma göre açık konuşur, müridlere nasihat ve merhamet ederdi. Onlara yüce ahlâkı öğretmiş ve Allah'ın emirlerine bağlı olmaları konusunda uyarmıştır. Hakka muvafık konulara bağlı, nefsin isteklerinden arınmış ve sıyrılmıştı. Ebû Osmân Saîd b. İsmâil b. Saîd el-Hîrî

(١٥٥٢٠)- [٢٤٤/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَمْدَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ الْحِيرِيَّ، يَقُولُ: " مَنْ أَمَّرَ السُّنَّةَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلا وَفِعْلا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ، وَمَنْ أَمَّرَ الْهَوَى عَلَى نَفْسِهِ نَطَقَ بِالْبِدْعَةِ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ "

Ebû İsmâil el-Hîrî der ki: "Kim sünneti nefsine, söz ve fiil bakımından âmir kılarsa, hikmeti konuşur. Kim hevâsını nefsine âmir kılarsa bidati konuşur. Zira Allah şöyle buyuruyor: "**Eğer O'na itaat ederseniz doğru**

yolu bulursunuz”[1]

(١٥٥٢١)- [٢٤٤/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمُعَلِّمَ صَاحِبُ الْخَانِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ الْبَلْخِيُّ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى زَيَّنَ أَبَا عُثْمَانَ بِفُنُونِ عُبُودِيَّتِهِ، وَأَبْرَزَهُ لِلنَّاسِ لِيُعَلِّمَهُمْ آدَابَ الْعُبُودِيَّةِ "

Muhammed b. el-Fadl el-Belhî bildiriyor: “Allah, Ebû Osmân'ı müstesna ibadetiyle süsledi. Sonra ibadet âdâbını öğretmesi için insanların karşısına çıkardı.”

(١٥٥٢٢)- [٢٤٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَدِّيَ أَبَا عُمَرَ بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً مَا أَقَامَنِي اللَّهُ فِي حَالٍ فَكَرِهْتُهُ، وَلا نَقَلَنِي إِلَى غَيْرِهِ فَسَخِطْتُهُ "

Ebû Osmân der ki: “Kırk senedir Allah beni; ne hoşlanmayacağım bir hâle düşürdü, ne de sevmediğim birine muhtaç etti.”

(١٥٥٢٣)- [٢٤٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " مُوَافَقَةُ الإِخْوَانِ خَيْرٌ مِنَ الشَّفَقَةِ عَلَيْهِمْ "

Ebû Osmân der ki: “Dostların birbiriyle uyum içinde olması, birbirlerine acımasından hayırlıdır.”

(١٥٥٢٤)- [٢٤٤/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَمْدَانَ، يَقُولُ: قَرَأْتُ بِخَطِّ أَبِي أَحْمَدَ بْنِ حَمْدَانَ، سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " صَلاحُ الْقَلْبِ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ: التَّوَاضُعُ لِلَّهِ، وَالْفَقْرُ إِلَى اللَّهِ، وَالْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ، وَالرَّجَاءُ لِلَّهِ "

Ebû Osmân der ki: “Kalbin sağlıklı olması üç şeyle mümkündür: Allah karşısında mütevazı olmak, Allah'a ihtiyacını itiraf etmek, Allah'tan korkmak ve Allah'a karşı umut (recâ) içinde olmak.”

(١٥٥٢٥)- [٢٤٤/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " لا يَكْمُلُ الرَّجُلُ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَلْبُهُ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: فِي الْمَنْعِ، وَالْعَطَاءِ وَالْعِزِّ، وَالذُّلِّ "

Ebû Osmân der ki: İnsanın kalbi dört konuda düzene girmezse mükemmel olamaz: Cimrilik, cömertlik, asalet ve zillet."

---

[1] Nûr Sur. 54

(١٥٥٢٦)- [١٠/٢٤٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " أَصْلُ الْعَدَاوَةِ مِنْ ثَلاثَةِ أَشْيَاءَ: مِنَ الطَّمَعُ فِي الْمَالِ، وَالطَّمِعِ فِي إِكْرَامِ النَّاسِ، وَالطَّمِعِ فِي قَبُولِ النَّاسِ "

Ebû Osmân der ki: "Düşmanlık dört sebepten kaynaklanır: Mal ve mülkte aç gözlü olmaktan, insanların ikramını kıskanmak ve insanların hüsnü kabulünü kıskanmak."

(١٥٥٢٧)- [١٠/٢٤٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ يُوَصِّلُكُ إِلَى اللَّهِ، وَالْكِبْرُ وَالْعُجْبُ فِي نَفْسِكَ يَقْطَعُكَ عَنِ اللَّهِ، وَاحْتِقَارُ النَّاسِ فِي نَفْسِكَ، مَرَضٌ لا يُدَاوَى "

Ebû Osmân der ki: "Allah'tan korkmak, insanı Allah'a götürür. Kibir ve kendini beğenme seni Allah'tan uzaklaştırır. İnsanları küçük görmek, tedavisi olmayan bir hastalıktır."

(١٥٥٢٨)- [١٠/٢٤٥] وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ: " سُرُورُكَ بِالدُّنْيَا أَذْهَبَ سُرُورَكَ بِاللَّهِ عَنْ قَلْبِكَ، وَخَوْفُكَ مِنْ غَيْرِ اللَّهِ أَذْهَبَ خَوْفَكَ مِنَ اللَّهِ عَنْ قَلْبِكَ، وَرَجَاؤُكَ مِمَّنْ دُونَكَ أَذْهَبَ رَجَاءَكَ لَهُ عَنْ قَلْبِكَ "

Ebû Osmân der ki: "Dünyayı sevmen, kalbindeki Allah sevgisini yok eder. Allah dışında birinden korkman, kalbindeki Allah korkusunu yok eder. Senden aşağıda olan birinden yardım istemen, kalbindeki Allah'a dayanma duygusunu yok eder."

(١٥٥٢٩)- [١٠/٢٤٥] وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ: " حَقٌّ لِمَنْ أَعَزَّهُ اللَّهُ بِالْمَعْرِفَةِ أَنْ لا يُذِلَّ نَفْسَهُ بِالْمَعْصِيَةِ "

Ebû Osmân der ki: "Allah'ın marifetle şereflendirdiği kimselerin, kendini günahla küçük düşürmemesi gerekir."

(١٥٥٣٠)- [١٠/٢٤٥] وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ: " أَصْلُ التَّعَلُّقِ بِالْخَيْرَاتِ قُصُورُ الأَمَلِ "

Ebû Osmân der ki: "Hayırlarla uğraşma isteğinin kaynağı, kısa emelli olmaktır."

(١٥٥٣١)- [١٠/٢٤٥] وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ: " أَنْتَ مَسْجُونٌ مَا تَبِعْتَ مُرَادَكَ وَشَهْوَتَكَ، فَإِذَا فَوَّضْتَ وَسَلَّمْتَ اسْتَرَحْتَ "

Ebû Osmân der ki: “İstek ve arzularına tâbi olduğun müddetçe sen esirsin. Bunları bırakıp onlardan kurtulursan rahat edersin.”

(١٥٥٣٢)- [١٠/٢٤٥] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: لَمَّا تَغَيَّرَ الْحَالُ عَلَى أَبِي عُثْمَانَ وَقْتَ وَفَاتِهِ مَزَّقَ ابْنُهُ أَبُو بَكْرٍ قَمِيصًا كَانَ عَلَيْهِ، فَفَتَحَ أَبُو عُثْمَانَ عَيْنَيْهِ، وَقَالَ: " يَا بُنَيَّ، خِلافُ السُّنَّةِ فِي الظَّاهِرِ رِيَاءٌ بَاطِنٌ فِي الْقَلْبِ "

Abdullah er-Râzî şöyle der: Vefatı anında Ebû Osmân’ın hali kötüleşince oğlu Ebû Bekr üzüntüsünden dolayı üzerindeki gömleği yırttı. Bunun üzerine Ebû Osmân gözlerine açıp ona şöyle dedi: “Evladım! Görünüşte sünnete muhalif olan bir şeyi yapmak, kalpte gizli olan bir tür riyakârlıktır.”

(١٥٥٣٣)- [١٠/٢٤٥] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمَلامَتِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا عُثْمَانَ عَنِ الصُّحْبَةِ؟، فَقَالَ: " الصُّحْبَةُ مَعَ اللَّهِ ﷾ بِحُسْنِ الأَدَبِ وَدَوَامِ الْهَيْبَةِ وَالْمُرَاقَبَةِ، وَالصُّحْبَةُ مَعَ الرَّسُولِ ﷺ بِاتِّبَاعِ سُنَّتِهِ وَلُزُومِ ظَاهِرِ الْعِلْمِ، وَالصُّحْبَةُ مَعَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ بِالاحْتِرَامِ وَالْحُرْمَةِ، وَالصُّحْبَةُ مَعَ الأَهْلِ وَالْوَلَدِ بِحُسْنِ الْخُلُقِ، وَالصُّحْبَةُ مَعَ الإِخْوَانِ بِدَوَامِ الْبِشْرِ وَالانْبِسَاطِ مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، وَالصُّحْبَةُ مَعَ الْجُهَّالِ بِالدُّعَاءِ لَهُمْ وَالرَّحْمَةِ عَلَيْهِمْ، وَرُؤْيَةِ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ أَنْ عَافَاكَ مِمَّا ابْتَلاهُمْ بِهِ "

Hüseyin el-Varrâk bildiriyor: Ebû Osmân'a sohbeti sordum, şöyle dedi: “Allah ile sohbet; âdâbına uygun, takvaya ve murâkabeye devam ile olur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile sohbet; sünnetine ittiba ve zahir ilimlere iltizam ile olur. Evliya ile sohbet; saygı ve ihtiramla olur. Çocuklarla sohbet; güzel ahlâkla olur. Kardeşlerle sohbet; günah olmayan güler yüzlü ve samimi olmakla olur. Cahillerle sohbet; onlara merhamet dilemekle ve Allah'ın onlardan farklı olarak sana verdiği nimetlerin farkında olmakla olur.”

(١٥٥٣٤)- [٢٤٥/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، يَقُولُ: " تَعَزَّزُوا بِعِزِّ اللَّهِ كَيْ لا تُذَلُّوا "

Ebû Osmân der ki: "Allah'ın verdiği şerefle şerefyap olun ki, zelil olmayasınız."

(١٥٥٣٥)- [٢٤٥/١٠] وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ: " الْعَاقِلُ مَنْ تَأَهَّبَ لِلْمَخَاوِفِ قَبْلَ وُقُوعِهَا، وَالتَّفْوِيضُ رَدُّ مَا جَهِلْتَ عِلْمَهُ إِلَى عَالِمِهِ، وَالتَّفْوِيضُ مُقَدِّمَةٌ لِلرِّضَا، وَالرِّضَا بَابُ اللَّهِ الأَعْظَمُ، والذِّكْرُ الْكَثِيرُ أَنْ تَذْكُرَهُ فِي ذِكْرِكَ لَهُ أَنَّكَ لَمْ تَصِلْ إِلَى ذِكْرِهِ إلا بِهِ وَبِفَضْلِهِ "

Ebû Osmân der ki: "Akıllı insan, vuku bulmadan önce tehlikelerden çekinen, bilmediğini bilene terk edendir. Terk rızanın mukaddimesidir. Rıza, Allah'ın yüce kapısıdır. Çok zikretmek; O'nu zikrederken, O'nun fazlu keremiyle O'nu anabildiğini unutmamaktır."

(١٥٥٣٦)- [٢٤٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سُئِلَ أَبُو عُثْمَانَ: كَيْفَ يَسْتَجِيزُ لِلْعَاقِلِ أَنْ يُزَيِّلَ لِلأَئِمَةِ عَمَّنْ يَظْلِمُهُ؟ قَالَ: " لِيَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ سَلَطَّهُ عَلَيْهِ "

Ebu'l-Hüseyn el-Varrâk der ki: Ebû Osmân'a: "Akıllı insanın kendisine zulmeden yöneticiden uzak durması nasıl caiz olabilir?" diye sorduklarında: "Onu kendisinin başına Allah'ın musallat ettiğini bilsin" dedi.

(١٥٥٣٧)- [٢٤٦/١٠] وَقَالَ مَحْفُوظٌ: سُئِلَ أَبُو عُثْمَانَ: مَا عَلامَةُ السَّعَادَةِ وَالشَّقَاوَةِ؟ فَقَالَ: " عَلامَةُ السَّعَادَةِ أَنْ تُطِيعَ اللَّهَ وَتَخَافَ أَنْ تَكُونَ مَرْدُودًا، وَعَلامَةُ الشَّقَاوَةِ أَنْ تَعْصِيَ اللَّهَ وَتَرْجُوَ أَنْ تَكُونَ مَقْبُولا "

Mahfûz bildiriyor: Ebû Osmân'a: "Cennetlik veya cehennemlik olmanın belirtisi nedir?" diye sordular, şöyle dedi: "Cennetlik olmanın belirtisi; Allah'a itaat etmek ve reddedilmiş olmaktan korkmaktır. Cehennemlik olmanın belirtisi ise; Allah'a karşı gelmek ve makbul biri olmayı istemektir."

Ebû Osmân el-Hîrî birçok hadis rivayet etmiştir, bunlardan bazıları:

Takrîb 1500, Takrîb 1501

Ahmed b. İsa Ebû Saîd el-Hazzâz

Onlardan biri de; ârif ve kâmil, güzel konuşmasıyla bilinen, bilinen kitapları ve meşhur cevapları olan, Ebû Saîd el-Hazzâz Ahmed b. İsa. Zünnûn ve çağdaşlarının sohbetinde bulunmuştur. Bereketi dostlarına ve kendisine tâbi olanlara yansımış, fena ve beka hakkında konuşanların efendisidir.

(١٥٥٤٠)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَحْمَدَ الرَّمْلِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخَزَّازُ: " الْمَعْرِفَةُ تَأْتِي الْقَلْبَ مِنْ وَجْهَيْنِ: مِنْ عَيْنِ الْجُودِ، وَمِنْ بَذْلِ الْمَجْهُودِ "

Ebû Saîd el-Hazzâz dedi ki: “Marifet kalbe iki yerden gelir: Bizzat iyilikten ve emek sarf etmekten.”

(١٥٥٤١)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْجَهْضَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ الْمُؤَمَّلِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ شَيْخِي أَبَا بَكْرٍ الدَّقَّاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عِيسَى، يَقُولُ: " فَارِقُوا الأَشْيَاءَ عَلَى الإِحْكَامِ وَالْوَدَاعِ تَفْرُغْ قُلُوبُكُمْ لِمَا تَسْتَقْبِلُونَ، فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ شَيْئًا وَلَمْ يُحْكِمْهُ فَإِنَّهُ رَاجِعٌ إِلَيْهِ وَقْتًا لا مَحَالَةَ، لِمَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْهُ، وَفِيمَا تَسْتَقْبِلُونَ شُغْلٌ عَمَّا تُخَلِّفُونَ "

Ahmed b. İsa der ki: “Eşyayı sağlam bir şekilde bırakın. Veda kalplerinizi yöneldiğiniz şeylere yoğunlaştırır. Kim bir şeyi sağlam bir şekilde terk etmezse, üzerinde bıraktığı etkiden dolayı, bir gün muhakkak kendisine geri gelir. Geride bıraktığınızla değil yöneldiğinizle meşgul olun.”

(١٥٥٤٢)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَلِيٍّ الْفُرْغَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْكَاتِبِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخَزَّازَ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ عَجَّلَ لأَرْوَاحِ أَوْلِيَائِهِ التَّلَذُّذَ بِذِكْرِهِ وَالْوُصُولَ إِلَى قُرْبِهِ، وَعَجَّلَ لأَبْدَانِهِمُ النِّعْمَةَ بِمَا نَالُوهُ مِنْ مَصَالِحِهِمْ وَأَجْزَلَ لَهُمْ نَصِيبَهُمْ مِنْ كُلِّ كَائِنٍ، فَعَيْشُ أَبْدَانِهِمْ عَيْشُ الْجَانِينَ، وَعَيْشُ أَرْوَاحِهِمْ عَيْشُ الرَّبَّانِيِّينَ، لَهُمْ لِسَانَانِ لِسَانٌ فِي الْبَاطِنِ يُعَرِّفُهُمْ صُنْعَ الصَّانِعِ فِي الْمَصْنُوعِ، وَلِسَانٌ فِي الظَّاهِرِ يُعَلِّمُهُمْ عِلْمَ الْمَخْلُوقِينَ، فَلِسَانُ الظَّاهِرِ يُكَلِّمُ أَجْسَامَهُمْ، وَلِسَانُ الْبَاطِنِ يُنَاجِي أَرْوَاحَهُمْ "

Ebû Saîd el-Hazzâz der ki: "Allah velilerin ruhlarının, O'nu zikretmek ve O'na yakın olmaktan lezzet almalarını öne almıştır. İyiliklerinden dolayı bedenen nimetlerden faydalanmayı öne almıştır. Her varlıktan onlara cömertçe pay vermiştir. Bedenleri cinler gibi yaşar, ruhları zebaniler gibi yaşar. Onların iki dilleri vardır. Dillerinin biri batındır; onlara yaratılanla yaratanı tarif eder. Diğer dilleri zahirdir; onlara mahlûkatın ilmini öğretir. Zahir olan dilleri, vücutlarıyla konuşur, batın olan dilleri ise ruhlarına seslenir."

(١٥٥٤٣)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الْهَرَوِيَّ، سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الدَّقَّاقَ، يَقُولُ: انْتَبَهَ يَوْمًا أَبُو سَعِيدٍ الْخَرَّازُ مِنْ غَفْوَتِهِ، وَقَالَ: اكْتُبُوا مَا وَقَعَ لِي فِي هَذِهِ الْغَفْوَةِ: " إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْعِلْمَ دَلِيلا عَلَيْهِ لِيُعْرَفَ، وَجَعَلَ الْحِكْمَةَ رَحْمَةً مِنْهُ عَلَيْهِمْ لِيُؤْلَفَ، فَالْعِلْمُ دَلِيلٌ إِلَى اللَّهِ، وَالْمَعْرِفَةُ دَالَّةٌ عَلَى اللَّهِ، فَبِالْعِلْمِ تُنَالُ الْمَعْلُومَاتُ، وَبِالْمَعْرِفَةِ تُنَالُ الْمَعْرُوفَاتُ، وَالْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ، وَالْمَعْرِفَةُ بِالتَّعَرُّفِ، فَالْمَعْرِفَةُ تَقَعُ بِتَعْرِيفِ الْحَقِّ، وَالْعِلْمُ يُدْرَكُ بِتَعْرِيفِ الْخَلْقِ، ثُمَّ تَجْرِي الْفَوَائِدُ بَعْدَ ذَلِكَ "

Ebû Bekr ed-Dakkâk bildiriyor: Ebû Saîd el-Hazzâz bir gün dalmıştı, uyandığında: "Bu uyuklamamda bana gelen ilhamı yazın" dedi ve şöyle devam etti: "Allah ilmi, bilinmek için, kendisine götüren bir delil olarak yarattı. Hikmeti ise anlaşılsın diye onlara merhamet olarak yarattı. İlim Allah'a götüren rehber, marifet ise Allah'ı işaret eder. İlimle bilgiler elde edilir, marifetle bilinenler elde edilir. İlim öğreterek elde edilir, marifet tarifle elde edilir. Marifet Hakkın tarifiyle idrak edilir, ilim halkın tarifiyle idrak edilir. Bundan sonra faydaları ortaya çıkar."

(١٥٥٤٤)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ غُلامَ الدَّقَّاقِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ السُّكَّرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخَرَّازَ، يَقُولُ: " كُلُّ بَاطِنٍ يُخَالِفُ ظَاهِرًا فَهُوَ بَاطِلٌ "

Ebû Saîd el-Hazzâz der ki: "Görünüşe (amele) muhalif olan her iç (niyet) batıldır."

(١٥٥٤٥)- [٢٤٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ [٢٤٨/١٠] مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ

الْخَزَّازَ، يَقُولُ: " لِلْعَارِفِينَ خَزَائِنُ أَوْدَعُوهَا عُلُومًا غَرِيبَةً، وَأَنْبَاءً عَجِيبَةً يَتَكَلَّمُونَ بِهَا بِلِسَانِ الأَبَدِيَّةِ، وَيُخْبِرُونَ عَنْهَا بِعِبَارَةِ الأَزَلِيَّةِ "

Ebû Saîd el-Hazzâz der ki: "Âriflerin hazineleri vardır. Garip ilimler ve ilginç haberlerle doldurmuşlardır. Bunları ebediyet lisanıyla anlatırlar ve ezeliyet ibareleriyle naklederler."

(١٥٥٤٦)- [١٠/٢٤٨] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الطَّحَّانَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخَزَّازُ: " الْمُحِبُّ يَتَعَلَّلُ إِلَى مَحْبُوبِهِ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَلا يَتَسَلَّى عَنْهُ بِشَيْءٍ، وَيَتْبَعُ آثَارَهُ وَلا يَدَعُ اسْتِخْبَارَهُ وَأَنْشَدَنَا:

أُسَائِلُكُمْ عَنْهَا فَهَلْ مِنْ مُخْبِرٍ   فَمَا لِي بِنُعْمٍ مُذْ نَأَتْ دَارُهَا عِلْمُ
فَلَوْ كُنْتُ أَدْرِي أَيْنَ خَيَّمَ أَهْلُهَا   وَأَيَّ بِلادِ اللَّهِ إِذْ ظَعَنُوا أَمُّوا
إِذًا لَسَلَكْنَا مَسْلَكَ الرِّيحِ خَلْفَهَا   وَلَوْ أَصْبَحَتْ نُعْمٌ وَمِنْ دُونِهَا النَّجْمُ

Ebû Saîd el-Hazzâz der ki: Seven kişi her şeyle sevdiğine sevgisini ispat eder ve hiçbir şey onu sevdiğinden alıkoymaz, her şeyiyle sevdiğine uyar ve ondan her fırsatta haber almaya çalışır. (Daha sonra Ebû Saîd) şu şiiri söyledi:

Size onu soruyorum, haber verecek var mı?
Ni'me, evinden uzaklaşalı haberleri kesildi
Ailesi nerede konakladı bilseydim
Hangi memlekette konaklayıp yerleştiler
Rüzgar gibi peşlerinden giderdik
Velev ki yıldızlar ondan yakın olsa da.

(١٥٥٤٧)- [١٠/٢٤٨] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: ثنا أَبُو بَكْرٍ الْكَتَّانِيُّ، وَأَبُو الْحَسَنِ الرَّمْلِيُّ، قَالا: سَأَلْنَا أَبَا سَعِيدٍ الْخَزَّازَ، فَقُلْنَا أَخْبِرْنَا عَنْ أَوَائِلِ الطَّرِيقِ إِلَى اللَّهِ، فَقَالَ: " التَّوْبَةُ وَذِكْرُ شَرَائِطِهَا، ثُمَّ يُنْقَلُ مِنِ مَقَامِ التَّوْبَةِ إِلَى مَقَامِ الْخَوْفِ، وَمِنْ مَقَامِ الْخَوْفِ إِلَى مَقَامِ الرَّجَاءِ، وَمِنْ مَقَامِ الرَّجَاءِ إِلَى مَقَامِ الصَّالِحِينَ، وَمِنْ مَقَامِ الصَّالِحِينَ إِلَى مَقَامِ الْمُرِيدِينَ، وَمِنْ مَقَامِ الْمُرِيدِينَ إِلَى مَقَامِ الْمُطِيعِينَ، وَمِنْ مَقَامِ الْمُطِيعِينَ إِلَى مَقَامِ الْمُحِبِّينَ، وَمِنْ مَقَامِ الْمُحِبِّينَ إِلَى مَقَامِ الْمُشْتَاقِينَ، وَمِنْ مَقَامِ الْمُشْتَاقِينَ إِلَى مَقَامِ الأَوْلِيَاءِ،

وَمِنْ مَقَامِ الأَوْلِيَاءِ إِلَى مَقَامِ الْمُقَرَّبِينَ، وَذَكَرُوا لِكُلِّ مَقَامٍ عَشْرَ شَرَائِطَ، إِذَا عَانَاهَا وَأَحْكَمَهَا وَحَلَّتِ الْقُلُوبُ هَذِهِ الْمَحِلَّةَ أَدْمَنَتِ النَّظَرَ فِي النِّعْمَةِ، وَفَكَّرَتْ فِي الأَيَادِي وَالإِحْسَانِ، فَانْفَرَدَتِ النُّفُوسُ بِالذِّكْرِ، وَجَالَتِ الأَرْوَاحُ فِي مَلَكُوتِ عِزِّهِ بِخَالِصِ الْعِلْمِ بِهِ وَارِدَةً عَلَى حِيَاضِ الْمَعْرِفَةِ إِلَيْهِ صَادِرَةً، وَلِبَابِهِ قَارِعَةً، وَإِلَيْهِ فِي مَحَبَّتِهِ نَاظِرَةً، أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْحَكِيمِ وَهُوَ يَقُولُ:

أُرَاعِي سَوَادَ اللَّيْلِ أُنْسًا بِذِكْرِهِ وَشَوْقًا إِلَيْهِ غَيْرَ مُسْتَكْرِهِ الصَّبْرِ
وَلَكِنْ سُرُورًا دَائِمًا وَتَعَرُّضًا وَقَرْعًا لِبَابِ الرَّبِّ ذِي الْعِزِّ وَالْفَخْرِ

فَحَالُهُمْ أَنَّهُمْ قُرِّبُوا فَلَمْ يَتَبَاعَدُوا، وَرُفِعَتْ لَهُمْ مَنَازِلُ فَلَمْ يُخْفَضُوا، وَنُوِّرَتْ قُلُوبُهُمْ لِكَيْ يَنْظُرُوا إِلَى مُلْكِ عَدْنٍ بِهَا يَنْزِلُونَ فَتَاهُوا بِمَنْ يَعْبُدُونَ، وَتَعَزَّزُوا [٢٤٩/١٠] بِمَنْ بِهِ يَكْتَنِفُونَ حَلُّوا فَلَمْ يَظْعَنُوا، وَاسْتَوْطَنُوا مَحِلَّتَهُ فَلَمْ يَرْحَلُوا، فَهُمُ الأَوْلِيَاءُ وَهُمُ الْعَامِلُونَ، وَهُمُ الأَصْفِيَاءُ وَهُمُ الْمُقَرَّبُونَ، أَيْنَ يَذْهَبُونَ عَنْ مَقَامِ قُرْبٍ هُمْ بِهِ آمِنُونَ؟ وَعَزُّوا فِي غُرَفٍ هُمْ بِهَا سَاكِنُونَ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ فَلِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ "

Ebû Bekr el-Kettânî ve Ebu'l-Hasan er-Remlî bildiriyorlar: Ebû Saîd el-Hazzâz'a sorup: "Bize Allah'a giden yolun (tarikat) başlangıcını anlat" dedik, şöyle cevap verdi: "Tövbe etmek ve şartlarını unutmamak. Sonra kişi, tövbe makamından, havf makamına geçer. Sonra havf makamından recâ makamına, recâ makamından salihler makamına, salihler makamından müridler makamına, müridler makamından mutîler (itaat edenler) makamına, mutîler makamından sevenler makamına, sevenler makamından âşıklar makamına, âşıklar makamından evliya makamına, evliya makamından mukarrebûn makamına yükseltilir.

Her makama ait on şart sayarlar. Kişi bunlara itina gösterirse, tam olarak yerine getirirse, kalp bu mekâna yerleşirse; nimetleri göremeye başlar ve verilen nimetleri düşünür. Kişiler zikir için inzivaya çekilir. Ruhlar Allah'ın izzet, melekûtunda dolaşmaya başlar, O'nun saf ilmiyle, marifet havuzlarının başına gider. O'nun huzuruna çıkar, kapısını çalar, aşkla O'na bakar. Sen bilgelerden birinin şu sözünü duymadın mı?

O'nu zikretmek için karanlığı gözlerim,

O'nun aşkı uğruna sabır cefa vermiyor.
Aksine sürûr ile dolu saniyelerim,
O Aziz ve Kerim'in kapısını çalıyor.

Onlar; yaklaştırılırlar, uzaklaştırılmazlar. Dereceleri yükseltilmiş düşürülmez. Adn topraklarına bakmaları için kalpleri aydınlanmıştır. Orada ikamet edeceklerini ve kime ibadet edeceklerini şaşırdılar. Sığınacakları kişiden özür diledir. Yerleştiler, artık gitmezler. O'nun mekânını yurt edindiler, göçmezler. Bunlar evliyalar ve âlimler, bunlar asfiyâ ve mukarrebûndur. Böyle güven içinde olan bir yeri bırakıp nereye gidecekler? Özel odalarda ağırlandılar, orada oturuyorlar. Yaptıklarının mükâfatını aldılar. Bunun için çalışanlar çalışsın."

(١٥٥٤٨)- [٢٤٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخَزَّازُ: " كُلُّ مَا فَاتَكَ مِنَ اللَّهِ سِوَى اللَّهِ يَسِيرٌ وَكُلُّ حَظٍّ لَكَ سِوَى اللَّهِ قَلِيلٌ، وَقَالَ: النَّاسُ فِي الْفَرَحِ بِاللَّهِ عَلَى أَرْبَعِ طَبَقَاتٍ: إِنَّمَا هُوَ الْمُعْطِي، وَالْمُعْطَى، وَالإِعْطَاءُ، وَالْعَطَاءُ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ فَرِحَ بِالْمُعْطِي، وَمِنْهُمْ مَنْ فَرِحَ بِالْمُعْطَى وَهُوَ نَفْسُهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ فَرِحَ بِالإِعْطَاءِ، وَمِنْهُمْ مَنْ فَرِحَ بِالْعَطَاءِ، فَيَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فَرَحُكَ فِي الْعَطَاءِ بِالْمُعْطِي وَلَذَّتُكَ فِي اللَّذَّاتِ بِخَالِقِ اللَّذَّاتِ وَتَنَعُّمُكَ فِي النِّعَمِ بْالْمُنْعِمِ دُونَ النِّعَمِ لأَنَّ ذِكْرَ النِّعْمَةِ عِنْدَ ذِكْرِ الْمُنْعِمِ حِجَابٌ، وَرُؤْيَةَ النِّعْمَةِ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْمُنْعِمِ حِجَابٌ "

Ebû Saîd el-Hazzâz der ki: "Allah için, Allah dışında kaçırdığın her şey önemsizdir, Allah dışında her hangi birinden sana gelecek fayda da azdır."

Dedi ki: "İnsanlar Allah için sevinme konusunda dört tabakaya ayrılırlar: Veren kişi, kendisine verilen kişi, vermek ve verilen mal. İnsanların kimisi verdiğine sevinir, kimisi verildiği için sevinir. Kimisi vermekten mutlu olur, kimisi verilen mal ile sevinir. Senin, sana veren için vermekten mutlu olman gerekir. Lezzetleri yaratan için, lezzetlerden lezzet alman gerekir. Nimetleri veren için, nimetlerden faydalanman gerekir, nimet için değil. Çünkü nimet vereni zikrederken, nimetleri hatırlamak utandırıcı bir davranıştır. Nimet verene bakarken, nimeti görmek de utandırıcı bir davranıştır."

Ebû Saîd el-Hazzâz'ın rivayet ettiği hadislerden biri:

Takrîb 2787

Ahmed en-Nûrî

Onlardan biri de; Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed, en-Nûrî olarak da bilinir. İmamlardan biri, Allah'a yönelenleri anlatırken akıcı bir lisan ve saf bir anlatım kullanır. Ahmed b. Ebî'l-Havâri ile görüşmüş, Seriy es-Sakatî'nin sohbetinde bulunmuştur. İbnu'l-Beğavî olarak da bilinir.

(١٥٥٥٠)- [١٠/٢٥٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُفْيَانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْقُحْطُبِيُّ، قَالا: قَدِمَ أَبُو الْحُسَيْنِ النُّورِيُّ وَكَانَ صُوفِيًّا مُتَكَلِّمًا فِي بَعْضِ قَدَمَاتِهِ مِنْ مَكَّةَ فِي غَيْرِ أَوَانِ الْحَجِّ فَخَرَجْنَا فَاسْتَقْبَلْنَاهُ فَوْقَ بَغْدَادَ فَرَأَيْنَا فِي وَجْهِهِ تَغَيُّرًا فَقُلْنَا: يَا أَبَا الْحُسَيْنِ، تَغَيُّرُ الأَسْرَارِ مِنْ تَغَيُّرِ الأَبْشَارِ، فَقَالَ: " لا إِنَّ الْحَقَّ تَحَمَّلَ كُلَّ كَلٍّ وَثِقْلٍ عَنْ قُلُوبِ أَوْلِيَائِهِ، ثُمَّ أَنْشَدَنِي:

أَخْرَجَنِي مِنْ وَطَنِي كَمَا تَرَى صَيَّرَنِي   صَيَّرَنِي كَمَا تَرَى أَسْكُنُ قَفْرَ الدِّمَنِ
إِذَا تَغَيَّبْتُ بَدَا وَإِنْ بَدَا غَيْبَتِي   وَافَقْتُهُ حَتَّى إِذَا وَافَقَنِي خَالَفَنِي
وَقَالَ لا تَشْهَدُ مَا تَشْهَدُ أَوْ تَشْهَدُنِي

Muhammed b. Ahmed b. Süfyân ve Muhammed b. Ali el-Kuhtubî bildiriyorlar: Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî sûfî ve kelamcıydı, bir defasında hac mevsiminin dışında Mekke'den geliyordu. Yoluna çıkıp Bağdâd dışında onu karşıladık. Yüzünde farklılık gördük, ona "Ey Ebu'l-Hüseyn! Sırların değişimi müjdelerin değişiminden kaynaklanır" dedi. Şöyle cevap verdi: "Hayır, Hak Teâlâ velilerinin kalbindeki bütün ağırlıkları ve zorlukları üstlenmiştir."

Sonra şu beyitleri okudu:

Yurdumdan çıkardı beni,
İşte böyle yaptı beni
Gördüğün gibi yaptı beni,
Harabe kıraçlarda yaşarım.
Kaybolurum o görünür,
Başlayınca kayboluşum,
Ben ona uyarım ta ki

Bana uyarsa itiraz eder,
Bana; gördüğünü deme, der,
Ya da beni hiç söyleme, der.

(١٥٥٥١)- [١٠/٢٥٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: رُئِيَ النُّورِيُّ فِي رُجُوعِهِ مِنَ الْحَرَمِ وَلَمْ يَبْقَ مِنْهُ إِلا خَاطِرُهُ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: هَلْ يَلْحَقُ الأَسْرَارَ مَا يَلْحَقُ الصِّفَاتِ؟ فَقَالَ: " لا، إِنَّ الْحَقَّ أَقْبَلَ عَلَى الأَسْرَارِ فَحَمَلَهَا وَأَعْرَضَ عَنِ الصِّفَاتِ فَمَحَقَهَا، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

هَكَذَا صَيَّرَنِي أَزْعَجَنِي عَنْ وَطَنِي
غَرَّبَنِي شَرَّدَنِي غَرَّبَنِي
حَتَّى إِذَا غِبْتُ بَدَا وَإِنْ بَدَا غَيَّبَنِي
وَاصَلَنِي حَتَّى إِذَا وَاصَلْتُهُ فَاصَلَنِي
يَقُولُ لا تَشْهَدُ مَا تَشْهَدُ أَوْ تَشْهَدُنِي

Ebu'l-Hasan b. Miksem der ki: en-Nûrî'yi Harem'den dönerken gördüler. Hatıralarından başka bir şeyi kalmamıştı. Bir adam ona: "Sıfatlara tâbi olan esrara tâbi olur mu?" deyince, şöyle cevap verdi: "Hayır, Hak Teâla sırları kabul edip üstlenir, sıfatlardan uzaklaşıp yok eder."

Sonra şu beyitleri okumaya başladı:

Beni böyle mi var etti?
Beni vatanımdan etti,
Bir doğuya bir batıya
Dolaştırarak dağıttı.
Ben kayboldum o göründü,
Görünüp beni kaybetti.
Kavuşunca da terk etti.
Gördüğünü görme dedi,
Ne şahid ol, ne gör dedi.

(١٥٥٥٢)- [٢٥٠/١٠] سَمِعْتُ عُمَرَ الْبَنَّاءَ، الْبَغْدَادِيُّ بِمَكَّةَ يَحْكِي: لَمَّا كَانَتْ مِحْنَةُ غُلامِ الْخَلِيلِ وَنَسَبَ الصُّوفِيَّةَ إِلَى الزَّنْدَقَةِ أَمَرَ الْخَلِيفَةَ بِالْقَبْضِ عَلَيْهِمْ فَأُخِذَ فِي جُمْلَةِ مَنْ أُخِذَ النُّورِيُّ فِي جَمَاعَةٍ، فَأُدْخِلُوا عَلَى الْخَلِيفَةِ، فَأَمَرَ بِضَرْبِ أَعْنَاقِهِمْ، فَتَقَدَّمَ النُّورِيُّ مُبْتَدِرًا إِلَى السَّيَّافِ لِيضْرَبَ عُنُقَهُ، فَقَالَ لَهُ السَّيَّافُ: مَا دَعَاكَ إِلَى الابْتِدَارِ إِلَى الْقَتْلِ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِكَ؟ فَقَالَ: " آثَرْتُ حَيَاتَهُمْ عَلَى حَيَاتِي هَذِهِ اللَّحْظَةَ، فَتَوَقَّفَ السَّيَّافُ وَالْحَاضِرُونَ عَنْ قَتْلِهِ، وَرُفِعَ أَمْرُهُ إِلَى الْخَلِيفَةِ، فَرَدَّ أَمَرَهُمْ إِلَى قَاضِي الْقُضَاةِ وَكَانَ يَلِي الْقَضَاءَ يَوْمَئِذٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ فَقُدِّمَ إِلَيْهِ النُّورِيُّ، فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلِ الْعِبَادَاتِ وَالطَّهَارَةِ وَالصَّلاةِ، فَأَجَابَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: وَبَعْدَ هَذَا لِلَّهِ عِبَادٌ يَسْمَعُونَ بِاللَّهِ، وَيَنْظُرُونَ بِاللَّهِ، وَيَصْدُرُونَ اللَّهَ، وَيَرُدُّونَ بِاللَّهِ، وَيَأْكُلُونَ بِاللَّهِ، وَيلْبَسُونَ بِاللَّهِ، فَلَمَّا سَمِعَ إِسْمَاعِيلُ كَلامَهُ بَكَى بُكَاءً طَوِيلا ثُمَّ دَخَلَ عَلَى الْخَلِيفَةِ، فَقَالَ: إِنْ كَانَ هَؤُلاءِ الْقَوْمُ زَنَادِقَةً فَلَيْسَ عَلَى الأَرْضِ مُوَحِّدٌ، فَأَمَرَ بِتَخْلِيَتِهِمْ وَسَأَلَهُ السُّلْطَانُ يَوْمَئِذٍ: مِنْ أَيْنَ يَأْكُلُونَ؟ فَقَالَ: لَسْنَا نَعْرِفُ الأَسْبَابَ الَّتِي يُسْتَجْلَبُ بِهَا الأَرْزَاقُ نَحْنُ قَوْمٌ مُدَبَّرُونَ، وَقَالَ: مَنْ وَصَلَ إِلَى وُدِّهِ أَنِسَ بِقُرْبِهِ، وَمَنْ تُوَصَّلَ بِالْوِدَادِ فَقَدِ اصْطَفَاهُ مِنْ بَيْنِ الْعِبَادِ "

Ömer el-Bennâ el-Bağdâdi anlatıyor: Ğulâm el-Halîl meselesi ortaya çıkıp sûfîleri zındıklıkla suçlayınca, halife birkaç kişinin yakalanmasını emretti. en-Nûrî de bu yakalanan grubun içindeydi. Halifenin huzuruna çıkarıldılar. Boyunlarının vurulmasını emretti. en-Nûrî ilk önce cellâdın önüne geçip boynunun vurulmasını istedi. Cellat kendisine: “Neden arkadaşlarının önüne geçip ölmek istedin?” dediğinde, ona şöyle dedi: “Bir anlık, onların hayatım benim hayatıma tercih ettim. Birden cellât ve orada bulunanlar duraklayıp onu öldürmediler. Durumunu halifeye bildirdiler. O da kadılar kadısına havale etti. O zaman bu görevi İsmâil b. İshâk yürütüyordu. en-Nûrî'yi onun huzuruna çıkardılar. Kadı ona ibadet, taharet ve namazla ilgili bazı konuları sordu. en-Nûrî bu sorulara cevap verdikten sonra şöyle dedi: “Allah'ın kulları vardır, Allah için duyarlar, Allah için görürler, Allah'ı gösterirler, Allah için cevap verirler, Allah için yerler, Allah için giyerler.”

İsmâil onun bu sözlerini duyunca ağlamaya başladı, uzun süre ağladıktan sonra halifenin yanına girdi. Halifeye: “Eğer bu insanlar zındıksa, yeryüzünde muvahhid yoktur" dedi. Halife serbest bırakılmalarını emretti. Sultan o gün kendisine: "Nereden yiyorlar?" dediğinde: "Biz rızıkların veriliş sebebini bilmiyoruz, biz tevekkül eden bir topluluğuz" dedi.

Der ki: "Kim O'na olan aşkını ispat ederse, O'na yakın olma imkânı elde eder. Kim samimi aşkını sürdürürse Allah kulların içinde onu bulur ve seçer."

(١٥٥٥٣)- [١٠/٢٥١] حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: حَكَى لِي جَعْفَرُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْهَاشِمِيُّ: أَنَّ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ، دَخَلَ يَوْمًا الْمَاءَ فَجَاءَ لِصٌّ فَأَخَذَ ثِيَابَهُ فَبَقِيَ فِي وَسَطِ الْمَاءِ فَلَمْ يَلْبَثْ إِلا قَلِيلا حَتَّى رَجَعَ إِلَيْهِ اللِّصُّ وَمَعَهُ ثِيَابُهُ، فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَقَدْ جَفَّتْ يَمِينُهُ، فَقَالَ النُّورِيُّ: " رَبِّ قَدْ رَدَّ عَلَيَّ ثِيَابِي فَرُدَّ عَلَيْهِ يَمِينَهُ، فَرَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ يَدَهُ وَمَضَى "

Câfer b. ez-Zübeyr el-Hâşimî bildiriyor: Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî bir gün (yüzmek için) suya girdi. Bir hırsız gelip elbiselerini çaldı. Suyun içinde öylece kaldı. Biraz sonra hırsız elbiseleri geri getirip önüne koydu, hırsızın eli kurumuştu. en-Nûrî: "Rabbim! Bana elbiselerimi geri verdi, ona elini geri ver" deyince, Allah onun elini eski haline getirdi. Hırsız çekip gitti.

(١٥٥٥٤)- [١٠/٢٥١] سَمِعْتُ أَبَا الْفَرَجِ الْوَرَثَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ الرَّحِيمِ، يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى النُّورِيِّ ذَاتَ يَوْمٍ فَرَأَيْتُ رِجْلَيْهِ مُنْتَفِخَتَيْنِ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ أَمْرِهِ، فَقَالَ: " طَالَبَتْنِي نَفْسِي بِأَكْلِ التَّمْرِ فَجَعَلْتُ أُدَافِعُهَا فَتَأْبَى عَلَيَّ، فَخَرَجْتُ فَاشْتَرَيْتُ، فَلَمَّا أَنْ أَكَلْتُ، قُلْتُ لَهَا: قُومِي حَتَّى تُصَلِّيَ فَأَبَتْ، فَقُلْتُ: لِلَّهِ عَلَيَّ، وَعَلَيَّ إِنْ قَعَدْتُ عَلَى الأَرْضِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَمَا قَعَدْتُ "

Ali b. Abdirrahîm der ki: Bir gün en-Nûrî'nin yanma girdim, ayaklarının şişmiş olduğunu gördüm. Bunu kendisine sorunca dedi ki: "Canım hurma yemek istedi, ona karşı koymaya çalıştım kabul etmedi. Çıkıp satın aldım, yedikten sonra kendisine: «Kalk namaz kıl!» dedim, sözümü dinlemedi. Ben de: «Allah'a yemin ederim, kırk gün yere oturmayacağım» dedim ve oturmadım."

(١٥٥٥٥)- [١٠/٢٥١] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ، يَقُولُ: "

كَانَ فِي نَفْسِي مِنْ هَذِهِ الآيَاتِ شَيْءٌ، فَأَخَذْتُ مِنَ الصِّبْيَانِ قَصَبَةً وَقُمْتُ بَيْنَ زَوْرَقَيْنِ، وَقُلْتُ: وَعِزَّتِكَ لَئِنْ لَمْ تَخْرُجْ لِي سَمَكَةٌ فِيهَا ثَلاثَةُ أَرْطَالٍ لأُغْرِقَنَّ نَفْسِي، قَالَ: فَخَرَجَتْ لِي سَمَكَةٌ فِيهَا ثَلاثَةُ أَرْطَالٍ، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ الْجُنَيْدَ، فَقَالَ: كَانَ حُكْمُهُ أَنْ تَخْرُجَ لَهُ أَفْعَى فَتَلْدَغَهُ "

Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî der ki: "Şu âyetlerden bir şeyler öğrenmiştim. Çocuklardan bir kamış (olta) alıp iki kayık arasında durdum. Sonra «Senin izzetine yemin ederim, üç okka ağırlığında bir balık çıkmazsa kendimi suda boğacağım» dedim. Üç okka ağırlığında bir balık yakaladım."

Bu olay Cüneyd'e anlatıldığında şöyle dedi: "Onun hakkı, bir canavarın çıkıp ısırmasıydı."

(١٥٥٥٦)- [١٠/٢٥١] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: حَكَى فَارِسٌ الْجَمَّالُ، عَنِ النُّورِيِّ، قَالَ: " كَانَتِ الْمَرَاقِعُ غِطَاءً عَلَى الدُّرِّ فَصَارَتْ مَزَابِلَ عَلَى جِيَفٍ "

en-Nûrî der ki: "Eskiden yamalar, mücevherleri saklardı, şimdi leşlerin üzerinde çöp oldular."

(١٥٥٥٧)- [١٠/٢٥١] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرٍ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ على عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ فَارِسًا الْجَمَّالَ، يَقُولُ: لَحِقَ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ عِلَّةٌ وَالْجُنَيْدَ عِلَّةٌ، فَالْجُنَيْدُ أَخْبَرَ، عَنْ وَجْدِهِ، وَالنُّورِيُّ، كَتَمَ، فَقِيلَ لِلنُّورِيِّ لَمْ تُخْبِرْ كَمَا أَخْبَرَ صَاحِبُكَ، فَقَالَ: " مَا كُنَّا نُبْتَلَى بِبَلْوَى فَنُوقِعَ عَلَيْهِ الشَّكْوَى، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

إِنْ كُنْتُ لِلسَّقَمِ أَهْلا

فَأَنْتَ لِلشُّكْرِ أَهْلُ عَذِّبْ فَلَمْ تُبْقِ قَلْبًا يَقُولُ لِلسَّقَمِ مَهْلا فَأُعِيدَ عَلَى الْجُنَيْدِ ذَلِكَ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: مَا كُنَّا شَاكِينَ، وَلَكِنَّا أَرَدْنَا أَنْ نَكْشِفَ عَنْ عَيْنِ الْقُدْرَةِ فِينَا، ثُمَّ بَدَأَ يَقُولُ:

أَجَدُّ مَا مِنْكَ يَبْدُو لأَنَّهُ عَنْكَ   جَلا، وَأَنْتَ يَا أَنَسَ قَلْبِي
أَجَلُّ مِنْ أَنْ تُجَلا أَفْنَيْتَنِي   عَنْ جَمِيعِي فَكَيْفَ أَرْعَى الْمِحِلا

قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ الشِّبْلِيَّ، فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

مِحْنَتِي فِيكَ أَنَّنِي لا أُبَالِي   مِحْنَتِي يَا شِفَائِي مِنَ السِّقَامِ

وَإِنْ كُنْتَ عِلَّتِي تُبْتُ دَهْرًا فَمُذْ عَرَفْتُكَ ضَيَّعْتُ فِيكَ تَوْبَتِي
قُرْبُكُمْ مِثْلُ بُعْدِكُمْ فَمَتَى وَقْتُ رَاحَتِي

Fâris el-Cemmâl bildiriyor: Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî, bir hastalığa yakalanmıştı, Cüneyd de bir hastalığa yakalanmıştı. Cüneyd içinde bulunduğu durumu açıkladı, en-Nûrî ise gizledi. en-Nûrî'ye: "Arkadaşının yaptığı gibi, sen niye açıklamadın?" dediklerinde şöyle dedi: "Başımıza gelen her beladan dolayı şikâyet edecek halimiz yok."

Sonra şu beyitleri okudu:

Sahip çık hastalığına,
Ki şükre sahip olasın.
Azap ver kalbe, acıma,
Hastalığa "Yavaş!" desin.

Bunları Cüneyd'e ilettiklerinde: "Biz şikâyet etmedik, fakat kudretin bize etkisini göstermek istedik" dedi, sonra şu beyitleri okudu:

Senden gördüğüme önem veririm,
Zira senden sudur etmiştir, derim.
Kalbime teselli kaynağı sensin,
Ne kadar yüceltsem, daha yücesin.
Tükettin sen benim tüm varlığımı,
Nasıl gözetirim son mekânımı!

Bunları Şiblî duyunca şöyle dedi:

Huzurunda mihnetim,
Boş vermek mihnetimi
Ey şifası derdimin,
Benim tek derdim sensin.
Bir zaman tövbe ettim,
Seni bildim bileli,
Ben tövbemi kaybettim.
Uzaksın yakın gibi,

Ne zamandır rahatım?

(١٥٥٥٨)- [٢٥٢/١٠] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْجَهْضَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ الْخَيَّاطَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْمُرْتَعِشَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ، يَقُولُ وَيُوصِي بَعْضَ أَصْحَابِهِ: " عَشَرَةٌ وَأَيُّ عَشَرَةٍ احْتَفِظْ بِهِنَّ وَاعْمَلْ عَلَيْهِنَّ جَهْدَكَ، فَأُولَى ذَلِكَ مَنْ رَأَيْتَهُ يَدَّعِي مَعَ اللَّهِ ﷾ حَالَةً تُخرِجُهُ عَنْ حَدِّ عِلْمِ الشَّرْعِ فَلا تَقْرَبَنَّ مِنْهُ، وَالثَّانِيَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ يَرْكَنُ إِلَى غَيْرِ أَبْنَاءِ جِنْسِهِ وَيُخَالِطُهُمْ فَلا تَقْرَبَنَّ مِنْهُ، وَالثَّالِثَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ يَسْكُنُ إِلَى الرِّئَاسَةِ وَالتَّعْظِيمِ لَهُ، فَلا تَقْرَبَنَّ مِنْهُ، وَلا تَرْتَفِقْ بِهِ، وَإِنْ أَرْفَقَكَ وَلا تَرْجُ فَلاحًا، وَالرَّابِعَةُ فَقِيرٌ رَجَعَ إِلَى الدُّنْيَا إِنْ مُتَّ جُوعًا فَلا تَقْرَبَنَّ مِنْهُ، وَلا تَرْفُقْ بِهِ إِنْ أَرْفَقَكَ، فَإِنَّ رِفْقَهُ يُقَسِّي قَلْبَكَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، وَالْخَامِسَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ مُسْتَغْنِيًا بِعِلْمِهِ فَلا تَأْمَنْ جَهْلَهُ، وَالسَّادِسَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ مُدَّعِيًا حَالَةً بَاطِنَةً لا يَدُلُّ عَلَيْهَا وَلا يَشْهَدُ عَلَيْهَا حِفْظُ ظَاهِرِهِ فَاتَّهِمْهُ عَلَى دِينِهِ، وَالسَّابِعَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ يَرْضَى عَنْ نَفْسِهِ وَيَسْكُنُ إِلَى وَقْتِهِ فَاعْلَمْ أَنَّهُ مَخْدُوعٌ فَاحْذَرْهُ أَشَدَّ الْحَذَرِ، وَالثَّامِنَةُ مُرِيدٌ يَسْمَعُ الْقَصَائِدَ وَيَمِيلُ إِلَى الرَّفَاهِيَةِ لا تَرْجُوا خَيْرَهُ، وَالتَّاسِعَةُ فَقِيرٌ لا تَرَاهُ عِنْدَ السَّمَاعِ حَاضِرًا فَاتَّهِمْهُ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ مُنِعَ بَرَكَةَ ذَلِكَ لِتَشْوِيشِ سِرِّهِ وَتَبْدِيدِ هَمِّهِ، وَالْعَاشِرَةُ مَنْ رَأَيْتَهُ مُطْمَئِنًا إِلَى أَصْدِقَائِهِ وَإِخْوَانِهِ وَأَصْحَابِهِ مُدَّعِيًا لِكَمَالِ الْخُلُقِ بِذَلِكَ، فَاشْهَدْ بِسَخَافَةِ عَقْلِهِ وَوَهَنِ دِيَانَتِهِ "

Ebû Muhammed el-Murtaiş anlatıyor: Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî arkadaşlarına nasihat ederken şöyle dedi: On madde vardır, bunlar öyle özelliklerdir ki, bunları muhafaza edip ve var gücünle yerine getirmeye çalış:

Birincisi, bir kişinin şeriatın sınırlarından çıkabilecek bir mertebeye sahip olduğunu, söylediğini duyarsan, kesinlikle ona yaklaşma.

İkincisi, kendi cinsinden başkalarına yönelip onlarla oturduğunu görürsen kesinlikle ona yaklaşma.

Üçüncüsü, liderlik ve makam peşinde koşan birini görürsen kesinlikle yaklaşma, onunla arkadaş olma. Eğer seninle arkadaş olursa kurtuluş bekleme.

Dördüncüsü, bir fakir dünyaya dönüp (zengin olursa), açlıktan ölsen bile kesinlikle yanına yaklaşma, ona arkadaş olma. Onunla dost olmak kırk gün kalbinin nasırlaşmasına sebep olur.

Beşincisi, ilmine güvenen birini görürsen, cehaletinden emin olma.

Altıncısı, birisi batıni bir hâl sahibi olduğunu iddia eder de zahiren ispat edemez veya şahit getiremezse dininden şüphe et.

Yedincisi, birinin kendine güvendiğini ve olduğu halde ısrar ettiğini görürsen, bil ki aldanmıştır, çok dikkat et ve ondan sakın.

Sekizincisi, bir mürid şarkılar dinlerse ve refaha meylederse, ondan hayır bekleme.

Dokuzuncusu, bir fakirin nasihat dinlemediğini görürsen, ona güvenme ve bil ki, sırını gizlemek ve niyetini saklamak için öyle yapmıştır.

Onuncusu, bir kişinin arkadaşlarına, kardeşlerine ve dostlarına çok güvendiğini ve bunun kâmil ahlâkın gereği olduğunu iddia ettiğini görürsen, onun budala olduğuna ve dini hassasiyete sahip olmadığına şahitlik et.

(١٥٥٥٩)- [٢٥٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، حدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ النُّورِيَّ قَائِمًا حِيَالَ الْكَعْبَةِ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ كَأَنَّهُ يَسْأَلُ شَيْئًا، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ: "

كَفَى حُزْنًا أَنِّي أُنَادِيكَ دَائِبًا   كَأَنِّي بَعِيدٌ أَوْ كَأَنَّكَ غَائِبٌ
وَأَسْأَلُ مِنْكَ الْفَضْلَ مِنْ غَيْرِ رَغْبَةٍ   وَلَمْ أَرَ مَثَلِي زَاهِدًا فِيكَ رَاغِبٌ

Ali b. Abdirrahîm bildiriyor: Ebu'l-Hasan en-Nûrî'yi Kâbe'nin yanında gördüm. Bir şey ister gibi dudaklarım kıpırdatıyordu. Sonra şöyle dedi:

Sana dönüp seslendim, yeter verdiğin hüzün,
Sanki ben çok uzağım, ya da burada yoksun.
Senden istedim durdum, rağbet kalmadı bende
Benim gibi görmedim, bu kadar rağbet etsin.

(١٥٥٦٠)- [٢٥٣/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: قَرَأْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ بِنَيْسَابُورَ، عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ النُّورِيِّ، قَالَ: " أَعْلَى مَقَامَاتِ أَهْلِ الْحَقَائِقِ انْقِطَاعُهُمْ عَنِ الْخَلائِقِ، وَسَبِيلُ الْمُحِبِّينَ التَّلَذُّذُ بِمَحْبُوبِهِمْ، وَسَبِيلُ

الرَّاجِينَ التَّأْمِيلُ لِمَأْمُولِهِمْ، وَسَبِيلُ الْفَانِينَ الْفِنَاءُ فِي مَحْبُوبِهِمْ وَمَأْمُولِهِمْ، وَسَبِيلُ الْبَاقِينَ الْبَقَاءُ بِبَقَائِهِ، وَمَنِ ارْتَفَعَ عَنِ الْفِنَاءِ وَالْبَقَاءِ فَحِينَئِذٍ لا فَنَاءَ وَلا بَقَاءَ،

وَقَالَ: إِنَّ الْمَحَبَّةَ لِلْمَحْبُوبِ تَتَزَايَدُ مِنْ لَطَائِفِ الْمَحْبُوبِ "

Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî der ki: "Hakikat ehlinin en yüksek mertebesi, mahlûkattan uzak yaşamalarıdır. Sevenlerin yolu sevdikleriyle birlikte olmaktan lezzet almalarıdır. Allah'ı isteyenlerin yolu, emellerini düşünmeleridir. Fani olanların yolu, sevdiklerinde ve amaç edindiklerinin uğrunda fani olmalarıdır."

Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî der ki: "Sevilenin lütfuyla, sevenin sevilene sevgisi artar."

(١٥٥٦١)- [٢٥٣/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ، قَالَ: أَنْشَدَنَا النُّورِيُّ: "

كَادَتْ سَرَائِرُ سِرِّي أَنْ تُسِرَّ بِمَا   أَوْلَيْتَنِي مِنْ سُرُورٍ لا أُسَمِّيهِ
فَصَاحَ لِلسِّرِّ سِرٌّ مِنْكَ يَرْقُبُهُ   كَيْفَ السُّرُورُ بِسِرٍّ دُونَ مُبْدِيهِ
فَظَلَّ يَلْحَظُهُ سِرًّا لِيَلْحَظَهُ   وَالْحَقُّ يَلْحَظُنِي أَلا أُرَاعِيهِ
وَأَقْبَلَ السِّرُّ يُغْنِي الْكَلَّ عَنْ صِفَتِي   وَأَقْبَلَ الْحَقُّ يُغْنِينِي وَيُغْنِيهِ

en-Nûrî şöyle diyor:

Şu sırrımın esrarı, nerdeyse gizliyordu,
Adını bilmediğim, bahşettiğin süruru.
Senden gelip gözeten sır, sırrıma seslendi;
Açıklanmayan bir sır, ne gibi sürur verdi?
Bu sır, diğer bir sırrı, çalıştı anlamaya,
Hak beni gözetledi, var mıyım gizlemeye.
Sır çıka geldi beni korumaya, herkesten,
Hak ise hem sırrımı, hem de beni gizleyen.

(١٥٥٦٢)- [٢٥٣/١٠] حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْقَنَّادَ، يَقُولُ: كَتَبْتُ إِلَى النُّورِيِّ، وَأَنَا حَدِيثٌ:

" إِذَا كَانَ كُلُّ الْكَلِّ فِي النُّورِ فَانِيًا   أَبِنْ لِي عَلَى أَيِّ الْوُجُودَيْنِ أُخْبِرُ؟

فَأَجَابَنِي فِي الْحَالِ:

إِذَا كُنْتَ فِيمَا لَيْسَ بِالْوَصْفِ فَانِيًا   فَوَقْتُكَ فِي الأَوْصَافِ عِنْدِي تَحَيُّرٌ "

Ebu'l-Hasan el-Kannâd der ki: en-Nûrî'ye mektupla henüz şu şiiri yazmışken:

Nûr'da bütünüyle yok olup muhtaçken
Hangi iki var oluşu sana haber vereyim

Hemen şu cevabı yazdı:

Sen yok oluşunu vasf etmezsen
Yanımdaki vasıflar arasında senin vaktin şaşkındır

(١٥٥٦٣)- [٢٥٤/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ أَبُو عَلِيٍّ الصُّوفِيُّ، قَالَ: كَتَبَ النُّورِيُّ إِلَى الْجُنَيْدِ يَسْأَلُهُ عَنِ السِّرِّ وَوَصَفَهُ فِي شِعْرِهِ ثَلاثَةَ أَوْصَافِ "

يُنَاجِيكَ سِرٌّ سَائِلٍ عَنْ ثَلاثَةٍ   سَرَائِرُهُمْ كَتْمٌ وَإِعْلانُهُمْ سَتْرُ
فَتًى ضَاعَ كَتْمُ السِّرِّ بَيْنَ ضُلُوعِهِ   عَنِ إِدْرَاكِهِ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ سِرُّ
فَأَسْبَلَ أَسْتَارَ التَّخَفُّرِ صَائِنًا   لِكُلِّ حَدِيثٍ أَنْ يَكُونَ هُوَ السِّرُّ
فَكَتَّامُ سِرٍّ مُدْرِكُ الْكَتْمِ لَمْ يَنَلْ   سِوَى حَدِّ كَتْمِ السِّرِّ مِنْ ظَنِّهِ ذِكْرُ
فَكَاتَمَهُ الْمَكْنُونَ ثُمَّ تَكَاتَمْتَ   جَوَانِحُهُ فَالْكُلُّ مِنْ بَثِّهِ صُفْرُ
ضَنِينٌ بِمَا يَهْوَاهُ مَا لاحَ لائِحٌ   يُقَارِبُهُ إِلا احْتَمَى صَوْبَهَا الْفِكْرُ
وَمُكْتُتِمٌ وَافَى الضَّمَائِرَ وَامْتَطَى   لِمُودِعِهِ جَحْدًا وَلَيْسَ بِهِ غَدْرُ
لامَهُمْ تَاجُ الْفَخَارِ ذَكَرْتُهُ   وَمَنْ شَرْبُهُ فِي حَالَةِ الْمَنْهَلِ الْغَمْرُ

" فَقَالَ الْجُنَيْدُ: " وَاللَّهِ مَا رَمَيْتُ بِسِرِّي إِلَى أَحَدِهِمَا لأُفَضِّلَهُ عَلَى الآخَرِ، إِلا جَذَبَنِي إِلَيْهِ وَقَدْ أَرْجَأْتُ أَمْرَهُمَا إِلَى اللَّهِ "

Hasan b. Ahmed Ebû Ali es-Sûfî bildiriyor: en-Nûrî, Cüneyd'e mektup yazıp, sırrı sordu. Şiirinde üç yönünü beyan etti:

Sana biri seslenip üç mevzuyu soruyor,
Buna göre sır, susmak; ilan, örtmek oluyor.
Bir yiğit sır tutmayı sinesinde kaybetti,
İdrakinden çıkardı, artık sır sayılmıyor
Çekip ar perdesini her yeni hadiseyi,
Yeni sırrı olması için, çaba veriyor.
Sırdaş, eğer sırrını gizleyebilse bile,
Gizlemek, işkenceden başka fayda vermiyor.
Birlikte gizlediler, her açıdan gizlendi,
Herkes yayılmasından sarardı ve soluyor.
Arzusunu kıskanır, ona biri meyletse,
Yaklaşan bir düşünce olsa, ateş basıyor.
Sırdaş ruha vefalı, ahdini de gözetir,
Bunu yaparken seni asla mağdur etmiyor.
Hatırladım iftihar tacı da kınamıştı,
Suyun çağlayanından, içenler de kınıyor.

Cüneyd dedi ki: "Vallahi ben, bir kimseyi diğerine tercih edip sırrımı açıklamadım. Ancak cezbe halinde, onların durumunu Allah'a havale ettim."

(١٥٥٦٤)- [١٠/٢٥٤] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْقَنَّادَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ النُّورِيَّ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ غُلامًا جَمِيلا بِبَغْدَادَ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ ثُمَّ أَرَدْتُ أَنْ أُرَدِّدَ النَّظَرَ، فَقُلْتُ لَهُ: لِمَ تَلْبَسُونَ النِّعَالَ الصَّرَّارَةَ وَتَمْشُونَ فِي الطُّرُقَاتِ؟ قَالَ: أَحْسَنْتَ أَتُحْسِنُ الْعِلْمَ؟، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

تَأَمَّلْ بِعَيْنِ الْحَقِّ إِنْ كُنْتَ   نَاظِرًا إِلَى صِفَةٍ فِيهَا بَدَائِعُ فَاطِرٍ

وَلا تُعْطِ حَظَّ النَّفْسِ مِنْهَا لِمَا بِهَا وَكُنَّ نَاظِرًا بِالْحَقِّ قُدْرَةَ قَادِرِ

Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî der ki: Bağdat'ta yakışıklı bir delikanlı görmüştüm. Gördükten sonra bir daha ona bakıp: "Neden bu dar ayakkabıları giyip sokaklarda geziyorsunuz?" dedim. Bana: "Haklısın, ilimden anlar mısın?" dedi ve şöyle devam etti:

Hakk'ın gözüyle bak sen, eğer bakmak istersen,
Fâtır'ın sanatını gösteren sıfatlara,
Nefsin hakkını verme, gördüğün güzellikten,
Bakarken hakkıyla bak, o Kâdir kudretlere.

Ebu'l-Hüseyn en-Nûrî'nin; Muhammed b. Ömer b. el-Fadl b. Ğalib'in mektubunda bana haber verdiği ve başka yerlerde de bulup duyduğum hadislerden biri:

Takrîb 1988

Cüneyd b. Muhammed el-Bağdâdî

Onlardan biri de, çeşitli ilimlerle terbiye veren, hilim gözleriyle desteklenen, katıksız yakîn ve sağlam imanla aydınlatan, Kitab'ın maksadını bilen, hitabın hilmiyle amel eden, mânâsına ve doğrusuna uygun davranan; Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed. Sözleri nasslara dayanırdı, açıklamaları delillerle ispat edilmişti. Doyurucu açıklamaları, herkese yetecek kucaklayıcı bilgileri ve gerekli olan ibadete bağlılığı bilinen özelliklerindendir.

(١٥٥٦٦)- [١٠/٢٥٥] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَأَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمُفِيدَ، يَقُولانِ: سَمِعْنَا أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ غَيْرَ مَرَّةٍ، يَقُولُ: " عِلْمُنَا مَضْبُوطٌ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ مَنْ لَمْ يَحْفَظِ الْقُرْآنَ، وَلَمْ يَكْتُبِ الْحَدِيثَ، وَلَمْ يَتَفَقَّهْ لا يُقْتَدَى بِهِ "

Cüneyd(-i Bağdâdî) der ki: "İlmimiz, Kur'ân ve Sünnete bağlıdır. Bundan dolayıdır ki Kur'ân hafızı olmayan, hadis yazmayan ve fıkıh bilgisi olmayan kişiye tâbi olunmaz."

Başlarda; Ebû Ubeyd, Ebû Sevr gibi hadis ehli mezhebine göre fıkıh metodunu takip etti. Usulü iyice öğrendi, Hâris b. Esed el-Muhâsibî ve dayısı Seriy b. el-Muğallis'in sohbetinde bulunmuştur, ilimde ihtisas ve uygulama konularında onların yolundan gitti.

(١٥٥٦٧)- [٢٥٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " كَانَ الْحَارِثُ بْنُ أَسَدٍ الْمُحَاسِبِيُّ يَجِيءُ إِلَى مَنْزِلِنَا، فَيَقُولُ: اخْرُجْ مَعِي نُصْحِرُ، فَأَقُولُ لَهُ: تُخْرِجُنِي مِنْ عُزْلَتِي وَأَمْنِي عَلَى نَفْسِي إِلَى الطُّرُقَاتِ وَالآفَاتِ وَرُؤْيَةِ الشَّهَوَاتِ؟، فَيَقُولُ: اخْرُجْ مَعِي وَلا خَوْفَ عَلَيْكَ، فَأَخْرُجُ مَعَهُ فَكَانَ الطَّرِيقُ فَارِغًا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لا نَرَى شَيْئًا نَكْرَهُهُ، فَإِذَا حَصُلْتُ مَعَهُ فِي الْمَكَانِ الَّذِي يَجْلِسُ فِيهِ، قَالَ لِي: سَلْنِي، فَأَقُولُ لَهُ: مَا عِنْدِي سُؤَالٌ أَسْأَلُكَ، فَيَقُولُ: سَلْنِي عَمَّا يَقَعُ فِي نَفْسِكَ، فَتَنْثَالُ عَلَيَّ السُّؤَالاتُ فَأَسْأَلُهُ عَنْهَا فَيُجِيبُنِي عَلَيْهَا فِي الْوَقْتِ، ثُمَّ يَمْضِي إِلَى مَنْزِلِهِ، فَيَعْمَلُهَا كُتُبًا فَكُنْتُ أَقُولُ لِلْحَارِثِ كَثِيرًا: عُزْلَتِي وَأُنْسِي وَتُخْرِجُنِي إِلَى وَحْشَةِ رُؤْيَةِ النَّاسِ وَالطُّرُقَاتِ، فَيَقُولُ لِي: كَمْ تَقُولُ أُنْسِي وَعُزْلَتِي لَوْ أَنَّ نِصْفَ الْخَلْقِ تَقَرَّبُوا مِنِّي مَا وَجَدْتُ بِهِمْ أُنْسًا، وَلَوْ أَنَّ النِّصْفَ الآخَرَ نَأَوْا عَنِّي مَا اسْتَوْحَشْتُ لِبُعْدِهِمْ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Hâris b. Esed el-Muhâsibî evimize gelirdi. Bana: "Kalk benimle dolaş, için açılır" derdi. Ben ise ona: "Beni uzletimden ve güvenli yerimden alıp, yollara, tehlikelere ve günahlara çıkarıyorsun?" derdim. Kendisi de: "Sen benimle gel, korkma" derdi. Birlikte çıkardık, yollar ıssız olurdu, kimse olmazdı, hoşumuza gitmeyen bir şey görmezdik. Devamlı oturduğu yere gittiğimizde bana "Bana soru sor" derdi. Ona: "Sana soracak bir şeyim yok" deyince, "Aklına geleni sor" derdi. Aklıma sorular gelirdi ve ona sorardım. Anında cevap verirdi, sonra evine gidip bunları kitap olarak yazardı. Hâris'e devamlı: "Uzletim ve ünsiyetim varken, seni beni insanlara ve sokaklara çıkarıyorsun" derdim, o da bana şöyle cevap verirdi: "Her zaman uzlet ve ünsiyet diyorsun. İnsanların yarısı bana yaklaşmak istese onlara aldanmam, diğer yarısı da benden kaçsa yalnız

kalmaktan korkmam.”

(١٥٥٦٨)- [٢٥٦/١٠] قَرَأْتُ عَلَى أَبِي الْحُسَيْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ النَّاقِدِ الصُّوفِيِّ صَاحِبِ أَبِي الْعَبَّاسِ بْنِ عَطَاءٍ بِبَغْدَادَ سَنَةَ تِسْعٍ وَخَمْسِينَ وَثَلاثِ مِائَةٍ مِنْ كِتَابِهِ فَأَقَرَّ بِهِ قُلْتُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنْ عِقْدِ الْحِكْمَةِ تَعْرِيفُ الْمَصْنُوعِ صَانِعَهُ، وَالْمُحْدَثِ كَيْفَ كَانَ أَحْدَثَهُ؟ وَكَيْفَ كَانَ أَوَّلُهُ؟ وَكَيْفَ أُحْدِثَ بَعْدَ مَوْتِهِ؟ فَيَعْرِفُ صِفَةَ الْخَالِقِ مِنَ الْمَخْلُوقِ، وَصِفَةَ الْقَدِيمِ مِنَ الْمُحْدَثِ، فَيَعْرِفُ الْمَرْبُوبُ رَبَّهُ، وْالْمَصْنُوعُ صَانِعَهُ، وَالْعَبْدُ الضَّعِيفُ سَيِّدَهُ، فَيَعْبُدُهُ وَيُوَحِّدُهُ وَيُعَظِّمُهُ وَيَذِلُّ لِدَعْوَتِهِ وَيَعْتَرِفُ بِوُجُوبِ طَاعَتِهِ، فَإِنَّ مَنْ لَمْ يَعْرِفْ مَالِكَهُ لَمْ يَعْتَرِفْ بِالْمُلْكِ لِمَنِ اسْتَوْجَبَهُ وَلَمْ يُضِفِ الْخَلْقَ فِي تَدْبِيرِهِ إِلَى وَلِيِّهِ، وَالتَّوْحِيدُ عِلْمُكَ وَإِقْرَارُكَ بِأَنَّ اللَّهَ فَرْدٌ فِي أَوَّلِيَّتِهِ، وَأَزَلِيَّتِهِ لا ثَانِيَ مَعَهُ وَلا شَيْءَ يَفْعَلُ فِعْلَهُ وَأَفْعَالَهُ الَّتِي أَخْلَصَهَا لِنَفْسِهِ، وَأَنْ يَعْلَمَ أَنْ لَيْسَ شَيْءٌ يَضُرُّ، وَلا يَنْفَعُ، وَلا يُعْطِي، وَلا يَمْنَعُ، وَلا يُسْقِمُ، وَلا يُبْرِئُ، وَلا يَرْفَعُ، وَلا يَضَعُ، وَلا يَخْلُقُ، وَلا يَرْزُقُ، وَلا يُمِيتُ، وَلا يُحْيِي، وَلا يُسْكِنُ، وَلا يُحَرِّكُ غَيْرُهُ جَلَّ جَلالُهُ فَقَدْ سُئِلَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ، فَقِيلَ لَهُ: بَيِّنِ التَّوْحِيدَ وَعَلِّمْنَا مَا هُوَ؟ فَقَالَ: هُوَ الْيَقِينُ، فَقِيلَ لَهُ: بَيِّنْ لَنَا، فَقَالَ: هُوَ مَعْرِفَتُكَ أَنَّ حَرَكَاتِ الْخَلْقِ وَسُكُونَهَا فِعْلُ اللَّهِ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ وَحَّدْتَهُ، وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ أَنَّكَ جَعَلْتَ اللَّهَ وَاحِدًا فِي أَفْعَالِهِ إِذْ كَانَ لَيْسَ شَيْءٌ يَفْعَلُ أَفْعَالَهُ، وَإِنَّمَا الْيَقِينُ اسْمٌ لِلتَّوْحِيدِ إِذَا تَمَّ وَخَلُصَ، وَإِنَّ التَّوْحِيدَ إِذَا تَمَّ تَمَّتِ الْمَحَبَّةُ وَالتَّوَكُّلُ وَسُمِّيَ يَقِينًا، فَالتَّوَكُّلُ عَمَلُ الْقَلْبِ، وَالتَّوْحِيدُ قَوْلُ الْعَبْدِ، فَإِذَا عَرَفَ الْقَلْبُ التَّوْحِيدَ وَفَعَلَ مَا عَرَفَ فَقَدْ تَمَّ، وَقَدْ قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: إِنَّ التَّوَكُّلَ نِظَامُ التَّوْحِيدِ، فَإِذَا فَعَلَ مَا عَرَفَ فَقَدْ جَاءَ بِالْمَحَبَّةِ وَالْيَقِينِ وَالتَّوَكُّلِ وَتَمَّ إِيمَانُهُ وَخَلُصَ فَرْضُهُ، لأَنَّكَ إِذَا عَرَفْتَ أَنَّ فِعْلَ اللَّهِ لا يَفْعَلُهُ شَيْءٌ غَيْرُ اللَّهِ، ثُمَّ تَخَافُ غَيْرَهُ وَتَرْجُو غَيْرَهُ لَمْ تَأْتِ بِالأَمْرِ الَّذِي يَنْبَغِي فَلَوْ عَمِلْتَ مَا عَرَفْتَ لَرَجَوْتَ اللَّهَ وَحْدَهُ حِينَ عَرَفْتَ أَنَّهُ لا يَفْعَلُ فِعْلَهُ غَيْرُهُ، فَالْقَوْلُ فِيمَنْ يَقْصُرُ عِلْمُ قَلْبِهِ أَنَّهُ نَاقِصُ التَّوْحِيدِ، لأَنَّ الْقَلْبَ مُشْتَغِلٌ بِالْفِتْنَةِ الَّتِي هِيَ آفَةُ التَّوْحِيدِ، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: ظَنُّكَ أَنَّ شَيْئًا يَفْعَلُ فِعْلَ اللَّهِ فَاسْمُ ذَلِكَ الظَّنِّ فِتْنَةٌ، وَالْفِتْنَةُ هِيَ الشِّرْكُ اللَّطِيفُ، قُلْتُ: أَوَلَيْسَ الْفِتْنَةُ مِنْ أَعْمَالِ الْقَلْبِ؟ قَالَ: لا وَلَكِنَّهَا دَاخِلَةٌ عَلَيْهِ وَمُفْسِدَةٌ لَهُ، قُلْتُ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: ظَنُّكَ بِاللَّهِ إِذْ ظَنَنْتَ أَنَّ مَنْ يَشَاءُ يَفْعَلُ فِعْلَهُ وَالْكَلامُ فِي هَذَا يَطُولُ وَلَكِنْ مَنْ يَفْهَمْ يَقْنَعْ بِالْيَسِيرِ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed der ki: Hikmet öğrenmeye karar veren kişinin ilk yapması gereken; yaratılana Yaradan'ı tanıtmaktır. Sonradan olana, kendisini nasıl var ettiğini tarif etmek. Başlangıcı nasıldı? Öldükten sonra ne olacak? Böylece, Halik'ın ve mahlûkun sıfatlarını, kadim ve hadisi bilir. Kul Rabbini tanır, insan yaratıcısını bilir, zayıf kul efendisini bilir; O'na ibadet eder, tevhid eder, tazim eder, davetini ilan eder, itaat etmesi gerektiğini bilir.

Mâlikini bilmeyen, icabet etmesi gereken sultanın saltanatını itiraf edemez, yaratılışı ve yönetimi sahibine teslim etmez. Tevhid, Allah'ın evvelde ve ezelde tek olduğunu, bilmek ve ikrar etmektir. Yanında ikinci bir ortağı, O'nun işlerini ve kendine has işini yapabilen başka birinin olmadığım bilmek ve söylemektir. O'nun dışında hiçbir şeyin zarar ve fayda vermeyeceğini, verip almayacağını, hastalık ve şifa veremeyeceğini, kaldırıp koymayacağını, yaratıp rızık vermeyeceğini, öldürüp diriltmeyeceğini, durdurup hareket ettirmeyeceğini bilmesidir. O'nun celali yücedir.

Âlimlerden birine sorup: "Bize tevhidi açıkla ve ne olduğunu öğret" dediklerinde: "Yakîndir" dedi. "Açıkla" dediler, şöyle devam etti: "İnsanların hareket etmesi veya durmasının, sadece Allah'ın işi olduğunu, eşi ve ortağı olmadığını bilmendir. Bunu yapabilirsen O'nu tevhid etmiş olursun. Bunun açıklaması da, Allah'ı bütün fiillerinde tek kabul etmendir. Zira O'nun fiillerini O'ndan başkası yapamaz. Yakîn ise halis muhlis tevhidin adıdır. Tevhid kamil olunca muhabbet ve tevekkül tamamlanmış ve yakînen yükselmiş olur. Tevekkül kalbin amelidir. Tevhid kulun söylemesidir. Kalb tevhidi bilirse ve bildiğine uygun davranırsa kâmil olur."

Âlimlerden biri der ki: "Tevekkül tevhidin düzene girmesidir. Kişi bildiğiyle amel ederse, muhabbet, yakîn ve tevekkülü elde eder, imanı tamama erer, görevini halisâne yapmış olur. Zira Allah'ın işini, Allah'tan başka hiç kimsenin yapamayacağını bilirsen sonra başkasından korkar ve başkasından beklersen, görevinin gereğini yerine getirmemiş olursun. Eğer bildiğine uygun amel etseydin, başkasının O'nun işini yapamayacağını bilir ve sadece Allah'tan beklerdin. Sözümüz, kalbinin bildiğine göre amel etmede kusur edenlerle alakalıdır, bu kişilerin tevhid inancı eksiktir. Zira kalp, tevhidin afeti olan fitneyle meşguldür."

Ben: "Bu dediğin nedir?" deyince şöyle devam etti: "Allah'ın işini başkasının yapacağını düşünmendir. Buradaki fitne zandır. Fitne gizli şirktir." Ben "Fitne kalb işi değil midir?" deyince "Hayır, ama onunla ilgilidir ve onu ifsad eder" dedi. Ben: "Nasıl?" dediğimde şöyle dedi: "Allah hakkında şüphe etmendir, isteyenin O'nun yaptığını yapabileceğini düşünmendir. Bu konu uzun bir konu, ama anlayan kısaca da olsa anlar."

(١٥٥٦٩)- [٢٥٧/١٠] سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ عُلْوَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ فِيمَا يَعِظُنِي بِهِ " يَا فَتَى، الْزَمِ الْعِلْمَ وَلَوْ وَرَدَ عَلَيْكَ مِنَ الأَحْوَالِ مَا وَرَدَ، وَيَكُونُ الْعِلْمُ مَصْحُوبَكَ فَالأَحْوَالُ تَنْدَرِجُ فِيكَ وَتَنْفَدُ، لأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ: ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ "

Abdulvâhid b. Ulvân bildiriyor: Cüneyd bana nasihat ederken şöyle dedi: "Delikanlı! Nereden gelirse gelsin ilme sarıl! İlim dostun olsun. Her şey gelir ve geçer. Zira Allah der ki: "İlimde derinleşmiş olanlar: «**Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır" derler**»[1] buyuruyor."

(١٥٥٧٠)- [٢٥٧/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، وَحَدَّثَنِي، عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: " رَأَيْتُ الْجُنَيْدَ فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ ؟ قَالَ: طَاحَتْ تِلْكَ الإِشَارَاتُ، وَغَابَتْ تِلْكَ الْعِبَارَاتُ، وَفَنِيَتْ تِلْكَ الْعُلومُ، وَنَفِدَتْ تِلْكَ الرُّسُومُ، وَمَا نَفَعَنَا إِلا رُكَيْعَاتٌ كُنَّا نَرْكَعُهَا فِي الأَسْحَارِ "

Muhammed b. İbrâhîm bildiriyor: Bir gün rüyamda Cüneyd'i gördüm. Ona: "Allah sana nasıl davrandı?" diye sorduğumda: "O işaretlerin hepsi yıkıldı. O ibarelerin hepsi kayboldu. O ilimler bitti. O tasvirler tükendi. Seher vakitlerinde ettiğimiz o mütevazi rükular dışında hiçbir şey fayda etmedi" dedi.

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 7

(١٥٥٧١)- [٢٥٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ الدَّرَّاجِ، يَقُولُ: ذَكَرَ الْجُنَيْدُ أَهْلَ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ، وَمَا يُرَاعُونَهُ مِنَ الأَوْرَادِ وَالْعِبَادَاتِ بَعْدَ مَا أَلْطَفَهُمُ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْكَرَامَاتِ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: " الْعِبَادَةُ عَلَى الْعَارِفِينَ أَحْسَنُ مِنَ التِّيجَانِ عَلَى رُؤُوسِ الْمُلُوكِ "

Ebu'l-Hüseyn b. ed-Derrâc bildiriyor: Cüneyd, marifet ehlinden bahsediyordu. Riâyet ettikleri virdler, ibadetler ve Allah'ın lütfettiği kerametleri anlatıyordu. Şöyle dedi: "Ârifler için ibadet, kralların başındaki taçlardan daha değerlidir."

(١٥٥٧٢)- [٢٥٧/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى الْفَقِيهُ الأَسْفِيعَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " الطُّرُقُ كُلُّهَا مَسْدُودَةٌ عَلَى الْخَلْقِ، إِلا مَنِ اقْتَفَى أَثَرَ الرَّسُولِ وَاتَّبَعَ سُنَّتَهُ وَلَزِمَ طَرِيقَتَهُ، فَإِنَّ طُرُقَ الْخَيْرَاتِ كُلَّهَا مَفْتُوحَةٌ عَلَيْهِ "

Cüneyd der ki: "İnsanlara tüm yollar kapalıdır. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadislerini bulan, sünnetine tâbi olup izinden gidenlere, hayırlara giden tüm yollar açık kalır."

(١٥٥٧٣)- [٢٥٧/١٠] وَقَرَأْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، فَقُلْتُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " سَأَلْتُ عَنِ الْمَعْرِفَةِ وَأَسْبَابِهَا فَالْمَعْرِفَةُ مِنَ الْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ هِيَ مَعْرِفَةٌ وَاحِدَةٌ، لأَنَّ الْمَعْرُوفَ بِهَا وَاحِدٌ وَلَكِنْ لَهَا أَوَّلُ وَأَعْلَى فَالْخَاصَّةُ فِي أَعْلاهَا وَإِنْ كَانَ لا يَبْلُغُ مِنْهَا غَايَةً وَلا نِهَايَةً، إِذْ لا غَايَةَ لِلْمَعْرُوفِ عِنْدَ الْعَارِفِينَ، وَكَيْفَ تُحِيطُ الْمَعْرِفَةُ بِمَنْ لا تَلْحَقُهُ الْفِكْرَةُ وَلا تُحِيطُ بِهِ الْعُقُولُ، وَلا تَتَوَهَّمُهُ الأَذْهَانُ وَلا تُكَيِّفُهُ الرُّؤْيَةُ؟ وَأَعْلَمُ خَلْقِهِ بِهِ أَشَدُّهُمْ إِقْرَارًا بِالْعَجْزِ عَنْ إِدْرَاكِ عَظَمَتِهِ أَوْ تَكَشُّفِ ذَاتِهِ لِمَعْرِفَتِهِمْ بِعَجْزِهِمْ عَنْ إِدْرَاكِ مَنْ لا شَيْءَ مِثْلُهُ، إِذْ هُوَ الْقَدِيمُ وَمَا سِوَاهُ مُحْدَثٌ، وَإِذْ هُوَ الأَزَلِيُّ وَغَيْرُهُ الْمُبْدَأُ، وَإِذْ هُوَ الإِلَهُ وَمَا سِوَاهُ مَأْلُوهٌ، وَإِذْ هُوَ الْقَوِيُّ مِنْ غَيْرِ مُقَوٍّ وَكُلُّ قَوِيٍّ فَبِقُوَّتِهِ قَوِيٌّ، وَإِذْ هُوَ الْعَالِمُ مِنْ غَيْرِ مُعَلِّمٍ، وَلا فَائِدَةَ اسْتَفَادَهَا مِنْ غَيْرِهِ وَكُلُّ عَالِمٍ فَبِعِلْمِهِ عَلِمَ، سُبْحَانَهُ الأَوَّلُ بِغَيْرِ بِدَايَةٍ، وَالْبَاقِي إِلَى غَيْرِ نِهَايَةٍ، وَلا يَسْتَحِقُّ هَذَا الْوَصْفَ غَيْرُهُ وَلا يَلِيقُ بِسِوَاهُ فَأَهْلُ الْخَاصَّةِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ فِي أَعْلَى الْمَعْرِفَةِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبْلُغُوا مِنْهَا غَايَةً وَلا نِهَايَةً،

وَالْعَامَّةُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي أَوَّلِهَا وَلَهَا شَوَاهِدُ وَدَلائِلُ مِنَ الْعَارِفِينَ عَلَى أَعْلاهَا وَعَلَى أَدْنَاهَا، فَالشَّاهِدُ عَلَى أَدْنَاهَا الإِقْرَارُ بِتَوْحِيدِ اللَّهِ وَخَلْعِ الأَنْدَادِ مِنْ دُونِهِ، وَالتَّصْدِيقُ بِهِ وَبِكِتَابِهِ وَفَرْضِهِ فِيهِ وَنَهْيِهِ، وَالشَّاهِدُ عَلَى أَعْلاهَا الْقِيَامُ فِيهِ بِحَقِّهِ، وَاتِّقَاؤُهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَإِيثَارُهُ فِي جَمِيعِ خَلْقِهِ وَاتِّبَاعُ مَعَالِي الأَخْلاقِ وَاجْتِنَابُ مَا لا يُقْرِبُ مِنْهُ، فَالْمَعْرِفَةُ الَّتِي فَضَّلَتِ الْخَاصَّةَ عَلَى الْعَامَّةِ هِيَ عَظِيمُ الْمَعْرِفَةِ فِي قُلُوبِهِمْ بِعَظِيمِ الْقَدْرِ وَالإِجْلالِ، وَالْقُدْرَةِ النَّافِذَةِ، وَالْعِلْمِ الْمُحِيطِ، وَالْجُودِ وَالْكَرَمِ وَالآلاءِ، فَعَظُمَ فِي قُلُوبِهِمْ قَدْرُهُ وَقَدْرُ جَلالَتِهِ، وَهَيْبَتُهُ وَنَفَاذُ قُدْرَتِهِ، وَأَلِيمُ عَذَابِهِ وَشِدَّةُ بَطْشِهِ وَجَزِيلُ ثَوَابِهِ، وَكَرَمِهِ وَجُودِهِ بِجَنَّتِهِ وَتَحَنُّنِهِ وَكَثْرَةُ أَيَادِيهِ وَنِعَمِهِ وَإِحْسَانِهِ وَرَأْفَتِهِ وَرَحْمَتِهِ، فَلَمَّا عَظُمَتِ الْمَعْرِفَةُ بِذَلِكَ عَظُمَ الْقَادِرُ فِي قُلُوبِهِمْ فَأَجَلُّوهُ وَهَابُوهُ وَأَحَبُّوهُ وَاسْتَحْيَوْا مِنْهُ وَخَافُوهُ وَرَجَوْهُ، فَقَامُوا بِحَقِّهِ وَاجْتَنَبُوا كُلَّ مَا نَهَى عَنْهُ وَأَعْطَوْهُ الْمَجْهُودَ مِنْ قُلُوبِهِمْ وَأَبْدَانِهِمْ، أَزْعَجَهُمْ عَلَى ذَلِكَ مَا اسْتَقَرَّ فِي قُلُوبِهِمْ مِنْ عَظِيمِ الْمَعْرِفَةِ، بِعَظِيمِ قَدْرِهِ وَقَدْرِ ثَوَابِهِ وَعِقَابِهِ فَهُمْ أَهْلُ الْخَاصَّةِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ، فَلِذَلِكَ قِيلَ: فُلانٌ بِاللَّهِ عَارِفٌ، وَفُلانٌ بِاللَّهِ عَالِمٌ، لَمَّا رَأَوْهُ مُجِلا هَائِبًا، رَاهِبًا رَاجِيًا، طَالِبًا مُشْتَاقًا، وَرِعًا مُتَّقِيًا، بَاكِيًا حَزِينًا، خَاضِعًا مُتَذَلِّلا، فَلَمَّا ظَهَرَتْ مِنْهُمْ هَذِهِ الأَخْلاقُ عَرَفَ الْمُسْلِمُونَ أَنَّهُمْ بِاللَّهِ أَعْرِفُ وَأَعْلَمُ مِنْ عَوَّامِ الْمُسْلِمِينَ، وَكَذَلِكَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ فَقَالَ: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ ، وَقَالَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلامُ: إِلَهِي مَا عَلِمَ مَنْ لَمْ يَخْشَكَ فَالْمَعْرِفَةُ الَّتِي فَضُلَتْ بِهَا الْخَاصَّةُ الْعَامَّةَ هِيَ عَظِيمُ الْمَعْرِفَةِ، فَإِذَا عَظُمَتِ الْمَعْرِفَةُ بِذَلِكَ وَاسْتَقَرَّتْ وَلَزِمَتِ الْقُلُوبَ، صَارَتْ يَقِينًا قَوِيًّا فَكَمُلَتْ حِينَئِذٍ أَخْلاقُ الْعَبْدِ، وَتَطَهَّرَ مِنَ الأَدْنَاسِ، فَنَالَ بِهِ عَظِيمَ الْمَعْرِفَةِ بِعَظِيمِ الْقَدْرِ وَالْجَلالِ وَالتَّذَكُّرِ وَالتَّفَكُّرِ فِي الْخَلْقِ، كَيْفَ خَلَقَهُمْ وَأَتْقَنَ صَنْعَتَهُمْ؟ وَفِي الْمَقَادِيرِ كَيْفَ قَدَّرَهَا فَاتَّسَقَتْ عَلَى الْهَيْئَاتِ الَّتِي هَيَّأَهَا وَالأَوْقَاتِ الَّتِي وَقَّتَهَا، وَفِي الأُمُورِ كَيْفَ دَبَّرَهَا عَلَى إِرَادَتِهِ وَمَشِيئَتِهِ؟ فَلَمْ يَمْتَنِعْ مِنْهَا شَيْءٌ عَنِ الْمُضِيِّ عَلَى إِرَادَتِهِ وَالاتِّسَاقِ عَلَى مَشِيئَتِهِ، وَقَدْ قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ: إِنَّ النَّظَرَ فِيَ الْقُدْرَةِ يَفْتَحُ بَابَ التَّعْظِيمِ لِلَّهِ فِي الْقَلْبِ، وَمَرَّ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ بِمَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، فَقَالَ لَهُ مَالِكٌ: عِظْنَا رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ: بِمَ أَعِظُكَ؟ إِنَّكَ لَوْ عَرَفْتَ اللَّهَ أَغْنَاكَ ذَلِكَ عَنْ كُلِّ كَلامٍ، لَكِنْ عَرَفُوهُ عَلَى دَلالَةِ أَنَّهُمْ لَمَّا نَظَرُوا فِي اخْتِلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَدَوَرَانِ هَذَا الْفَلَكِ، وَارْتِفَاعِ هَذَا السَّقْفِ بِلا عَمَدٍ، وَمَجَارِي هَذِهِ الأَنْهَارِ وَالْبِحَارِ عَلِمُوا أَنَّ لِذَلِكَ صَانِعًا وَمُدَبِّرًا لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ

ذَرَّةٍ مِنْ أَعْمَالِ خَلْقِهِ فعَبْدُوهُ بِدَلائِلِهِ عَلَى نَفْسِهِ حَتَّى كَأَنَّهُمْ عَايَنُوهُ، وَاللَّهُ فِي دَارِ جَلالِهِ
عَنْ رُؤْيَتِهِ، فَفِي ذَلِكَ دَلِيلٌ أَنَّهُمْ بِعَظِيمِ قَدْرِهِ أَعْرَفُ وَأَعْلَمُ إِذْ هُمْ لَهُ أَجَلَّ وَأَهْيَبُ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed der ki: Marifet ve sebeplerini araştırdım. Marifet, özel ve genel olarak aynı şeydir. Çünkü marifetle bilinen birdir. Fakat marifetin başlangıcı ve üstün olanı vardır. Başı ve sonu olmasa da has olanı daha üstündür. Zira âriflere göre Maruf'un sonu yoktur. Düşüncenin kavuşamadığı, akılların kavrayamadığı, zihinlerin düşünemediği ve görülemediği için anlatılamayan birini marifet nasıl ihata etsin? Kullarının en âlimleri, hiçbir şeyin kendisine benzemediği bir zatı idrak etmenin acziyetini bildiklerinden azametini idrak emekten veya zatını tavsif etmekten aciz olduklarını en fazla söyleyenlerdir. Çünkü O, kadimdir, geriye kalanlar hâdistir. Kendisi ezeli, gerisinin başlangıcı vardır. Kendisi lider, gerisi tâbidir. Kendisi güçlü, gerisi güçlenmiştir, her güçlü kendiliğinden güçlüdür. O öğretmensiz âlimdir, başkasından hiçbir şey öğrenmemiştir, her âlim O'nun ilminden öğrenmiştir. O başlangıç olmadan ilktir, sonsuzluğa kadar bakidir, bu tanımlamayı O'ndan başkası hak edemez, başkasına yakışmaz.

O'nun velileri ve has kulları, başını ve sonunu düşünmeden marifetin en üst seviyesine yerleşirler. Müminlerin avam olanları ise marifetin başlangıcındadırlar. Marifetin yüksek ve düşük derecelerine dair, âriflerin delilleri ve şahitleri vardır.

En düşük derecesine şahid; Allah'ın birliğini ikrar etmek ve O'nun dışındaki rakipleri söküp atmaktır. O'nu, kitaplarını, emir ve yasaklarını tasdik etmektir.

En üst derecesine şahid ise; O'na hakkını vermek, her zaman O'na karşı saygılı olmak, mahlûkatın tümüne üstün tutmak, yüce ahlâki davranışlara uygun davranmak ve O'ndan uzaklaştıracak şeylerden uzak kalmaktır.

Has kulların avama üstün olmasını sağlayan şey, marifeti kalplerinde, kadrini ve celalini en çok bilerek taşımalarıdır. Etkin kudretini, geniş ilmini, cömertlik, kerem ve nimetlerini düşünmeleridir.

Allah'ın kadri ve celali, gücünün etkisi, azabının şiddeti, sert yakalaması;

bol sevabı, keremi, cömertliği, cenneti, merhameti, verdiği bol nimetleri, ihsanı, acıması ve rahmeti yüreklerinde büyümüştür.

Marifet bu şekilde önem kazanıp Kadir'in yüceliği yüreklerinde büyüdükçe; O'ndan çekindiler, korktular, sevdiler, ondan utandılar, korktular ve beklentiye girdiler. Bunun üzerine hakkıyla kulluk ettiler, yasakladığı her şeyden kaçındılar. Kalpleri ve varlıklarıyla ellerinden geleni onun uğruna sarf ettiler. Kalplerinde hissettikleri marifetin azameti onları huzursuz etti, kadrinin yüceliği, mükafat ve ceza verme gücü onları rahat bırakmadı. Bunlar has velileridir. Bu yüzden: "Falan kişi âriftir, falan Allah'ı bilir" demişlerdir. Çünkü o kişinin, Allah'tan çekindiğini, korktuğunu, kendini O'na adadığını, O'na yalvardığını O'ndan istediğini, O'nu arzuladığını, verâ ve takva sahibi olduğunu, hüzünlü ve gözü yaşlı olduğunu, boynu bükük ve alçak gönüllü olduğunu görmüşlerdir.

Bu insanlardan bu davranışlar sadır olur, Müslümanlar bunların, Allah'ı avam olanlardan daha iyi tanıdıklarını ve daha iyi bildiklerini anladılar. Allah onları tarif ederken der ki: **"Allah'ın kulları arasında, O'ndan korkan ancak âlimlerdir."**[1]

Hz. Dâvûd: "Allahım! Senden kokmayan bilmez" diye dua etmiştir. Havassın avama üstün olduğu marifet, marifetin azametidir. Marifet bu şekilde büyür, kalplere yerleşir ve tutunursa, o zaman güçlü bir imana dönüşür, o zaman kulun ahlâkı kemale erer ve kirlerden arınır. Marifetin gücüyle, Allah'ın kadrini ve celalini celbeder, zikir ve ahlâk üzerinde tefekkür imkânı bulur. Onları nasıl yarattığı ve nasıl şekillendirdiği, kaderleri nasıl takdir ettiği, onları nasıl tasvir ettiği, zamanı nasıl tesbit ettiği, olayları kendi iradesiyle nasıl evirip çevirdiği tefekkür edilir. Hiçbir şey onun ihtiyâr ettiği irade ve ölçüsüne aykırı bir davranışta bulunamaz.

İlim ehli der ki: "Kudreti görmek, kalbin Allah'ı tazim kapısını açar."

Hikmet ehlinden birisi Mâlik b. Dînâr'a uğradı, Mâlik ona: "Allah sana merhamet etsin, bize nasihat et" deyince: "Hangi konuda?" dedikten sonra devam etti: "Allah'ı bilirsen, bu seni her türlü sözden müstağni kılar. O'nu delillerden yola çıkarak tanıdılar. Gece ve gündüzün arka arkaya gelmesi olayına, uzaydaki hareketlere, bu gökyüzünün direksiz durmasına, bu dereler ve denizlerin hareketlerine baktıklarında, bütün bunların bir faili, bir idarecisi olduğunu anladılar. İnsanların amellerinden bir hardal tanesi ağırlığındaki bir fiil bile O'nun gözünden kaçmaz. Bu delillere dayanarak, görüyormuş gibi O'na ibadet ettiler. Allah celaliyle bundan münezzehtir. Bu, âriflerin Allah'ın değerini daha iyi bildikleri ve tanıdıklarına delildir, zira onlar Allah'a daha çok saygılı ve daha çok tazimde bulunurlar."

---

[1] Fâtır Sur. 28

(١٥٥٧٤)- [٢٥٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ السِّمْسَارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " اعْلَمْ يَا أَخِي، أَنَّ الْوُصُولَ إِذَا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مَفَاوِزُ مُهْلِكَةٌ وَمَنَاهِلُ مُتْلِفَةٌ لا تُسْلَكُ إِلا بِدَلِيلٍ، وَلا تُقْطَعُ إِلا بِدَوَامِ رَحِيلٍ وَأَنَا وَاصِفٌ لَكَ مِنْهَا مَفَازَةً وَاحِدَةً فَافْهَمْ مَا أَنْعَتُهُ لَكَ مِنْهَا وَقِفْ عِنْدَمَا أُشِيرُ لَكَ فِيهَا وَاسْتَمِعْ لِمَا أَقُولُ وَافْهَمْ مَا أَصِفُ: اعْلَمْ أَنَّ بَيْنَ يَدَيْكَ مَفَازَةً إِنْ كُنْتَ مِمَّنْ أُرِيدَ بِشَيْءٍ مِنْهَا وَأَسْتَوْدِعَكَ اللَّهَ مِنْ ذَلِكَ، وَأَسْأَلُهُ أَنْ يَجْعَلَ عَلَيْكَ وَاقِيَةً بَاقِيَةً، فَإِنَّ الْخَطَرَ فِي سُلُوكِهَا عَظِيمٌ وَالأَمْرَ الْمَشَاهَدَ فِي الْمَمَرِّ بِهَا جَسِيمٌ، فَإِنَّ مِنْ أَوَائِلِهَا أَنْ يُوغَلَ بِكَ فِي فَيْحِ بَرْزَخٍ لا أَمَدَ لَهُ إِيغَالا وَيُدْخَلَ بِكَ بِالْهُجُومِ فِيهِ إِدْخَالا وَتُرْسَلَ فِي جُوَيْهِنَتِهِ إِرْسَالا، ثُمَّ تَتَخَلَّى مِنْكَ لَكَ وَيَتَخَلَّى مِنْكَ لَهُ فَمَنْ أَنْتَ حِينَئِذٍ؟ وَمَاذَا يُرَادُ بِكَ؟ وَمَاذَا يُرَادُ مِنْكَ وَأَنْتَ حِينَئِذٍ فِي مَحَلٍّ أَمْنُهُ رَوْعٌ، وَأُنْسُهُ وَحْشَةٌ وَضِيَاؤُهُ ظُلْمَةٌ، وَرَفَاهِيَتُهُ شِدَّةٌ، وَشَهَادَتُهُ غِيبَةٌ، وَحَيَاتُهُ مَيْتَةٌ لا دَرْكَ فِيهِ لِطَالِبٍ، وَلا مُهِمَّةَ فِيهِ لِسَارِبٍ وَلا نَجَاةَ فِيهِ لِهَارِبٍ وَأَوَائِلُ مُلاقَاتِهِ اصْطِلامٌ وَفَوَاتِحُ بَدَائِعِهِ احْتِكَامٌ وَعَوَاطِفُ مَمَرِّهِ احْتِرَامٌ، فَإِنْ غَمَرَتْكَ غَوَامِرُهُ انْتَسَفَتْكَ بَوَادِرُهُ وَذَهَبَ بِكَ فِي الارْتِمَاسِ، وَأَغْرَقَتْكَ بِكَثِيفِ الانْطِمَاسِ فَذَهَبْتَ سِفَالا فِي الانْغِمَاسِ إِلَى غَيْرِ دَرْكِ نِهَايَةٍ، وَلا مُسْتَقَرٍ لِغَايَةٍ، فَمَنِ الْمُسْتَنْفِذُ لَكَ مِمَّا هُنَالِكَ؟ وَمَنِ الْمُسْتَخْرِجُ لَكَ مِنْ تِلْكَ الْمَهَالِكِ وَأَنْتَ فِي فَرْطِ الإِيَاسِ مِنْ كُلِّ فَرَجٍ مُشَوَّهٍ بِكَ فِي إِغْرَاقِ لُجَّةِ اللُّجَجِ؟ فَاحْذَرْ ثُمَّ احْذَرْ فَكَمْ مِنْ مُتَعَرِّضٍ اخْتُطِفَ وَمُتَكَلِّفٍ انْتُسِفَ، وَأَتْلَفَ بِالْغِرَّةِ نَفْسَهُ وَأَوْقَعَ بِالسُّرْعَةِ حَتْفَهُ جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنَ النَّاجِينَ وَلا حَرَمَنَا وَإِيَّاكَ مَا خَصَّ بِهِ الْعَارِفِينَ، وَاعْلَمْ يَا أَخِي، أَنَّ الَّذِي وَصَفْتُهُ لَكَ مِنْ هَذِهِ الْمَفَاوِزِ وَعَرَّضْتُ بِبَعْضِ نَعْتِهِ، إِشَارَةً إِلَى عِلْمٍ لَمْ أَصِفْهُ، وَكَشْفُ الْعِلْمِ بِهَا يُبْعِدُ وَالْكَائِنُ بِهَا يَفْقِدُ، فَخُذْ فِي نَعْتِ مَا تَعْرِفُهُ مِنَ الأَحْوَالِ وَمَا يَبْلُغُهُ

النَّعْتُ وَالسُّؤَالُ وَيوجَدُ فِي الْمُقَارِبِينَ وَالأَشْكَالِ، فَإِنَّ ذَلِكَ أَقْرَبُ بِظَفَرِكَ لِظَفَرِكَ وَأَبْعَدُ مِنْ حَظِّكَ لِحَظِّكَ، وَاحْذَرْ مِنْ مُصَادَمَاتِ مُلاقَاةِ الأَبْطَالِ وَالْهُجُومِ عَلَى حِينِ وَقْتِ النَّزَالِ وَالتَّعَرُّضِ لأَمَاكِنِ أَهْلِ الْكَمَالِ قَبْلَ أَنْ تُمَاتَ مِنْ حَيَاتِكَ، ثُمَّ تُحْيَا مِنْ وَفَاتِكَ وَتُخْلَقَ خَلْقًا جَدِيدًا وَتَكُونَ فَرِيدًا وَحِيدًا، وَكُلٌّ مَا وَصَفْتُهُ لَكَ إِشَارَةٌ إِلَى عِلْمٍ مَا أُرِيدُهُ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Kardeşim bil ki; eğer kavuşmayı sorarsan; tehlikeli geçitler, yorucu yokuşlardan oluşur. Bu yola rehbersiz girilmez, duraksamadan yürümezsen geçilmez. Ben sana bir metodunu anlatacağım, anlatacaklarımı iyi anla, sana işaret ettiğimde dur, söyleyeceklerimi dinle, anlatacaklarımı anla; Bil ki, eğer bunu isteyenlerden biriysen, seni Allah'a emanet ediyor ve bunu senin için baki ve faydalı kılmasını diliyorum.

Önünde bir yol var, bu yolda yürümek çok tehlikelidir. Yolda karşılaşacağın zorluklar büyük. İlk önce cehennemden, bitip tükenmeyen ve geçilmesi imkânsız bir engelle karşılaşacaksın. Onu geçmen için içine atılırsın. Ortasına gönderilirsin. Sonra kendi kendine kalırsın. Sen O'nun olursun, o zaman sen kim olursun? Seninle ne amaçlanır? Senden ne istenir? İşte sen o zaman O'nun emniyet dairesi içinde endişelisin. Onun ünsiyetinde yalnız, ziyasında karanlık, refahında sıkıntı, şehadetinde gaybûbet, hayatında ölüm içindesin. Taleb edenin ulaşamadığı, iş sahibinin işsiz kaldığı, kaçanın kurtulamadığı bir mekândasın. Onunla buluşmanın başlangıcı eskiyle bağlantının kesilmesi, sanatının açılışı istihkâm, yolunun duyguları ihtiramdır. Bollukların içinde boğulursan, O'nun musibetleri seni uçurur okyanuslara atar. Yoğun bir çamur içinde boğulursun. Sefilliğin içine batar öyle kalırsın. Bir amacın da olmaz. Seni bulunduğun yerden artık kimse kurtaramaz. Bu tehlikelerden kimse çıkaramaz. Tam bir ümitsizlik içinde kurtuluştan ümidini kesmiş olursun. Şaşkın bir şekilde çukurların dibinde dolaşırsın. Sakın ha! Sakın! Nice saldırıya uğrayanlar kaçırıldı, nice gönüllüleri rüzgâr alıp götürdü, nefsine aldanıp telef oldu, kendini işin hızına kaptırdı. Allah bizi kurtulanlardan eylesin, bizi âriflere nasip ettiklerinden mahrum etmesin.

Kardeşim bil ki; sana anlattığım bu yollar ve tavsif ettiğim meseleler, sana anlatmadığım bir ilme işaret eder. Bazı ilimleri bilmek seni uzağa atar, içine düşen kaybolur. Sen anlayabildiğin halleri uygula. Açıklanabilen, sorulabilen ve kurbet ehlinde bulunan tarzları al. Böyle yapman zaferinde muzaffer olman için daha uygun olup hataya düşmekten uzak olmanı sağlar. Erenlerle karşılaşınca anında şaşkınlığa düşmekten sakın. Bazı hallere düşünce karşılaşacağın durumlardan sakın. Hayatından vaz geçmeden, sonra da tekrar hayat bulmadan, yeniden şekillenmeden ve tek başına kalmadan önce kemal ehlinin makamlarına taarruz etmekten sakın. Sana bu anlattıklarımın hepsi, benim murad ettiğim ilmin işaretleridir.

(١٥٥٧٥)- [٢٦٠/١٠] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ وَقَرَأَهُ عَلَيْنَا فِي كِتَابٍ كَتَبَ بِهِ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: " اعْلَمْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ أَنَّ أَقْرَبَ مَا اسْتُدْعِيَّ بِهِ قُلُوبُ الْمُرِيدِينَ وَنُبِّهَ بِهِ قُلُوبُ الْغَافِلِينَ وَزُجِرَتْ عَنْهُ نُفُوسُ الْمُتَخَلِّفِينَ مَا صَدَقَتْهُ مِنَ الأَقْوَالِ جَمِيعِ مَا اتُّبِعَ بِهِ مِنَ الأَفْعَالِ، فَهَلْ يَحْسُنُ يَا أَخِي أَنْ يَدْعُوَ دَاعٍ إِلَى أَمْرٍ لا يَكُونُ عَلَيْهِ شِعَارُهُ، وَلا تَظْهَرُ مِنْهُ زِينَتُهُ وَآثَارُهُ، وَأَلا يَكُونَ قَائِلُهُ عَامِلا فِيهِ بِالتَّحْقِيقِ، وَبِكُلِّ فِعْلٍ بِذَلِكَ الْقَوْلِ يَلِيقُ، وَأَفِكَ مَنْ دَعَا إِلَى الزُّهْدِ وَعَلَيْهِ شِعَارُ الرَّاغِبِينَ وَأُمِرَ بِالتَّرْكِ وَكَانَ مِنَ الآخِذِينَ وَأُمِرَ بِالْجِدِّ فِي الْعَمَلِ وَكَانَ مِنَ الْمُقَصِّرِينَ وَحُثَّ عَلَى الاجْتِهَادِ، وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ إِلا قَلَّ قَبُولُ الْمُسْتَمِعِينَ لِقِيلِهِ وَنَفَرَتْ قُلُوبُهُمْ لِمَا يَرَوْنَ مِنْ فِعْلِهِ، وَكَانَ حُجَّةً لِمَنْ جَعَلَ التَّأْوِيلَ سَبَبًا إِلَى اتِّبَاعِ هَوَاهُ وَمُسَهِّلا لِسَبِيلِ مَنْ آثَرَ آخِرَتَهُ عَلَى دُنْيَاهُ، أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ وَقَدْ وَصَفَ نَبِيَّهُ شُعَيْبًا، وَهُوَ شَيْخُ الأَنْبِيَاءِ، وَعَظِيمٌ مِنْ عُظَمَاءِ الرُّسُلِ وَالأَوْلِيَاءِ، وَهُوَ يَقُولُ: ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ﴾ ، وَقَوْلُ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ لِمُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى ﷺ: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلا عَلَى اللَّهِ﴾ ، وَأَمَرَ اللَّهُ لَهُ بِالدُّعَاءِ إِلَيْهِ بِقَوْلِهِ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ ، فَهَذِهِ سِيرَةُ الأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالأَوْلِيَاءِ، وَالَّذِي يَجِبُ يَا أَخِي عَلَى مَنْ فَضَّلَهُ اللَّهُ بِالْعِلْمِ بِهِ وَالْمَعْرِفَةِ لَهُ أَنْ يَعْمَلَ فِي اسْتِتْمَامِ وَاجِبَاتِ الأَحْوَالِ وَأَنْ يُصَدِّقَ الْقَوْلَ مِنْهُ الْفِعْلُ بِذَلِكَ أَوَّلا عِنْدَ اللَّهِ وَيَحْظَى بِهِ مَنِ اتَّبَعَهُ آخِرًا، وَاعْلَمْ يَا أَخِي، أَنَّ لِلَّهِ ضَنَائِنَ مِنْ خَلْقِهِ أَوْدَعَ قُلُوبِهِمُ الْمَصُونَ مِنْ سِرِّهِ، وَكَشَفَ لَهُمْ عَنْ عَظِيمِ أَثَرِهِمْ بِهِ مِنْ أَمْرِهِ فَهُمْ بِمَا اسْتَوْدَعَهُمْ مِنْ ذَلِكَ حَافِظُونَ وَبِجَلِيلِ قَدْرِ مَا أَمَّنَهُمْ عَلَيْهِ عُلَمَاءُ عَارِفُونَ قَدْ فَتَحَ لِمَا اخْتَصَّهُمْ بِهِ مِنْ ذَلِكَ أَذْهَانَهُمْ وَقَرَّبَ مِنْ لَطِيفِ

الْفَهْمِ عَنْهُ، لِمَا أَرَادَهُ أَفْهَامَهُمْ وَرَفَعَ إِلَى مَلَكُوتِ عِزِّهِ هُمُومَهُمْ، وَقَرَّبَ مِنَ الْمَحَلِّ الأَعْلَى بِالإِدْنَاءِ إِلَى مَكِينِ الإِيوَاءِ بِحُبِّهِمْ، وَأَفْرَدَ بِخَالِصِ ذِكْرِهِ قُلُوبَهُمْ فَهُمْ فِي أَقْرَبِ أَمَاكِنِ الزُّلْفَى لَدَيْهِ وَفِي أَرْفَعِ مَوَاطِنِ الْمُقْبِلِينَ بِهِ عَلَيْهِ، أُولَئِكَ الَّذِينَ إِذَا نَطَقُوا فَعَنْهُ يَقُولُونَ، وَإِذَا سَكَتُوا فَبِوَقَارِ الْعِلْمِ بِهِ يَصْمُتُونَ، وَإِذَا حَكَمُوا فَبِحُكْمِهِ لَهُمْ يَحْكُمُونَ، جَعَلَنَا اللَّهُ يَا أَخِي مِمَّنْ فَضَّلَهُ بِالْعِلْمِ، وَمَكَّنَهُ بِالْمَعْرِفَةِ، وَخَصَّهُ بِالرِّفْعَةِ، وَاسْتَعْمَلَهُ بِأَكْمَلِ الطَّاعَةِ وَجَمَعَ لَهُ خَيْرَيِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ "

Ali b. Hârûn bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed, dostlarından birine yazdığı bir mektubu bize okudu, mektupta dedi ki: Allah senden razı olsun, bil ki; müridlerin kalplerinin en çok davet edildiği, gafillerin kalplerinin ikaz edildiği, tembellerin kalplerinin eleştirildiği şey; konuşurken doğru söylemek ve buna uygun davranmaktır. Kardeşim! Bir kişin yapmadığı, etkisini ve izini izhar etmediği bir işi başkasına teklif etmesi yakışık alır mı? Söyleyen kişinin hakikaten o işi yerine getirmemiş olması ve bütün yaptıklarının o sözüne uygun olmaması yakışır mı? Zühde davet edip dünya sevgisinin izini taşıyan, ter ile memur olup bırakmayan, amelinde ciddiyetle emrolunduğu halde ihmal eden, ictihada çağrıldığı halde müctehidlerden olmayan kişi müfteridir. Muhakkak anlattıklarını dinleyenler azalır, yaptıklarım gördükçe kalpleri ondan nefret eder. Kendi hevasına tâbi olmak için âyetleri tevil edenlere delil olur. Âhireti dünyaya tercih edenlere kolaylık sağlamış olur. Duymadın mı? Allah, Peygamberi ve peygamberlerin ve evliyanın büyüklerinden olan Şuayb'ı anlatırken: "**Size yasakladığım şeylere aykırı hareket etmek istemem**"[1] buyurmuştur. Allah'ın Muhammed Mustafa'yı (sallallahu aleyhi vesellem) anlatırken de: "**De ki: Ben sizden bir ücret istersem, o sizin olsun; benim ecrim Allah'a aittir. O her şeye şahiddir**"[2] buyurmuştur. Allah kendisine dua edilmesini emrederken: "**Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış; doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları**

---

[1] Hûd Sur. 88

[2] Sebe' Sur. 47

daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir"[1] diye buyurmuştur.

İşte peygamberlerin nebilerin ve velilerin hayatı böyledir. Kardeşim! Allah'ın ilim ve marifetle diğerlerine üstün kıldığı insanların, görevlerini ve vaziyetlerini tamamlamaları gerekir. Fiille sözlerini tasdik etmeleri gerekir. Öncelikle Allah'a karşı, sonra da kendisine tâbi olanlara örnek olmalıdır. Kardeşim! Bil ki; Allah'ın muhafaza ettiği kulları vardır. Korunan kalplerine sır vermiştir. O'nun emriyle, O'na karşı yaptıkları önemli şeyleri onlara keşfetmiştir. Onlar kendilerine verilen emaneti korumaktadırlar. Kendilerini emanet ettiği değeri biliyorlar. Zihinlerini kendilerini has kıldığı konulara açmıştır. Anlamak istedikleri konularda anlayış lütfetmiştir. Dertlerini izzetinin melekûtuna yükseltmiştir. Sevgilerini muhkem bir mekâna, yüce makama yaklaştırmıştır. Kalplerini halis zikrine tecrid etmiştir. Onlar O'nun katında en yakın mekânlarda ve O'na yönelmiş en üst yurtlardadır. Onlar konuştuklarında O'ndan bahsederler, sustuklarında ilim vakarıyla O'nun için susarlar. Hükmettiklerinde O'nun hükmüyle karar verirler. Kardeşim! Allah bizi ilimle üstün kıldığı, marifetle güçlendirdiği, yüceltip has kıldığı, en güzel ibadetlerde istihdam ettiği ve hem dünya, hem âhiret nimetlerini verdiği kullardan eylesin."

(١٥٥٧٦)- [٢٦١/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَسُئِلَ عَمَّا تَنْهَى الْحِكْمَةُ؟، فَقَالَ: " الْحِكْمَةُ تَنْهَى عَنْ كُلِّ مَا يُحْتَاجُ أَنْ يُعْتَذَرَ مِنْهُ، وَعَنْ كُلِّ مَا إِذَا غَابَ عِلْمُهُ عَنْ غَيْرِكَ، أَحْشَمَكَ ذِكْرُهُ فِي نَفْسِكَ فَقَالَ لَهُ السَّائِلُ: فَبِمَ تَأْمُرُ الْحِكْمَةُ؟ قَالَ: تَأْمُرُ الْحِكْمَةُ بِكُلِّ مَا يُحْمَدُ فِي الْبَاقِي أَثَرُهُ، وَيطِيبُ عِنْدَ جُمْلَةِ النَّاسِ خَبَرُهُ، وَيُؤْمَنُ فِي الْعَوَاقِبِ ضَرَرُهُ، قَالَ: فَمَنْ يَسْتَحِقُّ أَنْ يُوصَفَ بِالْحِكْمَةِ؟ قَالَ: مَنْ إِذَا قَالَ بَلَغَ الْمَدَى وَالْغَايَةَ فِيمَا يَتَعَرَّضُ لِنَعْتِهِ بِقَلِيلِ الْقَوْلِ وَيَسِيرِ الإِشَارَةِ، وَمَنْ لا يَتَعَذَّرُ عَلَيْهِ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ مِمَّا يُرِيدُ، لأَنَّ ذَلِكَ عِنْدَهُ حَاضِرٌ عَتِيدٌ، قَالَ: فَبِمَنْ تَأْنَسُ الْحِكْمَةُ؟ وَإِلَى مَنْ تَسْتَرِيحُ وَتَأْوِي؟ قَالَ: إِلَى مَنِ

---

[1] Nahl Sur. 125

انْحَسَمَتْ عَنِ الْكُلِّ مَطَامِعُهُ وَانْقَطَعَتْ مِنَ الْفَضْلِ فِي الْحَاجَاتِ مُطَالِبُهُ وَمَنِ اجْتَمَعَتْ هُمُومُهُ وَحَرَكَاتُهُ فِي ذَاتِ رَبِّهِ، وَمَنْ عَادَتْ مَنَافِعُهُ عَلَى سَائِرِ أَهْلِ دَهْرِهِ "

Muhammed b. İbrâhîm'in bildirdiğine göre Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'e: "Hikmet neyi yasaklar?" diye sorduklarında: "Hikmet, yapıldığında özür dilenmesi gereken her şeyi yasaklar. Başkası bilmese bile, hatırladığında seni utandıran her şeyden yasaklar" dedi.

Soruyu soran ona: "Hikmet neyi emreder?" diye sorunca, şöyle dedi: "Etkisi devam ettikçe övgüyle zikredilen, duyulunca bütün insanların hoşuna giden ve sonucunda zararlı olmadığına güvenilen her şeyi emreder."

"Kim hikmetle nitelenmeyi hak eder?" dediğinde şöyle cevap verdi: "Konuştuğunda, anlatmak istediği şeyi, az söz ve basit bir işaretle amacını ve gayesini ifade edebilen; bunu yaparken amacını ifade etmede sıkıntı çekmeyen kişi. Zira lazım olan her şey onun yanında hazır ve mevcuttur."

"Hikmet kime gider? Kimde huzur bulur ve kime sığınır?" diye sorduğunda şöyle cevap verdi: "Hiç kimseden hiçbir şey beklemeyen, ihtiyaçlarını kimseye söylemeyen, bütün görevlerini ve davranışlarını bizzat Allah'a odaklayan ve çevresinde yaşayan insanlara faydalı olan kişidir."

(١٥٥٧٧)- [٢٦٢/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا صَحِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانِهِمْ وَفَارَقُوهَا بِعُقُودِ أَيْمَانِهِمْ أَشْرَفَ بِهِمْ عِلْمُ الْيَقِينِ عَلَى مَا هُمْ إِلَيْهِ صَائِرُونَ، وَفِيهِ مُقِيمُونَ، وَإِلَيْهِ رَاجِعُونَ فَهَرَبُوا مِنْ مُطَالَبَةِ نُفُوسِهِمُ الأَمَّارَةِ بِالسُّوءِ وَالدَّاعِيَةِ إِلَى الْمَهَالِكِ وَالْمُعِينَةِ لِلأَعْدَاءِ، وَالْمُتَّبِعَةِ لِلْهَوَى، وَالْمَغْمُوسَةِ فِي الْبَلاءِ، وَالْمُتَمَكِّنَةِ بِأَكْنَافِ الأَسْوَاءِ إِلَى قَبُولِ دَاعِي التَّنْزِيلِ الْمُحْكَمِ الَّذِي لا يَحْتَمِلُ التَّأْوِيلَ، إِذْ سَمِعُوهُ يَقُولُ: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ ، فَقَرَعَ أَسْمَاعَ فُهُومِهِمْ حَلاوَةُ الدَّعْوَةِ لِتَصَفُّحِ التَّمْيِيزِ، وَتَنَسَّمُوا بِرَوْحِ مَا أَدَّتْهُ إِلَيْهِمُ الْفُهُومُ الطَّاهِرَةُ مِنْ أَدْنَاسِ خَفَايَا مَحَبَّةِ الْبَقَاءِ فِي دَارِ الْغُرُورِ، فَأَسْرَعُوا إِلَى حَذْفِ الْعَلائِقِ الْمُشْغِلَةِ قُلُوبَ الْمُرَاقِبِينَ مَعَهَا، وَهَجَمُوا بِالنُّفُوسِ عَلَى مُعَانَقَةِ الأَعْمَالِ وَتَجَرَّعُوا مَرَارَةَ الْمُكَابَدَةِ وَصَدَقُوا اللَّهَ فِي مُعَامَلَتِهِ وَأَحْسَنُوا الأَدَبَ فِيمَا تَوَجَّهُوا إِلَيْهِ، وَهَانَتْ عَلَيْهِمُ الْمَصَائِبُ، وَعَرَفُوا قَدْرَ مَا يَطْلُبُونَ، وَاغْتَنَمُوا سَلامَةَ الأَوْقَاتِ وَسَلامَةَ

الْجَوَارِحِ وَأَمَاتُوا شَهَوَاتِ النُّفُوسِ، وَسَجَنُوا هُمُومَهُمْ عَنِ التَّلَفُّتِ إِلَى مَذْكُورٍ سِوَى وَلِيِّهِمْ وَحَرَسُوا قُلُوبِهِمْ عَنِ التَّطَلُّعِ فِي مَرَاقِي الْغَفْلَةِ، وَأَقَامُوا عَلَيْهَا رَقِيبًا مِنْ عِلْمِ مَنْ لا يَخْفَى عَلَيْهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي بَرٍّ وَلا بَحْرٍ وَمَنْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا وَأَحَاطَ بِهِ خُبْرًا، فَانْقَادَتْ تِلْكَ النُّفُوسُ بَعْدَ اعْتِيَاصِهَا، وَاسْتَبَقَتْ مُنَافِسَةً لأَبْنَاءِ جِنْسِهَا نُفُوسٌ سَاسَهَا وَلِيُّهَا وَحَفِظَهَا بَارِئُهَا وَكَلأَهَا كَافِيهَا، فَتَوَهَّمْ يَا أَخِي إِنْ كُنْتَ ذَا بَصِيرَةٍ مَاذَا يَرِدُ عَلَيْهِمْ فِي وَقْتِ مُنَاجَاتِهِمْ؟ وَمَاذَا يَلْقَوْنَهُ مِنْ نَوَازِلِ حَاجَاتِهِمْ؟ تَرَ أَرْوَاحًا تَتَرَدَّدُ فِي أَجْسَادٍ قَدْ أَذْبَلَتْهَا الْخَشْيَةُ وَذَلَّلَتْهَا الْخِدْمَةُ، وَتَسَرْبَلَهَا الْحَيَاءُ، وَجَمَعَهَا الْقُرْبُ، وَأَسْكَنَهَا الْوَقَارُ، وَأَنْطَقَهَا الْحِذَارُ، أَنِيسُهَا الْخَلْوَةُ وَحَدِيثُهَا الْفِكْرَةُ وَشِعَارُهَا الذِّكْرُ، شُغْلُهَا بِاللَّهِ مُتَّصِلٌ وَعَنْ غَيْرِهِ مُنْفَصِلٌ، لا تَتَلَقَّى قَادِمًا وَلا تُشَيِّعُ ظَاعِنًا، غِذَاؤُهَا الْجُوعُ، وَالظَّمَأُ وَرَاحَتُهَا التَّوَكُّلُ، وَكَنْزُهَا الثِّقَةُ بِاللَّهِ، وَمِعْوَلُهَا الاعْتِمَادُ، وَدَوَاؤُهَا الصَّبْرُ، وَقَرِينُهَا الرِّضَا، نُفُوسٌ قُدِّمَتْ لِتَأْدِيَةِ الْحُقُوقِ، وَرُقِّيَتْ لِنَفِيسِ الْعِلْمِ الْمَخْزُونِ، وَكُفِيَتْ ثِقَلَ الْمِحَنِ: ﴿لا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ ، ﴿نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ نُزُلا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ﴾ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed der ki: Allah'ın kulları vardı; dünyaya bedenleriyle sahip oldular, ama iman bağlarıyla ondan ayrıldılar. Oldukları yolda, içinde bulundukları durumda ve O'na döneceklerine dair yakîn bilgisi onlara göründü. Tehlikelere sürükleyen, düşmanlara yardım eden, hevâ ve heves peşinde koşan, belalar içinde yüzen ve kötülüklerin inlerini mesken edinen; nefsi emmarelerinin kötü isteklerinden kaçıp, tevil edilemeyen muhkem âyetleri indirenin davetine sığındılar. Zira onun şöyle dediğini duydular: "**Ey inananlar! Allah ve Peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin.**"[1] Davetin güzelliği, algılarının seçiciliğiyle, zihinlerinin anlayışında yankılandı. Aldatıcı dünyada kalma aşkının, gizli kirlerinden arınmış zihinlerinin estirdiği rüzgârla dalgalandılar. Murâkabe ile uğraşan kalpleri meşgul edebilecek ilgileri yok etmeye koştular. Amellerle kucaklaşmak için hücuma geçtiler. Tekrar tekrar nefis muhasebesi yapıp Allah'a olan sadakatlerini ispat ettiler. Yöneldikleri işleri âdâbına uygun en güzel şekilde yerine getirdiler. Musibetler onlara önemsiz gelmeye başladı. İstediklerinin değerini anlamaya başladılar. Zamanın ve vücudun kıymetini değerlendirdiler. Nefsanî arzuları öldürdüler. Dertlerini gözlerden uzak tutup velilerinin dışında kimseye göstermediler. Kalplerini gaflet bataklıklarına bakmaktan korudular. Kalplerinin başına; karada ve denizde zerre ağırlığında bir şeyi gözden kaçırmayan ve her şeyi ilmiyle ihata edip duyan birini murakıp diktiler. O nefisler, isyandan sonra boyun eğdi ve kendi cinsi içinde yarışmaya başladı. Bu nefisleri Mevlaları eğitti, Yaradanı muhafaza etti, rızıklandıran borcunu tehir etti."

---

[1] Enfâl Sur. 24

Eğer basiretin varsa düşün kardeşim! Münacat ettikleri zaman ne bulurlar? İhtiyaçları nasıl karşılanır? Vücutlara dolaşan, haşyetle dolu, hizmet aşkının boyun eğdirdiği, hayâyla yoğrulmuş, kurbiyetin bir araya getirdiği, vakarın sakinleştirdiği ve uyanıklığın konuşturduğu ruhlar görürsün. Dostluğu halvet, sohbeti tefekkür ve şiarı zikirdir. Allah ile iştigali kesintisiz, başkasıyla bağlantısı yoktur. Ne geleni görür, ne de gideni yolcu eder. Gıdası açlık ve susuzluk, huzuru tevekkül, hazinesi Allah'a iman, taraftarlığı güven, devası sabır ve arkadaşı rızadır. Hukuku uygulamak için hazırlanmış, ilim harikalarının hazinelerine yücelmiş ve mihnetlerin ağırlığından muaf tutulmuş şahsiyetler... **"En büyük korku bile onları üzmez; kendilerini melekler: «Size söz verilen gün işte bugündür» diye karşılarlar."**[1] **"Biz dünya hayatında da, âhirette de size dostuz. Burada, canlarınızın çektiği, umduğunuz şeyler, bağışlayan ve acıyan Allah katından bir ziyafet olarak size sunulur"**[2]

(١٥٥٧٨)- [٢٦٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " مَا مِنْ شَيْءٍ أَسْقَطَ لِلْعُلَمَاءِ مِنْ عَيْنِ اللَّهِ مِنْ مُسَاكَنَةِ الطَّمَعِ مَعَ الْعِلْمِ فِي قُلُوبِهِمْ

Cüneyd der ki: "Âlimleri, ilimle birlikte aç gözlülük kadar, Allah'ın gözünden düşüren daha büyük bir şey yoktur."

---

[1] Enbiyâ Sur. 103

[2] Fussilet Sur. 31

(١٥٥٧٩)- [٢٦٣/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " فَتْحُ كُلِّ بَابٍ وَكُلِّ عِلْمٍ نَفِيسٍ بَذْلُ الْمَجْهُودِ "

Cüneyd der ki: "Her kapıyı ve her güzel ilmi açan; uğruna sarf edilmiş emektir."

(١٥٥٨٠)- [٢٦٣/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: قَالَ الْجُنَيْدُ: " لَوْلا أَنْ يُرْوَى أَنَّهُ يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ مَا تَكَلَّمْتُ عَلَيْكُمْ "

Cüneyd der ki: "Âhir zamanda insanların yöneticileri en rezilleri olacaktır, diye rivâyet edilmeseydi, onlar hakkında hiç konuşmazdım."

(١٥٥٨١)- [٢٦٣/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا بَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ: قِيلَ لِلْجُنَيْدِ: مَا الْقَنَاعَةُ؟، قَالَ: " أَلا تَتَجَاوَزَ إِرَادَتُكَ مَا هُوَ لَكَ فِي وَقْتِكَ "

Cüneyd'e: "Kanaat nedir?" diye sordular, şöyle dedi: "Senin iradenin, sana ait olan zamanda, sana ait olandan öteye geçmemesidir."

(١٥٥٨٢)- [٢٦٣/١٠] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْجَهْضَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُرَيْضِ، يَقُولُ: لَمَّا قَالَ الْجُنَيْدُ: إِنْ بَدَتْ عَيْنٌ مِنَ الْكَرَمِ أَلْحَقَتِ الْمُسِيءَ بِالْمُحْسِنِ، قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عَطَاءٍ: مَتَى تَبْدُو؟ فَقَالَ لَهُ الْجُنَيْدُ: " هِيَ بَادِيَةٌ قَالَ اللَّهُ: " سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي "

Muhammed b. el-Hurayd'ın bildirdiğine göre Cüneyd: "Cömertlik pınarı görünse, kötülük yapan iyiye tâbi olur" dediğinde, Ebu'l-Abbâs b. Atâ: "Ne zaman çıkacak?" dedi. Cüneyd dedi ki: "Çıktı bile, Allah; «Rahmetim gazabımı geçmiştir» diye buyurdu."

(١٥٥٨٣)- [٢٦٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ وَحَدَّثَنِي، عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " لَوْ أَنَّ الْعِلْمَ الَّذِي أَتَكَلَّمُ بِهِ مِنْ عِنْدِي لَفَنِيَ، وَلَكِنَّهُ مِنْ حَقٍّ بَدَا وَإِلَى الْحَقِّ يَعُودُ، وَرُبَّمَا وَقَعَ فِي قَلْبِي أَنَّ زَعِيمَ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ " [٢٦٤/١٠]

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Eğer bahsettiğim ilim kendimden olsaydı, tükenirdi. Ama Hak'tan geldi, Hakk'a gider. Belki de, kavmin lideri en rezilleridir, diye kalbime düşmüştür."

(١٥٥٨٤)- [٢٦٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الدَّارِمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْعَطَوِيَّ، يَقُولُ: " كُنْتُ عِنْدَ الْجُنَيْدِ حِينَ مَاتَ فَخَتَمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ ابْتَدَأَ مِنَ الْبَقَرَةِ فَقَرَأَ سَبْعِينَ آيَةً، ثُمَّ مَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ "

Ebû Bekr el-Atavî bildiriyor: "Öldüğünde Cüneyd'in yanındaydım. Kur'ân'ı hatmetti, sonra Bakara'dan başladı, yetmiş âyet okudu, sonra ruhunu teslim etti. Allah rahmet etsin."

(١٥٥٨٥)- [٢٦٤/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ وَسَأَلَهُ جَعْفَرٌ: مَا تَقُولُ أَكْرَمَكَ اللَّهُ فِي الذِّكْرِ الْخَفِيِّ؟ مَا هُوَ الَّذِي لا تَعْلَمُهُ الْحَفَظَةُ؟ وَمِنْ أَيْنَ زَادَ عَمَلُ السِّرِّ عَلَى عَمَلِ الْعَلانِيَةِ سَبْعِينَ ضِعْفًا؟ فَأَجَابَهُ فَقَالَ: " وَفَّقَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ لأَرْشَدِ الأُمُورِ وَأَقْرَبِهَا إِلَيْهِ، وَاسْتَعْمَلَنَا وَإِيَّاكُمْ بِأَرْضَى الأُمُورِ وَأَحَبِّهَا إِلَيْهِ وَخَتَمَ لَنَا وَلَكُمْ بِخَيْرٍ، فَأَمَّا الذِّكْرُ الَّذِي يَسْتَأْثِرُ اللَّهُ بِعِلْمِهِ دُونَ غَيْرِهِ فَهُوَ مَا اعْتَقَدَتْهُ الْقُلُوبُ، وَطُوِيَتْ عَلَيْهِ الضَّمَائِرُ مِمَّا لا تُحَرَّكُ بِهِ الأَلْسِنَةُ وَالْجَوَارِحُ، وَهُوَ مِثْلُ الْهَيْبَةِ لِلَّهِ وَالتَّعْظِيمِ لِلَّهِ وَالإِجْلالِ لِلَّهِ وَاعْتِقَادِ الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ، وَذَلِكَ كُلُّهُ فِيمَا بَيْنَ الْعَبْدِ وَرَبِّهِ لا يَعْلَمُهُ إِلا مَنْ يَعْلَمُ الْغَيْبَ، وَالدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ ﷾: ﴿يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ ، وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ وَهَذِهِ أَشْيَاءُ امْتَدِحَ اللَّهُ بِهَا فَهِيَ لَهُ وَحْدَهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ، وَأَمَّا مَا تَعْلَمُهُ الْحَفَظَةُ فَمَا وُكِّلَتْ بِهِ، وَهُوَ قَوْلُهُ: ﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ، وَقَوْلُهُ ﴿كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾ ، فَهَذَا الَّذِي وُكِّلَ بِهِ الْمَلائِكَةُ الْحَافِظُونَ مَا لَفِظَ بِهِ وَمَا بَدَا مِنْ لِسَانِهِ، وَمَا يُعْلِنُونَ وَيَفْعَلُونَ هُوَ مَا ظَهَرَ بِهِ السَّعْيُ، وَمَا أَضْمَرَتْهُ الْقُلُوبُ مِمَّا لَمْ يَظْهَرْ عَلَى الْجَوَارِحِ وَمَا تَعْتَقِدُهُ الْقُلُوبُ فَذَلِكَ يَعْلَمُهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ، وَكُلُّ أَعْمَالِ الْقُلُوبِ مَا عُقِدَ لا يُجَاوِزُ الضَّمِيرَ فَهُوَ مِثْلُ ذَلِكَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ، وَمَا رُوِيَ فِي الْخَبَرِ مِنْ فَضْلِ عَمَلِ السِّرِّ عَلَى عَمَلِ الْعَلانِيَةِ، وَأَنَّ عَمَلَ السِّرِّ يَزِيدُ عَلَى عَمَلِ الْعَلانِيَةِ سَبْعِينَ ضِعْفًا، فَذَلِكَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ لأَنَّ مَنْ عَمِلَ لِلَّهِ عَمَلا فَأَسَرَّهُ، فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يَنْفَرِدَ اللَّهُ ﷾ بِعِلْمِ ذَلِكَ الْعَمَلِ مِنْهُ وَمَعْنَاهُ أَنْ يَسْتَغْنَى بِعِلْمِ اللَّهِ فِي عَمَلِهِ عَنْ عِلْمِ غَيْرِهِ، وَإِذَا اسْتَغْنَى الْقَلْبُ بِعِلْمِ اللَّهِ أَخْلَصَ الْعَمَلَ فِيهِ، وَلَمْ يَعْرُجْ عَلَى مَنْ دُونَهُ، فَإِذَا عَلِمَ جَلَّ ذِكْرُهُ بِصِدْقِ قَصْدِ الْعَبْدِ إِلَيْهِ وَحْدَهُ، وَسَقَطَ عَنْ ذِكْرِ مَنْ دُونَهُ أَثْبَتَ ذَلِكَ الْعَمَلَ فِي أَعْمَالِ الْخَالِصِينَ الصَّالِحِينَ الْمُؤْثِرِينَ لِلَّهِ

عَلَى مَنْ سِوَاهُ، وَجَازَاهُ اللَّهُ بِعِلْمِهِ بِصِدْقِهِ مِنَ الثَّوَابِ سَبْعِينَ ضِعْفًا عَلَى مَنْ عَمِلَ مَنْ لا
يَحِلُّ مَحَلَّهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ "

Ebu'l-Hasan Ali b. Hârûn'un bildirdiğine göre Câfer, "Allah iyiliğini versin, gizli zikir hakkında ne diyorsun? Hafaza meleklerinin bilmediği nedir? Neden gizli ibadet aleni ibadetten yetmiş kat daha faydalıdır?" diye sorduğunda, Cüneyd b. Muhammed şöyle cevap verdi: "Allah bizi ve sizi, en güzel, O'na en yakın işlere muvaffak kılsın. Bizi ve sizi en çok razı olacağı, en çok sevdiği işlerde istihdam etsin. Bize ve size hüsnü hatime nasib etsin.

Sadece Allah'ın ilmiyle bildiği ve başkasının bilmediği zikir, kalplerin gerçekleştirdiği, hislerin katlandığı, dillerin ve organların hareket etmediği zikirdir. Allah'tan korkmak, onu tazim etmek ve Allah'tan havf ile iman etmek gibi zikirdir. Bütün bunlar, kul ile Rabbi arasındadır, gaybı bilen dışında kimse bilemez. Bunun delili de, Allah'ın: **"Onların gönüllerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir"**[1] âyeti ve buna benzer âyetlerdir. Bunlar sadece Allah'ın övdüğü ibadetlerdir.

Hafaza'nın bildiği ise, görevli olduğu kısımdır. Allah: **"Bir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın"**[2] ve **"Değerli yazıcılar, onlar sizin ne yaptıklarınızı bilirler"**[3] buyuruyor. Hafaza meleklerinin görevli, olduğu alan budur; konuşulan ve dilden dökülen, alenen yapılan ve zahiren uğraşılan şeyler. Kalplerin gizlediği ve azalara yansımayan, kalplerde olup biten ise; onu ancak Allah bilir. Kalplerde olup biten, organlara yansımayan şeyler bunun gibidir, doğrusunu Allah bilir.

Gizli ibadetlerin, aleni ibadetlere üstünlüğü ile ilgili nakledilenlere ve gizli yapılan ibadetlerin alanen yapılanlardan yetmiş kat daha faziletli olması konusuna gelince; bunu Allah daha iyi bilir. Çünkü Allah için bir şey yapıp gizleyen, bunu sadece Allah'ın bilmesini istemiş demektir. Bu da Allah'ın bilmesiyle yetinmek, başkasının bilmesine ihtiyaç duymamak mânâsına gelir. Kalp, Allah'ın bilmesiyle yetinirse amelini halisane yapar, başkasının bilmesine uğraşmaz. Allah, kulun tek niyetinin Allah için olduğunu ve başkasının bilmesini umursamadığını bilirse, bu ameli havassın, salihlerin ve Allah'ı her şeye üstün tutanların amelleriyle birlikte yazar, sadakatine inanarak, kendisi gibi yapmayanlara nazaran yetmiş kat sevap yazar. Allah en doğrusunu bilir."

---

[1] Neml Sur. 74

[2] Kâf Sur. 18

[3] İnfitâr Sur. 11,12

(١٥٥٨٦)- [٢٦٥/١٠] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ فِي كِتَابِهِ إِلَى أَبِي الْعَبَّاسِ الدَّيْنَوَرِيِّ " مَنِ اسْتَخْلَصَهُ الْحَقُّ بِمُفْرَدِ ذِكْرِهِ وَصَافَاهُ يَكُونُ لَهُ وَلِيًّا مُنْتَخِبًا مُكْرِمًا مُوَاصِلا، يُوَرِّثُهُ غَرَائِبَ الأَنْبِيَاءِ، وَيَزِيدُهُ فِي التَّقْرِيبِ زُلْفًى، وَيُثْبِتُهُ فِي مُحَاضِرِ النَّجْوَى، وَيَصْطَنِعُهُ لِلْخُلَّةِ وَالاصْطِفَاءِ وَيَرْفَعُهُ إِلَى الْغَايَةِ الْقُصْوَى، وَيُبَلِّغُهُ فِي الرِّفْعَةِ إِلَى، الْمُنْتَهَى وَيُشْرِفُ بِهِ مِنْ ذِرْوَةِ الذُّرَى عَلَى مَوَاطِنِ الرُّشْدِ وَالْهُدَى، وَعَلَى دَرَجَاتِ الْبَرَرَةِ الأَتْقِيَاءِ، وَعَلَى مَنَازِلِ الصَّفْوَةِ وَالأَوْلِيَاءِ فَيَكُونُ كُلُّهُ مُنْتَظِمًا وَعَلَيْهِ بِالتَّمْكِينِ مُحْتَوِيًا، وَبِأَنْبَائِهِ خَبِيرًا عَالِمًا، وَعَلَيْهِ بِالْقُوَّةِ وَالاسْتِظْهَارِ حَاكِمًا وَبِإِرْشَادِ الطَّالِبِينَ لَهُ إِلَيْهِ قَائِمًا، وَعَلَيْهِمْ بِالْفَوَائِدِ وَالْعَوَائِدِ وَالْمَنَافِعِ دَائِمًا، وَلِمَا نَصَبَ لَهُ الأَئِمَّةَ مِنَ الرِّعَايَةِ لَدَيْهِ بِهِ لازِمًا، وَذَلِكَ إِمَامُ الْهُدَاةِ السُّفَرَاءِ الْعُظَمَاءِ الأَجِلَّةِ الْكُبَرَاءِ اللَّذَيْنِ جَعَلَهُمْ لِلدِّينِ عُمُدًا وَلِلأَرْضِ أَوْتَادًا جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنْ أَرْفَعِهِمْ لَدَيْهِ قَدْرًا، وَأَعْظَمِهِمْ فِي مَحَلِّ عِزِّهِ أَمْرًا إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ سُمَيْعٌ "

Ali b. Hârûn'un bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed, Ebu'l-Abbâs ed-Dîneverî'ye yazdığı bir mektubunda der ki: "Hak kimi yalnız koyup, zikrine has kılarsa ve arındırırsa; onun dostu olur, seçer ve irtibat halinde kalır. Peygamberlerin bilgilerine mirasçı kılar, kendisine daha fazla yakınlaştırır, yakardığında hazır bulunur, kendisine özel dost edinir, en üst makamlara yükseltir, münteha mertebesine yüceltir. Zirvelerin zirvesinden rüşd ve hidayet topraklarını, birr ve takva ehlinin derecelerini, safa ve evliya menzilelerini gösterir. Her şeyiyle yerleşmiş ve her şeyi kapsamış olur. Peygamberleri bilen ve haberdar, açıklama gücüne hâkim, talebeleri irşada vâkıf, onlara devamlı faydalı ve imamların kendisine verdiği göreve sadık biri olur. İşte hidâyet imamları, büyük elçiler ve Allah'ın İslam için direk, yeryüzü için sütün kıldığı değerli yüceler bunlardır. Allah bizi ve sizi onların en değerli olanlarından ve izzetinin katında en yüce göreve sahip olanlardan kılsın. Rabbim yakın ve her şeyi işitir."

(١٥٥٨٧)- [٢٦٥/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿لا أُحِبُّ الآفِلِينَ﴾ ؟ قَالَ: " لا أُحِبُّ مَنْ يَغِيبُ عَنْ عِيَانِي، وَعَنْ قَلْبِي، وَفِي هَذَا دَلالَةٌ أَنِّي إِنَّمَا أُحِبُّ مَنْ يَدُومُ لِي النَّظَرُ إِلَيْهِ وَالْعِلْمُ بِهِ حَتَّى يَكُونَ ذَلِكَ مَوْجُودًا غَيْرَ مَفْقُودٍ، وَكَذَلِكَ رَأَيْنَا أَنَّ أَشَدَّ الأَشْيَاءِ عَلَى الْمُحِبِّينَ أَنْ يَغِيبَ عَنْهُمْ مَنْ أَحَبُّوهُ، وَأَنْ يَفْقِدُوا شَاهِدَهُمْ "

Câfer b. Hâni bildiriyor: Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'e, Allah'ın: "**Ben batanları sevmem**"[1] âyetini sorduğumda şöyle dedi: "Gözümün önünden ve kalbimden kaybolanı sevmem. Bu da benim; devamlı görebileceğim, bileceğim, dolayısıyla var olan ve kaybolmayacak olan birini arzuladığımın delilidir. Biliyoruz ki, sevenler için en zor gelen şey, sevdiklerinin gözlerinin önünden kaybolması ve varlığım kaybetmeleridir."

(١٥٥٨٨)- [٢٦٥/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنِ الإِيمَانِ، مَا هُوَ؟، فَقَالَ: " الإِيمَانُ هُوَ التَّصْدِيقُ، وَالإِيقَانُ، وَحَقِيقَةُ الْعِلْمِ بِمَا غَابَ عَنِ الأَعْيَانِ، لأَنَّ الْمُخْبِرَ لِي بِمَا غَابَ عَنِّي إِنْ كَانَ عِنْدِي صَادِقًا لا يُعَارِضُنِي فِي صِدْقِهِ رَيْبٌ وَلا شَكٌّ أَوْجَبَ عَلَيَّ تَصْدِيقِي إِيَّاهُ إِنْ ثَبَتَ لِي الْعِلْمُ بِمَا أَخْبَرَ بِهِ، وَمِنْ تَأْكِيدِ حَقِيقَةِ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ تَصْدِيقُ الصَّادِقِ عِنْدِي يُوجِبُ عَلَيَّ أَنْ يَكُونَ مَا أَخْبَرَنِي بِهِ كَأَنِّي لَهُ مُعَايِنٌ، وَذَلِكَ صِفَةُ الصِّدْقِ فِي التَّصْدِيقِ، وَقُوَّةِ الإِيقَانِ الْمُوجِبِ لاسْمِ الإِيمَانِ " وَقَدْ رُوِيَ عَنِ الرَّسُولِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ: " اعْبُدِ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ "، فَأَمَرَهُ بِحَالَتَيْنِ إِحْدَاهُمَا أَقْوَى مِنَ الأُخْرَى، لأَنِّي كَأَنِّي أَرَى الشَّيْءَ بِقُوَّةِ الْعِلْمِ بِهِ، وَحَقِيقَةُ التَّصْدِيقِ لَهُ أَقْوَى مِنْ أَنْ أَكُونَ أَعْلَمَ أَنَّ ذَلِكَ يَرَانِي، وَإِنْ كَانَ عِلْمِي بِأَنَّهُ يَرَانِي حَقِيقَةَ عِلْمٍ مُوجِبَةٌ لِلتَّصْدِيقِ، وَالْمَعْنَى الأَوَّلُ أَوْلَى وَأَقْوَى

---

[1] En'âm Sur. 76

وَالْفَضْلُ يَجْمَعُهَا عَلَى تَقْدِيمِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى، قَالَ أَحْمَدُ: وَسَأَلْتُهُ عَنْ عَلامَةِ الإِيمَانِ؟ قَالَ: الإِيمَانُ عَلامَتُهُ طَاعَةُ مَنْ آمَنْتَ بِهِ، وَالْعَمَلُ بِمَا يُحِبُّهُ وَيَرْضَاهُ، وَتَرْكِ التَّشَاغُلِ عَنْهُ بِشَيْءٍ يَنْقَضِي عِنْدَهُ حَتَّى أَكُونَ عَلَيْهِ مُقْبِلا وَلِمُوَافَقَتِهِ مُؤْثِرًا وَلِمَرْضَاتِهِ مُتَحَرِّيًا، لأَنَّ مِنْ صِفَةِ حَقِيقَةِ عَلامَةِ الإِيمَانِ أَلا أُوثِرَ عَلَيْهِ شَيْئًا دُونَهُ وَلا أَتَشَاغَلَ عَنْهُ بِسَبَبٍ سِوَاهُ حَتَّى يَكُونَ الْمَالِكَ لِسِرِّي وَالْحَاثَّ لِجَوَارِحِي بِمَا أَمَرَنِي مَنْ آمَنْتُ بِهِ وَلَهُ عَرَفْتُ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَقَعُ الطَّاعَةُ لِلَّهِ عَلَى الاسْتِوَاءِ وَمُخَالَفَةِ كُلِّ الأَهْوَاءِ وَالْمُجَانَبَةِ لِمَا دَعَتْ إِلَيْهِ الأَعْدَاءُ وَالْمُتَارَكَةِ لِمَا انْتَسَبَ إِلَى الدُّنْيَا، وَالإِقْبَالِ عَلَى مَنْ هُوَ أَوْلَى وَهَذِهِ بَعْضُ الشَّوَاهِدِ وَالْعَلامَاتِ فِيمَا سَأَلْتَ عَنْهُ وَصِفَةُ الْكَلِّ يَطُولُ شَرْحُهُ، قَالَ وَسَأَلْتُهُ: مَا الإِيمَانُ؟ فَقَالَ: هَذَا سُؤَالٌ لا حَقِيقَةَ لَهُ وَلا مَعْنَى يُنْبِئُ عَنْ مَزِيدٍ مِنْ عِلْمٍ، وَإِنَّمَا هُوَ الإِيمَانُ بِاللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ مُجَرَّدًا، وَحَقِيقَتُهُ فِي الْقُلُوبِ مُفْرَدًا، وَإِنَّمَا هُوَ مَا وَقَرَ فِي الْقَلْبِ مِنَ الْعِلْمِ بِاللَّهِ وَالتَّصْدِيقِ، وَبِمَا أَخْبَرَ مِنْ أُمُورِهِ فِي سَائِرِ سَمَوَاتِهِ وَأَرْضِهِ مِمَّا ثَبَتَ فِي الإِيقَانِ، وَإِنْ لَمْ أَرَهُ بِالْعِيَانِ، فَكَيْفَ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ لِلصِّدْقِ صِدْقٌ وَلِلإِيقَانِ إِيقَانٌ؟ وَإِنَّمَا الصِّدْقُ فِعْلٌ قَلْبِيٌّ وَالإِيقَانُ مَا اسْتَقَرَّ مِنَ الْعِلْمِ عِنْدِي، فَكَيْفَ يَجُوزُ أَنْ يَفْعَلَ فِعْلِي وَإِنَّمَا أَنَا الْفَاعِلُ؟ أَوْ يَعْلَمَ عِلْمِي وَإِنَّمَا أَنَا الْعَالِمُ؟ وَالسُّؤَالُ فِي الابْتِدَاءِ غَيْرُ مُسْتَقِيمٍ وَلَوْ جَازَ أَنْ يَكُونَ لِلإِيمَانِ إِيمَانٌ وَلِلتَّصْدِيقِ تَصْدِيقٌ جَازَ أَنْ يُوَالَى ذَلِكَ وَيُكَرَّرَ إِلَى غَايَةٍ تَكْثُرُ فِي الْعَدَدِ وَجَازَ أَنْ يَكُونَ كَمَا عَادَ عَلَيَّ ثَوَابُ إِيمَانِي وَثَوَابُ تَصْدِيقِي أَنْ يَعُودَ عَلَى إِيمَانِ إِيمَانِي ثَوَابٌ، وَعَلَى تَصْدِيقِ تَصْدِيقِي جَزَاءٌ، وَلَوْ أَرَدْتُ اسْتِقْصَاءَ الْقَوْلِ فِي وَاجِبِ ذَلِكَ لاتَّسَعَ بِهِ الْكِتَابُ وَطَالَ بِهِ الْخَطَّابُ، وَهَذَا مُخْتَصَرٌ مِنَ الْجَوَابِ

Ahmed b. Câfer bildiriyor: Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'e iman konusunu sorduğumda şu karşılığı verdi: "İman ile tasdîk, gözlerin göremediği şeyler hakkında verilen (ilahi) bilgilerin doğruluğuna inanmaktır. Zira bana bildirilen, ama gözlerimin göremediği şeyler, şâyet gözümün önüne gelecek olsa doğruluğundan yana içimde asla bir şüphe bırakmaz ve benim onu doğrulamamı gerekli kılar. Çünkü bana bildirilen şeyler hakkındaki bilgim artık sabit olmuştur. Bunu şöyle de destekleyip vurgulayabiliriz: Doğru sözlü (sâdık) olan biri görmediğim bir şeyi tasdik edecek olsa benim de onu, görmüş ve yaşamış gibi tasdik edip doğrulamam gerekir. Bu da tasdîk olayındaki samimiyetin ve "iman" kelimesinin gerektirdiği kuşkudan uzak inanç gücünün göstergesidir.

Rivâyet edildiğine göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adama: *"Allah'ı görüyormuşçasına ibadet et! Her ne kadar sen onu göremesen de o seni görür!"* buyurmuştur. Burada Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama, biri diğerinden daha kuvvetli olan iki durumu emretmiştir. Çünkü bir şeyi, bilgisine vakıfmış gibi görüyormuşum gibi saymam ve bu şekilde onu tasdik etmem, o şeyin beni gördüğünü bilmemden –hakikatinde tasdiki gerektiren bir bilgi olsa da- daha kuvvetlidir. Bu bakımdan birinci mânâ (görüyormuş gibi ibadet etmek) diğerinden (o seni görüyor) daha güçlü ve daha önceliklidir. Ancak biri diğerinden daha öncelikli sayılsa da ikisi bir arada olduğu zaman bir fazilet söz konusu olabilir."

Ona imanın göstergelerini sorduğumda ise şöyle dedi: "İmanın göstergeleri: kendisine iman ettiğine (Allah'a) itaat etmen, sevdiği ve razı olduğu amellerde bulunmandır. Katından karşılanacak ihtiyaçlar ve işlerle uğraşmayı bırakıp O'na yönelmen, O'nu her şeye tercih etmen ve sadece O'nun rızasını aramandır. Zira hakiki bir imana sahip olmam demek, kendisinden gayrı ne varsa bırakıp her şeyde O'nu tercih etmem ve kendisinden başka hiçbir şeyle meşgul olmamam demektir. Bu şekilde de sırrımın tek sahibi kendisi olur. Bedenimi ve tüm organlarımı da kendisine iman ettiğim, tanıdığım bu İlah'ın bana emrettikleri yönünde harekete geçiririm. Bunu yaptığım zaman sadece Allah'a itaat edecek, nefsi arzularımdan yüz çevirecek, Allah düşmanlarının çağırdıkları şeylerden uzak duracak, dünyalık olan tüm şeylerden el çekecek ve benim için daha evlâ olan şeye yönelmiş olacağım. Bana sormuş olduğun sorunun yani imanın gösterge ve alâmetlerinden birkaçı bunlardır. Bunlardan her birinin de ayrı ayrı açıklaması yapılabilir."

Ona: "İman denilen şey nedir?" diye sorduğumda şöyle cevap verdi: "Bu sorunun hakiki bir cevabı bulunmamaktadır ki bilinenler dışında iman hakkında başka şeyler ortaya koyabilecek bir mânâ da yoktur. Ancak denilebilir ki: En sade haliyle şanı yüce Allah'a inanmaktır. Bunun da hakikati herkesin kendi kalbinde saklıdır. İman: Allah hakkında kalpte sabit bilginin bulunması ve bunun tasdik edilmesidir. Gözümle göremediğim, ancak Allah'ın bildirmesiyle öğrendiğim diğer gök ve yerler hakkındaki bilgiler ise kuşkusuzluk ile ilgilidir. Ancak tasdikin tasdiki, Kuşkusuzluğun da kuşkusuzluğu nasıl olabilir? Doğruluk kalbimin yaptığı bir eylemdir. Kuşkusuzluk ise, bendeki bilginin kesinleşmesidir. Fâili ben iken kendi fiilim (tasdik) başka bir fiili nasıl yapabilir? Veya bilen kişi ben iken, bilgim başka bir şeyi nasıl bilebilir? Bu yöndeki soru daha da genişletilebilir. İmanın bir imanı, tasdikin de tasdiki olabiliyorsa kavramlar daha da çoğaltılıp soru sayısı arttırılabilir. İmanım ve tasdikim nasıl bana sevap olarak dönüyorsa, imanımın imanının sevap olarak, tasdikimin tasdikinin de ceza olarak dönmesi de mümkündür. Bunun vacipliği konusunu konuşmaya kalkarsam da kitap yetmez, söz bitmez. Ancak özetle sorduğun sorunun cevabı budur."

(١٥٥٩٠)- [٢٦٧/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " أَعْلَمُ النَّاسِ بِالآفَاتِ أَكْثَرُهُمْ بَلاءً وَآفَةً "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "İnsanlar içinde, bela ve musibetleri en iyi bilenler; en fazla bela ve musibete maruz kalanlardır."

(١٥٥٩١)- [٢٦٧/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرٌ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، عُثْمَانُ، قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ الْجُنَيْدِ فَلَقِيَهُ الشِّبْلِيُّ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، مَا تَقُولُ فِيمَنِ الْحَقُّ حَسْبُهُ نَعْتًا وَعِلْمًا وَوُجُودًا؟ فَقَالَ لَهُ: " يَا أَبَا بَكْرٍ، جَلَّتِ الأُلُوهِيَّةُ وَتَعَاظَمَتِ الرُّبُوبِيَّةُ، بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَكَابِرِ الطَّبَقَةِ أَلْفُ طَبَقَةٍ فِي أَوَّلِ طَبَقَةٍ مِنْهَا ذَهَبَ الاسْمُ "

Osmân bildiriyor: Cüneyd'le birlikte yürüyorduk, karşımıza Şiblî çıktı, "Ey Ebu'l-Kâsım! Sıfat, ilim ve varlık olarak Hakk'la yetinenle ilgili ne dersin?" deyince, Cüneyd: "Ey Ebû Bekr! Uluhiyet yüce, Rububiyet büyüktür. Seninle dereceleri yüksek olanlar arasında bin tabaka vardır. Bu tabakaların birincisinde, isim yok olur" dedi.

(١٠٥٩٢)- [٢٦٧/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " مَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يَصِلُ بِبَذْلِ الْمَجْهُودِ فَمُتَعَنٍّ، وَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يَصِلُ بِغَيْرِ بَذْلِ الْمَجْهُودِ فَمُتَمَنٍّ، وَمُتَعَلِّمٌ يَتَعَلَّمُ الْحَقِيقَةَ يُوَصِّلُهُ اللَّهُ إِلَى الْهِدَايَةِ "

Cüneyd der ki: "Kim emek sarf ederek kavuşacağım düşünürse niyet etmiş olur, kim emek sarf etmeden kavuşacağını düşünürse temenni etmiş olur. Öğrenen ve hakikati öğrenmeye çalışanı, Allah hidâyete kavuşturur."

(١٠٥٩٣)- [٢٦٧/١٠] قَالَ ﷺ: " كُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ "

Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Her şey yaratıldığı amaca yönlendirilir"* buyurmuştur.

(١٠٥٩٤)- [٢٦٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْمُطَرِّزَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ لِرَجُلٍ وَهُوَ يُكَلِّمُهُ فِي شَيْءٍ: " لا تَيَأَسْ مِنْ نَفْسِكِ وَأَنْتَ تُشْفِقُ مِنْ ذَنْبِكَ، وَتَنْدَمُ عَلَيْهِ بَعْدَ فِعْلِكَ "

Ebu'l-Kâsım el-Mutarrız'ın bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed, kendisiyle bir mevzuyu konuşan bir adama: "Günahından korkup ve yaptıktan sonra pişman olduğun müddetçe kendinden ümidini kesme" dedi.

(١٠٥٩٥)- [٢٦٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْمَحَلِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " كَانَ التَّوَكُّلُ حَقِيقَةً وَالْيَوْمَ هُوَ عِلْمٌ "

Cüneyd der ki: "Tevekkül hakikat idi, bugün ise artık bir ilimdir."

(١٠٥٩٦)- [٢٦٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً مَا نَاصَيْتُ أَحَدًا إِلَى حَقٍّ فَعَادَ إِلَيَّ "

Cüneyd der ki: "Yirmi seneden beri, hiç kimseye, bana ait bir hakkımdan dolayı hesap sormadım."

(١٠٥٩٧)- [٢٦٧/١٠] وَقَالَ الْجُنَيْدُ: " إِذَا أَصَبْتَ مَنْ يَصْبِرُ عَلَى الْحَقِّ فَتَمَسَّكْ بِهِ، قَالَ: قُلْتُ: وَأَنِّي بِهِ؟ هَاتِ مَنْ يَصْبِرُ لِي عَلَى سَمَاعِ الْحَقِّ لا يَتَعَرَّضُ إِلَيْهِ "

Cüneyd dedi ki: "Doğruya sabredip dayanan birine rastlarsan ona yapış." Ona dedim ki: "Nerede bulayım? Bana doğruyu dinlemeye dayanan ve itiraz etmeyen birini göster."

(١٥٥٩٨)- [٢٦٧/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " لَوْ بَدَتْ عَيْنٌ مِنَ الْكَرَمِ لأَلْحَقَتِ الْمُسِيئِينَ بِالْمُحْسِنِينَ، وَبَقِيَتْ أَعْمَالُ الْعَامِلِينَ فَضْلا لَهُمْ "

Cüneyd der ki: "Keremden bir pınar çıksa, kötüler iyilere tâbi olur ve âbidlerin amelleri kendilerine kâr kalır."

(١٥٥٩٩)- [٢٦٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْمُرْتَعِشَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " كَتَبَ إِلَيَّ بَعْضُ إِخْوَانِي مِنْ عُقَلاءِ أَهْلِ خُرَاسَانَ: اعْلَمْ يَا أَخِي، يَا أَبَا الْقَاسِمِ، أَنَّ عُقُولَ الْعُقَلاءِ إِذَا تَنَاهَتْ تَنَاهَتْ إِلَى حَيْرَةٍ "

Cüneyd der ki: Horasan bilgelerinden bir dostum bana mektup yazıp: Kardeşim! Ey Ebu'l-Kâsım! Bil ki; Âkillerin akılları hedefine ulaşsa, hayranlığa varır" dedi.

(١٥٦٠٠)- [٢٦٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْمُطَرِّزَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " أَضَرُّ مَا عَلَى أَهْلِ الدِّيَانَاتِ الدَّعَاوَى

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Diyanet ehline en çok zarar veren şey iftiralardır."

(١٥٦٠١)- [٢٦٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " عَلَيْكُمْ بِحِفْظِ الْهِمَّةِ، فَإِنَّ حِفْظَ الْهِمَّةِ مُقَدِّمَةُ الأَشْيَاءِ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Himmetinizi muhafaza etmeye dikkat edin! Himmet etmeyi korumak her şeyin mukaddimesidir."

(١٥٦٠٢)- [٢٦٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " الْمُرُوءَةُ امْتِحَانُ زَلَلِ الإِخْوَانِ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Alicenaplık demek, kardeşlerin hatalarıyla sınanmaktır."

(١٥٦٠٣)- [١٠/٢٦٨] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ أَبَا الْقَاسِمِ، يَقُولُ: وَرَأَى رُوَيْمًا وَقَدْ تَوَلَّى الْقَضَاءَ، فَقَالَ " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَنْ خَبَّأَ فِي سِرِّهِ حُبَّ الدُّنْيَا عِشْرِينَ سَنَةً فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا "

Cüneyd b. Muhammed Ebu'l-Kâsım, Ruveym'in kadılık görevine gelmesini gördüğünde: “Kim, dünya sevgisini, yirmi sene içinde saklayan birini görmek isterse buna baksın” dedi.

(١٥٦٠٤)- [١٠/٢٦٨] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، يَقُولُ: أَخْبَرَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا، عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْجُنَيْدِ، قَالَ: " إِنَّهُ وَقَفَ عَلَيَّ سَائِلٌ فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: حَرَّكَنِي فِعْلٌ لِي، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: لا وَلَكِنَّ فِعْلَ اللَّهِ فِيكَ يَقْتَضِي مِنْكَ شُكْرَ مَا جَعَلَهُ فِيكَ "

Ebu’l-Kâsım Cüneyd der ki: “Yanımda bir dilenci durdu, ona sordum: “Bir fiilim beni harekete geçirdi” dedi. Ona şöyle dedim: “Hayır! Allah'ın sende gerçekleştirdiği, sırf sende gerçekleştiği için senin şükretmeni gerektirir.”

(١٥٦٠٥)- [١٠/٢٦٨] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمُفِيدَ، يَقُولُ: حَضَرْتُ الْجُنَيْدَ يَوْمًا فَسَأَلَهُ أَصْحَابُهُ، فَقَالُوا: يَا أَسْتَاذُ، مَتَى يَكُونُ اللَّهُ ﷻ مُقْبِلا عَلَى عَبْدِهِ؟ فَلَهَى عَنْهُمْ وَلَمْ يُجِبْهُمْ فَأَلَحُّوا عَلَيْهِ، وَكَانَ ظَرِيفًا لا يُحِبُّ أَنْ يَتَبَشَّعَ جَوَابُهُ عَلَى أَحَدٍ، فَالْتَفَتْ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: " وَاعَجَبَاهُ يَقِفُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّهِ بِلا حُضُورٍ وَيَقْتَضِي بِهَذِهِ الْوَقْفَةِ إِقْبَالا ! "

Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed el-Mufîd der ki: Bir gün Cüneyd'in *yanına gitmiştim.* Arkadaşları kendisine sorup: “Üstad! Allah ne zaman kuluna yönelir?” dediler. Cüneyd oyalandı ve cevap vermedi; ısrar ettiler. Kendisi nazik birisiydi ve cevabının kimseyi rahatsız etmesini istemezdi. Onlar dönüp gidince şöyle dedi: “Şaşıyorum! Rabbinin karşısında saygısız bir şekilde duruyor ve bu şekilde durmasına rağmen karşılık verilmesini bekliyor.”

(١٥٦٠٦)- [١٠/٢٦٨] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سُئِلَ عَنْ حَقِيقَةِ الشُّكْرِ، فَقَالَ: " أَلا يُسْتَعَانَ بِشَيْءٍ مِنْ نِعَمِهِ عَلَى مَعَاصِيهِ "

Muhammed b. Saîd'in bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed'e şükrün hakikatini sorduklarında şöyle dedi: "Günahlara karşı, nimetlerden yardım alınmasın mı?"

(١٥٦٠٧)- [٢٦٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ سَعِيدٍ، وَأَبَا بَكْرٍ خَتَنَ الْجُنَيْدِ، يَقُولانِ: سَمِعْنَا الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " الْوَرَعُ فِي الْكَلامِ أَشَدُّ مِنْهُ فِي الاكْتِسَابِ ".

Cüneyd der ki: "Konuşurken Allah'tan korkmak, kazanç anında korkmaktan daha etkilidir."

(١٥٦٠٨)- [٢٦٩/١٠] أَنْشَدَنِي أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَبُو بَكْرٍ خَتَنُ الْجُنَيْدِ،، قَالَ: أَنْشَدَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ: "

تَحَمَّلْ عَظِيمَ الْجُرْمِ مِمَّنْ تُحِبُّهُ وَإِنْ كُنْتَ مَظْلُومًا فَقُلْ أَنَا ظَالِمٌ

قَالَ: وَأَنْشَدَنِي:

أُنَاسُ أَمَّنَّاهُمْ فَنَمُّوا حَدِيثَنَا فَلَمَّا كَتَمْنَا السِّرَّ عَنْهُمْ تَقَوَّلُوا
وَلَمْ يَحْفَظُوا الْوُدَّ الَّذِي كَانَ بَيْنَنَا وَلا حِينَ هَمُّوا بِالْقَطِيعَةِ أَجْمَلُوا

Cüneyd b. Muhammed şöyle diyor:

Sevdiğinin büyük suçunu yüklen,
Mazlum olsan dahi, «ben zalimim» de.

Yine der ki:

Onlara güvendik, gıybet ettiler,
Sır vermez olunca, laf ürettiler.
Değer vermediler dostluğumuza,
Ayrılırken dahi berbat ettiler.

(١٥٦٠٩)- [٢٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْمُطَرِّزِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " لا تَسْكُنْ إِلَى نَفْسِكَ وَإِنْ دَامَتْ طَاعَتَهَا لَكَ فِي طَاعَةِ رَبِّكَ "

Cüneyd der ki: "Senin, Rabbine itaat etmeni kabul etse bile nefsine güvenme!"

(١٥٦١٠)- [٢٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ النَّقَّاشِيَّ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " مَتَى أَرَدْتَ أَنْ تَشَرَّفَ بِالْعِلْمِ وَتُنْسَبَ إِلَيْهِ وَتَكُونَ مِنْ أَهْلِهِ قَبْلَ أَنْ تُعْطِيَ الْعِلْمَ مَالَهُ عَلَيْكَ احْتَجَبَ عَنْكَ نُورُهُ، وَبَقِيَ عَلَيْكَ وَسْمُهُ وَظُهُورُهُ، ذَلِكَ الْعِلْمُ عَلَيْكَ لا لَكَ، وَذَلِكَ أَنَّ الْعِلْمَ يُشِيرُ إِلَى اسْتِعْمَالِهِ، وَإِذَا لَمْ يُسْتَعْمَلِ الْعِلْمُ فِي مَرَاتِبِهِ رَحَلَتْ بَرَكَاتُهُ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "İlimle tanışıp ona intisab etsen ve ilim ehlinden olsan bile; ona karşı yapman gerekeni yapmadıkça, nurunu göremezsin. Sana görüntüsü ve ağırlığı kalır. Bu ilim senin lehine değil, aleyhine olur. Bu da ilmin kullanılması gerektiğini gösterir. İlim kademe kademe pratiğe dökülmezse bereketi kaçar."

(١٥٦١١)- [٢٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ النَّقَّاشِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " الإِنْسَانُ لا يُعَابُ بِمَا فِي طَبْعِهِ، إِنَّمَا يُعَابُ إِذَا فَعَلَ بِمَا فِي طَبْعِهِ "

Cüneyd der ki: "İnsan, tabiatında olan bir şey için ayıplanmaz. Tabiatında olana göre davrandığında ise ayıplanır."

(١٥٦١٢)- [٢٦٩/١٠] أَنْشَدَنِي أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، قَالَ: أَنْشَدَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ الْقُرَشِيُّ،، قَالَ: أَنْشَدَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ:

هَلْ مِنْ سَبِيلٍ إِلَى حَبِيبٍ   أَوْقَفَنِي مَوْقِفَ الْعَبِيدِ
وَاللَّهِ وَاللَّهِ لَوْ بَدَأَنِي   بِكُلِّ ضَرْبٍ مِنَ الصُّدُودِ
مَا كَانَ لِي مِنْ هَوَاهُ بُدٌّ   وَلَوْ تَقَطَّعْتُ بِالْوُجُودِ

Cüneyd b. Muhammed der ki:

Var mı sevgiliye götürecek yol?
Beni ona köle edecek bir yol?
Vallahi billahi karşıma çıksa,
Her türlü engeli yoluma koysa,
Onun sevdasından asla vazgeçmem,
Doğransa vücudum asla acımam.

(١٥٦١٣)- [٢٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْحَفَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، وَقَدْ سَأَلَهُ رَجُلٌ: كَيْفَ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؟ " تَوْبَةٌ تَحُلَّ الإِصْرَارَ، وَخَوْفٌ يُزِيلُ الْغِرَّةَ، وَرَجَاءٌ مُزْعِجٌ إِلَى طَرِيقِ الْخَيْرَاتِ، وَمُرَاقَبَةُ اللَّهِ فِي خَوَاطِرِ الْقُلُوبِ "

Ebu'l-Kâsım el-Haffâr der ki: Bir adam Cüneyd'e: "Allah'a giden yol nasıldır?" diye sorunca: "Tövbe ısrara çöker, havf gururu yok eder, huzuru bozan recâ hayırlara götürür, murâkabe kalplerin fikrinde olur" dedi.

(١٥٦١٤)- [٢٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ، وَسَأَلَهُ سَائِلٌ: الْعِنَايَةُ أُمٌّ الْبِدَايَةِ؟ فَقَالَ: الْعِنَايَةُ قَبْلَ الطِّينِ وَالْمَاءِ

Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'e birisi: "İnâyet başlangıcın anası mıdır?" diye sorduğunda: "İnâyet, çamur ve sudan önce gelir" dedi.

(١٥٦١٥)- [٢٧٠/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " يَا مَنْ هُوَ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنٍ، اجْعَلْنِي مِنْ بَعْضِ شَأْنِكَ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd der ki: "Ey her gün ayrı bir işle uğraşan! İşlerinden biri olayım."

(١٥٦١٦)- [٢٧٠/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " الْمُرِيدُ الصَّادِقُ غَنِيٌّ عَنْ عُلُومِ الْعُلَمَاءِ، يَعْمَلُ عَلَى بَيَانٍ يَرَى وَجْهَ الْحَقِّ مِنْ وُجُوهِ الْحَقِّ، وَيَتَوَقَّى وُجُوهَ الشَّرِّ مِنْ وُجُوهِ الشَّرِّ "

Cüneyd der ki: "Sadık mürid, âlimlerin ilminden müstağnidir. Zahire göre amel eder, hakikatlerin içinden hakikati görür, kötülüklerin içinden kötülüğü görür."

(١٥٦١٧)- [٢٧٠/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " اعْتَلَلْتُ بِمَكَّةَ فَقَوِيَ عَلَيَّ فِيهَا الْوُجُودُ، حَتَّى لَمْ أَقْدِرْ أَنْ أَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ "

Cüneyd der ki: "Mekke'de hastalandım, hayat bana o kadar ağır gelmeye başladı ki: «Sübhânallah» ve «el-Hamdu lillah» diyemeyecek hale geldim."

(١٥٦١٨)- [٢٧٠/١٠] قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " مَكَثْتُ مُدَّةً طَوِيلَةً لا يَقْدَمُ أَحَدٌ الْبَلَدَ مِنَ الْفُقَرَاءِ، إِلا سُلِبْتُ حَالِي وَدُفِعْتُ إِلَى حَالِهِ، فَأَطْلُبُهُ حَتَّى إِذَا وَجَدْتُهُ تَكَلَّمْتُ بِحَالِهِ، وَكُنْتُ لا أَرَى فِي النَّوْمِ شَيْئًا إِلا رَأَيْتُهُ فِي الْيَقَظَةِ "

Cüneyd dedi ki: "Uzun bir süre bekledim, memlekete fakir birisi geldiğinde, kendi kişiliğimden sıyrılıp onun kişiliğine bürünürdüm. Onu arardım, bulduğumda konuşurdum. Rüyamda gördüğüm her şeyi muhakkak uyanıkken görürdüm."

(١٥٦١٩)- [٢٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " لَيْسَ يَتَبَشَّعُ عَلَيَّ مَا يَرِدُ عَلَيَّ مِنَ الْعَالَمِ، لأَنِّي قَدْ أَصَّلْتُ أَصْلا وَهُوَ أَنَّ الدَّارَ دَارُ هَمٍّ وَغَمٍّ وَبَلاءٍ وَفِتْنَةٍ، وَأَنَّ الْعَالَمَ كُلَّهُ شَرٌّ، وَمِنْ حُكْمِهِ أَنْ يَتَلَقَّانِي بِكُلِّ مَا أَكْرَهُ، فَإِنْ تَلَقَّانِي بِكُلِّ مَا أُحِبُّ فَهُوَ فَضْلٌ وَإِلا فَالأَصْلُ هُوَ الأَوَّلُ "

Cüneyd der ki: "Âlemden gelen şeyler bana kaba gelmez. Çünkü ben asıl olarak dünyanın; dert, gam, bela ve fitne yeri olduğunu kabul etmişim. Âlemin genelde şer olduğunu ve hoşuma gitmeyen ne varsa başıma gelebileceğini kabul etmişim. Eğer hoşuma giden şeylerle karşılaşırsam bu bir lütuftur. Değilse başta dediğim gibidir."

(١٥٦٢٠)- [٢٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْجَهْضَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: وَقَفَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيُّ عَلَى الْجُنَيْدِ وَقَدْ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿سَنُقْرِئُكَ فَلا تَنْسَى﴾ ؟ قَالَ الْجُنَيْدُ: " سَنُقْرِئُكَ التِّلاوَةَ فَلا تَنْسَى الْعَمَلَ، وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿وَدَرَسُوا مَا فِيهِ﴾ ؟ قَالَ: تَرَكُوا الْعَمَلَ بِمَا فِيهِ، فَقَالَ الْمَغْرِبِيُّ: حَرُجَتْ أُمَّةٌ أَنْتَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْهَا لا تُفَوِّضُ أَمْرَهَا إِلَيْكَ، قَالَ: وَوَقَفَ الشِّبْلِيُّ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا تَقُولُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فِيمَنْ وُجُودُهُ حَقِيقَةٌ لا عِلْمٌ؟ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَكَابِرِ النَّاسِ سَبْعُونَ قَدَمًا أَدْنَاهَا أَنْ تَنْسَى نَفْسَكَ "

Ebû Abdillah el-Mağribî'nin bildirdiğine göre Cüneyd'e Allah'ın: "**Sana okutacağız ve asla unutmayacaksın**"[1] âyeti sorulduğunda şöyle dedi: "Sana Kur'ân'ı tilavet ettireceğiz, onunla amel etmeyi unutma."

---

[1] A'lâ Sur. 6

Allah'ın: "**Kitapta olanları okumamışlar mıydı?**"[1] âyetini sorduklarında: "Kitabın içinde olanlarla amel etmeyi bıraktılar" dedi.

Mağribî: "Senin içinde olduğun bir ümmet var ve meselelerini sana havale etmiyor!" dedi.

Şiblî karşısına geçip: "Ey Ebu'l-Kâsım! Var olan, ama bilinmeyenler hakkında ne dersin?" deyince, şöyle cevap verdi: "Ey Ebû Bekr! Seninle bütün insanlar arasında yetmiş derece var. En düşüğü kendini unutmandır."

(١٥٦٢١)- [٢٧٠/١٠] حَدَّثَنَا الْجَهْضَمِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو الْقَاسِمِ بُرْدَانُ النُّهَاوَنْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: جِئْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ السُّدِّيِّ يَوْمًا فَدَقَقْتُ عَلَيْهِ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: جُنَيْدٌ، فَقَالَ: ادْخُلْ، فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ قَاعِدٌ مُسْتَوْفِزٌ وَكَانَ مَعِي أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ فَدَفَعْتُهَا إِلَيْهِ، فَقَالَ لِي: " أَبْشِرْ فَإِنَّكَ تُفْلِحُ، فَإِنِّي احْتَجْتُ إِلَى هَذِهِ الأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ ابْعَثْهَا إِلَيَّ عَلَى يَدَيْ رَجُلٍ يُفْلِحُ عِنْدَكَ "

Cüneyd der ki: Bir gün Ebu'l-Hasan es-Süddî'ye gittim, kapısını çalınca: "Kim o?" dedi. "Cüneyd" dedim, "Gir!" dedi. Girdiğimde oturmuş, yerinden kalkamıyordu. Yanımda dört dirhem vardı, kendisine verdim. Bana: "Müjde! Sen kurtulacaksın, bu dört dirheme ihtiyacım vardı" deyince, şöyle dedim: "Allahım! Senin katında, kurtuluşa ermiş birinin elinde bana geri gönder."

(١٥٦٢٢)- [٢٧١/١٠] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا جَعْفَرٌ الدُّئِلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " الْبَلاءُ عَلَى ثَلاثَةِ أَوْجُهٍ: عَلَى الْمُخْلِطِينَ عُقُوبَاتٌ، وَعَلَى الصَّادِقِينَ تَمْحِيصُ جِنَايَاتٍ، وَعَلَى الأَنْبِيَاءِ مِنْ صِدْقِ الاخْتِيَارَاتِ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Belalar üç nedenden dolayı iner: Hem iyilik, hem kötülük yapanlara ceza olarak, sadıklara ise yapmış oldukları hatalara kefaret olarak, peygamberler için ise yaptıkları tercihlerin doğruluğunu göstermek için."

---

[1] A'râf Sur. 169

(١٥٦٢٣)- [٢٧١/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حَكِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: حَضَرَ الْجُنَيْدُ أَبُو الْقَاسِمِ مَوْضِعًا فِيهِ قَوْمٌ يَتَوَاجَدُونَ عَلَى سَمَاعٍ يَسْمَعُونَهُ وَهُوَ مُطْرِقٌ، قِيلَ لَهُ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، مَا نَرَاكَ تَتَحَرَّكُ، قَالَ: " ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾ "

Hakîm b. Muhammed'in bildirdiğine göre Cüneyd Ebu'l-Kâsım, dinledikleriyle vecd halinde olan bir topluluğun olduğu bir yere gitmişti. Kendisi sessizce oturuyordu, ona: "Ey Ebu'l-Kâsım! Kıpırdadığını göremiyoruz" dediklerinde, şöyle dedi: **"Dağları gördüğünde donmuş gibi durur görürsün. Oysa onlar bulutlar gibi geçer."**[1]

(١٥٦٢٤)- [١٥٦٥٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُفِيدُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَلا يُفْقَدَ مِنْ إِحْدَى ثَلاثَةِ مَوَاطِنَ: مَوْطِنٌ يَعْرِفُ فِيهِ حَالَهُ أَمُزَادٌ أَمْ مُنْتَقَصٌ؟ وَمَوْطِنٌ يَخْلُو فِيهِ بِتَأْدِيبِ نَفْسِهِ وَإِلْزَامِهَا مَا يَلْزَمُهَا وَيَتَقَصَّى فِيهِ عَلَى مَعْرِفَتِهَا، وَمَوْطِنٌ يَسْتَحْضِرُ عَقْلَهُ بِرُؤْيَتِهِ مَجَارِيَ التَّدْبِيرِ عَلَيْهِ وَكَيْفَ تُقَلَّبُ فِيهِ الأَحْكَامُ فِي آنَاءِ اللَّيْلِ وَأَطْرَافِ النَّهَارِ؟ وَلَنْ يَصْفُوَ عَقْلٌ لا يَصْدِرُ إِلَى فَهْمِ هَذَا الْحَالِ الأَخِيرِ إِلا بِإِحْكَامِ مَا يَجِبُ عَلَيْهِ مِنْ إِصْلاحِ الْحَالَيْنِ الأَوَّلَيْنِ، فَأَمَّا الْمَوْطِنُ الَّذِي يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْرِفَ فِيهِ حَالَهُ أَمُزَادٌ هُوَ أَمْ مُنْتَقَصٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَطْلُبَ مَوَاضِعَ الْخَلْوَةِ لِكَيْ لا يُعَارِضَهُ مُشْغِلٌ فَيُفْسِدُ مَا يُرِيدُ إِصْلاحَهُ، ثُمَّ يَتَوَجَّهُ إِلَى مُوَافَقَةِ مَا أُلْزِمَ مِنْ تَأْدِيَةِ الْفَرْضِ الَّذِي لا يَزْكُو حَالَ قُرْبِهِ إِلا بِإِتْمَامِ الْوَاجِبِ مِنَ الْفَرَائِضِ، ثُمَّ يَنْتَصِبُ انْتِصَابَ عَبْدٍ بَيْنَ يَدَيْ سَيِّدِهِ يُرِيدُ أَنْ يُؤَدِّيَ إِلَيْهِ مَا أُمِرَ بِتَأْدِيَتِهِ فَحِينَئِذٍ تُكْشَفُ لَهُ خَفَايَا النُّفُوسِ الْمُوَارِيَةِ، فَيَعْلَمُ أَهُوَ مِمَّنْ أَدَّى مَا وَجَبَ عَلَيْهِ أَمْ لَمْ يُؤَدِّ؟ ثُمَّ لا يَبْرَحُ مِنْ مَقَامِهِ ذَلِكَ حَتَّى يُوقَعَ لَهُ الْعِلْمُ بِبُرْهَانِ مَا اسْتَكْشَفَهُ بِالْعِلْمِ، فَإِنْ رَأَى خَلَلا أَقَامَ عَلَى إِصْلاحِهِ وَلَمْ يُجَاوِزْهُ إِلَى عَمَلٍ سِوَاهُ، وَهَذِهِ أَحْوَالُ أَهْلِ الصِّدْقِ فِي هَذَا الْمَحَلِّ ﴿وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُقف إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ وَأَمَّا الْمَوْطِنُ الَّذِي يَخْلُو فِيهِ بِتَأْدِيبِ نَفْسِهِ وَيَتَقَصَّى فِيهِ حَالَ مَعْرِفَتِهَا، فَإِنَّهُ يَنْبَغِي لِمَنْ عَزَمَ عَلَى ذَلِكَ وَأَرَادَ الْمُنَاصَحَةَ فِي الْمُعَامَلَةِ فَإِنَّ النُّفُوسَ رُبَّمَا خَبَتْ فِيهَا مِنْهَا أَشْيَاءُ لا يَقِفُ عَلَى حَدِّ ذَلِكَ إِلا مَنْ تَصَفَّحَ مَا هُنَالِكَ فِي حِينِ حَرَكَةِ الْهَوَى فِي مَحَبَّةِ فِعْلِ الْخَيْرِ

---

[1] Neml Sur. 88

الْمَأْلُوفِ فَإِنَّ النَّفْسَ إِذَا أَلِفَتْ فِعْلَ الْخَيْرِ صَارَ خُلُقًا مِنْ أَخْلاقِهَا، وَسَكَنَتْ إِلَى أَنَّهَا مَوْضِعٌ لِمَا أُهِّلَتْ لَهُ، وَتَرَى أَنَّ الَّذِي جَرَى عَلَيْهَا مِنْ فِعْلِ ذَلِكَ الْخَيْرِ فِيهَا هِيَ لَهُ أَهْلٌ وَيَرْصُدُهَا الْعَدُوُّ الْمُقِيمُ بِفِنَائِهَا الْمَجْعُولُ لَهُ السَّبِيلُ عَلَى مَجَارِي الدَّمِ فِيهَا، فَيَرَى هُوَ بِكَيْدِهِ خَفِيَ غَفْلَتِهَا فَيَخْتَلِسُ مِنْهَا بِمُسَاءَلَةِ الْهَوَى مَا لا يُمْكِنُهُ الْوُصُولُ إِلَى اخْتِلاسِهِ فِي غَيْرِ تِلْكَ الْحَالِ، فَإِنْ تَأَلَّمَ لَوَكْزَتِهِ مِنْكَ وَعَرَفَ طَعْنَتَهُ أَسْرَعَ بِالأَمَانَةِ إِلَى مَنْ لا تَقَعُ الْكِفَايَةُ مِنْهُ إِلا بِهِ، فَاسْتَقْصَى مِنْ نَفْسِهِ عِلْمَ الْحَالِ الَّتِي مِنْهَا وَصَلَ عَدُوُّهُ إِلَيْهِ فَحَرَسَهَا بِلِيَاذَةِ اللَّجَأَ، وَإِلْقَاءِ الْكَنَفِ، وَشِدَّةِ الافْتِقَارِ، وَطَلَبِ الاعْتِصَامِ، كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ابْنُ النَّبِيِّ ابْنِ النَّبِيِّ، الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ كَذَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِمُ السَّلامُ: ﴿وَإِلا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ وَعَلِمَ يُوسُفُ عَلَيْهِ السَّلامُ أَنَّ كَيدَ الأَعْدَاءِ مَعَ قُوَّةِ الْهَوَى لا يَنْصَرِفُ بِقُوَّةِ النَّفْسِ: ﴿فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ وَأَمَّا الْمَوْطِنُ الَّذِي يَسْتَحْضِرُ فِيهِ عَقْلَهُ لِرُؤْيَةِ مَجَارِي الأَحْكَامِ، وَكَيْفَ يُقَلِّبُهُ التَّدْبِيرُ؟ فَهُوَ أَفْضَلُ الأَمَاكِنِ وَأَعْلَى الْمَوَاطِنِ، فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ جَمِيعَ خَلْقِهِ أَنْ يُوَاصِلُوا عِبَادَتَهُ وَلا يَسْأَمُوا خِدْمَتَهُ، فَقَالَ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلا لِيَعْبُدُونِ﴾ فَأَلْزَمَهُمْ دَوَامَ عِبَادَتِهِ وَضَمِنَ لَهُمْ عَلَيْهَا فِي الْعَاجِلِ الْكِفَايَةَ، وَفِي الأُخْرَى جَزِيلَ الثَّوَابِ، فَقَالَ: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ وَهَذِهِ كُلُّهَا تَلْزَمُ كُلَّ الْخَلْقِ، وَوَقَفَ لِيَرَى كَيْفَ تُصَرَّفُ الأَحْكَامُ؟ وَقَدْ عَرَضَ لِرَفِيعِ الْعِلْمِ وَالْمَعْرِفَةِ، أَلا يَعْلَمُ أَنَّهُ قَالَ: ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ ؟ يَعْنِي شَأْنَ الْخَلْقِ، وَأَنْتَ أَيُّهَا الْوَاقِفُ أَتَرَى أَنَّكَ مِنَ الْخَلْقِ الَّذِي هُوَ فِي شَأْنِهِمْ؟ أَوْ تَرَى شَأْنَكَ مَرْضِيًّا عِنْدَهُ؟ وَلَنْ يَقْدِرَ أَحَدٌ عَلَى اسْتِحْضَارِ عَقْلِهِ إِلا بِانْصِرَافِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا عَنْهُ، وَخُرُوجِهَا مِنْ قَلْبِهِ، فَإِذَا انْقَضَتِ الدُّنْيَا وَبَادَتْ وَبَادَ أَهْلُهَا وَانْصَرَفَتْ عَنِ الْقَلْبِ، خَلا بِمُسَامَرَةِ رُؤْيَةِ التَّصَرُّفِ، وَاخْتِلافِ الأَحْكَامِ، وَتَفْصِيلِ الأَقْسَامِ، وَلَنْ يَرْجِعَ قَلْبُ مَنْ هَذَا وَصْفُهُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الانْتِفَاعِ بِمَا فِي هَذِهِ الَّتِي عَنْهَا خَرَجَ، وَلَهَا تَرَكَ وَمِنْهَا هَرَبَ أَلا تَرَى إِلَى حَارِثَةَ، حِينَ يَقُولُ: عَزَفَتْ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا، ثُمَّ يَقُولُ: وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي بَارِزًا، وَكَأَنِّي بِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَتَزَاوَرُونَ، وَكَأَنِّي وَهَذِهِ بَعْضُ أَحْوَالِ الْقَوْمِ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd der ki: "Akıllı olan kişinin her zaman üç yerden birinde bulunması lazımdır. Birisi, kendinde bir eksikliğin veya fazlalığının olup olmadığını kontrol edip anlayabileceği yerdir. Diğeri nefsini terbiye etmek, bunun gereklerini yerine getirmek ve onu tanımak için bulunacağı yerdir. Bir diğeri de, kâinattaki ilahi düzenin nasıl işlediğini, gece gündüz olayların kendisini nasıl sürüklediğini düşünmek ve bunun tedbirini edinmek için aklıyla baş başa kalacağı yerdir. Ancak ilk iki yeri ıslah edip bir düzene koymadığı sürece de akıl hep meşgul olacak ve gerekli anlayışı ve düşünceleri elde edemeyecektir.

Eksikliğinin veya fazlalığının olup olmadığını anlayabileceği yer konusunda, kimsenin kendisini meşgul edip, yapmaya çalıştığını bozmaması için tenha bir yeri seçmesi gerekir. Sonra onları yerine getirmeden temizlenemeyeceği farzları yerine getirmesi gerekir. Ondan sonra ise emirlerini dinleyip yerine getirmek için efendisinin huzurunda duran köle gibi durması gerekir. O zaman nefislerin gizli hallerine vakıf olur. O zaman, yerine getirmesi gereken şeyleri yapıp yapmadığını bilir. Yerinden kalkmadan eksikliğinin olup olmadığı kalbine ilham edilir. Eğer eksiği varsa bu eksikliği gidermeden başka bir şeyle uğraşmaz. Bu hal, doğruların halidir. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Allah güçlü ve yücedir.

Nefsini terbiye etmek, onun durumunu incelemek ve amellerini halisane yapmak için halvete çekilmek isteyen kişinin bilmesi gerekir ki çok fazla dikkat edilmediği zaman nefis kişiden bazı şeyleri saklayabilir veya nefsi yönünde kişi bazı şeyleri gözden kaçırabilir. Bazen nefis, alışkanlığından dolayı hayır olan bir işi yapmaya yönelir ki kişinin burada dikkatli olması gerekir. Zira nefis, hayra bu şekilde yöneldiği ve bunu alışkanlık haline getirdiği zaman sahibinin de farkındalığı ve yardımıyla hayır yapma işi nefsin bir özelliği ve ahlâkı haline gelir. Zamanla da nefis kendini artık böylesi yerlerde kendini rahat ve huzur içinde hisseder. Artık her türlü hayırlı işe kendini ehil olarak görür. Ancak hayır üzere olan böylesi bir nefsi saptırmak ve yok etmek için kendisine imkan tanınan ve bizzat nefsin içinde bulunan düşman (Şeytan) onu her dem gözleyip durur. Devamlı olarak tuzaklar kurmakla uğraştığı için bu nefsin gaflete düşeceği anları da iyi bilir. Bundan dolayıdır ki gafil olması haricinde asla elde edemeyeceği şeylere ulaşabilmek için nefsin gaflete düşüp şehevi duygular yönünde az bir zayıf düşmesini kollar. Kişi bu şekilde Şeytanın dürtme ve tahriklerinin farkına vardığı zaman, bundan kurtuluş yolu olarak, Şeytana böylesi tahriklere olanak veren durumunu değiştirmeye çalışır. Hemen Allah'a sığınır, ondan yardım ve muhafaza diler. Böylesi bir durumdan kurtuluşunun sadece Allah'ın yardımı ile olacağını itiraf edip, Şeytanın tahriklerinden kurtuluşu ondan diler. Peygamber oğlu peygamber oğlu peygamber ve kerim oğlu kerim oğlu kerim'in böylesi bir durumda dediği gibi şöyle yakarır: **"Rabbim! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum!"**[1] Evet Peygamberimiz Hz. Yûsuf için: *"Kerim oğlu kerim oğlu kerim Yûsuf b. Yâkub b. İshâk b. İbrâhim (Halîlullah)"* ifadesini kullanmıştır. İşte Hz. Yûsuf, nefsi arzuları da harekete geçirerek saldırıya geçen düşmana karşı sadece nefisle karşı durulamayacağının farkına varmış ve bu yönde Allah'a dua etmiştir. Allah da bu duasına şöyle karşılık vermiştir: **"Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir."**[2]

Kişinin, aklıyla hükümlerin nasıl işlediği ve tedbirin nasıl olması gerektiğini görmeye ve öğrenmeye çalışma evresi en üstün ve en yüksek evredir. Zira Allah bütün mahlûkatına kendisine ibadet etmelerini ve bu yolda bıkkınlık göstermemelerini emretmiş şöyle buyurmuştur: **"Cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır."**[3] Kendisine devamlı olarak ibadet etmekle yükümlü kılmış, dünyada iken ihtiyaçları kadarlık bir rızkı vermeyi garanti etmiş, âhirette de onları bolca mükâfatlandıracağını bildirip şöyle buyurmuştur: **"Ey inananlar! Rükû edin, secdeye varın, Rabbinize kulluk edin, iyilik yapın ki saadete erişesiniz."**[4] Böylesi bir emir de tüm mahlûkatı içine alan bir emirdir. Kişi bu aşamada hükümlerin nasıl işlediği üzerinde düşünerek ilmin en değerlisi olan *marifete* ulaşır. Bilmez mi ki Allah: **"O her an kâinata tasarruf etmektedir"**[1] buyurmuştur. Buradan da kasıt Allah'ın her dem bir tasarruf içinde olduğudur. O zaman sen ey durup da düşünen kişi! Kendinin de Allah'ın her dem üzerlerinde tasarrufta bulunduğu mahlûkatından biri olduğunu biliyor musun? Yoksa halinin Allah'ı rızasına uygun olduğunu mu zannediyorsun? Ama kişinin aklını bu şekilde işletebilmesi için de dünya ve içindekilerden yüz çevirmesi ve onu kalbinden çıkarması gerekir. Kişi dünya ve ahalisini devre dışı bırakır ve kalbinden söküp atarsa, işte o zaman ilahi hükümlerin çeşitliliği, bunlara karşılık tedbirlerin nasıl alınması gerektiği konusuna kendisini verebilir. Böylesi bir konuma gelen kalp de bırakıp terk ettiği, kaçtığı şeylere geri dönmeyecektir. Hârise'nin bu konudaki tavrını hatırla ki şöyle demiştir: «Nefsim dünyadan yüz çevirdi. Şu an Rabbimin Arş'ını apaçık görür gibiyim. Birbirlerini ziyaret eden Cennet ahalisini görür gibiyim» Öncekilerin özelliklerinden biri de böyleydi."

---

[1] Yûsuf Sur. 33

[2] Yûsuf Sur. 33

[3] Zâriyât Sur. 56

[4] Hac Sur. 77

(١٥٦٢٥)- [٢٧٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " كَانَ يُعَارِضُنِي فِي بَعْضِ أَوْقَاتِي أَنْ أَجْعَلَ نَفْسِي كَيُوسُفَ، وَأَكُونَ أَنَا كَيَعْقُوبَ، فَأَحْزَنَ عَلَى نَفْسِي لِمَا فَقَدْتُ مِنْهَا كَمَا حَزِنَ يَعْقُوبُ عَلَى فَقْدِهِ لِيُوسُفَ، فَمَكَثْتُ أَعْمَلُ مُدَّةً فِيمَا أَجِدُهُ عَلَى حَسْبِ ذَلِكَ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Bir zamanlar kendi kendime düşünüp, nefsimi Yûsuf'a, kendimi de Yakûb'a benzetirdim. Kontrolünü kaybettiğim nefsime, Yakûb'un Yûsuf'a üzüldüğü gibi üzülürdüm. Uzun bir süre karşılaştığım olaylarda, bunu bu şekilde uyguladım."

(١٥٦٢٦)- [٢٧٣/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرٌ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنَا عَنْهُ مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " كُنْتُ يَوْمًا عِنْدَ السَّرِيِّ بْنِ الْمُغَلِّسِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَهُوَ مُتَّزِرٌ بِمِئْزَرٍ، وَكُنَّا خَالِيَيْنِ، فَنَظَرْتُ إِلَى جَسَدِهِ، كَأَنَّهُ جَسَدٌ سَقِيمٌ دَنِفٌ مُضْنًى وَأَجْهَدُ مَا يَكُونُ، فَقَالَ: انْظُرْ إِلَى جَسَدِي هَذَا فَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَقُولَ إِنَّ مَا بِي هَذَا مِنَ الْمَحَبَّةِ، كَانَ

---

[1] Rahmân Sur. 29

كَمَا أَقُولُ، كَانَ وَجْهُهُ يَصْفَرُّ، ثُمَّ أُشْرِبَ حُمْرَةً حَتَّى تَوَرَّدَ ثُمَّ اعْتَلَّ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ أَعُودُهُ، فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ تَجِدُكَ؟ فَقَالَ:

كَيْفَ أَشْكُو مَا بِي إِلَى طَبِيبِي   وَالَّذِي أَصَابَنِي مِنْ طَبِيبِي

فَأَخَذْتُ الْمِرْوَحَةَ أُرَوِّحُهُ، فَقَالَ: كَيْفَ يَجِدُ رَوْحَ الْمِرْوَحَةِ مَنْ جَوْفُهُ يَحْتَرِقُ مِنْ دَاخِلٍ؟ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

الْقَلْبُ مُحْتَرِقٌ وَالدَّمْعُ مُسْتَبِقٌ   وَالْكَرْبُ مُجْتَمِعٌ وَالصَّبْرُ مُفْتَرِقٌ
كَيْفَ الْقَرَارُ عَلَى مَنْ لا قَرَارَ لَهُ ؟   مِمَّا جَنَاهُ الْهَوَى وَالشَّوْقُ وَالْقَلَقُ
يَا رَبِّ إِنْ كَانَ شَيْءٌ فِيهِ لِي فَرَجٌ   فَامْنُنْ عَلَيَّ بِهِ مَا دَامَ لِي رَمَقٌ

Cüneyd b. Muhammed der ki: Bir gün Seriy b. el-Muğallis b. el-Hüseyin'in yanındaydım. Kendisi bir çarşafa sarılmıştı. İkimiz yalnızdık. Vücuduna baktım, ağır hasta olduğu içi bitkin ve oldukça yorgun görünüyordu. Bana: "Vücuduma bak, istersem aşk beni bu hale getirdi diyebilirim. Dediğim gibi olurdu" dedi. Yüzü sararıyor, sonra kırmızıya çalıyor, sonra pembeye dönüyordu. Hasta olduğu için ziyaretine gitmiştim. "Kendini nasıl hissediyorsun?" dediğimde şöyle dedi:

Tabibime, halimi nasıl şekva edeyim!
Beni bu hastalığa düşüren, tabibimdir.

Cüneyd b. Muhammed anlatıyor: Bir gün, izarına bürünmüş olan Seriyy b. el-Muğallis b. el-Hüseyn'in yanında baş başayken, bedenine baktım ve sanki ağır hasta, kötürüm gibi olduğunu gördüm. Bana: "Şu bedenime bak. Eğer benim bu durumum sevgiden dolayıdır desem doğru söylemiş olurum" dedi. Yüzü sarardı. Daha sonra yüzü kıpkırmızı olmaya başladı ve hastalandı. Ona geçmiş olsun demek için girdiğimde: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordum. Bana: "Benim bu halim sevdiğim yüzünden böyleyken, derdimi nasıl tabibime anlatırım" dedi. Ben yelpaze alıp ona yellemek istediğimde, bana: "İçi yanan biri yelpazenin rüzgârını nasıl hisseder ki?" deyip şu beyitleri söyledi:

Gönül yanıyor, yaşlar damlıyor

Dertler toplanmış sabır dağılmış
Durmadan arzu ettiğinin, sevdiğinin peşinde koşanın
Ve bunun endişesi içinde olanın hali nice olur
Ey Rabbim kurtuluşum olacak şey varsa
Hayatta olduğum müddetçe onu bana lutfet.

(١٥٦٢٧)- [١٠/٢٧٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُفِيدُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " أَعْلَى دَرَجَةِ الْكِبْرِ وَشَرُّهَا أَنْ تَرَى نَفْسَكَ، وَدُونَهَا وَأَدْنَاهَا فِي الشَّرِّ أَنْ تَخْطُرَ بِبَالِكَ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Kibrin en yüksek ve en tehlikeli derecesi kendini görmendir. Onun altında ve bir düşüğü, bunu düşünmendir."

(١٥٦٢٨)- [١٠/٢٧٣] أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ الْغَلابَ، يَقُولُ: قِيلَ لِلْجُنَيْدِ: هَلْ عَايَنْتَ أَوْ شَاهَدْتَ؟ قَالَ: " لَوْ عَايَنْتُ تَزَنْدَقْتُ، وَلَوْ شَاهَدْتُ تَحَيَّرْتُ، وَلَكِنْ حَيْرَةٌ فِي تِيهٍ وَتِيهٌ فِي حَيْرَةٍ "

Ali b. el-Hüseyin al-Ğallâb bildiriyor: Cüneyd'e: "Muayene veya müşâhede ettin mi?" diye sorduklarında: "Muayene etsem zındık olurdum, müşâhede etsem hayran olurdum. Ama yolunu kaybetmiş bir hayret ve hayretle yolunu kaybetmiş bir vaziyet olurdu" dedi.

(١٥٦٢٩)- [١٠/٢٧٤] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " حَرَّمَ اللَّهُ الْمَحَبَّةَ عَلَى صَاحِبِ الْعَلاقَةِ "

Cüneyd der ki: "Allah, muhabbeti alâka sahibine haram kıldı."

(١٥٦٣٠)- [١٠/٢٧٤] قَالَ: وَسُئِلَ الْجُنَيْدُ، عَنِ الدُّنْيَا، مَا هِيَ؟، قَالَ: " مَا دَنَا مِنَ الْقَلْبِ وَشَغَلَ عَنِ اللَّهِ "

Cüneyd'e, dünyanın ne olduğu, sorulduğunda: "Kalbe yakın olan ve Allah'tan alıkoyan şeydir" dedi.

(١٥٦٣١)- [١٠/٢٧٤] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " دَخَلْتُ يَوْمًا عَلَى سَرِيٍّ السَّقَطِيِّ فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ هَمًّا، فَقُلْتُ: أَيُّهَا الشَّيْخُ أَرَى عَلَيْكَ هَمًّا، فَقَالَ: السَّاعَةَ دَقَّ عَلَيَّ

دَاقٌّ الْبَابَ، فَقُلْتُ: ادْخُلْ، فَدَخَلَ عَلَيَّ شَابٌّ فِي حُدُودِ الإِرَادَةِ، فَسَأَلَنِي عَنْ مَعْنَى التَّوْبَةِ، فَأَخْبَرْتُهُ وَسَأَلَنِي عَنْ شَرْطِ التَّوْبَةِ فَأَنْبَأْتُهُ، فَقَالَ: هَذَا مَعْنَى التَّوْبَةِ وَهَذَا شَرْطُهَا، فَمَا حَقِيقَتُهَا؟ فَقُلْتُ: حَقِيقَةُ التَّوْبَةِ عِنْدَكُمْ أَنْ لا تَنْسَى مَا مِنْ أَجْلِهِ كَانَتِ التَّوْبَةُ، فَقَالَ: لَيْسَ هُوَ كَذَلِكَ عِنْدَنَا، فَقُلْتُ لَهُ: فَمَا حَقِيقَةُ التَّوْبَةِ عِنْدَكُمْ؟ فَقَالَ: حَقِيقَةَ التَّوْبَةِ أَلا تَذْكُرَ مَا مِنْ أَجْلِهِ كَانَتِ التَّوْبَةُ، وَأَنَا أُفَكِّرُ فِي كَلامِهِ، قَالَ الْجُنَيْدُ: فَقُلْتُ: مَا أَحْسَنَ مَا قَالَ، قَالَ: فَقَالَ لِي: يَا جُنَيْدُ، وَمَا مَعْنَى هَذَا الْكَلامِ؟ فَقَالَ: يَا أَسْتَاذُ، إِذَا كُنْتُ مَعَكَ فِي حَالِ الْجَفَاءِ وَنَقَلْتَنِي مِنْ حَالِ الْجَفَاءِ إِلَى حَالِ الصَّفَاءِ فَذِكْرِي لِلْجَفَاءِ فِي حَالِ الصَّفَاءِ غَفْلَةٌ، قَالَ: وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ يَوْمًا آخَرَ فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ هَمًّا، فَقُلْتُ: أَيُّهَا الشَّيْخُ أَرَاكَ مَشْغُولَ الْقَلْبِ، فَقَالَ: أَمْسِ كُنْتُ فِي الْجَامِعِ فَوَقَفَ عَلَيَّ شَابٌّ، وَقَالَ لِي: أَيُّهَا الشَّيْخُ، يَعْلَمُ الْعَبْدُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ قَبِلَهُ؟ فَقُلْتُ: لا يَعْلَمُ، فَقَالَ: بَلَى يَعْلَمُ، وَقَالَ لِي ثَانِيًا: بَلَى يَعْلَمُ، فَقُلْتُ لَهُ: فَمِنْ أَيْنَ يَعْلَمُ؟ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُ اللَّهَ ﷾ قَدْ عَصَمَنِي مِنْ كُلِّ مَعْصِيَةٍ وَوَفَّقَنِي لِكُلِّ طَاعَةٍ عَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ قَبِلَنِي "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Bir gün Seriy es-Sakatî'nin yanına girdim, üzgün gördüm. Ona: "Ey ihtiyar, seni dertli görüyorum" deyince şu karşılığı verdi: "Az önce biri kapımı çaldı, «Gir!» dedim, sağlam iradeli bir delikanlı girdi. Bana tövbenin mânâsını sordu, ona anlattım. Tövbenin şartlarını sordu, ona anlattım. «Tövbenin mânâsı bu, şartları da şunlar, peki hakikati nedir?» dedi, «Size göre tövbenin hakikati; tövbe sebebini unutmamandır» dedim. Bana: «Bize göre böyle değildir» dedi, «Peki size göre tövbenin hakikati nedir?» dediğimde, bana: «Neden tövbe ettiğini hatırlamamandır» dedi. Onun dediklerini düşünüyordum."

Ona: "Ne güzel demiş" dedim, bana: "Ey Cüneyd! Bu sözlerin mânâsı nedir?" dedi. Dedim ki: "Üstad! Eğer ben cefa halindeysem, sen de beni bu cefalı halimden safa haline nakledersen, cefayı düşünmem gaflet olur."

Cüneyd der ki: Başka bir gün, Seriy es-Sakatî'nin yanına girdim, üzüntülü gördüm. Ona "Ey ihtiyar! Kalbini meşgul görüyorum?" dediğimde şöyle dedi: "Dün camideydim. Bir genç yanıma gelip: «Ey şeyh! Kul Allah'ın kendisini kabul ettiğini bilir mi?» dedi. Ben de: «Bilemez» dedim. «Bilakis, bilir. Evet, bilir» dedi. Ben: «Nereden bilecek?» deyince şöyle devam etti:

«Eğer Allah'ın beni, her kötülükten koruduğunu görürsem ve her ibadete muvaffak kılarsa; Allah'ın beni kabul ettiğini anlarım.»"

(١٥٦٣٢)- [١٠/٢٧٤] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ بَعْدَ أَنْ أَدَّيْتُ، وِرْدِي وَوضِعْتُ جَنْبِي، لأَنَامَ كَأَنَّ هَاتِفًا يَهْتِفُ بِي: إِنَّ شَخْصًا يَنْتَظِرُكَ فِي الْمَسْجِدِ، فَخَرَجْتُ فَإِذَا شَخْصٌ وَاقِفٌ فِي سَوَاءِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، مَتَى تَصِيرُ النَّفْسُ دَاؤُهَا دَوَاؤُهَا؟ قُلْتُ: إِذَا خَالَفَتْ سِوَاهَا صَارَ دَاؤُهَا دَوَاءَهَا، قَالَ: قُلْتُ هَذَا لِنَفْسِي، فَقَالَتْ: لا أَقْبَلُ مِنْكَ حَتَّى تَسْأَلَ عَنْهُ الْجُنَيْدَ، فَقُلْتُ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا فُلانٌ الْجِنِّيُّ، وَقَدْ جِئْتُ إِلَيْكَ مِنَ الْمَغْرِبِ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Virdimi bitirip, uyumak için uzandığımda, birinin: "Biri seni mescidde bekliyor" diye fısıldadığını duydum. Çıktım, baktım mescidin hizasında birisi duruyor. Bana: "Ey Ebu'l-Kâsım! Nefsin hastalığı, ne zaman ilacı olur?" diye sordu. Ben dedim ki: "Nefis kendine muhalefet edince hastalığı kendisi için ilaca dönüşür." Adam: "Bunu kendi nefsime söyledim, «Cüneyd'e sormadan bunu kabul etmem» dedi. Ona: "Sen kimsin?" dediğimde, şöyle cevap verdi: "Ben falan cinniyim, senin yanına Mağrib'den geldim."

(١٥٦٣٣)- [١٠/٢٧٤] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " لا تَكُونُ عَبْدَ اللَّهِ بِالْكُلِّيَّةِ حَتَّى لا تَبْقَى عَلَيْكَ مِنْ غَيْرِ اللَّهِ بَقِيَّةٌ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Üzerinde Allah dışında birinden bir iz bulunduğu müddetçe, tam olarak Allah'ın kulu olamazsın."

(١٥٦٣٤)- [١٠/٢٧٥] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " لا تَكُونُ عَبْدَ اللَّهِ حَقًّا وَأَنْتَ لِشَيْءٍ سِوَاهُ مُسْتَرَقًّا "

Cüneyd der ki: "Sen masivâya ilgi duyduğun müddetçe, Allah'a hakiki bir kul olamazsın."

(١٥٦٣٥)- [١٠/٢٧٥] حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ مُحَمَّدٍ الإِصْطَخْرِيَّ أَبَا الأَزْهَرِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " دَخَلْتُ الْبَادِيَةَ بِعَقْدِ التَّوَكُّلِ فِي وَسَطِ السَّنَةِ فَمَضَتْ

عَلَيَّ أَيَّامٌ فَانْتَهَيْتُ إِلَى مَجْمَعِ مَاءٍ وَخُضْرَةٍ فَتَوَضَّأْتُ وَمَلأْتُ رِكْوَتِي وَقُمْتُ أَرْكَعُ فَإِذَا بِشَابٍّ قَدْ أَقْبَلَ بِزِيِّ التُّجَّارِ كَأَنَّهُ قَدْ غَدَا مِنْ بَيْتِهِ إِلَى سُوقِهِ أَوْ يَرْجِعُ مِنْ سُوقِهِ إِلَى بَيْتِهِ فَسَلَّمَ عَلَيَّ، فَقُلْتُ: الشَّابُّ مُنْ أَيْنَ؟ فَقَالَ: مِنْ بَغْدَادَ، فَقُلْتُ: مَتَى خَرَجْتَ مِنْ بَغْدَادَ؟ قَالَ: أَمْسِ، فَتَعَجَّبْتُ مِنْهُ وَكُنْتُ قَدْ مَضَتْ أَيَّامٌ حَتَّى بَلَغْتُ إِلَى ذَلِكَ الْمَوْضِعِ فَجَلَسَ يُكَلِّمُنِي وَأُكَلِّمُهُ فَأَخْرَجَ شَيْئًا مِنْ كُمِّهِ يَأْكُلُهُ، فَقُلْتُ لَهُ: أَطْعِمْنِي مِمَّا تَأْكُلُ، فَوَضَعَ فِي يَدِي حَنْظَلَةً فَأَكَلْتُهُ فَوَجَدْتُ طَعْمَهُ كَالرُّطَبِ، وَمَضَى وَتَرَكَنِي فَلَمَّا دَخَلْتُ مَكَّةَ بَدَأْتُ بِالطَّوَافِ فَجَذَبَ ثَوْبِي مِنْ وَرَائِي فَالْتَفَتُّ، فَإِذَا أَنَا بِشَابٍّ كَالشَّنِّ الْبَالِي عَلَيْهِ قِطْعَةُ عَبَاءٍ وَعَلَى عَاتِقِهِ بَعْضُهُ، فَقُلْتُ لَهُ: زِدْنِي فِي الْمَعْرِفَةِ، فَقَالَ: أَنَا الشَّابُّ الَّذِي أَطْعَمْتُكَ الْحَنْظَلَ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، ذَرَءُونَا حَتَّى إذا أَوْقَعُونَا، قَالُوا: اسْتَمْسِكْ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Niyet edip senenin ortasında çöle koyuldum. Günler geçti, sonunda bir su göleti ve yeşilliğe ulaştım. Abdest aldım, kırbamı doldurdum, namaz kılmak için kalktığımda gelmekte olan bir genç gördüm. Tüccara benziyordu, evinden çıkıp çarşıya gelmiş veya çarşıdan eve gelmiş gibi bir hali vardı. Bana selam verince: "Delikanlı nereden?" dedim. "Bağdat'tan" diye cevap verdi. "Bağdat'tan ne zaman yola çıktın?" dedim. "Dün" diye cevap verince şaşırdım, hâlbuki ben buraya varıncaya kadar günlerce yürümüştüm. Oturup benimle konuşmaya başladı. Epey konuştuk, cebinden bir şey çıkarıp yemeye başlayınca: "Yediğinden bana da ver" dedim. Elime bir karpuz koydu, yediğimde hurmaya benzettim. Sonra beni bırakıp yola koyuldu. Mekke'ye girdiğimde tavafa başladım. Biri elbisemi arkadan çekince döndüm. Baktığımda, yıpranmış bir kırbaya dönmüş bir genç, üzerinde kaba bir kumaş parçası, omzunda da başka bir parça duruyordu. Ona: "Seni tanıyamadım" deyince: "Ben sana karpuz yediren gencim" dedi. "Bu halin nedir?" deyince şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Kâsım! Bize savurdular, bizi düşürdükten sonra da «Dikkat et!» dediler."

(١٥٦٣٦)- [٢٧٥/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سُئِلَ الْجُنَيْدُ أَيُّمَا أَتَمُّ اسْتِغْرَاقُ الْعِلْمِ فِي الْوُجُودِ أَوِ اسْتِغْرَاقُ الْوُجُودِ فِي

الْعِلْمِ؟ قَالَ: " اسْتِغْرَاقُ الْعِلْمِ فِي الْوُجُودِ لَيْسَ الْعَالِمُونَ بِاللَّهِ كَالْوَاجِدِينَ لَهُ، قَالَ: وَسَأَلَهُ الْحَرِيرِيُّ عَنْ قَوْلِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾ ، قَالَ: هُوَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ تَعْلَمُ مَا أَنَا لَكَ عَلَيْهِ وَمَا لَكَ عِنْدِي، وَلا أَعْلَمُ مَا لِي عِنْدَكَ إِلا مَا أَخْبَرْتَنِي وَأَطْلَعْتَنِي عَلَيْهِ فَهَذَا مَعْنَاهُ "

Osmân b. Muhammed'in bildirdiğine göre Cüneyd'e sorup: "Hangisi daha doğrudur; ilmin vücuda dolması mı, vücudun ilimle boğulması mı?" dediler. Cüneyd dedi ki: "İlmin vücuda dolmasıdır. Allah'ı bilenler O'nu bulanlar gibi değildir."

Harîrî, ona Hz. İsa'nın : "**Sen benim içinde olanı bilirsin, ben senin içinde olanı bilmem**"[1] sözünü sordu. Cüneyd dedi ki: "Vallahi O daha iyi bilir. Sen, benim senin için neler yaptığımı bilirsin. Ben, senin yanında ne ifade ettiğimi bilmem. Senin bana bildirdiğin ve gösterdiğin şeyler dışında bilgim olmaz. Bunun mânâsı budur."

(١٥٦٣٧)- [٢٧٥/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ الطَّبَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ يَاسِينَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " الأَقْوَاتُ ثَلاثَةٌ: فَقُوتٌ بِالطَّعَامِ وَهُوَ مَوْلِدٌ لِلأَعْرَاضِ، وَقُوتٌ بِالذِّكْرِ فَهَذَا يُشْمِمُهُمُ الصِّفَاتِ، وَقُوتٌ بِرُؤْيَةِ الْمَذْكُورِ وَهُوَ الَّذِي يَفْنَى وَيَبِيدُ، قَالَ: ثُمَّ أَنْشَدَ يَقُولُ:

إِذَا كُنْتَ قُوتَ النَّفْسِ ثُمَّ هِجَرْتَهَا فَلَمْ تَلْبَثِ النَّفْسُ الَّتِي أَنْتَ قُوتُهَا

Cüneyd der ki: "Gıdalar üç türlüdür: Yemek gıdası ki bu, azalara can verir. Zikir gıdası ki bu, sıfatların kokusunu almalarını sağlar. Zikredileni görme gıdası ki, işte öldürüp ihya eden budur."

Sonra şunları mırıldanmaya başladı:

Ruhun gıdası iken terk edip gitmiş isen,
Gıdası olduğun ruh, senden sonra yaşamaz.

(١٥٦٣٨)- [٢٧٦/١٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُفِيدُ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنَا عَنْهُ، عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَبْلَ أَنْ لَقِيتُهُ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَبَلِيُّ، قَالَ: كَتَبَ الْجُنَيْدُ إِلَى

---

[1] Mâide Sur. 116

أَبِي إِسْحَاقَ الْمَارِسْتَانِيِّ: " يَا أَخِي، كَيْفَ أَنْتَ فِي تَرْكِ مُوَاصَلَةِ مَنْ عَرَّضَكَ لِلتَّقْصِيرِ، وَدَعَاكَ إِلَى النَّقْصِ وَالْفُتُورِ؟ وَكَيْفَ يَنْبَغِي أَنْ تَكُونَ مُبَايَنَتُكَ لَهُ وَهُجْرَانُكَ؟ وَكَيْفَ إِعْرَاضُ سِرِّكَ وَنُبُوُّ قَلْبِكَ وَعُزُوفُ ضَمِيرِكَ عَنْهُ؟ حَقِيقٌ عَلَيْكَ عَلَى مَا وَهَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَخَصَّكَ بِهِ مِنَ الْعِلْمِ الْجَلِيلِ وَالْمُنْزِلِ الشَّرِيفِ أَنْ تَكُونَ عَنِ الْمُقْبِلِينَ عَلَى الدُّنْيَا مُعْرِضًا وَأَنْ تَكُونَ لَهُمْ بِسِرِّكَ وَجَهْرِكَ قَالِيًا، وَأَنْ تَكُونَ لَهُمْ فِي بَلائِهِمْ إِلَى اللَّهِ شَافِعًا، فَذَلِكَ بَعْضُ حَقِّكَ لَكَ وَحَرِيٌّ بِكَ أَنْ تَكُونَ لِلْمُذْنِبِينَ ذَائِدًا، وَأَنْ تَكُونَ لَهُمْ بِفَهْمِ الْخَطَّابِ إِلَى اللَّهِ رَائِدًا وَفِي اسْتِنْفَاذِهِمْ وَافِدًا فَتِلْكَ حَقَائِقُ الْعُلَمَاءِ وَأَمَاكِنُ الْحُكَمَاءِ وَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ، وَأَعَمُّهُمْ نَفْعًا لِجُمْلَةِ خَلْقِهِ، جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنْ أَخَصِّ مَنْ أَخْلَصَهُ بِالإِخْلاصِ إِلَيْهِ وَأَقْرَبِهِمْ فِي مَحَلِّ الزُّلْفَى لَدَيْهِ أَيَحْسُنُ بِالْعَاقِلِ اللَّبِيبِ وَالْفَهِمِ الأَدِيبِ الطَّالِبِ الْمَطْلُوبِ الْمُحِبِّ الْمَحْبُوبِ الْمُكْلأِ الْمُعَلَّمِ، الْمُزَلَّفِ الْمُقَرَّبِ الْمَجَالِسِ الْمُؤَانِسِ أَنْ يُعِيرَ الدُّنْيَا طَرْفَهُ أَوْ يوَافِقَهَا بِلَحْظِهِ وَقَدْ سَمِعَ سَيِّدَهُ وَمَوْلاهُ وَهُوَ يَقُولُ لأَجَلِّ أَصْفِيَائِهِ وَسَيِّدِ رُسُلِهِ وَأَنْبِيَائِهِ: ﴿وَلا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾ ، أَفَشَاهِدٌ أَنْتَ لِفَهْمِ الْخِطَابِ وَإِمْكَانِ رَدِّ الْجَوَّابِ؟ فَتَرَكَ حَظَّهُ مِنَ اللَّهِ مِمَّا فَاتَهُ، وَمُصَافَاتُهُ وَمُكَافَأَتُهُ وَمَكَانُهُ مِنْهُ وَمُوَالاتُهُ أَنْ يُوَادَّ مَنْ لا يُوَادُّهُ أَوْ يَأْلَفَ مَنْ لا يُوَافِقُهُ، غُضَّ يَا أَخِي بَصَرَ سِرِّكَ وَبَصِيرَةَ قَلْبِكَ عَنِ الإِيمَاءِ إِلَى النَّظَرِ إِلَيْهِمْ دُونَ الْمُوَاصَلَةِ لَهُمْ وَصُنْ بِالْمَضْمُونِ مِنْ ضَمِيرِكَ عَنْ أَنْ تَكُونَ لَكَ بِالْقَوْمِ مُؤَالَفَةٌ، فَوَاللَّهِ لا وَالَى اللَّهُ مَنْ يُحَادُّهُ وَلا أَقْبَلَ عَلَى مَنْ يُبْغِضُهُ وَلا عَظَّمَ مَنْ يُعَظِّمُ مَا صَغَّرَهُ وَقَلَّلَهُ إِلا أَنْ يَنْزِعَ عَنْ ذَلِكَ فَكُنْ مِنْ ذَلِكَ عَلَى يَقِينٍ وَكُنْ لأَمَاكِنِ مَنْ أَعْرَضَ عَنِ الْحَقِّ مُسْتَهِينًا، وَبَعْدُ يَا أَخِي فَتَفَضَّلْ بِاحْتِمَالِي إِنْ غَلُظَ عَلَيْكَ مَقَالِي وَتَجَشَّمِ الصَّبْرَ عَلَى أَنْ يُوَافِقَ قَلْبُكَ مَا فِي كِتَابِي، فَإِنَّ الْمُنَاصَحَةَ وَالْمُفَاصَحَةَ خَيْرٌ مِنَ الإِغْضَاءِ مَعَ الْمُتَارَكَةِ، وَإِنِّي أَخْتِمُ كِتَابِي وَأَسْتَدْعِي جَوَابِي بِقَوْلِي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ﴾ ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا "

Abdussamed b. Muhammed el-Cebelî'nin bildirdiğine göre Cüneyd, Ebû İshâk el-Mâristanî'ye bir mektup yazıp şöyle dedi: "Kardeşim! Seni kusur işlemeye iten ve tembellik ve ihmalkârlığa davet eden biriyle bağlantıyı nasıl kesersin? Ondan nasıl uzaklaşıp ayrılırsın? Ona sırrını, kalbini ve hislerini nasıl kapatırsın?

Allah'ın sana verdiği ve özel olarak tevdi ettiği değerli ilimler ve yüce makam gereği; dünyaya yönelenlere karşı durman, gizli açık sözlerinle eleştirmen, Allah'ın karşısında imtihanlarında şefaatçi olman gerekir. Bunlar senin görevlerinden bazılarıdır. Günahkârların daha fazla günah işlemelerine sebep olman doğru olmaz. Allah'ın hitabını anlamada önder olman ve uygulamalarında gönüllü olman gerekir. Âlimlerin vazifesi, hikmet ehlinin durduğu yer budur. Allah'ın en çok sevdiği insanlar, yakınlarına ve bütün mahlûkata en çok faydası dokunandır. Allah seninle birlikte hepimizi, ihlâsla ödüllendirdiği, O'na yakın olmamız gereken yerde yakın olmayı nasip etsin.

Aklı başında olan, edebiyle anlayışlı, matlubu isteyen, mahbubu seven, muhafazakâr öğretici, yakın mukarreb ve Allah'ın meclislerinde bulunan bir insanın; dünyaya bakması, bir an dahi olsa ona meyletmesi uygun olur mu? Üstelik efendisi ve Mevla'sının, en değerli, en özel Peygamberine ve Resullerin Efendisine: "**Kendilerini sınamak için, dünya hayatının süsü olarak bol bol geçimlik verdiğimiz kimselere sakın göz dikme**"[1] demişken. Sen hitabın manidarlığını ve cevabın güzelliğini görüyor musun? O zaman Allah'ın kendisi için ayırdığı payını kaçırmış, dostluğunu, mükafatını, onun katındaki değerini terk etmiş, kendisini sevmeyeni sevmiş, kendisine dost olmayana dost olmuş olur.

Kardeşim! Sır nazarını ve kalp basiretini kıs ve onlarla bağ kurmadan onlara bakabileceğine inanma. Güvendiğin hislerini koru ve onlarla iç içe olma. Vallahi, Allah kendisine karşı çıkan ve O'nu sevmeyene karşı çıkmayana dost olmaz. O'nun küçük gördüğünü ve azalttığını yücelteni de bu düşüncelerinden vazgeçinceye kadar yüceltmez. Buna yakînin olsun, haktan ayrılanın olduğu yerden uzak dur.

Kardeşim! Sözüm sana ağır geldiyse lutfedip bana tahammül et. Kalbinin, mektubumda yazdıklarımı kabul etmesi için sıkıntıya sabret. Karşılıklı nasihat ve konuşmak, susmak ve uzaklaşmaktan hayırlıdır. Cevabını bekleyerek, "**Bizi buraya eriştiren Allah'a hamdolsun, eğer Allah bizi**

---

[1] Tâhâ Sur. 131

doğru yola iletmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık"[1] diyerek mektubuma son veriyorum. Allah Efendimiz Muhammed'e salatu selam eylesin.

(١٥٦٣٩)- [٢٧٧/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، قُلْتُ: مَتَى يَكُونُ الرَّجُلُ مَوْصُوفًا بِالْعَقْلِ؟ قَالَ: " إِذَا كَانَ لِلأُمُورِ مُمَيِّزًا وَلَهَا مُتَصَفِّحًا وَعَمَّا يُوجِبُهُ عَلَيْهِ الْعَقْلُ بَاحِثًا: يَبْحَثُ يَلْتَمِسُ بِذَلِكَ طَلَبَ الَّذِي هُوَ بِهِ أَوْلَى لِيَعْمَلَ بِهِ وَيُؤْثِرَهُ عَلَى مَا سِوَاهُ، فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ فَمِنْ صِفَتِهِ رُكُوبُ الْفَضْلِ فِي كُلِّ أَحْوَالِهِ بَعْدَ إِحْكَامِ الْعَمَلِ بِمَا قَدْ فُرِضَ عَلَيْهِ، وَلَيْسَ مِنْ صِفَةِ الْعُقَلاءِ إِغْفَالُ النَّظَرِ لِمَا هُوَ أَحَقُّ وَأَوْلَى وَلا مِنْ صِفَتِهِمُ الرِّضَا بِالنَّقْصِ وَالتَّقْصِيرِ، فَمَنْ كَانَتْ هَذِهِ صِفَتُهُ بَعْدَ إِحْكَامِهِ لِمَا يَجِبُ عَلَيْهِ مِنْ عَمَلِهِ تَرَكَ التَّشَاغُلَ بِمَا يَزُولُ وَتَرَكَ الْعَمَلَ بِمَا يَفْنَى وَيَنْقَضِي وَذَلِكَ صِفَةُ كُلِّ مَا حَوَتْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا، وَكَذَلِكَ لا يَرْضَى أَنْ يَشْغَلَ نَفْسَهُ بِقَلِيلٍ زَائِلٍ وَيَسِيرٍ حَائِلٍ يَصُدُّهُ التَّشَاغُلُ بِهِ وَالْعَمَلُ لَهُ عَنْ أُمُورِ الآخِرَةِ الَّتِي يَدُومُ نَعِيمُهَا وَنَفْعُهَا وَيَتَّصِلُ بِقَاؤُهَا، وَذَلِكَ أَنَّ الَّذِي يَدُومُ نَفْعُهُ وَيَبْقَى عَلَى الْعَامِلِ لَهُ حَظُّهُ وَمَا سِوَى ذَلِكَ زَائِلٌ مَتْرُوكٌ مَفَارِقٌ مَوْرُوثٌ يَخَافُ مَعَ تَرْكِهِ سُوءُ الْعَاقِبَةِ فِيهِ وَمُحَاسَبَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَكَذَلِكَ صِفَةُ الْعَاقِلِ لِتَصَفُّحِهِ الأُمُورَ بِعَقْلِهِ وَالأَخْذِ مِنْهَا بِأَوْفَرِهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الأَلْبَابِ﴾ ، كَذَلِكُ وَصَفَهُمُ اللَّهُ وَذَوُ الأَلْبَابِ هُمْ ذَوُ الْعُقُولِ، وَإِنَّمَا وَقَعَ الثَّنَاءُ عَلَيْهِمْ بِمَا وَصَفَهُمُ اللَّهُ بِهِ لِلأَخْذِ بِأَحْسَنِ الأُمُورِ عِنْدَ اسْتِمَاعِهَا، وَأَحْسَنُ الأُمُورِ هُوَ أَفْضَلُهَا وَأَبْقَاهَا عَلَى أَهْلِهَا نَفْعًا فِي الْعَاجِلِ وَالآجِلِ وَإِلَى ذَلِكَ نَدَبَ اللَّهُ ﷻ مَنْ عَقَلَ فِي كِتَابِهِ "

Ahmed b. Câfer b. Hâni bildiriyor: Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'e: "Kişi ne zaman akıllı diye nitelenir?" diye sordum. Şöyle dedi: "Eğer olayları temyiz edebiliyorsa, açıklayabiliyorsa ve aklın gerektirdiği şeyleri araştırıyorsa, arayıp buluyorsa. Kendisi için uygun olanı buluyor, benzerleri içinden seçip onunla amel ediyorsa akıllıdır. Eğer böyle biriyse; kendisine düşeni yaptıktan sonra, her halinde üstünlük sıfatını üstlenir. Daha doğru ve daha uygun olandan sarfı nazar etmek, akıllı insanların yapacağı bir şey değildir. Aynı şekilde; eksikliği ve kusuru kabul etmek de akıllı insanlara yakışmaz. Kendisine düşeni yaptıktan sonra bu sıfatları taşıyanlar; geçici şeylerle uğraşmayı terk eder, bitip tükenecek işleri terk eder. Dünya tarafından kuşatılanların da yapması gereken budur, o da az, geçici, basit ve yok olmaya mahkûm şeylerle uğraşmak istemez. Bu gibi şeylerin kendisini meşgul etmesine ve nimetleri devamlı, menfaati kesintisiz ve baki olan âhiret çalışmalarından alıkoymasına karşı koyar. Amiline olan menfaati ve devamlı olan, kalıcıdır. Geriye kalan ise yokluğa mahkûm olacak, bırakılacak, terk edilecek ve başkasına miras kalacaktır. Terk edilmesinin yanında, ondan dolayı hesaba çekilme korkusu da cabası.

---

[1] A'râf Sur. 43

İşte akıllı, olayları aklıyla kavrayabilmesi ve en doğru kararı vermesi sebebiyle bu sıfatı alır. Allah: "**Dinleyip de, en güzel söze uyanlar... İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği onlardır. İşte onlar akıl sahipleridir.**"[1] onları böyle niteledi. Ûlu'l-elbâb, akıl sahipleri demektir. Olayları dinleyip en güzel bir şekilde değerlendirdikleri için, Allah onları böyle niteleyip övmüştür. Olayların en güzeli, sahipleri için menfaat bakımından en faziletlisi ve hem dünyada, hem âhirette en kalıcı olanıdır. Allah Kitab'ını düşünenlere de bunu tavsiye etmiştir."

(١٥٦٤٠)- [٢٧٧/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " مَا أَخَذْنَا التَّصَوُّفَ عَنِ الْقَالِ وَالْقِيلِ، لَكِنْ عَنِ الْجُوعِ وَتَرْكِ الدُّنْيَا، وَقَطْعِ الْمَأْلُوفَاتِ، لأَنَّ التَّصَوُّفَ هُوَ صَفَاءُ الْمُعَامَلَةِ مَعَ اللَّهِ، وَأَصْلُهُ الْعُزُوفُ عَنِ الدُّنْيَا، كَمَا قَالَ حَارِثَةُ: عَزَفَتْ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا، فَأَسْهَرْتُ لِيَلِي وَأَظْمَأْتُ نَهَارِي "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Biz tasavvufu lafla öğrenmedik. Açlıkla, dünyayı terk ederek, hoşlandığımız şeyleri bırakarak öğrendik. Çünkü tasavvuf; Allah'a karşı davranışlarımızda halis olmaktır. Aslı da dünyadan yüz çevirmektir. Harise'nin dediği gibi: "Nefsimi dünyadan başka yöne çevirdim, geceleri uykusuz, gündüzleri susuz kaldım."

---

[1] Zümer Sur. 18

(١٥٦٤١)- [٢٧٨/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ لِرَجُلٍ ذَكَرَ الْمَعْرِفَةَ، فَقَالَ الرَّجُلُ: أَهْلُ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ يَصِلُونَ إِلَى تَرْكِ الْحَرَكَاتِ مِنْ بَابِ الْبِرِّ وَالتَّقَرُّبِ إِلَى اللَّهِ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: " إِنَّ هَذَا قَوْلُ قَوْمٍ تَكَلَّمُوا بِإِسْقَاطِ الأَعْمَالِ، وَهَذِهِ عِنْدِي عَظِيمَةٌ وَالَّذِي يَسْرِقُ وَيَزْنِي أَحْسَنُ حَالا مِنَ الَّذِي يَقُولُ هَذَا، وَإِنَّ الْعَارِفِينَ بِاللَّهِ أَخَذُوا الأَعْمَالَ عَنِ اللَّهِ، وَإِلَيْهِ رَجَعُوا فِيهَا وَلَوْ بَقِيتُ أَلْفَ عَامٍ لَمْ أُنْقِصْ مِنْ أَعْمَالِ الْبِرِّ ذَرَّةً، إِلا أَنْ يُحَالَ بِي دُونَهَا، وَإِنَّهُ لأَوْكَدُ فِي مَعْرِفَتِي وَأَقْوَى فِي حَالِي "

Ebû Muhammed el-Cureyrî'nin bildirdiğine göre Bir adam marifetten bahsedip, “Marifet ehli, iyilik yoluyla hareketleri terk etme ve Allah'a yaklaşma imkânını bulurlar” deyince, Cüneyd şöyle dedi: “Bu sözler, amelleri düşürmek isteyen bazı insanların söyledikleridir. Bana göre bu çok tehlikelidir, çalan ve zina eden kişi bunu söyleyenlerden daha iyi durumdadır. Allah ârifleri, amelleri Allah'tan aldılar, bin sene de kalsa bu amellerle O'na döneceklerdir. Ben, karşıma engeller çıkarılsa bile, iyiliklerden bir zerre bile eksiltemem. Bu benim marifetimin ve halimin en önemli konusudur.”

(١٥٦٤٢)- [٢٧٨/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " حَاجَةُ الْعَارِفِينَ إِلَى كَلاءَتِهِ وَرِعَايَتِهِ، قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ﴾ ، وَنُجْحُ قَضَاءِ كُلِّ حَاجَةٍ مِنَ الدُّنْيَا تَرْكُهَا وَفَتْحُ كُلِّ بَابٍ شَرِيفٍ بَذْلُ الْمَجْهُودِ، قَالَ: وَرَأَيْتُ الْجُنَيْدَ فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ: أَلَيْسَ كَلامُ الأَنْبِيَاءِ إِشَارَاتٌ عَنْ مُشَاهَدَاتٍ؟ فَتَبَسَّمَ، وَقَالَ: كَلامُ الأَنْبِيَاءِ بِنَاءٌ عَنْ حُضُورٍ، وَكَلامُ الصِّدِّيقِينَ إِشَارَاتٌ عَنْ مُشَاهَدَاتٍ، قَالَ: وَكَتَبَ الْجُنَيْدُ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: مَنْ أَشَارَ إِلَى اللَّهِ وَسَكَنَ إِلَى غَيْرِهِ ابْتَلاهُ اللَّهُ وَحَجَبَ ذِكْرَهُ عَنْ قَلْبِهِ وَأَجْرَاهُ عَلَى لِسَانِهِ، فَإِنَّهُ انْتَبَهَ وَانْقَطَعَ عَمَّنْ سَكَنَ إِلَيْهِ وَرَجَعَ إِلَى مَنْ أَشَارَ إِلَيْهِ، كَشَفَ اللَّهُ مَا بِهِ مِنَ الْمِحَنِ وَالْبَلْوَى، فَإِنْ دَامَ نَزَعَ اللَّهُ عَلَى سُكُونِهِ مِنْ قُلُوبِ الْخَلْقِ الرَّحْمَةَ عَلَيْهِ وَأُلْبِسَ لِبَاسَ الطَّمَعِ لِتَزْدَادَ مُطَالَبَتُهُ مِنْهُمْ مَعَ فُقْدَانِ الرَّحْمَةِ مِنْ قُلُوبِهِمْ، فَتَصِيرُ حَيَاتُهُ عَجْزًا وَمَوْتُهُ كَدًّا وَمَعَادُهُ أَسَفًا، وَنَحْنُ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ السُّكُونِ إِلَى غَيْرِهِ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: Ârifler, O'nun korumasına ve riâyetine muhtaçtır. Allah şöyle buyuruyor: "**De ki, geceleyin ve gündüz, sizi Rahman'dan kim koruyabilir?**"[1] Dünyadaki bütün ihtiyaçların karşılanma başarısı; onu terk etmeye bağlıdır. Her şerefli kapının açılması da; emek sarf etmekle olur."

Muhammed b. İbrâhîm bildiriyor: Cüneyd'i rüyamda gördüm. Ona: "Peygamberlerin sözleri, müşâhede işareti değil midir?" dedim. Tebessüm edip şöyle dedi: "Peygamberin sözleri, huzura binaen söylenmiştir, sıddıkların sözleri, müşâhede işaretleridir."

Bildirdiğine göre Cüneyd dostlarından birine mektup yazıp şöyle dedi: "Allah'ı işaret edip başkasına yönelen kişiye, Allah çeşitli belalar verir, zikrini kalbinden kaldırır, dilinde bırakır. Uyanıp yöneldiği kişiden ayrılırsa ve işaret ettiği zata dönerse, Allah başındaki bela ve musibetleri kaldırır. Dönmez de olduğu halde kalırsa, Allah bulunduğu yerde bulunan insanların kalplerindeki merhameti çeker. Kalplerindeki merhametin alınmasına rağmen, onlardan daha fazla istemesi için, kendisine tamahkârlık kıyafeti giydirilir. Hayatı acziyete, ölümü sürgüne ve dönüşü pişmanlığa dönüşür. Biz de başkasına sığınmaktan Allah'a sığınırız."

(١٥٦٤٣)- [٢٧٨/١٠] وَقَالَ الْجُنَيْدُ: " لَوْ أَقْبَلَ صَادِقٌ عَلَى اللَّهِ أَلْفَ أَلْفِ سَنَةٍ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهُ لَحْظَةً كَانَ مَا فَاتَهُ أَكْثَرَ مِمَّا نَالَهُ،

Cüneyd der ki: "Bir sâdık, bir milyon sene Allah'a yöneldikten sonra, bir an bile O'ndan yüz çevirse; kaçırdığı, elde ettiğinden fazla olur."

وَقَالَ رَجُلٌ لِلْجُنَيْدِ: عَلامَ يَتَأَسَّفُ الْمُحِبُّ؟ قَالَ: عَلَى زَمَانِ بَسْطٍ أَوْرَثَ قَبْضًا، أَوْ زَمَانِ أُنْسٍ أَوْرَثَ وَحْشَةً؟ وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

قَدْ كَانَ لِي مَشْرَبٌ يَصْفُو   بِرُؤْيَتِكُمْ فَكَدَّرَتْهُ يَدُ الأَيَّامِ حِينَ صَفَا "

Bir adam, Cüneyd'e: "Seven kişi hangi şeye üzülür?" diye sorunca: "Ardından darlık bırakan bolluğa ve yalnızlık bırakan ünsiyete" karşılığını verip şu beyitleri söyledi:

---

[1] Enbiyâ Sur. 42

Sizi görünce duru akan pınarım vardı
Durulunca günlerin eli onu bulandırdı.

(١٥٦٤٤)- [٢٧٩/١٠] كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَأَخْبَرَنِي عَنْهُ يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَوَّاسُ،، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ ﷻ يُخْلِصُ إِلَى الْقُلُوبِ مِنْ بِرِّهِ حَسْبَ مَا خَلُصَتِ الْقُلُوبُ بِهِ إِلَيْهِ مِنْ ذِكْرِهِ، فَانْظُرْ مَاذَا خَالَطَ قَلْبَكَ؟ "

Cüneyd der ki: “Kalpler kendisini ihlâsla zikrettikçe Allah da kalplere kendi lütfundan daha da ihlâs katar. Bu nedenle kalbini kimlerle paylaştığına dikkat et.”

(١٥٦٤٥)- [٢٧٩/١٠] كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَأَخْبَرَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: " يَا ذَاكِرَ الذَّاكِرِينَ بِمَا بِهِ ذَكَرُوهُ، وَيَا بَادِئَ الْعَارِفِينَ بِمَا بِهِ عَرَفُوهُ، وَيَا مُوَفِّقَ الْعَامِلِينَ لِصَالِحِ مَا عَمِلُوهُ، مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَكَ إِلا بِإِذْنِكَ، وَمَنْ ذَا الَّذِي يَذْكُرُكَ إِلا بِفَضْلِكَ "

Cüneyd der ki: “Ey zakirlerin zikrettiğini zikreden Mezkûr! Ey âriflerin bildiğini açıklayan Marûf! Ey âbidleri en iyi ibadete muvaffak eden! Senin huzurunda senin iznin olmadan kim şefaat edebilir? Sen lütfetmedikçe seni kim zikredebilir?”

(١٥٦٤٦)- [٢٧٩/١٠] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ وَكَتَبَ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَخْلَصَ لِنَفْسِهِ صَفْوَةً مَنْ خَلَقَهُ وَخَصَّهُمْ بِالْعِلْمِ وَالْمَعْرِفَةِ بِهِ فَاسْتَعْمَلَهُمْ بِأَحَبِّ الأَعْمَالِ إِلَيْهِ وَأَقْرَبِهَا مِنَ الزُّلْفَى لَدَيْهِ، وَبَلَّغَهُمْ مِنْ ذَلِكَ الْغَايَةَ الْقُصْوَى وَالذِّرْوَةَ الْمُتَنَاهِيَةَ الْعُلْيَا، وَبَعْدُ فَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَرْكِ الالْتِفَاتِ إِلَى كُلِّ حَالٍ مَاضِيَةٍ، فَإِنَّ الالْتِفَاتَ إِلَى مَا مَضَى شُغْلٌ عَمَّا يَأْتِي مِنَ الْحَالَةِ الْكَائِنَةِ وَأُوصِيكَ بِتَرْكِ الْمُلاحَظَةِ لِلْحَالِ الْكَائِنَةِ وَبِتَرْكِ الْمُنَازَلَةِ لَهَا بِجَوَلانِ الْهِمَّةِ لِمُلْتَقَى الْمُسْتَقْبَلِ مِنَ الْوَقْتِ الْوَارِدِ بِذِكْرِ مَوْرِدِهِ وَنَسَقِ ذِكْرِ مَوْجِدِهِ، فَإِنَّكَ إِذَا كُنْتَ هَكَذَا كُنْتَ تَذْكُرُ مَنْ هُوَ أَوْلَى وَلا تَضُرُّكَ رُؤْيَةُ الأَشْيَاءِ، وَأُوصِيكَ بِتَجْرِيدِ الْهَمِّ وَتَفْرِيدِ الذِّكْرِ وَمُخَالَصَةِ الرَّبِّ بِذَلِكَ كُلِّهِ، وَاعْمَلْ عَلَى تَخْلِيصِ هَمِّكَ مِنْ هَمِّكَ لِهَمِّكَ، وَاطْلُبِ الْخَالِصَ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ بِقَلْبِكَ، وَكُنْ حَيْثُ يَرَاكَ لِمَا يُرَادُ لَكَ، وَلا تَكُنْ حَيْثُ يُرَادُ لَكَ لِمَا تُرِيدُ لِنَفْسِكَ، وَاعْمَلْ عَلَى مَحْوِ شَاهِدِكَ مِنْ شَاهِدِكَ حَتَّى يَكُونَ الشَّاهِدُ عَلَيْكَ شَاهِدًا لَكَ بِمَا

يَخْلُصُ مِنْ شَاهِدِكَ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ إِنْ كُنْتَ كُلَّكَ لَهُ كَانَ لَكَ بِكُلِّ الْكُلِّ فِيمَا تُحِبُّهُ مِنْهُ، فَكُنْ مُؤْثِرًا لَهُ بِكُلِّ مَنِ انْبَسَطَ لَهُ مِنْكَ، وَمِنْهُ بَدَا لَكَ وَمِنْهُ بِهِ يَبْسُطُ عَلَيْكَ مَا لا يُحِيطُ بِهِ عِلْمُكَ، وَلا تَبْلُغُ إِلَى أَمَانِيكَ وَآمَالِكِ، وَإِذَا بُلِيتَ بِمُعَاشَرَةِ طَائِفَةٍ مِنَ النَّاسِ فَعَاشِرْهُمْ عَلَى مَقَادِيرِ أَمَاكِنِهِمْ وَكُنْ مُشْرِفًا عَلَيْهِمْ بِجَمْيلِ مَا آتَاكَ اللَّهُ وَفَضَّلَكَ بِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ وَصَحبِهِ وَسَلَّمَ "

Cüneyd dostlarından birine mektup yazıp şöyle dedi: "Kullarından kendine mahsus dostlar seçen ve onlara kendisi ile ilgili ilim ve marifet bahşeden Allah'a hamdolsun. Onları kendisine yaklaştıracak en güzel işlerde istihdam etmiş ve onları en yüce hedefe ve en yüksek zirveye kavuşturmuştur.

Diyorum ki; geçmişte olup biten hallere dönüp bakmamanı tavsiye ediyorum. Zira içinde bulunduğumuz yerden dönüp geçmişe bakmak, boş işlerle iştigal etmektir. Ayrıca içinde bulunduğun hale aldanmamanı tavsiye ediyorum. Virdinle zikrederek ve mevcudiyetini bilerek yaşadığın anı bırakıp, geleceği karşılamak uğruna haline güvenip görevini aksatma. Eğer böyle olursan, evla olam zikretmiş ve eşyayı görmekten zarar görmemiş olursun. Dertleri ayırıp, Rabbe karşı bütün samimiyetinle kendini zikre vermeni tavsiye ederim. Vazifeni, diğer vazifelerinden ayırıp kendine vazife edinmelisin. Allah'tan halis bir şekilde zikretme imkânı iste. Seni görmesi gereken yerde ol. Kendin için istediğin yerde olma. Seni müşâhede edene karşı şahitlik edecek günahlarını silmek için çalış. Böylece, seni müşâhede edene samimiyetini göster ve aleyhine şahitlik edecek olan, lehine şahitlik etsin. Bil ki, sen her şeyinle O'nun olursan, O sevdiğin her şeyin tamamını sana verir. Elinden gelen ve sana bahşettiği her şeyle O'nu üstün tutarsan; aklınla kavrayamayacağın, hayallerinin ve arzularının ulaşamayacağı şeyleri senin önüne serer. Bazı insanlarla birlikte yaşama musibetiyle karşılaşırsan, imkânları ölçüsünde muaşeret et. Onları Allah'ın sana verdiği ve lütfettiği güzelliklerle karşıla. Ümmi Peygamber Efendimiz Muhammed'e, onun âl ve ashabına salatü selam olsun."

(١٥٦٤٧)- [١٠/٢٨٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَسُئِلَ عَنِ الرِّضَا؟ فَقَالَ: " سَأَلْتُمْ عَنِ الْعَيْشِ الْهَنِيءِ، وَقُرَّةِ الْعَيْنِ، مَنْ كَانَ عَنِ اللَّهِ رَاضِيًا، قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ: أَهْنَأُ الْعَيْشِ عَيْشُ الرَّاضِينَ عَنِ اللَّهِ، فَالرِّضَا اسْتِقْبَالُ مَا نَزَلَ مِنَ الْبَلاءِ بِالطَّاقَةِ وَالْبِشْرِ وَانْتِظَارِ مَا لَمْ يَنْزِلْ مِنْهُ بِالتَّفَكُّرِ وَالاعْتِبَارِ وَذَلِكَ أَنَّ رَبَّهُ عِنْدَهُ أَحْسَنُ صُنْعًا بِهِ، وَأَرْحَمُ بِهِ وَأَعْلَمُ بِمَا يُصْلِحُهُ، فَإِذَا نَزَلَ الْقَضَاءُ لَمْ يَكْرَهْهُ وَكَانَ ذَلِكَ إِرَادَتَهُ، مُسْتَحْسِنًا ذَلِكَ الْفِعْلَ مِنْ رَبِّهِ، فَإِذَا عَدَّ مَا نَزَلَ بِهِ إِحْسَانًا مِنَ اللَّهِ ﷾ فَقَدْ رَضِيَ، فَالرِّضَا هُوَ الإِرَادَةُ مَعَ الاسْتِحْسَانِ أَنْ يَكُونَ مَرِيدًا لِمَا صَنَعَ مُحِبًّا رَاضِيًا عَنِ اللَّهِ بِقَلْبِهِ "

Muhammed b. Ali b. Hubeyş'in bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed'e rızayı sorduklarında şöyle dedi: “Huzurlu hayatı ve gözün nurunu; yani Allah'tan hoşnud olanı sordunuz. İlim ehlinden biri der ki: En huzurlu hayat, Allah'tan hoşnutların hayatıdır. Rıza nail olan belaları, güçlü bir şekilde, güler yüzle ve O'ndan gelecek olanı, tefekkür ve ibretle dört gözle beklemektir. Rabbinin katında olduğunu, her şeyi kendisinden daha iyi yaptığını, daha merhametli olduğunu ve kendisi için en uygun olanı daha iyi bildiğini düşünmektir. Kader anı geldiğinde ondan rahatsız olmaz, bu onun iradesidir, o işi Rabbinden hoş bir şekilde karşılar. Eğer başına geleni Allah'tan ihsan olarak kabul ederse, razı olur. Rıza hoş karşılamakla birlikte istemektir. Yaptığını istemeli, sevmeli ve bütün kalbiyle Allah'tan razı olmalıdır.”

(١٥٦٤٨)- [١٠/٢٨٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ وَكَتَبَ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ كِتَابًا، يَقُولُ فِيهِ: " إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ لا يُخَلِّي الأَرْضَ مِنْ أَوْلِيَائِهِ، وَلا يُعَرِّيهَا مِنْ أَحِبَّائِهِ لِيَحْفَظَ بِهِمْ مَنْ جَعَلَهُمْ سَبَبًا لِحِفْظِهِ وَيَحْفَظَ بِهِمْ مَنْ جَعَلَهُمْ سَبَبًا لِكَوْنِهِ وَأَنَا أَسْأَلُ الْمَنَّانَ بِفَضْلِهِ وَطَوْلِهِ أَنْ يَجْعَلَنَا وَإِيَّاكَ مِنَ الأُمَنَاءِ عَلَى سِرِّهِ الْحَافِظِينَ لِمَا اسْتُحْفِظُوهُ مِنْ جَلِيلِ أَمْرِهِ تَجْمِيلا مِنْهُ لَنَا بِأَعْظَمِ الرُّتَبِ وَإِشْرَافًا بِنَا عَلَى كُلِّ ظَاهِرٍ وَمُحْتَجِبٍ، وَقَدْ رَأَيْتُ اللَّهَ تَعَالَى وَتَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ زَيَّنَ بَسِيطَ أَرْضِهِ وَفَسِيحَ سَعَةِ مُلْكِهِ بِأَوْلِيَائِهِ وَأُولِي الْعِلْمِ بِهِ، وَجَعَلَهُمْ أَبْهَجَ لامِعٍ سَطَعَ نُورُهُ، وَعَنَّ لِقُلُوبِ الْعَارِفِينَ ظُهُورُهُ، وَهُمْ أَحْسَنُ زِينَةً مِنَ السَّمَاءِ الْبَهِجَةِ بِضِيَاءِ نُجُومِهَا وَنُورِ شَمْسِهَا وَقَمَرِهَا، أُولَئِكَ أَعْلامٌ لِمَنَاهِجِ سَبِيلِ هِدَايَتِهِ، وَمَسَالِكِ طُرُقِ الْقَاصِدِينَ إِلَى طَاعَتِهِ، وَمَنَارُ

نُورٍ عَلَى مَدَارِجِ السَّاعِينَ إِلَى مُوَافَقَتِهِ وَهُمْ أَبْيَنُ فِي مَنَافِعِ الْخَلِيقَةِ أَثَرًا وَأَوْضَحُ فِي دِفَاعِ الْمَضَّارِ عَنِ الْبَرِيَّةِ خَيْرًا مِنَ النُّجُومِ الَّتِي بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ يُهْتَدَى، وَبِأَثَرِهَا عِنْدَ مُلْتَبِسِ الْمَسَالِكِ يُقْتَدَى، لأَنَّ دِلالاتِ النُّجُومِ تَكُونُ بِهَا نَجَاةُ الأَمْوَالِ وَالأَبْدَانِ، وَدِلالاتُ الْعُلَمَاءِ بِهَا تَكُونُ سَلامَةُ الأَدْيَانِ وَشَتَّانَ مَا بَيْنَ مَنْ يَفُوزُ بِسَلامَةِ دِينِهِ وَبَيْنَ مَنْ يَفُوزُ بِسَلامَةِ دُنْيَاهُ وَبَدَنِهِ "

Cüneyd b. Muhammed, dostlarından birine bir mektup yazıp şöyle dedi: "Allah, yeryüzünü evliyasız bırakmaz, sevdiklerinden mahrum etmez. Onlarla kendi hakkını koruyanları korur ve kâinatın yaratılış sebebi kıldığı kişileri muhafaza eder. Mennan olanın fazlu kereminden ve zenginliğinden, bizi ve seni bu sırrının güvencelerinden, kendilerine emanet edilen yüce emirleri muhafaza edenlerden kılmasını dilerim. O'ndan bize bir güzellik yapmasını, en yüce rütbelerle, açık ve gizli her şeyle şereflendirmesini temenni ederim.

Esmâsı mukaddes olan Allah'ın, yeryüzünü ve geniş mülkünü evliyalarla ve kendi ilmiyle uğraşanlarla süslediğini görüyorum. Onları parıldattı, nurunu yansıttı, âriflerin kalplerine varlığını yerleştirdi. Onlar, yıldızlarının parlaklığı, güneşinin ve mehtabının aydınlığına rağmen parlak gökyüzünden daha güzel bir süstür. Onlar, hidâyetinin yollarına götüren işaretlerdir, ibadetini amaçlayanların tuttukları yoldur, onun rızasına koşanların basamaklarını aydınlatan fenerlerdir. Onlar mahlûkata en fazla faydalı olanlar, vahşi tehlikeleri en iyi defedenlerdir. Kara ve deniz karanlıklarında yol bulmaya yarayan ve yolunu kaybedenlerin yollarını bulmasını sağlayan yıldızlardan daha hayırlıdırlar. Çünkü yıldızların yol göstermesi, beden ve malların bulunmasına faydalı olur, âlimlerin yol göstermesi ise dinlerin selametine faydalı olur. Dinini bulanlarla, dünyasını ve bedenini bulanlar arasında dağlar kadar fark vardır."

(١٥٦٤٩)- [٢٨١/١٠]، سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمَحَبَّةِ، أَمِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ أَمْ مِنْ صِفَاتِ الأَفْعَالِ؟، فَقَالَ: " إِنَّ مَحَبَّةَ اللَّهِ لَهَا تَأْثِيرٌ فِي مَحْبُوبِهِ بَيِّنٌ فَالْمَحَبَّةُ

نَفْسُهَا مِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ وَلَمْ يَزَلِ اللَّهُ تَعَالَى مُحِبًّا لأَوْلِيَائِهِ وَأَصْفِيَائِهِ، فَأَمَّا تَأْثِيرُهَا فِيمَنْ أَثَّرَتْ فِيهِ، فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ صِفَاتِ الأَفْعَالِ، فَاعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ لِلصَّوَابِ "

Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed al-Bağdâdî'nin bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed'e: “Muhabbet, zati sıfatlardan mı yoksa fiili sıfatlardan mı?” diye sorduklarında şöyle dedi: “Allah sevgisinin, sevene açık bir etkisi vardır. Muhabbetin kendisi zati sıfatlardandır. Allah, evliya ve asfiyayı sever. Fakat sevene tesir etmesi fiili sıfatlardandır. Bunu iyi öğren, Allah seni doğruya iletsin.”

(١٥٦٥٠)- [٢٨١/١٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " اعْلَمْ أَنَّهُ إِذَا عَظُمَتْ فِيكَ الْمَعْرِفَةُ بِاللَّهِ وَامْتَلأَ مِنْ ذَلِكَ قَلْبُكَ، وَانْشَرَحَ بِالانْقِطَاعِ إِلَيْهِ صَدْرُكَ وَصَفَا لَذِكْرِهِ فُؤَادُكَ وَاتَّصَلَ بِاللَّهِ فَهْمُكَ، ذَهَبَتْ آثَارُكَ وَامْتُحِيَتْ رُسُومُكَ وَاسْتَضَاءَتِ بِاللَّهِ عُلُومُكَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَبْدُو لَكَ عِلْمُ الْحَقِّ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: “Şunu bil ki; sende Allah marifeti geliştikçe, kalbin bununla doldukça, her şeyden bağını keserek göğsün ferahladıkça, Allah'ı zikretmek için gönlün yoğunlaştıkça ve her şeyinle Allah'ı anladıkça; senin varlığın yok olur, şekillerin silinir, bilgilerin Allah ile aydınlanır. İşte o zaman hakikat bilgisi sana görünür.”

(١٥٦٥١)- [٢٨١/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْمُنْعِمِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدِ بْنَ الأَعْرَابِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْعَطَّارَ، يَقُولُ: حَضَرْتُ الْجُنَيْدَ أَبَا الْقَاسِمِ عِنْدَ الْمَوْتِ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا، قَالَ: وَكَانَ قَاعِدًا يُصَلِّي وَيثْنِي رِجْلَهُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ، فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى خَرَجَتِ الرُّوحُ مِنْ رِجْلِهِ، فَثَقُلَتْ عَلَيْهِ حَرَكَتُهَا فَمَدَّ رِجْلَيْهِ فَرَآهُ بَعْضُ أَصْدِقَائِهِ مِمَّنْ حَضَرَ ذَلِكَ الْوَقْتَ، يُقَالُ لَهُ: الْبَسَّامِيُّ، وَكَانَتْ رِجْلا أَبِي الْقَاسِمِ تَوَرَّمَتَا، فَقَالَ: مَا هَذَا يَا أَبَا الْقَاسِمِ؟، قَالَ: " هَذِهِ نِعَمُ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ، قَالَ لَهُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيُّ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ لَوِ اضْطَجَعْتَ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، هَذَا وَقْتُ مِنَّةٍ، اللَّهُ أَكْبَرُ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ حَالُهُ حَتَّى مَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ "

Ebû Bekr el-Attâr bildiriyor: Cüneyd Ebu'l-Kâsım ölüm döşeğinde iken, birkaç dostumuzla beraber yanındaydım. Oturmuş namaz kılıyordu, secde edeceği zaman ayağını büküyordu. Ayağında hâl kalmayıncaya kadar böyle devam etti. Sonra ayağının hareketi ağırlaştı. İki ayağını uzattı. Arkadaşlarından, el-Bessâmî diye bilinen birisi bunu fark etti. Ebu'l-Kâsım'ın ayakları şişmişti. Ona: "Bu nedir ey Ebu'l-Kâsım?" deyince, "Bu Allah'ın nimetidir, Allahu ekber" dedi. Namazını bitirince Ebû Muhammed el-Cureyrî: "Ey Ebu'l-Kâsım! Keşke uzansan" deyince, Cüneyd: "Ey Ebû Muhammed! Bu minnet zamanıdır, Allahu ekber" dedi. Ölünceye kadar öylece kaldı. Allah rahmet etsin."

Şeyh der ki: Cüneyd şer'i ilimleri iyi bilen birisiydi. Kendisinde geleneksel eserleri anlama ve orijinal yazılmış fikirleri vardır. Eserlerin hakikatlerini yerine getirmek onu rivâyet ve nakilleri araştırmaktan alıkoyardı. Rivayet ettiği bazı hadisler:

Takrîb 2482

(١٥٦٥٣)- [٢٨٢/١٠] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فذَشَكَا إِلَيْهِ الضِّيقَ، فَعَلَّمَهُ وَقَالَ: قُلِ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْكَ مَا هُوَ لَكَ وَأَسْتَعِيذُكَ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ يُسْخِطُكَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَفَاءِ الصَّفَاءِ صَفَاءً أَنَالُ بِهِ مِنْكَ شَرَفَ الْعَطَاءِ، اللَّهُمَّ وَلا تَشْغَلْنِي شُغْلَ مَنْ شَغَلَهُ عَنْكَ مَا أَرَادَ مِنْكَ إِلا أَنْ يَكُونَ لَكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ يَذْكُرُكَ ذِكْرَ مَنْ لا يُرِيدُ بِذَاكِرِهِ مِنْكَ إِلا مَا هُوَ لَكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ غَايَةَ قَصْدِي إِلَيْكَ مَا أَطْلُبُهُ مِنْكَ، اللَّهُمَّ أَمْلأْ قَلْبِي بِكَ فَرَحًا وَلِسَانِي لَكَ ذِكْرًا وَجَوَارِحِي فِيمَا يُرْضِيكَ شُغْلا، اللَّهُمَّ امْحُ عَنْ قَلْبِيَ كُلَّ ذِكْرٍ إِلا ذِكْرَكَ، وَكُلَّ حُبٍّ إِلا حُبَّكَ، وَكُلَّ وُدٍّ إِلا وُدَّكَ، وَكُلَّ خَوْفٍ إِلا خَوْفًا مِنْكَ، وَكُلَّ رَغْبَةٍ إِلا إِلَيْكَ، وَكُلَّ رَهْبَةٍ إِلا لَكَ، وَكُلَّ سُؤَالٍ إِلا مِنْكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ يُعْطِي لَكَ، وَلَكَ يَمْنَعُ، وَبِكَ يَسْتَعِينُ، وَإِلَيْكَ يَلْجَأُ، وَبِكَ يَتَعَزَّزُ، وَلَكَ يَصْبِرُ، وَبِحُكْمِكَ يَرْضَى، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ يَقْصِدُ إِلَيْكَ قَصْدَ مَنْ لا رُجُوعَ لَهُ إِلا إِلَيْكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِضَائِي بِحُكْمِكَ فِيمَا ابْتَلَيْتَنِي فِي كُلِّ وَقْتٍ مُتَّصِلا غَيْرَ مُنْفَصِلٍ، وَاجْعَلْ صَبْرِي لَكَ عَلَى طَاعَتِكَ صَبْرَ مَنْ لَيْسَ لَهُ عَنِ الصَّبْرِ صَبْرٌ إِلا الْقِيَامَ بِالصَّبْرِ، وَاجْعَلْ تَصَبُّرِي عَمَّا يُسْخِطُكَ فِيمَا نَهَيْتَنِي عَنْهُ تَصَبُّرَ مَنِ اسْتَغْنَى عَنِ الصَّبْرِ بِقُوَّةِ الْعِصْمَةِ مِنْكَ لَهُ، اللَّهُمَّ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يَسْتَعِينُ بِكَ اسْتِعَانَةَ مَنِ اسْتَغْنَى بِقُوَّتِكَ عَنْ جَمِيعِ خَلْقِكَ، اللَّهُمَّ وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يَلْجَأُ إِلَيْكَ مَنْ لا مَلْجَأَ لَهُ إِلا إِلَيْكَ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ

يَتَعَزَّى بِعَزَائِكَ وَيَصْبِرُ لِقَضَائِكَ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، اللَّهُمَّ وَكُلُّ سُؤَالٍ سَأَلْتُهُ فَعَنْ أَمْرٍ مِنْكَ لِي بِالسُّؤَالِ، فَاجْعَلْ سُؤَالِي لَكَ سُؤَالَ مَحَابِّكَ، وَلا تَجْعَلْنِي مِمَّنْ يَتَعَمَّدُ بِسُؤَالِهِ مَوَاضِعَ الْحُظُوظِ، بَلْ يَسْأَلُ الْقِيَامَ بِوَاجِبِ حَقِّكَ "

Ali b. Hârûn b. Muhammed'in bildirdiğine göre bir adam Cüneyd b. Muhammed'e gelip sıkıntıdan şikâyet edince, ona şöyle dua etmesini öğretti: "Allahım! Sana ait olanı senden istiyorum, seni kızdıracak her şeyden sana sığınıyorum. Allahım! Senden halis bağış şerefine nail olacağım halisin halisini istiyorum. Allahım! Bana, senden istediğiyle meşgul olup, senin verdiğin yüzünden seni unutanlara verdiğin meşguliyeti verme. Allahım! Beni, zikrederken zikrettiğinden, senden başka bir şey istemeyen zâkirlerden kıl. Allahım! Senden istediğimi, sana varmak için son amacım kıl. Allahım! Kalbimi senin sevincinle doldur, dilimi senin zikrinle meşgul et, bütün organlarımı senin razı olacağın işlerle meşgul et. Allahım! Kalbimde senin dışındaki bütün düşünceleri, senin sevgin dışındaki bütün sevgileri, senin dostluğun dışındaki bütün dostlukları, senin korkun dışındaki bütün korkuları, senin arzun dışındaki bütün arzuları, senin saygın dışındaki bütün saygıları sil, beni senden başka hiç kimseye muhtaç etme. Allahım! Beni, senin için verenlerden, senin için vermeyenlerden, senden yardım isteyenlerden, sana sığınanlardan, senden özür dileyenlerden, senin için sabredenlerden ve senin hükmüne razı olanlardan kıl. Allahım! Beni; seni amaçlayıp, senden başka gidecek yeri olmayanlardan kıl. Allahım! Senin mübtela ettiğin hükme karşı memnuniyetimi her zaman, kesintisiz ve devamlı kıl. Bana; sabretmeye sabretmekten başka çaresi olmayanlar gibi, ibadet etmeye sabretmeyi nasib et. Yasakladığın ve seni kızdıracak şeylerden uzak kalmaya, sana olan güçlü bağı sebebiyle sabretmeye ihtiyaç duymayacak derecede dayanabilenlerin dayanma gücünü nasip et. Allahım! Beni; senin kudretine dayanıp, bütün mahlûkattan müstağni kalarak sadece senden yardım isteyenlerden kıl. Allahım! Beni, senden başka sığınacak yeri olmayan sığınmacılardan eyle. Beni, var olduğum müddetçe senin verdiğin dayanma gücüyle dayananlardan ve hükmüne sabredenlerden eyle. Allahım! Senden istediğim her şeyi, sen bana istememi emrettiğin için istedim. Senden isteğimi seni sevenlerin isteğinden kabul et. Duasıyla bir şey amaçlayanlardan eyleme, aksine senin emrini yerine getirmek için dua edenlerden kabul et."

(١٥٦٥٤)- [٢٨٣/١٠] أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ وَهُوَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: " الْحَمْدَ لِلَّهِ إِلَهِي حَمْدًا كَإِحْصَاءِ عِلْمِكَ حَمْدًا يَرْقَى إِلَيْكَ عَلَى الأَلْسِنَةِ الطَّاهِرَةِ مُبَرَّأً مِنْ زَيْغٍ وَتُهْمَةٍ، مُعَرًّى مِنَ الْعَاهَاتِ وَالشُّبُهَاتِ قَائِمًا فِي عَيْنِ مَحَبَّتِكَ بِحَنِينِ صِدْقِ إِخْلاصِهِ، لِيَكُونَ نُورُ وَجْهِكَ الْعَظِيمِ غَايَتَهُ وَقُدُسَ عَظَمَتِكَ نِهَايَتَهُ، لا يَسْتَقِرُّ إِلا عِنْدَ مَرْضَاتِكَ، خَالِصًا بِوَفَاءِ إِرَادَتِكَ نُصْبَ إِرَادَتِكَ حَتَّى يَكُونَ لِمَحَامِدِكَ سَائِقًا قَائِدًا، إِلَهِي لَيْسَ فِي أُفُقِ سَمَوَاتِكَ وَلا فِي قَرَارِ أَرْضِكَ فِي فَسَحَاتِ أَقَالِيمِهَا مَنْ يُحِبُّ أَنْ يَحْمَدَ غَيْرَكَ، إِذْ أَنْتَ مُنْشِئُ الْمُنْشَآتِ لا تَعْرِفُ شَيْئًا إِلا مِنْكَ، وَكَيْفَ لا تَعْرِفُكَ الأَشْيَاءُ وَلَمْ يُقِرَّ الْخَلْقُ إِلا لَكَ وَبَدْؤُهُ مِنْكَ وَأَمْرُهُ إِلَيْكَ وَعَلانِيَتُهُ وَسِرُّهُ مُحْصًى فِي إِرَادَتِكَ، فَأَنْتَ الْمُعْطِي وَالْمَانِعُ، وَقَضَاؤُكَ الضَّارُّ وَالنَّافِعُ، وَحِلْمُكَ يُمْهِلُ خَلْقَكَ، وَقَضَاؤُكَ يَمْحُو مَا تَشَاءُ مِنْ قَدَرِكَ تُحْدِثُ مَا شِئْتَ أَنْ تُحْدِثَهُ وَتَسْتَأْثِرُ بِمَا شِئْتَ أَنْ تَسْتَأْثِرَهُ، وَتَخْلُقُ مَا أَنْتَ مُسْتَغْنٍ عَنْ صُنْعِهِ، وَتَصْنَعُ مَا يَبْهَرُ الْعُقُولَ مِنْ حُسْنِ حِكْمَتِهِ، لا تُسْأَلُ عَمَّا تَفْعَلُ لَكَ الْحُجَّةُ فِيمَا تَفْعَلُ، وَعِنْدَكَ أَزِمَّةُ مَقَادِيرِ الْبَشَرِ، وَتَصَارِيفِ الدُّهُورِ، وَغَوَامِضِ سِرِّ النُّشُورِ، وَمِنْكَ فَهْمُ مَعْرِفَةِ الأَشْخَاصِ النَّاطِقَةِ بِتَفَرِّيدِكَ لا يَغِيبُ عَنْكَ مَا فِي أَكِنَّةِ سَرَائِرِ الْمُلْحِدِينَ، وَلا يَتَوَارَى عَنْ عِلْمِكَ اكْتِسَابُ خَوَاطِرِ الْمُبْطِلِينَ، وَلا يَهِيمُ فِي قَضَائِكَ إِلا الْجَاهِلُونَ، وَلا يَغْفُلُ عَنْ ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ إِلا الْغَافِلُونَ، وَلا تَحْتَجِبُ عَنْكَ وَسَاوِسُ الصُّدُورِ وَلا وَهْمُ الْهَوَاجِسِ، وَلا إِرَادَةُ الْهِمَمِ، وَلا عُيُونُ الْهِمَمِ الَّتِي تُخْرِجُ بَصَائِرَ الْقُلُوبِ، إِلَهِي فَكَيْفَ أَنْظُرُ إِنْ نَظَرْتُ إِلا إِلَى رَحْمَتِكَ؟ وَإِنْ غَضَضْتَ فَعَلَيَّ نِعَمُكَ، فَمِنْ فَضْلِكَ جَعَلْتَ حُكْمَكَ يَحْتَمِلُ عَلَى عَطْفِكَ، وَمِنْ فَضْلِكَ جَعَلْتَ نِعَمَكَ تَعُمُّ جَمِيعَ خَلْقِكَ فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ مَا لا يَمْلِكُ غَيْرُكَ مِمَّا تَعْلَمُهُ، يَا وَهَّابُ يَا فَعَّالُ لِمَا يُرِيدُ، وَاجْعَلْنِي مِنْ خَاصَّةِ أَوْلِيَائِكَ يَا خَيْرَ مَدْعُوٍّ وَأَكْرَمَ رَاحِمٍ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ "

Abdurrahmân b. Ahmed'in bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed şöyle dua ediyor: Allah'a hamd olsun. İlmini kapsayan, temiz dillerle sana yükselen, her türlü riyâ ve ithamdan beri, bütün afetlerden ve şüphelerden sıyrılmış, senin muhabbetinin içinde, ihlâs dürüstlüğünün aşkıyla duran bir hamd ile hamd olsun. Zatının yüce nuru gayesi olsun, senin azametinin kutsallığı son noktası olsun. Senin rızanın dışında hiçbir yerde karar kılmasın. Senin iradenin ifasına has, iradene feda olsun. Seni hamd edenlere lider olup çığır açsın. İlahi! Senin semanın ufkunda ve yerinin yüzeyinde, onun geniş iklimlerinde, senden başka hamd edilmeyi seven kimse yoktur. Zira sen, var olanları var edensin. Her şey senden bilinir. Böyleyken her şey seni nasıl tanımasın, mahlûkat nasıl sana sığınmasın!? Başlangıcı sensin, bütün işler senin elindedir. Gizli ve açık ne varsa senin iradende kayıtlı. Veren de, tutan da sensin. Fayda ve zarar veren senin kararın. Rahmetin kullarının hesabını erteliyor. Kararın, istediğin yazıyı siliyor. Yaratmak istediğinde, istediğini yaratırsın, istediğini tercih edersin. Yapmak istediğini yaratırsın. Hikmetinin güzelliğiyle akıllara durgunluk verecek şeyler yaparsın. Yaptığını kimse sana sormaz. Yaptığın her şeyin bir hikmeti vardır. Beşerin ipleri, zamanın tasarrufu ve tekrar dirilmenin gizemlerinin esrarı sendedir. Senin birliğini dile getiren şahısları tanıma marifeti sendendir. Mülhidlerin içindeki sırlar senin için gizli kalmaz. Bozguncuların planladıkları kötülükler senin bilginden kurtulamaz. Senin takdirine cahiller dışında kimse şaşırmaz. Senin şükründen ve zikrinden ancak gafiller gafil kalır. Gönüllerdeki vesveseler, akıllardaki şüpheler, beyinlerdeki kararlar ve kalplerin basiretini çıkaran niyetler senden gizli kalmaz. İlahi! Senin rahmetinden başka bir yere nasıl bakayım. Gözlerimi kapatsam da nimetlerin üzerime yağıyor. Fazlu kereminle, kararını merhametine bağlı olarak veriyorsun. Fazlu kereminle, nimetlerini bütün kullarına dağıttın. Bana senin katından, senden başkasının sahip olamayacağı bilgiler nasib et. Ey Vehhâb! Ey istediğini yaptıran! Beni has evliyalarından kıl. Ey dua edilenlerin en hayırlısı! En cömert rahmet sahibi, sen her şeye kadirsin."

(١٥٦٥٥)- [١٠/٢٨٣] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " اعْلَمْ أَنَّ الْمُنَاصَحَةَ، مِنْكَ لِلْخَلْقِ وَالإِقْبَالَ عَلَى مَا هُوَ أَوْلَى بِكَ فِيكَ وَفِيهِمْ أَفْضَلُ الأَعْمَالِ لَكَ فِي حَيَاتِكَ وَأَقْرَبُهَا إِلَى أَوْلِيَائِكَ فِي وَقْتِكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ أَفْضَلَ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً وَأَعْظَمَهُمْ دَرَجَةً فِي كُلِّ وَقْتٍ وَزَمَنٍ وَفِي كُلِّ مَحَلٍّ وَوَطَنٍ أَحْسَنُهُمْ إِحْكَامًا لِمَا عَلَيْهِ فِي نَفْسِهِ، وَأَسْبَقُهُمْ بِالْمُسَارَعَةِ إِلَى اللَّهِ فِيمَا يُحِبُّهُ، وَأَنْفَعُهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ

لِعِبَادِهِ فَخُذْ بِالْحَظِّ الْمُوفَرِ لِنَفْسِكَ، وَكُنْ عَاطِفًا بِالْمَنَافِعِ عَلَى غَيْرِكَ وَاعْلَمْ أَنَّكَ لَنْ تَجِدَ سَبِيلا تَسْلُكُهُ إِلَى غَيْرِكَ، وَعَلَيْكَ بَقِيَّةٌ مُفْتَرَضَةٌ مِنْ حَالِكِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْمُؤَهَّلِينَ لِلرِّعَايَةِ إِلَى سَبِيلِ الْهِدَايَةِ وْالْمُرَادِينَ لِمَنَافِعِ الْخَلِيقَةِ وَالْمُرَتَّبِينَ لِلنَّذَارَةِ وَالْبِشَارَةِ أُيِّدُوا بِالتَّمْكِينَ وَأُسْعِدُوا بِرَاسِخِ عِلْمِ الْيَقِينِ، وَكُشِفَ لَهُمْ غَوَامِضُ مَعَالِمِ الدِّينِ، وَفُتِحَ لَهُمْ فِي فَهْمِ الْكِتَابِ الْمُسْتَبِينِ، فَبَلَغُوا مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْهِمْ مِنْ فَضْلِهِ وَجَادَ بِهِ مِنْ عَظِيمِ أَمْرِهِ إِحْكَامَ مَا بِهِ أُمِرُوا، وَالْمُسَارَعَةَ إِلَى مَا إِلَيْهِ نُدِبُوا، وَالدِّعَايَةَ إِلَى اللَّهِ بِمَا بِهِ مُكِّنُوا، وَهَذِهِ سِيرَةُ الأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فِيمَنْ بُعِثُوا إِلَيْهِمْ مِنَ الأُمَمِ، وَسِيرَتُهُمْ فِي تَأْدِيَةِ مَا عَلِمُوهُ مِنَ الْحِكَمِ، وَسِيرَةُ الْمُتَّبِعِينَ لآثَارِهِمْ مِنَ الأَوْلِيَاءِ وَالصِّدِّيقِينَ وَسَائِرِ الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ مِنْ صَالِحِي الْمُؤْمِنِينَ "

Cüneyd b. Muhammed der ki: "Bil ki; senin insanlara vereceğin nasihatler ve senin için ve onlar için en uygun olanını yapmaya çalışmak; hayatındaki en değerli ibadet ve vaktindeki dostlarına en uygun davranıştır. Allah katında, her vakit, her zaman, her yerde ve her toprakta, en değerli ve en yüksek dereceli insan; yaptığını sağlam ve güzel yapan, sevdiği şeylerde Allah'a koşan ve ondan sonra insanlara en çok faydası olan insandır. Sen kendin için en uygun olanı al, başkalarına menfaatin dokunsun. Bil ki; senin üzerinde yapman gereken eksiklikler varken başkasına yol gösteremezsin. Hidâyet yolunu göstermeye ehil olanlar, insanların hizmetine talib olanlar, uyarı ve müjde planlaması yapanlar, temkinli davrandılar, yakîn ilminin derinliklerine erme şansı buldular. Din ilimlerinin gizli bölümleri onlar için açıldı. Apaçık olan Kitab'ı anlama kapısı açıldı. Fazlından ve kereminden onlara bahşedilen nimetlere ulaştılar. Bu sayede; yüce emrine dayanarak emrettiler. O'nun yolunda yarışmak için aday oldular. Allah'a davet edenler bu sayede sağlam bastılar. Bu, peygamberlerin, gönderildikleri kavimler içinde yaşadıkları hayat tarzıdır, öğrenmiş oldukları hikmeti uygularken takip ettikleri yoldur. Allah hepsine salatü selam etsin. Onların izini takip eden, evliya, sıddıklar, Allah davetçilerinin ve diğer iyi niyetli müminlerin metodu da budur."

(١٥٦٥٦)- [٢٨٤/١٠] كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَقَالَ: أَنْشَدَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ:

سِرْتُ بِأُنَاسٍ فِي الْغُيوبِ قُلُوبُهُمْ   وَجَالُوا بِقُرْبِ الْمَاجِدِ الْمُتَفَضِّلِ
وَنَالُوا مِنَ الْجَبَّارِ عَطْفًا وَرَأْفَةً   وَفَضْلا وَإِحْسَانًا وَبِرًّا يُعَجَّلُ
أُولَئِكَ نَحْوَ الْعَرْشِ هَامَتْ قُلُوبُهُمْ   وَفِي مَلَكُوتِ الْعِزِّ تَأْوِي وَتَنْزِلُ

Cüneyd b. Muhammed der ki:

İnsanlarla yürüdüm kalpler gayb âleminde
Bir şeref sahibine yakın gezip durdular.
Lütuf elde ederek Cebbâr'dan merhametle,
Bu dünyada fazilet bolca ihsan gördüler.
Onların Arş'a doğru kalpleri yüceldikçe,
İzzet saltanatında alçalıp yüceldiler.

(١٥٦٥٧)- [١٠/٢٨٤] أَنْشَدَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: أَنْشَدَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَنْصُورٍ الصُّوفِيُّ لِلْجُنَيْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ:

تُرِيدُ مِنِّي اخْتِبَارَ سِرِّي   وَقَدْ عَلِمْتَ الْمُرَادَ مِنِّي
فَلَيْسَ لِي مِنْ سِوَاكَ حَظٌّ   فَكَيْفَمَا شِئْتَ فَامْتَحِنِّي
كُلُّ بَلاءٍ عَلَيَّ مِنِّي   يَا لَيْتَنِي قَدْ أُخِذْتُ عَنِّي

Cüneyd b. Muhammed der ki:

Sırrımı öğrenmek mi istiyorsun?
Muradımı zaten sen biliyorsun.
Hiç bir şansım yok ki senin dışında,
Beni imtihan et nasıl istersen.
Başıma her gelen musibet benden,
Keşke biri beni alsaydı benden.

(١٥٦٥٨)- [١٠/٢٨٤] كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ الْخَلَدِيُّ، وَسَمِعْتُ أَبَا طَاهِرٍ الْمُحْتَسِبَ، يَقُولُ: قَرَأْتُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ وَهُوَ يَسْمَعُ وَهُوَ يَسْمَعُ، قَالَ: كَانَ الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ عَلَى مَرِّ الأَيَّامِ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا دَائِمًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا مَوْفُورًا لا انْقِطَاعَ لَهُ، وَلا زَوَالَ وَلا نَفَاذَ لَهُ، وَلا فَنَاءَ كَمَا يَنْبَغِي

لِكَرِيمِ وَجْهِكَ وَعِزِّ جَلالِكَ، وَكَمَا أَنْتَ أَهْلُ الْحَمْدِ فِي عَظِيمِ رُبُوبِيَّتِكَ وَكِبْرِيَائِكَ، وَلَكَ مِنْ كُلٍّ تَسْبِيحٌ وَتَقْدِيسٌ وَتَمْجِيدٌ وَتَهْلِيلٌ وَتَحْمِيدٌ وَتَعْظِيمٌ، وَمِنْ كُلِّ قَوْلٍ حَسَنٍ زَاكٍ جَمِيلٍ تَرْضَاهُ مِثْلُ ذَلِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَبْدِكَ الْمُصْطَفَى الْمُنْتَخَبِ الْمُخْتَارِ الْمُبَارَكِ سَيِّدِنَا وَمَوْلانَا مُحَمَّدٍ ﷺ وَعَلَى أَشْيَاعِهِ وَأَتْبَاعِهِ وَأَنْصَارِهِ وَإِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ، وَصَلِّ اللَّهُمَّ عَلَى أَهْلِ طَاعَتِكَ أَجْمَعِينَ مِنْ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرَضِينَ، وَصَلِّ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ وَعِزْرَائِيلَ وَرِضْوَانٍ وَمَالِكٍ، اللَّهُمَّ وَصَلِّ عَلَى الْكَرُوبِيِّينَ وَالرُّوحَانِيِّينَ وَالْمُقَرَّبِينَ وَالسَّيَّاحِينَ وَالْحَفَظَةِ وَالسَّفَرَةِ وَالْحَمَلَةِ، وَصَلِّ عَلَى مَلائِكَتِكَ وَأَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلِ الأَرَضِينَ وَحَيْثُ أَحَاطَ بِهِمْ عِلْمُكَ فِي جَمِيعِ أَقْطَارِكَ كُلِّهَا، صَلاةً تَرْضَاهَا وَتُحِبُّهَا وَكَمَا هُمْ لِذَلِكَ كُلِّهِ أَهْلٌ، وَأَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ بِجُودِكَ وَمَجْدِكَ وَبَذْلِكَ وَفَضْلِكَ وَطَوْلِكَ وَبِرِّكَ وَإِحْسَانِكَ وَمَعْرُوفِكَ وَكَرَمِكَ، وَبِمَا اسْتَقَلَّ بِهِ الْعَرْشُ مِنْ عِظَمِ رُبُوبِيَّتِكَ، أَسْأَلُكَ يَا جَوَّادُ يَا كَرِيمُ مَغْفِرَةَ كُلِّ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ مِنْ ذُنُوبِنَا وَالتَّجَاوُزَ عَنْ كُلِّ مَا كَانَ مِنَّا وَأَدِّ اللَّهُمَّ مَظَالِمَنَا وَقُمْ بِأَوَدِنَا فِي تَبِعَاتِنَا جُودًا مِنْكَ وَمَجْدًا وَبَذْلا مِنْكَ وَطَوْلا، وَبَدِّلْ قَبِيحَ مَا كَانَ مِنَّا حَسَنًا، يَا مَنْ يَمْحُو مَا يَشَاءُ، وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ، أَنْتَ كَذَلِكَ لا كَذَلِكَ غَيْرُكَ اعْصِمْنَا فِيمَا بَقِيَ مِنَ الأَعْمَارِ إِلَى مُنْتَهَى الآجَالِ عِصْمَةً دَائِمَةً كَامِلَةً تَامَّةً وَكَرِّهْ إِلَيْنَا كُلَّ الَّذِي تَكْرَهُ، وَحَبِّبْ إِلَيْنَا كُلَّ الَّذِي تَرْضَاهُ وَتُحِبُّهُ وَاسْتَعْمِلْنَا بِهِ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي تُحِبُّ وَأَدِمْ ذَلِكَ لَنَا إِلَى أَنْ تَتَوَفَّانَا عَلَيْهِ، أَكِّدْ عَلَى ذَلِكَ عَزَائِمَنَا وَاشْدُدْ عَلَيْهَا نِيَّاتِنَا وَأَصْلِحْ لَهَا سَرَائِرَنَا وَابْعَثْ لَهَا جَوَارِحَنَا وَكُنْ وَلِيَّ تَوْفِيقِنَا وَزِيَادَتِنَا وَكِفَايَتِنَا، هَبْ لَنَا اللَّهُمَّ هَيْبَتَكَ وَإِجْلالَكَ وَتَعْظِيمَكَ وَمُرَاقَبَتَكَ وَالْحَيَاءَ مِنْكَ وَحُسْنَ الْجِدِّ، وَالْمُسَارَعَةَ وَالْمُبَادَرَةَ إِلَى كُلِّ قَوْلٍ زَكِيٍّ حَمِيدٍ تَرْضَاهُ وَهَبْ لَنَا اللَّهُمَّ مَا وَهَبْتَ لِصَفْوَتِكَ وَأَوْلِيَائِكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ مِنْ دَائِمِ الذِّكْرِ لَكَ وَخَالِصِ الْعَمَلِ لِوَجْهِكَ عَلَى أَكْمَلِهِ وَأَدْوَمِهِ وَأَصْفَاهُ وَأَحَبِّهِ إِلَيْكَ، وَأَعِنَّا عَلَى الْعَمَلِ بِذَلِكَ إِلَى مُنْتَهَى الآجَالِ، اللَّهُمَّ وَبَارِكْ لَنَا فِي الْمَوْتِ، إِذَا نَزَلَ بِنَا وَاجْعَلْهُ يَوْمَ حِبَاءٍ وَكَرَامَةٍ وَزُلْفَى وَسُرُورٍ واغتناط، وَلا تَجْعَلْهُ يَوْمَ نَدَمٍ وَلا يَوْمَ آسَى، وَأَوْرِدْنَا مِنْ قُبُورِنَا عَلَى سُرُورٍ وَفَرَحٍ وَقُرَّةِ عَيْنٍ، وَاجْعَلْهَا رِيَاضًا مِنْ رِيَاضِ جَنَّتِكَ وَبِقَاعًا مِنْ بِقَاعِ كَرَامَتِكَ وَرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ، لَقِّنَا فِيهَا الْحُجَجَ وَآمِنَّا فِيهَا مِنَ الرَّوْعَاتِ وَاجْعَلْنَا آمِنِيْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ إِلَى يَوْمِ تَبْعَثُنَا يَا جَامِعَ النَّاسِ لِيَوْمٍ لا رَيْبَ فِيهِ، لا رَيْبَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ عِنْدَنَا آمِنَّا مِنْ رَوْعَاتِهِ وَخَلِّصْنَا مِنْ شَدَائِدِهِ وَاكْشِفْ عَنَّا عَظِيمَ كَرْبِهِ وَاسْقِنَا مِنْ ظَمَئِهِ، وَاحْشُرْنَا فِي زُمْرَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ

الْمُصْطَفَى الَّذِي انْتَخَبْتَهُ وَاخْتَرْتَهُ وَجَعَلْتَهُ الشَّافِعَ لأَوْلِيَائِكَ الْمُقَدَّمَ عَلَى جَمِيعِ أَصْفِيَائِكَ الَّذِي جَعَلْتَ زُمْرَتَهُ آمِنَةً مِنَ الرَّوْعَاتِ، أَسْأَلُكَ يَا مَنْ إِلَيْهِ لُجُؤُنَا وَإِلَيْهِ إِيَابُنَا وَعَلَيْهِ حِسَابُنَا أَنْ تُحَاسِبَنَا حِسَابًا يَسِيرًا لا تَقْرِيعَ فِيهِ، وَلا تَأْنِيبَ، وَلا مُنَاقَشَةَ، وَلا مُوَاقَفَةَ، عَامِلْنَا بِجُودِكَ وَمَجْدِكَ كَرَمًا وَاجْعَلْنَا مِنَ السُّرْعَانِ الْمَغْبُوطِينَ وَأَعْطِنَا كُتُبَنَا بِالأَيْمَانِ، وَأَجِزْنَا الصِّرَاطَ مَعَ السُّرْعَانِ وَثَقِّلْ مَوَازِينَنَا يَوْمَ الْوَزْنِ، وَلا تُسْمِعْنَا لِنَارِ جَهَنَّمَ حَسِيسًا وَلا زَفِيرًا وَأَجِرْنَا مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ مَا يُقَرِّبُ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ وَعَمَلٍ، وَاجْعَلْنَا بِجُودِكَ وَمَجْدِكَ وَكَرَمِكَ فِي دَارِ كَرَامَتِكَ وَحُبُورِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ، وَالصِّدِّيقِينَ، وَالشُّهَدَاءِ، وَالصَّالِحِينَ، وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ آبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا وَقَرَابَتِنَا فِي دَارِ قُدُسِكَ وَدَارِ حُبُورِكَ عَلَى أَفْضَلِ حَالٍ وَأَسَرِّهَا وَضُمَّ إِلَيْنَا إِخْوَانَنَا الَّذِينَ هُمْ عَلَى أُلْفَتِنَا، وَالَّذِينَ كَانُوا عَلَى ذَلِكَ مِنْ كُلِّ ذَكَرٍ وَأُنْثَى بَلِّغْهُمْ مَا أَمَّلُوهُ وَفَوْقَ مَا أَمَّلُوهُ وَأَعْطِهِمْ فَوْقَ مَا طَلَبُوهُ وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فِي دَارِ قُدُسِكَ وذرايتنا وَدَارِ حُبُورِكَ عَلَى أَفْضَلِ حَالٍ وَأَسَرِّهَا، وَعُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَمِيعًا بِرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ، الَّذِينَ فَارَقُوا الدُّنْيَا عَلَى تَوْحِيدِكَ، كُنْ لَنَا وَلَهُمْ وَلِيًّا كَالِئًا كَافِيًا وَارْحَمْ جُفُوفَ أَقْلامِهِمْ، وَوُقُوفَ أَعْمَالِهِمْ وَمَا حَلَّ بِهِمْ مِنَ الْبَلاءِ، وَالأَحْيَاءُ مِنْهُمْ تُبْ عَلَى مُسِيئِهِمْ وَاقْبَلْ تَوْبَتَهُمْ وَتَجَاوَزْ عَنِ الْمُسْرِفِ مِنْهُمْ وَانْصُرْ مَظْلُومَهُمْ وَاشْفِ مَرِيضَهُمْ وَتُبْ عَلَيْنَا وَعَلَيْهِمْ تَوْبَةً نَصُوحًا تَرْضَاهَا فَإِنَّكَ الْجَوَّادُ بِذَلِكَ الْمُجِيدُ بِهِ الْقَادِرُ عَلَيْهِ، وَكُنِ اللَّهُمَّ لِلْمُجَاهِدِينَ مِنْهُمْ وَلِيًّا وَكَالِئًا وَكَافِيًا وَنَاصِرًا وَانْصُرْهُمْ عَلَى عَدُوِّهِمْ نَصْرًا عَزِيزًا وَاجْعَلْ دَائِرَةَ السَّوْءِ عَلَى أَعْدَائِكَ وَأَعْدَائِنَا، اسْفِكِ اللَّهُ دِمَاءَهُمْ وَأَبِحْ حَرِيمَهُمْ وَاجْعَلْهُمْ فَيْئًا لإِخْوَانِنَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَصْلِحِ الرَّاعِيَ وَالرَّعِيَّةَ وَكُلَّ مَنْ وَلَّيْتَهُ شَيْئًا مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ صَلاحًا بَاقِيًا دَائِمًا اللَّهُمَّ أَصْلِحْهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ، وَأَصْلِحْهُمْ لِمَنْ وَلَّيْتَهُمْ عَلَيْهِمْ وَهَبْ لَهُمُ الْعَطْفَ وَالرَّأْفَةَ وَالرَّحْمَةَ بِهِمْ، وَأَدِمْ ذَلِكَ لَنَا فِيهِمْ وَلَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ، اللَّهُمَّ اجْمَعْ لَنَا الْكَلِمَةَ وَاحْقِنِ الدِّمَاءَ وَأَزِلْ عَنَّا الْفِتْنَةَ وَأَعِذْنَا مِنَ الْبَلاءِ كُلِّهِ، تَوَلَّ ذَلِكَ لَنَا بِفَضْلِكَ مِنْ حَيْثُ أَنْتَ بِهِ أَعْلَمُ وَعَلَيْهِ أَقْدِرُ، وَلا تُرِنَا فِي أَهْلِ الإِسْلامِ سَيْفَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ، وَلا تُرِنَا بَيْنَهُمْ خِلافًا، اجْمَعْهُمْ عَلَى طَاعَتِكَ وَعَلَى مَا يُقَرِّبُ إِلَيْكَ، فَإِنَّكَ وَلِيُّ ذَلِكَ وَأَهْلُهُ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكُ أَنْ تُعِزَّنَا وَلا تُذِلَّنَا، وَتَرْفَعَنَا وَلا تَضَعَنَا، وَتَكُونَ لَنَا وَلا تَكُونَ عَلَيْنَا وَتَجْمَعَ لَنَا سَبِيلَ الأُمُورِ كُلِّهَا، أُمُورِ الدُّنْيَا الَّتِي هِيَ بَلاغٌ لَنَا إِلَى طَاعَتِكَ وَمَعُونَةٌ لَنَا عَلَى مُوَافَقَتِكَ، وَأُمُورِ الآخِرَةِ الَّتِي فِيهَا أَعْظَمُ رَغْبَتِنَا وَعَلَيْهَا مُعَوَّلُنَا وَإِلَيْهَا مُنْقَلَبُنَا، فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَتِمُّ لَنَا إِلا بِكَ وَلا يَصْلُحُ لَنَا إِلا بِتَوْفِيقِكَ،

اللَّهُمَّ وَهَبْ لَنَا هَيْبَتَكَ وَإِجْلالَكَ وَتَعْظِيمَكَ، وَمَا وَهَبْتَ لِخَاصَّتِكَ مِنْ صَفْوَتِكَ مِنْ حَقِيقَةِ الْعِلْمِ وَالْمَعْرِفَةِ بِكَ، مُنَّ عَلَيْنَا بِمَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيْهِمْ مِنْ آيَاتِكَ وَكَرَامَتِكَ وَاجْعَلْ ذَلِكَ دَائِمًا لَنَا يَا مَنْ لَهُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ وَهَبْ لَنَا الْعَافِيَةَ الْكَامِلَةَ فِي الأَبْشَارِ وَجَمِيعِ الأَحْوَالِ، وَفِي جَمِيعِ الإِخْوَانِ وَالذُّرِّيَّاتِ وَالْقَرَابَاتِ، وَعُمَّ بِذَلِكَ جَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ أَجْرِ عَلَيْنَا مِنْ أَحْكَامِكَ أَرْضَاهَا لَكَ وَأَحَبَّهَا إِلَيْكَ وَأَعْوَنَهَا عَلَى كُلِّ مُقَرَّبٍ مِنْ قَوْلٍ وَعَمَلٍ يَا سَامِعَ الأَصْوَاتِ وَيَا عَالِمَ الْخَفِيَّاتِ، وَيَا جُبَارَ السَّمَاوَاتِ صَلِّ عَلَى عَبْدِكَ الْمُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ أَوَّلا وَآخِرًا ظَاهِرًا وَبَاطِنًا وَاسْمَعْ وَاسْتَجِبْ وَافْعَلْ بِنَا مَا أَنْتَ أَهْلُهُ يَا أَكْرَمَ الأَكْرَمِينَ وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ "

Ebû Tâhir el-Muhtesib'in bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed devamlı şöyle dua ederdi: Allah'a hamdolsun, bu hamd daim olsun, çok olsun, güzel, bereketli, faydalı ve kesintisiz olsun. Bitmesin, tükenmesin ve kaybolmasın. Senin zatının keremine, izzetinin celaline yakışsın. Sen, rububiyetinin azametiyle ve kibriyanla hamd edilmeye layıksın. Her türlü tesbih, takdis, temcid, tehlil, tahmid ve tazim sana aittir. Her türlü güzel, temiz, hoş ve razı olacağın söz de öyledir. Allahım! Mustafa kuluna salât eyle. Seçilmiş, muhtâr, mübarek, Efendimiz Mevlamız Muhammed'e (sallallahu aleyhi vasellem), taraftarlarına, ona tâbi olanlara, Ensâr'ına ve Peygamber kardeşlerine salât eyle. Allahım! Sana yerde ve gökte ibadet edenlerin hepsine salât eyle. Cibril, Mikâil, İsrâfil, Azrail, Rıdvan ve Mâlik'e salât eyle. Allahım! Kerubilere, ruhanilere, mukarrebûn, seyyahûn, hafaza, sefere ve hamele meleklerine salât eyle. Meleklerine, semavat ehline, yeryüzü ehline ve senin kâinatında ilminin ihata ettiği kim varsa salât eyle. Razı olacağın, seveceğin ve layık oldukları bir şekilde salât eyle. Allahım! Yüceliğinle, cömertliğinle, bolluğun, fazlın, yardımın, iyiliğin, ihsanın, güzellik ve kereminle, Arş'a istiva eden rububiyetinle sana sesleniyorum. Ey cömert! Ey Kerîm! Bilgin dâhilindeki bütün günahlarımızı ve haddi aştığımız her fiilimizi affetmeni istiyorum. Allahım! Uğradığımız haksızlıkların hakkını ver. Yaptığımız işlerde çektiğimiz meşakkatlerin karşılığını, cömertliğin, büyüklüğün, bolluk ve yardımınla mükâfatlandır. Bizden sadır olan kötülüklerimizi iyiliğe tebdil et. Ey istediğini silen, istediğini bırakan! Kitab'ın aslını yanında bulunduran! Sen öylesin, senden başka öyle kimse yoktur. Geriye kalan ömrümüzde, ecellerin sonu gelinceye kadar, bizi günahlardan muhafaza et. Bu muhafaza, daim, kâmil ve eksiksiz olsun. Senin hoşlanmadığın şeylerden bizi de nefret ettir. Razı olacağın ve sevdiğin her şeyi bize sevdir. Bizi istediğin şekilde istihdam et ve canımızı alıncaya kadar o şekilde kalmamızı nasib et. Azmimizi o vaziyette sabit kıl, niyetlerimizi ona bağla. Sırlarımızı ona göre ıslah et. Azalarımızı ona yönelt. Başarımızın, rızkımızın ve ihtiyaçlarımızın sorumlusu ol. Allahım! Bize heybetini, iclalini, tazimini, murâkabeni, senden hayâ etmeyi, güzel çalışmayı, yarışmayı ve temiz olan, güzel ve hoşuna gidecek her söze koşmayı nasib eyle. Allahım! Has kullarına, evliyana ve ibadet ehline bahşettiğin; zatına daimi zikir ve halis amelin en mükemmelini, devamlı, en has ve senin en fazla hoşuna giden amelleri, bize de bahşet. Ecelimizin sonuna kadar bu şekilde amel etmemize yardım et. Allahım! Vakti geldiğinde ölümü bize mübarek kıl. Onu bir buluşma günü, şeref, yakınlık, sevinç ve verim günü kıl. Pişmanlık ve esef günü kılma. Mezarlarımızdan mutluluk, sevinç ve göz aydınlığı içinde çıkart. Kabirlerimizi, cennetinden bir bahçe, kerem, merhamet ve lütuf tarlalarından bir parça kıl. Makberlerde bizi hüccetlerle karşılaştır, korkulardan emin kıl. Bizi dirilteceğin güne kadar güvenli ve mutmain olmamızı sağla, ey insanları şüphe edilmeyen bir günde toplayan! Bize göre o gün hakkında herhangi bir şüphe yoktur. Bizi o günün korkularından emin kıl, şiddetinden kurtar, sıkıntılarının büyüklüğünü üzerimizden kaldır, susuzluğundan kurtar. Bizi; seçip tercih ettiğin, evliyana şefaatçi kıldığın, asfiyana takdim edilen ve zümresini korkulardan emin kıldığın Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi vesellem) zümresi içinde haşret. Ey kendisine iltica edeceğimiz, kendisine döneceğimiz ve bizi hesaba çekecek olan zat! Senden; bizi, gürültü, zorlama, tartışma ve baskı olmadan kolay bir hesaba tâbi tutmanı diliyorum. Bize cömertliğinle ve büyüklüğünle kerem et. Seri bir şekilde gıpta edilenlerden kıl, kitabımızı sağımızdan ver. Seri olanlarla birlikte Sırat'ı geçmemize yardım et. Mizan gününde amellerimizi ağırlaştır. Cehennem ateşinin yanma ve çatırdama sesini bize duyurma. Bizi ondan ve ona yaklaştıran her türlü söz ve amelden uzak tut. Cömertliğin, büyüklüğün ve kereminle bizi keramet ziynet yurduna koy. Kendilerine nimet verdiğin; nebiler, sıdıklar, şehidler ve salihlerle birlikte ki, onlar ne güzel dostlardır. Babalarımızla, annelerimizle, yakınlarımızla birlikte bizi seni sevenlerin yurdunda, en güzel ve en mutlu bir şekilde topla. Bizi seven ve her halde böyle olan erkek ve kadın kardeşlerimizi de bize ilhak et, onlara umdukları ve umduklarının üzerinde istedikleri şeyleri ver. Bizi; kutsal yurdunda, seni sevenlerin yurdunda, en güzel ve en mutlu bir şekilde bir araya topla. Bütün mümin erkeklere ve kadınlara, şefkat ve merhametinle muamele et. Onlar seni tevhid için dünyayı bıraktılar. Bize ve onlara; koruyucu ve yeterli veli ol. Onlara merhamet et, kalemleri kurumasın, amelleri durmasın, başlarına gelen musibetler çözülsün. Onlardan hayatta olanların; günahlarının tövbesini kabul et, içlerinden zalim olanların zulmünü durdur, mazlumuna yardım et, hastalarına şifa ver, bizim ve onların tövbelerini, razı olacağın, nasuh bir tövbeyle kabul et. Sen bu konuda cömert, en güzel bir şekilde yapmaya muktedirsin. Allahım! Onlardan mücâhid olana veli, koruyucu, kâfi ve yardımcı ol. Düşmanlarına karşı, şerefli bir zafer nasib et. Kötülük dairesini, düşmanlarının ve bizim düşmanlarımızın üzerine sal. Allahım! Kanlarını dök, mahremiyetlerini kaldır, onları Müslüman kardeşlerimizin elinde ganimet kıl. İnsanları yönetenleri ve Müslümanların işlerini tevdi ettiğin insanları kalıcı ve daim bir şekilde ıslah et. Allahım! İçlerini de ıslah et, yönettiklerine karşı iyi olmalarını sağla. Kalplerine şefkat ve merhamet ver. Bizim için onların bu durumunu devam ettir. Allahım! Sözümüzü birleştir, kanlarımızı koru, içimizden fitneyi çıkar ve bütün belalardan koru. Bunu bizim için lütfunla üstlen, sen daha iyi bilir ve daha güçlüsün. Bize; İslam topraklarında karşı karşıya gelen iki kılıç gösterme. Aralarında ihtilaf gösterme, senin emrine ve sana yaklaştıracak şeylerde birleştir. Sen bunu en iyi bilensin. Allahım! Bizi aziz kılmanı ve zelil etmemeni, yüceltmeni ve kendimize bırakmamanı, yanımızda olmanı ve karşımızda olmamanı istiyoruz. Bize bütün sorunların yolunu göstermeni istiyoruz; bizi senin emrine ve rızana götüren dünya işlerinde ve çok arzuladığımız, meylettiğimiz ve sonunda gideceğimiz âhiret işlerinde bize yardım et. Bunlar ancak senin sayende gerçekleşebilir, senin desteğin olmadan olamaz. Allahım! Bize heybetini, iclâlini ve tazimini nasib et. Seçtiğin has kullarına verdiğin, ilim ve marifet hakikatlerini nasib et. Onlara bahşettiğin, âyet ve kerametlerden bize de bahşet, ey her şeyin melekûtuna sahip olan ve her şeye kadir olan, bunu bize daim kıl. Allahım! Bize, vücudumuzda ve her halimizde afiyet ver. Bütün kardeşlerimizde, soyumuzda ve akrabalarımızda sağlık nasib et. Bütün mümin erkeklere ve kadınlara aynısını nasib et. Bize en çok hoşlanacağın, razı ve sana yakın olanların yapabileceği sözleri ve amelleri yapmamızı nasib et. Ey sesleri işiten, ey bilinmeyenleri bilen, ey hakikatleri bilen ve ey semaları idare eden! Kulun Mustafa Muhammed'e salât eyle, Muhammed'in âline salat eyle, ilkine ve âhirine, açığına ve gizlisine salat eyle. Bize sen nasıl uygun görürsen öyle davran. Ey cömertlerin cömerdi ve merhametlilerin merhametlisi...!

Muhammed b. Yakûb

Onlardan biri de; usûlü bilen, fuzuli işlerden uzak duran, haşyetli kalbi ve işiten kulağı olan, hadis ilmini iyi öğrenip özenen, muamelat ve hâl ilimleri konusunda eser veren, Ebû Câfer Muhammed b. Yakûb b. el-Ferecî. Hâris b. Esed el-Muhâsibî'nin öğrencisi ve çağdaşı. Tasavvuf terimleriyle alakalı kitapları vardır; Kitabu'l-Vera' ve Kitabu Sıfât el-Mürîdîn onun eserleridir. Tasavvuf ilimleri imamlarındandı. Fakirlere önem verip yardım eden ve yalancıları bırakıp umursamayan biriydi.

(١٥٦٥٩)- [٢٨٧/١٠] كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِيمَا أَذِنَ لِي، قَالَ: سَمِعْتُ الْمُرْتَعِشَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو جَعْفَرِ بْنُ الْفَرَجِيِّ: " مَكَثْتُ عِشْرِينَ سَنَةً لا أَسْأَلُ عَنْ مَسْأَلَةٍ، إِلا وَمُنَازَلَتِي فِيهَا قَبْلَ قَوْلِي، وَقَالَ: إِذَا صَحَّ الْوُدُّ سَقَطَتْ شُرُوطُ الأَدَبِ "

Ebû Câfer b. el-Ferecî bildiriyor: "Yirmi sene boyunca, ne zaman bir soru soracak olsam, sormadan önce kendi kendimle mücadele ettim."

Der ki: "Samimiyet oluştuğunda, adabı muaşeret kuralları düşer."

(١٥٦٦٠)- [٢٨٨/١٠] وَحَكَى عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الأَعْرَابِيِّ أَنَّهُ قِيلَ لأَبِي جَعْفَرِ بْنِ الْفَرَجِيِّ: إِنَّكَ تُنْكِرُ الزَّعْقَةَ وَالصَّيْحَةَ، فَقَالَ: " إِنَّمَا أُنْكِرُهَا عَلَى الْكَذَّابِينَ، وَقَالَ: مَا زَعَقْتُ مِنْ عُمْرِي إِلا ثَلاثَ زَعْقَاتٍ: فَإِنِّي انْتَهَيْتُ بِبَغْدَادَ يَوْمًا إِلَى الْجِسْرِ وَأُخْرِجَ رَجُلٌ مِنَ الشَّطَّاحِينَ مِنَ السِّجْنِ يُضْرَبُ ثُمَّ رُدَّ إِلَى السِّجْنِ وَالنَّاسُ

يَتَعَجَّبُونَ مِنْ صَبْرِهِ عَلَى الْجَلْدِ فَجِئْتُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: مَسْأَلَةٌ، فَقَالَ: أَوْسِعُوا لَهُ مَا مَسْأَلَتُكَ؟ قُلْتُ: أَسْهَلُ مَا يَكُونُ الضَّرْبُ عَلَيْكُمْ أَيَّ وَقْتٍ؟ قَالَ: إِذَا كَانَ مَنْ ضُرِبْنَا لَهُ يَرَانَا، قَالَ: فَصِحْتُ وَلَمْ أَمْلِكِ السُّكُوتَ "

Ebû Saîd b. el-Â'rabî'nin bildirdiğine göre Ebû Câfer b. el-Ferecî'ye: "Sen çığlık atmayı ve bağırmayı sevmiyorsun (neden)?" diye sorduklarında, şöyle dedi: "Ben yalancıların bağırmasından hoşlanmıyorum. Ben hayatımda üç defa çığlık attım. Bir gün Bağdat'ta köprüye vardım. Yol kesicilerden bir adam hapisten çıkarıldı, dövülüp hapishaneye geri götürüldü. İnsanlar sopalara sabretmesine şaşıyorlardı. Yanına gittim ve "Bir sorum var" dedim, "Yol verin, ne sormak istiyorsun?" dedi. "Size sopa çekilmesinin en kolay olduğu saat ne zamandır?" dedim. Adam: "Kendisi için sopa yediğimiz bizi gördüğünde" deyince çığlık attım, sessiz kalmaya gücüm yetmedi."

(١٥٦٦١)- [٢٨٨/١٠] قَالَ أَبُو سَعِيدِ بْنُ الأَعْرَابِيِّ، أَخْبَرَنِي عَمِّي يَحْيَى بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمَرْزُبَانِ الصَّيْقَلُ، قَالَ: " أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى مَكَّةَ فَرَافَقَّ الْجَمَّالُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِنْسَانٍ لا أَعْرِفُهُ، فَقُلْتُ لَهُ بَعْدَ أَنْ رَافَقَنِي: نَحْتَاجُ مِنَ الزَّادِ كَذَا وَكَذَا، وَمِنَ الزَّيْتِ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: قَدِ اشْتَرَيْتُ جَمِيعَ ذَلِكَ فَلا تَشْتَرِ شَيْئًا وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يُحَاسِبُنِي عَلَيْهِ كَمَا يَفْعَلُ الرُّفَقَاءُ وَكَانَ فِي الطَّرِيقِ يُسْرِفُ وَيوَسِّعُ النَّفَقَةَ فَأَقُولُ فِي نَفْسِي كُلُّ هَذَا يُحَاسِبُنِي بِهِ، فَكُنْتُ أَحْتَشِمُهُ أَنْ أَقُولَ لَهُ: أَقْصِرْ وَأَحْتَمِلُهُ فَلَمَّا صِرْتُ بِمَكَّةَ عَزَمَ عَلَى الْمُقَامِ بِمَكَّةَ، فَقُلْتُ لَهُ: الْحِسَابُ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ تَذْكُرُ مِثْلَ هَذَا وَأَقْبَلَ يُنْكِرُ عَلَيَّ ذَلِكَ، فَقُلْتُ: لابُدَّ مِنْهُ فَأَبَى ذَلِكَ، وَقَالَ: وَمَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ؟ فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَإِذَا هُوَ الْفَرَجِيُّ "

İbnu'l-Merzubân es-Saykal bildiriyor: Mekke'ye gitmek istiyordum. Deveci beni tanımadığım biriyle eşleştirdi. Tanıştıktan sonra ona: "Azık için şuna şuna ihtiyacımız var, şu kadar zeytinyağı lazım" dediğimde, "Ben onların hepsini satın aldım, sen bir şey satın alma" dedi. Ben, diğer yol arkadaşlarının yaptığı gibi sonunda benimle hesaplaşacağını düşündüm. Yolda rahat davranıp, harcamayı genişlettikçe kendi kendime, sonunda hesaplaşırız diyordum. Ona: "Az kullan" demeye çekiniyor ve tahammül ediyordum. Mekke'ye gelince, Mekke'de kalmaya karar verdi. Ona "Hesap?"

dediğimde, “Sübhanallah, böyle şeylerin sözü mü olur?” dedi ve bundan hoşlanmadığını belli etti. Ona: “Hesap olmadan olmaz” dedim, reddetti ve “Böyle bir şeyi kim yapar?” dedi. Onu araştırdığımda, el-Ferecî olduğunu öğrendim.

(١٥٦٦٢)- [٢٨٨/١٠] وَرُوِيَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَجِيِّ، قَالَ: " خَرَجْتُ مِنَ الشَّامِ عَلَى طَرِيقِ الْمَفَازَةِ فَوَقَعْتُ فِي التِّيهِ فَمَكَثْتُ فِيهِ أَيَّامًا حَتَّى أَشْرَفْتُ عَلَى الْمَوْتِ: قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذَا أَنَا بِرَاهِبَيْنِ يَسِيرَانِ كَأَنَّهُمَا خَرَجَا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ يُرِيدَانِ دَيْرًا لَهُمَا قَرِيبًا فَقُمْتُ إِلَيْهِمَا، فَقُلْتُ: أَيْنَ تُرِيدَانِ؟ قَالا: لا نَدْرِي، قُلْتُ: أَتَدْرِيَانِ أَيْنَ أَنْتُمَا؟ قَالا: نَعَمْ، نَحْنُ فِي مُلْكِهِ وَمَمْلَكَتِهِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ فَأَقْبَلْتُ عَلَى نَفْسِي أُوَبِّخُهَا، وَأَقُولُ لَهَا: رَاهِبَانِ يَتَحَقَّقَانِ بِالتَّوَكُّلِ دُونَكِ، فَقُلْتُ لَهُمَا: أَتَأْذَنَانِ فِي الصُّحْبَةِ؟ قَالا: ذَلِكَ إِلَيْكَ، فَاتَّبَعْتُهُمَا فَلَمَّا جَنَّ اللَّيْلُ قَامَا إِلَى صَلاتِهِمَا وَقُمْتُ إِلَى صَلاتِي فَصَلَّيْتُ الْمَغْرِبَ بِتَيَمُّمٍ فَنَظَرَا إِلَيَّ وَقَدْ تَيَمَّمْتُ، فَضَحِكَا مِنِّي فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ صَلاتِهِمَا بَحَثَ أَحَدُهُمَا الأَرْضَ بِيَدِهِ، فَإِذَا بِمَاءٍ قَدْ ظَهَرَ وَطَعَامٍ مَوْضُوعٍ فَبَقِيتُ أَتَعَجَّبُ مِنْ ذَلِكَ، فَقَالا: مَا لَكَ؟ ادْنُ فَكُلْ وَاشْرَبْ، فَأَكَلْنَا وَشَرِبْنَا وَتَهَيَّأْتُ لِلصَّلاةِ ثُمَّ نَضَبَ الْمَاءُ فَذَهَبَ فَلَمْ يَزَالا فِي الصَّلاةِ وَأَنَا أُصَلِّي عَلَى حِدَةٍ حَتَّى أَصْبَحْنَا وَصَلَّيْنَا الصُّبْحَ ثُمَّ أَخَذْنَا فِي الْمَسِيرِ فَمَكَثْنَا عَلَى ذَلِكَ إِلَى اللَّيْلِ، فَلَمَّا جَنَّنَا اللَّيْلُ تَقَدَّمَ الآخَرُ فَصَلَّى بِصَاحِبِهِ ثُمَّ دَعَا بِدَعَوَاتٍ وَبَحَثَ الأَرْضَ بِيَدِهِ فَنَبَعَ الْمَاءُ وَحَضَرَ الطَّعَامُ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الثَّالِثَةُ، قَالا: يَا مُسْلِمُ، هَذِهِ نَوْبَتُكَ اللَّيْلَةُ فَاسْتَخِرِ اللَّهَ، قَالَ: فَتَعِبْتُ فِيهَا وَاسْتَحْيَيْتُ وَدَخَلَ بَعْضِي فِي بَعْضٍ، قَالَ: فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّ ذُنُوبِيَ لَمْ تَدَعْ لِي عِنْدَكَ جَاهًا، وَلَكِنْ أَسْأَلُكَ أَلا تَفْضَحَنِي عِنْدَهُمَا وَلا تُشْمِتَهُمَا بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ ﷺ وَبِأُمَّةِ نَبِيِّكَ، فَإِذَا بِعَيْنٍ خَرَّارَةٍ وَطَعَامٍ كَثِيرٍ فَأَكَلْنَا مِنْ ذَلِكَ الطَّعَامِ وَشَرِبْنَا وَلَمْ نَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى بَلَغَتْنِي النَّوْبَةُ الثَّانِيَةُ فَفَعَلْتُ كَذَلِكَ، فَإِذَا بِطَعَامِ اثْنَيْنِ وَشَرَابٍ فَكَفَفْتُ يَدِي وَأُرِيهِمَا أَنِّي آكُلُ وَلَمْ آكُلْ فَسَكَتَا عَنِّي، فَلَمَّا كَانَتِ النَّوْبَةُ الثَّالِثَةُ أَصَابَنِي كَذَلِكَ فَقَالا لِي: يَا مُسْلِمُ، مَا هَذَا؟ قُلْتُ: لا أَدْرِي، فَلَمَّا كَانَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ غَلَبَتْنِي عَيْنَايَ، فَإِذَا بِقَائِلٍ يَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ، أَرَدْنَا بِكَ الإِيثَارَ الَّذِي اخْتَصَصْنَا بِهِ مُحَمَّدًا ﷺ مِنْ بَيْنِ الأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ فَهِيَ عَلامَتُهُ وَكَرَامَتُكَ وَكَرَامَةُ أُمَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَبَلَغْتُ نَوْبَتِي وَكَانَ الأَمْرُ عَلَى هَذِهِ الصُّورَةِ، فَقَالَ لِي: يَا مُسْلِمُ، مَا هَذَا؟ مَا لَنَا نَرَى طَعَامَكَ نَاقِصًا؟ قُلْتُ:

أَوَلا تَعْلَمَانِ مَا هَذَا؟ قَالا: لا، قُلْتُ: هَذَا خَلْقٌ خصَّ اللَّهُ بِهِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدًا ﷺ وَخصَّ بِهِ أُمَّتَهُ إِنَّ اللَّهَ ﷻ يُرِيدُ بِهِ الإِيثَارَ فقدْ آثَرْتُكُمَا، فَقَالا: نَحْنُ نَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، لَقَدْ صَدَقْتَ قَوْلَكَ، هَذَا خَبَرٌ نَجِدُهُ فِي كُتُبِنَا خَصَّ اللَّهُ بِهِ مُحَمَّدًا ﷺ وَأُمَّتَهُ فَأَسْلَمَا، فَقُلْتُ لَهُمَا فِي الْجُمُعَةِ وَالْجَمَاعَةِ، قَالا: ذَلِكَ الْوَاجِبُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالا: فَاسْأَلِ اللَّهَ أَنْ يُخرِجَنَا مِنْ هَذَا التِّيهِ إِلَى أَقْرَبِ الأَمَاكِنِ مِنَ الشَّامِ، قَالَ: فَبَيْنَا نَحْنُ نَسِيرُ إِذْ أَشْرَفْنَا عَلَى بُيوتَاتِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ "

Ebû Câfer Muhammed b. el-Ferecî anlatıyor: Çöl yolunu tutup Şam'dan çıktım; ancak çöle sapıp kayboldum. Çölde birkaç gün geçirdikten sonra artık ölecek gibi oldum. Bu durumdayken sanki yakın bir yerden gelmiş ve yine yakınlarda olan bölgelerine gidecek gibi görünen iki rahiple karşılaştım. Yanlarına gidip: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordum. "Bilmiyoruz?" dediler. Onlara: "Peki şu an nerede olduğunuzu biliyor musunuz?" diye sorduğumda: "Allah'ın mülkü ve memleketindeyiz, O'nun tasarrufu altındayız" dediler. Onlardan bu cevabı duyunca kendi kendimi kınamaya ve: "Şu iki rahip tevekküle dayanmışken sende bu tevekkül yok!" demeye başladım. Sonra onlara: "Sizinle yolculuk etmeme müsaade eder misiniz?" dediğimde: "Bizimle gelebilirsin" karşılığını verdiler. Bunun üzerine ben de onlarla birlikte yola koyuldum. Akşam olunca onlar dualarını yapmak üzere kalktılar, ben de kendi namazımı kılmaya kalktım. Su olmadığı için ben akşam namazını teyemmümle kıldım. Benin teyemmüm aldığımı gördüklerinde güldüler. İbadetlerini bitirdiklerinde içlerinden biri yeri eşeledi. Eşelediği yerde suyun çıktığını ve yemeklerin konulduğunu gördüm. Ben bunun şaşkınlığı içindeyken: "Neyin var? Yaklaşıp yemeğini ye, suyunu iç" dediler. Yemeği yiyip içeceğimizi de içtikten sonra namaz için abdest alıp hazırlığımı yaptım. Abdestten sonra su geri çekildi. Sabaha kadar onlar kendi ibadetlerini yaptılar, ben de kendi namazımı kıldım. Sabah vakti, sabah namazını da kıldıktan sonra tekrar yola koyulduk. Akşam karanlığı çökünce biri öne geçip diğerine namazı kıldırdı. Namazı kıldırdıktan sonra da bazı dualar edip yeri eşeledi. Eşelediği yerde su ve yemekler göründü.

Yolculuğumuzun üçüncü gecesinde ise (su ve yemek için) bana: "Sıra sende! Bunun için Allah'a dua et" dediler. Bundan dolayı çok sıkıldım, utandım ve telaşa kapıldım. Sonra şöyle dua ettim: "Allahım! Günahlarımın çokluğunun bana, katından bir şeyler isteme hakkı bırakmadığını biliyorum. Ancak Peygamberimiz Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ve ümmetinin aşkına beni bu ikisinin önünde rezil etmemeni ve küçük düşürmemeni diliyorum!" Bu duamdan sonra yerden bir su fışkırdı ve bolca yemek ortaya çıktı. O yemekten yedik ve sudan içtik. Yolculuğumuz bu şekilde devam etti ve nihâyet ikinci defa yemek ve su sıram geldi. Önceki gibi dua ettiğimde iki kişilik su ve yemek gönderildi. Açık vermemek içinde ben yer gibi göründüm, ama yemedim. Onlar da bu konuda bana bir şey demediler. Üçüncü defa sıram geldiğinde yine iki kişilik su ve yemek gönderildi. Bunu gördüklerinde: "Ey Müslüman! Bu da ne?" diye sordular. Ben: "Bilmiyorum!" karşılığını verdim. Gece vakti uykuya daldığımda şöyle bir ses işittim: "Ey Muhammed (b. el-Ferecî)! Biz peygamberler içinde Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) has kıldığımız başkalarını tercih etme meziyetini sana da vermek istedik. Ki bu meziyet Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hasletlerinden, faziletlerinden biri olduğu gibi ondan sonra da kıyamet gününe kadar gelecek ümmetinin bir meziyetidir."

Diğer sıram geldiğinde yine iki kişilik yemek ve su gönderildi. Bana: "Ey Müslüman! Ne oluyor? Neden yemeğin eksik geliyor?" dediler. Ben: "Bunu bilmiyor musunuz?" diye sorduğumda: "Hayır!" karşılığını verdiler. Ben de: "Bu, Allah'ın, peygamberimiz Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) ve onun ümmetine has kıldığı başkasını kendine tercih etme ahlâkıdır. Allah da yemeği bu şekilde göndererek sizi kendime tercih etmemi dilemiştir. Ben de sizi kendime tercih ediyorum" dedim. Bunun üzerine: "Biz de Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de (sallallahu aleyhi vesellem) onun Resûlü olduğuna şahadet ederiz! Doğru söylüyorsun; zira bizim de kitaplarımızda böyle yazılıdır. Allah bunu Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ümmeti için has kılmıştır" deyip Müslüman oldular. Onlara: "Müslüman olduğunuzu bir Cuma günü cemaatin içinde de açıklar mısınız?" dediğimde: "Bunun öyle olması mı gerekir?" diye sordular. Ben: "Evet!" karşılığını verince onlar da: "O zaman Allah'a dua et de bizi bu çölden kurtarsın ve Şam'ın en yakın yerleşim yerine ulaştırsın!" dediler. Yolculuğumuza devam ederken de Beytu'l-Makdis'in (Kudüs'ün) evleri uzaktan göründü.

Takrîb 1944-c, Takrîb 2910, Takrîb 239, Takrîb 3967, Takrîb 2408

Amr b. Osmân el-Mekkî

Onlardan biri de; basiretli ârif, geniş ilim sahibi, şifalı dili olan, doyurucu açıklamaları olan, evliyadan sayılan, tabiplerin gözdesi, usulü iyi bilen, kavuşmada samimi, Ebû Abdillah Ömer b. Osmân el-Mekkî, ülkelerde dolaşmış ve seçkin kullarla dost olmuştur.

(١٥٦٦٨)- [٢٩١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ الْمَكِّيَّ وَأَمْلَى عَلَيَّ فِي جَوَابِ مَسْأَلَةٍ سُئِلَ عَنْهَا، يُخَاطِبُ السَّائِلَ: " أَقِمْ عَلَى نَفْسِكَ الْمُوَازَنَةَ بِعَقْلِكَ فِي تَفَقُّدِ حَالِكَ وَمَقَامِكَ هَذَا، إِنَّ كُلَّ مَا عَارَضَكَ مِنَ الأَشْغَالِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، أَعْنِي مِنْ حَقٍّ أَوْ بَاطِلٍ، أَزَالَكَ عَنْ مَقَامِكَ هَذَا بِانْصِرَافِ الْيَسِيرِ مِنْ عَقْلِكَ فَذَلِكَ كُلُّهُ عُذْرٌ، فَاهْرَبْ وَافْزَعْ إِلَى اللَّهِ عِنْدَ اعْتِرَاضِ الْخَوَاطِرِ، وَسَوْرَةِ الْعَوَارِضِ، وَحِيرَةِ الْهَوَى إِلَى مَوْلاكَ وَسَيِّدِكَ، وَمَنْ بَيْنَ يَدَيْهِ ضُرُّكَ وَنَفْعُكَ الَّذِي خَلُصَتْ فِي نَفْسِكَ وَحْدَانِيَّتُهُ وَقُدْرَتُهُ وَتَفْرِيدُ سُلْطَانِهِ، وَتَفْرِيدُ فِعْلِ رُبُوبِيَّتِهِ، إِذْ لا قَابِضَ، وَلا بَاسِطَ، وَلا نَافِعَ، وَلا مَعِينَ، وَلا ضَارَّ، وَلا نَاصِرَ، وَلا عَاصِمَ، وَلا عَاضِدَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ فِي سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ، وَهَذَا أَوَّلُ مَقَامٍ قَامَهُ أَهْلُ الإِيمَانِ مِنْ تَصْحِيحِ الْقُدْرَةِ فِي إِخْلاصِ تَفْرِيدِ أَفْعَالِ الرُّبُوبِيَّةِ، وَهُوَ أَوَّلُ مَقَامٍ قَامَهُ الْمُؤْمِنُونَ، وَأَوَّلُ مَقَامٍ قَامَهُ الْمُخْلِصُونَ، وَأَوَّلُ مَقَامٍ قَامَهُ الْمُتَوَكِّلُونَ فِي تَصْحِيحِ الْعِلْمِ الْمَعْقُودِ بِشَرْطِ التَّوَكُّلِ فِي الأَعْمَالِ قَبْلَ الأَعْمَالِ، وَاعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّ كُلَّ مَا تَوَهَّمَهُ قَلْبُكَ أَوْ رَسَخَ فِي مَجَارِي فِكْرَتِكَ أَوْ خَطَرَ فِي مُعَارَضَاتِ قَلْبِكَ مِنْ حُسْنٍ أَوْ بَهَاءٍ، أَوْ إِشْرَافٍ أَوْ ضِيَاءٍ أَوْ جَمَالٍ، أَوْ شَبَحٍ مَاثِلٍ، أَوْ شَخْصٍ مُتَمَثِّلٍ، فَاللَّهُ بِخِلافِ ذَلِكَ كُلِّهِ بَلْ هُوَ تَعَالَى أَعْظَمُ وَأَجَلُّ وَأَكْمَلُ، أَلَمْ تَسْمَعْ إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ ؟، وَقَوْلِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ ، أَيْ لا شَبَهَ وَلا نَظِيرَ وَلا مَسَاوِيَ وَلا مِثْلَ، وَقَفَ عِنْدَ خَبَرِهِ عَنْ نَفْسِهِ مُسْلِمًا مُسْتَسْلِمًا

مُذْعِنًا مُصَدِّقًا بِلا مُبَاحَثَةِ التَّنْفِيرِ، وَلا مُفَاتَشَةِ التَّفْكِيرِ جَلَّ اللَّهُ وَعَلا الَّذِي لَيْسَ لَهُ نَظِيرٌ وَلا يَبْلُغُ كُنْهَ مَعْرِفَتِهِ خَالِصُ التَّفْكِيرِ وَلا تُحْوِيهِ صِفَةُ التَّقْدِيرِ، السَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الظَّاهِرُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ سُلْطَانًا وَقُدْرَةً، وَالْبَاطِنُ لِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا وَخِبْرَةً خَلَقَ الأَشْيَاءَ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ، وَلا عِبْرَةٍ وَلا تَرَدُّدٍ وَلا فَكَرَةٍ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ أَنْ يَكُونَ فِي الأَرْضِ وَلا فِي السَّمَاءِ وَجَلَّ عَنْ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا أَقَامَ لِقُلُوبِ الْمُوقِنِينَ مَدًّا يُمْسِكُهُ التَّسْلِيمُ عَنِ التِّيهِ، فِي بِحُورِ الْغُيُوبِ الْمَضْرُوبَةِ دُونَ ذِي الْجَلالِ وَالْكِبْرِيَاءِ، فَشَكَرَ لَهُمْ تَسْلِيمَهُمْ وَاعْتِرَافَهُمْ بِالْجَهْلِ بِمَا لا عِلْمَ لَهُمْ بِهِ وَسَمَّى ذَلِكَ مِنْهُمْ رُسُوخًا وَرَبَّانِيَّةً، أَوْ إِيمَانًا لِقَوْلِهِ تَعَالَى:﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ ، وَمَا خَبَّرَ عَنْ مَلائِكَتِهِ، إِذْ قَالُوا: ﴿لا عِلْمَ لَنَا إِلا مَا عَلَّمْتَنَا﴾ ، عَجَزَتِ الْمَلائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ أَنْ تَحُدَّ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ، أَوْ تُكَيِّفَ صِفَةَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَهُمْ خُشُوعٌ خُضُوعٌ خُنُوعٌ فِي حُجُرَاتِ سُرَادِقَاتِ الْعَرْشِ مَحْبُوسُونَ أَنْ يَتَأَمَّلُوا سَاطِعَ النُّورِ الأَوْهَجِ فَهُمْ يَضِجُّونَ حَوْلَ عَرْشِهِ بِالتَّقْدِيسِ ضَجِيجًا وَيَعِجُّونَ بِالتَّسْبِيحِ عَجِيجًا بَاهِتُونَ رَاهِبُونَ خَائِفُونَ مُشْفِقُونَ وَجِلُونَ لِمَا بَدَا لَهُمْ مِنْ عَظِيمِ الْقُدْرَةِ، وَلِمَا أَيْقَنُوا بِهِ وَسَلَّمُوا لَهُ مِنْ شُمُوخِ الرِّفْعَةِ، فَكَيْفَ تُطْمِعُ يَا أَخِي نَفْسَكَ أَوْ تُطْلِقُ فِكْرَكَ فِي شَيْءٍ مِنَ الاحْتِوَاءِ عَلَى صِفَةِ مَنْ هَذَا وَصْفُهُ؟ وَقَانَا اللَّهُ تَعَالَى وَإِيَّاكَ اعْتِرَاضَ الشُّكُوكِ، وَعَصَمَنَا وَإِيَّاكَ فِي كَنَفِ تَأْيِيدِهِ مِنَ التَّخَطِّي بِالأَفْهَامِ إِلَى اكْتِنَاهِ مَنْ لا تَهْجُمُ عَلَيْهِ الظُّنُونُ وَلا تَلْحَقُهُ فِي الْعَاجِلَةِ الْعُيُونُ، جَلَّ وَتَعَالَى عَنْ خَطَرَاتِ الْهَفَوَاتِ، وَعَنْ ظُنُونِ الشُّبُهَاتِ، عُلُوًّا كَبِيرًا، فَبِهَذَا فَاعْرِفْ رَبَّكَ وَمَوْلاكَ وَمَنْ لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلا نَوْمٌ فَيَكُونَ سِلاحَكَ، وَعَظِّمْ عُدَّتَكَ وَمُجَاهَدَتَكَ وَجُنَّتَكَ مِنْ عَدُوِّكَ عِنْدَ مَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ فِي خَالِقِكَ، فَهَذَا الَّذِي وَصَفْتُ لَكَ فَإِلَيْهِ فَالْتَجِئْ وَبِهِ فَاسْتَمْسِكْ، ثُمَّ عُدْ إِلَيْهِ بَمَلَقِ اللَّوَذَانِ، وَاسْتِكَانَةِ الْخُضُوعِ أَنْ يَعْصِمَكَ اللَّهُ وَيُثَبِّتَكَ فَهُوَ الْمُثَبِّتُ لِقُلُوبِ أَوْلِيَائِهِ بِصِحَّةِ الْيَقِينِ مِنَ الزَّوَالِ، كَمَا أَمْسَكَ أَرْضَهُ بِالْجِبَالِ مِنَ الزِّلْزَالِ، وَالسَّلامُ "

Ebû Abdillah Amr b. Osmân el-Mekkî, soru soran birine cevap verirken şöyle dedi: Aklını kullanıp vaziyetini ve bulunduğun makamı düşün ve sonra kendine çeki düzen ver. Karşılaştığın; hak veya batıl her türlü iş, aklından basit bazı şeyleri unutturup seni bulunduğun yerden kaydırır. Bunların hepsi mazerettir. Tehlikelerle, sert engellerle, hevâ şaşkınlığıyla karşılaştığında efendin ve mevlan olan, sana fayda ve zarar veren her şeyi elinde bulunduran, tüm yüreğinle vahdaniyetine, kudretine, rububiyetinin etkisine ve saltanatının tekliğine samimi bir şekilde inandığın Allah'a kaç ve kork. Zira Allah'tan başka tutan ve bırakan, fayda ve zarar veren, yardım eden ve destekleyen, koruyan ve yıpratan kimse yoktur. Semalarında ve yeryüzünde ortağı yoktur. İman ehlinin; kudretin hakkını vermek ve rububiyet fiillerinin arındırılması hususunda ilk durdukları yer burasıdır. Müminlerin ilk durdukları, muhlislerin, mütevekkillerin tevekkül şartlarında kesinleşmiş bilgiler ve amellerden önce yapılması gerekenler hususunda ilk durdukları yer burasıdır. Allah sana merhamet etsin, bil ki; kalbinin tevehhüm ettiği, fikrinden geçen, kalbindeki tartışmalarda ortaya çıkan iyilik, çekicilik, görüntü, ziya, güzellik, hayali şekil, mücessem bir şahıs gibi ne varsa; Allah bunların hiç birine benzemez. Aksine Allah, daha Azim, daha Celil ve daha mükemmeldir. Sen **"O'nun benzeri bir şey yoktur"**[1] âyetini ve **"Hiçbir şey O'na denk değildir"**[2] âyetini işitmedin mi? Yani, benzeri yok, dengi yok, aynı seviyede kimse yok, misli yok. O'nun bilgisini alan; kendiliğinden, Müslüman ve teslim olmuş olarak, inanmış, tasdik etmiş bir şekilde, aksini tartışmadan, düşüncesini araştırmadan durur. Allah, dengi olmayan, halis tefekkür bile marifetinin künhünü kavrayamaz, takdir sıfatı O'nu ihata edemez. Semalar O'nun elinde katlanmış, yeryüzü de kıyamet gününde avucundadır. Saltanat ve kudret bakımından her yerde zahir. İlim ve bilgi olarak her yerde gizli. Eşyayı emsalsiz, esinlenmeden, tereddüt etmeden ve fikir almadan yarattı. Allah, yerde ve gökte üstün ve büyük birinin varlığından hoşlanmaz. İman edenlerin yüreğine bir bağ uzatıp, teslim olmalarını ve bilinmeyen açık denizlerde, Zülcelâl dışında birine yönelip yollarını kaybetmemelerini sağlamıştır. Teslim olmaları ve cehaletlerini, bilgisizliklerini itiraf etmelerinden dolayı onları takdir etti. Onların bu davranışını, derin, rabbani diye isimlendirmiş, imanla nitelemiş ve şöyle demiştir: **"İlimde derinleşmiş olanlar; «Ona iman ettik, hepsi**

---

[1] Şûrâ Sur. 11

[2] İhlâs Sur. 4

Rabbimizin katındandır» derler"[1] Melekleriyle ilgili olarak şu haberi vermiştir. **"Senin bize öğrettiklerinin dışında bizim bir bilgimiz yoktur.**[2]**"** Mukarreb melekler bile, En Güzel Yaratıcının sınırlarını aşamazlar, Âlemlerin Rabbi'nin sıfatlarını istedikleri gibi şekillendiremezler. Onlar huşu içinde boyun eğer ve eğilir. Arş'ın çatısının altındaki odalarda, parıldayan nurun ışıltılarını seyretmekle meşgul olurlar. Onlar Arş'ının etrafında takdis edip mırıldanırlar, tesbih edip seslenirler. Kendini vermiş, heyecanlı, korkmuş ve telaşlı, yüceliğinin derecesine iman ettikleri, teslim oldukları kudret azametinin etkisinden titreyerek ibadet ederler.

Kardeşim! Sen nasıl tamah edip, bu sıfatlardan birine sahip olmayı düşünebilirsin? Allah bizi ve seni şüphe tereddütlerinden korusun. Bizi ve seni; şüphelerin saldıramadığı ve dünyada gözlerin göremeyeceği zat hakkında şüpheli adımlar atmaktan kendi sığınağında muhafaza etsin. O, zillet düşüncesinden ve şüpheli fikirlerden münezzehtir. Çok yücedir. Buna göre Rabbini bil, Mevlanı uyku ve dalgınlığın almadığı Rabbini bil ki senin silahın olsun. Yaratıcınla ilgili, karşına çıkacak düşmanına karşı, hazırlığını, müşâhedeni ve kalkanını geliştir. Sana anlattığım budur, ona sığın ve tutun. Sonra sığınmak amacıyla, boyun eğerek ona dön ki; Allah seni korusun ve yüreğini sabit kılsın. Yeryüzünü depremlerden koruduğu gibi; evliyanın kalplerini, sağlam ve kalıcı bir imanla sağlamlaştıran odur. Vesselam...

(١٥٦٦٩)- [٢٩٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الاخْتِبَارَ مَوْصُولا بِالاخْتِيَارِ، وَالإِجَابَةَ مُؤَدَّاةً إِلَى الأَبْرَارِ بِتَوْفِيقِ هِدَايَتِهِ وَابْتِدَاءِ رَأْفَتِهِ وَجَعَلَ رَحْمَتَهُ مِفْتَاحًا لِكُلِّ خَيْرٍ فِي أَرْضِهِ وَسَمَائِهِ، فَكَانَ مِمَّا اخْتَارَ لِنَفْسِهِ عِبَادًا اتَّخَذَهُمْ لِنَفْسِهِ، وَرَضِيَهُمْ لِعِبَادَتِهِ، وَاصْطَنَعَهُمْ لِخِدْمَتِهِ، وَاجْتَبَاهُمْ لِمَحَبَّتِهِ، وَنَصَبَهُمْ لِدَعْوَتِهِ، وَأَبْرَزَهُمْ لإِجَابَتِهِ، وَاسْتَعْمَلَهُمْ بِمَرْضَاتِهِ، فَأَلْطَفَ لَهُمْ فِي الدَّعْوَةِ بِاخْتِصَاصِ الْمِنَّةِ، فَأَظْهَرَ دَعْوَتَهُ فِي قُلُوبِهِمْ بِإِظْهَارِ صُنْعِهِ وَصَنَعَائِهِ، وَمَا غَذَّاهُمْ بِهِ مِنْ لُطْفِهِ

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 7

[2] Bakara Sur. 32

وَأَلْطَافِهِ وَبِرِّهِ وَنَعْمَائِهِ فَوَطَّأَ لَهُمُ الطَّرِيقَ، وَكَشَفَ عَنْ قُلُوبِهِمْ فَسَارَعَتْ قُلُوبُهُمْ بِإِجَابَةِ التَّحْقِيقِ، وَذَلِكَ لَمَّا عَرَفُوا وَاسْتَبَانُوا مِمَّا بِهِ اللَّهَ دَانُوا مِمَّا تَعَرَّفَ بِهِ إِلَيْهِمْ مِنَ الْبِرِّ وَالتُّحَفِ وَالْكَرَامَاتِ وَالطُّرَفِ وَالْفَوَائِدِ السَّنِيَّةِ وَالْمَوَاهِبِ الْهَنِيَّةِ فَسَارَعَتْ لِإِجَابَتِهِ بِخَالِصِ مُوَافَقَتِهِ وَالإِعْرَاضِ عَنِ مُخَالَفَتِهِ وَالْعَطْفِ عَلَى كُلِّ مَا عَطَفَ بِهِ عَلَيْهَا وَالإِقْبَالِ عَلَى كُلِّ مَا دَعَاهَا إِلَيْهِ بِلا تَثَبُّطٍ فِي مَسِيرٍ، وَلا الْتِفَاتٍ فِي جَدٍّ وَلا تَشْمِيرٍ، فَوَصَلُوا الْغُدُوَّ بِالتَّبْكِيرِ، وَقَطَعُوا فِيهَا الْعَلائِقَ وَانْفَرَدُوا بِهِ دُونَ الْخَلائِقِ فَسَارُوا سَيْرَ مُتَقَدِّمِينَ وَجَدُّوا جِدَّ مُعْتَزِمِينَ وَحَثُّوا حَثَّ مُبَادِرِينَ، وَدَامُوا مُدَاوَمَةَ مُلازِمِينَ وَانْتَصَبُوا انْتِصَابَ خَائِفِينَ لِلْفَوْتِ وَالْحِرْمَانِ، وَخَوْفَ السَّلَبِ لِمَا تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ مِنَ الإِحْسَانِ فَعَبَدُوهُ بِأَبْدَانٍ خِفَافٍ وَعَامَلُوهُ بِفِطَنٍ لِطَافٍ، وَقَصَدُوهُ بِإِرَادَاتٍ صَادِقَةٍ وَهِمَمٍ خَالِصَةٍ، وَرَغَبَاتٍ طَامِحَةٍ وَقُلُوبٍ صَافِيَةٍ فَابْتَدَءُوا مِنْ مُعَامَلَةِ اللَّهِ فِيمَا بِهِ ابْتَدَأَهُمْ حِينَ دَعَاهُمْ، إِذْ يَقُولُ تَعَالَى: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ ، فَطَلَبُوا طَيِّبَ الْحَيَاةِ بِإِخْلاصِ الإِجَابَةِ، وَعَمِلُوا فِي الظَّفَرِ بِالْحَيَاةِ، إِذَا دَعَاهُمُ اللَّهُ إِلَيْهَا وَنَبَّهَهُمْ بِلُطْفِهِ عَلَيْهَا، فَجَعَلُوا إِقَامَتَهُمْ وَإِرَادَتَهُمْ وَأَمَلَهُمِ وَمُنَاهُمُ الظَّفَرَ بِالْحَيَاةِ، فَعَمِلُوا فِي تَحْقِيقِ مُوجِبَاتِهَا فِي الأَحْوَالِ الْوَارِدَةِ بِهِمْ عَلَيْهَا "

Amr b. Osmân der ki; Allah tecrübeyi tercihe bağlı kılmıştır. İcabeti de iyi kullarına, hidâyetinin muvaffakiyeti ve şefkatinin yansıması olarak vermiştir. Rahmetini semasında ve yeryüzünde, her hayrın anahtarı kılmıştır. Seçtiği kullarından bazılarını has kabul etmiş, ibadetine tahsis etmiş, hizmetine mahsus etmiş, muhabbetine mazhar kılmış, davasına vekil kılmış, icabetine mazhar kılmış ve razı olacağı işlerde kullanmıştır. Dualarına karşılık nimetlerini lütfetmiştir. Kalplerine yaptıklarını ve sanatını yerleştirip davetini izhar etmiştir. Lütfu, keremi, dostluğu ve nimetleriyle beslemiş yollarını açmıştır. Kalplerini keşfetmiş, kalpleri icabeti gerçekleştirmeye koşmuştur. Allah'ın maksadını anladıkları anda, kendilerine tarif edilenleri gerçekleştirmeye koyulup, iyiliklerini, tuhaflıklarını, kerametlerini, sanatlarını, yüce güzelliklerini ve vehbi özelliklerini ortaya koyup O'nun samimi muvafakatı ile muhalefet etmeden O'na icabet etmeye koştular. Şefkat ettiğine şefkat gösterdiler, emrettiklerine, yürürken ayak diretmeden, hazırlanıp oyalanmadan yöneldiler. Geceyi gündüze kattılar, her şeyi bir kenara attılar, mahlûkatı bırakıp onun emrine amade oldular. Öncü gibi hareket ettiler. Azimet ehli gibi azmettiler. Coşup coşturdular. İş sahibi gibi işe devam ettiler. Fırsatları kaçırma ve mahrum olma korkusuyla hazır beklediler. Önceden kendilerine verilen ihsanın ellerinden alınmasından korktular. Hafif bedenlerle ona ibadet ettiler. Beyefendi nezaketi ve inceliğiyle davrandılar. Sadakat dolu iradelerle, halis düşüncelerle, coşkun rağbetlerle ve saf gönüllerle O'na yürüdüler. Allah'a karşı davranışlarında, O'nun: "**Ey inananlar! Allah ve Peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin**"[1] çağrısıyla başladılar. Samimi icabetleriyle hayatın güzelliklerini dilediler. Allah'ın onları davet ettiği ve lütfunu haber verdiği hayatta muzaffer olmak için çalıştılar. Varlıklarını, iradelerini, emellerini ve rüyalarını hayatta başarılı olmak için seferber ettiler. Görevlerinin gerektirdiği ve yapmaları gereken şartlarını gerçekleştirmek için çalıştılar.

(١٥٦٧٠)- [٢٩٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ الْمَكِّيَّ، يَقُولُ فِي وَصْفِ سِيَاسَةِ النُّفُوسِ قَالَ: " يَبْتَدِئُ بَعْدَ الإِجَابَةِ بِتَوْفِيقِ النُّفُوسِ لِمَا كَانَ مِنْهَا مِنْ مُخَالَفَةِ الْمَلِكِ وَمَعْصِيَةِ الْجَبَّارِ فَأَلْزَمَهَا التَّوْبَةَ وَالتَنَصُّلَ وَالاعْتِذَارَ وَتَكْرِيرَ الاسْتِغْفَارِ، وَالاجْتِهَادَ فِي حَلِّ الإِصْرَارِ بِاللَّجَأ، وَالاسْتِئْجَارِ، وَالاعْتِصَامِ بِمَلِيكِهِمُ الْجَبَّارِ فَوَافَقُوهَا مُوَافَقَةً عَلَى مَوَازَنَةٍ وَعَاتَبُوهَا مُعَاتَبَةً عَلَى مُحَاضَرَةٍ وَوَبَّخُوهَا بِمَا فَرَطَ مِنْهَا مِنَ الْجَهْلِ، وَالتَّضْيِيعِ، وَالشُّرُورِ، وَالتَّمَادِي وَالتَّمَرُّدِ فِي رُكُوبِ الْمَعَاصِي فَوَبَّخُوهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، وَعَاتَبُوهَا مُعَاتَبَةَ مَنْ قَدْ عَرَضَ عَلَيْهِ، وَقَرَّرُوهَا تَقْرِيرَ مُنَاقَشَةِ الْحِسَابِ وَجَرَّعُوهَا مَا تَوَعَّدَهُ اللَّهُ مِنْ أَلِيمِ الْعَذَابِ وَشَدِيدِ الْعِقَابِ ثُمَّ أَقَامُوهَا مَقَامَ الْخِزْيِ فَأَبْدَلُوهَا بِحَالِ الرَّفَاهَاتِ الْقَشَفَ وَالتَّقَشُّفَ وَالضُّرَّ وَالتَّخَفُّفَ، فَأَبْدَلُوهَا بِالشِّبَعِ جُوعًا، وَبِالنَّوْمِ سَهَرًا، وَبِالرَّاحَةِ تَعَبًا، وَبِالْقُعُودِ نَصَبًا، وَبِطَيِّبِ الْمَطَاعِمِ الْخَبِيثَ الْخَشِنَ، وَبِلِينِ الْمَلابِسِ الْخَشِنَ الْجَافِي، وَبِأَمْنِ الْوَطَنِ خَوْفَ الْبَيَاتِ، ثُمَّ أَزْعَجُوهَا عَنْ تَوَطُّنِ مَا بِهِ أَلْزَمُوهَا فَمَنَعُوهَا اسْتِوَاءَ الأَوْقَاتِ فِي بَذْلِ الاجْتِهَادِ، وَأَخَذُوهَا بِدَائِمِ الازْدِيَادِ عَلَى سَبِيلِ الْمُوَازَنَةِ، وَأَقَامُوهَا مَقَامَ التَّصَفُّحِ، وَالتَّفْتِيشِ، وَالْمُحَاسَبَةِ، وَالتَّوْقِيفِ عَلَى كُلِّ لَحْظَةٍ وَخَطْرَةٍ وَهَمَّةٍ وَلَفْظَةٍ وَفِكْرَةٍ وَأُمْنِيَةٍ وَشَهْوَةٍ وَإِرَادَةٍ وَمَحَبَّةٍ، فَهَكَذَا أَبَدًا دَأْبُهُمْ وَفِي هَذِهِ أَبَدًا حَالُهُمْ عَلَى هَذِهِ السَّيَاسَةِ بِشَرْطِ هَذِهِ الْمُجَاهَدَةِ وَانْتِصَابِ هَذِهِ الْمُكَابَدَةِ وَإِحَاطَةِ هَذِهِ الْمُرَاوَضَةِ، وَمَعَ هَذَا فَالْهَرَبُ إِلَى اللَّهِ فِيهَا وَالاعْتِضَادُ بِاللَّهِ عَلَيْهَا وَالتَّأَوِّي إِلَى اللَّهِ مِنْهَا وَالاسْتِعَاذَةُ بِاللَّهِ

---

[1] Enfâl Sur. 24

مِنْ شَرِّهَا، وَالاسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ عَلَى كَيْدِهَا وَالصُّرَاخِ إِلَى اللَّهِ عِنْدَ شُرُودِهَا، وَاسْتَغْثِ بِالْمَلِكِ الأَعْلَى الَّذِي هُوَ صَرِيخُ الأَخْيَارِ، وَمَنْجَأُ الأَبْرَارِ، وَمُلْتَجَأُ الْمُتَّقِينَ، وَنَاصِرُ الصَّالِحِينَ، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا شَكَرَ لِوَلِيِّهِ عَظِيمَ مَا جَاهَدَ وَجَسِيمَ مَا كَابَدَ وَمَشَقَّةَ مَا احْتَمَلَ وَجَهْدَ مَا انْتَصَبَ تَوَلاَّهُ بِالنُّصْرَةِ وَالتَّأْيِيدِ وَالْعِزِّ وَالتَّأْيِيدِ، وَمَنْ نَصَرَهُ لَمْ يُخْذَلْ، وَمَنْ أَعَزَّهُ لَمْ يُقْهَرْ، وَمَنْ تَوَلاَّهُ لَمْ يُذَلَّ، فَرَوَّحَهَا رَوْحَ الْيَقِينِ، وَأَضَاءَ لَهَا عَلامَاتِ التَّصْدِيقِ مِنَ اللَّهِ بِالْقَبُولِ، وَأَنَارَتْ لَهَا عَلامَاتُ التَّحْقِيقِ، وَتَوَالَتْ عَلَيْهَا مُدَاوَمَةُ الْمَزِيدِ، وَعَادَتْ عَلَيْهَا تِكْرَارُ التُّحَفِ وَالْبِرِّ وَالْكَرَامَاتِ، وَعَطَفَتْ عَلَيْهَا عَوَاطِفُ الْفَضْلِ بِالرَّحْمَةِ وَالْبَذْلِ، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى الْمُبْتَدِئُ عَبْدَهُ بِمَا ابْتَدَأَ بِهِ الْعَبْدُ مِنْ بَذْلٍ فِي قُرْبَةٍ، أَوْ مِنَ اجْتِهَادٍ فِي وَسِيلَةٍ، أَوْ مِنْ مُنَافَسَةٍ فِي فَضِيلَةٍ، أَوْ مِنْ مُسَارَعَةٍ إِلَى خِدْمَةٍ، أَوْ مِنْ إِخْلاصٍ فِي نِيَّةٍ، أَوْ مِنْ تَكَامُلٍ فِي رَغْبَةٍ، أَوْ مِنْ تَحْقِيقٍ فِي مَحَبَّةٍ، فَاللَّهُ الْمُبْتَدِئُ لَهَا بِذَلِكَ بِمَا بِهِ أَقَامَهَا وَبِمَا بِهِ إِلَيْهَا دَعَاهَا، فَهَذِهِ كُلُّهَا صِفَةُ الْحَيَاةِ وَمَشَارِبِهَا وَانْبِجَاسِ أَحْوَالِهَا وَتَشَعُّبِ مَذَاقَاتِهَا بِكُلِّ مَا وَصَفْنَاهُ مِنْ غَمٍ وَسُرُورٍ وَرَاحَةٍ وَجَهْدٍ وَرَفَاهَةٍ وَتَعَبٍ وَمُوَافَقَةٍ وَنَصَبٍ وَبُكَاءٍ وَحُزْنٍ وَخَوْفٍ وَكَمَدٍ، فَذَلِكَ كُلُّهُ مِنْ صِفَةِ الْحَيَاةِ الَّتِي دَعَا اللَّهُ إِلَيْهَا وَنَبَّهَ قُلُوبَهُمْ عَلَيْهَا، بِقَوْلِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ "

Amr b. Osmân el-Mekkî, nefis siyasetini anlatırken der ki: Kişi kabul ettikten sonra nefsini eğitmeye başlar. Sultanına muhalefet, Cebbâr'a isyan gibi özellikler taşıdığından, ona tövbe, pişmanlık, özür dileme ve bol bol istiğfar ve çalışma fırsatları verilmiştir. Böylece, ısrarla sığınır, pişman olur, Cebbâr olan sultana tutunur. Onu uygun bir şekilde kabul eder, uygun bir şekilde hesaba çeker ve aşırı cehaletinden, dağınıklıktan, kötülükten, tembellikten ve çok günah işlemekten dolayı azarlanır. Huzurda azarlanır. Huzura çıkanlar gibi tenkid edilir. Hesaba çekilir gibi itiraf ettirilir. Allah'ın vaad ettiği ağır azab ile korkutulur, sonra rezil olacağı bir şekilde muamele edilir. Refah yerine, yokluk, kıtlık, zarar, basitlik görür. Tokluk yerine açlık, uyku yerine uykusuzluk, rahat yerine huzursuzluk, oturma yerine ayakta durmak, lezzetli yemekler yerine tatsız tuzsuz yemekler, yumuşak elbiseler yerine kaba kumaşlar, güvenli memleket yerine tehlikeli geceler gibi olumsuzlukları gösterilir. Sonra bulunduğu ortam itibariyle rahatsız edilir. Onu takip edip, zamanları boş işlerle geçirmesi önlenir. Daha fazla dengeli olması için zorlanır. Araştırma, geniş düşünme ve muhasebe yapmaya zorlanır. Her an, her saniye, her düşünce, her söz, her fikir, her hayal, her arzu, her irade ve her muhabbet anında durdurulur ve düşünmesi sağlanır. Devamlı öyle yapmalı, işleri bu olmalı, bu metodu takip etmeliler. Böyle çalışmalı, böyle dikkat kesilmeli ve bu şekilde etrafını çevirip davranmalıdır. Bununla birlikte; ondan Allah'a kaçmak ve ona karşı koymak için destek almak, onun şerrinden Allaha sığınmak ve onun tuzaklarına karşı yardım istemek, başını alıp gidince Allah'a seslenmek gerekir. Hayırlı insanların seslendiği, iyilerin kurtarıcısı, muttakilerin sığınağı, salihlerin yardımcısı Yüce Sultan'dan yardım iste. Çünkü Allah veli kulunun, çalışmasının değerini, sabrının büyüklüğünü, dayandığı meşakkati, harcadığı emeği görüp beğenirse; yardım, destek, şeref ve beka ile ona dostluğunu gösterir. O'nun yardım ettiği, yüzüstü kalmaz, izzet verdiği kahrolmaz, işlerini üstlendiği de zelil olmaz.

O zaman o kişinin nefsine; yakîn ruhuyla üfler, Allah'ın kabul işaretlerini aydınlatır, hakikat alâmetleri görünür, gelişme istidadı olur, güzellikler, iyilik ve keramet hasletleri ona geri döner. Bereket, rahmet ve şefkat lütufları yerleşir. Zira Allah, kendisine yaklaşmak için emek sarf eden, çalışan, yol arayan, yarışan, güzel şeyler yapan, acele eden, hizmet eden, halis niyet gösteren, rağbetinde gelişme olan veya muhabbetini ispat eden kuluna yaklaşır. Allah, kulunu yarattığı ve davet ettiği bu özellikleri yeniler. Bunların hepsi hayatın özellikleridir, metotlarıdır. Etrafı bunlarla çevrilidir, böyle taksim edilmiştir. Anlattığımız bütün bu gamlar ve mutluluklar, huzur ve emek, refah ve yorgunluk, uygunluk ve muhalefet, üzülüp ağlamak, korku ve endişe, bunların hepsi; Allah'ın davet ettiği hayatın özellikleridir. Allah kalpleri uyarmış ve "**Allah ve Peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin**" diye buyurmuştur.

(١٥٦٧١)- [٢٩٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: " الْمُخْلِصُونَ مِنَ الْوَرِعِينَ هُمُ الَّذِينَ تَفَقَّدُوا قُلُوبَهُمْ بِالأَعْمَالِ وَالنِّيَّاتِ فِي كُلِّ أَحْوَالِهِمْ، وَأَعْمَالِهِمْ، وَحَرَكَاتِهِمْ، وَسُكُونِهِمْ، مُوَاظِبِينَ لِلاسْتِقَامَةِ الْمُفْتَرَضَةِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَلَهُ مُحَافِظِينَ، وَمِنْ دُخُولِ الْفَسَادِ عَلَيْهِمْ مُشْفِقِينَ فَأَوْرَثَهُمُ اللَّهُ مُرَاقَبَتَهُ فَهُنَالِكَ تَنْتَصِبُ قُلُوبُهُمْ بِمُدَاوَمَةِ الْمُحَافَظَةِ لِنَظَرِ اللَّهِ إِلَيْهِمْ وَنَظَرِهِ إِلَى سَرَائِرِهِمْ، وَعِلْمِهِ بِحَرَكَاتِهِمْ وَسُكُونِهِمْ فَهُنَالِكَ تَقِفُ الْقُلُوبُ بِعِلْمِ اللَّهِ بِهِمْ فِي ذَلِكَ فَلَمْ تَبْرُزْ حَرَكَاتُ الضَّمِيرِ إِلَى تَحْرِيكِ الْجَوَارِحِ إِلا بِالتَّحْصِيلِ وَالتَّمْيِيزِ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى:﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ ،

وَلِقَوْلِهِ سُبْحَانَهُ: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْءَانٍ وَلا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ ، فَإِذَا انْتَصَبَتِ الْمُرَاقَبَةُ بِدَوَامِ انْتِصَابِ الْقُلُوبِ بِهَا فَهُنَالِكَ يَكُونُ تَمَامُ الإِخْلاصِ وَالْحَيْطَةِ فِي الْعَمَلِ وَهُنَالِكَ يوَرِّثُهُمُ اللَّهُ الْحَيَاءَ فَدَوَامُ الْمُرَاقَبَةِ يُفْشِي الْحَيَاءَ وَيَمُدُّهُ وَيَزِيدُ فِيهِ، وَالْحَيَاءُ يَعْمَرُ الْقُلُوبَ بِدَوَامِ الطَّهَارَةِ وَيُخْرِجُ مِنَ الْقُلُوبِ حَلاوَةَ الْمَاءِ ثُمَّ حَلاوَةَ الشَّهَوَاتِ، وَدَوَامُ الْحَيَاءِ يُوجِبُ عَلَى الْقُلُوبِ إِعْظَامَ حُرُمَاتِ اللَّهِ بِإِعْظَامِ مَقَامَ اللَّهِ حَيَاءً مِنْ جَلالِ اللَّهِ، لأَنَّ إِجْلالَ حُرُمَاتِ اللَّهِ فِي الْقُلُوبِ غَاسِلٌ لِلْقُلُوبِ بِمَاءِ الْحَيَاةِ الْوَارِدِ عَلَيْهَا مَنْ فَوَائِدِ اللَّهِ فَتَخْلُقُ الدُّنْيَا فِي قُلُوبِهِمْ، وَتَصْغُرُ الأَشْيَاءُ فِيهَا، وَتَقْوَى حَرَكَاتُ الْيَقِينِ بِصَفَاءِ النَّظَرِ إِلَى الْمَوْعُودِ فَيُوصِلُهَا بِالْمَعْرُوفِ وَيَرْجِعُ عَلَيْهَا الْيَقِينُ بِالتَّوْبِيخِ فِي إِعْظَامِ الدُّنْيَا وَالسَّعْيِ لَهَا وَلِجَمْعِهَا "

Amr b. Osmân diyor ki: Verâ ehli halis kullar, bütün hallerinde, ibadetlerinde, hareketlerinde ve sükûnlarında; ibadetlerle ve niyetlerle kalplerini denetleyenlerdir. Allah'a itaat için farz olan istikâmette sebatkârdırlar. O'nun hakkını korumuşlardır. İçlerine fesat girmesinden korkarlar. Allah onlara murâkabe kabiliyeti vermiştir. Gerektiği anda kalpleri ayaklanır; Allah'ın kendilerine ve sırlarına bakmasını gözetmeye başlarlar. Hareketlerini ve sükûnetlerini bildiğini bilirler. O anda kalpler Allah'ın vaziyetlerini bilmesi karşısında durur, duygular hareketsiz kalır. Azalar dikkatli ve seçici adımlarla hareket eder. Zira Allah: "**Allah hepinizi görüp gözetmektedir**"[1] ayrıca şöyle buyuruyor: "**Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dair Kur'ân'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda, mutlaka Biz sizi görürüz**"[2] Kalplerin uyanık kalmasıyla murâkabe harekete geçtiğinde, o zaman ihlâs tamamlanmış olur. Amellerde ihtiyat olur. O zaman Allah onlara hayâ ihsan eder. Murâkabe hayâyı ifşa eder, destekler ve geliştir. Hayâ, sürekli temizlikle kalpleri imar eder, kalplerden suyun lezzetini atar. Sonra arzuların lezzetini yok eder. Sürekli devam eden hayâ, kalplerin Allah'ın makamına hürmeten, Allah'ın celalinden hayâ ederek, Allah'ın yasaklarına saygılı olmasını gerektirir. Çünkü kalplerde Allah'ın yasaklarına saygı olması, kalplerin Allah'ın lütfu olarak verdiği hayâ ile yıkanmasını sağlar. Dünya kalplerinde yıpranır, orada eşya küçülür. Vaad edilene saf bir şekilde bakarak, yakîn hareketleri güçlenir. Onu marûf takip eder, yakîn tekrar oraya gelir ve dünyaya değer verilmesini, onun için çabalamayı ve onu devşirmeyi eleştirir.

---

[1] Nisâ Sur. 1

[2] Yûnus Sur. 61

(١٥٦٧٢)- [٢٩٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ، يَقُولُ: " اعْلَمْ أَنَّ حَدَّ الشُّكْرِ فِي الْقُلُوبِ خَارِجٌ مِنَ الاشْتِغَالِ بِالْفَرَجِ عَلَى النِّعَمِ، وَالاشْتِغَالِ بِبَهْجَتِهَا بِمَا يَغْلِبُ عَلَى النُّفُوسِ مِنْ شَرِّهَا عَلَيْهَا وَعَظِيمِ حَظِّهَا فِيهَا، فَالشُّكْرُ خَارِجٌ مِنْ ذَلِكَ، فَإِذَا مَا حَلَّ بِالْقُلُوبِ زَهَرَاتُ النِّعَمِ وَرَوْنَقُ صَفْوِهَا وَخَفْضُ الْعَيْشِ فِيمَا هَاجَ فِي الْقُلُوبِ ذَكَرَ الْمُنْعِمَ بِهَا، وَالْمُتَوَلِّي لِلامْتِنَانِ بِهَا فَاتَّصَلَ فَرَحُهُمْ بِشُكْرِهِ وَأَوْصَلَتْهُمُ النِّعْمَةُ إِلَى الابْتِهَاجِ بِالْمُنْعِمِ وَالذِّكْرِ لَهُ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ، فَهَذَا حَدُّ الشُّكْرِ فِيمَا ذَاقَتْهُ الْقُلُوبُ، فَلَمَّا صُرِفَتِ الأَفْرَاحُ عَنْ حُظُوظِ النُّفُوسِ، إِلَى مَوَاضِعِ الشُّكْرِ ابْتِهَاجًا بِالْمُنْعِمِ دُونَ حَظِّ النُّفُوسِ بِالنِّعْمَةِ، خَلُصَتْ تِلْكَ الأَفْرَاحُ رِضَاءً عَنِ اللَّهِ، وَبَشَاشَةُ الْقُلُوبِ لِمَا يَرْضَاهُ، وَاخْتِلافُ الأَحْكَامِ بِمُخَالَفَةِ الْمَحَابِّ، وَالسُّرُورُ بِمُرِّ الْقَضَاءِ وَيَكُونُ السُّرُورُ مَقْرُونًا بِالْمَحَبَّةِ لِلَّهِ الَّتِي هِيَ مَعْقُودَةٌ فِي عُقُودِ الإِيمَانِ وَمَوْجُودَةٌ فِي أَصْلِ الْعِرْفَانِ، لأَنَّهُ لا يَصِحُّ إِلا بِثَلاثِ حَالاتٍ: إِخْلاصٌ لِتَوْحِيدِهِ، وَرِضًا بِهِ أَنَّهُ رَبٌّ، وَمَحَبَّةً لَهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، إِذْ هُوَ إِلَهُهُ وَمَالِكُ ضُرِّهِ وَنَفْعِهِ وَرَفْعِهِ وَوَضْعِهِ وَحَيَاتِهِ وَمَوْتِهِ، فَوَلِهَتِ الْقُلُوبُ إِلَيْهِ بِضُرِّ الْفَاقَةِ، فَهَذَا مَعْنَى الْمَحَبَّةِ الْمُفْتَرَضَةِ فِي عُقُودِ الإِيمَانِ كَفَرْضِ الإِيمَانِ

Amr b. Osmân der ki: Bil ki; kalplerde şükrün sınırları, nimetlere sevinmeyle meşguliyetin ve onun insanların çoğunun kendisine ve nimetlerdeki büyük payına zararlı şeylerin çekiciliğiyle iştigalin dışındadır. Şükür bunun dışındadır. Kalplere nimetlerin güzelliği, saflığının gölgesi, kalplerde coşan hayatın düşüklüğü çökünce, nimet veren zikredilir. Nimetleri vermeyi üstlenen zikredilir. İnsanların sevincini, O'nu şükretmek takip eder. Nimet onları nimet verenle sevinmeye, O'nu zikretmeye ve onu hamd etmeye götürür. Kalplerin tadına vardığı şükrün sınırları budur. Mutluluk nefislerden ayrılıp, nimetten faydalanmadan nimet verenin sevinciyle şükre çevrilince; bu mutluluklar ve kalplerin mutluluğu ihlâs ile Allah rızasına kavuşur. Hükümlere muhalefet etmek, sevgiliye muhalefet etmektir. Mutluluk kaderin acısıyla olur, mutluluk Allah sevgisiyle bağlantılı olur. Zira bu sevgi imanla düğümlenmiş, irfanın aslında mevcuttur. Çünkü ancak üç şekilde gerçekleşir: Tevhidinde ihlâslı olmak, O'nun Rab olduğunu kabul etmek, her şey için O'nu sevmektir. Zira O, onun ilahıdır. Zararının, faydasının, yükselmesinin, düşmesinin, yaşamasının ve ölmesinin hâkimi O'dur. Kalpler O'nun zarar verme gücünden korkar. İmanın düğümlerinde, imanın şartı gibi olması gereken muhabbetin mânâsı budur.

Şeyh Ebû Nuaym der ki; Amr b. Osmân'ın Allah rahmet etsin, çeşitli ilim dallarıyla payı ve eserleri değerliydi; tasnifleri isnâdlar ve rivâyetlerle desteklenmişti.

Takrîb 2621

Ruveym b. Ahmed

Onlardan biri de; sağlam ve uyanık, beyan ve rey sahibi, sağlam görüşleri olan Ruveym b. Ahmed Ebu'l-Hasan el-Emîn. Kur'ân'ı bilen, manalarını anlayan, hakikatlere bağlı biriydi. Güzel konuşmayla süslenmiş, illetlerden ve bahanelerden etkilenmeyen biriydi. Dedesi, Ruveym b. Yezîd el-Mukrî diye bilinirdi. Leys b. Sa'd ve İsmâil b. Yahyâ et-Temîmî'den rivâyet etmiştir.

(١٥٦٧٤)- [٢٩٦/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى الْفَقِيهُ الأَسْفِيدَفَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رُوَيْمًا، يَقُولُ: " الإِخْلاصُ ارْتِفَاعُ رُؤْيَتِكَ عَنْ فِعْلِكَ، وَالْفُتُوَّةُ أَنْ تَعْذُرَ إِخْوَانَكَ فِي زَلَلِهِمْ، وَلا تُعَامِلَهُمْ بِمَا يُحْوِجُكَ إِلَى الاعْتِذَارِ مِنْهُمْ "

Ruveym dedi ki: "İhlâs; yaptığını görmemendir. Yiğitlik (alicenaplık) ise; arkadaşlarının yaptıkları hataları mazur görmen ve onlara, onlardan özür dilemek zorunda kalacağın şekilde davranmamandır."

(١٥٦٧٥)- [٢٩٧/١٠] أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ فَارِسٍ، يَقُولُ: حَضَرْتُ رُوَيْمًا وَسَأَلَهُ أَبُو جَعْفَرٍ الْحَدَّادُ: أَيُّهُمَا أَفْضَلُ الصَّحْوُ أَوِ السُّكْرُ؟ فَانْزَعَجَ رُوَيْمٌ كَالْمُغْضَبِ، " لا وَاللَّهِ أَوْ تَهْدَأُ هُدُوءُ الصَّخْرِ فِي قُعُورِ الْبِحَارِ، فَإِنْ هَدَأْتِ اسْتَوْدَعَكَ وَإِنِ انْزَعَجْتَ طَالَبَكَ، أَمَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ: ﴿فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ﴾ ؟ وَسَأَلَهُ بَعْضُ النَّاسِ أَنْ يُوصِيَهُ بِوَصِيَّةٍ، فَقَالَ: لَيْسَ إِلا بَذْلُ الرُّوحِ وَإِلا فَلا تَشْتَغِلْ بِتُرَّهَاتِ الصُّوفِيَّةِ فَإِنَّ أَمْرَهَا هَذَا مَبْنِيٌّ عَلَى الأُصُولِ "

Ahmed b. Fâris bildiriyor: Ruveym'in yanına gitmiştim. Ebû Câfer el-Haddâd ona: "Hangisi daha faziletlidir, ayık kalmak mı, sarhoşluk mu?" diye sordu. Ruveym sinirlenmiş gibi rahatsız oldu. Dedi ki: "Hayır vallahi, istersen deniz dibindeki kayalar kadar sakin ol. Eğer o kayalar, sakinleşirse seni bırakır, hareket ederse sana hesap sorar: **«Bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır»**[1] dediğini işitmedin mi?"

İnsanlardan birisi, nasihat etmesini istediğinde Ruveym: "Canını feda etmekten başka çare yok. Yoksa tasavvufun boş işleriyle uğraşma, bu konu prensipler üzerin bina edilmiştir" dedi.

(١٥٦٧٦)- [٢٩٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: كَانَ رُوَيْمٌ، يَقُولُ: " السُّكُونُ إِلَى الأَحْوَالِ اغْتِرَارٌ، وَكَانَ يَقُولُ: رِيَاءُ الْعَارِفِينَ أَفْضَلُ مِنْ إِخْلاصِ الْمُرِيدِينَ "

Ruveym dedi ki: "Hâllere sığınmak aldanmaktır."

Der ki: "Âriflerin riyası, müridlerin ihlâsından hayırlıdır."

(١٥٦٧٧)- [٢٩٧/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو عَمْرٍو الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رُوَيْمَ بْنَ أَحْمَدَ الْمُقْرِئَ، يَقُولُ: " لَمَّا رَأَيْتُ الطَّالِبِينَ قَدْ تَحَيَّرُوا، وَالْمُرِيدِينَ قَدْ فَتَرُوا، وَالْمُتَعَبِّدِينَ وَالْعُلَمَاءَ بِمَا غَلَبَ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانِ الْهَوَى قَدْ سَكِرُوا لَمَّا رَأَوُا الْمُنْتَسِبِينَ إِلَى عِلْمِ الْمَعْرِفَةِ عَلَى طَبَقَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ وَمَقَامَاتٍ مُتَفَاوِتَةٍ مِنَ اسْتِصْغَارِ الأَحْوَالِ وَأَهْلِهَا وَالتَّرَاخِي عَنِ الأَعْمَالِ وَالإِعْرَاضِ عَنْهَا تَسَوَّرُوا عَلَى ذُرًى قَصُرَتْ عَنْهَا مَقَامَاتُهُمْ عَجْزًا عَنْ بُلُوغِهَا وَاغْتِرَارًا بِمَا سَمِعُوهُ مِنْ عُلُوِّهَا احْتَجْتُ أَنْ، أَعْلَمَ السَّبَبَ الَّذِي أَوْقَعَهُمْ فِي هَذِهِ الشُّبْهَةِ وَأَوْقَفَهُمْ فِي هَذِهِ الْمَنْزِلَةِ قَبْلَ أَوَانِهَا وَالاسْتِحْقَارِ لِلنُّزُولِ فِيهَا قَبْلَ حِينِهَا فَرَأَيْتُهُ سَبَبَيْنِ كُلُّ سَبَبٍ مِنْهُمَا عَلَى أَصْلَيْنِ: أَحَدُهُمَا اسْتِعْجَالُ الْمَنْزِلَةِ قَبْلَ وَقْتِهَا عَجْزًا عَمَّا عَمِلَ فِيهِ الصَّادِقُونَ وَبَذَلَهُ الْمُحَقِّقُونَ، وَالآخَرُ الْجَهْلُ بِطَرِيقِ السَّالِكِينَ إِلَيْهَا، وَإِغْفَالُ التَّقْوَى عَمَّا لَهَا وَعَلَيْهَا، رَضِيَ مِنْهُمْ بِاسْمٍ لا حَقِيقَةَ تَحْتَهُ تَأْوِيهِمْ وَلا مَكَانَ مِنْهُ يُغْنِيهِمْ، فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِهِمْ دَعَانِي دَاعٍ إِلَى التَّبْيِينِ لأُمُورِهِمْ وَالنِّدَاءِ لِمَنْ سَمِعَ مِنْهُمْ، وَالْكَشْفِ عَنْ سَبَبِهِمْ، وَالتَّحْذِيرِ عَنْ مِثْلِ غِرَّتِهِمْ وَمِنْ أَيْنَ أَتَوْا؟ وَعَلَى مَاذَا عَوَّلُوا؟

---

[1] En'âm Sur. 98

وَبِمَا تَعَلَّقُوا فِيمَا إِلَيْهِ ذَهَبُوا فَنَقَّبْتُ عَنْ سَرَائِرِهُمْ، بِالْمُسَاءَلَةِ لِكُبَرَائِهِمْ وَالْمُبَاحَثَةِ لأَئِمَّتِهِمْ فِي تَكْوِينِ الْمُكَوِّنَاتِ عَلَى اخْتِلافِهِمْ فِي الأُصُولِ وَالْمَقَامَاتِ أَصْلَيْنِ عَظِيمَيْنِ تُمْسِكُ كُلُّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ بِأَصْلٍ، فَفِرْقَةٌ قَالَتْ: لَمَّا رَأَيْتُ كُلَّ حَادِثَةٍ تَحْتَ الْكَوْنِ مِنَ الأَفْعَالِ وَغَيْرِهَا مِنَ الأَجْسَامِ وَالأَعْرَاضِ لا تَخْلُوَ مِنْ أَحَدِ أَمْرَيْنِ: إِمَّا مُحْدَثٌ ظَهَرَ إِلَى الْكَوْنِ بِغَيْرِ عِلَّةٍ وَلا سَبَبٍ جَعَلَهُ مُقَدِّمًا لإِجْرَائِهِ، فَيَكُونُ ذَلِكَ الْمُحْدَثُ عَنْهُ أَوْ يَكُونُ حَدَثُهَا ظَهَرَ عَنْ عِلَّةٍ وَسَبَبٍ تَقَدَّمَهَا، فَرَأَيْتُ مَدَارَ قَوْلِ هَذِهِ الْفِرْقَةِ فِيمَا بِهِ تَعَلَّقَتْ وَإِلَيْهِ رَجَعَتْ أَنَّ الْمُخْتَرَعَاتِ أَفْعَالُهَا وَأَقْوَالُهَا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ فَلَمْ أَدْفَعِ الأَصْلَ فِيمَا إِلَيْهِ أَشَارَتْ، وَدَخَلَتِ الشُّبْهَةُ عَلَيْهِمْ إِذْ لَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ مَا أَحْدَثَهُ الْمُحْدِثُ مِنَ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ وَالْهُدَى لِمَنِ اهْتَدَى، وَالْغَيِّ لِمَنْ غَوَى فَدَخَلَتْ عَلَيْهِمْ هَذِهِ الْعِلَّةُ الْجَامِعَةُ مِنَ الْمُخْتَلِفَاتِ مِنْ أَفْعَالِهِ الْمُحْدَثَاتِ بَيْنَ ذَوَاتِهَا، وَهَيْئَاتِهَا، وَالْعَذْبِ الْفُرَاتِ، وَالْمِلْحِ الأُجَاجِ، وَالْحَسَنِ وَالْقَبِيحِ، وَالْعَدْلِ، وَالْجَوْرِ وَالْخَبِيثِ وَالطِّيبِ، وَمَا فَرَّقَ بَيْنَ ذَلِكَ إِذْ يَقُولُ: ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ﴾ ف هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ ، وَقَالَ: ﴿هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ﴾ ، وَقَالَ: ﴿أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا﴾ ؟ وَقَالَ: ﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالأَعْمَى وَالأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلا﴾ ، وَقَالَ: ﴿لا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾ ، فَرَأَيْتُ اللَّهَ وَإِنْ كَانَ هُوَ مُنْشِئُ الأَشْيَاءِ بِسَبَبٍ وَبِغَيْرِ سَبَبٍ قَدْ فَضَّلَ خَلْقَهُ بَيْنَ مُنْشَآتِهِ وَبَيَّنَ ذَلِكَ فِي آيَاتِهِ فَذَهَبَ عَلَى هَذِهِ الْفِرْقَةِ مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَ الأَشْيَاءِ عَلَى بَعْضٍ، وَكُلُّ ذَلِكَ بِأَمْرِهِ قَدْ نَفَذَ فِيهِ حُكْمُهُ وَبَرِئَ مِنْ عَارِهِ وَإِثْمِهِ وَغَابَ عَنْهَا إِحْدَاثُ اللَّهِ لِلْخَلْقِ عَلَى طَبَائِعَ مُخْتَلِفَةٍ وَدَوَاعٍ مُتَبَايِنَةٍ، إِذْ طَبْعُ النُّفُوسِ أَرْضِيَّةٌ بَشَرِيَّةٌ مُطَالِبَةٌ بِحَاجَتِهَا وَشَهَوَاتِهَا وَطَبْعُ الرُّوحِ نُزْهَةٌ تُطَالِبُ بِصَفَائِهَا وَتَقْتَضِي شَرَفَ عُلُوِّهَا، وَجَعَلَ الْعَقْلَ سِرَاجًا بَيْنَهُمَا كُلٌّ يُنَازِعُهُ وَيَجْذِبُهُ لِيَسْتَعِينَ بِهِ فِيمَا يَطْلُبُهُ مِنْ حَظِّهِ فَمَنْ غَلَبَ عَلَيْهِ مِنْهَا أَدَّاهُ ذَلِكَ إِلَى مِلْكِ الْقَلْبِ فَمَتَى مَلَكَ الْقَلْبَ أَحَدُهُمَا، فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ تَأْثِيرُ الْعَقْلِ انْقَادَتْ لَهُ الْجَوَارِحُ، ثُمَّ رَأَيْتُ لِلنَّفْسِ، وَإِنْ كَانَ طَبْعُهَا الْعَاجِلَةَ فِي فِعْلِ ذَلِكَ بِهَا تَأْثِيرًا لَهَا وَمَا طُبِعَ عَلَيْهِ مِنْ قَبُولِ الانْفِعَالِ، وَكَذَلِكَ لِلرُّوحِ تَأْثِيرُ انْفِعَالِهَا فِيمَا فَعَلَ فِيهِ، وَرَأَيْتُ سُلْطَانَ النَّفْسِ الْهَوَى وَوَزِيرَهَا الْجَهْلَ وَفِعْلَهَا الْجَوْرَ، وَرَأَيْتُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَإِنْ كَانَ فِي قَبْضَةِ التَّدْبِيرِ وَسُلْطَانِ الْقَهْرِ خَارِجًا مِنَ الْجَبْرِ مُمَكِّنًا مِنَ النَّظَرِ، وَالتَّصَفُّحِ، وَالإِقْدَامِ، وَالإِحْجَامِ سَبَبًا لِلْبَلاءِ وَمُجْرًى لِلاخْتِبَارِ الْمُوجِبِ لِلْوِلايَةِ

الْمُظْهِرِ لِلْعَدَاوَةِ، ثُمَّ رَأَيْتُ الْمَقَامَاتِ فِي ذَلِكَ مُخْتَلِفَةً وَالأَحْوَالَ مُتَبَايِنَةً وَالْمَعَارِفَ مُتَفَاوِتَةً، فَمِنْ بَيْنَ مُقَصِّرٍ قَدْ أَحَاطَتْ بِهِ رُؤْيَةُ التَّقْصِيرِ وَاعْتَرَفَ بِتَخَلُّفِهِ وَأَزْرَى عَلَى نَفْسِهِ، وَبَيْنَ سَابِقٍ قَدْ بَذَلَ فِي الْعِبَادَةِ لِلَّهِ جَهْدَهُ فَلَمْ يَبْلُغْ مِنْ ذَلِكَ إِرْبَهُ مُتَعَلِّقٍ بِعِبَادَتِهِ نَاظِرٍ إِلَى مُجَاهَدَتِهِ وَتَحْصِيلِ مُحَاسَبَتِهِ لِنَفْسِهِ، وَآخَرَ مَعَ جَهْدِهِ مَأْخُوذٌ عَنْ أَحْوَالِهِ وَقَدْ وَصَلَ بِهِ آمَالُهُ وَصِدْقُهُ فِي أَعْمَالِهِ وَأَخْلَصَ فِي قَصْدِهِ وَاسْتَفْرَغَ جَهْدَهُ فَبَلَغَ مِنْ ذَلِكَ حَظَّهُ فَأَعْرَضْتُ عَنْ ذِكْرِ هَؤُلاءِ أَجْمَعِينَ وَفِرْقَةٌ أُخْرَى مِنَ الْعَارِفِينَ أَشْرَفْتُ عَلَى عَجَائِبِهِمْ فِي مَقَامَاتِهِمْ وَعَظِيمِ طُرُقِهِمْ فِي سَيْرِهِمْ وَسِيَرِهِمْ وَقَطْعِ مَفَاوِزِهِمْ فِي تِيهِ مَضَلَّةِ الْعُقُولِ، وَتَنَسُّمِ عِقَابِ الْحَيْرَةِ، وَقَطْعِ لُجَّةِ الْهَلَكَةِ وَصِرَاطِ الاسْتِقَامَةِ فَرَأَيْتُهُمْ بِعَيْنٍ لا يَسْتَتِرُ عَنْهَا مُتَوَارٍ فِي حِجَابِهِ قَدْ خُدِعَ الْمَغْرُورُ مِنْهُمْ بِمَكَانِهِ فَمِنْ بَيْنِ صَرِيعٍ تَحْتَ إِشَارَتِهِ فِي بَحْرٍ عَمِيقٍ بَيْنَ عِلْمِ الْجَمْعِ وَالتَّفْرِيقِ، فَرَأَيْتُهُ أَسْوَأَ حَالا مِمَّنْ خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ وَفِرْقَةٌ أُخْرَى قَدْ أَنِسَ بِالْفَنَاءِ فِي مَكَانِهِ وَاسْتَبْطَنَ الْبَقَاءَ مَعَ أَهْلِ زَمَانِهِ فَلا هُوَ بِعِلْمِ الْفِنَاءِ يَقُومُ، وَلا عَلَى رُوحِ الْبَقَاءِ يَدُومُ فَعَمَّهُ فِي طُغْيَانِهِ وَلَمْ تَخْتَلِفْ عَلَيْهِ أَحْكَامُهُ وَلَمْ يَعْرِفِ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ وَلا فَرَّقَ بَيْنَ الْمَخْلُوقِ وَالْخَالِقِ وَلا الْفَاعِلِ وَالْمَفْعُولِ وَلا الْفِعْلِ مِنَ الانْفِعَالِ وَلا تَمَيَّزَ لَهُ الظَّاهِرُ مِنَ الْبَاطِنِ، وَلا الْعَاجِزُ مِنَ الْقَادِرِ فَكَانَ كَمَنِ ﴿اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ﴾ ، وَفِرْقَةٌ مِنْهُمْ رَأَتْ أَنَّهُ مُكِّنَ فِي مَقَامِهِ وَلاحَتْ لَهُ الأَحْكَامُ، فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ لَهَا مَكَانٌ إِلا مَا عُلِّقَ مِنْهَا عَلَى الْخَلْقِ، وَإِنَّمَا كَانَتِ الأَحْكَامُ عِنْدَهُمْ مُعَلَّقَةً عَلَى الْخَلْقِ لِرُؤْيَةِ آثَارِهِمْ وَحُضُورِ إِرَادَاتِهِمْ وَاخْتِلافِ أَحْوَالِهِمْ وَالْمُشَاهَدَةِ مِنْهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَيْنِ عَقْلٍ مَتِينٍ وَهَوًى مَائِلٍ ؛ فَلِذَلِكَ عُلِّقَ عَلَيْهِمْ لأَمْرِهِ عِنْدَهُمْ، وَقُصِدُوا بِالنَّهْيِ وَبُعِثَتْ إِلَيْهِمُ الرُّسُلُ فَتَمَكَّنَ مِنْهُمُ الْجَهْلُ وَاسْتَوْثَقَ مِنْهُمُ الْعَجَبُ، فَلَمْ يُمْكِنْ فِيهَا عِلاجُ الْعُلَمَاءِ وَلَمْ يَصِلْ إِلَيْهَا لَطِيفُ حِكْمَةِ الْحُكَمَاءِ، لِتَعَلُّقِهِمْ بِفَقْدٍ مِنَ الْوَجْدِ وَلَوْ حَلَّتْ مِنْ وُجُودِ الْحَقِّ هَذَا الْمَحَلَّ لأَجْرَتِ الأَحْكَامَ مَجَارِيَهَا سَلِمَتْ مِنْ سَكْرَةِ الْمَعْرِفَةِ وَدَوَاهِيهَا وَأَمَّا الْفِرْقَةُ الَّتِي عَلَتْ بِهَا الإِشَارَةُ إِلَى عِلْمِ التَّوْحِيدِ، فَهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا الأَحْوَالَ فِي أَوْقَاتِهَا بِالْوَفَاءِ، وَالأَعْمَالَ بِالإِخْلاصِ وَالصَّفَاءِ، فَلَمْ يَرْتَقُوا إِلَى مَقَامٍ قَبْلَ إِحْكَامِ الْمَقَامِ قَبْلَهُ، وَلَمْ يَتَعَلَّقُوا بِعِلْمٍ لَمْ يَحِلُّوا مِنْهُ مَقَامَ أَهْلِهِ وَيَنْزِلُوهُ نُزُولَ الْمُتَحَقِّقِينَ لَهُ حَتَّى يَعْلُوَ إِلَى غَايَةِ الأَحْوَالِ الزَّاكِيَةِ وَتَفَقَّهُوا بِعِلْمِهَا إِلَى أَنْ أَدَّاهُمْ ذَلِكَ إِلَى عِلْمِ الْمَعْرِفَةِ فَأَذْعَنُوا لِلَّهِ إِذْعَانَ الْمُحَقِّقِينَ

وَهُمْ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ خَالُونَ مِنْهَا بِعَلاقَةِ الْحَقِّ الَّتِي عَنْهَا نَشَأَتِ الْعُلُومُ الزَّاكِيَةُ غَلَبَتْ عَلَيْهِمُ الْحَقِيقَةُ فِي كُلِّ مَا أَثْبَتَهُ عَلَيْهِمْ مِنَ الأَفْعَالِ، فَلَمْ يَحِلُّوا مِنْهَا مِنْ مَقَامٍ رَفِيعٍ وَنَفْسٍ مُخْتَلِسَةٍ وَطَبْعٍ مُنْتَزَعٍ إِلا بِعَلاقَةِ الْحَقِيقَةِ الأَزَلِيَّةِ وَالْعَيْنِ الأُلُوهِيَّةِ، وَالْعُلُومِ الرَّبَّانِيَّةِ بِمَا مُنِحَتْ فِي ذَلِكَ مِنَ الْقُوَّةِ وَأُعْطِيَتْ فِيهِ مِنَ الصَّفْوَةِ وَتَجْدِيدِ الْوَحْدَانِيَّةِ وَفَنَاءِ الْبَشَرِيَّةِ، فَكَانَتِ الْعُلُومُ فِيهِ وَالاخْتِيَارَاتُ بِتِلْكَ الْعَلاقَةِ الْمُبْدِيَةِ لِتِلْكَ الْحَقِيقَةِ الَّتِي أَبْدَعَتِ الْحَقَّ فَأَحَقَّتِ الْحَقَّ وَأَبْطَلَتِ الْبَاطِلَ وَبِذَلِكَ أَخْبَرَ اللَّهُ أَوْلِيَاءَهُ، إِذْ يَقُولُ: ﴿لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ﴾ ، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾ ، فَلَمْ يَتَجَرَّدِ الْحَقُّ عَلَى حَقِيقَةٍ لِوَلِيٍّ مِنْ أَوْلِيَائِهِ وَلا صَفِيٍّ مِنْ أَصْفِيَائِهِ إِلا ظَهَرَ بِهِ عَلَى كُلِّ بَاطِلٍ فَقَهَرَهُ وَدَفَعَهُ، وَإِنْ كَانَ الْحَقُّ أَبْدَعَهُ وَاخْتَرَعَهُ، فَلَمْ يَكُنِ الْحَقُّ فِي مَكَانٍ فَيَبْقَى فِيهِ أَثَرٌ لِبَاطِلٍ أَوْ سُلْطَانٍ، لأَنَّ مَنْ أَفْنَى الْحَقُّ حَرَكَاتِهِ الْبَشَرِيَّةَ وَنَفْسَهُ الطَّبِيعِيَّةَ، وَأَهْوَاءَهُ النَّفْسَانِيَّةَ، وَأَوْهَامَهُ الآرَائِيَّةَ اسْتَوْلى عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِيقَةِ الَّتِي عَنْهَا وَبِهَا كَانَ التَّصَرُّفُ وَالاخْتِيَارُ وَالإِقْدَامُ، وَالإِحْجَامُ، وَالسُّكُونُ، وَالْحَرَكَاتُ فَلَهُ عَلامَةٌ مُوجِبَةٌ بِصِحَّةِ مَقَامِهِ وَعُلُوِّ شَأْنِهِ لا يَخْتَلِفُ عَلَيْهِ مِنَ الأَفْعَالِ وَلا تَضْطَرِبُ عَلَيْهِ الأَقْوَالُ، وَلا تَتَفَاوَتُ مِنْهُ الأَفْعَالُ كَاخْتِلافِهَا عَلَى مَنْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ آثَارُهُ فِي أَفْعَالِهِ وَغَلَبَ هَوَاهُ بَهَاءَهُ فَأَسَرَ عَقْلُهُ جَهْلَهُ فَهُوَ مَغْرُورٌ بِمَا تَعَلَّقَ مِنِ اعْتِقَادِ عُلُومٍ لَمْ يَسَعْهُ بِالنُّزُولِ فِي حَقَائِقِهَا، وَلا تَلْحَظْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِمَّا رَوَى مِنْهَا أَهْلُهَا مِنْ عِلْمِ التَّوْحِيدِ وَمَذَاقِ التَّجْرِيدِ وَهُوَ غَيْرُ مُوَحِّدٍ وَطَمِعَ فِي التَّجْرِيدِ وَهُوَ غَيْرُ مُجَرَّدٍ، قَدِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ طَمَعًا فِيمَا لَمْ يَسْعَدْ بِهِ بِحَقِيقَةٍ، هَيْهَاتَ إِنَّ أَهْلَ هَذِهِ الإِشَارَةِ نَاسٌ لَمْ تَبْقَ لَهُمْ هِمَّةٌ تُومِئُ إِلَى ذِكْرِ فِعْلٍ مَذْمُومٍ دُونَ أَنْ يَجْرِيَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ مِنَ الْعُلُومِ، إِذْ كَانَتْ حَرَكَاتُهُمْ عَنِ الْحَقِّ بِالْحَقِّ فِي جَمِيعِ الأَحْكَامِ لا تَعْتَرِضُهَا خَوَاطِرُ الْبَشَرِيَّةِ، وَلا يَلِيقُ فِيهَا فِعْلُ الأَفْعَالِ الطَّبِيعِيَّةِ، لا يَقُولُونَ إِلا بِالْحَقِّ وَلا يَنْطِقُونَ عَنِ الْهَوَى، بِذَلِكَ، أَخْبَرَنَا عَنِ الْمُصْطَفَى ﷺ فَقَالَ: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلا وَحْيٌ يُوحَى عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ ، فَأَمَّا الْفِرْقَةُ الَّتِي اغْتَرَّتْ بِمَا لَمْ تُؤْتَ وَلَمْ تُفَارِقِ الْعِلَلَ الْمُسْتَوْلِيَةِ عَلَيْهِمْ مِنْ حَرَكَاتِ طِبَاعِهِمِ الدَّاعِيَةِ إِلَى حَاجَتِهَا وَشَهَوَاتِهَا، فَأُولَئِكَ مَثَلُهُمْ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ ، وَقَوْلُهُ: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ﴾ ، فَهُمْ رَهَائِنُ أَعْمَالِهِمْ، لَزِمَ كُلَّ عَبْدٍ مِنْهُمِ طَائِرُهُ فِي عُنُقِهِ، إِذْ يَقُولُ: ﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ

أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ ، وَقَالَ: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ إِلا أَصْحَابَ الْيَمِينِ﴾ ،
جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ وَهُمْ أَهْلُ الْقُوَّةِ "

Ruveym b. Ahmed el-Mukri der ki: Talebelerin şaşkın olduklarını, müridlerin de tembelleştiğini, âbidlerin ve âlimlerin, nefislerinin etkisinde kalarak sarhoş olduklarını gördüm. Marifet ilmine intisab edenlerin, farklı tabaka ve derecelerde, birbirlerini küçümseyerek yarış halinde olduklarını gördüm. Amellerdeki gevşekliği, ondan uzaklaştıklarını, tırmanmaya çalışırken savrulduklarını gördüm. Bulundukları makamlar yetersiz kaldı, oraya kavuşmaktan aciz kaldılar, çok yüksek olduğunu duyup inandılar. Bunların hepsini gördüğümde, onları bu duruma düşüren sebebi öğrenmek istedim. Onları bu şüpheye düşüren, bu zamansız mekânda durduran, zelil edip burada zamanından önce tutan sebebi öğrenmek istediğimde iki sebeple karşılaştım. Her sebebin iki kaynağı vardı.

Birincisi; mertebeye; sadıkların yaptıklarını yapmadan ve hakikat ehlinin gerçekleştirdiğini gerçekleştirmeden, zamanından önce varma arzusu.

Diğeri; bu yolu tutanların cehaleti ve takvanın lehine ve aleyhine olan şeylerden gafil olmalarıdır. Onlardan bazıları; altında barınacak bir hakikat olmayan ve onları koruyacak bir yeri olmayan bir isme razı olmuşlardır.

Onların bu vaziyetini gördüğümde, biri beni onların bu meselelerini açıklamaya davet etti. İşitenlere seslenmeye, meselelerini açıklamaya karar verdim. Aldanmamaları için onları uyarmaya, nereden geldiklerini, kime dayandıklarını, neye bağlandıklarım, nereye gittiklerini anlatacaktım. Büyüklerine sorarak ve imamlarına danışarak sırlarını araştırmaya başladım. Elde edilen dokümanlara göre, makamlara giden metot konusunda farklı görüşleri vardı. İki büyük fark vardı, her fırka birine tutunmuştu.

Bir fırka; kainatın içinde olan bütün olaylar, varlıklar ve a'raz iki özellik taşır; Ya kainatta illet ve sebep olmadan yaratılan ki, Allah onu icraatının mukaddimesi olarak var etmiştir. Ya bir varlık ondan var edilecektir veya bunun ortaya koyduğu bir sebep ve illetten dolayı başkası var olacaktır.

Bu fırkanın ileri sürdüğü görüşler; varlıkların sözlerinin ve fiillerinin tek ve Kahhar olan Allah'a ait olduğu etrafında dolanıp duruyordu. İşaret ettikleri asıl mevzuyu reddetmiyorum. Varlıkların yaptıklarını birbirinden ayırmadıkları için şüpheye düştüler. Hayır ve şer, hidâyete erenin hidâyetiyle dalalete düşenin dalaleti gibi; Allah'ın varlıkları yaratırken şekillendirmesi konusunda şüphe illeti hepsini etkisine almıştır. Varlıkların zatı ve vaziyeti, tatlı ve temiz, tuzlu ve acı, iyi ve kötü, adalet ve zulüm, pis ve temiz gibi özelliklerin arasını ayırmadılar. Halbuki Allah bunları şu âyetlerde ayırmıştır:

"İki denizi salıveren O'dur"[1]

"Birinin suyu tatlı ve kolay içimli, diğerininki tuzlu ve acı..."[2]

"Görenle görmeyen bir midir?"[3]

"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu?"[4]

"Bu iki zümrenin (müminlerle kâfirlerin) durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu?"[5]

"De ki: Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse (yahut hoşuna gitse) de (bu böyledir)."[6]

Gördüm ki; Allah eşyayı sebepli sebepsiz yaratmış olsa bile, yarattıklarını yaptıklarından dolayı bir birine üstün tutmuş, âyetlerinde de bunu açıklamıştır. Bu fırka, Allah'ın eşyayı bir birine üstün tutmasını kaçırmıştır. Bütün bunlar O'nun emriyle olmuştur, hükmünü icra etmiştir, ayıbından ve kötülüğünden beridir. Allah'ın insanları farklı tabiat ve ihtiyaçlarla yarattığını dikkate almamışlardır. Zira nefislerin tabiatı, yüzeyseldir, beşeridir, çeşitli arzuları ve ihtiyaçları vardır. Ruhlar yücedir, sıfatlarını taleb eder ve yüceliğinin şerefine riâyet eder. Aklı da aralarında aydınlık olarak yarattı. Herkes onu çağırır ve kendine düşen işi yaparken ondan yardım almak için çağırır. Kim ona galip gelirse, onun isteğini kalbin yönetimine havale eder. İkisinden birisi kalbe hâkim olduğu zaman, bu aklın etkisiyle olmuşsa, azalar ona uyar. Sonra nefsin tabiatı, bunu hemen yapmayı icab ediyorsa, etkili olduğunu gördüm. Kişinin de bunu kabul ettiğini gördüm. Aynı şekilde ruh da kişinin yaptığında etkilidir.

---

[1] Furkân Sur. 53

[2] Fâtır Sur. 12

[3] En'âm Sur. 50

[4] En'âm Sur. 122

[5] Hûd Sur. 24

[6] Mâide Sur. 100

Nefsin sultanının hevâ olduğunu fark ettim, veziri cehalettir, işi de zulümdür. Gördüm ki; bütün bunlar, kaderin ve gücün yönetiminin elinde ve cebrin dışında olsa da görünebilir, açıklanabilir, elde edilebilir ve büyütülebilir. Belalara sebep olabilir, düşmanlığı ortaya çıkaran velâyet hakkında bilgi edinmeye yarayabilir. Bu konuda makamların farklı olduğunu, hallerin açık ve marifetlerin farklı olduğunu gördüm. Kusur işleyen, kusur işlediğinin farkında, geri kaldığını itiraf edip, kendini tenkid ediyordu. İleride görünen, Allah'a ibadetinde bütün gayretini sarf etmiş, bu konuda bir gelişme sağlamamış, ibadetine bağlanmış, mücahadesine bakmış ve nefis muhasebesini yapmıştı. Başka birisi, çabasıyla birlikte, hallerinden hesaba çekilmiş, sıdkı ve amelleriyle emellerine kavuşmuş, maksadında samimi olmuş, emeğini birleştirmiş, amacına ulaşmıştı. Bunların hepsini anlattım.

Başka bir fırka; âriflerden oluşuyordu. Makamlarında ve takip ettikleri büyük yollarında birçok ilginç durumlarıyla karşılaştım. Seyir ve sîretleri, tehlikeli çölleri geçerek akılları şaşkına çevirir, hayret verici esintiler verir. Ölüm geçidini ve istikâmet yolunu geçmişlerdir. Onları, gizli olanın saklandığı yerde saklanamadığı bir gözle gördüm. İçlerinden aldanan yerindeyken aldanmış. Kimi işaretinin altında derin bir deryada düşüp kalmış, edebi sanatlarla uğraşıyor. Bunu, semadan düşmüşten daha kötü gördüm. Sanki kuş kapıp aşağı atmış, sonra da rüzgâr alıp berbat bir yere sürüklemiş gibiydi.

Diğer bir fırka; yerindeyken kendini fani olma düşüncesine vermiş. Çağdaşlarıyla birlikte bekayı içine atmış, ne fani olma ilminin gereğini yapıyor, ne de bekanın ruhuna uygun davranıyor. İsyanıyla genelleştirmiş, ama ahkâmına aykırı davranmıyor. Hakkı batıldan ayıramıyor. Halik'la mahlûku, faille mef'ulü, fiili infialden ayıramıyor. Zahiri batından, acizi kadirden temyiz edemiyor. Sanki Allah'ın: "**Hevâ ve hevesini tanrı edinen, bilgisi olduğu halde Allah'ın şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimse...**"[1] diyerek tarif ettiği kimse gibi olmuştu.

Onlardan bir fırka da; herkesin makamında sabit olduğunu düşünüyordu. Hükümlerden haberdar, ama hayatında onlara yer kalmamıştı. Sadece yaratılışından gelen miktarda mevcuttu. Onlara göre hükümler tabiata bağlıydı. Eserlerine bakarak, iradelerine vakıf olarak, hallerinin değişmesine ve kendi tabiatlarında, sağlam akıl ve nefs-i emmareyi müşâhede ederek bu sonuca vardılar. Bu yüzden onlara göre emir bağlanmıştı ve nehiyle görevlendirilmişlerdi. Onlara peygamberler gönderildi, cehalete yenildiler, kibir içlerine yerleşti. Onlara âlimlerin ilacı etki etmedi, hikmet ehlinin hikmetlerinin lütfu da ulaşmadı. Çünkü varlıklarını bundan dolayı kaybedeceklerine inanıyorlardı. Bu düşünce hakikatin yerine yerleştiği için hükümler kendi akışında akmadı. Marifet sarhoşluğundan ve devasından nasibini alamadılar.

Tevhid ilmiyle ilgili puanı yüksek olan fırkaya gelince; onlar hallere, zamanında vefayla, halis ve arınmış amellerle sahip çıktılar. Bir önceki makamın gereğini yerine getirmeden, bir makama çıkmadılar. Bir ilmin ehlinin yaptıklarını yapmadan, orada zaman geçirip tahkik etmeden o ilme bağlanmadılar. Bu şekilde hallerin en yücesine, en temizine yüceldiler. İlmini anladılar. Bu da onları marifet ilmine ulaştırdı. Allah'a muhakkikler gibi boyun eğdiler. Bütün bunlara rağmen, her şeyi bir kenara bırakıp Hakk'a bağlı oldular. Çünkü yüce ilimler oradan kaynaklanmıştır. Sabit olan fiillerin tümünde hakikat onları mağlup etmiştir. Yüce bir makama yerleşmeleri, sinsi bir nefis sahibi olmaları veya bir huylarını kaybetmeleri bu ezeli hakikate, ulûhiyetin kendisine, güç verilmiş, safvet kazanmış, vahdaniyeti yenilemiş, beşeriyet feda edilmiş olan rabbani ilimlere bağlılıklarından kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili ilimler ve bu bağlantılarla ilgili, o hakikatler ışığında ortaya çıkmış tercihler; hakikati ortaya çıkarmış, hakikati hâkim kılmış ve batılı iptal etmiştir. Allah bunu evliyalarına şöyle bildirmektedir: "**Hakkı gerçekleştirmek ve batılı**

---

[1] Câsiye Sur. 23

ortadan kaldırmak için..."[1] ve **"Bilakis biz, hakkı bâtılın tepesine bindiririz de o, bâtılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki, bâtıl yok olup gitmiştir"**[2] Ne zaman hak, velilerinden birine veya asfiyadan birine yönelse, her türlü batılı görür, kahreder ve defeder. Eğer hakkı kendisi uydurup icat etseydi, sağlam durmazdı, muhakkak içinde batıl veya etkisi olurdu. Çünkü hak kimin beşeri davranışlarını, doğal kimliğini, nefsani arzularını ve kişisel görüşlerini yok ederse; onu, kendisinden olan ve içinde olduğu hakikat istila eder. O zaman tasarrufu, çabaları, gelişmesi, oturup kalkması bulunduğu makamın sıhhatine ve şanının yüceliğine uygun olur. Fiillerinde O'na ihtilaf etmez ve sözlerden rahatsız olmaz. Yapması gerekenleri kaçırmaz. Yaptıklarından etkilenen kişinin davranışlarında dengesiz olması gibi olmaz. Hevâsı görüntüsünü mağlup etmiş, aklı cehaletini saklamış, gereğini yerine getirmeye yeterli olmadığı ve zerre miktarı değeri olmayan ilimlere bağlanmıştır. Bu ilimleri nakledenlerin, tevhid ehlinden ve tasavvuf zevkinden haberleri yoktur. Bu kişi muvahhid değildir. Tasavvufa özenmiş, ama onunla alakası yok. Hevâsını ilah edinmiş, Allah da bu, hiçbir hakikat alamadığı tamahkârlığından dolayı onu dalalete sürüklemiştir. Heyhat!

Bu işaretin sahipleri, nahoş bir işi ima eden bir düşünceleri kalmayan insanlardır. Ancak ilim öğrenirken böyle bir konuyla karşılaşabilirler. Zira onların davranışları, bütün hükümlerde, haktan ve haklı olarak gerçekleşir, beşeri düşünceler ona engel olmaz, doğal fiillerden herhangi birisi de ona yakışmaz. Hak dışında konuşmazlar, akıllarına eseni söylemezler. Allah Mustafa'yı (sallallahu aleyhi vesellem) anlatırken şöyle buyuruyor: "**O arzusuna göre konuşmaz. Bildirdikleri vahyedilenden başkası değildir. Onu güçlü kuvvetli birisi öğretti."**[3]

Kendisine verilmeyenle aldanan ve başlarına musallat olan ihtiyaçlarına ve arzularına esir eden tabii davranışların illetlerinden kurtulamayan fırkaya gelince; bunlar Allah'ın buyurduğu gibidirler: "**Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona**

---

[1] Enfâl Sur. 8

[2] Enbiyâ Sur. 18

[3] Necm Sur. 3,4,5

musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.”[1]

“Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken «Bana da vahyolundu» diyenden ve «Ben de Allah'ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim» diyenden daha zalim kim vardır!”[2] Bunlar amellerinin esiridirler. Bunlardan her bir kulun uğursuzluğu boynuna asılmıştır. Zira Allah şöyle buyurur: **“Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık.”**[3]

“Her nefis, kazandığına karşılık bir rehinedir. Ancak sağdakiler müstesna...”[4] Allah bizi ve sizi Ashâb-ı yemînden kılsın. Onlar güçlü olanlardır.

(١٥٦٧٨)- [٣٠١/١٠] وَفِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ جَعْفَرٌ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ، مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ رُوَيْمًا، يَقُولُ: " الصَّبْرُ تَرْكُ الشَّكْوَى، وَالرِّضَاءُ اسْتِلْذَاذُ الْبَلْوَى، وَالْيَقِينُ الْمُشَاهَدَةُ، وَالتَّوَكُّلُ إِسْقَاطُ رُؤْيَةِ الْوَسَائِطِ، وَالتَّعَلُّقُ بِأَعْلَى الْوَثَائِقِ، وَالأُنْسُ أَنْ تَسْتَوْحِشَ مَنْ سِوَى مَحْبُوبِكَ، وَسُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ، فَقَالَ: الْمُوَافَقَةُ فِي جَمِيعِ الأَحْوَالِ وَأَنْشَدَ:

وَلَوْ قُلْتَ لِي مِتْ مِتُّ سَمْعًا وَطَاعَةً   وَقُلْتُ لِدَاعِي الْمَوْتِ أَهْلا وَمَرْحَبًا

وَقِيلَ لَهُ: كَيْفَ حَالُكَ؟ فَقَالَ: كَيْفَ يَكُونُ حَالُ مَنْ دِينُهُ هَوَاهُ وَهِمَّتُهُ شَقَاؤُهُ لَيْسَ بِصَالِحٍ نَقِيٍّ وَلا عَارِفٍ تَقِيٍّ "،

Ruveym der ki: “Sabır, şikâyet etmeyi terk etmektir. Rıza, belalardan lezzet almaya çalışmaktır. Yakîn, müşâhededir. Tevekkül, aracılara bakmayı bırakmak ve en sağlam yere tutunmaktır. Ünsiyet, sevgilinin dışındakilerden uzaklaşmandır.”

Kendisine, muhabbeti sorduklarında: “Her halükârda uyum içinde olmaktır” dedi ve şu beyti okudu:

Sen bana “öl” dersen, hemen ölürüm
Ölüm meleğine “hoş geldin” derim.

---

[1] Zuhruf Sur. 36,37

[2] En'âm Sur. 93

[3] İsra Sur. 13

[4] Müddessir Sur. 38,39

Ona: "Nasılsın?" dediklerinde şöyle dedi: "Hevâsına uyan, şekâvetiyle uğraşan bir kişi nasıl olur! Ne saf/temiz bir salih, ne muttaki bir ârif!"

Şeyh der ki: Adı aynı olan dedesi Ruveym b. Ahmed'in isnâdı ile aktardığı bir hadis:

Takrîb 3160

Ahmed b. Muhammed b. Atâ

Onlardan biri de; zarif bir âbid, temiz bir kâmil. Kur'ân, sembolleri ve belirgin beyan zenginliği ile bir Kur'ân hazinesiydi. Fasih bir dile sahip, beyanları hakikate dayanır. Seçkinlerin mertebelerini tespit etmiş ve musibetlere maruz kalanların makamlarını görmüş. Sonra da onların bu saflığını ve ulu özelliklerini arzulamıştır. Temenni ettiği mihnetlerin ve belaların gereğini yapmış, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Sehl b. Atâ.

(١٥٦٨٠)- [٣٠٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، صَاحِبُ الْجُنَيْدِ بْنُ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " صَحِبْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ عِدَّةَ سِنِينَ مُتَأَدِّبًا بِآدَابِهِ وَكَانَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ خَتْمَةٌ، وَفِي كُلِّ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ثَلاثُ خَتْمَاتٍ، وَبَقِيَ فِي خَتْمِهِ يَسْتَنْبِطُ مُودَعَ الْقُرْآنِ بِضْعَ عَشْرَةَ سَنَةً يَسْتَرْوِحُ إِلَى مَعَانِي مُودَعِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يَخْتِمَهَا،

وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ﴾ ، فَقَالَ فِي الْبَيْتِ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ، وَفِي الْقَلْبِ آثَارُ رَبِّ إِبْرَاهِيمَ، وَلِلْبَيْتِ أَرْكَانٌ وَلِلْقَلْبِ أَرْكَانٌ، فَأَرْكَانُ الْبَيْتِ الصُّمُّ مِنَ الصُّخُورِ، وَأَرْكَانُ الْقَلْبِ مَعَادِنُ النُّورِ "

Cüneyd b. Muhammed'in öğrencisi Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. Ali b. Hubeyş bildiriyor: Ebu'l-Abbâs b. Atâ'ya yıllarca arkadaşlık ettim, âdâbına uygun davranan biriydi. Her gün bir hatmi vardı. Her ayı Ramazan'dı. Her gün ve gecede üç hatmi vardı. Her hatimde Kur'ân'ın maksadından hüküm istinbât etmeye çalışırdı. On küsur sene boyunca Kur'ân'ın mânâsı üzerinde çalıştı. Bitirmeden vefat etti.

Onun, Allah'ın: “**Şüphesiz insanlar için kurulan ilk (mabed) ev Mekke'deki (Kâbe)dir.**”[1] âyeti hakkında şöyle dediğini duymuştum: “Bu evde Makam-ı İbrâhîm vardır. Kalpte de İbrâhîm'in Rabbi'nin eserleri vardır. Evin rükünleri var, kalbin de rükünleri vardır. Evin rükünleri sert kayalar, kalbin rükünleri nurani madenlerdir.”

(١٥٦٨١)- [٣٠٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نُصَيْرٍ الرَّازِيَّ بِنَيْسَابُورَ، صَاحِبُ يُوسُفَ بْنِ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " مَنْ أَلْزَمَ نَفْسَهُ آدَابَ السُّنَّةِ غَمَرَ اللَّهُ قَلْبَهُ بِنُورِ الْمَعْرِفَةِ، وَلا مَقَامَ أَشْرَفُ مِنْ مُتَابَعَةِ الْحَبِيبِ فِي أَوَامِرِهِ وَأَفْعَالِهِ وَأَخْلاقِهِ وَالتَّأَدُّبِ بِآدَابِهِ قَوْلا وَفِعْلا وَنِيَّةً وَعَقْدًا "

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: “Kim kendini sünnetin âdâbına bağlarsa, Allah onun kalbini marifet nuruyla doldurur. Sevgiliyi, emirleri, fiilleri, ahlâkı, söz, fiil, niyet ve iman bakımından onun âdâbına uyarak onu takip etmekten daha şerefli bir makam yoktur.”

(١٥٦٨٢)- [٣٠٢/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " قُرِنَ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ بِثَلاثٍ قُرِنَتِ، الْفِتْنَةُ بِالْمَنِيَّةِ، وَقُرِنَتِ الْمِحْنَةُ بِالاخْتِيَارِ، وَقُرِنَتِ الْبَلْوَى بِالدَّعَاوَى،

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: “Üç şey üç şeye bağlanmıştır: Fitne nefsi arzulara, sıkıntı kişinin kendi tercihlerine, belalar da dualara bağlı kılınmıştır.”

وَسُئِلَ: إِلامَ تَسْكُنُ قُلُوبُ الْعَارِفِينَ؟ قَالَ: إِلَى قَوْلِهِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لأَنَّ فِي بِسْمِ اللَّهِ هَيْبَتُهُ، وَفِي اسْمِهِ الرَّحْمَنِ عَوْنُهُ وَنُصْرَتُهُ، وَفِي اسْمِهِ الرَّحِيمِ مَوَدَّتُهُ وَمَحَبَّتُهُ، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ هَذِهِ الْمَعَانِي فِي لَطَافَتِهَا فِي هَذِهِ الأَسَامِي فِي غَوَامِضِهَا "

Ona: “Âriflerin kalbi nerede huzur bulur?” diye sorduklarında şöyle dedi: “Bismillâhirrahmânirrahîm'de, çünkü Bismillâh'ta Allah'ın heybeti vardır. Rahmân isminde yardımı ve desteği vardır. Rahîm isminde sevgisi ve muhabbeti vardır.

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 96

Bu isimlerde anlaşılmayan mânâları lütuflarıyla gösteren, aralarındaki farkı ayıran Allah'ı tesbih ederim."

(١٥٦٨٣)- [٣٠٣/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " إِذَا كَانَتْ نَفْسُكَ غَيْرَ نَاظِرَةٍ لِقَلْبِكَ فَأَدِّبْهَا بِمُجَالَسَةِ الْحُكَمَاءِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْتَضِيءَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ فَلْيُلاقِ بِهَا أَهْلَ الْفَهْمِ وَالْعَقْلِ،

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: "Eğer nefsin kalbine bakmıyorsa, onu hikmet sahiplerin meclisinde oturmakla terbiye et. Kim hikmet nuruyla nurlanmak isterse anlayış ve akıl sahiplerini bulsun."

وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْقَلْبُ إِذَا اشْتَاقَ إِلَى الْجَنَّةِ أَسْرَعَتْ إِلَيْهِ هَدَايَا الْجَنَّةِ وَهِيَ الْمَكْرُوهُ، لأَنَّ الْمَكَارِهَ هَدَايَا الْجَنَّةِ إِلَى أَبْدَانِ الصَّادِقِينَ وَمَنْ فَرَّ بِنَفْسِهِ إِلَى حِصْنِ الْمَكْرُوهِ رَحَلَتْ شَهَوَاتُ الطَّمَعِ عَنْ قَلْبِهِ،

وَقَالَ: مِنْ عَلامَةِ الصِّدْقِ رِضَا الْقَلْبِ بِحُلُولِ الْمَكْرُوهِ "

Dedi ki: "Kalp Cenneti özlerse, Cennetin hediyeleri ona koşar. Bunlar da (dünyada) hoşuna gitmeyen şeylerdir. Çünkü hoşlanılmayan şeyler, cennetin sadıkların bedenlerine gönderdiği hediyelerdir. Kim nefsini hoşlanmadığı şeylerin kalesine kaçırırsa, şehevi arzular kalbinden göçer."

Dedi ki: "Sıdkın alâmetlerinden biri de; kalbin, hoşlanmadığı şeylere rıza göstermesidir."

(١٥٦٨٤)- [٣٠٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عَطَاءٍ: " مَنْ تَأَدَّبَ بِآدَابِ الصَّالِحِينَ، فَإِنَّهُ يَصْلُحُ لِبِسَاطِ الْكَرَامَةِ، وَمَنْ تَأَدَّبَ بِآدَابِ الأَوْلِيَاءِ، فَإِنَّهُ يَصْلُحُ لِبِسَاطِ الْقُرْبَةِ، وَمَنْ تَأَدَّبَ بِآدَابِ الأَنْبِيَاءِ، فَإِنَّهُ يَصْلُحُ لِبِسَاطِ الأُنْسِ وَالانْبِسَاطِ "

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: "Kim salihlerin âdâbını örnek alırsa, şeref halısına oturur. Kim evliyanın âdâbını örnek alırsa, yakınlık halısına oturur. Kim enbiyanın âdâbını örnek alırsa, dostluk ve huzur halısına oturur."

(١٥٦٨٥)- [٣٠٣/١٠] وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عَطَاءٍ: " لَمْ تَزَلِ الشَّفَقَةُ بِالْمُؤْمِنِ حَتَّى أَوْفَدَتْهُ عَلَى خَيْرِ أَحْوَالِهِ، وَلَمْ تَزَلِ الْغَفْلَةُ بِالْفَاجِرِ حَتَّى أَوْفَدَتْهُ عَلَى شَرِّ أَحْوَالِهِ"

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: "Şefkat, mümini en iyi bir hale ulaştırıncaya kadar üzerinde kalır. Gaflet fâciri, en kötü haline düşürünceye kadar üzerinde kalır."

(١٥٦٨٦)- [٣٠٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " أَدْنِ قَلْبَكَ مِنْ مُجَالَسَةِ الذَّاكِرِينَ لَعَلَّهُ يَنْتَبِهُ عَنْ غَفْلَتِهِ، وَأَقِمْ شَخْصَكَ فِي خِدْمَةِ الصَّالِحِينَ لَعَلَّهُ يَتَعَوَّدُ بِبَرَكَتِهَا طَاعَةَ رَبِّ الْعَالَمِينَ "

Yine der ki: "Kalbini zikir ehline yaklaştır. Belki böylece gafletten uyanır. Kendini salihlere hizmete ada, belki onun bereketiyle Âlemlerin Rabbine itaate alışır."

(١٥٦٨٧)- [٣٠٣/١٠] قَالَ: وَسُئِلَ أَبُو الْعَبَّاسِ، وَأَنَا حَاضِرٌ عَنْ أَقْرَبِ شَيْءٍ إِلَى مَقْتِ اللَّهِ وَالْعِيَاذُ بِاللَّهِ، فَقَالَ: " رُؤْيَةُ النَّفْسِ وَأَفْعَالِهَا وَأَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ مُطَالَبَةُ الأَعْوَاضِ عَنْ أَفْعَالِهَا، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مِنْ عَلامَاتِ الأَوْلِيَاءِ أَرْبَعَةٌ: صِيَانَةُ سِرِّهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ، وَحِفْظُ جوَارِحِهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ، وَاحْتِمَالُ الأَذَى فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِ اللَّهِ، وَمُدَارَاتُهُ مَعَ الْخَلْقِ عَلَى تَفَاوُتِ عُقُولِهِمْ "

Ebu'l-Abbâs'a; Allah'ın gazabına en yakın şey sorulduğunda: "Nefsi ve yaptıklarım beğenmek. Bundan daha kötüsü de bu yaptıklarının tekrarını istemek" dedi.

Der ki: "Evliyanın alâmetleri dörttür: Allah ile arasındaki sırrını korumak, Allah ile arasındaki hisleri muhafaza etmek, Allah ile arasında olan sıkıntılara tahammül etmek ve insanlara akıllarının seviyesine göre davranmak."

(١٥٦٨٨)- [٣٠٣/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: " مَنْ شَاهَدَ الْحَقَّ بِالْحَقِّ انْقَطَعَتْ عَنْهُ الأَسْبَابُ كُلُّهَا وَمَا دَامَ مُلاحِظًا لِشَيْءٍ فَهُوَ غَيْرُ مَشَاهِدٍ لِحَقِيقَةِ الْحَقِّ وَهَذَا مَقَامُ مَنْ صَفَتْ لَهُ الْوَلايَةُ، فَلَمْ يَحْجُبْ عَنْهُ الْمُنْتَهَى وَالْغَايَةَ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾ ؟ فَقَالَ: الْمُضْطَجِعُونَ عَلَى مَرَاتِبَ: مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ، وَمُضْطَجِعٌ فِي نَفْسِهِ، وَمُضْطَجِعٌ فِي دُنْيَاهُ، فَالْمُضْطَجِعُ عَلَى فِرَاشِهِ فَهُوَ الظَّالِمُ مَتَى انْتَبَهَ ذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى أُعْطِيَ ثَوَابَهُ عَشَرَةَ أَمْثَالِهَا، وَالْمُضْطَجِعُ فِي دُنْيَاهُ فَهُوَ الْمُقْتَصِدُ مَتَى انْتَبَهَ وَجِلَ مِنْ مُطَالَعَةِ الدُّنْيَا وَاسْتَغْفَرَ

أُعْطِيَ ثَوَابَهُ سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ، وَأَمَّا الْمُضْطَجِعُ فِي نَفْسِهِ فَهُوَ السَّابِقُ مَتَى شَاهِدَ نَفْسَهُ، وَرَأَى ضَلالَتَهَا ظَنَّ أَنَّهُ مِنَ الْهَالِكِينَ، حينَئِذٍ يَفْتَقِرُ إِلَى اللَّهِ بِطَلَبِ السَّلامَةِ مِنْ نَفْسِهِ فَهَذَا مِمَّنْ ثَوَابُهُ: ﴿فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾ "

Ebu'l-Abbâs b. Atâ der ki: Kim hakikati hakkıyla görürse, karşısındaki bütün sebepler kaybolur. Devamlı bir şey arıyorsa, henüz hakkın hakikatine vakıf olmamıştır. Bu durum velâyete mazhar olanların makamıdır. Gaye ve amacı ulaşması için hiçbir engel kalmaz."

Allah'ın: "**Vücutları yataklardan uzak kalır...**"[1] âyetini sorduklarında şöyle cevap verdi: "Uzanıp yatanların mertebeleri vardır; yatağına uzanan, nefsine uzanan ve dünyasına uzanan. Yatağına uzanan, zalimdir, uyandığında Allah'ı zikreder. Bunun sevabı on katı olarak verilir. Dünyasına uzanan iktisat edendir, kendine geldiğinde titrer ve dünyayı istemekten vazgeçer ve istiğfar eder. Bunun sevabı yedi yüz kat olarak verilir. Nefsine uzanan ise kazanandır, ne zaman nefsine baksa ve dalaletini görse helak olacağını düşünüp Allah'a yalvarır, nefsinden kurtulmayı ister. Bunun sevabı: "**Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez**"[2] âyetine göre verilir."

(١٥٦٨٩)- [١٠/٣٠٤] قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ: " ذِكْرُ الثَّوَابِ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ غَفْلَةٌ عَنِ اللَّهِ "

Ebu'l-Abbâs der ki: "Allah'ı düşünmek yerine sevabı düşünmek, Allah'tan gafil olmaktır."

(١٥٦٩٠)- [١٠/٣٠٤] أَنْشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَطَاءٍ: "

بِاللَّهِ أَبْلُغُ مَا أَسْعَى وَأُدْرِكُهُ   لا بِي وَلا بِشَفِيعٍ إِلَى النَّاسِ
إِذَا يَئِسْتُ وَكَادَ الْيَأْسُ يُقْلِقُنِي   جَاءَ الْغِنَى عَجَبًا مِنْ جَانِبِ الْيَأْسِ

قَالَ ابْنُ حُبَيْشٍ: فَزِدْتُهُ ثَالِثًا بَيْنَ يَدَيْهِ:

أَعُوذُ فِي كُلِّ أَمْرٍ جَلَّ مَطْلَبُهُ   عِنْدِي إِلَى كَاشِفِ الضُّرِّ وَالْبَأْسِ

---

[1] Secde Sur. 16

[2] Secde Sur. 17

Muhammed b. Ali b. Hubeyş'in bildirdiğine göre Ahmed b. Sehl b. Atâ şu beyitleri söyledi:

Çalışıp düşündükçe Allah'a ulaşırım,
Ne şefaat edene, ne kendime güvenirim.
Ye'se düşersem eğer ve huzursuz olursam,
Umutsuzluktan gelen huzura şaşırırım.

Ben de hemen orada şunları ekledim:

Arzusu yüreğimde, kabaran her arzudan,
Zararları defeden Allah'a sığınırım.

(١٥٦٩١)- [١٠/٣٠٤] قَالَ: وَأَنْشَدَنِي ابْنُ عَطَاءٍ:

دَبُّوا إِلَى الْمَجْدِ وَالسَّاعُونَ قَدْ بَلَغُوا   جَهْدَ النُّفُوسِ وَشَدُّوا نَحْوَهُ الإِزرَا
وَسَاوَرُوا الْمَجْدَ حَتَّى مَلَّ أَكْثَرُهُمْ   وَعَانَقَ الْمَجْدَ مَنْ وَافَى وَمَنْ صَبَرَا
لا تَحْسَبُ الْمَجْدَ تَمْرًا أَنْتَ تَأْكُلُهُ   لَنْ تَبْلُغَ الْمَجْدَ حَتَّى تَلْعَقَ الصَّبْرَا

قَالَ: وَأَنْشَدَنِي رَحِمَهُ اللَّهُ:

ذِكْرُكَ لِي مُؤْنِسٌ يُعَارِضُنِي   يُوعِدُنِي عَنْكَ مِنْكَ بِالظَّفَرِ
فَكَيْفَ أَنْسَاكَ يَا مَدَى هِمَمِي   وَأَنْتَ مِنِّي بِمَوْضِعٍ مِنَ النَّظَرِ

وَسُئِلَ: مَا الْعُبُودِيَّةُ؟ قَالَ: تَرْكُ الاخْتِيَارِ، وَمُلازَمَةُ الافْتِقَارِ، وَقَالَ: إِيَّاكَ أَنْ تُلاحِظَ مَخْلُوقًا وَأَنْتَ تَجِدُ إِلَى مُلاحَظَةِ الْحَقِّ سَبِيلا

İbn Atâ der ki:

Herkes koşar izzete, kavuşur sa'y edenler,
Nefsini zorlayarak O'na doğru koşanlar.
Şerefin etrafında bıkana dek dolaştı,
Uğruna sabredenler vefayla kucaklarlar.
Şerefi hurma sanıp alıp da yemeyesin
Ona kavuşamazlar sabrı yalamayanlar.

Allah rahmet etsin der ki:

Adın huzur veriyor, benimle tartışıyor,

Sana karşı, muzaffer olmayı öğretiyor.
Ey fikrimin zirvesi, seni unutur muyum?
Senin adın, baktığım her yerde görünüyor.

Ona: "Kulluk nedir?" diye sorduklarında şöyle dedi: "Keyfi davranmayı terk etmek ve dua etmeyi âdet edinmektir."

Dedi ki: "Hakikat için yol ararken sakın bir mahlûka bakma."

Şeyh der ki: Çok hadis naklederdi, bunlardan birisi:

Takrîb 4352

(١٥٦٩٣)- [٣٠٥/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عَطَاءٍ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ زِيَادٍ، ثنا ابْنُ أَبِي لَيْلَى قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " قَضْمُ الْمِلْحِ فِي جَمَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ أَكْلِ الْفَالُوذَجِ فِي فُرْقَةٍ

Ebu'l-Abbâs b. Atâ, ravi zinciri ile İbn Abbâs'ın şu sözünü naklediyor: "Cemaatle (Ehl-i Sünnet ile) birlikte tuz kıtlamak, bir fırkayla birlikte tatlı yemekten hayırlıdır."

* Şeyh der ki; Bağdâd âlimlerinden bir kısmının mihnet ve musibet anında ettikleri dualarını, hallerinin saflığını, sözlerinin mânâsını anlattık. İcabet ile ilgili nakilleri meşhur, müşâhedeleri, hikâyeleri ve vakitleri mamurdur. Bişr b. el-Hâris el-Hafi ve Ma'rûf el-Kerhî'nin sohbetinde bulunmuşlardır. Hak onları değişimden muhafaza etti, zikir halvetleriyle ve şöhretle süsledi. Onların öğrencileriyle görüştük, onlar gibi zikirle meşhur olmuşlar, müşâhede etmişler, vakitlerini değerlendirmişler ve çalışmışlardır. İbrâhîm b. Seriy es-Sakatî, Beder b. el-Münzir el-Mağâzilî, Ebû Ahmed el-Kalânisî, Hayr en-Nessâc ve Ebû Bekr b. Müslim b. Hamza el-Basrî gibi isimler Bağdâd âlimleri olarak sayılmıştır.

İbrâhîm b. es-Seriy

(١٥٦٩٤)- [٣٠٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ السَّرِيِّ السَّقَطِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " عَجِبْتُ لِمَنْ غَدَا أَوْ رَاحَ فِي طَلَبِ الأَرْبَاحِ وَهُوَ مِثْلُ نَفْسِهِ نَوَّاحٌ لا يَرْبَحُ أَبَدًا "

İbrâhîm b. es-Seriy es-Sakatî, babasının şöyle dediğini bildiriyor: "Kâr etmek arzusuyla gidip gelen kişiye şaşıyorum. Kendisi de nefsi gibi sızlanıp durur, hiçbir zaman kâr etmez."

(١٥٦٩٥)- [٣٠٥/١٠] سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ السَّرِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " لَوْ أَشْفَقَتْ هَذِهِ النُّفُوسُ عَلَى أَبْدَانِهَا شَفَقَتَهَا عَلَى أَوْلادِهَا لَلاقَتِ السُّرُورَ فِي مَعَادِهَا "

İbrâhîm b. es-Seriy es-Sakatî, babasının şöyle dediğini bildiriyor: "Bu nefisler, bulundukları vücuda, çocuklarına gösterdiği şefkati gösterselerdi, gidecekleri yerde mutluluğu bulurlardı."

Bedr el-Mağazilî

Mağâzilî'ye gelince, Hanbelî âlimleri ve hadis ehli onun budelâdan olduğu konusunda hem fikirdirler. Çok ilginç halleri olduğu bilinmektedir.

Takrîb 4074

el-Kalânisî

Şeyh der ki: Ebû Ahmed el-Kalânisî tevazusu, yiğitliği, tahammülü, kalp temizliği ve cömertliğiyle bilinir. Ebû Hamza'nm sohbetinde bulunmuş ve ondan icazet almıştır.

(١٥٦٩٧)- [٣٠٦/١٠] سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ شَاهِينٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ سَعِيدٍ الْقَلانِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ الْحَسَنِ الْقَلانِسِيَّ، يَقُولُ: رَأَيْتُ رَبِّيَ عَزَّ وَجَلَّ فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ: يَا رَبِّ، اغْفِرْ لِي مَا مَضَى، قَالَ: " إِنْ أَرَدْتَ أَنْ أَغْفِرَ لَكَ مَا مَضَى فَأَصْلِحْ لِي مَا بَقِيَ "، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَبُّ، فَأَعِنِّي عَلَيْهِ

Yahyâ b. Hasan el-Kalânisî der ki: Rüyamda Yüce Rabbimi gördüm, "Yâ Rabbi! Geçmiş günahlarımı affet" dedim, O "Eğer geçmiş günahlarını affetmemi istiyorsan, bundan sonraki amellerini düzelt” dedi. Ben de “Yâ Rabbi! Bu konuda bana yardım et” dedim.

(١٥٦٩٨)- [٣٠٦/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْمُنْعِمِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو سَعِيدِ بْنُ الأَعْرَابِيِّ سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: قَالَ مُنْيَةُ الْبَصْرِيُّ: " سَافَرْتُ مَعَ أَبِي أَحْمَدَ الْقَلانِسِيِّ فَجُعْنَا جُوعًا شَدِيدًا فَفُتِحَ عَلَيْنَا بِشَيْءٍ مِنْ طَعَامٍ فَآثَرَنِي بِهِ وَكَانَ مَعَنَا سَوِيقٌ، فَقَالَ لِي كَالْمَازِحِ: تَكُونُ جَمَلِي؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَكَانَ يُوجِرُنِي ذَلِكَ السَّوِيقَ يَحْتَالُ بِذَلِكَ أَنْ يُؤْثِرَنِي عَلَى نَفْسِهِ، وَكَانَ قَدْ صَحِبَ أَبَا مُحَمَّدٍ الرِّبَاطِيَّ الْمَرْوَزِيَّ وَسَلَكَ مَعَهُ الْبَادِيَةَ وَوَرِثَ عَنْهُ هَذِهِ الأَخْلاقَ الْحَمِيدَةَ وَذَلِكَ أَنَّ أَبَا مُحَمَّدٍ اشْتَرَطَ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ هُوَ الأَمِيرَ فِي سَفَرِهِمَا، فَحَكَى عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُطْعِمُهُ وَيَجُوعُ، وَيَسْقِيهِ وَيَعْطَشُ، وَيُؤْثِرُهُ بِأَسْبَابِ الرِّفْقِ، وَذَكَرَ أَنَّ مَطَرًا أَصَابَهُمَا فِي رِيَاحٍ وَظُلْمَةٍ شَدِيدَةٍ بِالْبَادِيَةِ، فَقَالَ: يَا أَحْمَدُ، اطْلُبِ الْمَيْلَ، فَلَمَّا صِرْنَا إِلَى الْمَيْلِ أَقْعَدَنِي فِي أَصْلِهِ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ وَهُوَ قَائِمٌ وَجَلَّلَنِي بِكِسَاءٍ كَانَ مَعَهُ فَوْقَ ظَهْرِهِ وَعَلَى رَأْسِهِ حَتَّى صِرْتُ كَأَنِّي فِي بَيْتٍ لا يُصِيبُنِي الْمَطَرُ وَلا الرِّيَاحُ، فَكُلَّمَا قُلْتُ لَهُ، قَالَ: لا تَعْتَرِضْ عَلَيَّ وَأَنَا الأَمِيرُ "، وَكَانَ أَبُو حَمْزَةَ، وَابْنُ وَهْبٍ، وَجَمَاعَةُ الْمَشَايِخِ يُكْرِمُونَهُ، وَيُقَدِّمُونَهُ عَلَى غَيْرِهِ "

Munyetu’l-Basrî anlatıyor: Babam Ahmed el-Kalânisî ile yolculuğa çıktım. Yolda açlığa maruz kaldığımızda babam beraberimizde bulunan yemeği önümüze açtı. Ancak beni kendine tercih ederek benim yememi istedi. Yanımızda yemek olarak *sevîk* de vardı. Babam bana şaka yollu: “Benim devem (bineğim) olur musun?” diye sorunca, ben de: “Olurum!” dedim. Bu şekilde beni kendine tercih ettiğini belli etmemek için de *sevîk*i bana (devesi olmam karşılığı kira bedeli olarak) verdi. Babam, Ebû Muhammed er-Ribâtî’ye de yoldaşlık yapmış onunla çölde yolculuğa çıkmıştır. Bu güzel ahlâki meziyetleri de ondan almıştır. Zira bir yolculuklarında Muhammed, yolculuk boyunca kendisinin lider olması şartını koşmuştu. Babam olayı şöyle anlatır:

Yolculuk boyunca şefkatinden ve yoldaşı olduğumdan dolayı kendi aç kalıp yemeği bana yedirir, kendi susuz kalıp suyu bana içirirdi. Bir defasında çölde karanlık ve rüzgârlı bir gecede şiddetli yağmura tutulduk. Bana: “Ey Ahmed! Ağaçlı bir yere doğru gidelim!” diye seslendi. Bir ağacın yanına vardığımızda beni dibinde oturttu. Kendisi ayakta durup bir elini ağacın gövdesine koydu, yanında bulunan bir giysiyi de sırtından uzatıp başı ve kolu üzerine koydu, üzerimi iyice örttü. Bunu yaptıktan sonra artık bir evin içindeymişim gibi ne yağmur, ne de rüzgâra maruz kalıyordum. Bunu neden yaptığını her soruşumda da: “Bana itiraz etme! Burada lider benim!” cevabını veriyordu.

(١٥٦٩٩)- [٣٠٧/١٠] قَالَ أَبُو سَعِيدِ بْنُ الأَعْرَابِيِّ وَلَقَدْ صَحِبْتُهُ إِلَى أَنْ مَاتَ فَمَا رَأَيْتُهُ قَطُّ يُبَيِّتُ ذَهَبًا وَلا فِضَّةً كَانَ يُخْرِجُهُ مِنَ اللَّيْلِ وَيَذْهَبُ مَذْهَبَ شَقِيقٍ فِي التَّوَكُّلِ، وَكَانَ يَقُولُ: " بِنَاءُ مَذْهَبِنَا عَلَى شَرَائِطَ ثَلاثٍ: لا نُطَالِبُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بِوَاجِبِ حَقِّنَا، وَنُطَالِبُ أَنْفُسَنَا بِحُقُوقِ النَّاسِ، وَنُلْزِمُ أَنْفُسَنَا التَّقْصِيرَ فِي جَمِيعِ مَا نَأْتِي بِهِ "

Ebû Saîd b. el-A’râbi der ki: Vefat edinceye kadar ona arkadaşlık ettim. Hiçbir zaman evinde altın veya gümüş sakladığını görmedim. Gece vakti de olsa evden çıkarırdı. Tevekkülde Şakîk'in mezhebini takip ederdi. Şöyle derdi: “Mezhebimizin üç şartı vardır: İnsanlar üzerindeki hakkımızı aramayız, insanların üzerimizdeki haklarını ararız, yaptığımız her işte kusurlu olduğumuzu düşünürüz.”

Hayr en-Nessâc

Ebu’l-Hasan Hayr en-Nessâc, Samarra halkından idi. Bağdât'ta ikamet etti. Ebû Hamza ve Seriy es-Sakatî’nin sohbetinde bulunmuştur. Bir çok kerameti olduğu söylenir.

(١٥٧٠٠)- [٣٠٧/١٠] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ هَارُونَ، صَاحِبُ الْجُنَيْدِ يَحْكِي، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ مِمَّنْ حَضَرَ مَوْتَهُ، قَالَ: غُشِيَ عَلَيْهِ عِنْدَ صَلاةَ الْمَغْرِبِ ثُمَّ أَفَاقَ فَنَظَرَ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنْ بَابِ الْبَيْتِ، فَقَالَ: " قِفْ عَافَاكَ اللَّهُ فَإِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مَأْمُورٌ مَا أُمِرْتَ بِهِ لا يَفُوتُكَ، وَمَا أُمِرْتُ بِهِ يَفُوتُنِي فَدَعْنِي أَمْضِي لِمَا أُمِرْتُ بِهِ ثُمَّ امْضِ أَنْتَ لِمَا أُمِرْتَ بِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ لِلصَّلاةِ، وَصَلَّى ثُمَّ تَمَدَّدَ وَغَمَّضَ عَيْنَيْهِ وَتَشَهَّدَ فَمَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ فَرَآهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ لَهُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ قَالَ: لا تَسْأَلْنِي عَنْ هَذَا وَلَكِنِ اسْتَرَحْتُ مِنْ دُنْيَاكُمُ الْوَضْرَةِ "

Cüneyd'in öğrencisi Ali b. Hârûn, onun vefatına şahit olan başka bir dostunun şöyle dediğini bildiriyor: Akşam namazı vaktinde kendinden geçti, uyandığında odanın kapısı tarafına bakıp şöyle dedi: "Allah iyiliğini versin dur, sen memur bir kulsun, sana emredilen seni aşamaz, bana emredilene benim gücüm yetmez. Bırak ben bana emredileni yapayım, sen de sana emredileni yap." Bunları dedikten sonra su isteyip namaz için abdest aldı. Namazını kıldı, sonra uzanıp gözlerini kapattı. şahadet getirdi ve öldü. Allah rahmet etsin. Arkadaşlarından birisi onu rüyada gördü. Ona: "Allah sana nasıl davrandı?" diye sorunca, şöyle cevap verdi: "Bana bunu sorma, ama sizin pis dünyamızdan kurtuldum."

(١٥٧٠١)- [٣٠٧/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: سَأَلْتُ خَيْرًا النَّسَّاجَ: أَكَانَ النَّسْجُ حِرْفَتَكَ؟ قَالَ: لا، قُلْتِ: فَمِنْ أَيْنَ سَمَّيْتَ بِهِ؟ قَالَ: " كُنْتُ عَاهَدْتُ اللَّهَ وَاعْتَقَدْتُ أَنْ لا آكُلَ الرُّطَبَ أَبَدًا فَغَلَبَتْنِي نَفْسِي يَوْمًا فَأَخَذْتُ نِصْفَ رَطْلٍ فَلَمَّا أَكَلْتُ وَاحِدَةً إِذَا رَجُلٌ نَظَرَ إِلَيَّ، وَقَالَ: يَا خَيْرُ، يَا آبِقُ، هَرَبْتَ مِنِّي وَكَانَ لَهُ غُلامٌ هَرَبَ اسْمُهُ خَيْرٌ فَوَقَعَ عَلَيَّ شَبَهُهُ وَصُورَتُهُ فَخَنَقَنِي فَاجْتَمَعَ النَّاسُ، فَقَالُوا: هَذَا وَاللَّهِ غُلامُكَ خَيْرٌ، فَبَقِيتُ مُتَحَيِّرًا وَعَلِمْتُ بِمَاذَا أُخِذْتُ وَعَرَفْتُ جِنَايَتِي، فَحَمَلَنِي إِلَى حَانُوتِهِ الَّذِي فِيهِ كَانَ يَنْسُجُ غِلْمَانُهُ، وَقَالُوا: يَا عَبْدَ السُّوءِ تَهْرَبُ مِنْ مَوْلاكَ ادْخُلْ وَاعْمَلْ عَمَلَكَ الَّذِي كُنْتَ تَعْمَلُ، وَأَمَرَنِي بِنَسْجِ الْكِرْبَاسِ فَدَلَّيْتُ رِجْلَيَّ عَلَى أَنْ أَعْمَلَ فَأَخَذْتُ بِيَدِي آلَتَهُ فَكَأَنِّي كُنْتُ أَعْمَلَ مِنْ سِنِينَ فَبَقِيتُ مَعَهُ شَهْرًا أَنْسُجُ لَهُ فَقُمْتُ لَيْلَةً فَتَمَسَّحْتُ وَقُمْتُ إِلَى صَلاةِ الْغَدَاةِ فَسَجَدْتُ، وَقُلْتُ فِي سُجُودِي: إِلَهِي لا أَعُوذُ إِلَى مَا فَعَلْتُ، فَأَصْبَحْتُ وَإِذَا الشَّبَهُ ذَهَبَ عَنِّي وَعُدْتُ إِلَى صُورَتِي الَّتِي كُنْتُ عَلَيْهَا فَأُطْلِقْتُ فَثَبَتَ عَلَيَّ هَذَا الاسْمُ فَكَانَ سَبَبُ النَّسْجِ اتِّبَاعِي شَهْوَةً عَاهَدْتُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَنْ لا آكُلَهَا فَعَاقَبَنِيَ اللَّهُ بِمَا سَمِعْتَ، وَكَانَ يَقُولُ: لا نَسَبَ أَشْرَفُ مِنْ نَسَبِ مَنْ خَلَقَهُ اللَّهُ بِيَدِهِ فَلَمْ يَعْصِمْهُ، وَلا عِلْمَ أَرْفَعُ مِنْ عِلْمِ مَنْ عَلَّمَهُ اللَّهُ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا فَلَمْ تَنْفَعْهُ فِي وَقْتِ جَرَيَانِ الْقَضَاءِ عَلَيْهِ وَلا عِبَادَةَ أَتَمُّ وَلا أَكْثَرُ مِنْ عِبَادَةِ إِبْلِيسَ، فَلَمْ يُنْجِهِ ذَلِكَ مِنْ أَنْ صَارَ إِلَى مَا سَبَقَ لَهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَقَالَ تَوْحِيدُ كُلِّ مَخْلُوقٍ نَاقِصٌ بِقِيَامِهِ بِغَيْرِهِ، وَحَاجَتِهِ إِلَى غَيْرِهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ ، الْمُحْتَاجُونَ إِلَيْهِ فِي كُلِّ نَفْسٍف وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ ، عَنْكُمْ وَعَنْ

تَوْحِيدِكُمْ وَأَفْعَالِكُمْ ﴿الْحَمِيدُ﴾ ، الَّذِي يَقْبَلُ مِنْكَ مَا لا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ وَيُثِيبُ عَلَى مَا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ "

Câfer b. Muhammed b. Nusayr bir kitabında şöyle haber verdi: Hayr en-Nessâc'a: "Nesc yani dokuma senin mesleğin miydi?" dedim, "Hayır" dedi. "Neden sana bu (dokumacı) ismini verdiler?" deyince, şöyle cevap verdi: "Allah'a söz vermiş ve asla hurma yememeye karar vermiştim. Bir gün nefsime yenik düştüm ve yarım *rıtl* satın aldım. Bir tane yediğimde bir adam bana bakıp: "Ey Hayr! Ey kaçak! Sen elimden kaçtın" dedi. Onun kaçak bir kölesi varmış, adı da Hayr imiş. Yüzüm ona benzetilmişti, hemen boğazıma sarıldı, beni boğuyordu. İnsanlar toplanıp: "Vallahi bu senin kölen Hayr" dediler. Ben şaşırıp kaldım. Ben aslında bunların neden başıma geldiğini ve suçumu biliyordum. Beni alıp, kölelerinin çalıştığı dokuma dükkânına götürdü. Bana: "Ey kötü köle! Sen efendinin elinden kaçarsın ha? Tezgâhın başına geç ve daha önce yaptığın işini yap" dediler. Adam bana kumaş dokumamı emretti. Dokuma tezgâhına ayaklarımı uzatıp aleti elime aldığımda, yıllarca bu işi yapıyormuş gibi rahatlıkla dokumaya başladım. Onun yanında bir ay kalıp kumaş dokudum. Bir gece kalkıp üstümü silkeledim, sabah namazı için kalktım. Secde ettim, secdedeyken: "İlahi! Yaptığımı tekrar etmeyeceğim" dedim. Sabah olunca, kaçak köleye benzerliğim kayboldu, eski görünüşüme döndüm. Ben serbest kaldım, ama isim üzerimde kaldı. Dokumanın sebebi, Allah'a yememek üzere söz verdiğim şeyi arzulamaktı. Allah bana anlattığım şekilde ceza verdi."

Şöyle derdi: "Allah'ın eliyle yaratıp korumadığı soydan daha şerefli bir soy yoktur. Allah'ın bütün isimleri öğrettiği halde, kaza anında bunların kendisine hiçbir fayda sağlamadığı ilimden daha yüce bir ilim yoktur. İblis'in ibadetinden daha mükemmel ve daha büyük bir ibadet yoktur. Bu onu, daha önce Allah'a karşı yaptıklarına dönmesinden kurtaramaz."

Der ki: "Her mahlûkun tevhidi, başkasının tamamlamasına muhtaçtır. Başkasına olan ihtiyacı Allah şöyle ifade ediyor: **"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz"** her konuda ona muhtaç olan sizsiniz, **"Zengin olan Allah'tır"** size, tevhidinize ve fiillerinize ihtiyacı yoktur, **"O, Hamîd**

olandır"[1] ihtiyacı olmadığı halde senden her şeyi kabul eder. Senin ihtiyacın olan şeyleri de sana bırakır."

(١٥٧٠٢)- [٣٠٨/١٠] أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْجُرَيْرِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو الْخَيْرِ الدَّيْلَمِيُّ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ خَيْرٍ النَّسَّاجِ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ، وَقَالَتْ: أَعْطِنِي الْمِنْدِيلَ الَّذِي دَفَعْتُهُ إِلَيْكَ، قَالَ: نَعَمْ، فَدَفَعَهُ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ: كَمِ الأُجْرَةُ؟ قَالَ: دِرْهَمَانِ، قَالَتْ: مَا مَعِيَ السَّاعَةَ شَيْءٌ وَأَنَا قَدْ تَرَدَّدْتُ إِلَيْكَ مِرَارًا وَلَمْ أَرَكَ، آتِيكَ بِهِ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقَالَ لَهَا خَيْرٌ: " إِنْ أَتَيْتِنِي بِهِ وَلَمْ تَرَنِي فَارْمِ بِهِ فِي الدِّجْلَةِ، فَإِنِّي إِذَا رَجَعْتُ أَخَذْتُهُ، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: كَيْفَ تَأْخُذُ مِنَ الدِّجْلَةِ؟ فَقَالَ خَيْرٌ: التَّفْتِيشُ فُضُولٌ مِنْكِ، افْعَلِي مَا أَمَرْتُكِ، فَقَالَتْ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَمَرَّتِ الْمَرْأَةُ، قَالَ أَبُو الْخَيْرِ: فَجِئْتُ مِنَ الْغَدِ وَكَانَ خَيْرٌ غَائِبًا، فَإِذَا بِالْمَرْأَةِ جَاءَتْ وَمَعَهَا خِرْقَةٌ فِيهَا دِرْهَمَانِ فَلَمْ تَرَ خَيْرًا فَقَعَدَتْ سَاعَةً ثُمَّ قَامَتْ وَرَمَتْ بِالْخِرْقَةِ فِي الدِّجْلَةِ، فَإِذَا بِسَرَطَانٍ قَدْ تَعَلَّقَتْ بِالْخِرْقَةِ وَغَاصَتْ فَبَعْدَ سَاعَةٍ جَاءَ خَيْرٌ وَفَتَحَ بَابَ حَانُوتِهِ وَجَلَسَ عَلَى الشَّطِّ يَتَوَضَّأُ وَإِذَا بِسَرَطَانٍ خَرَجَتْ مِنَ الْمَاءِ تَمْشِي نَحْوَهُ وَالْخِرْقَةُ عَلَى ظَهْرِهَا، فَلَمَّا قَرُبَتْ مِنَ الشَّيْخِ أَخَذَهَا، فَقُلْتُ لَهُ: رَأَيْتُ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: أُحِبُّ أَنْ لا تَبُوحَ بِهِ فِي حَيَاتِي فَأَجَبْتُهُ إِلَى ذَلِكَ وَقُلْتُ: نَعَمْ "

Ebu'l-Hayr ed-Deylemî anlatıyor: Bir gün Hayr en-Nessâc'ın yanında oturuyordum. Yanma bir kadın gelip: "Sana verdiğim mendili ver" dedi. "Tamam" dedi ve mendili kadına verdi. Kadın "Ücreti ne kadar?" dediğinde, Hayr "İki dirhem" dedi. Kadın: "Şu anda yanımda hiçbir şey yok. Ben daha önce sana defalarca geldim seni göremedim. Yarın inşaallah sana getirim" deyince, Hayr ona: "Eğer getirip beni bulamazsan, onu Dicle'ye at, ben döndüğümde onu alırım" dedi. Kadın: "Dicle'den nasıl alacaksın?" dedi. Hayr "Merak senin için fuzuli bir iş, ben sana ne diyorsam onu yap" deyince, kadın "İnşaallah" dedi ve gitti.

Öbür gün geldim, Hayr yoktu. O sırada kadın geldi, elinde bir çaput vardı, içinde de iki dirhem vardı. Hayr'ı göremeyince bir müddet oturdu. Sonra kalkıp çaputu Dicle'ye attı. O sırada bir yengeç, çaputa asıldı ve dalıp kayboldu. Bir zaman sonra Hayr gelip dükkânının kapısını açtı. Sonra Dicle kenarına, abdest almak için oturdu. O sırada sudan bir yengeç çıkıp kendisine doğru yürümeye başladı. Çaput da sırtındaydı. Şeyhe yaklaştığında çaputu aldı. Ona: "Ben olanları gördüm" deyince: "Hayatımı ortaya dökmemeni istiyorum" dedi, isteğini kabul edip "Tamam" dedim.

---

[1] Fâtır Sur. 15

Ebû Bekr b. Müslim

Ebû Bekr b. Müslim, Allah'a dost olanlardan, O'nun müşâhede etmeyi ve zikretmeyi bırakmayan biriydi. Cüneyd onun öğrencilerindendi.

(١٥٧٠٣)- [٣٠٩/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ،، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: عَبَرْتُ يَوْمًا إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ مُسْلِمٍ فِي نِصْفِ النَّهَارِ، فَقَالَ لِي: " مَا كَانَ لَكَ فِي هَذَا الْوَقْتِ عَمَلٌ يَشْغَلُكَ عَنِ الْمَجِيءِ إِلَيَّ؟ قُلْتُ: إِذَا كَانَ مَجِيئِي إِلَيْكَ الْعَمَلَ فَمَا أَعْمَلُ؟ "

Cüneyd b. Muhammed bildiriyor: Bir gün öbür tarafa geçip günün ortasında Ebû Bekr b. Müslim'in yanına gittim. Bana: "Bu saatte, buraya gelmekten daha önemli bir işin yok muydu?" deyince, ona: "En önemli işim sana gelmekse ben ne yapayım?" dedim.

(١٥٧٠٤)- [٣٠٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ خَلَفٍ الْبَرْبَهَارِيَّ، يَقُولُ: مَرِضَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مُسْلِمٍ فَعَادَهُ الْمَرْوَزِيُّ فِي خَلْقٍ مِنَ النَّاسِ فَكَأَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ مُسْلِمٍ كَرِهَ ذَلِكَ لأَجْلِ الْجَمَاعَةِ الَّذِينَ جَاءُوا مَعَهُ فَكَتَبَ إِلَيْهِ يُعَاتِبُهُ عَلَى ذَلِكَ، وَكَتَبَ فِي آخِرِ الرُّقْعَةِ:

يَا مَنْ يُرِيدُ بِزَعْمِهِ الإِجْمَالا   إِنْ كَانَ حَقًّا فَاسْتَعَدَّ خِصَالا
اتْرُكِ التَّذَاكُرَ وَالْمَجَالِسَ كُلَّهَا   وَاجْعَلْ خُرُوجَكَ لِلصَّلاةِ خَيَالا
بَلْ كُنْ بِهَا حَيًّا كَأَنَّكَ مَيِّتٌ   لا تَرْتَجِي عِنْدَ الْقَرِيبِ وِصَالا
وَأْنَسْ بِرَبِّكَ وَاعْلَمَنَّ بِأَنَّهُ   عَوْنُ الْمُرِيدِ يُسَدِّدُ الْعُمَّالا
مَنْ ذَا يُرِيدُ مَعَ الْحَبِيبِ مُؤَانِسًا   مَنْ ذَا يُرِيدُ بِغَيْرِهِ أَشْغَالا
فَلَئِنْ سَلِمْتَ لأَنْتَ أَكْرَمُ مَنْ يَشَا   وَلَئِنْ هَلَكْتَ فَمَا ظُلِمْتَ خِلالا

مَنْ ذَاقَ كَأْسَ الْخَوْفِ ضَاقَ بِذَرْعِهِ   حَتَّى يَنَالَ مُرَادَهُ إِنْ نَالا
حَاشَا مُؤَمِّلِ سَيِّدِي مِنْ بَخْسِهِ   جَلَّ الْجَوَادُ إِلَهُنَا وَتَعَالَى

Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehâri anlatıyor: Ebû Bekr b. Müslim hastalanmıştı. el-Mervezî, kalabalık bir grupla onu ziyarete gitti. Ebû Bekr b. Müslim, onunla gelen bu kalabalıktan dolayı bu ziyaretten hoşlanmamıştı. Ona bir yazı yazıp sitem etti, kâğıdın sonuna da şu beyitleri ekledi:

Ey aslında güzellik yapmak isteyen kişi,
Eğer bu gerçek ise değiştir hasletleri.
Bütün meclislerini ve zikirleri terk et,
Namaza yetişmeyi tek hayalin kabul et
Ve hatta namazında diri iken ölü ol.
Yakın'a yakın iken başkasından uzak ol.
Rabbin için unutup bil ki O, amelleri
Müride destek için, ona hep yardım eder.
Kim ister sevdiğinin yanına başkasını?
Kim ister başkasıyla iştigal etmesini?
Kurtulursan, gönüllü şeref ehli olursun
Ve eğer ölür isen asla zulüm görmezsin.
Korkunun kadehinden içen bilir tadını,
İmkân bulsa kavuşur ve alır muradını.
Efendimiz değeri, hâşâ asla düşürmez.
O, Yüce İlahımız kereminden vazgeçmez.

Semnûn b. Hamza

Şeyh der ki: Semnûn b. Hamza Ebu'l-Hasan el-Havvâs, Ebû Bekr Basrî olarak da bilinir. Bağdât'ta ikamet etmiş, Cüneyd'den önce vefat etmiştir. Kendi kendine, Semnûn el-Kezzâb (yalancı) adını koymuştur. Bunun sebebi şudur:

Senden başka kimsede asla bir işim olmaz,
İstediğin şekilde beni imtihana çek.

Bu beyti söyleyince, küçük abdeste çıkamaz oldu. Bu yüzden kendine Yalancı Semnûn adını taktı.

(١٥٧٠٥)- [٣١٠/١٠] أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمُنْعِمِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْوَاسِطِيِّ، قَالَ: قَالَ سَمْنُونٌ: " يَا رَبِّ قَدْ رَضِيتُ بِكُلِّ مَا تَقْضِيهِ عَلَيَّ، فَاحْتُبِسَ بَوْلُهُ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يَوْمًا، فَكَانَ يَلْتَوِي كَمَا تَلْتَوِي الْحَيَّةُ عَلَى الرَّمْلِ يَتَقَلَّبُ يَمِينًا وَشِمَالا، فَلَمَّا أُطْلِقَ بَوْلُهُ، قَالَ: يَا رَبِّ، تُبْتُ إِلَيْكَ "

(١٥٧٠٦)- [٣١٠/١٠] وَأُنْشِدْتُ عَنْ جَعْفَرٍ، عَنْ سَمْنُونٍ:

أَنَا رَاضٍ بِطُولِ صَدِّكَ عَنِّي   لَيْسَ إِلا لأَنَّ ذَاكَ هَوَاكَا
فَامْتَحِنْ بِالْجَفَاءِ صَبْرَى عَلَى   الْوُدِّ وَدَعْنِي مُعَلَّقًا بِرَجَاكَا

Ebû Bekr el-Vâsitî bildiriyor: Semnûn b. Hamza: “Rabbim! Bana takdir ettiğin her şeye razıyım!” dedi ve idrarını tam on dört gün boyunca yapamadı. Ama kum üzerinde dolanan yılan gibi de sağa sola kıvranıyordu. Sonrasında idrarını bıraktığı zaman: “Rabbim! Sana tövbe ediyorum” dedi. Câfer b. Semnûn’dan bana şöyle bir şiir okundu:

Uzun süre yüzüme bakmamana razıyım,
Arzun böyledir diye buna katlanıyorum.
Cefâyla bu sabrımı, sevgimi imtihan et,
Senin aşkına bağlı, peşinde öyle terk et.

İmtihana maruz kaldığı dönemdeki beyitlerinden örnekler:

(١٥٧٠٧)- [٣١٠/١٠] حَدَّثَنَاهُ عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، قَالَ: أَنْشَدَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: أَنْشَدَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ أَنَّ ابْنَ الصَّبَّاحِ، قَالَ: أَنْشَدَنَا عَلِيُّ بْنُ غِيَاثٍ الْبَزَّازُ، قَالَ: أَنْشَدَنَا سَمْنُونٌ أَبُو الْحَسَنِ أَوْ أَبُو بَكْرٍ الْبَصْرِيُّ:

أَفْدِيكَ بَلْ قَلَّ أَنْ يَفْدِيَكَ ذُو دَنَفٍ   هَلْ فِي الْمَذَلَّةِ لِلْمُشْتَاقِ مِنْ عَارِ
بِي مِنْكَ شَوْقٌ لَوْ أَنَّ الصَّخْرَ يَحْمِلُهُ   تَفَطَّرَ الصَّخْرُ عَنْ مُسْتَوْقَدِ النَّارِ
قَدْ دَبَّ حُبُّكَ فِي الأَعْضَاءِ مِنْ جَسَدِي دَبِيبَ لَفْظِي مِنْ رُوحِي وَإِضْمَارِي
وَلا تَنَفَّسْتُ إِلا كُنْتَ مَعَ نَفَسِي   وَكُلُّ جَارِحَةٍ مِنْ خَاطِرِي جَارِي

Ali b. Ğıyas el-Bezzâz'ın bildirdiğine göre Semnûn Ebu'l-Hasan veya Ebû Bekr el-Basrî şu beyitleri söylemiştir:

Onmaz âşık misali feda olayım sana,
Ar mıdır âşık için zelil olmak yoluna?
Sana olan aşkımı kayalara yüklesen,
Yandığı ateş ile olurdu lime lime.
Sevgin hücrelerime, bedenime işledi,
Sözlerim de dilime ruhuma, hislerime,
Her nefes alışımda kendi kendime sordum,
Fikrimin her zerresi sana âşık benimle.

(١٥٧٠٨)- [١٠/٣١٠] قَالَ: وَأَنْشَدَنَا أَيْضًا سَمْنُونٌ لِنَفْسِهِ:

شَغَلْتُ قَلْبِي عَنِ الدُّنْيَا وَلَذَّتِهَا   فَأَنْتَ وَالْقَلْبُ شَيْءٌ غَيْرُ مُفْتَرِقِ
وَمَا تَطَابَقَتِ الأَحْدَاقُ مِنْ سِنَةٍ   إِلا وَجَدْتُكَ بَيْنَ الْجَفْنَ وَالْحَدَقِ

Semnûn şöyle diyor:

Gönlümü bu dünyadan, zevkinden ayırırım,
Seni ve yüreğimi, ayrılmaz bir bilirim
Ne zaman gözler nazar eylese yüreğime,
Seni, tam gözle kaşın arasında görürüm.

(١٥٧٠٩)- [١٠/٣١٠] وَأَنْشَدَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ الصُّوفِيُّ لِسَمْنُونٍ:

وَلَوْ قِيلَ طَأْ فِي النَّارِ أَعْلَمُ أَنَّهُ   رِضًا لَكَ أَوْ مُدْنٍ لَنَا مِنْ وِصَالِكَا
لَقَدَّمْتُ رِجْلَيَّ نَحْوَهَا فَوَطِئْتُهَا   سُرُورًا لأَنِّي قَدْ خَطَرْتُ بِبَالِكَا

Ebû Ali Hasan b. Ahmed es-Sûfî, Semnûn'un şu beytini nakleder:

"Eğer ateşe atla" deseler ve bilsem ki;
Rızana uygun veya sana götürecekse,
Adım adım yürürdüm, ateşe basa basa,
Beni hatırlamanın, verdiği mutluluktan...

(١٥٧١٠)- [١٠/٣١٠] وَأَنْشَدَنِي عُثْمَانُ، قَالَ: أَنْشَدَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدَانَ، قَالَ: رَأَيْتُ سَمْنُونًا وَقَدْ أَدْخَلَ رَأْسَهُ فِي زِرِّ نَاقَتِهِ وَعَلَيْهِ جُرُبَّانُ مِنْ أَدَمٍ ثُمَّ أَخْرَجَ رَأْسَهُ بَعْدَ سَاعَةٍ وَزَفَرَ وَقَالَ:

تَرَكْتَ الْفُؤَادَ عَلِيلا يُعَادُ   وَشَرَّدْتَ نَوْمِي فَمَا لِي رُقَادُ

Muhammed b. Hamdân bildiriyor: Semnûn'u görmüştüm; başını devesinin koynuna sokmuş, üzerinde deri kalpak vardı. Biraz sonra başını çıkarıp şöyle mırıldandı:

Kalbimi bıraktın, yatakta hasta,

Uykumu kaçırdın, rahat yok bana.

(١٥٧١١)- [١٠/٣١١] وَأَنْشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: أَنْشَدَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: أَنْشَدَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْفُرْغَانِيُّ، قَالَ: أَنْشَدَنَا سَمْنُونٌ الْبَصْرِيُّ:

أَحِنُّ بِأَطْرَافِ النَّهَارِ صَبَابَةً   وَبِاللَّيْلِ يَدْعُونِي الْهَوَى فَأُجِيبُ
وَأَيَّامُنَا تَفْنَى وَشَوْقِي زَائِدٌ   كَأَنَّ زَمَانَ الشَّوْقِ لَيْسَ يَغِيبُ

Ebû Câfer el-Furğâni, Semnûn el-Basrî'nin şu beyitlerini naklediyor:

Sabah akşam ağlayıp hüzünle yanıyorum.

Gece olunca aşkın sesine koşuyorum.

Günler tükenir iken aşkım ve şevkim artar,

Aşkın ömrü tükenmez, diye düşünüyorum.

(١٥٧١٢)- [١٠/٣١١] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْعَجَّانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَمْنُونًا، يَقُولُ: " إِذَا بَسَطَ الْجَلِيلُ غَدًا بِسَاطَ الْمَجْدِ دَخَلَ ذُنُوبُ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ فِي حَاشِيَةٍ مِنْ حَوَاشِيهِ، وَإِذَا أَبْدَى عَيْنًا مِنْ عُيونِ الْجُودِ أَلْحَقَ الْمُسِيءَ بِالْمُحْسِنِ "

Semnûn der ki: "Yarın Celil olan Allah, şeref halısını serdiğinde, öncekilerin ve sonrakilerin günahları, kalabalık bir heyetle birlikte girerler. Kerem pınarlarından bir pınar çıkarır, kötüyü iyilere katar."

(١٥٧١٣)- [٣١١/١٠] أُخْبِرْتُ عَنْ عُمَرَ بْنِ رَفُيْلٍ وَقَدْ لَقِيتُهُ بِجُرْجُوَايَا، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيَّ، يَقُولُ: " كُنْتُ فِي الْمَقْدِسِ فِي بَرْدٍ شَدِيدٍ وَعَلَيَّ جُبَّةٌ وَكِسَاءٌ وَأَخَذَ الْبَرْدُ وَالثَّلْجُ يَسْقُطُ، فَرَأَيْتُ شَابًّا عَلَيْهِ خِرْقَتَانِ فِي صَحْرَاءَ يَمْشِي، فَقُلْتُ: يَا حَبِيبِي لَوِ اسْتَتَرْتَ بِبَعْضِ هَذِهِ الأَرْوِقَةِ فَتُكِنُّكَ مِنَ الْبَرْدِ، فَقَالَ لِي: يَا أَخِي، سَمْنُونُ:

وَيُحْسِنُ ظَنِّي أَنَّنِي فِي فِنَائِهِ   وَهَلْ أَحَدٌ فِي كَنِّهِ يَجِدُ الْقَرَّا

Ebu'l-Kâsım el-Hâşimî bildiriyor: Çok soğuk bir günde Makdis'te idim. Üzerimde bir cübbe, bir de örtü vardı. Kar yağıyordu. Açıkta yürüyen, üzerinde iki parça bez olan bir genç gördüm. Ona: "Canım! Şu revaklardan birinde dinlensen de seni soğuktan korusa" dediğimde, "Semnûn kardeşim!" dedi ve şöyle devam etti:

Onun bahçesindeyim, diye düşünüyorum,
Birini seven ondan kaçıp saklanır mı hiç?

(١٥٧١٤)- [٣١١/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ أَبُو أَحْمَدَ الْقَلانِسِيُّ: فَرَّقَ رَجُلٌ بِبَغْدَادَ عَلَى الْفُقَرَاءِ أَرْبَعِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ، فَقَالَ لِي سَمْنُونٌ: " يَا أَبَا أَحْمَدَ، مَا تَرَى مَا أَنْفَقَ هَذَا وَما قَدْ عَمِلَهُ، نَحْنُ مَا نَرْجِعُ إِلَى شَيْءٍ نُنْفِقُهُ فَامْضِ بِنَا إِلَى مَوْضِعٍ نُصَلِّي فِيهِ بِكُلِّ دِرْهَمٍ أَنْفَقَهُ رَكْعَةً فَذَهَبْنَا إِلَى الْمَدَائِنِ فَصَلَّيْنَا أَرْبَعِينَ أَلْفَ رَكْعَةٍ وَزُرْنَا قَبْرَ سَلْمَانَ وَانْصَرَفْنَا، وَكَانَ يَقُولُ: أَوَّلُ وَصْلُ الْعَبْدِ هُجْرَانُهُ لِنَفْسِهِ، وَأَوَّلُ هُجْرَانِ الْعَبْدِ لِلْحَقِّ تَعَالَى مُوَاصَلَتُهُ لِنَفْسِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَضَى الْوَقْتُ فَصَارَ الْوَقْتُ مَقْتًا وَقْتُكَ خَرَابٌ وَقَلْبُكَ فِي الْمِحْرَابِ وَمَنْ كَانَتْ عِبَادَتُهُ عَنَاءً كَانَتْ ثَمَرَتُهُ ضَنَاءً "

Ebû Ahmed el-Kalânisî anlatıyor: Bir adam Bağdât'ta fakirlere kırk bin dirhem dağıttı. Semnûn bana dedi ki: "Ey Ebû Ahmed! Ne diyorsun, bu adam ne kadar cömert, ne kadar büyük bir şey yaptı değil mi? Bizim infak edecek bir şeyimiz yok. Hadi bir yere gidelim, bu adamın infak ettiği her dirheme karşılık bir rekât namaz kılalım."

Medâin'e gittik, kırk bin rekât namaz kıldık ve Selmân'ın kabrini ziyaret ettik.

Semnûn şöyle derdi: “Kulun ilk bağlantısı, nefsiyle olan bağını kesmesidir. Kulun Allah'tan ilk ayrılığı, nefsine bağlanmasıdır.”

Şöyle derdi: “Vakit geçti, vakit nefrete dönüştü. Vaktin harab olmuş, kalbin mihrapta. İbadetine itina gösterenin, meyveleri bol olur.”

* Onlardan bazıları, tarikat, ibadet ve zikirle meşhur olmuştur. Evliyalarının yolunu takip edenler, ibadetle uğraşanlar, hakikat ehlinin eliyle yetişenler ve muttakilerin riyazeti yolundan gidenler: Ali b. el-Muvaffak, Ebû Osmân el-Varrâk, Eyyûb el-Hammâl, Ebû Abdillah el-Celâ gibi, Allah hepsine rahmet etsin. Hepsinin batını müşâhede ile mamur, zahirleri gözlem ve zikirle meşgul. Onlardan sadece sağlam ve hoş haller nakledilmiştir.

Ali b. el-Muvaffak

(١٥٧١٥)- [٣١٢/١٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّيسَابُورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ عَبْدُوَيْهِ الْعَبْدِيَّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي قِرْصَافَةَ الْعَسْقَلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْبَزَّازَ، يَقُولُ: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ الْمُوَفَّقِ: حَجَجْتُ نَيِّفًا وَخَمْسِينَ حَجَّةً فَجَعَلْتُ ثَوَابَهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ وَلأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ، وَعَلِيٍّ، وَلأَبَوَيَّ، وَبَقِيَتْ حَجَّةً فَنَظَرْتُ إِلَى أَهْلِ الْمَوْقِفِ بِعَرَفَاتٍ وَضَجِيجِ أَصْوَاتِهِمْ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ فِي هَؤُلاءِ أَحَدٌ لَمْ تَقْبَلْ مِنْهُ حَجَّتَهُ فَقَدْ وَهَبْتُ لَهُ هَذِهِ الْحَجَّةَ لِيَكُونَ ثَوَابُهَا لَهُ، قَالَ: فَبِتُّ تِلْكَ اللَّيْلَةَ بِالْمُزْدَلِفَةِ، فَرَأَيْتُ رَبِّيَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ لِي: " يَا عَلِيُّ بْنُ الْمُوَفَّقِ عَلَيَّ تَتَسَخَّى؟ قَدْ غَفَرْتُ لأَهْلِ الْمَوْقِفِ وَمِثْلِهِمْ وَأَضْعَافِ ذَلِكَ وَشَفَّعْتُ كُلَّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ وَخَاصَّتِهِ وَجِيرَانِهِ وَأَنَا أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ "

Ali b. el-Muvaffak diyor ki: Elli küsur defa hacca gittim. Sevabını Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr, Ömer, Osmân, Ali ve anne babama hediye ettim. Bir haccım kaldı, Arafat'ta vakfe yapanlara baktım, onların dua eden seslerini dinledim ve şöyle dedim: “Allahım! Bu insanlar içinden haccı kabul olmayan kimse varsa, haccımın sevabını ona hediye ettim, sevabı onun olsun" dedim.

O geceyi Müzdelife'de geçirdim. Rüyamda Rabbimi gördüm. Bana şöyle dedi: "Ey Ali b. Muvaffak! Sen bana cömertlik mi taslıyorsun? Vakfe yapanları affettim, onlar gibi olanları affettim, bir o kadarını daha affettim. Her birinin; ailesine, yakınlarına ve komşularına şefaat etmesine izin verdim. Takva ve mağfirete layık olan benim."

(١٥٧١٦)- [٣١٢/١٠] وَحُكِيَ لِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْخَوَّاصِ الْمِصْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمُوَفَّقِ، يَقُولُ: " خَرَجْتُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى الرَّوَاحِ فَسَأَلَتْنِي أَهْلِي حَاجَةً، فَخَرَجْتُ وَأَنَا مَغْمُومٌ بِهَا فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ: يَا ابْنَ الْمُوَفَّقِ تَحْزَنُ وَأَنَا لَكَ؟ "

Ali b. el-Muvaffak der ki: Bir Cuma günü öğleden sonra dolaşmaya çıktım. Ailem benden bir şey istemişti. Onu düşünerek yürüdüm. Bir ses bana seslenip şöyle dedi: "Ey Muvaffak'ın Oğlu! Ben seninleyken nasıl üzülürsün?"

(١٥٧١٧)- [٣١٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: يُحْكَى عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ يُوسُفِ الشِّكْلِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمُوَفَّقِ، يَقُولُ: " حَجَجْتُ سَنَةً مِنَ السِّنِينَ فِي مَحْمَلٍ فَرَأَيْتُ رَجَّالَةً فَأَحْبَبْتُ الْمَشْيَ مَعَهُمْ فَنَزَلْتُ وَأَقْعَدْتُ وَاحِدًا فِي مَحْمَلِي وَمَشَيْتُ مَعَهُمْ فَتَقَدَّمْنَا إِلَى الْبَرِيدِ وَعَدَلْنَا عَنِ الطَّرِيقِ فَنِمْنَا فَرَأَيْتُ فِي مَنَامِي جَوَارِيَ مَعَهُنَّ طُسُوتُ ذَهَبَ وَأَبَارِيقُ فِضَّةٍ يَغْسِلْنَ أَرْجُلَ الْمُشَاةِ فَبَقِيتُ أَنَا، فَقَالَتْ إِحْدَاهُنَّ لِصَاحِبَتِهَا: لَيْسَ هَذَا مِنْهُمْ هَذَا لَهُ مَحْمَلٌ، فَقَالَتْ: بَلْ هُوَ مِنْهُمْ، لأَنَّهُ أَحَبَّ الْمَشْيَ مَعَهُمْ، فَغَسَلْنَ رِجْلَيَّ فَذَهَبَ عَنِّي كُلُّ تَعَبٍ كُنْتُ أَجِدُهُ "

Ali b. el-Muvaffak der ki: Yıllar önce bir mahmelde hac haptım. Yolda bazı adamlar gördüm, onlarla birlikte yürümek istedim. Bu nedenle indim ve birini yerime mahmele bindirdim, ben de onlarla birlikte yürümeye başladım. Posta yoluna ilerledik ve yoldan saptık. Sonra uyuduk. Rüyamda cariyeler gördüm, ellerinde altın tepsiler ve gümüş ibrikler vardı. Beraber yürüdüğümüz adamların ayaklarını yıkadılar, ben kalmıştım. Cariyelerden biri yanındakine: "Bu onlardan değil, bunun mahmeli (bineği) var" deyince, arkadaşı ona: "Hayır onlardan, çünkü onlarla birlikte yürümek istedi" diye cevap verdi. Bunun üzerine benim de ayaklarımı yıkadılar. Üzerimdeki bütün yorgunluğum gitti."

Ebû Osmân el-Varrâk

Ebû Osmân el-Varrâk'ın ibadeti meşhurdur. İmam Ahmed b. Hanbel onun yaşam tarzını överdi. Duaya sarılmış, biriktirmeyi ve eve bir şey saklamayı sevmezdi. Yüreğinden gelen, başta tertemiz sahabe ve Ehl-i Suffe eserlerine tâbi olurdu. Fedakarlık ve inzivayı savunurdu. Bağdâd yıldızlarının çoğu ondan icazet aldı. İnzivayı, psikolojiyi ve riyazeti ondan öğrendiler. İbadet ehlini mescidinde toplar onlara Kur'ân okutur, ahkamı öğretir; verâya ve azla yetinmeye teşvik ederdi. Arkadaşlarını kardeş yapardı. Zayıf olanı güçlü olana emanet ederdi. İyi kazananla, mesleği olmayanı, görenle görmeyeni, öğretsin ve nasihat etsin diye okuyanla okuyamayanı kardeş yapardı. Kazananın kazanmasına karşı değildi. Gece olduğunda hepsi bir araya gelir bir yerde yemek yerlerdi. Kendisi ve arkadaşları mescidlerde kalırlar, davetlere ve toplantılara gitmezlerdi. Mescidde onlara bir şey gelse reddederler veya dağıtırlardı. Kendisi dostlarını, saldırılardan ve sıkıntıya düşmekten korurdu. Kendisine, kanının ısınacağı biri gelse onların aralarına alırdı. Onun yolu, hoşnut olunan Selef yoluydu.

Ebû Eyyûb el-Hammâl

Ebû Eyyûb el-Hammâl, çalışkan ve cömert birisiydi. İlginç kerametleri vardır.

(١٥٧١٨)- [٣١٣/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ أَبِي أَيُّوبَ الْحَمَّالِ، قَالَ: فَلَمَّا دَخَلْنَا الْبَادِيَةَ وَسِرْنَا مَنَازِلَ، إِذَا بِعُصْفُورٍ تَحُومُ حَوْلَنَا فَرَفَعَ أَيُّوبُ رَأْسَهُ إِلَيْهِ، وَقَالَ لَهُ: " قَدْ جِئْتَ إِلَى هَاهُنَا، فَأَخَذَ كِسْرَةَ خُبْزٍ فَفَتَّهُ فِي كَفِّهِ فَانْحَطَّ الْعُصْفُورُ وَقَعَدَ عَلَى كَفِّهِ يَأْكُلُ مِنْهَا ثُمَّ صَبَّ لَهُ مَاءً فَشَرِبَهُ، ثُمَّ

قَالَ: اذْهَبِ الآنَ، فَطَارَ الْعُصْفُورُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ رَجَعَ الْعُصْفُورُ فَفَعَلَ أَبُو أَيُّوبَ مِثْلَ فِعْلِهِ فِي الْيَوْمِ الأَوَّلِ، فَلَمْ يَزَلْ كُلَّ يَوْمٍ يَفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ إِلَى آخِرِ السَّفَرِ، ثُمَّ قَالَ أَبُو أَيُّوبَ: تَدْرِي مَا قِصَّةُ هَذَا الْعُصْفُورِ؟ كَانَ يَجِيئُنِي فِي مَنْزِلِي كُلَّ يَوْمٍ فَكُنْتُ أَفْعَلُ بِهِ مَا رَأَيْتَ، فَلَمَّا خَرَجْنَا تَبِعَنَا يَقْتَضِي مِنِّي مَا كُنْتُ أَفْعَلُ بِهِ فِي الْمَنْزِلِ "

Muhammed b. Eyyûb'un bildirdiğine göre Ebû Eyyûb el-Hammâl ile hacca giden bir dostu der ki: Çöle girip menziller kat edince, bir kuşun etrafımızda uçuştuğunu fark ettik. Ebû Eyyûb başını kaldırıp ona: "Buraya gelmişsin" dedi. Bir ekmek kırıntısı alıp avucunun içinde ufaladı. Kuş gelip avucuna kondu ve ekmek kırıntılarını yemeye başladı. Onun için avucuna biraz su döktü, kuş onu içti. Sonra: "Şimdi git!" deyince kuş uçtu. Sabah olduğunda kuş geri geldi. Ebû Eyyûb önceki gün yaptıklarını yaptı. Yolculuğun sonuna kadar her gün aynı şeyi yaptı. Sonra Ebû Eyyûb şöyle dedi: "Bu kuşun hikâyesini biliyor musun? Evimdeyken her gün bana gelirdi. Her gün, bu gördüklerini yapardım. Yola çıkınca beni takip edip, evde yaptıklarımı yapmamı istedi."

(١٥٧١٩)- [٣١٤/١٠] وَحَكَى جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ، يَقُولُ: " عَقَدْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لا أَمْشِيَ غَافِلا وَلا أَمْشِيَ إِلا ذَاكِرًا، فَمَشَيْتُ مِشْيَةَ غَفْلَةٍ فَأَخَذَتْنِي عَرْجَةٌ فَعَلِمْتُ مِنْ أَيْنَ أُتِيتُ، فَبَكَيْتُ وَاسْتَغَثْتُ فَتُبْتُ فَزَالَتِ الْعِلَّةُ وَالْعُرْجَةُ، فَرَجَعْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي غَفَلْتُ فِيهِ، فَرَجَعْتُ إِلَى الذِّكْرِ فَمَشَيْتُ سَلِيمًا "

Ebû Eyyûb der ki: "Kendi kendime; gafil yürümeyeceğime ve devamlı zikrederek yürüyeceğime dair söz vermiştim. Bir defasında gaflet içinde yürüdüm, ayağım topallamaya başladı. Bunun sebebini anlamıştım. Ağladım, dua ettim, tövbe ettim topallamam geçti. Gaflet içinde yürüdüğüm yere geri döndüm ve zikretmeye başladım, artık düzgün yürüyordum."

Ebû Abdillah el-Celâ

Ebû Abdillah el-Celâ Ahmed b. Yahyâ; kendisi Bağdât'lıdır. Remle'de ikamet etti. Zünnûn ve Ebû Turâb'ın sohbetinde bulunmuştur. Ebû Yahyâ el-Celâ ise, latif nükteleri olan, insanlara imamlık eden biriydi. Şâm'da onun gibisi yoktu. Daha önce adı geçen bir çok şahsiyet ondan icazet almıştır.

(١٥٧٢٠)- [٣١٤/١٠] سَمِعْتُ وَالِدِي يَذْكُرُ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " يَحْتَاجُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ لَهُ شَيْءٌ يَعْرِفُ بِهِ كُلَّ شَيْءٍ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنِ اسْتَوَى عِنْدَهُ الْمَدْحُ وَالذَّمُّ فَهُوَ زَاهِدٌ، وَمَنْ حَافَظَ عَلَى الْفَرَائِضِ فِي أَوَّلِ مَوَاقِيتِهَا فَهُوَ عَابِدٌ، وَمَنْ رَأَى الأَفْعَالَ كُلَّهَا مِنَ اللَّهِ فَهُوَ مُوَحِّدٌ "

Babam, dostlarından biri vasıtasıyla onun şöyle dediğini bildirdi: “Kul, kendisine her şeyi bildiren bir şeye ihtiyaç duyar.”

Derdi ki: “Kendisine yapılan övgü ve yergi arasında fark görmeyen kişi zâhid; farzları, vakti girer girmez yerine getiren âbid, işlerin hepsinin Allah'tan geldiğine inanan muvahiddir.”

(١٥٧٢١)- [٣١٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْيَقْطِينِيَّ، يَقُولُ: حَضَرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، فَقِيلَ لَهُ: هَؤُلاءِ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْبَادِيَةَ بِلا عُدَّةٍ وَلا زَادٍ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ مُتَوَكِّلَةٌ فَيَمُوتُونَ، قَالَ: " هَذَا فِعْلُ رِجَالِ الْحَقِّ، فَإِنْ مَاتُوا فَالدِّيَةُ عَلَى الْقَاتِلِ "

Muhammed b. el-Hasan b. Ali el-Yaktîni bildiriyor: Ebû Abdillah'ın yanına gitmiştim. Kendisine: “O, hazırlıksız ve azıksız çöle gidenler, tevekkül ettiklerini iddia edip ölüyorlar (ne dersin)?” dediklerinde: “Bu, hakikat ehlinin davranışıdır. Ölürlerse diyet katile (Allah'a) aittir” dedi.

(١٥٧٢٢)- [٣١٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَلاءُ عَنِ الْحَقِّ؟، فَقَالَ: " إِذَا كَانَ الْحَقُّ وَاحِدًا يَجِبُ أَنْ يَكُونَ طَالِبُهُ وَاحِدَانِيَّ الذَّاتِ، وَقَالَ: سَمَتْ هِمَمُ الْمُرِيدِينَ إِلَى طَلَبِ الطَّرِيقِ إِلَيْهِ فَأَفْنَوْا نُفُوسَهُمْ فِي الطَّلَبِ، وَسَمَتْ هِمَمُ الْعَارِفِينَ إِلَى مَوْلاهُمْ فَلَمْ تَعْطِفْ عَلَى شَيْءٍ سِوَاهُ "

Ahmed b. Ali bildiriyor: Ebû Abdillah el-Celâ'ya hakkı sorduklarında şöyle dedi: "Hak birse, talibinin zatı itibariyle bir olması gerekir."

Der ki: "Müridlerin gayretleri, O'na giden yollara yüceldi. Kendilerini bunun için feda ettiler. Âriflerin gayretleri, Mevlalarına yüceldi, O'ndan başka hiçbir şeye ilgi duymadı."

(١٥٧٢٣)- [٣١٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْجَلاءَ، يَقُولُ: " الْحَقُّ اسْتَصْحَبَ أَقْوَامًا لِلْكَلامِ وَاسْتَصْحَبَ أَقْوَامًا لِلْخُلَّةِ، فَمَنِ اسْتَصْحَبَهُ الْحَقُّ لِمَعْنًى ابْتَلاهُ بِأَنْوَاعِ الْمِحَنِ فَلْيَحْذَرْ أَحَدُكُمْ طَلَبَ رُتْبَةِ الأَكَابِرِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ بَلَغَ بِنَفْسِهِ إِلَى رُتْبَةٍ سَقَطَ عَنْهَا، وَمَنْ بُلِغَ بِهِ ثَبَتَ عَلَيْهَا،

Ebû Abdillah el-Celâ diyor ki: "Hak, bazı insanlarla konuşmak için arkadaş oldu, bazı insanlarla dostluk için arkadaş oldu. Hak kimle hangi mânâ ile arkadaş olduysa, çeşitli konularla onu imtihan eder. İçinizden birisi ekâbirin rütbesini isterken dikkat etsin."

Derdi ki: "Kim kendi gayretiyle bir rütbeye ulaşırsa oradan düşer, kim oraya çıkarılırsa o mertebede kalır."

وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ، قَالَ: مَا لِي وَلِلْمَحَبَّةِ؟ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَعَلَّمَ التَّوْبَةَ، وَسُئِلَ كَيْفَ تَكُونُ لَيَالِي الأَحْبَابِ؟ فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

مَنْ لَمْ يَبِتْ وَالْحُبُّ حَشْوُ فُؤَادِهِ   لَمْ يَدْرِ كَيْفَ تُفَتَّتُ الأَكْبَادُ؟ "

Abdullah b. el-Celâ'ya sevgi sorulduğunda: "Sevgiden bana ne?" ben tövbeyi öğrenmek istiyorum" derdi. "Sevenlerin geceleri nasıl olur?" diye sorulunca ise şu beyti okudu:

İçi sevgiyle dolu bir şekilde gecelemeyen kişi
Dertlerin kişiyi nasıl parça parça ettiğini bilemez.

(١٥٧٢٤)- [٣١٥/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ الطَّبَرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْجَلاءِ، يَقُولُ: " قُلْتُ لأَبِي وَأُمِّي: أُحِبُّ أَنْ تَهَبَانِي لِلَّهِ، قَالا: قَدْ وَهَبْنَاكَ لِلَّهِ فَغِبْتُ عَنْهُمَا مُدَّةً فَرَجَعْتُ مِنْ

غَيْبَتِي وَكَانَتْ لَيْلَةٌ مَطِيرَةٌ فَدَقَقْتُ عَلَيْهِمَا الْبَابَ، فَقَالا: مَنْ؟ قُلْتُ: وَلَدُكُمَا، قَالا: كَانَ لَنَا وَلَدٌ فَوَهَبْنَاهُ لِلَّهِ وَنَحْنُ مِنَ الْعَرَبِ لا نَرْجِعُ فِيمَا وَهَبْنَا، وَمَا فَتَحَا لِيَ الْبَابَ "

Ebu'l-Celâ diyor ki: Babama ve anneme: "Beni Allah'a adamanızı istiyorum" dedim, onlar da "Adadık" dediler. Oradan ayrılıp bir müddet onlardan uzak kaldım, sonra döndüm. Yağmurlu bir geceydi, kapıyı çaldım, "Kim o?" dediler, "Oğlunuz" dedim, "Bizim bir oğlumuz vardı, onu Allah'a adadık, biz Araplar adadığımızı geri sahiplenmeyiz" dediler ve bana kapıyı açmadılar.

İbn Ebî'l-Verd

Muhammed (veya Ahmed) b. Muhammed b. Ebî'l-Verd, meşayıhın ileri gelenlerinden ve büyüklerindendir. Bişr el-Hâfî, Hâris b. Esed el-Muhâsibî, Seriy es-Sakatî gibi kişilerin sohbetinde bulunmuştur. Verâdaki mekânı, şeyhlerinin ve imamlarının mekânıdır.

(١٥٧٢٥)- [٣١٥/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ أَبِي الْوَرْدِ: " بِسَاطُ الْمَجْدِ بُسِطَ لِلأَوْلِيَاءِ لِيَأْنَسُوا بِهِ، وَلِيَرْفَعَ عَنْهُمْ حِشْمَةَ بَدِيهَةَ الْمُشَاهَدَةِ، وَبِسَاطُ الْهَيْبَةِ بُسِطَ لِلأَعْدَاءِ لِيَسْتَوْحِشُوا مِنْ قَبَائِحِ أَفْعَالِهِمْ وَلا يُشَاهِدُوا مَا يَسْتَرِيحُونَ إِلَيْهِ فِي الْمَشْهَدِ الأَعْلَى "

İbn Ebî'l-Verd der ki: "Şeref halısı evliya için, ünsiyet bulmaları için; onlara müşâhede ettikleri sanatının haşmetini yükseltmek için serilir. Heybet halısı ise düşmanlar için; yaptıklarının cezasını göstermek için serilir. Rahat edecekleri bir yer görmezler."

(١٥٧٢٦)- [٣١٥/١٠] وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْوَرْدِ: " وَصْلُ الْقَوْمِ بِخَمْسٍ: بِلُزُومِ الْبَابِ وَتَرْكِ الْخِلافِ، وَالنَّفَاذِ فِي الْخِدْمَةِ، وَالصَّبْرِ عَلَى الْمَصَائِبِ، وَصِيَانَةِ الْكَرَامَاتِ، وَقَالَ: إِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ إِذَا زَادَ ثَلاثَةَ أَشْيَاءَ زَادَ مِنْهَا ثَلاثَةَ أَشْيَاءَ، إِذَا زَادَ جَاهُهُ زَادَ تَوَاضُعُهُ، وَإِذَا زَادَ مَالُهُ زَادَ سَخَاؤُهُ، وَإِذَا زَادَ عُمْرُهُ زَادَ اجْتِهَادُهُ، وَكَانَ يَقُولُ: طَرْحُ الدُّنْيَا إِلَى الْمُقْبِلِينَ

عَلَيْهَا الإِعْرَاضُ عَنْهَا، وَعَنِ الْمُقْبِلِينَ عَلَيْهَا مِنْ عَمَلِ الأَكْيَاسِ، لأَنَّ مَنْ عَزَفَتْ نَفْسُهُ عَنْ مَحَبَّةِ الدُّنْيَا أَحَبَّهُ أَهْلُ الأَرْضِ، وَمَنْ أَعْرَضَ بِقَلْبِهِ عَنْ مَحَبَّةِ الدُّنْيَا أَحَبَّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ "

Ahmed b. Ebî'l-Verd der ki: "İnsanların birliği beş şeyle olur: Kapıya bağlılık, ihtilafı terk etmek, hizmette kusur etmemek, musibetlere sabretmek ve ahlâki değerleri muhafaza etmek. Bir kişinin malı artınca cömertliği artmalı, ömrü uzadıkça çalışması artmalıdır."

Dedi ki: "Dünyayı onu sevenlerin üzerine atmak, ondan yüz çevirmek ve onu sevenlerden yüz çevirmek kaliteli insanların davranışıdır. Çünkü birinin nefsi dünya sevgisinden saparsa, yeryüzü halkı onu sever. Bütün kalbiyle dünya sevgisine sırt çevireni sema halkı sever."

(١٥٧٢٧)- [٣١٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الْيَقْطِينِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ الْحَمِيدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي الْوَرْدِ، يَقُولُ: " آفَةُ الْخَلْقِ فِي حَرْفَيْنِ: اشْتِغَالٌ بِنَافِلَةٍ، وَتَضْيِيعُ فَرِيضَةٍ، وَعَمَلُ جَوَارِحَ بِلا مُوَاطَأَةِ الْقَلْبِ، وَإِنَّمَا مُنِعُوا الْوُصُولَ بِتَضْيِيعِ الأُصُولِ "

İbn Ebi'l-Verd der ki: "Müslümanların (ibadetlerde) iki temel sorunu vardır. Biri, nafile olan bir şeyle meşgul olup farz olan bir şeyi heba etmeleridir. Diğeri ise beden organlarının yaptığı ibadete kalbin iştirak edememesidir. Bu iki temel esası kaçırdıkları içindir ki (ibadetlerde) hedefe ulaşamamışlardır."

İbn Ebî'l-Verd, Bişr b. el-Hâris'ten ve başkalarından rivayet etti:

Takrîb 2221, Takrîb 1327, Takrîb 4444/a, Takrîb 104

Sadakatu'l-Makâbirî

Sadakatu'l-Makâbirî; Bişr b. el-Hâris ve çağdaşları gibi ilk dönem sûfîlerdendir. Şüpheler giderme ve ihtiyat konusunda yüksek bir konumu vardı.

(١٥٧٣٢)- [٣١٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرٍ الطُّوسِيَّ يَحْكِي عَنْ بَعْضِ مَشَايِخِهِ، قَالَ: كَانَ صَدَقَةُ الْمَقَابِرِيُّ مِنَ الْمَبَالِغِينَ فِي التَّحْقِيقِ كَانَ يَقُولُ: " أَتَى عَلَيَّ عِشْرُونَ سَنَةً لَمْ أُكَلِّمْ أَحَدًا حَتَّى أُومَرَ بِكَلامِهِ، وَلا تَرَكْتُ بِكَلامِي أَحَدًا حَتَّى أُومَرَ بِتَرْكِ كَلامِهِ "

Ebu'l-Fadl Nasr b. Ebî Nasr et-Tûsî'nin bir dostundan bildirdiğine göre Sadakatu'l-Makâbirî tahkik konusunda mübalağa edenlerden biriydi ve şöyle derdi: "Yirmi seneden beri, kendisiyle konuşmam emredilmeden hiç kimseyle konuşmadım. Kendisiyle konuşmam yasaklanmadan da kimseyle konuşmaya son vermedim."

(١٥٧٣٣)- [٣١٧/١٠] حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا سَعْدَانُ، قَالَ: قَالَ صَدَقَةُ الْمَقَابِرِيُّ لِرَجُلٍ كَانَ يُوَاخِيهِ وَيَصْحَبُهُ: " كَيْفَ تَجِدُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي بِي مِنَ الْبَلاءِ أَقَلُّ مِمَّا أَصَبْتُ مِنْ لَذَّةِ الْهَوَى، وَلَوْ أَصَابَنِي مِنَ الْبَلاءِ بِقَدْرِ مَا نِلْتُ مِنْ لَذَّةِ الْهَوَى إِذًا لاجْتَمَعَ عَلَيَّ جَمِيعُ الْبَلاءِ، وَكَانَ كَثِيرًا يُنْشِدُ أَبْيَاتًا لِلثَّقَفِيِّ:

أَمَا تَرَى الْمَوْتَ مَا يَنْفَكُ مُخْتَطِفًا   مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ نَفْسًا فَيَحْوِيهَا
قَدْ نُغِّصَتْ أَمَلا كَانَتْ تُؤَمِّلُهُ   وَقَامَ فِي الْحَيِّ نَاعِيهَا وَبَاكِيهَا
وَأُسْكِنُوا التُّرْبِ تَبْلَى فِيهِ أَعْظَمُهُمْ   بَعْدَ النَّضَارَةِ ثُمَّ اللَّهُ يُحْيِيهَا
وَصَارَ مَا جَمَعُوا مِنْهَا وَمَا ذَخَرُوا   مِنَ الأَقَارِبِ يَحْوِيهِ أَدَانِيهَا
فَامْهَدْ لِنَفْسِكَ فِي أَيَّامِ مُدَّتِهَا   وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ مِمَّا أَسْلَفْتَهُ فِيهَا

Sa'dân der ki: Sadakatu'l-Makâbirî kardeş gibi gördüğü bir arkadaşına: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sorunca arkadaşı şöyle dedi: "Şu maruz kaldığın musibet nefsimin tattığı lezzetlerden daha azdır. Şâyet nefsimin tattığı lezzetler kadarıyla belaya maruz kalacak olsam mevcut tüm belaların bende olması lazımdı." Sadaka, es-Sekafî'ye ait şu beyitleri çokça okurdu:

"Görmez misin ölümün elinden kimseler kaçamıyor
Kişiyi almak için dört bir tarafından kuşatıyor
Beslenen bütün umutları zehir ediyor

Ölümün haberini veren de, ölüye ağlayan da birer birer toprağa girmekte
Güzel bir hayattan sonra en soyluları bile toprak tarafından ezilmekte
Sonra Allah onlara mezarda tekrar hayat verir
Dünyadayken tüm biriktirdikleri ve sakladıkları
Toprak altında akrepler olarak kendilerine gelir
Onun için şu sayılı günlerde âhiretin için bir şeyler hazırla
Dünyada geriye bırakacakların için de Allah'tan bağışlanma dile."

Tâhir el-Makdisî

(١٥٧٣٤)- [٣١٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ طَاهِرًا الْمَقْدِسِيَّ، يَقُولُ: وَسُئِلَ لِمَ سُمِّيَتِ الصُّوفِيَّةُ بِهَذَا الاسْمِ؟ فَقَالَ: " لاسْتِتَارِهَا عَنِ الْخَلْقِ بِلَوَائِحِ الْوَجْدِ وَانْكِشَافِهَا بِشَمَائِلِ الْقَصْدِ، وَكَانَ يَقُولُ: حَدُّ الْمَعْرِفَةِ التَّجَرُّدُ مِنَ النُّفُوسِ، وَتَدْبِيرُهَا فِي مَا يَجِلُّ أَوْ يَصْغُرُ، وَكَانَ يَقُولُ: لا يَطِيبُ الْعَيْشُ إِلا لِمَنْ وَطِئَ بِسَاطَ الأُنْسِ بِالْقُدُسِ، وَالْقُدُسَ بِالأُنْسِ ثُمَّ غَابَ عَنْ مُشَاهَدَتِها بِمُطَالَعَةِ الْقُدُّوسِ "

Ebu'l-Kâsım ed-Dimaşkî bildiriyor: Tâhir el-Makdisî'ye: "Sûfîlere neden bu isim verildi?" diye sorduklarında, şöyle cevap verdi: "Vecd parıltılarıyla insanlardan gizli kaldığı ve amacının yüceliğiyle açığa çıktığı için."

Derdi ki: "Marifetin şartı, nefislerden sıyrılmak, düşen ve yükselen duyguları yönetmektir."

Derdi ki: "Bir kişi, kudsiyetle ünsiyet halısına basmadan, kudsiyet halısına da ünsiyetle basmadan hayattan tadını alamaz. Zaten Kuddûs'un muttali olmasıyla bunları görmemeye başlar."

(١٥٧٣٥)- [٣١٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، قَالَ: أَنْشَدَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: أَنْشَدَنِي طَاهِرٌ الْمَقْدِسِيُّ لِبَعْضِهِمْ:

أُرَاعِي النُّجُومَ وَلا عِلْمَ لِي   بَعْدَ النُّجُومِ بِحَيْثُ الظَّلامْ
وَكَيْفَ يَنَامُ فَتًى لا يَنَامُ   إِذَا نَامَ عَنْهُ عُيونُ الْحِمَامْ
أَسِيرٌ يَسِيرُ إِلَيْهِ هَوَاهُ   فَيَضْحَى الأَسِيرُ قَتِيلَ الْغَرَامْ
فَلَمْ يَبْقَ مِنْهُ سِوَى اسْمِهِ   يقَالُ لَهُ عَاشِقٌ وَالسَّلامْ
بِفَرْطِ التَّحَوُّلِ وَحُبِّ الْقَلِيلِ   وَحُزْنٍ مُذِيبٍ بِطُولِ السِّقَامِ

Tâhir el-Makdisî, birine ait şu beyitleri söyler:

Yıldızlara bakar ama bilmem ki,
Yıldızlardan sonra karanlıklar var,
Yiğit nasıl uyur uyuyamaz ki,
Uyumuşsa ona yanan bakışlar...
Aşkın esintisi esire eser,
Aşkının uğruna ölür âşıklar.
İsmimin dışında bir şeyi kalmaz,
Ardından "bir âşık" diye anarlar.
Hızlı değişmekten azı sevmekten,
Eriten hüzünden hastalık uzar.

(١٥٧٣٦)- [٣١٨/١٠] وَقَالَ طَاهِرٌ: " الْمَفَاوِزُ عَنْهُ مُنْقَطِعَةٌ، وَالطَّرِيقُ إِلَيْهِ مُنْطَمِسَةٌ تَوَّقْ مِنْ عُلالاتِهِ وَاحْذَرْ أَمَاكِنَ الاتِّصَالِ، فَإِنَّهَا خُدَعٌ وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ تَسْلَمْ، وَأَنْشَدَ:

وَكَذَّبْتُ طَرْفِي فِيكَ وَالطَّرْفُ صَادِقٌ   وَأَسْمَعْتُ أُذْنِي فِيكَ مَا لَيْسَ تَسْمَعُ
وَلَمْ أَسْكَنِ الأَرْضَ الَّتِي تَسْكُنُونَهَا   لِكَيْ لا يَقُولُوا إِنَّنِي بِكَ مُولَعُ
فَلا كَبِدِي تَهْدَأُ وَلا لَكَ رَحْمَةٌ   وَلا عَنْكَ إِقْصَارٌ وَلا فِيكَ مَطْمَعُ

Tâhir dedi ki: "O'na giden çıkışlar kapalı, O'na giden yollar çamur. Eğlencelerine kapılmaktan sakın, bağlantı yerlerine dikkat et, onlar tuzaktır. İnsanların durduğu yerde dur, selamette olursun."

Ardından şu beyitleri söyledi:

Uğruna gözlerimi sadıkken yalanladım,
Duymadığı şeyleri kulağıma dinlettim.
Sizin yaşadığınız topraklarda yaşamam,
Benim için insanlar "ona âşık" demesin.
Ne gönlümde yerin var, ne de sana acırım,
Senin bir kusurun yok kalmadı sende arzum.

(١٥٧٣٧)- [٣١٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ حَمْدَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: قَالَ طَاهِرٌ الْمَقْدِسِيُّ: " لَوْ عَرَفَتِ النَّاسُ قَدْرَ أَنْوَارِ الْعَارِفِينَ لاحْتَرَقُوا فِي أَنْوَارِهِمْ، وَلَوْ بَدَا لأَهْلِ الأَحْوَالِ لاحْتَرَقَتْ أَحْوَالُهُمْ "

Tâhir el-Makdisî der ki: İnsanlar âriflerin nurlarının kıymetini bilselerdi, onların nuruyla yanarlardı. Bu nur, hâl sahiplerine görünseydi hâlleri yanardı."

(١٥٧٣٨)- [٣١٨/١٠] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ الْبُسْرِيُّ: " سَأَلْتُ رَجُلا بِاللِّكَامِ: مَا الَّذِي أَجْلَسَكَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ قَالَ: وَمَا سُؤَالُكَ عَنْ شَيْءٍ إِنْ طَلَبْتَهُ لَمْ تُدْرِكْهُ، وَإِنْ لَحِقْتَهُ لَمْ تَقَعْ عَلَيْهِ؟ قُلْتُ: تُخْبِرُنِي مَا هُوَ؟ قَالَ: عِلْمِي بِأَنَّ مُجَالَسَتِي مَعَ اللَّهِ تَسْتَغْرِقُ نَعِيمَ الْجِنَّانِ كُلِّهَا، ثُمَّ قَالَ: أَوَّهْ قَدْ كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ نَفْسِيَ قَدْ ظَفِرَتْ وَمِنَ الْخَلْقِ هَرَبَتْ، فَإِذَا أَنَا كَذَّابٌ فِي مَقَامِي لَوْ كُنْتُ مُحِبًّا لَهُ صَادِقًا مَا اطَّلَعَ عَلَيَّ أَحَدٌ، فَقُلْتُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمُحِبِّينَ خُلَفَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، مَسْتَأْنِسُونَ بِخَلْقِهِ يَبْعَثُونَهُمْ عَلَى طَاعَتِهِ؟ قَالَ: فَصَاحَ بِي صَيْحَةً، وَقَالَ: يَا مَخْدُوعُ، لَوْ شَمَمْتَ رَائِحَةَ الْحُبِّ وَعَايَنَ قَلْبُكَ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْقُرْبِ مَا احْتَجْتَ أَنْ تَرَى فَوْقَ مَا رَأَيْتَ، ثُمَّ قَالَ: يَا سَمَاءُ، وَيَا أَرْضُ، اشْهَدَا عَلَيَّ أَنَّهُ مَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِي ذِكْرُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَطُّ، إِنْ كُنْتُ صَادِقًا فَأَمِتْنِي، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا سَمِعْتُ لَهُ كَلامًا بَعْدَهَا، فَخِفْتُ أَنْ يَسْبِقَ إِلَيَّ الظَّنُّ مِنَ النَّاسِ فِي قَتْلِهِ، فَتَرَكْتُهُ وَمَضَيْتُ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذَا بِجَمَاعَةٍ، فَقَالُوا: مَا فَعَلَ الْفَتَى؟ فَكَنَّيْتُ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالُوا: ارْجِعْ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ قَبَضَهُ، فَصَلَّيْتُ مَعَهُمْ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُمْ: مَنْ هَذَا الرَّجُلُ؟ وَمَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: وَيْحَكَ هَذَا رَجُلٌ كَانَ بِهِ يُمْطَرُ الْمَطَرُ قَلْبُهُ عَلَى قَلْبِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ، أَمَا رَأَيْتَهُ يُخْبِرُ عَنْ نَفْسِهِ أَنَّ ذِكْرَ النَّارِ مَا

خَطَرَ عَلَى قَلْبِهِ قَطُّ، فَهَلْ كَانَ أَحَدٌ هَكَذَا إِلا إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ؟ قُلْتُ: فَمَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَحْنُ السَّبْعَةُ الْمَخْصُوصُونَ مِنَ الأَبْدَالِ، قُلْتُ: عَلِّمُونِي شَيْئًا، قَالُوا: لا تُحِبَّ أَنْ تُعْرَفَ وَلا تُحِبَّ أَنْ يُعْرَفَ أَنَّكَ مِمَّنْ لا يُحِبُّ أَنْ يُعْرَفَ "، قَالَ الشَّيْخُ: كَذَا حَدَّثَنَاهُ الْعُثْمَانِيُّ، عَنِ الْبُسْرِيِّ

Ebû Ubeyd el-Busrî anlatıyor: Lukâm'da bir adama: "Neden burada oturuyorsun?" deyince şöyle karşılık verdi: "İstesen de elde edemeyeceğin, elde etsen bile elinde tutamayacağın şeyi neden soruyorsun?" Ben: "Sen yine de bana burada oturma sebebini söyle" deyince: "Allah ile oturup beraber olmam bütün cennet nimetlerine bedeldir" deyip: "Eyvah! Ben nefsimin başarıya ulaştığını ve halktan kaçtığını zannetmiştim. Hâlbuki ben bulunduğum yerde yalancı durumdayım. Eğer gerçekten Allah'ı seviyor olsaydım benim bu durumumu kimse bilmezdi" dedi.

Ben: "Sen, sevenlerin, Allah'ın yeryüzündeki halifeleri olduğunu, insanlarla dostluk kurduklarını ve onları Allah'a itaate yönelttiklerini bilmiyor musun?" deyince, adam bana bağırdı ve şöyle dedi: "Ey aldanmış! Eğer sen sevginin konusunu koklamış olsaydın ve kalbin bunun ardındaki Allah'a olan yakınlığı anlasaydı, gördüğünden fazlasını görmeye ihtiyaç duymazdın." Sonra şöyle dedi: "Ey gök ve ey yer! Şahid olun ki bir an bile cenneti ve cehennemi düşünmedim. Ey Rabbim! Eğer doğru söylüyorsam canımı al."

Ebû Ubeyd der ki: Vallahi onun bundan başka bir şey söylediğini duymadım. İnsanların onu öldürdüğümü zannetmesinden korkarak onu orada bırakıp gittim. Giderken bir topluluğa rastladım. Bu topluluk: "Genç ne yaptı?" diyordu. Bunu derken beni kastediyorlardı. Bana: "Geri dön. Allah onun canını aldı" dediler. Ben onlarla beraber adamın cenaze namazını kıldım ve onlara: "Bu adam kim? Siz kimsiniz?" diye sordum. Onlar: "Yazıklar olsun sana! Bu adamın yüzü suyu hürmetine yağmur istenirdi. Bunun kalbi tıpkı İbrâhîm el-Halîl'in kalbi gibiydi. Onu kendinden bahsederken görmedin mi? Hz. İbrâhîm ateşe atılacağı söylenince, hiç ben nasıl dayanacağım" diye düşünmemişti. Bu da böyleydi. İbrâhîm dışında kimse bunun gibi değildi. Ben: "Siz kimsiniz?" diye sorunca, "Biz yedi seçilmiş abdalız" cevabını verdiler. Ben: "Bana bir şey öğretiniz" deyince ise: "Tanınmayı isteme. Aym şekilde tanınmayı sevmeyen kimselerden olduğun da bilinmesin."

(١٥٧٣٩)- [٣١٩/١٠] وَرَأَيْتُ مِنْ رِوَايَةِ بَعْضِهِمْ، عَنْ طَاهِرٍ الْمَقْدِسِيِّ، سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: قَالَ طَاهِرٌ: " إِنَّ الانْقِطَاعَ إِلَى اللَّهِ لا يَكُونُ بِمُشَارَكَةِ الدُّنْيَا، وَمَنْ أَلْجَأَ نَفْسَهُ إِلَى الانْقِطَاعِ إِلَيْهِ اتَّخَذَ أُنْسَ النَّاسِ وَحْشَةً عِنْدَمَا أَنِسَ بِالانْقِطَاعِ إِلَى نَفْسِهِ "

Tâhir der ki: "Allah'a münhasır olmak dünyaya iştirak ile olmaz. Kim kendini Allah'a adamaya karar verirse, kendini Allah'a adadıktan sonra insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmaz."

(١٥٧٤٠)- [٣١٩/١٠] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ طَاهِرٍ، قَالَ: " خَرَجْتِ مِنْ عَسْقَلانَ أُرِيدُ غَزَّةَ فِي طَلَبِ الْبُدَلاءِ، فَإِذَا أَنَا بِفَتًى عَلَيْهِ أَطْمَارٌ رَثَّةٌ مَارًّا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، قَالَ: فَكَأَنِّي لَمْ أَعْبَأْ بِهِ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ، فَقَالَ:

لا تَنْأَ عَنِّي بِأَنْ تَرَى خِلَقِي   فَإِنَّمَا الدُّرُّ دَاخِلَ الصَّدَفِ
عِلْمِي جَدِيدٌ وَمَلْبَسِي خَلَقٌ   وَمُنْتَهَى اللُّبْسِ مُنْتَهَى الصَّدَفِ

Tâhir diyor ki: Sûfîlerle görüşmek amacıyla, Ğazze'ye gitmek için Askalan'dan yola çıktım. Yolda üzerinde eski ve yıpranmış elbiseleri olan bir delikanlıya rastladım. Deniz sahilinde gidiyordu. Ona aldırmadığımı düşündü, bana dönüp şöyle dedi:

Yırtıklarıma bakıp bana sırtını dönme!
Zira inciler, kirli midyelerde bulunur.
Giysim eski, ama sen bak yeni ilmime!
Giysilerin akıbeti midyelerle aynıdır.

Nasr es-Sâmit

Onlardan biri de; riyazette son dereceye ulaşan, siyaseti takip eden, hevâsını bastıran, inâyetini tam olarak ortaya koyan, âbid, itaatkâr olan Nasr es-Sâmit.

(١٥٧٤١)- [١٠/٣٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُعَدِّلُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُفْيَانَ ، ثنا نَصْرُ بْنُ الْحَرِيشِ الصَّامِتُ، قَالَ: " حَجَجْتُ أَرْبَعِينَ حَجَّةً مَا كَلَّمْتُ فِيهَا أَحَدًا، فَسُمِّيَ الصَّامِتَ "

Nasr b. Hureyş es-Sâmit der ki: "Kırk defa hacca gittim, hac sırasında hiç kimseyle konuşmadım. Bundan dolayı es-Sâmit (susan) ismi takıldı."

Takrîb 753. Takrîb 653

Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî

Onlardan biri de; tevekkül ve tesbih eden, inzivaya çekilip rahat eden, ilim çeşitli ilim dallarına hâkim, sözleri kalplere etkili, içinde yaşadığı kavmin lideri. Onların; muhabbet, şevk, dostluk, kurbiyyette dilleri. Kalplerin virdi, hitapların mânâsı, zikrin safası, sırların kalitesi. Amellerin güzelleşmesine, yüklerin hafifletilmesine teşvik eder. İmam Ahmed b. Hanbel ve Bişr el-Hafî ile aynı meclislerde bulunmuştur. Eskiden; onun sesini duymayan, arkasında yürümeyen ve onun liderliğinde bir şey yapmadan sûfîlere sûfî denmezdi. Ebû Hamza Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî, Kadı İsa b. Ebân'ın azatlısıydı. Daha önce anlatılmıştı. Onunla ilgili olağanüstü durumlar ve kerametler bilinmektedir.

(١٥٧٤٤)- [١٠/٣٢٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، حدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ الْخَيَّاطُ الصُّوفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ، يَقُولُ: " سَافَرْتُ سَفْرَةً عَلَى التَّوَكُّلِ فَبَيْنَا أَنَا أَسِيرُ ذَاتَ لَيْلَةٍ وَالنَّوْمُ فِي عَيْنِي، إِذْ وَقَعْتُ فِي بِئْرٍ فَرَأَيْتُنِي قَدْ حَصَلْتُ فِيهَا، فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى الْخُرُوجِ لِبُعْدِ مُرْتَقَاهَا وَطُولِهَا فَجَلَسْتُ فِيهَا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ إِذْ وَقَفَ عَلَى رَأْسِهَا رَجُلانِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: لا نَجُوزُ وَنَتْرُكُ هَذِهِ فِي طَرِيقِ السَّابِلَةِ وَالْمَارَّةِ، فَقَالَ الآخَرُ: فَمَا نَصْنَعُ؟ قَالَ: نَطْمِسُهَا، قَالَ: فَبَدَرَتْ نَفْسِي أَنْ تَقُولَ: أَنَا فِيهَا فَتَوَقَّفْتُ فَنُودِيتُ تَتَوَكَّلُ عَلَيْنَا وَتَشْكُو بَلاءَنَا إِلَى سِوَانَا فَسَكَتُّ فَمَضَيَا ثُمَّ رَجَعَا وَمَعَهُمَا شَيْءٌ جَعَلاهُ عَلَى رَأْسِهَا غَطَّوْهَا بِهِ، فَقَالَتْ لِي نَفْسِي: أَمِنْتَ طَمْسَهَا وَلَكِنْ حَصَلْتَ مَسْجُونًا فِيهَا فَمَكَثْتُ يَوْمِي وَلَيْلَتِي

فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ نَادَانِي شَيْءٌ يَهْتِفُ بِي وَلا أَرَاهُ: تَمَسَّكْ بِي شَدِيدًا فَظَنَنْتُ أَنَّهُ جِنِّيٌّ فَمَدَدْتُ يَدِي أَلْتَمِسُ مَا أُرِيدُ أَنْ أَتَمَسَّكَ بِهِ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى شَيْءٍ خَشِنٍ فَتَمَسَّكْتُ فَعَلاهَا وَطَرَحَنِي فَتَأَمَّلْتُ فَوْقَ الأَرْضِ، فَإِذَا هُوَ سَبُعٌ فَلَمَّا رَأَيْتُهُ لَحِقَ نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ مَا يُلْحَقُ مِنْ مِثْلِهِ، فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، اسْتَنْقَذْنَاكَ مِنَ الْبَلاءِ بِالْبَلاءِ وَكَفَيْنَاكَ مَا تَخَافُ "، قَالَ الشَّيْخُ: هَذِهِ الْحِكَايَةُ قَدْ تَقَدَّمَتْ فِيمَا رَوَيْتُهُ عَنْ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ، عَنِ الشِّبْلِيِّ وَأَعَدْتُهَا لأَنَّ رِوَايَةَ ابْنِ مِقْسَمٍ أَعْلَى

Ebû Hamza diyor ki: Bir defasında tevekkül için yola çıktım. Bir gece, gözlerim uykulu yürürken, bir kuyuya düştüm. İçinde kaldığımı düşünüyordum. Çünkü çıkmaya gücüm yetmedi. Çok geniş ve derindi. Ben de olduğum yere oturdum. O sırada kuyunun başına iki kişi oturdu.

Biri diğerine: "Bu kuyu gelip geçenlerin yolunda, öyle bırakıp gitmeyelim" dedi. Diğeri: "Peki ne yapalım?" dedi. Öbürü: "Gömelim" dedi. İçimden onlara seslenip, "İçinde ben varım" demek geldi, ama durdum. O sırada bana: "Bize tevekkül edip, musibetimizi başkalarına şikâyet ediyorsun!" diye bir ses duyunca sustum.

Adamlar gittiler. Biraz sonra bir şeyler getirdiler, kuyunun başına koydular ve onunla kuyunun ağzını kapattılar. Nefsim bana: "Gömülmesinden kurtuldun, ama içinde hapis kaldın" dedi. İçinde bir gün bir gece bekledim. Sabah olunca bir şey bana sesleniyordu, ama onu göremiyordum. Bana: "Bana sıkı tutun" dedi. Cinlerden olduğunu sandım. Elimi uzatıp tutunacak bir şey arıyordum. Elim kalın bir şeye denk geldi. Tutununca beni çekip attı. Kendimi yerde buldum. Baktım bir aslandı, onu gördüğümde aslan görmüş biri olarak korktum.

Bir ses bana: "Ey Ebû Hamza! Seni bir musibetle başka bir musibetten kurtardık ve korktuğun şeylerden koruduk" dedi.

Şeyh der ki: Bu hikâyeyi daha önce, Amr b. Nufeyl kanalıyla Şiblî'den naklederek anlattık. Burada tekrar ettik, çünkü İbn Mıksem'in rivâyeti daha âlidir.

(١٥٧٤٥)- [٣٢١/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ الْكَتَّانِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو الأَزْهَرِ وَجَمَاعَةٌ مِنْ إِخْوَانِنَا: اجْتَمَعَ نَفَرٌ عَلَى بَابٍ يَفْتَحُونَهُ

فَلَمْ يَنْفَتِحْ، فَقَالَ لَهُمْ أَبُو حَمْزَةَ: " تَنَحَّوْا فَأَخَذَ الْغَلَقَ بِيَدِهِ فَحَرَّكَهُ، وَقَالَ: كَذَا إِلا فَتَحْتَهُ فَانْفَتَحَ، وَكَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي مِنْ أَفْقَرِ خَلْقِكَ إِلَيْكَ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ فَقْرِي إِلَيْكَ بِمَعْنًى هُوَ غَيْرُكَ فَلا تَسُدَّ فَقْرِي، وَكَانَ يَقُولُ: إِذَا صَاحَ الْمُحِبُّ لِلدُّنْيَا، فَإِنَّمَا ذَاكَ شَيْطَانٌ يَصِيحُ فِي جَوْفِهِ "

Ebû Bekir el-Kettânî der ki: Ebu'l-Ezher ve bir kısım arkadaşımızın bildirdiğine göre bir grup insan bir kapıyı açmaya çalıştılar, ama açamadılar. Ebû Hamza onlara: "Çekilin!" dedi. Anahtarı aldı, eliyle çevirdi ve "Ya açarsın ya da şöyle şöyle..." deyince kapı açıldı.

Derdi ki: "Allahım! Sen benim kulların içindeki en muhtaç insan olduğumu biliyorsun. Eğer sana olan ihtiyacım, senden başka bir şey içinse, ihtiyacımı giderme."

Derdi ki: "Seven dünya için ağlarsa o şeytandır. Ağzıyla ağlıyordur."

(١٥٧٤٦)- [٣٢١/١٠] وَحَكَى لِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الرَّمْلِيَّ، يَقُولُ: تَكَلَّمَ أَبُو حَمْزَةَ فِي جَامِعِ طَرَسُوسَ فَقَبِلُوهُ فَبَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ يَتَكَلَّمُ إِذْ صَاحَ غُرَابٌ عَلَى سَطْحِ الْجَامِعِ فَزَعَقَ أَبُو حَمْزَةَ، وَقَالَ: " لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ، فَنَسَبُوهُ إِلَى الزَّنْدَقَةِ، وَقَالُوا: حُلُولِيٌّ زِنْدِيقٌ، فَشَهِدُوا وَأُخْرِجَ وَبِيعَ فَرَسُهُ بِالْمُنَادَاةِ عَلَى بَابِ الْجَامِعِ، هَذَا فَرَسُ الزِّنْدِيقِ، فَذَكَرَ أَبُو عَمْرٍو الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ابْتَعْتُهُ وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ يُخْرِجُونَهُ مِنْ بَابِ الشَّامِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ:

لَكَ مِنْ قَلْبِي الْمَكَانُ الْمَصُونُ   كُلُّ صَعْبٍ عَلَيَّ فِيكَ يَهُونُ

Ebû Abdillah er-Remlî bildiriyor: Ebû Hamza, Tarsus Camiinde konuştu. Onu beğendiler. Yine bir gün konuşurken, caminin damında bir karga bağırdı. Ebû Hamza bağırıp: "Lebbeyk lebbeyk!" deyince, zındıklıkla suçladılar. Onun için: "Hulûlî zındık" dediler. şahitlik edip sürdüler, atı da caminin kapısında: "Bu, zındığın atıdır" diye satıldı.

Ebû Amr el-Basrî der ki: "Atını satın aldım, insanlar onun arkasındaydı. Onu Şâm Kapısından çıkarıyorlardı. Başını semaya kaldırıp şöyle dedi:

Yüreğim senin için korunmuş bir mekândır,
Senin uğrunda her şey benim için kolaydır.

(١٥٧٤٧)- [٣٢١/١٠] وَأَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ،، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْكَتَّانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ، يَقُولُ: " لَوْلا الْغَفْلَةُ لَمَاتَ الصِّدِّيقُونَ مِنْ رَوْحِ ذِكْرِ اللَّهِ

Ebû Hamza der ki: “Gaflet olmasaydı, sıddıklar Allah'ı zikretme zevkinden ölürlerdi.”

(١٥٧٤٨)- [٣٢١/١٠] وَحَكَى عَنْهُ خَيْرٌ النَّسَّاجُ، قَالَ: قَالَ أَبُو حَمْزَةَ: " إِنِّي لأَسْتَحِي مِنَ اللَّهِ أَنْ أَدْخُلَ الْبَادِيَةَ عَلَى شِبَعٍ وَأَنَا مُعْتَقِدٌ لِلتَّوَكُّلِ فَيَكُونُ شِبَعِي زَادًا تَزَوَّدْتُهُ وَسُئِلَ عَنِ الأُنْسِ، فَقَالَ: ضِيقُ الصَّدْرِ مِنْ مُعَاشَرَةِ الْخَلْقِ،

Ebû Hamza der ki: “Ben, tevekküle inandığım halde; çöle, tok olarak çıkmaktan utanırım. O zaman tokluğum hazırladığım bir azık olur.”

Kendisine ünsiyeti sorduklarında şöyle dedi: “İnsanlarla birlikte yaşamaktan daralmaktır.”

وَكَانَ يَقُولُ: مَنِ اسْتَشْعَرَ الْمَوْتَ حُبِّبَ إِلَيْهِ كُلُّ بَاقٍ وَبُغِّضَ إِلَيْهِ كُلُّ فَانٍ، وَمَنِ اسْتَوْحَشَ مِنْ نَفْسِهِ أَنِسَ قَلْبُهُ بِمُوَافَقَةِ مَوْلاهُ،

Ebû Hamza Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî der ki: “Ölümü hissedene baki olan her şey sevdirilir ve her fani de nefret ettirilir. Kendini yalnız hisseden, Mevlasının rızasına uygun hareket etmekle ünsiyet kurar.”

وَقَالَ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ: خَفْ سَطْوَةَ الْعَدْلِ وَارْجُ دِقَّةَ الْفَضْلِ وَلا تَأْمَنْ مُكْرَهُ وَإِنْ أَنْزَلَكَ الْجِنَّانَ فَفِي الْجَنَّةِ وَقَعَ لأَبِيكَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ مَا وَقَعَ وَقَدْ يُقْطَعُ بِقَوْمٍ فِيهَا، فَيَقَالُ لَهُمْ: كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الأَيَّامِ الْخَالِيَةِ، فَشَغَلَهُمْ عَنْهُ بِالأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَلا مَكْرَ فَوْقَ هَذَا، وَلا حَسْرَةَ أَعْظَمُ مِنْهُ

Öğrencilerinden birine şöyle dedi: “Adalet darbesinden kork, lütufları görmeyi dile. Seni cennetlere yerleştirse bile tuzağından emin olma. Zira Cennette baban Âdem'in başına gelmeyen kalmadı. Bir gün bir kavim ona kavuşacaktır. Onlara: “**Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık, âfiyetle yiyin, için**”[1] yeme içmeyle onları meşgul edip kendini unutturur, bundan daha tehlikeli tuzak ve daha büyük hasret yoktur."

---

[1] Hâkka Sur. 24

وَسُئِلَ: أَيَفْزَعُ الْمُحِبُّ إِلَى شَيْءٍ سِوَى مَحْبُوبِهِ؟ فَقَالَ: لا إِنَّهُ بَلاءٌ دَائِمٌ، وَسُرُورٌ مُنْقَطِعٌ، وَأَوْجَاعٌ مُتَّصِلَةٌ لا يَعْرِفُهَا إِلا مَنْ بَاشَرَهَا وَأَنْشَدَ:

يُلاقِي الْمُلاقِي شَجْوَهُ دُونَ غَيْرِهِ وَكُلُّ بَلاءٍ عِنْدَ لاقِيهِ أَوْجَعُ

Ebû Hamza -Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî'ye-: "Seven kişi, sevdiğinden başkasına zaman ayırır mı?" diye sorulunca, "Hayır, sevgi; devamlı bela, her zaman olmayan mutluluk, peşpeşe gelen acılar demektir. Bunu ancak sevenler bilir" deyip şu beyitleri söyledi:

Belayı bulan çeker, arka arkaya gelir
Ve her biri, çekene daha çok acı verir.

وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ نَصَحَ لِنَفْسِهِ كَرُمَتْ عَلَيْهِ، وَمَنْ تَشَاغَلَ عَنْ نَصِيحَتِهَا هَانَتْ عَلَيْهِ، وَمَنْ خَصَّهُ اللَّهُ بِنَظْرَةِ شَفَقَةٍ، فَإِنَّ تِلْكَ النَّظْرَةَ تُنْزِلُهُ مَنَازِلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَتُزَيِّنُهُ بِالصِّدْقِ ظَاهِرًا وَبَاطِنًا، وَالْعَارِفُ يَخَافُ زَوَالَ مَا أُعْطِيَ، وَالْخَائِفُ يَخَافُ نُزُولَ مَا وُعِدَ، وَالْعَارِفُ يُدَافِعُ عَيْشَهُ يَوْمًا بِيَوْمٍ وَيَأْخُذُ عَيْشَهُ لِيَوْمٍ "

Şöyle derdi: "Kim nefsine nasihat ederse, değerli olur. Kim nasihat etmekten geri kalırsa basitleşir. Allah kime değer verip ona bakarsa şefkat eder. O bakış saadet ehlinin yaşadığı yerlerde yaşatır, zahiri ve bâtınî sıdk ile süsler. Ârif kendisine verileni kaybetmekten korkar, korkan kişi vaad edilen azabın nüzulünden korkar, ârif maişetini gün be gün arar ve bir günlük rızkını alır."

Hasan el-Musûhî

Onlardan biri de; Hasan el-Musûhi, tahkikin gereğini yerine getirenlerden, tasdîki yaşayanlardandı. Usûl ilmini iyice öğrenip kavuşmayı kolaylaştırmıştır.

(١٥٧٤٩)- [٣٢٢/١٠]، سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ وَذَكَرَ: " أَنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ عَلَى النَّاسِ، وَلَمْ يَكُنْ يُجَاوِزْ عِلْمَ الأُصُولِ فِي الِعْبَادَاتِ وَالأَحْوَالِ "

Ebû Amr el-Osmânî bildirdiğine göre o, insanlara konuşuyordu, ibadetlerde ve hâllerde usûl ilminin sınırlarını geçmiyordu.

(١٥٧٥٠)- [٣٢٢/١٠] وَحَكَى عَنِ الْجُنَيْدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، " أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَنْزِلٌ يَأْوِي إِلَيْهِ، وَكَانَ يَأْوِي بَابَ الْكَنَّاسِ فِي مَسْجِدٍ يُكِنُّهُ مِنَ الْحَرِّ وَالْبَرْدِ، وَحُكِيَ عَنْهُ أَنَّهُ اسْتَلْقَى يَوْمًا فِي مَسْجِدِهِ فَكَظَّهُ الْحَرُّ فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَرَأَى كَأَنَّ سَقْفَ الْمَسْجِدِ انْشَقَّ فَنَزَلَتْ مِنْهُ جَارِيَةٌ عَلَيْهَا قَمِيصٌ فِضَّةٌ يَتَخَشْخَشُ وَلَهَا ذُؤَابَتَانِ فَجَلَسَتْ عِنْدَ رِجْلَيَّ فَقَبَضْتُ رِجْلَيَّ عَنْهَا فَمَدَّتْ يَدَهَا وَمَسَّتْ رِجْلَيَّ، فَقُلْتُ لَهَا: يَا جَارِيَةُ، أَنْتِ لِمَنْ؟ قَالَتْ: أَنَا لِمَنْ دَامَ عَلَى مِثْلِ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ "

Ebû Amr'ın anlattığına göre Cüneyd b. Muhammed b. Mesrûk'un sığınacak bir evi yoktu. Sıcak ve soğuktan korunmak için caminin bakıcısının kapısında kalırdı. Anlattığına göre bir gün, mescidinde uzanmıştı. Sıcaktan bunaldı ve gözlerine mağlup oldu. Rüyasında mescidin tavanının yarıldığını, oradan bir kadının indiğini gördü. Üzerinde şıkır şıkır, gümüşten bir elbisesi ve iki tane saç örgüsü vardı. Olayı şöyle anlatıyor: Ayaklarımın yanında oturdu, ayaklarımı çekip ondan uzaklaştırdım. Ellerini uzatıp ayaklarıma dokundu. Ona: "Ey kadın! Sen kime aitsin?" diye sorunca: "Ben senin gibi yaşayanlara aidim" dedi.

Ebû Abdillah el-Berâsî

Onlardan biri de; Ebû Abdillah el-Berâsî, hoş nüktelerin, temiz hallerin sahibi. Meşayıhın büyüklerinden ve önde gelenlerindendir.

(١٥٧٥١)- [٣٢٣/١٠] أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُفِيدُ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، حدَّثَنِي الْبُرْجُلانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْبَرَاثِيَّ، يَقُولُ: " حَمَلَتْنَا الْمَطَامِعُ عَلَى أَسْوَأِ الصَّنَائِعِ نَذِلُّ لِمَنْ لا يَقْدِرُ لَنَا عَلَى ضُرٍّ وَلا نَفْعٍ وَنَخْضَعُ لِمَنْ لا يَمْلِكُ لَنَا رِزْقًا وَلا مَوْتًا وَلا حَيَاةً وَلا نُشُورًا، فَكَيْفَ أَزْعُمُ أَنِّي أَعْرِفُ رَبِّي حَقَّ مَعْرِفَتِهِ؟ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِلْمَعْرِفَةِ تَحْقِيقٌ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ عَلَى جُمْلَةِ مَعْرِفَةِ التَّوْحِيدِ، وَأَهْلُ التَّحْقِيقِ لِلْمَعْرِفَةِ هُمُ الْمُجْتَهِدُونَ الْمُجِدُّونَ لِلَّهِ فِي طَاعَتِهِ "

Ebû Abdillah el-Berâsî der ki: "Hırslarımız bize en kötü işleri yaptırdı. Bize zararı ve faydası olmayanlara boyun eğiyor, bize ne rızık, ne ölüm, ne hayat ne de tekrar dirilme imkânı verebilecek kişilere karşı zelil oluyoruz. Ben gerçekten Rabbimi bildiğimi nasıl iddia edebilirim? Heyhat! Heyhat! Gerçek marifet bu mu? Mümin tevhid marifeti üzerinde olur. Hakiki marifet ehli, Allah ve ona ibadet için çalışıp çabalayanlardır."

(١٥٧٥٢)- [٣٢٣/١٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ فِي كِتَابِهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حدَّثَنِي حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْبَرَاثِيَّ، يَقُولُ: " بِالْمَعْرِفَةِ هَانَتْ عَلَى الْعَامِلِينَ عِبَادَتُهُمْ، وَبِالرِّضَا عَنْ تَدْبِيرِهِ زَهِدُوا فِي الدُّنْيَا وَرَضُوا لأَنْفُسِهِمْ بِتَدْبِيرِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: كَرَمُكَ سَيِّدِي أَطْمَعَنَا فِي عَفْوِكَ، وَجُودُكَ أَطْمَعَنَا فِي فَضْلِكَ، وَذُنُوبُنَا تُؤْنِسُنَا مِنْ ذَلِكَ وَتَأْبَى قُلُوبُنَا لِمَعْرِفَتِهَا بِكَ أَنْ تَقْطَعَ رَجَاءَهَا مِنْكَ، فَتَفَضَّلْ بِهَا يَا كَرِيمُ وَجُدْ بِعَفْوِكَ يَا رَحِيمُ، وَكَانَ يَقُولُ: أَمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ مُلاقَاةِ السُّرُورِ وَمُجَالَسَةِ الأَبْرَارِ فِي كُلِّ لَذَّةٍ وَحُبُورٍ إِلا أَنْ تَخْرُجَ نَفْسُكَ مِنْ بَيْنِ جَنْبَيْكَ وَالْمَوْلَى عَنْكَ رَاضٍ، ثُمَّ يَبْكِي وَيَقُولُ: وَأَنَّى لَنَا بِالرِّضَا وَنَحْنُ نَعْلَمُ مَا عِنْدَنَا مِنَ الْخَطَايَا وَالآثَامِ ثُمَّ يَبْكِي "

Ebû Abdillah el-Berâsî diyor ki: "Marifetle, amel edenlere ibadetleri kolaylaştı. Takdirine rıza göstermekle dünyayı bıraktılar, kendileri için takdir ettiğine rıza gösterdiler."

Derdi ki: "Efendimiz! Kereminle bağışını umuyoruz. Cömertliğinle lütfunu umuyoruz. Bundan dolayı günahlarımız bize teselli verir. Kalplerimiz senin marifetinle, senden ümit kesmeye yanaşmaz. Bize lutfet, ey Kerim! Affını bol ver, ey Rahîm!"

Derdi ki: "Mutluluğa kavuşmak ve ebrârla birlikte, zevkle ve huzurla oturmak için gerekli olan tek şey; nefsini teslim ettiğinde Mevla'nın senden razı olmasıdır."

Sonra ağlayıp şöyle derdi: "Biz taşıdığımız hataları ve günahları bildiğimiz halde, rıza makamına nasıl kavuşalım!" Sonra ağlamaya devam ederdi.

Ebû Şuayb el-Berâsî

Onlardan biri de; Ebû Şuayb el-Berâsî. Yüce haller sahibi ve Bağdâd şeyhlerinin ileri gelenlerindendir.

(١٥٧٥٣)- [٣٢٣/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو شُعَيْبٍ الْبَرَاثِيُّ أَوَّلَ مَنْ سَكَنَ بَرَاثَا فِي كُوخٍ يَتَعَبَّدُ فِيهِ فَمَرَّتْ بِكُوخِهِ جَارِيَةٌ مِنْ بَنَاتِ الْكِبَارِ مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا كَانَتْ رُبِّيَتْ فِي قُصُورِ الْمُلُوكِ فَنَظَرَتْ إِلَى أَبِي شُعَيْبٍ فَاسْتَحْسَنَتْ حَالَهُ وَمَا كَانَ عَلَيْهِ فَصَارَتْ كَالأَسِيرِ لَهُ فَعَزَمَتْ عَلَى التَّجَرُّدِ عَنِ الدُّنْيَا، وَالاتِّصَالِ بِأَبِي شُعَيْبٍ فَجَاءَتْ إِلَيْهِ، وَقَالَتْ: أَنْ أَكُونَ لَكَ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: " إِنْ أَرَدْتِ ذَلِكَ غَيِّرِي مِنْ هَيْئَتِكِ وَتَجَرَّدِي عَمَّا أَنْتِ فِيهِ حَتَّى تَصْلُحِي لِمَا أَرَدْتِ، فَتَجَرَّدَتْ عَنْ كُلِّ مَا تَمْلِكُهُ، وَلَبِسَتْ لُبْسَةَ النُّسَّاكِ وَحَضَرَتْهُ فَتَزَوَّجَهَا فَلَمَّا دَخَلَتِ الْكُوخَ رَأَتْ قِطْعَةَ خِصَافٍ وَكَانَ يَجْلِسُ عَلَيْهَا أَبُو شُعَيْبٍ تَقِيهِ مِنَ النَّدَى، فَقَالَتْ: مَا أَنَا بِمُقِيمَةٍ فِيهَا حَتَّى تُخْرِجَ مَا تَحْتَكَ، لأَنِّي سَمِعْتُكَ تَقُولُ: إِنَّ الأَرْضَ، تَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ، تَجْعَلُ الْيَوْمَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ حِجَابًا وَأَنْتَ غَدًا فِي بَطْنِي؟ فَمَا كُنْتُ لأَجْعَلَ بَيْنِي وَبَيْنَهَا حِجَابًا، فَأَخَذَ أَبُو شُعَيْبٍ الْخِصَافَ وَرَمَى بِهِ فَمَكَثَتْ مَعَهُ سِنِينَ كَثِيرَةً يَتَعَبَّدَانِ أَحْسَنَ عِبَادَةٍ وَتُوُفِّيَا عَلَى ذَلِكَ مُتَعَاوِنَيْنِ "

Cüneyd b. Muhammed'in bildirdiğine göre Ebû Şuayb el-Berâsî, Berâs'ta ikamet eden ilk kişiydi. Oraya bir çardak yapıp içinde ibadet ediyordu. Bir gün çardağına, bölgenin ehl-i dünya büyük ailelerinden birinin kızı geldi. Saraylarda yetişmiş bu kız, Ebû Şuayb'a baktı, onun hayat tarzı ve içinde bulunduğu durum ilgisini çekti. Onun esiri gibi oldu. O da dünyadan el etek çekmeye ve Ebû Şuayb'a bağlanmaya karar verdi. Ona gelip: "Senin hizmetçin olmak istiyorum" dediğinde, Ebû Şuayb ona şöyle dedi: "Bunu istiyorsan vaziyetini değiştir. Bu duruma uygun olabilmen için içinde bulunduğun hayattan kurtulmalısın." Kadın sahip olduğu her şeyden kurtuldu. Sûfîlerin kıyafetlerinden giydi ve onun yanına geldi. Ebû Şuayb onunla evlendi. Çardağa girdiğinde bir parça post gördü. Ebû Şuayb onun üstüne oturup nemden korunuyordu. Kadın şöyle dedi: "Şu altındakini dışarı çıkarmadıkça çardağa girmem. Ben senin: «Yeryüzü der ki: Ey

Âdemoğlu! Bu gün benimle arana bir engel mi koyuyorsun, yarın benim içime gireceksin?» dediğini duymuştum. Ben yerle aramda bir engel olmasını istemem" dedi. Ebû Şuayb deri parçasını alıp dışarı attı. Kadın yıllarca onunla yaşadı. Birlikte güzelce ibadet ettiler ve birbirlerine yardım ederek öylece öldüler.

Benân el-Bağdâdî

Onlardan biri de; Benân el-Bağdâdî (veya el-Vâsıtî). Mısır'da ikamet etti. Marufu emreder, dini hatırlatırdı. Mısır valisi İbn Tolun'a doğruluğu emretti. Vali ona kızdı, Ebû Abdillah el-Kadî kışkırttı bunun üzerine yedi kırbaç vurdurup aslanın önüne attı. Ebû Ubeydillah'ı beddua etti. İbn Tolun, her kırbaca karşılık bir sene hapis cezası verdi.

(١٥٧٥٤)- [٣٢٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ أَحْمَدَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " كَانَ سَبَبُ دُخُولِي مِصْرَ حِكَايَةَ بَنَانٍ وَذَلِكَ أَنَّهُ أَمَرَ ابْنَ طُولُونَ بِالْمَعْرُوفِ فَأَمَرَ أَنْ يُلْقَى بَيْنَ يَدَيِ السَّبُعِ فَجَعَلَ السَّبُعُ يَشَمُّهُ وَلا يَضُرُّهُ فَلَمَّا أُخْرِجَ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ السَّبُعِ، قِيلَ لَهُ: مَا الَّذِي كَانَ فِي قَلْبِكَ حِينَ شَمَّكَ السَّبُعُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَتَفَكَّرُ فِي اخْتِلافِ النَّاسِ فِي سُؤْرِ السَّبُعِ وَلُعَابِهَا، وَاحْتَالَ عَلَيْهِ أَبُو عُبَيْدِ اللَّهِ الْقَاضِي حَتَّى ضُرِبَ سَبْعَ دِرَرٍ، فَقَالَ: حَبَسَكَ اللَّهُ بِكُلِّ دِرَّةٍ سَنَةً فَحَبَسَهُ ابْنُ طُولُونَ سَبْعَ سِنِينَ "

Ebû Ali er-Rûzbârî anlatıyor: Mısır'a gidişim Benân'la ilgiliydi. İbn Tolun'a doğruluğu tavsiye edince, onun aslanın önüne atılmasını emretmişti. Aslan onu kokladı, ama zarar vermedi. Aslanın önünden çıkarıldıktan sonra kendisine: "Aslan seni koklamaya başladığında kalbinden neler geçti?" dediler, şöyle dedi: "İnsanların aslan şenliklerine ve oyunlarına gidip gelmelerini düşünüyordum." Ebû Ubeydullah el-Kadı ona tuzak kurdu ve sonunda ona yedi kırbaç vuruldu, "Allah seni her kırbaca karşılık bir yıl cezalandırsın" dedi. İbn Tolun onu yedi yıl hapsetti.

(١٥٧٥٥)- [١٠/٣٢٤] وَحَكَى أَبِي، عَنِ أَبِي عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بَنَانًا، يَقُولُ: " دَخَلْتُ بَادِيَةَ تَبُوكَ فَاسْتَوْحَشْتُ فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ: نَقَضْتَ الْعَهْدَ لِمَ تَسْتَوْحِشُ؟ أَلَيْسَ حَبِيبُكَ مَعَكَ؟ "

Benân der ki: "Tebuk çölüne girdim, endişelenince şöyle bir ses duydum, «Ahdini bozdun, neden korkuyorsun? Sevgilin seninle değil mi?»"

(١٥٧٥٦)- [١٠/٣٢٤] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَلِيٍّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَنَانًا، يَقُولُ: " الْحُرُّ عَبْدٌ مَا طَمِعَ، وَالْعَبْدُ حُرٌّ مَا قَنَعَ "

Benân der ki: "Aç gözlü olmayana hür derler, hür olup doymayana kul derler."

(١٥٧٥٧)- [١٠/٣٢٥] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَنَانًا، يَقُولُ: " مَنْ كَانَ يَسُرُّهُ مَا يَضُرُّهُ مَتَى يُفْلِحُ؟ "

Benân der ki: "Bir kimse, kendisine zarar verenden mutlu oluyorsa, nasıl iflah olsun?"

(١٥٧٥٨)- [١٠/٣٢٥] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الرَّقِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَنَانًا، يَقُولُ: " إِنْ أَفْرَدْتَهُ بِالْعُبُودِيَّةِ أَفْرَدَكَ بِالْعِنَايَةِ، وَالأَمْرُ بِيَدِكَ إِنْ نَصَحْتَ صَافَوْكَ، وَإِنْ خَلَطْتَ خَلَّوْكَ، وَإِنْ كَانَتْ رُؤْيَةُ الأَسْبَابِ عَلَى الدَّوَامِ قَاطِعَةً عَنْ مُشَاهَدَةِ الْمُسَبِّبِ، وَالإِعْرَاضُ عَنِ الأَسْبَابِ جُمْلَةً تُؤَدِّي بِصَاحِبِهِ إِلَى رُكُوبِ الْفَوَاضِلِ "

Benân der ki: "Eğer O'na kullukta özel davranırsan, O sana özen gösterir. Her şey senin elinde, nasihat edersen sana inanırlar, karıştırırsan seni terk ederler. Sebepler devamlı Müsebbib'i görmeyi engelliyorsa; sebeplerin hepsinden yüz çevirmek, sahibini faziletlere götürür."

Benân hadis de rivayet etmiştir:

Takrîb 3318/a

(١٥٧٦٠)- [١٠/٣٢٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْمَرْزُبَانِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا بَنَانٌ الصُّوفِيُّ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو الْجُشَمِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: خَطَبَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، فَقَالَ: " أَيْنَ الْوَضَأَةُ الْحَسَنَةُ وُجُوهُهُمْ

الْمُعْجَبُونَ بِشَبَابِهِمْ؟ أَيْنَ الَّذِينَ بَنَوُا الْمَدَائِنَ وَحَصَّنُوهَا بِالْحِيطَانِ؟ أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا يُعْطَوْنَ الْغَلَبَةَ فِي مَوَاطِنِ الْحَرْبِ: تَضَعْضَعَ بِهِمُ الدَّهْرُ فَأَصْبَحُوا فِي ظُلُمَاتِ الْقُبُورِ الْوَحَا الْوَحَا ثُمَّ النَّجَاةَ النَّجَاةَ

Yahyâ b. Kesîr, Hz. Ebû Bekr'in hutbesinde şöyle dediğini nakleder: "Gençlikleriyle sevinen güzel yüzlü gençler nerede? Şehirler inşa eden, etrafını duvarlarla çevirenler nerede? Savaş meydanlarında zafer kazananlar nerede? Zaman onları yok etti ve kabirlerinin karanlığında oldular. Acele ediniz! Kendinizi kurtarmaya bakınız!"

İbrâhîm el-Havvâs

Onlardan biri de; inzivaya çekilen ve tevekkül eden, insanlardan uzaklaşıp, Allah'a tevekkül eden Ebû İshâk İbrâhîm b. Ahmed el-Havvâs. Tevekkülde meşhur hâli ve yaygın şöhreti vardır.

(١٥٧٦١)- [٣٢٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ الْمُفِيدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " مَنْ لَمْ يَصْبِرْ لَمْ يَظْفَرْ، وَإِنَّ لإِبْلِيسَ وَثَاقَيْنِ مَا أُوثِقَ بَنُو آدَمَ بِأَوْثَقَ مِنْهُمَا: خَوْفُ الْفَقْرِ، وَالطَّمَعُ "

Ebû İshâk İbrâhîm b. Ahmed el-Havvâs diyor ki: "Sabretmeyen muzaffer olamaz. İblis'in iki bağı vardır, Âdemoğlu bunlardan daha sıkı iplerle bağlanamaz: Fakirlikten korkusu ve hırs."

(١٥٧٦٢)- [٣٢٦/١٠] وَسَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " مِنْ صِفَةِ الْفَقِيرِ أَنْ تَكُونَ أَوْقَاتُهُ مُسْتَوِيَةً فِي الانْبِسَاطِ لِفَقْرِهِ صَائِنًا لَهُ مُحْتَالا لا تَظْهَرُ عَلَيْهِ فَاقَةٌ وَلا تَبْدُو مِنْهُ حَاجَةٌ، أَقَلُّ أَخْلاقِهِ الصَّبْرُ وَالْقَنَاعَةُ رَاحَتُهُ فِي الْقِلَّةِ، وَتَعْذِيبُهُ فِي الْكَثْرَةِ، مَسْتَوْحِشٌ مِنَ الرَّفَاهَاتِ مُتَنَعِّمٌ بِالْخُشُونَاتِ، فَهُوَ بِضِدٍّ مَا فِيهِ الْخَلِيقَةُ يَرَى مَا هُوَ عَلَيْهِ مُعْتَمَدَهُ، وَإِلَيْهِ مُسْتَرَاحُهُ لَيْسَ لَهُ وَقْتٌ مَعْلُومٌ، وَلا سَبَبٌ مَعْرُوفٌ، فَلا تَرَاهُ إِلا مَسْرُورًا بِفَقْرِهِ، فَرِحًا بِضُرِّهِ مُؤْنَتُهُ عَلَى نَفْسِهِ ثَقِيلَةٌ وَعَلَى غَيْرِهِ خَفِيفَةٌ، يُعِزُّ الْفَقْرَ وَيُعَظِّمُهُ وَيُخْفِيهِ بِجَهْدِهِ وَيَكْتُمُهُ حَتَّى عَنْ أَشْكَالِهِ يَسْتُرُهُ، قَدْ عَظُمَتْ مِنَ اللَّهِ

تَعَالَى عَلَيْهِ فِيهِ الْمِنَّةُ وَجَلَّ قَدْرُهَا فِي قَلْبِهِ مِنْ نِعْمَةٍ فَلَيْسَ يُرِيدُ بِمَا اخْتَارَ اللَّهُ لَهُ بَدَلا وَلا يَبْغِي عَنْهُ حِوَلا فَمِنْ نُعُوتِهِمِ اثْنَتَا عَشْرَةَ خَصْلَةً: أَوَّلُهَا أَنَّهُمْ كَانُوا بُوعْدِ اللَّهِ مُطْمَئِنِّيْنَ، وَالثَّانِيَةُ مِنَ الْخَلْقِ آيِسِينَ، وَالثَّالِثَةُ عَدَاوَتُهُمْ لِلشَّيَاطِينِ، وَالرَّابِعَةُ كَانُوا مِنْ حَيْثُ الْحَقُّ فِي الأَشْيَاءِ خَارِجَيْنِ، وَالْخَامِسَةُ كَانُوا عَلَى الْخَلْقِ مُشْفِقِينَ، وَالسَّادِسَةُ كَانُوا لأَذَى النَّاسِ مُحْتَمِلِينَ، وَالسَّابِعَةُ كَانُوا لِمَوَاضِعِ الْعَدَاوَةِ لا يَدْعُونَ النَّصِيحَةَ لِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ، وَالثَّامِنَةُ كَانُوا فِي مَوَاطِنِ الْحَقِّ مُتَوَاضِعِينَ، وَالتَّاسِعَةُ كَانُوا بِمَعْرِفَةِ اللَّهِ مُشْتَغِلِينَ، وَالْعَاشِرَةُ كَانُوا الدَّهْرَ عَلَى الطَّهَارَةِ، وَالْحَادِيَةَ عَشْرَةَ كَانَ الْفَقْرُ رَأْسَ مَالِهِمْ، وَالثَّانِيَةَ عَشْرَةَ كَانُوا فِي الرِّضَا فِيمَا قَلَّ أَوْ كَثُرَ وَأَحَبُّوا أَوْ كَرِهُوا عَنِ اللَّهِ وَاحِدًا، فَهَذِهِ جُمْلَةٌ مِنْ صِفَاتِهِمْ يَقْصُرُ وَصْفُ الْوَاصِفِينَ عَنْ أَسْبَابِهِمْ، وَكَانَ يَقُولُ: أَرْبَعُ خِصَالٍ عَزِيزَةٌ: عَالِمٌ مُسْتَعْمِلٌ لِعِلْمِهِ، وَعَارِفٌ يَنْطِقُ عَنْ حَقِيقَةِ فِعْلِهِ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ لِلَّهِ بِلا سَبَبٍ، وَمُرِيدٌ ذَاهِبٌ عَنِ الطَّمَعِ، وَقَالَ: الْحِكْمَةُ تَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ فَلا تَسْكُنُ قَلْبًا فِيهِ أَرْبَعَةٌ: الرُّكُونُ إِلَى الدُّنْيَا، وَهَمُّ غَدٍ، وَحُبُّ الْفُضُولِ، وَحَسَدُ أَخٍ، قَالَ: وَلا يَصِحُّ الْفَقْرُ لِلْفَقِيرِ حَتَّى تَكُونُ فِيهِ خَصْلَتَانِ: إِحْدَاهُمَا الثِّقَةُ بِاللَّهِ، وَالأُخْرَى الشُّكْرُ لِلَّهِ، فِيمَا زَوَى عَنْهُ مِمَّا ابْتَلَى بِهِ غَيْرَهُ مِنَ الدُّنْيَا، وَلا يَكْمُلُ الْفَقِيرُ حَتَّى يَكُونَ نَظَرُ اللَّهِ لَهُ فِي الْمَنْعِ أَفْضَلَ مِنْ نَظَرِهِ لَهُ فِي الْعَطَاءِ، وَعَلامَةُ صِدْقِهِ فِي ذَلِكَ أَنْ يَجِدَ لِلْمَنْعِ مِنَ الْحَلاوَةِ مَا لا يَجِدُ لِلْعَطَاءِ، لا يَعْرِفُهُ غَيْرُ بَارِئِهِ الَّذِي خَصَّهُ بِمَعْرِفَتِهِ وَأَيَادِيهِ، فَهُوَ لا يَرَى سِوَى مَلِيكِهِ وَلا يَمْلِكُ إِلا مَا كَانَ مِنْ تَمْلِيكِهِ فَكُلُّ شَيْءٍ لَهُ تَابِعٌ وَكُلُّ شَيْءٍ لَهُ خَاضِعٌ "

İbrâhîm el-Havvâs diyor ki: Fakir, vakitlerini fakirliğine uygun olarak ayarlar, fakirliğini muhafaza eder. Hâlini takımr. Ne kibirli olmalı, ne de ihtiyacını göstermelidir. En azından, sabırlı, kanaatkâr, azla huzurlu olmalı; fazlalıktan rahatsız olmalı, rahatlıktan çekinmeli ve basit şeylerle geçinmelidir. O, insanların bulunduğu durumun aksine, içinde bulunduğu vaziyeti amacı bilir, onda huzur bulur, belirli bir zamanı ve bilinen bir sebebi yoktur. Onu her zaman fakirliğiyle mutlu görürsün. Zararıyla memnun olur. Rızkı kendisine ağır, başkasına hafif gelir. Fakirliğe değer verir, içinde gizler ve saklar. Belirtilerini bile örter. Allah'tan kendisine gelen minnetler çok değerlidir. Değeri kalbinde büyük bir nimettir. Allah'ın kendisine tayin ettiğinin yerine başka bir şey kabul etmez. Ondan başka güç kabul etmez. Onların on iki hasletleri vardır:

Birincisi; onlar Allah'ın sözüne güveniyorlardı.

İkincisi; insanlardan ümitlerini kesmişlerdir.

Üçüncüsü; düşmanlıkları şeytanlara karşıdır.

Dördüncüsü; eşya üzerinde hak iddia edenlerden değillerdir.

Beşincisi; insanlara karşı şefkat beslerler.

Altıncısı; insanların eza etmesine tahammül ederler.

Yedincisi; bütün Müslümanlara nasihat edip, düşmanlıklara davet etmezler.

Sekizincisi; Hakkın topraklarında mütevazi idiler.

Dokuzuncusu; Allah'ın marifetiyle iştigal ederler.

Onuncusu; devamlı taharet üzere idiler.

On birincisi; fakirlik sermayeleri idi.

On ikincisi; artsa da azalsa da; hoşlansalar da hoşlanmasalar da aynı rızayı gösterirlerdi.

Bunlar onların taşıdığı sıfatların özetidir. Hiç kimse onların özelliklerini tam olarak anlatamaz.

İbrâhîm el-Havvâs derdi ki: "Dört özellikleri önemlidir: İlmiyle amel eden âlim, fiilinin hakikatini konuşan ârif, sebep göstermeden Allah'a yönelmiş adam ve hırstan uzak mürid."

Der ki: "Hikmet gökten iner, içinde dört özellik bulunan kalpte durmaz: Dünyaya dayanmak, yarını düşünmek, lüksü sevmek ve kardeşini kıskanmak."

Der ki: Fakirin, fakir olabilmesi için iki haslete sahip olması gerekir: Birincisi, Allah'a güvenmek; ikincisi, başkasının başına gelen dünya musibetlerini, kendisinden uzak tuttuğu için Allah'a şükretmek.

Fakir, Allah'ın vermemesinin, vermesinden daha hayırlı olduğunu düşünmedikçe mükemmel olamaz. Bu konuda samimi olduğunun alâmeti; Yoklukta bulduğu lezzeti, varlıkta görmemesidir. Zaten bunu kendisini yaratan, marifeti veren ve destekleyen dışında kimse bilemez. O, Sultan'ından başka kimseyi görmez. O'nun mülkünden olmayan bir şeye sahip çıkmaz. Her şey O'na tâbidir, her şey O'na boyun eğer.

(١٥٧٦٣)- [٣٢٦/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ اللَّهَ لِلَّهِ بَذَلَ لَهُ نَفْسَهُ وَأَدْنَاهُ مِنْ قُرْبِهِ، وَمَنْ أَرَادَهُ لِنَفْسِهِ مِنْ جِنَانِهِ وَأَرْوَاهُ مِنْ رِضْوَانِهِ، وَقَالَ:

عَلِيلٌ لَيْسَ يُبْرِئُهُ الدَّوَاءُ   طَوِيلُ الضُّرِّ يُفْنِيهِ الشِّفَاءُ
سَرَائِرُهُ بِوَادٍ لَيْسَ تَبْدُو   خَفِيَّاتٌ إِذَا بَرِحَ الْخَفَاءُ

Ebû İshâk der ki: "Allah'ı arzulayan, kendini Allah'a feda eder, O da onu yanına yaklaştırır. Onu özel olarak cennetlerine kabul eder, rızasını gösterir." Sonra şu beyitleri söyledi:

Hasta düşmüş, ilaç fayda etmiyor
Zararı kalıcı ve tüketiyor.
Sırrı bir vadide gözden kaybolmuş,
Saklıdır, gizemli, gizli kalıyor.

(١٥٧٦٤)- [٣٢٧/١٠] أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَأَخْبَرَنِي عَنْهُ أَبُو الْفَضْلِ الطُّوسِيُّ، قَالَ: بِتُّ لَيْلَةً مَعَ إِبْرَاهِيمَ فَانْتَبَهْتُ فَإِذَا هُوَ يُنَاجِي إِلَى الصَّبَاحِ وَهُوَ يَقُولُ:

بَرِحَ الْخَفَاءُ وَفِي التَّلاقِي رَاحَةٌ   هَلْ يشْتَفِي خِلٌّ بِغَيْرِ خَلِيلِهِ

Ebu'l-Fadl et-Tûsî bildiriyor: Bir gece İbrâhîm'in yanında kaldım. Dikkat ettim, sabaha kadar mırıldanıp şöyle dedi:

Gizlenmek rahat imiş, huzur var buluşmada,
Âşık şifa bulur mu, dostu yoksa yanında?

(١٥٧٦٥)- [٣٢٧/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: " مَنْ لَمْ تَبْكِ الدُّنْيَا عَلَيْهِ لَمْ تَضْحَكِ الآخِرَةُ لَهُ "

İbrâhîm b. Ahmed der ki: "Dünyanın arkasından ağlamadığı kişiyi, âhiret gülerek karşılamaz."

(١٥٧٦٦)- [٣٢٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " عِلْمُ الْعَبْدِ بِقُرْبِ قِيَامِ اللَّهِ عَلَى الْعَبْدِ يُوحِشُهُ مِنَ الْخَلْقِ وَيقِيمُ لَهُ شَاهِدَ الأُنْسِ بِاللَّهِ، وَعِلْمُ الْعَبْدِ بِأَنَّ الْخَلْقَ مُسَلَّطُونَ مَأْمُورُونَ يُزِيلُ عَنْهُ خَوْفَهُمْ وَيقِيمُ فِي قَلْبِهِ خَوْفَ الْمُسَلِّطِ لَهُمْ "

İbrâhîm el-Havvâs diyor ki: "Kulun, Allah'ın onun yanında, birlikte olduğunu bilmesi; onu insanlardan uzaklaştırır. Allah ile ünsiyetine bir tanık koyar. Kulun, insanların saldırılarının görev icabı böyle yaptıklarını, bununla memur olduklarını bilmesi de; onlardan kaynaklanan korkuyu izale eder. Kalbine, onları görevlendirenin korkusunu yerleştirir."

(١٥٧٦٧)- [٣٢٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الأَزْدِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " دَوَاءُ الْقَلْبِ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ بِالتَّدَبُّرِ، وَخَلاءُ الْبَطْنِ، وَقِيَامُ اللَّيْلِ، وَالتَّضَرُّعُ عِنْدَ السَّحَرِ، وَمُجَالَسَةُ الصَّالِحِينَ "

İbrâhîm el-Havvâs diyor ki: "Kalbin ilacı beş şeydir; Kur'ân'ı düşünerek okumak, midenin boş kalması, gece namazı, seher vakti dua etmek ve salihlerle birlikte oturmak."

(١٥٧٦٨)- [٣٢٧/١٠] وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " عَلَى قَدْرِ إِعْزَازِ الْمُؤْمِنِ لأَمْرِ اللَّهِ يُلْبِسُهُ اللَّهُ مِنْ عِزِّهِ وَيقِيمُ لَهُ الْعِزَّ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ "

İbrâhîm der ki: "Mümin, Allah'ın emrine ne kadar değer verirse, Allah ona şeref verir. Müminlerin kalbinde de onun değerini arttırır. Bu, Allah'ın şu âyetine dayanır: "**Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir.**"[1]

---

[1] Münâfikûn Sur. 8

(١٥٧٦٩)- [١٠/٣٢٧] وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " عُقُوبَةُ الْقَلْبِ أَشَدُّ الْعُقُوبَاتِ، وَمَقَامُهَا أَعْلَى الْمَقَامَاتِ، وَكَرَامَتُهَا أَفْضَلُ الْكَرَامَاتِ، وَذِكْرُهَا أَشْرَفُ الأَذْكَارِ وَبِذِكْرِهَا تُسْتَجْلَبُ الأَنْوَارُ، عَلَيْهَا وَقَعَ الْخِطَابُ وَهِيَ الْمَخْصُوصَةُ بِالتَّنْبِيهِ وَالْعِتَابِ "

İbrâhîm der ki: “Kalbin cezası en ağır cezalardandır. Makamı da makamların en yükseğidir. Değeri değerlerin en yücesidir. Zikri, zikirlerin en şereflisidir. Zikriyle nurlar kazanılır. Hitaplar ona yapıldı. Uyarı ve siteme maruz kalacak olan kalplerdir.”

(١٥٧٧٠)- [١٠/٣٢٧] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " الْفَقِيرُ يَعْمَلُ عَلَى الإِخْلاصِ وَجِلاءِ الْقَلْبِ وَحُضُورِهِ لِلْعَمَلِ، وَالْغَنِيُّ يَعْمَلُ عَلَى كَثْرَةِ الْوَسَاوِسِ وَتَفْرِقَةِ الْقَلْبِ فِي مَوَاضِعِ الأَعْمَالِ، وَالْفَقِيرُ ضَعَّفَ بُدْنَهُ فِي الْعَمَلِ قُوَّةُ مَعْرِفَتِهِ وَصِحَّةُ تَوَكُّلِهِ، وَالْفَقِيرُ يَعْمَلُ عَلَى إِدْرَاكِ حَقِيقَةِ الإِيمَانِ وَبُلُوغِ ذُرْوَتِهِ، وَالْغَنِيُّ يَعْمَلُ عَلَى نُقْصَانٍ فِي إِيمَانِهِ وَضَعْفٍ مِنْ مَعْرِفَتِهِ، وَالْفَقِيرُ يَفْتَخِرُ بِاللَّهِ ﷾ وَيَصُولُ بِهِ، وَالْغَنِيُّ يَفْتَخِرُ بِالْمَالِ وَيَصُولُ بِالدُّنْيَا، وَالْفَقِيرُ يَذْهَبُ حَيْثُ شَاءَ، وَالْغَنِيُّ مُقَيَّدٌ مَعَ مَالِهِ، وَالْفَقِيرُ يَكْرَهُ إِقْبَالَ الدُّنْيَا، وَالْغَنِيُّ يُحِبُّ إِقْبَالَهَا، وَالْفَقِيرُ فَوْقَ مَا يَقُولُ، وَالْغَنِيُّ دُونَ مَا يَقُولُ، وَالنَّاسُ رَجُلانِ رَجُلٌ وَعَبْدٌ، فَالرَّجُلُ مَهْمُومٌ بِتَدْبِيرِ نَفْسِهِ مَتْعُوبٌ بِالسَّعْيِ فِي مَصْلَحَتِهِ، وَالْعَبْدُ طَرَحَ نَفْسَهُ فِي ظِلِّ الرُّبُوبِيَّةِ وَكَانَ مِنْ حَيْثُ الْعُبُودِيَّةُ وَعَلَى قَدْرِ حُسْنِ قَبُولِ الْعَبْدِ عَنِ اللَّهِ تَكُونُ مَعُونَةُ اللَّهِ لَهُ، وَالْمُتَوَكِّلُونَ الْوَاثِقُونَ بِضَمَانِهِ غَابُوا عَنِ الأَوْهَامِ وَعُيُونِ النَّاظِرِينَ، فَعَظُمَ خَطَرُ مَا أَوْصَلَهُمْ إِلَيْهِ وَجَلَّ قَدْرُ مَا حَمَلَهُمْ عَلَيْهِ وَعَظُمَتْ مَنْزِلَتُهُمْ لَدَيْهِ، فَيَا طِيبَ عَيْشٍ لَوْ عَقَلَ، وَيَا لَذَّةَ وَصْلٍ لَوْ كَشَفَ، وَيَا رِفْعَةَ قَدْرٍ لَوْ وَصَفَ، وَفِي ذَلِكَ يَقُولُ:

مَعَطَّلَةٌ أَجْسَامُهُمْ لا عُيُونُهُمْ   تَرَى مَا عَلَيْهِمْ مِنْ قَضَايَاهُ قَدْ يَجْرِي
جَوَارِحُهُمْ عَنْ كُلِّ لَهْوٍ وَزِينَةٍ   مُحْجَبَةٌ مَا أَنْ تَمُرَّ إِلَى أَمْرِ
فَهُمْ أُمَنَاءُ اللَّهِ فِي أَهْلِ أَرْضِهِ   مُلُوكٌ كِرَامٌ فِي الْبَرَارِي وَفِي الْبَحْرِ
رُءُوسُهُمْ مَكْشُوفَةٌ فِي بِلادِهِمْ   وَهُمْ بِصَوَابِ الأَمْرِ أَسْبَابُهُمْ تَجْرِي
عُدُولٌ ثِقَاتٌ فِي جَمِيعِ صِفَاتِهِمْ   أَرَقُّ عَبَّادِ اللَّهِ مَعَ صِحَّةِ السِّرِّ

هَنِيئًا لِمَغْبُوطٍ يَصُولُ بِسَيِّدٍ   يُعَادِلُ قُرْبَ الأَمْرِ وَالْبُعْدَ فِي الْفِكْرِ
فَيَا زُلْفَةً لِلْعَبْدِ عِنْدَ مَلِيكِهِ   فَصَارَ كَمَنْ فِي الْمَهْدِ رُبِّيَ وَفِي الْحِجْرِ
وَيَا حَسْرَةَ الْمَحُجُوبِ عَنْ قَدْرِ رَبِّهِ   بِأَدْنَاسِهِ فِي نَفْسِهِ وَهُوَ لا يَدْرِي

قَالَ: وَالْعَارِفُ بِاللَّهِ يَحْمِلُهُ اللَّهُ بِمَعْرِفَتِهِ، وَسَائِرُ النَّاسِ تَحْمِلُهُمْ بُطُونُهُمْ، وَمَنْ نَظَرَ الأَشْيَاءَ بِعَيْنِ الْفِنَاءِ كَانَتْ رَاحَتُهُ فِي مُفَارَقَتِهَا، وَلَمْ يَأْخُذْ مِنْهَا إِلا لِوَقْتِهِ، قَالَ: وَالرِّزْقُ لَيْسَ فِيهِ تَوَكُّلٌ إِنَّمَا فِيهِ صَبْرٌ حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِهِ فِي وَقْتِهِ الَّذِي وَعَدَ وَإِنَّمَا يَقْوَى صَبْرُ الْعَبْدِ عَلَى قَدْرِ مَعْرِفَتِهِ بِمَا صَبَرَ لَهُ أَوْ لِمَنْ صَبَرَ، وَالصَّبْرُ يُنَالُ بِالْمَعْرِفَةِ وَعَلَى الصَّابِرِ حَمْلُ مُؤُونَةِ الصَّبْرِ حَتَّى يَسْتَحِقَّ ثَوَابَ الصَّابِرِينَ ؛ لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الْجَزَاءَ بَعْدَ الصَّبْرِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ف وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾ ، فَالْجَزَاءُ إِنَّمَا وَقَعَ لَهُ عَلَيْهِ السَّلامُ بَعْدَ مَا أَتَمَّ الْبَلْوَى "

İbrâhîm b. Ahmed el-Havâs der ki: Fakir olan kişi amelini ihlâs içinde, kalbini temiz tutarak ve kendini vererek yapar. Zengin ise birçok vesvesenin içinde, kalbi parçalanmış ve her bir parçası bir işi düşünürken amelini yapar.

Fakir çalışarak, bedenini yorar; marifetinin güçlendirir ve tevekkülünü sağlamlaştırır. Fakir, iman hakikatini ve temyiz kabiliyetini idrak ederek çalışır. Zengin ise, imanında noksanlık, imanında ve marifetinde zayıflıkla çalışır. Fakir Allah ile övünür, onunla hareket eder. Zengin mal ile övünür, dünya ile hareket eder. Fakir, istediği yere gider. Zengin, malına bağlıdır. Fakir dünya ikbalinden hoşlanmaz. Zengin, ikbali sever. Fakir dediğinin arkasında durur. Zengin dediğinin altında kalır.

İnsanlar iki kişidir: Kişi ve kul. Kişi; nefsinin planlarının peşinde, maslahatının peşinde koşmaktan yorgundur. Kul ise; kendisini rububiyetin gölgesine atmış, kulluğun gereği neyse orada olur. Kul Allah'ı ne kadar güzel kabul ederse, Allah'ın ona yardımı o kadar olur.

Tevekkül edenler, O'nun verdiği güvenceye güvenenlerdir, evhamdan ve bakanların gözünden uzaktırlar. Allah'ın onları kavuşturduğu yerin önemi büyüktür. Onları yükselttiği yer şereflidir. Onların O'nun katındaki mertebeleri yüksektir. Anlayabilirlerse ne mutlu onlara, keşfedebilirlerse ne lezzetli bir kavuşma, anlatabilirlerse ne kadar yüce bir makam!

Bununla ilgili der ki:

Bedenleri sakat, görür gözleri,
Allah'ın takdiri onlarda câri...
Duyguları süse, ziynete kanmaz,
Etrafı çevrilmiş, günaha gitmez.
Hayatları dünya güvencesidir,
Kara ve denizin sultanlarıdır.
Memleketlerinde başları açık,
Doğruyu yaparlar, sebepleri yok.
Her zaman adiller hasletleriyle
Şefkatli kullardır esrarlarıyla.
Ne mutlu gıptayla Efendisine,
Düşünmeden koşar, yakın olmaya.
Ne mutlu yakınsa kul Sultanına!
Beşikte, kucakta büyürcesine!
Yazık bilmeyene, Rabbin kadrini,
Bilmez, içindeki pisliklerini.

Der ki: "Ârifi, Allah marifetiyle taşır. Diğer insanları mideleri taşır. Kim eşyaya fena gözüyle bakarsa, onlardan rahatlıkla ayrılabilir. Onlardan sadece ihtiyacı kadarını alır."

Der ki: Rızıkta tevekkül değil, sabır vardır. Allah onu, vaad ettiği zamanı gelince verir. Kulun sabrı, neye sabrettiğini veya kime sabrettiğini bildiği kadar güçlenir. Sabır marifetle elde edilir. Sabreden kişinin, sabredenlerin sevabını hak edebilmesi için, sabrın zorluklarına dayanması gerekir. Çünkü Allah, mükâfatı sabırdan sonra vermektedir. Şöyle buyuruyor: "**Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: «Ben seni insanlara önder yapacağım»**

demişti."[1] İbrâhîm, imtihana tâbi olduktan sonra mükâfatı hak etmiştir.

(١٥٧٧١)- [٣٢٩/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ، يَقُولُ: " الْحَرَكَةُ لِلْمُرِيدِينَ طَهَارَةٌ، وَلِسَائِرِ النَّاسِ إِبَاحَةٌ، وَلِلْمَخْصُوصِينَ عُقُوبَةٌ لَهُمْ إِذَا مَالُوا إِلَى مَا فِيهِ الْحَظُّ لأَنْفُسِهِمْ، لأَنَّ الأَسْبَابَ إِنَّمَا تُبْطِئُ عَلَى الْعَارِفِينَ وَتَمْتَنِعُ عَنِ الْحَرَكَةِ إِلَيْهِمْ لِمَا فِيهِمْ مِنَ الْحَرَكَةِ إِلَيْهَا، فَإِذَا فَنِيَتْ آثَارُهَا تَحَرَّكَتْ إِلَيْهِمْ وَأَقْبَلَ الْمَلِكُ بِكُلِّيَّتِهِ عَلَيْهِمْ، وَكَفَى بِالثِّقَةِ بِاللَّهِ مَعَ صِدْقِ الانْقِطَاعِ إِلَيْهِ حِيَاطَةً مِنَ الْعَبْدِ لِنَفْسِهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ، وَكُلُّ مُرِيدٍ يَتَوَجَّهُ إِلَى اللَّهِ وَهُمُومُ الأَرْزَاقِ قَائِمَةٌ فِي قَلْبِهِ فَإِنَّهُ لا يُفْلِحُ وَلا يَنْفُذُ فِي تَوَجُّهِهِ "

Ebû İshâk der ki: "Müridler için hareket taharettir. Diğer insanlar için mubahtır. Has insanlar, kendi paylarına meylettikleri zaman ceza görürler. Çünkü sebepler âriflere yavaş yaklaşır, onların davranışını görüp onlara doğru hareket etmekten imtina eder. Etkisi tükenince onlara doğru hareket etmeye başlar, Sultan her şeyiyle onlara yönelir. Allah; güven, samimi bir şekilde, her şeyi bırakıp O'na münhasır olmakla birlikte; kendisine, ehline ve çocuklarına muhafaza olarak yeterlidir. Bir mürid, kalbinde rızık düşünceleri varken Allah'a yönelirse iflah olmaz ve yönelmesinde başarılı olmaz."

(١٥٧٧٢)- [٣٢٩/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ، يَقُولُ: " عَلامَةُ حَقِيقَةِ الْمَعْرِفَةِ بِالْقَلْبِ خَلْعُ الْحَوْلِ وَالْقُوَّةِ وَتَرْكُ التَّمَلُّكِ مَعَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ مِنْ مُلْكِهِ، وَدَوَامُ حُضُورِ الْقَلْبِ بِالْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ، وَشِدَّةُ انْكِسَارِ الْقَلْبِ مِنْ هَيْبَةِ اللَّهِ، فَهَذِهِ الأَحْوَالُ دَلائِلُ الْمَعَارِفِ وَالْحَقِيقَةِ، فَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى هَذِهِ الأَحْوَالِ، فَإِنَّمَا هُوَ عَلَى الأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: التَّوَكُّلُ عَلَى ثَلاثِ دَرَجَاتٍ: عَلَى الصَّبْرِ، وَالرِّضَا، وَالْمَحَبَّةِ، لأَنَّهُ إِذَا تَوَكَّلَ وَجَبَ عَلَيْهِ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى تَوَكُّلِهِ لِمَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ، وَإِذَا صَبَرَ وَجَبَ عَلَيْهِ أَنْ يَرْضَى بِجَمِيعِ مَا حُكِمَ عَلَيْهِ، وَإِذَا رَضِيَ وَجَبَ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ مُحِبًّا لِكُلِّ مَا فَعَلَ بِهِ مُوَافَقَةً لَهُ "

Ebû İshâk der ki: "Kalpteki marifet hakikatinin belirtisi, güç ve kuvveti havale etmek ve Allah'ın mülküne ortak olmaya çalışmaktan vazgeçmektir. Kalbin uyanık olup, sürekli Allah'tan hayâ etmesidir. Kalbin Allah'ın heybetinden aşırı çekinmesidir. Bu haller marifet ve hakikatin delilleridir. Bu halleri taşımayanlar, bu isimleri ve sıfatları sadece sözde taşımaktadır."

---

[1] Bakara Sur. 124

Der ki: "Tevekkül üç derecedir: Sabır, rıza ve muhabbet. Çünkü bir kişi tevekkül edince, tevekkülüne ve işini havale ettiği kişiye sabretmek zorundadır. Sabredince, hükmüne razı olması şarttır. Razı olunca, buna uygun olarak kendisine yaptığı her şeyi sevmesi gerekir."

Şeyh der ki: Ebû İshâk tevekkülü gerçekleştirmiş, haklarından ve kendi iradelerinden vazgeçenlerden olmuş biriydi. Hak onları taşırdı, lütuflarını lutfederdi.

(١٥٧٧٣)- [٣٢٩/١٠] مِنْ ذَلِكَ مَا أَخْبَرَنِيهِ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْحَرْبِيَّ، يَقُولُ: قُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصِ، حَدِّثْنِي بِأَحْسَنَ شَيْءٍ مَرَّ عَلَيْكَ، فَقَالَ: " خَرَجْتُ مِنْ مَكَّةَ عَنْ طَرِيقِ الْجَادَّةِ، وَاعْتَقَدْتُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى أَلا أَذُوقَ شَيْئًا أَوْ أَنْظُرَ إِلَى الْقَادِسِيَّةِ، فَلَمَّا صِرْتُ بِالرَّبَذَةِ إِذْ أَنَا بِأَعْرَابِيٍّ يَعْدُو وَبِيَدِهِ السَّيْفُ مَسْلُولٌ وَبِيَدِهِ الأُخْرَى قَعْبُ لَبَنٍ فَصَاحَ بِي: يَا إِنْسَانُ، فَلَمْ أَلْتَفِتْ إِلَيْهِ فَلَحِقَنِي، فَقَالَ: اشْرَبْ هَذَا وَإِلا ضَرَبْتُ عُنُقَكَ، فَقُلْتُ: هَذَا شَيْءٌ لَيْسَ لِي فِيهِ شَيْءٌ فَأَخَذْتُ فَشَرِبْتُهُ فَلا وَاللَّهِ مَا عَارَضَنِي شَيْءٌ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى أَنْ بَلَغْتُ الْقَادِسِيَّةَ "

Ebû Bekr el-Harbî bildiriyor: İbrâhîm el-Havvâs'a: "Başına gelen en güzel şeyi bana anlat" dedim, şunları anlattı: "Mekke'den ana yol üzerinden yola çıktım. Allah'a kendi aramızda, Kâdisiye'yi görmeden bir şey yememeye söz verdim. Zebede'ye vardığımda, bir Bedevi gördüm. Bir elinde kınından çekilmiş kılıcı, diğer elinde bir bardak süt, yürüyordu. Bana bağırıp: "Ey insan!" diye seslendi. Ona yüz vermeyince arkama takıldı ve "Bunu iç! Yoksa boynunu vururum" dedi. Ben: "Bunda benim bir suçum yok" dedim ve alıp içtim. Vallahi, ondan sonra Kâdisiye'ye varıncaya kadar her hangi bir açlık hissetmedim."

(١٥٧٧٤)- [٣٢٩/١٠] وَفِيمَا حَدَّثَ بِهِ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: " رَكِبْتُ الْبَحْرَ وَكَانَ مَعِي فِي الْمَرْكَبِ رَجُلٌ يَهُودِيٌّ فَتَأَمَّلْتُهُ أَيَّامًا كَثِيرَةً لا أَرَاهُ يَذُوقُ شَيْئًا، وَلا يَتَحَرَّكُ، وَلا يَنْزَعِجُ مِنْ مَكَانِهِ، وَلا يَتَطَهَّرُ، وَلا يَشْتَغِلُ بِشَيْءٍ وَهُوَ مُلْتَفٌّ بِعَبَاءٍ مَطْرُوحٌ فِي زَاوِيَةٍ وَلا يُفَاتِحُ أَحَدًا وَلا يَنْطِقُ، فَسَأَلْتُهُ وَكَلَّمْتُهُ

فَوَجَدْتُهُ مُجَرَّدًا مُتَوَكِّلا يَتَكَلَّمُ فِيهِ بِأَحْسَنِ كَلامٍ وَيَأْتِي بِأَكْمَلِ بَيَانٍ، فَلَمَّا أَنِسَ بِي وَسَكَنَ إِلَيَّ، قَالَ لِي: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فِيمَا تَدَّعِيهِ فَالْبَحْرُ بَيْنَنَا حَتَّى نَعْبُرَ إِلَى السَّاحِلِ وَكُنَّا فِي اللُّجَجِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: وَاذُلاهُ إِنْ تَأَخَّرْتُ عَنْ هَذَا الْكَافِرِ، فَقُلْتُ لَهُ: قُمْ بِنَا فَمَا كَانَ بِأَسْرَعَ بِأَنْ زَجَّ بِنَفْسِهِ فِي الْبَحْرِ وَرَمَيْتُ بِنَفْسِي خَلْفَهُ فَعَبَرْنَا جَمِيعًا إِلَى السَّاحِلِ فَلَمَّا أَنْ خَرَجْنَا، قَالَ: يَا إِبْرَاهِيمُ، نَصْطَحِبُ عَلَى شَرِيطَةِ أَلا نَأْوِي الْمَسَاجِدَ، وَلا الْبِيَعَ، وَلا الْكَنَائِسَ، وَلا الْعُمْرَانَ فَنُعْرِفُ، فَقُلْتُ: لَكَ ذَلِكَ حَتَّى أَتَيْنَا مَدِينَةً فَأَقَمْنَا عَلَى مَزْبَلَةٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ أَتَاهُ كَلْبٌ فِي فَمِهِ رَغِيفَانِ فَطَرَحَهُمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَانْصَرَفَ، فَأَكَلَ وَلَمْ يَقُلْ لِي شَيْئًا، ثُمَّ أَتَانِي شَابٌّ ظَرِيفٌ نَظِيفٌ حَسَنُ الْوَجْهِ وَالْبَزَّةِ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ وَمَعَهُ طَعَامٌ نَظِيفٌ فِي مِنْدِيلٍ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيَّ، وَقَالَ لِي: كُلْ وَغَابَ عَنِّي فَلَمْ أَرَ لَهُ أَثَرًا، فَقُلْتُ لِلْيَهُودِيِّ: هَلُمَّ، فَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ أَسْلَمَ، وَقَالَ لِي: يَا إِبْرَاهِيمُ، أَصْلُنَا صَحِيحٌ إِلا أَنَّ الَّذِي لَكُمْ أَحْسَنُ وَأَصْلَحُ وَأَظْرَفُ، وَحَسُنَ إِسْلامُهُ وَصَارَ أَحَدَ أَصْحَابِنَا الْمُتَحَقِّقِينَ بِالتَّصَوُّفِ "

İbrâhîm el-Havvâs anlatıyor: Bir gün gemiye bindim. Gemide yanımda Yahudi bir adam vardı. Günlerce ona dikkat ettim, ağzına bir şey koymadı, kıpırdamadı, yerinden rahatsız olmadı, taharet yapmadı, her hangi bir şeyle de uğraşmadı. Bir abaya sarınmış, bir köşeye atılmış, kimseye bir şey demiyor ve konuşmuyordu.

Ona sordum ve konuştum, münzevi ve mütevekkil olduğunu fark ettim. Çok güzel kelimelerle konuşuyor ve çok güzel açıklamalarda bulunuyordu. Bana alışıp ısınınca; "Ey Ebû İshâk! Eğer söylediklerinde sadıksan işte deniz. Sahile kadar yüzelim" dedi. Deniz de dalgalıydı. Kendi kendime: "Bu kâfirin arkasında kalırsam vay halime" dedim. Ona: "Kalk bakalım" dedim. Hızlı bir şekilde denize daldı, ben de arkasından kendimi attım. Birlikte sahile kadar yüzdük. Denizden çıkınca: "İbrahim! Arkadaş olalım, ama mescide, pazara, kiliselere veya imaretlere sığınmamak ve tanınmamak şartıyla..." dedi. Ben: "Tamam sana söz veriyorum" dedim. Böylece bir şehre vardık, çöplükte üç gün kaldık. Üçüncü gün olduğunda, onun yanına bir köpek geldi, ağzında iki ekmek vardı, ekmekleri önüne bıraktı ve gitti. Kendisi ekmekleri yedi ve bir şey demedi. Sonra benim yanıma, zarif, temiz, güzel yüzlü ve güzel kıyafetli, hoş kokulu bir delikanlı geldi. Elinde mendil içinde temiz yemek vardı. Önüme koydu, "Ye" dedi ve kayboldu, izini görmez oldum. Yahudi'ye: "Gel" dedim, gelmedi. Sonra Müslüman oldu ve bana: "Ey İbrâhîm! Kökümüz sağlam, ama sizinki daha güzel, daha zarif" dedi. İyi bir Müslüman oldu, Tasavvuf ehli dostlarımızdan biri oldu.

(١٥٧٧٥)- [٣٣٠/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْعَلاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصَ، وَقَدْ سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا وَهُوَ يَتَأَوَّهُ: مَا هَذَا التَّأَوُّهُ؟ فَقَالَ: " أَوَّهْ كَيْفَ يُفْلِحُ مَنْ يَسُرُّهُ مَا يَضُرُّهُ؟ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

تَعَوَّدْتُ مَسَّ الضُّرِّ حَتَّى أَلِفْتُهُ   وَأَحْوَجَنِي طُولُ الْبَلاءِ إِلَى الصَّبْرِ
وَقَطَعْتُ أَيَّامِي مِنَ النَّاسِ آيِسًا   لِعِلْمِي بِصُنْعِ اللَّهِ مِنْ حَيْثُ لا أَدْرِي

Muhammed b. Abdillah bildiriyor: Dostlarımızdan birisi, of çeken İbrâhîm el-Havvâs'a: "Neden of çekiyorsun?" deyince, İbrahim el-Havvâs: "Of of! Kendisine zarar veren şeyden mutlu olan biri nasıl iflah olsun?" dedi. Sonra da şu beyitleri okudu:

Alıştım zarar görmeye, kendisiyle dost etti.
Uzun süren belalarım sabretmeyi öğretti.
Kullardan ümidi kestim günlerce görüşmedim
Rabbim tahmin etmediğim, şeyleri takdir etti.

(١٥٧٧٦)- [٣٣٠/١٠] وَذَكَرَ خَيْرٌ النَّسَّاجُ، قَالَ: قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ الْخَوَّاصُ: " عَطِشْتُ عَطَشًا شَدِيدًا بِالْحَاجِزِ فَسَقَطْتُ مِنْ شِدَّةِ الْعَطَشِ، فَإِذَا أَنَا بِمَاءٍ، قَدْ سَقَطَ عَلَى وَجْهِي وَجَدْتُ بَرْدَهُ عَلَى فُؤَادِي فَفَتَحْتُ عَيْنِي، فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ مَا رَأَيْتُ أَحْسَنَ مِنْهُ قَطُّ عَلَى فَرَسٍ أَشْهَبَ عَلَيْهِ ثِيَابٌ خَضِرٌ وَعِمَامَةٌ صَفْرَاءُ وَبِيَدِهِ قَدَحٌ، أَظُنُّهُ قَالَ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ مِنْ جَوْهَرٍ فَسَقَانِي مِنْهُ شَرْبَةً، وَقَالَ لِي: ارْتَدِفْ خَلْفِي فَارْتَدَفْتُ فَلَمْ يَبْرَحْ مِنْ مَكَانِهِ، حَتَّى قَالَ لِي: مَا تَرَى؟ قُلْتُ: الْمَدِينَةَ، قَالَ: انْزِلْ وَاقْرَأْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ السَّلامَ، وَقُلْ لَهُ: أَخُوكَ رِضْوَانٌ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلامَ "

Hayr en-Nessâc bildiriyor: İbrâhîm el-Havvâs bana dedi ki: "Hicaz yolunda çok susamıştım. Susuzluktan yere düşmüştüm. Birden yüzüme damlayan bir su hissettim. Suyun soğukluğunu ta yüreğimde hissetmiştim.

Gözlerimi açtım, daha güzelini kesinlikle görmediğim bir adam vardı karşımda. Bir kıratın üzerinde, yeşil bir elbise giymiş, sarı bir sarık sarmış ve elinde altın (veya mücevher) bir bardak vardı. Ondan bana bir yudum içirdi. Sonra bana: "Arkama, terkime bin" dedi. Atın terkisine bindim. Henüz yerinden kıpırdamamıştı ki bana: "Ne görüyorsun?" dedi. "Medine'yi" dedim. Bana dedi ki: "İn! Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selamımı söyle ve «Kardeşin Rıdvan'ın sana selamı var» de."

Ebû İshâk ile ilgili, Allah'ın tasavvuf ve tahkikte ihlâs sahibi olan kullarına lütfettiği letaifinden birçok olay nakledilir. Biz anlattıklarımızla iktifa ettik. Kim Allah'a güvenirse, onun güvencesinde huzur bulursa, letaifler kesilmeden ona yağar. Nimetleri de kesilmez.

Ebû Abdillah Hâkân

Onlardan biri de; sırlarıyla gençleri esir eden, davetiyle hüsrandan kurtarıp rüçhana ulaştıran, beyan ve burhan sahibi, Ebû Abdillah Hâkân.

(١٥٧٧٧)- [٣٣١/١٠] سَمِعْتُ وَالِدِي، قَالَ: سَمِعْتُ جَعْفَرًا الْحَذَّاءَ الشِّيرَازِيَّ، يَقُولُ وَذَكَرَ خَاقَانَ، فَقَالَ: " إِنَّهُ كَانَ صَاحِبَ آيَاتٍ وَكَرَامَاتٍ "

Câfer el-Hazzâ eş-Şirâzî, Hâkân'dan bahsederken der ki: "O ibretler ve kerametler sahibi birisidir."

(١٥٧٧٨)- [٣٣١/١٠] وَذَكَرَ أَنَّ ابْنَ فَضْلانَ الرَّازِيَّ، قَالَ: " كَانَ أَبِي أَحَدَ الْبَاعَةِ بِبَغْدَادَ وَكُنْتُ عَلَى سَرِيرِ حَانُوتِهِ جَالِسًا فَمَرَّ إِنْسَانٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ مِنَ الْفُقَرَاءِ الْبَغْدَادِيِّينَ، وَأَنَا حِينَئِذٍ لَمْ أَبْلَغِ الْحُلُمَ فَجَذَبَ قَلْبِي وَقُمْتُ إِلَيْهِ وَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَمَعِي دِينَارٌ فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهِ، فَتَنَاوَلَهُ وَمَضَى وَلَمْ يُقْبِلْ عَلَيَّ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: ضَيَّعْتُ الدِّينَارَ فَإِنَّهُ مُهْوِسٌ فَتَبِعْتُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَسْجِدِ الشُّونِيزِيَّةِ فَرَأَى فِيهِ ثَلاثَةً مِنَ الْفُقَرَاءِ فَدَفَعَ الدِّينَارَ إِلَى أَحَدِهِمْ، وَاسْتَقْبَلَ هُوَ الْقِبْلَةَ يُصَلِّي فَخَرَجَ الَّذِي أَخَذَ الدِّينَارَ وَأَنَا أَتْبَعُهُ وَرَاءَهُ أُرَاقِبُهُ فَاشْتَرَى طَعَامًا وَحَمَلَهُ فَأَكَلَهُ الثَّلاثَةُ، وَالشَّيْخُ مُقْبِلٌ عَلَى صَلاتِهِ يُصَلِّي، فَلَمَّا فَرَغُوا أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: أَتَدْرُونَ مَا حَبَسَنِي عَنْكُمْ؟ قَالُوا: لا يَا أَسْتَاذُ، قَالَ: شَابٌّ نَاوَلَنِي الدِّينَارَ فَكُنْتُ أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يُعْتِقَهُ

مِنْ رَقِّ الدُّنْيَا وَقَدْ فَعَلَ، فَلَمْ أَتَمَالَكْ أَنْ قَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَقُلْتُ: صَدَقْتَ يَا أَسْتَاذُ، فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَى وَالِدِي إِلا بَعْدَ حَجَّتَيْنِ وَكَانَ هَذَا الشَّيْخُ خَاقَانَ "

İbn Fadlân er-Râzî der ki: Babam Bağdat'ın tüccarlarından biriydi. Ben de dükkânında divanın üzerinde oturuyordum. Bir adam geçti, onu Bağdâd fakirlerinden biri sandım. O zaman henüz ergen değildim. İçim ona ısındı, ilgimi çekti, ayağa kalktım, hâl hatır sordum ve yanımda bir dinar vardı ona verdim. Aldı ve gitti, yüzüme bakmadı. Kendi kendime: "Dinar boşa gitti, bu adam deli" dedim. Onu takip ettim. Sonunda Şuniziye mescidine geldi. Mescidde üç fakir gördü, dinarı onlardan birine verdi. Sonra kıbleye yönelip namaz kılmaya başladı. Dinarı alan çıktı, ben de peşinden gittim, onu takip ediyordum. Yiyecek satın aldı ve getirdi. Üçü birlikte yediler. Şeyh kendini namazına vermiş namaz kılıyordu. Bitirdiklerinde onlara döndü ve "Yanınıza geç gelmemin sebebini biliyor musunuz?" dedi. onlar "Hayır Üstad!" deyince, şeyh şöyle dedi: "Bana dinarı veren genç, Allah'a dua edip, onu dünya sevgisinden kurtarmasını istiyordum, duamı kabul etti."

Ben bunları duyunca kendimi kontrol etmedim ve önünde oturdum. Ben: "Üstad, doğru söyledin" dedim ve babamın yanına ancak iki sene sonra dönebildim. Bu adam Hâkân'dı.

İbrâhîm el-Mâristânî

Onlardan biri de; anlatan öğretici âlim, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ahmed el-Mâristânî. Cüneyd'le kardeş olmuşlardı, onu himaye eder ve severdi. Bunu şuradan anlıyoruz; yorumculardan birisi, onu Cüneyd'de şikâyet edince Cüneyd kendisine bir mektup yazmıştı:

(١٥٧٧٩)- [١٠/٣٣٢] أَخْبَرَنَا بِهَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْمُفِيدِ، وَحَدَّثَنَا بِهَا عَنْهُ أَبُو عَمْرٍو الْعُثْمَانِيُّ، ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَبَلِيُّ، قَالَ: كَتَبَ الْجُنَيْدُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ الْمَارِسْتَانِيِّ رِسَالَةً فِيهَا " يَا أَبَا إِسْحَاقَ، لا ضَيَّعَ اللَّهُ مَيْلِي إِلَيْكَ، وَلا إِقْبَالِي عَلَيْكَ أَنَا عَلَيْكَ عَاتِبٌ وَاجِدٌ وَلِمَا تَقَدَّمَ مِنْ فِعْلِكَ غَيْرُ حَامِدٍ أَرَضِيتَ أَنْ تَكُونَ لِبَعْضِ عُبَيْدِ الدُّنْيَا عَبْدًا؟ أَوْ يَكُونَ بِطَاعَتِكَ لَهُ عَلَيْكَ مُهَيْمِنًا، وَرُبَّمَا يَتَخَوَّلُكَ بِبَعْضِ مَا يُعْطِيكَ

وَيَمْتَهِنُكَ بِيَسِيرِ مَا يُزْرِيكَ مُبْتَذِلا لَكَ ثُمَّ يُدَنِّسُكَ بِأَوْسَاخِ وَضَرِهِ وَيَجْتَذِبُكَ بِمَأْثُورِ ضَرَرِهِ، فَسُبْحَانَ مَنْ بَسَطَ إِلَيْكَ بِهِ رَحْمَتَهُ وَرَأْفَتَهُ فَاسْتَنْقَذَكَ بِذَلِكَ مِنْ وَبَالِ مَا اخْتَرْتَهُ لِنَفْسِكَ، وَمِلْتَ إِلَيْهِ لَقَدْ كِدْتَ أَنْ تَغْرَقَ فِي خِلْجَانِ بِحْرِهَا أَوْ تُهْلِكَ فِي بَعْضِ مَفَاوِزِهَا، وَلَقَدْ أَوْجَبَ عَلَيَّ مِنَ الشُّكْرِ لِمَا جَدَّدَ مِنَ النِّعْمَةِ عَلَيْكَ وَوَهَبَ لِي مِنَ السَّلامَةِ فِيكَ مَا لا أَقُومُ بِهِ عَجْزًا عَنْ وَاجِبِ حَقِّهِ إِلا أَنْ يَقُومَ بِهِ لِي عَنِّي وَأَنَا أَسْأَلُ الْمَنَّانَ الْمُتَطَوِّلَ بِفَضْلِهِ الْمُبْتَدِي بِكَرَمِهِ وَامْتِنَانِهِ أَنْ يَقُومَ لِي عَنِّي بِمَا قَصُرَ لَهُ بِي شُكْرِي بَادِئًا فِي ذَلِكَ بِالْحَمْدِ وَالْجُودِ، كَمَا هُوَ أَهْلُهُ بَلْ مَا لا أُحْصِيهِ مِنْ نِعَمِهِ فَلَيْتَ شِعْرِي أَبَا إِسْحَاقَ، كَيْفَ مَعْرِفَتُكَ بِمَا جَدَّدَ لَكَ مِنْ نِعَمِهِ وَآلائِهِ، وَزَوَى عَنْكَ مِنْ عَطَبِ فَرْطِ بَلائِكَ، وَكَيْفَ عِلْمُكَ بَعْدَ مَعْرِفَتِكَ فِيمَا أَلْزَمَكَ الْمُنْعِمُ عَلَيْكَ، وَالْمَنَّانُ بِفَضْلِهِ، وَإِحْسَانِهِ فِيمَا أَسْدَى إِلَيْكَ، أَلَكَ لَيْلٌ تَرْقُدُهُ أَمْ نَهَارٌ تَمْهَدُهُ، أَمْ مَسْتَرَاحٌ عَنِ الْجِدِّ تَجِدُهُ، أَمْ طَعَامٌ تَعْهَدُهُ، أَمْ سَبَبٌ مِنَ الأَسْبَابِ دُونَ ذَلِكَ تَقْصِدُهُ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ غَيْرُ نَائِبٍ عَنْكَ فِي وُجُوبِ حَقِّ النِّعْمَةِ عَلَيْكَ فِيمَا جَدَّدَ بِهِ مِنْ عَتِيدِ الْبِرِّ لَدَيْكَ لَكِنَّهُ الْغَايَةُ الْمُمْكِنَةُ مِنْ فِعْلِكَ، وَالاجْتِهَادُ فِي بُلُوغِ الأَجْرِ مِنْ عَمَلِكَ فَكُنْ لَهُ بِأَفْضَلِ مَا هَيَّأَ لَكَ عَامِلا وَعَلَيْهِ بِهِ فِي سَائِرِ أَوْقَاتِكَ مُقْبِلا، ثُمَّ كُنْ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ خَاضِعًا مُذْعِنًا ضَارِعًا مُعْتَرِفًا، فَإِنَّ ذَلِكَ يَسِيرٌ مِنْ كَثِيرٍ وَجَبَ لَهُ عَلَيْكَ، وَبَعْدُ يَا أَخِي، فَاحْذَرْ مَيْلَ التَّأْوِيلِ عَنِ الْحَقَائِقِ وَخُذْ لِنَفْسِكَ بِأَحْكَمِ الْوَثَائِقِ، فَإِنَّ التَّأْوِيلَ كَالصَّفَّاءِ الزَّلالِ الَّذِي لا تَثْبُتُ عَلَيْهِ الأَقْدَامُ وَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ هَلَكَ مِنَ الْمَنْسُوبِينَ إِلَى الْعِلْمِ وَالْمُشَارِ إِلَيْهِمْ بِالْفَضْلِ بِالْمَيْلِ إِلَى خَطَأِ التَّأْوِيلِ وَاسْتِيلاءِ ذَلِكَ عَلَى عُقُولِهِمْ، وَهُمْ فِي ذَلِكَ عَلَى وُجُوهٍ شَتَّى وَإِنِّي أُعِيذُكَ بِاللَّهِ وَأَسْتَعِينُهُ لَكَ وَأُعِيذُكَ بِهِ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ وَأَسْأَلُهُ أَنْ يَجْعَلَ عَلَيْكَ جُنَّةً مِنْ جُنَّتِهِ وَوَاقِيَةً مِنْ وَاقِيَتِهِ وَإِحْسَانِهِ، وَبَعْدُ يَا أَخِي كَيْفَ أَنْتَ فِي تَرْكِ مُوَاصَلَةِ مَنْ عَرَّضَكَ لِلتَّقْصِيرِ وَدَعَاكَ إِلَى النَّقْصِ وَالْفُتُورِ؟ وَكَيْفَ يَنْبَغِي أَنْ تَكُونَ مُبَايَنَتُكَ لَهُ وَهُجْرَانُكَ؟ وَكَيْفَ إِعْرَاضَ سِرِّكَ وَنُبُوِّ قَلْبِكَ وَعُزُوفِ ضَمِيرِكَ عَنْهُ؟ وَحَقِيقٌ عَلَيْكَ مَا وَهَبَهُ اللَّهُ لَكَ وَخَصَّكَ بِهِ مِنَ الْعِلْمِ الْجَلِيلِ وَالْمَنْزِلِ الشَّرِيفِ أَنْ تَكُونَ عَنِ الْمُقْبِلِينَ عَلَى الدُّنْيَا مُعْرِضًا وَأَنْ تَكُونَ فِي بِلائِهِمْ إِلَى اللَّهِ شَافِعًا فَذَلِكَ بَعْضُ حَقِّكَ لَكَ وَحَرِيٌّ بِكَ أَنْ تَكُونَ لِلْمُذْنِبِينَ ذَائِدًا، وَأَنْ تَكُونَ لَهُمْ بِفَهْمِ الْخِطَابِ إِلَى اللَّهِ رَائِدًا، وَفِي اسْتِنْقَاذِهِمْ وَافِدًا فَتِلْكَ حَقَائِقُ الْعُلَمَاءِ، وَأَمَاكِنُ الْحُكَمَاءِ، وَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِبَادِهِ، وَأَعَمُّهُمْ نَفْعًا

لِجُمْلَةِ خَلْقِهِ، جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ مِنْ أَخصِّ مَنْ أَخْلَصَهُ بِالإِخْلاصِ إِلَيْهِ وَأَقْرَبِهِمْ فِي مَحَلِّ الزُّلْفَى لَدَيْهِ "

Cüneyd, İbrâhîm b. Ahmed el-Mâristânî'ye mektup yazıp şöyle dedi:

"Ey Ebû İshâk! Ne Allah sana olan sevgimi, ne de bakışımı zayi etmiştir. Ben sadece sana sitemkârım, kırgınım. Bana gelen haberlere göre yaptıkların övülecek şeyler değildir. Dünyanın küçük kullarından birine kul olmaya razı mı oldun? Seni itaat altına alıp güven içinde olmasını mı istedin? Belki, sana verdiklerinin karşılığında seni kullanacak, sana attığı basit bahşişlerle seni aşağılayacak, sonra kendi pislikleriyle seni de kirletecektir. Ona meyledip neredeyse, dünya denizinin dalgalarında boğulacaktın veya yollarından birinde helak olacaktın. Sana verdiği nimetleri yenilediği ve senin sağ salim olduğunu bana bildirdiği için şükretmek bana farz olmuştur. Ama aczimden dolayı gereğini yerine getiremiyorum. Ancak biri bu konuda bana yardım ederse görevimi yerine getirebilirim. Mennan ve yardımcı olan Allah'tan lütfedip, fazlu keremiyle bana yardımcı olmasını istiyorum. Cömertlik ve keremini gösterip kusur gösterdiğim şükür vazifeme yardım etmesini diliyorum. Ayrıca zaten buna layıktır ve O'nun nimetlerini saymaya imkânım yoktur.

Ey Ebû İshâk! Keşke anlayabilsem! Allah'ın senin için yenilediği nimetlerini ve âyetlerini, musibetlerini nasıl bertaraf ettiğini anlayabiliyor musun? Anladıktan sonra, nimet verenin sana teslim ettiği, fazlu kerem sahibinin sana ihsan edip takdim ettiği nimetleri fark ettin mi? Senin uyuduğun gece, rahat ettiğin gündüz veya çalışıp çabaladıktan sonra dinleneceğin yerin var mı? Bel bağladığın yemeğin var mı? Veya bunların dışında, sana bolca iyilik vererek yenilediği nimetin, hakkını vermek konusunda senden böyle bir şey beklenmediği halde, son gaye olarak yapmayı amaçladığın bir amacın var mı? Amelinde sevaba kavuşmak için çaba sarf ederken, sana hazırlanan dereceden daha fazla amel et. Diğer vakitlerde, O'nunla O'na yönel. Sonra O'na boyun eğen biri ol, O'nu düşünen, korkan ve itiraf eden ol. Bu sana vacib olan birçok şeyden kolaydır.

Sonra kardeşim! Hakikatleri eğip bükmekten sakın. En sağlam delillerle karar ver. Tevil, ayakların üzerinde duramadığı saf suya benzer. İlim mensuplarından ve fazilet ehli olarak bilinen birçok kişiden helak olanlar; tevile meylettikleri ve düşüncelerini istila ettiği için tevilden helak olmuşlardır. Onlar bu konuda değişik görüşlere sahiptirler. Ben bu konuda seni Allah'a emanet ediyorum, ondan sana yardım etmesini diliyorum, bütün bunlardan O'na sığınmanı istiyorum. Sana cennetinden bir cennet vermesini, korumalarından bir koruma ihsan etmesini istiyorum.

Kardeşim! Seni kusur işlemeye zorlayan, ihmalkârlığa ve tembelliğe davet eden insanlarla nasıl bir arada olursun? Ondan nasıl ayrılman ve terk etmen gerekir. Ondan sırrını nasıl çevireceksin, kalbini nasıl uyaracaksın, hislerini nasıl başka yöne çevireceksin? Allah'ın sana hediye ettiği ve has kıldığı yüce ilmin ve şerefli mertebenin gereği; dünyaya yönelenlerden uzak olman gerekir. Düştükleri beladan kurtulmaları için Allah'ın huzurunda şefaat etmen gerekir. Bunlar senin görevlerinden bazılarıdır. Günahkârlara destek olmak sana yakışmaz. Senin Allah'ın daveti konusunda onlara önder kurtarıcı olmak yakışır. Âlimlerin görevi budur. Hikmet ehlinin durduğu yer burasıdır. Allah'ın en çok sevdiği insanlar, O'nun kullarına en çok faydası olan ve bütün mahlûkata en geniş hizmeti olanlardır. Allah bizi seninle birlikte en özel kabul ettiği en ihlâslı ve kendisine en yakın kabul edip yakınlaştırdığı kullarından eylesin."

(١٥٧٨٠)- [٣٣٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَحْكِي، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْمَارِسْتَانِيَّ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ الْخَضِرَ عَلَيْهِ السَّلامُ فَعَلَّمَنِي عَشْرَ كَلِمَاتٍ وَأَحْصَاهَا بِيَدِهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الإِقْبَالَ عَلَيْكَ، وَالإِصْغَاءَ إِلَيْكَ، وَالْفَهْمَ عَنْكَ، وَالْبَصِيرَةَ فِي أَمْرِكَ، وَالنَّفَاذَ فِي طَاعَتِكَ، وَالْمُوَاظَبَةَ عَلَى إِرَادَتِكَ، وَالْمُبَادَرَةَ فِي خِدْمَتِكَ، وَحُسْنَ الأَدَبِ فِي مُعَامَلَتِكَ، وَالتَّسْلِيمَ، وَالتَّفْوِيضَ إِلَيْكَ "

Ebû İshâk el-Mâristânî diyor ki: "Hızır'ı gördüm, bana kendi eliyle on kelime öğretip ezberletti: Allahım! Sana yönelmeyi, kalbimi sana vermeyi, seni anlamayı, emrinde basiret sahibi olmayı, taatinde başarılı olmayı, takdirine alışmayı, hizmetinde koşuşmayı, sana karşı davranışlarımda edepli olmayı, teslim olmayı ve her şeyi sana havale etmeyi nasib et."

Ebû Câfer el-Meczûm

Takva, iyilik, safa, güç, sır sahiplerinden ve evliyadan biri, el-Meczûm Ebû Câfer gariban, mütevazi biriydi. Hak ona destek ve yardımcıydı.

(١٥٧٨١)- [٣٣٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الدَّرَّاجَ، يَقُولُ: " كَانَ يَصْحَبُنِي كُلَّ سَنَةٍ حَجَجْتُ جَمَاعَةٌ مِنَ الْمُشَاةِ مِنَ الْفُقَرَاءِ وَغَيْرِهِمْ لِمَعْرِفَتِي بِالطُّرُقِ وَالْمِيَاهِ، فَكُنْتُ أَتَوَلَّى الْقِيَامَ بِأَمْرِهِمْ فَعَزَمْتُ سَنَةً مِنَ السِّنِينَ أَنْ أَحُجَّ مُنْفَرِدًا لا يَصْحَبُنِي أَحَدٌ وَلا أَصْحَبُ أَحَدًا فَخَرَجْتُ فَدَخَلْتُ مَسْجِدَ الْقَادِسِيَّةِ فَرَأَيْتُ رَجُلا مَجْذُومًا مُبْتَلًى فِي الْمِحْرَابِ، فَسَلَّمَ عَلَيَّ وَقَالَ: يَا أَبَا الْحُسَيْنِ، عَزَمْتَ الْحَجَّ؟ فَأَجَبْتُهُ مُغْتَاظًا عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ لِي: فَالصُّحْبَةَ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: هَرَبْتُ مِنَ الأَصِحَّاءِ الأَقْوِيَاءِ ابْتَلَى بِمَجْذُومٍ مُبْتَلًى، فَقُلْتُ: لا، فَقَالَ لِي: افْعَلْ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لا فَعَلْتُ، فَقَالَ لِي: يَصْنَعُ اللَّهُ لِلضَّعِيفِ حَتَّى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ، فَقُلْتُ: نَعَمْ كَالْمُنْكِرِ عَلَيْهِ فَتَرَكْتُهُ فَصَلَّيْتُ الْعَصْرَ وَمَشَيْتُ نَحْوَ الْمُغِيثَةِ، فَبَلَغْتُهَا مِنَ الْغَدِ ضَحْوَةً فَدَخَلْتُ مَسْجِدَهَا، فَإِذَا الشَّيْخُ جَالِسٌ فِي الْمِحْرَابِ فَسَلَّمَ عَلَيَّ، وَقَالَ لِي: يَا أَبَا الْحُسَيْنِ، يَصْنَعُ اللَّهُ بِالضَّعِيفِ حَتَّى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ، فَاعْتَرَضَنِي الْوَسْوَاسُ فِي أَمْرِهِ وَلَمْ أَجْلِسْ وَغَدَوْتُ مَاشِيًا حَتَّى بَلَغْتُ الْقَرْعَاءَ مَعَ الصُّبْحِ فَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا بِالشَّيْخِ قَاعِدٌ، فَقَالَ لِي: يَا أَبَا الْحُسَيْنِ يَصْنَعُ اللَّهَ بَالضَّعِيفَ حَتَّى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ، قَالَ: فَبَادَرْتُ إِلَيْهِ وَوَقَعْتُ عَلَى وَجْهِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وَقُلْتُ: الْمَعْذِرَةَ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكَ، فَقَالَ لِي: مَا لَكَ؟ قُلْتُ: أَخْطَأْتُ، قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قُلْتُ: الصُّحْبَةُ، قَالَ: قَدْ حَلَفْتَ وَأَكْرَهُ أَنْ أُحْنِثَكَ، قُلْتُ: فَأَرَاكَ فِي كُلِّ مَنْزِلٍ، قَالَ: هَذَا نَعَمْ، قَالَ: فَطَارَ عَنِّي مَا كَانَ مِنَ التَّعَجُّبِ وَالْجَزَعِ وَمَا كَانَ بِي إِلا أَنْ يَجْمَعَنِي وَإِيَّاهُ الْمَنَازِلُ فَكُنْتُ أَلْقَاهُ فِي الْمَنَازِلِ إِلَى أَنْ بَلَغْتُ الْمَدِينَةَ فَغَابَ عَنِّي، فَلَمْ أَرَهُ فَلَمَّا قَدِمْتُ مَكَّةَ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمَشَايِخِنَا أَبِي بَكْرٍ الْكَتَّانِيِّ، وَأَبِي الْحَسَنِ الْمُزَيِّنِ وَغَيْرِهِمَا فَاسْتَحْمَقُونِي، وَقَالُوا: ذَاكَ أَبُو جَعْفَرٍ الْمَجْذُومُ، مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلا وَيَسْأَلُ اللَّهَ رُؤْيَتَهُ وَلِقَاءَهُ مُنْذُ كَذَا، فَقُلْتُ: قَدْ كَانَ ذَاكَ، فَقَالُوا: إِنْ لَقِيتَهُ فَتَلَطَّفْ لَهُ وَأَعْلِمْنَا لَعَلَّنَا نَرَاهُ، فَقُلْتُ: نَعَمْ فَطَلَبْتُهُ بِمِنًى وَعَرَفَاتٍ، فَلَمْ أَرَهُ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ وَأَنَا أَرْمِي الْجَمْرَةَ جَذَبَنِي إِنْسَانٌ، وَقَالَ: السَّلامُ عَلَيْكَ أَبَا الْحُسَيْنِ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا هُوَ فَلَحِقَنِي مِنْ رُؤْيَتِهِ أَنْ صِحْتُ وَغُشِيَ عَلَيَّ وَسَقَطْتُ فَذَهَبَ فَقَصَدْتُ مَسْجِدَ الْخَيْفِ وَأُخْبِرْتُ أَصْحَابِي فَعَاتَبُونِي، فَكُنْتُ

أُصَلَّى يَوْمَ الْوَدَاعِ خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ رَافِعًا يَدَيَّ فَجَذَبَنِي إِنْسَانٌ مِنْ خَلْفِي فَالْتَفَتُّ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحُسَيْنِ، عَزَّمْتُ عَلَيْكَ أَنْ لا تَصِيحَ، فَقُلْتُ: نَعَمْ لَكِنْ أَسْأَلُكَ الدُّعَاءَ لِي، فَقَالَ: سَلْ مَا شِئْتَ، فَسَأَلْتُ اللَّهَ ثَلاثًا فَأَمَّنَ عَلَى دُعَائِي وَغَابَ عَنِّي فَلَمْ أَرَهُ، قَالَ مَنْصُورٌ: فَسَأَلْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الدَّرَّاجَ عَنْ سُؤَالاتِهِ، قَالَ: أَحَدُهَما، قُلْتُ: رَبِّ حَبِّبْ إِلَيَّ الْفَقْرَ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْهُ، وَالثَّانِي قُلْتُ: اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي أُبِيِّتُ عِنْدِي مَا أَدَّخِرُهُ لِغَدٍ، فَأَنَا مِنْ تِلْكَ السَّنَةِ أَبِيتُ وَلَيْسَ لِي شَيْءٌ أَدَّخِرُهُ، وَالثَّالِثَةُ قُلْتُ: اللَّهُمَّ إِذَا أَذِنْتَ لأَوْلِيَائِكَ فِي النَّظَرِ إِلَيْكَ فَارْزُقْنِي ذَلِكَ وَاجْعَلْنِي مِنْهُمْ، فَأَنَا أَرْجُو أَنْ يَمُنَّ اللَّهُ عَلَيَّ بِالثَّالِثَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "

Mansûr b. Abdillah'ın bildirdiğine göre Ebu'l-Hüseyn ed-Derrâc anlatıyor: Yolu ve suları iyi bildiğim için, her sene yürüyerek hacca giden, fakirlerden ve diğer Müslümanlardan oluşan bir topluluk bana eşlik ederdi. Ben de onların bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdım. Yıllardan birinde tek başıma hacca gitmeye karar verdim. Ne kimseye katılacaktım, ne de kimse bana eşlik edecekti. Yola çıkıp Kadisiye mescidine geldim. Mihrapta cüzam hastalığına müptela bir adam gördüm. Bana selam verip: "Ey Ebu'l-Hüseyn! Hacca gitmeye karar verdin mi?" dedi. Biraz sinirlenerek: "Evet" diye cevap verdim. Bana: "Beni de götür!" dedi. İçimden: "Sağlam ve güçlülerden kaçtım, bir cüzam hastasıyla mı uğraşacağım!" dedim ve ona: "Hayır" dedim. Adam bir daha: "Götür!" deyince: "Vallahi götürmem" dedim. Adam: "Allah zayıfa öyle şeyler yapar ki, güçlü olan şaşırır" dedi, ben de aldırmayarak: "Evet" dedim. Onu bırakıp ikindi namazım kıldım ve Muğise'ye doğru yöneldim. Sabaha doğru oraya vardım. Mescidine gidince o adamın mihrapta oturduğunu gördüm. Bana selam verip: "Ey Ebu'l-Hüseyn! Allah zayıfa öyle şeyler yapar ki, güçlü olan şaşırır" dedi. İçimde onunla ilgili vesveseler başladı. Oturmadım ve yürüyerek yoluma devam ettim. Sabahla birlikte Kar'â'ya vardım. Mescide girdiğimde adamın orada oturduğunu gördüm. Bana selam verdi ve "Ey Ebu'l-Hüseyn! Allah zayıfa öyle şeyler yapar ki, güçlü olan şaşırır" deyince onun yanına gidip önüne kapandım. Ona: "Allah'tan ve senden özür diliyorum!" dedim. "Neden?" deyince, "Hata ettim" dedim. "Nasıl?" dedi, "Birlikte gidelim" dedim. Adam: "Sen yemin ettin, yemini bozdurmak istemem" dedi. Ona: "Her konaklama yerinde seninle görüşeyim bari" dediğimde, "Bu olur" dedi. Benim içinde bulunduğum şaşkınlık ve korku kaybolmuştu. Konaklama yerlerinde birlikte olmaya izin vermişti. Her mola yerinde onunla görüşüyorduk. Medine'ye vardığımızda ortadan kayboldu, onu göremedim. Mekke'ye geldiğimde, bu olayı Ebû Bekr el-Kettânî, Ebu'l-Hasan el-Müzeyyin ve diğer hocalarımıza sordum. "O Ebû Câfer el-Meczûm'dur. Şu zamandan beri içimizde onu görmek için Allah'a dua etmeyen yoktur" dediler. Ben: "Bu olabilir" deyince, "Onu görürsen rica et ve bize haber ver, görelim" dediler. Ben: "Tamam" dedim. Onu Mina'da, Arafât'ta aradım bulamadım. Kurban kesme günü, ben cemreleri taşlarken biri beni çekti ve "Esselâmu aleyke ey Ebu'l-Hüseyn!" dedi. Baktım o! Arkamdaydı. Onu görünce çığlık atıp kendimden geçtim ve yere düştüm. O arada gitmiş, ben Hayf mescidine gidip olanları arkadaşlarıma anlattım. Bana sitem ettiler. Sonra veda günü Makam'ın arkasında iki rekât namaz kılayım dedim. Ellerimi kaldırdığımda, arkadan biri beni çekti. Dönüp baktım: "Ey Ebu'l-Hüseyn! Sakın bağırma!" dedi, ben de "Tamam, ama benim için dua etmeni istiyorum" dedim. "Tamam, istediğini iste" deyince, ben dua edip Allah'tan üç şey istedim, o da "Âmin" dedi ve ortadan kayboldu. Ondan sonra görmedim.

Mansûr diyor ki: Ebu'l-Hüseyn ed-Derrâc'a, bu üç duasının ne olduğunu sorduğumda şöyle dedi:

Birincisinde: "Rabbim bana fakirliği sevdir" demiştim. Şu anda, benim için ondan daha sevimli bir şey yoktur.

İkincisinde: "Allahım! Yarına saklayacağım zahirem olmasın" dedim. O seneden beri yapmaz oldum, evde sakladığım hiçbir şeyim yoktur.

Üçüncüsünde: "Allahım! Eğer veli kullarının sana nazar etmelerine izin verirsen beni onların içine dâhil et" dedim. Allah'ın üçüncü duamı da inşaallah nasip edeceğini umuyorum."

Ebû Abdillah el-Mağribî

Onlardan biri de; Ebû Abdillah el-Mağribî, uzun yaşayanlardan biriydi. Ali b. Rezîn'in sohbetinde bulunmuştur. Yaklaşık yüz yirmi yaşında vefat etmiştir. Kabri Tur-u Sîna Dağında, hocası Ali b. Rezîn'in kabrinin yanındadır. Hakikat ehlindendi, tarikat ile ilgili sağlam nükteleri ve duaları vardır.

(١٥٧٨٢)- [٣٣٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ دِينَارٍ الدَّيْنَوَرِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيَّ، يَقُولُ: " أَهْلُ الْخُصُوصِ مَعَ اللَّهِ عَلَى ثَلاثِ مَنَازِلَ: قَوْمٌ ضَنَّ بِهِمْ عَنِ الْبَلاءِ لِكَيْلا يَسْتَغْرِقَ الْبَلاءُ صَبْرَهُمْ فَيَكْرَهُونَ حُكْمَهُ وَيَكُونُ فِي صُدُورِهِمْ حَرَجٌ مِنْ قَضَائِهِ، وَقَوْمٌ ضَنَّ بِهِمْ عَلَى مُجَاوَرَةِ الْعُصَاةِ لِتَسْلَمَ صُدُورُهُمْ لِلْعَالَمِ فَيَسْتَرِيحُونَ وَلا يَغْتَمُّونَ، وَقَوْمٌ صَبَّ عَلَيْهِمُ الْبَلاءَ صَبًّا، فَصَبَّرَهُمْ وَرَضَّاهُمْ فَازْدَادُوا بِذَلِكَ لَهُ حُبًّا وَرِضًا بِحُكْمِهِ، وَلَهُ عِبَادٌ مَنَحَهُمْ نِعَمًا تُجَدَّدُ عَلَيْهِمْ وَأَسْبَغَ عَلَيْهِمْ بَاطِنَ الْعِلْمِ وَظَاهِرَهُ وَأَحْمَلَ ذِكْرَهُمْ، وَكَانَ يَقُولُ: أَفْضَلُ الأَعْمَالِ عِمَارَةُ الأَوْقَاتِ فِي الْمُوَافَقَاتِ، وَكَانَ يَقُولُ: الْفَقِيرُ الَّذِي لا يَرْجِعُ إِلَى مُسْتَنَدٍ فِي الْكَوْنِ غَيْرِ الالْتِجَاءِ إِلَى مَنْ إِلَيْهِ فَقْرُهُ لِيُغْنِيَهُ بِالاسْتِغْنَاءِ بِهِ كَمَا عَزَّزَهُ بِالافْتِقَارِ إِلَيْهِ، وَقَالَ: أَعْظَمُ النَّاسِ ذُلا فَقِيرٌ دَاهَنَ غَنِيًّا أَوْ تَوَاضَعَ لَهُ، وَأَعْظَمُ الْخَلْقِ عِزًّا غَنِيٌّ تَذَلَّلَ لِفَقِيرٍ أَوْ حَفِظَ حُرْمَتَهُ، وَقَالَ: الرَّاضُونَ بِالْفَقْرِ هُمْ أُمَنَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَحُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ بِهِمْ يُدْفَعُ الْبَلاءُ عَنِ الْخَلْقِ "

Ebû Abdillah el-Mağribi diyor ki: “Has insanlar Allah'ın katında üç mertebedir.

Bir kısmını belalardan korur, musibetler sabırlarını aşmasın ve Allah'ın takdirinden rahatsız olmasınlar diye. O zaman takdirinden huzursuz olurlar.

Bir kısmını asilerin cefasından muhafaza eder, kalpleri âleme güvensin, rahat edip üzülmesinler diye.

Bir kısmına belalar yağmur gibi yağar. Onlara sabır verir ve hoşnutluk verir. Bununla O'na olan sevgileri ve hikmetine rızaları gelişir.

Bir de O'nun öyle kulları vardı ki, onlar devamlı yenilenen nimetler bahşetmiştir. İlmin batınını ve zahirini vermiştir. Ayrıca şanlarım da yürütmüştür."

Derdi ki: "Amellerin en hayırlısı; vakitleri uygun olduğu yerde değerlendirmektir."

Derdi ki: "Fakir, muhtaç olduğu zata sığınmak dışında dayanacağı yer olmayan kişidir. Onu kendisine muhtaç olma şerefine nail ettiği gibi kanaatle zengin eder."

Der ki: "En zelil insan, zengine yalakalık eden veya ona boyun eğen fakirdir. En şerefli insan ise, bir fakire tevazu gösteren veya ona saygıda kusur etmeyen zengindir."

Der ki: "Fakirliğe razı olanlar, Allah'ın yeryüzündeki güvenceleridir. Kullarına gösterdiği hüccetidir. Onlar sayesinde musibetleri insanlardan def eder."

(١٥٧٨٣)- [١٠/٣٣٥] وَأَنْشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: أَنْشَدَنِي الْوَرْثَانِيُّ لأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمَغْرِبِيّ:

يَا مَنْ يَعُدُّ الْوِصَالَ ذَنْبًا كَيْفَ اعْتِذَارِي مِنَ الذُّنُوبِ
إِنْ كَانَ ذَنْبِي إِلَيْكَ حُبِّي فَإِنِّي مِنْهُ لا أَتُوبُ

Versânî, Abdullah el-Mağribî'ye ait şu beytini okumuştur:

Ey kavuşmaları suç kabul eden!
Suçlarımdan nasıl özür dileyim?
Sana karşı suçum seni sevmekse,
Bu suçumdan nasıl tövbe edeyim!

Abdurrahîm b. Abdilmelik

Onlardan biri de; Abdurrahîm b. Abdilmelik, güvenilir hakikat ehlinden biriydi. Seriy ve Bişr'in arkadaşlarından, ilk dönem hakikat ehlinin sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٧٨٤)- [٣٣٦/١٠] ذَكَرَ لِي أَبُو بَكْرٍ الْمُفِيدُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصِ، قَالَ: " دَخَلْتُ مَسْجِدَ التَّوْبَةِ فَرَأَيْتُ عَبْدَ الرَّحِيمِ مُسْتَنِدًا إِلَى سَارِيَةٍ، فَقُلْتُ لِلْقَيِّمِ: مَتَى قَعَدَ هَذَا الرَّجُلُ هَاهُنَا؟ فَقَالَ: الْيَوْمَ، ثَلاثَةُ أَيَّامٍ قَاعِدًا عَلَى مَا تَرَاهُ لَمْ يَخْرُجْ وَلَمْ يَتَكَلَّمْ، فَقَعَدْتُ بِحِذَائِهِ فَلَمَّا أَمْسَيْنَا، قُلْتُ لَهُ: أَيَّ شَيْءٍ تُرِيدُ حَتَّى أَحْمِلَهُ وَنَأْكُلَ؟ فَسَكَتَ عَنِّي فَكَرَّرْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أُرِيدُ مَصْلِيَّةً مُعْقَدَةً وَخُبْزًا حَارًّا، فَخَرَجْتُ إِلَى بَابِ الشَّامِ فَطَلَبْتُ ذَلِكَ فَلَمْ أَجِدْهُ فَعَاتَبْتُ نَفْسِي، وَقُلْتُ: يَا فُضُولِيُّ، مَنْ دَعَاكَ إِلَى أَنْ تَسْتَدْعِيَ شَهْوَتَهُ؟ لَوِ اشْتَرَيْتُ خُبْزًا وَإِدَامًا وَحَمَلْتُ اسْتَغْنَيْتُ عَنْ ذَلِكَ، وَرَجَعْتُ مُغْتَمًّا إِلَى الْمَسْجِدِ، فَإِذَا رَجُلٌ يَدُقُّ بَابَ الْمَسْجِدِ، فَقُلْتُ: مَنْ؟ فَقَالَ: افْتَحْ، فَفَتَحْتُ فَإِذَا عِلْجٌ بِرَأْسِهِ زِنْبِيلٌ فَحَطَّهُ، وَقَالَ لِي: أَسْأَلُكَ أَنْ يَأْكُلَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنْ هَذَا الطَّعَامِ، فَأَخْرَجَ مِنْهُ خُبْزًا حَارًّا وَمَصْلِيَّةً مُعْقَدَةً فِي قِدْرٍ فَبُهِتُّ، وَقُلْتُ: لا نَمَسُّهُ حَتَّى تُخْبِرَنِي بِهِ، فَقَالَ: أَنَا رَجُلٌ صَانِعٌ وَاشْتَهَيْتُ مَصْلِيَّةً مُعْقَدَةً وَخُبْزًا حَارًّا فَاشْتَرَيْتُ اللَّحْمَ وَمَا يُصْلِحُهُ، وَأَمَرْتُهُمْ بِطَبْخِهِ وَأَنْ يَخْبِزُوا خُبْزًا حَارًّا وَجِئْتُ الْعَتَمَةَ مِنَ الدُّكَّانِ، وَبَعْدَ مَا فَرَغَ مِنْهُ مَا كَانَ خَبَزَ الْخُبْزَ فَحَلَفْتُ بِالطَّلاقِ أَنْ لا يَأْكُلَ مِنْ هَذَا الْخُبْزِ أَوِ الْمَصْلِيَّةِ أَحَدٌ إِلا مَنْ فِي مَسْجِدِ التَّوْبَةِ فَأُحِبُّ أَنْ تَأْكُلُوهُ، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَرَفَعْتُ رَأْسِي وَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي، أَنْتَ أَرَدْتَ أَنْ تُطْعِمَهُ لِمَ غَمَمْتَنِي فِي الْوَسَطِ؟ "

İbrâhîm el-Havvâs diyor ki: Tövbe Mescidine girmiştim. Abdurrahîm'i gördüm. Bir direğe yaslanmıştı. Mescidin kayyımına: "Bu adam buraya ne zaman oturdu?" dedim. Kayyım: "Bu günle birlikte üç gündür gördüğün gibi oturuyor. Ne çıktı, ne de konuştu" dedi. Ben de yanına oturdum. Akşam olunca ona: "Ne istersin, getireyim de yiyelim?" dedim, bana cevap vermedi. Tekrar edince: "Kızarmış et ve sıcak ekmek istiyorum" dedi. Şâm Kapısına gittim, dediğini aradım bulamadım. Kendi kendime kızdım ve şöyle dedim: "Fuzuli adam! Kim sana adamın iştahını kabart dedi. Eğer ekmek ve katık satın alsaydın ve götürseydin kendine düşeni yapmış olurdun." Mescide üzüntülü bir şekilde döndüm. Az sonra bir adam mescidin kapısını çalmaya başladı. "Kim o?" dedim, "Aç!" dedi. Kapıyı açtığımda, başında zembil olan biriyle karşılaştım. Yere koydu ve bana: "Mescidde bulunanların bu yemekten yemesini istiyorum" dedi. Zembilden sıcak ekmek ve tencerenin içinde kızarmış et çıkardı. Ben donup kaldım, sonra adama: "Bana olayı anlatmazsan yemeğe dokunmayız" dedim. Adam dedi ki: “Ben esnaf bir adamım, canım kızarmış et ve sıcak ekmek istedi. Eti ve gerekli malzemeleri aldım ve pişirmelerini emrettim. Ekmek pişirmelerini de istedim. Gece olup da dükkândan geldiğimde, yemeği pişirdikleri halde ekmek pişmemişti. Ben de, bu yemeği ve ekmeği, Tövbe mescidinde bulunanlar dışında kimsenin yemeyeceğine dair talak üzerine yemin ettim. Şimdi bunu yemenizi istiyorum.”

İbrâhîm diyor ki: Başımı kaldırıp şöyle dedim: “Efendim! Sen ona bu yemeği yedirecektin, beni neden arada sıkıntı içinde bıraktın?”

Muhammed es-Semîn

(١٥٧٨٥)- [٣٣٦/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: قَالَ مُحَمَّدٌ السَّمِينُ: " كُنْتُ فِي وَقْتٍ مِنْ أَيَّامِي مَحْمُولا أَعْمَلُ عَلَى الشَّوْقِ وَأَنَا أَجِدُ مِنْ ذَلِكَ وَأَنَا مُسْتَقْبِلٌ، فَخَرَجَ النَّاسُ فِي غَزَاةٍ وَخَرَجْتُ مَعَهُمْ فَاشْتَدَّتْ شَوْكَةُ الرُّومِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَالْتَقَوْا وَلَحِقَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ ذَلِكَ خَوْفٌ لِكَثْرَتِهِمْ، فَرَأَيْتُ نَفْسِي مُرَوَّعًا تَضْطَرِبُ فَكَبُرَ ذَلِكَ عَلَيَّ فَوَبَّخْتُ نَفْسِي أَلُومُهَا، وَأَقُولُ لَهَا: أَيْنَمَا كُنْتِ تَدَّعِينَهُ مِنَ الشَّوْقِ وَأُعَاتِبُهَا، أَقُولُ لَهَا: لَمَّا ظَفِرْتِ بِمَا كُنْتِ تُؤَمِّلِينَ تَغَيَّرْتِ وَاضْطَرَبْتِ، فَبَيْنَا أَنَا فِي عِتَابِي وَتَوْبِيخِي لَهَا وَقَعَ لِي أَنْ أَنْزِلَ إِلَى هَذَا الْبَحْرِ وَأَغْتَسِلَ وَبِحَضْرَتِنَا نَهْرٌ مِنْ أَنْهَارِ الرُّومِ، فَخَلَعْتُ ثِيَابِي وَاتَّزَرْتُ وَدَخَلْتُ الْبَحْرَ فَاغْتَسَلْتُ فَأُعْطِيتُ قُوَّةً وَذَهَبَ عَنِّي الرَّوْعُ وَالاضْطِرَابُ بِتِلْكَ الْقُوَّةِ وَاشْتَدَّتْ بِيَ الْعَزِيمَةَ فَخَرَجْتُ وَلَبِسْتُ ثِيَابِي، وَأَخَذْتُ سِلاحِي وَأَتَيْتُ الصَّفَّ فَحَمَلْتُ حَمْلَةً لا أُحُسُّ مِنْ نَفْسِي شَيْئًا فَخَرَقْتُ صُفُوفَ الْمُسْلِمِينَ وَصُفُوفَ الرُّومِ، وَصِرْتُ مِنْ وَرَاءِ صُفُوفِ الرُّومِ، فَكَبَّرْتُ تَكْبِيرَةً فَسَمِعَ الْعَدُوُّ تَكْبِيرَتِي وَقَدَّرُوا أَنَّ كَمِينًا لِلْمُسْلِمِينَ قَدْ خَرَجَ عَلَيْهِمْ مِنْ وَرَائِهِمْ فَوَلَّوْا مُنْهَزِمِينَ، وَحَمَلَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ فَقُتِلَ مِنْهُمْ نَحْوُ أَرْبَعَةِ آلافِ رَجُلٍ وَجَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ التَّكْبِيرَ سَبَبًا لِلْفَتْحِ وَالنَّصْرِ "

Cüneyd'in bildirdiğine göre Muhammed es-Semîn der ki: Bir zamanlar, coşku içinde, aşk ve şevkle çalışırdım. Bundan memnundum ve ümitliydim.

İnsanlar savaşa gitmeye hazırlandılar, ben de onlarla birlikte gittim. Bir ara Rumların Müslümanlara baskısı arttı. Karşı karşıya geldiklerinde Müslümanlar, kalabalık olan Rumlardan çekinmeye başladılar. Ben de kendimi bu korku ve sıkıntı içinde gördüm. Bu durum zoruma gitti. Kendi kendime kızdım, nefsimi kınayarak: "Her yerde O'na âşık olduğunu, özlediğini iddia edersin. Beklediğin fırsat gelince de değişip rahatsız oldun" dedim. Ben bu şekilde nefsimle tartışırken, şu denize girip yıkanmayı düşündüm. Yanımızda Rum nehirlerinden bir nehir vardı. Elbiselerimi çıkardım. Bir peştamal bağlayıp denize girdim. Sanki bana güç verildi, bu güçle içimdeki korku ve sıkıntı kayboldu. Azmim arttı, çıkıp giyindim. Silahımı aldım ve savaştaki safıma geçtim. Hamle yapınca en ufak bir tereddüt yaşamadım. Müslümanların saflarını yardım, Rumların saflarını yardım. Kendimi Rum saflarının arkasında buldum. Oradan bir tekbir getirdim. Düşman tekbirimi duyunca, bunu duyan düşmanlar, Müslümanların arkalarından dolandığını düşündüler ve kaçmaya başladılar. Müslümanlar da onlara hücum ettiler. Rumlardan yaklaşık dört bin adam öldürüldü. Allah o tekbiri, fetih ve zafer sebebi kılmıştı.

(١٥٧٨٦)- [٣٣٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْفَرْغَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُؤَمِّلا الْمَغَازِلِيَّ، يَقُولُ: كُنْتُ أَصْحَبُ مُحَمَّدًا السَّمِينَ فَسَافَرْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغْنَا مَا بَيْنَ تِكْرِيت وَمَوْصِلَ، فَبَيْنَا نَحْنُ فِي بَرِّيَّةٍ نَسِيرُ إِذْ زَأَرَ السَّبُعُ مِنْ قَرِيبٍ فَجَزِعْتُ وَتَغَيَّرْتُ وَظَهَرَ ذَلِكَ عَلَى صِفَتِي وَهَمَمْتُ أُبَادِرُ فَضَبَطَنِي مُحَمَّدٌ، وَقَالَ: يَا مُؤَمِّلُ، التَّوَكُّلُ هَاهُنَا لَيْسَ فِي مَسْجِدِ الْجَامِعِ "

Müemmel el-Mağâzilî bildiriyor: Muhammed es-Semîn'le beraberdim, onunla Tıkrit ve Musul arasına bir yere varıncaya kadar yolculuk ettik. Biz yabanda giderken, birden yakınlarda bir yerden bir aslan kükremesi geldi. Korktum ve davranışlarım değişti. Bu durum yüzüme de yansıdı. Kaçmaya kalkışınca Muhammed beni tuttu ve şöyle dedi: "Ey Müemmel! Tevekkülün yeri burası, Ulu Cami değil."

Muhammed b. Saîd el-Kuraşî

(١٥٧٨٧)- [٣٣٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيُّ فِي كِتَابِهِ شَرْحِ التَّوْحِيدِ فِي نَعْتِ الْمُتَحَقِّقِ بِاللَّهِ فِي وَجْدِهِ بِهِ " إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا اخْتَارَهُمْ مِنْ خَلْقِهِ، وَاصْطَفَاهُمْ لِنَفْسِهِ، وَانْتَخَبَهُمْ لِسِرِّهِ، وَأَطْلَعَهُمْ عَلَى غَامِضِ وَحْيِهِ وَلَطِيفِ حِكْمَتِهِ وَمَخْزُونِ عِلْمِهِ أَبَانَهُمْ عَنْ أَوْصَافِهِمُ الْمُنْتَشِئَةِ عَنْ طَبَائِعِهِمْ، وَلَمْ يَرُدَّهُمْ إِلَى عُلُومِهِمُ الْمَرْدُودَةِ إِلَى اسْتِخْرَاجِهِمْ بِحُكْمِ عُقُولِهِمْ، وَلَمْ يُخْرِجْهُمْ إِلَى الْمَرْسُومِ مِنْ حِكْمَةِ حُكَمَائِهِمْ بَلْ كَانَ هُوَ لِسَانَهُمُ الَّذِي بِهِ يَنْطِقُونَ، وَبَصَرَهُمُ الَّذِي بِهِ يُبْصِرُونَ، وَأَسْمَاعُهُمُ الَّتِي بِهَا يَسْمَعُونَ، وَأَيْدِيهِمُ الَّتِي بِهَا يَبْطِشُونَ، وَقُلُوبُهُمُ الَّتِي بِهَا يُفَكِّرُونَ وَبِهِ فِي جَمِيعِ أَوْصَافِهِمْ يَتَصَرَّفُونَ، بَائِنٌ عَنِ الْحُلُولِ فِي ذَوَاتِهِمْ وَأَبْدَانِ الأَشْيَاءِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ، قَهَرَ كُلَّ مَوْجُودٍ وَغَمَرَ كُلَّ مَحْدُودٍ، وَأَفْنَى كُلَّ مَعْهُودٍ، ظَهَرَ لأَهْلِ صَفْوَتِهِ فَلَمْ يَعْتَرِضْهُمُ الشَّكُّ فِي ظُهُورِهِ وَحَقَّقَهُمْ بِهِ فَلَمْ يَطْلُبُوا الإِدْرَاكَ فِي تَحْصِيلِهِ أَلْبَسَ حَقَائِقَهُمْ لُبْسَةَ الْبَقَاءِ، وَأَشْهَدَهُمْ نَفْسَهُ بَعْدَ الْفِنَاءِ، فَلَمْ يَجْعَلْ لِلْعِلْمِ إِلَى كَيْفِيَّتِهِ سَبِيلا وَلا إِلَى نَعْتِ ذَلِكَ تَمْثِيلا بَلْ جَعَلَ فِي الأُصُولِ، وَحَكَّمَ الْعُقُولَ عَلَى صِحَّةِ ذَلِكَ عِلْمًا وَدَلِيلا لِيَهْدِيَهُ الْحَقُّ إِلَى ذِي الْعَقْلِ الأَصِيلِ، وَالسَّالِكِ فِي الْوَجْهِ الْجَمِيلِ وَذَلِكَ قَوْلُ السَّيِّدِ الْجَلِيلِ فِي ذِكْرِهِ الرَّسُولَ ﷺ بِقَوْلِهِ: ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾ ، وَقَوْلِهِ: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى﴾ ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَهُوَ مِنَ الْمُخْتَصِّينَ بِالْحِكْمَةِ فِي التَّنْزِيلِ، وَأَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ: إِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ رَأَى رَبَّهُ، وَكَذَلِك رَوَاهُ أَنَسٌ وَغَيْرُهُ، وَأَقُولُ فِي ذَلِكَ:

لَنَعْتُ لِحَاظِ الْعَيْنِ إِنْ كَانَ لَحْظُهَا   إِلَى وَصْفِهَا حَقًّا يَلِيقُ وَيَرْجِعُ
وَأَثْبَتَ لَحْظَ الْعَيْنِ مِنْكَ بِلُبْسَةٍ   إِلَهِيَّةٍ يُعْنَى بِهَا الطَّبْعُ أَجْمَعُ
فَأَشْهَدَنَا مَا لا يَجِدُ ظُهُورُهُ   وَلَيْسَ لَهُ عِلْمٌ بِهِ اللَّفْظُ يَصْدَعُ
فَلَمْ يَعْتَرِضْهَا الشَّكُّ فِيمَا تَحَقَّقَتْ   وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا مَا يَشُكُّ وَيَجْزَعُ
كَذَا مَنْ بِجَمْعِ الْحَقِّ كَانَ ظُهُورُهُ   يُخَلِّصُهُ مِنْ طَبْعِهِ ثُمَّ يَجْمَعُ

Ebû Amr Osmân b. Muhammed el-Osmânî'nin bildirdiğine göre Ebû Abdillah el-Kureşî, tevhidi açıkladığı ve hakikat ehlinin bu konudaki

konumunu anlattığı mektubunda der ki: Allah'ın halkı içinden seçtiği kulları vardır. Bunları kendine has ve sırrına mazhar kılmıştır. Vahyinin gizemlerine, hikmetinin lütfuna, ilminin hazinelerine muttali kılmıştır. Tabiatlarından kaynaklanan vasıflarını açıklamıştır. Onları akıllarının hüküm istihracına dayanan ilimlerine iade etmemiştir. Hikmet ehlinin hikmetinin yansımasına bırakmamıştır. Aksine O, konuştukları dilleri, gördükleri gözleri, işittikleri kulakları, tuttukları elleri, tefekkür ettikleri yürekleri ve bütün duyguları olmuştur. Zatlarında ve aralarındaki eşyada tecelli etmiştir. Her varlığı kahretmiş, her sınırı aşmış, her zamanı tüketmiş, safvet ehline zahir olmuş ve zuhurunda şüpheye maruz bırakmamıştır. O'nu hakkıyla tanımışlar, ihlâsmda idrâke ihtiyaçları yoktur. Hakikatlerine beka vermiş ve fenâdan sonra zatını işhâd etmiştir. Keyfiyetini bilmeye yol bırakmamış, bunu anlatmaya örnek yaratmamış, sadece asılları vermiştir. Akıllara, bunları sağlıklı bir şekilde öğrenme hikmeti vermiştir. Hakikat onu asil olan akıl sahibine ve zatının yolunda olana ulaştırsın diye delil vermiştir. En Yüce Efendi, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle bahseder: **"Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı"**[1] **"Gözleriyle gördüğünü kalbi yalanlamadı. Gördükleri hakkında şimdi kendisiyle tartışacak mısınız?"**[2] **"O'nu bir kez daha görmüştü."**[3]

Hikmet ve Kur'ân mütehassısı olan İbn Abbâs ve Ebû Bekr'in kızı Esmâ, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) Rabbini gördüğünü beyan ederler. Enes ve diğerleri de bunu naklederler.

Ben de bununla ilgili şöyle derim:

Göz eğer bakmış ise gözün gördüklerinden
Nasıl anlatıyorsa, bahsetmek yaraşırmış.
Gözün gördüğü bir an ilahi kudretinden,
Tabiatın tümünü anlatmak mümkün imiş,
Görünmesi imkânsız manzaralar gösterdi,
Sözün anlatacağı bir bilgi verilmemiş.

---

[1] Necm Sur. 17

[2] Necm Sur. 11,12

[3] Necm Sur. 13

Hakikat olduğuna şüphe asla bulunmaz,
Tereddüt edilecek bir nokta da kalmamış.
İşte bu hakikatin bahsettiği olaylar,
Ona has kılınmış, başkasında olmamış.

(١٥٧٨٨)- [٣٣٨/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيَّ وَسُئِلَ عَنِ الْبُكَاءِ الَّذِي يَعْتَرِي الْعَبْدَ مِنْ أَيِّ وَجْهٍ يَعْتَرِيهِ؟ فَقَالَ: " الْبَاكِي فِي بُكَائِهِ مُسْتَرِيحٌ إِلَى لِقَائِهِ، إِلا أَنَّهُ مُنْقَطِعٌ رَاجِعٌ عَمَّا كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ فَدَخَلَ عَلَيْهِ اسْتِرَاحَةٌ وَشِفَاءٌ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

بَكَيْتُ بِعَيْنٍ لَيْسَ تُهْدِي دُمُوعَهَا   وَأَسْعَدَهَا قَلْبٌ حَزِينٌ مُتَيَّمُ
فَنُودِيتُ كَمْ تَبْكِي فَقُلْتُ لأَنَّنِي   فَقَدْتُ أَوَانًا كُنْتُ فِيهِ أُكَلَّمُ
وَكَانَ جَزَائِي مِنْكُمْ غَيْرَ مَا أَرَى   فَقَدْ حَلَّ بِي أَمْرٌ جَلِيلٌ مُعَظَّمُ
فَقَالَ كَذَا مَنْ كَانَ فِينَا بِحَظِّهِ   إِذَا لُحِظَ وَصْفٌ قَدْ يَبِيدُ وَيُعْدَمُ
وَلَكِنَّنَا لا نَشْتَكِي ضُرَّ مَا بِنَا   وَنَسْتُرُهُ حَتَّى يَبِينَ فَيُعْلَمُ

Ebû Abdillah Muhammed b. Saîd el-Kuraşî'ye: "Kişi ağladığı zaman neden ağlar?" diye sorulduğunda: "Kişi karşılaştığı durumdan dolayı ağladığı zaman rahatlar. Ancak bu rahatlama bir yerde kesilir ve içinde bulunduğu durumla tekrar baş başa kalır. Ağladığı zaman da içine bir rahatlama ve ferahlık girer" dedi ve şu şiiri okumaya başladı:

"Yaşları dinmeyen bir gözle ağladım
Üzüntülü ve yaslı bir kalp de ağlamasına yardım etti
Biri, daha ne kadar ağlayacaksın, diye sordu
Dedim: Benimle sohbet edilen zamanlarımı yitirdim
Oysa bana mükâfatınız bu yaşadığım değildi
Başıma çok büyük ve ağır bir hâl geldi
Dedi ki: Bizimle olma şansının sonu işte böyledir
Öyle bir şans ki bazen görünür, bazen de yok olur
Yine verdiği zararlardan şikâyetçi olmayız

Kendi ortaya çıkıp bilinene kadar da onu saklarız."

(١٥٧٨٩)- [٣٣٩/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيَّ وَسُئِلَ عَنْ شَرْطِ الْحَيَاءِ، فَقَالَ: " شَرْطُ الْحَيَاءِ مُوَافَقَةُ مَنْ أَنْتَ مَنُوطٌ بِمَعُونَتِهِ، فَإِذَا اسْتَوْلَى عَلَيْكَ مِنْ مَشْهَدِ الْحَيَاةِ عَيْنُ الْمُشَاهَدَةِ رَجَعْتَ إِلَيْهِ بِهِ "

Ebû Abdillah el-Kuraşî'ye hayânın şartını sorduklarında şöyle dedi: "Hayânın şartı, senin her türlü ihtiyacını karşılayan Zât'a yakışır şekilde davranmaktır. Senin hayattaki sahnelerinden birine bizzat şahid olduğunda, bununla huzuruna çıkacaksın."

Ali es-Sâmirî

Onlardan biri de; Kur'ân okuyan, tilavet eden, yücelere yürüyen, Bâri'ye uygun yaşayan, Ali b. el-Hasan es-Sâmirî. Sözünde duran ahdine vefa gösteren biriydi.

(١٥٧٩٠)- [٣٣٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ، يَقُولُ: ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ مَلْكَانَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَلِيٍّ السَّامِرِيِّ مُؤَاخَاةٌ فَلَمَّا قُبِضَ كُنْتُ أَتَمَنَّى مُدَّةً أَنْ أُرَاهُ، فَأَعْلَمَ حَالَهُ عِنْدَ اللَّهِ فَرَأَيْتُهُ فِي بَعْضِ اللَّيَالِي فِي زِينَةٍ حَسَنَةٍ، وَهَيْئَةٍ جَمِيلَةٍ وَقَدْ غَمَّضَ إِحْدَى عَيْنَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَخِي عَهْدِي بِكَ وَلَمْ يَكُنْ بِعَيْنِكَ بَأْسٌ، فَارَقْتَنَا وَعَيْنَاكَ صَحِيحَتَانِ، فَمَا بَالُ الَّتِي أَغْمَضْتَهَا؟ قَالَ: اعْلَمْ أَنِّي كُنْتُ فِي بَعْضِ اللَّيَالِي أَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ فَمَرَّتْ بِي آيَةُ وَعِيدٍ فَأَشْفَقَتْ هَذِهِ يَعْنِي عَيْنَهُ النَّاظِرَةَ، فَبَكَتْ وَقَنَطَتْ هَذِهِ فَأَمْسَكَتْ فَلَمَّا أَفَقْتُ عَاتَبْتُهَا، فَقُلْتُ لَهَا: مَا بَالُكِ لَمْ تُشْفِقِي شَفَقَةَ أُخْتِكِ هَذِهِ؟ وَقُلْتُ لَهَا فِي عِتَابِي لَهَا: وَحُبِّي لِمَحْبُوبِي لَئِنْ أَبَاحَنِي مِنْهُ مُنَايَ لأَمْنَعَنَّكَ مَالَكِ مِنْهُ، فَغَمَّضْتُهَا عِنْدَ ذَلِكَ وَفَاءً بِمَا، قُلْتُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَخِي، فَهَلْ قُلْتَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا؟ فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

بَكَتْ عَيْنِي غَدَاةَ الْبَيْنِ حُزْنًا وَأُخْرَى بِالْبُكَا بَخِلَتْ عَلَيْنَا
فَجَازَيْتُ الَّتِي جَادَتْ بِدَمْعٍ بِأَنْ أَقْرَرْتُهَا بِالْحُبِّ عَيْنًا
وَعَاقَبْتُ الَّتِي بَخِلَتْ بِدَمْعٍ بِأَنْ غَمَّضْتُهَا يَوْمَ الْتَقَيْنَا

Amr b. Melkân, babasının şöyle dediğini bildiriyor: Benimle Ali es-Sâmirî arasında kardeşlik anlaşması vardı. Öldüğünde, onu (rüyamda) görüp Allah katındaki halini öğrenmek istiyordum. Bir gece onu süslü kıyafetler içinde ve güzel bir vaziyette gördüm. Bir gözünü kapamıştı. Ona: "Kardeşim! Seni bildiğim kadarıyla gözünde bir şey yoktu, bizden ayrıldığında gözlerin sağlamdı. Bu kapattığın gözünün hali nedir?" dedim. Dedi ki: "Gecelerin birinde Allah'ın Kitabı'nı okuyordum, tehdit âyeti geçti, şu gören gözüm korktu ve ağladı, diğeri umursamadı ve ağlamadı. Sabah uyandığımda onu azarlayıp: «Sana ne oluyor, neden şu kardeşin gibi korkmuyorsun?» dedim. Azarlarken dedim ki: «Sevdiğimin aşkına yemin ederim ki, Allah bana arzumu gerçekleştirme imkânı ver ise, seni o zevkten mahrum edip kapatacağım» dedim ve bu sözümü gerçekleştirmek için onu kapattım."

Ona: "Kardeşim! Bununla ilgili bir şey söyledin mi?" dediğimde, şöyle devam etti:

Bir gözüm ayrılığın sabahında ağladı.
Diğeri gözyaşında cimri gibi davrandı.
Cömert olup ağlayan, mükâfatını aldı,
Aşkını ikrar etti onu açık bıraktım.
Cimri olup yaşını akıtmayan gözümü,
Kavuşma sırasında ceza verip kapattım.

Ebû Câfer el-Haddâd

Onlardan biri de; Ebû Câfer el-Haddâd, uhrevi azıklanma ve içtihatla uğraşmış, Ebû Turâb ve ibadet ehlinin ileri gelenleriyle bir arada bulunmuştur.

(١٥٧٩١)- [٣٤٠/١٠] أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: مَكَثَ أَبُو جَعْفَرٍ الْحَدَّادُ عِشْرِينَ سَنَةً يَعْمَلُ فِي كُلِّ يَوْمٍ بِدِينَارٍ وَيُنْفِقُهُ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَيَصُومُ، ثُمَّ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصَّلاتَيْنِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

فَيَتَصَدَّقُ مَا يُفْطِرُ عَلَيْهِ مِنَ الأَبْوَابِ، وَكَانَ يَقُولُ: " الْفِرَاسَةُ هِيَ أَوَّلُ خَاطِرٍ فَلا مُعَارِضَ، فَإِنِ اعْتَرَضَ فِيهَا مُعَارِضٌ بِشَيْءٍ يُزِيلُ الْمَعْنَى فَلَيْسَتْ بِفِرَاسَةٍ، فَإِنَّ ذَلِكَ خَاطِرٌ أَوْ مُحَادَثَةُ النَّفْسِ "

Ebû Abdillah el-Hadramî anlatıyor: Demirci olan Ebû Câfer yirmi yıl boyunca her gün çalışıp kazandığından bir dinarı fakirlere dağıtırdı. Bu süre boyunca oruç tutup akşam ile yatsı namazları arasında dışarıya çıkar ve kapısını açık bulduğu evlere infakta bulunurdu.

Ebû Câfer derdi ki: "Feraset, ilk akla gelen tereddüt olmayan fikirdir. Buna, manayı izale eden bir itiraz gelirse, bu feraset değil; sadece akla gelen bir fikir veya kendi kendine konuşmaktır."

(١٥٧٩٢)- [١٠/٣٤٠] وَحَكَى عَنْهُ أَحْمَدُ بْنُ النُّعْمَانِ، أَنَّهُ قَالَ: " كُنْتُ جَالِسًا عَلَى بِرْكَةٍ بِالْبَادِيَةِ فِيهَا مَاءٌ، وَقَدْ مَرَّ عَلَيَّ سِتَّةَ عَشَرَ يَوْمًا لَمْ آكُلْ وَلَمْ أَشْرَبْ فَانْتَهَى إِلَيَّ أَبُو تُرَابٍ، فَقَالَ لِي: مَا جُلُوسُكَ هَاهُنَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا بَيْنَ الْمَعْرِفَةِ وَالْعِلْمِ أَنْتَظِرُ مَا يَغْلِبُ عَلَيَّ فَأَكُونُ مَعَهُ، فَقَالَ أَبُو تُرَابٍ: سَيَكُونُ لَكَ شَأْنٌ "

Ahmed b. en-Nu'mân, onun şöyle dediğini bildiriyor: "Çölde, içinde su olan bir gölette oturuyordum. On altı gündür ne bir şey yemiş ne içmiştim. Ebû Turâb yanıma gelip: "Neden burada oturuyorsun?" dedi. Ben: "Marifet ile ilim arasmdayım bekliyorum, hangisi galip gelirse onunla olacağım" deyince, Ebû Turâb şöyle dedi: "Sana bir şeyler olacaktır."

(١٥٧٩٣)- [١٠/٣٤٠] وَحَكَى عَنْهُ أَبُو الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: " إِذَا رَأَيْتَ ضُرَّ الْفَقِيرِ عَلَى ثَوْبِهِ فَلا تَرْجُ خَيْرَهُ "

Ebu'l-Hasan el-Alevî'nin bildirdiğine göre Ebû Câfer: "Eğer fakirin zararını giysisinin üzerinde görürsen, hayrını isteme" dedi.

Ebû Câfer el-Kebîr ve Ebu'l-Hasan es-Sağîr

ikisi Müzeyyin olarak bilinirler. Büyük olan Ebû Câfer, küçük olan

Ebu'l-Hasan, ikisi de Harem-i Şerif'e yıllarca komşu oldular. Mekke'de öldüler. Çok gayretle uğraşır ve ibadet etmekten zevk alırlardı.

(١٥٧٩٤)- [٣٤٠/١٠] سَمِعْتُ وَالِدِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمُزَيِّنَ الْكَبِيرَ، يَقُولُ: " سَمِعْتُ أَنَّ اللَّهَ لَمْ يَرْفَعِ الْمُتَوَاضِعِينَ يَرْفَعُهُمْ بِقَدْرِ تُوَاضُعِهِمْ، وَلَكِنْ بِقَدْرِ عَظَمَتِهِ، وَلَمْ يُؤَمِّنِ الْخَائِفِينَ بِقَدْرِ خَوْفِهِمْ، وَلَكِنْ بِقَدْرِ جُودِهِ وَكَرَمِهِ، وَلَمْ يُفَرِّحِ الْمَحْزُونِينَ بِقَدْرِ حُزْنِهِمْ، وَلَكِنْ بِقَدْرِ رَأْفَتِهِ وَرَحْمَتِهِ "

Büyük Müzeyyin Ebû Câfer diyor ki: "Duyduğuma göre; Allah, mütevazı olanları, tevazuları kadar değil azametine göre yüceltir. Korkanları korktukları kadar değil, cömertlik ve keremi kadar emin kılar. Üzülenleri, üzüntülerine göre değil, merhamet ve şefkati kadar sevindirir."

(١٥٧٩٥)- [٣٤٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْخَيَّاطَ الأَصْبَهَانِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْمُزَيِّنَ، يَقُولُ: " مِحْنَتُنَا وَبَلاؤُنَا صِفَاتُنَا، فَمَتَى فَنِيَتْ حَرَكَاتُ صِفَاتِنَا أَقْبَلَتِ الْقُلُوبُ مُنقَادَةً لِلْحَقِّ مُنْصَرِفَةً لِحَالِهَا "

Ebû Câfer der ki: "Mihnetlerimiz ve belalarımız bizim özelliklerimizdir. Ne zaman özelliklerimizin hareketi tükenirse, kalpler Hakk'a yönelir ve kendi haline döner."

(١٥٧٩٦)- [٣٤٠/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ حَكَى أَبُو نَصْرٍ الْهَرَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْمُزَيِّنَ الصَّغِيرَ، يَقُولُ: " دَخَلْتُ الْبَادِيَةَ عَنِ التَّجْرِيدِ، حَافِيًا حَاسِرًا وَكُنْتُ قَاعِدًا عَلَى بِرْكَةِ الرَّبِذَةِ، فَخَطَرَ بِقَلْبِي أَنَّهُ مَا دَخَلَ الْعَامَ الْبَادِيَةَ أَحَدٌ أَشَدُّ تَجْرِيدًا مِنِّي، فَجَذَبَنِي إِنْسَانٌ مِنْ وَرَائِي، وَجَعَلَ يَقُولُ: يَا حَجَّامُ، كَمْ تُحَدِّثُ نَفْسَكَ بِالأَبَاطِيلِ، فَرَدَّنِي إِلَى الْمَحْسُوسَةِ "

Küçük Müzeyyin Ebu'l-Hasan diyor ki: "İnziva için çöle, yalınayak, eşyasız çıktım. Rabeze Gölünün başında da oturuyordum. Bu sene, benden daha fazla, çölde inzivaya çekilen kimse olmadığı düşüncesi kalbime düştü. Arkamdan biri beni çekerek: «Hacamatçı! Ne zamandan beri nefsinle batıl şeyleri konuşuyorsun?» dedi ve beni hislerime geri çevirdi."

(١٥٧٩٧)- [٣٤١/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْمُنْعِمِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُرْتَعِشَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْمُزَيِّنُ: " إِنَّ الَّذِي عَلَيْهِ أَهْلُ الْحَقِّ فِي وَحْدَانِيَّةِ اللَّهِ تَعَالَى غَيْرُ مَفْقُودٍ فَيُطْلَبُ وَلا ذُو غَايَةٍ فَيُدْرَكُ، فَمَنْ أَدْرَكَ مَوْجُودًا مَعْلُومًا فَهُوَ بِالْمَوْجُودِ مَغْرُورٌ وَالْمَوْجُودُ عِنْدَنَا مَعْرِفَةُ حَالٍ وَكَشْفُ عِلْمٍ بِلا حَالٍ، لأَنَّ الْحَقَّ بَاقٍ بِصِفَةِ الْوَحْدَانِيَّةِ الَّتِي هِيَ نَعْتُ ذَاتِهِ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ شَيْءٌ لَيْسَ كَالأَشْيَاءِ، وَالتَّوْحِيدُ هُوَ أَنْ تُفْرِدَهُ بِالأَوَلِيَّةِ وَالأَزَلِيَّةِ دُونَ الأَشْيَاءِ جَلَّ رَبُّنَا عَنِ الأَكْفَاءِ وَالأَمْثَالِ "

Ebu'l-Hasan der ki: "Hak ehlinin üzerinde oldukları, Allah'ın vahdaniyeti kaybolmaz. Aranır ve uğraşmadan bulunur. Kim mevcut ve malum birini idrak ederse, mevcutla aldanır. Bize göre mevcut, halin marifeti, hâl olmadan ilmin keşfidir. Çünkü Hak, zatımn sıfatı olan vahdaniyet sıfatıyla bakidir. Onun gibi her hangi bir şey yoktur. O, başka şeylere benzemeyen bir şeydir. Tevhid, öncelik ve ezeliyette O'nu tek kabul etmendir. Yüce Rabbimiz başka denk ve benzerler şeylerden yücedir."

Ebû Ahmed el-Kalânisî

Onlardan biri de; hakkani ve ünsiyet sahibi Ebû Ahmed el-Kalânisî. Mükemmel bir alicenaplık ve kapsamlı bir kişiliğe sahip birisiydi.

(١٥٧٩٨)- [٣٤١/١٠] أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ عُمَرَ فِيمَا قَرَأْتُ عَلَيْهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدِ بْنَ الأَعْرَابِيِّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: قَالَ مُنَبِّهٌ الْبَصْرِيُّ: سَافَرْتُ مَعَ أَبِي أَحْمَدَ الْقَلانِسِيِّ فَجُعْنَا جُوعًا شَدِيدًا فَفُتِحَ عَلَيْنَا بِطَعَامٍ فَآثَرَنِي بِهِ وَكَانَ مَعَنَا سَوِيقٌ، فَقَالَ لِي كَالْمَازِحِ: " تَكُونُ جَمَلِي؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَكَانَ يُوجِرُنِي ذَلِكَ السَّوِيقَ يَحْتَالُ بِذَلِكَ لِيُوصِلَهُ إِلَيَّ وَيُؤْثِرَنِي عَلَى نَفْسِهِ "

Münebbih el-Basri şöyle bildirir: "Babam, Ebû Ahmed el-Kalânisî ile sefere çıktık. Çok fazla acıkmıştık. Yemek bulduk, babam bana verdi. Yanımızda sevik vardı, bana şaka yapar gibi: "Devem olur musun?" dedi. Ben: "Evet" deyince, bana sevik yedirmeye başladı. Bana hile yapıp yemeği kendisi yememiş, bana yedirmişti."

(١٥٧٩٩)- [٣٤١/١٠] وَرُوِيَ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْفُقَرَاءِ بِالْبَصْرَةِ فَأَكْرَمُونِي، فَقُلْتُ لِبَعْضِهِمْ لَيْلَةً: أَيْنَ إِزَارِي؟ فَسَقَطْتُ مِنْ أَعْيُنِهِمْ "

Ebû Ahmed şöyle bildirir; Basra'da fakir insanların yanına girmiştim. Beni ağırladılar. Bir gece onlardan birine: "İzârım nerede?" deyince gözlerinden düştüm."

(١٥٨٠٠)- [٣٤١/١٠] وَقِيلَ لأَبِي أَحْمَدَ الْقَلانِسِيِّ: عَلامَ بَنَيْتَ الْمَذْهَبَ؟، قَالَ: عَلَى ثَلاثِ خِصَالٍ " لا نُطَالِبُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بِوَاجِبِ حَقِّنَا وَنُطَالِبُ أَنْفُسَنَا بِحُقُوقِ النَّاسِ وَنُلْزِمُ التَّقْصِيرَ أَنْفُسَنَا فِي جَمِيعِ مَا نَأْتِي، وَكَانَ مِنْ دُعَائِهِ لإِخْوَانِهِ: لا جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِمَّنْ يَكُونُ حَظُّهُ الأُسَى وَالأَسَفَ عَلَى مُفَارَقَةِ الدُّنْيَا، وَجَعَلَ أَحَبَّ الأَوْقَاتِ إِلَيْنَا وَإِلَيْكُمْ يَوْمَ اللِّقَاءِ الَّذِي يَكُونُ فِيهِ دَوَامُ الْبَقَاءِ، وَكَانَ يَقُولُ: الْعَبْدُ مَأْخُوذٌ عَلَيْهِ أَنْ يُرَاعِيَ ظَاهَرَ الأَعْمَالِ وَبَاطِنَهَا فَظَاهِرُهَا بَذْلُ الْمَجْهُودِ وَخَلْعُ الرَّاحَةِ وَاحْتِمَالُ مَكَارِهِ النَّفْسِ، وَالزُّهْدُ فِي فُضُولِ الدُّنْيَا، وَبَاطِنُ الأَعْمَالِ التَّقْوَى، وَالْوَرَعُ الصَّادِقُ، وَالصِّدْقُ وَالصَّبْرُ وَالرِّضَا وَالتَّوَكُّلُ وَالْمَحَبَّةُ لَهُ وَفِيهِ، وَالإِيثَارُ لَهُ، وَإِجْلالُ مَقَامِهِ، وَالْحَيَاءُ مِنْهُ، وَحُسْنُ مُوَافَقَتِهِ، وَإِعْزَازُ أَمْرِهِ، فَهَذِهِ الأَعْمَالُ الظَّاهِرَةُ وَالْبَاطِنَةُ مَطَايَا الْعَابِدِينَ وَنَجَائِبُهُمْ وَعَلَيْهَا يَسِيرُونَ إِلَى اللَّهِ وَيُسَابِقُونَ بِهَا إِلَى ثَوَابِهِ وَيَنْزِلُونَ بِهَا فِي قُرْبِهِ "

Ebû Ahmed el-Kalânisî'ye: "Mezhebi neye göre oluşturdun?" diye sordular. Dedi ki: "Üç haslete göre; İnsanların hiç birinden hakkımızı taleb etmeyiz. Kendi kendimize insanların hakkını sorarız. Yaptığımız her işte kendimize, kusur işleme yaftasını yapıştırırız."

Kardeşlerine şöyle dua ederdi: "Allah bize ve size, dünyadan ayrıldığı için üzülmeyi ve esef etmeyi nasip etmesin. Alah bize ve size, bekaya dönüşecek olan kavuşma gününü en mutlu gün olarak nasib etsin."

Şöyle derdi; Kulun vazifesi, amellerin zahirine ve batınına riâyet etmektir. Amellerin zahiri; emek sarf etmek, rahatı terk etmek, nefsin hoşuna gitmeyen şeylere tahammül etmek ve dünyanın fuzuli işlerinden yüz çevirmektir. Amellerin batını; takva, hakiki verâ, sıdk, sabır, rıza, tevekkül, O'nun için sevmek, O'nun için fedakâr olmak, makamına saygı göstermek, O'ndan hayâ etmek, O'nun arzusuna en uygun şekilde davranmak ve emrine saygı göstermek. Bu zahir ve batın ameller, âbidlerin metodu ve şerefidir. Onunla Allah'a giderler, onunla sevabı için yarışırlar, onunla O'nun kurbünde ikamet ederler."

Ebû Saîd el-Kuraşî

Onlardan biri de; Ebû Saîd el-Kuraşî, illetleri ve belaları bilen, onlardan sakındırıp karşı duran biriydi.

(١٥٨٠١)- [٣٤٢/١٠] أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَرَجِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ هَمَّامَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْقُرَشِيَّ، يَقُولُ: " قُلُوبُ أَهْلِ الْهَوَى سُجُونُ أَهْلِ الْبَلاءِ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَ الْبَلاءَ حَبَسَهُ فِي قُلُوبِ أَهْلِ الْهَوَى، فَيَضِجُّ إِلَى اللَّهِ بِالاسْتِغَاثَةِ، وَالْخُرُوجِ مِنْهَا مِنْ حَرِّ أَجْوَافِ أَهْلِ الْهَوَى "

Ebû Saîd el-Kuraşî diyor ki: Hevâ ehlinin kalpleri, bela ehlinin zindanlarıdır. Allah belaya ceza vermek istediğinde, onu hevâ ehli birinin kalbine hapseder. Düşüp kalkıp Allah'a yalvarmaya başlar. Çıkışı da, hevâ ehlinin içinin ateşindendir."

(١٥٨٠٢)- [٣٤٢/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ، يَقُولُ: " الْحِرْصُ مَوْصُولٌ بِالطَّمَعِ، وَالطَّمَعُ مَوْصُولٌ بِالأَمَلِ، وَالأَمَلُ مَوْصُولٌ بِالشَّهْوَةِ، وَالشَّهْوَةُ مَوْصُولَةٌ بِالشُّبْهَةِ، وَالشُّبْهَةُ مَوْصُولَةٌ بِالْحَرَامِ، وَالْحَرَامُ مَوْصُولٌ بِالنَّارِ، قَالَ تَعَالَى: ﴿وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ "

Ebû Saîd der ki: Hırs aç gözlülüğe bağlıdır. Aç gözlülük arzuya bağlıdır. Arzu şehvete bağlıdır. Şehvet şüpheye bağlıdır. Şüphe harama bağlıdır. Haram Cehenneme bağlıdır. Allah şöyle buyurur: "**Kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının!**"[1]

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 131

Ebû Yakûb ez-Zeyyât

Onlardan biri de; Ebû Yakûb ez-Zeyyât, tembelliğin fecaatinden çekinip rahatı ve dinlenmeyi terk etti.

(١٥٨٠٣)- [٣٤٢/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: قَصَدْتُ أَبَا يَعْقُوبَ الزَّيَّاتَ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا فَاسْتَأْذَنَّا عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ؟ فَقُلْتُ: الْجُنَيْدُ وَجَمَاعَةٌ، فَفَتَحَ لَنَا، وَقَالَ: " لَمْ يَكُنْ لَكُمْ مِنَ الشُّغْلِ بِالْحَقِّ مَا يَقْطَعُكُمْ عَنِ الْمَجِيءِ إِلَيَّ؟ فَقُلْتُ لَهُ: إِذَا كَانَ قَصْدُنَا إِلَيْكَ مِنْ شُغْلِنَا بِالْحَقِّ نَكُونُ عَنْهُ مُنْقَطِعِينَ، فَسَأَلْتُ فِي التَّوَكُّلِ فَأَخْرَجَ دِرْهَمًا كَانَ عِنْدَهُ ثُمَّ أَجَابَنِي وَأَعْطَى الْمَسْأَلَةَ حَقَّهَا، ثُمَّ قَالَ: كَانَ الْحَيَاءِ يَحْجِزُنِي عَنِ الْجَوَابِ وَعِنْدِي شَيْءٌ، فَقُلْتُ: مَا قَوْلُكَ فِي رَجُلٍ يَرْجِعُ إِلَى فُنُونٍ مِنَ الْعِلْمِ يُحْسِنُ أَنْ يَصِفَ صِفَاتِ الْحَقِّ وَصِفَاتِ الْخَلْقِ لِلْخَلْقِ؟ تَرَى لَهُ مُجَالَسَةَ النَّاسِ؟ قَالَ: إِنْ كُنْتَ أَنْتَ فَنِعْمَ، وَإِلا فَلا "

Cüneyd b. Muhammed şöyle bildiriyor: Ebû Yakûb'u ziyaret etmek için dostlarımızdan bir cemaatle evine gittik. İzin istedik: “Kim o?” dedi. Ben: “Cüneyd ve maiyeti” deyince, bize kapıyı açtı. Dedi ki: “Sizi bana gelmekten alıkoyacak, daha önemli bir işiniz yok muydu?” Ben de ona: “En önemli işimiz sana gelmekse diğer işleri bırakırız” dedim.

Ona tevekkülü sordum, üzerinde olan bir dirhemi çıkardı ve soruma hakkıyla cevap verdi. Sonra: “Hayâ, üzerimde para varken cevap vermeme engel oluyordu” dedi. Ona: “İlmin tekniklerine müracaat eden, Hakk'ın sıfatlarını ve halkın sıfatlarını halka güzelce anlatan bir kişi hakkında ne dersin? Oturup insanlara nasihat etsin mi dersin?” dedim. Şöyle cevap verdi: “Eğer bu sen isen, çok güzel olur, yoksa olmaz.”

(١٥٨٠٤)- [٣٤٣/١٠] وَحَكَى عَنْهُ أَبُو سَعِيدٍ الْخَزَّازُ، قَالَ: حَضَرْتُ أَبَا يَعْقُوبَ الزَّيَّاتَ،، وَقَالَ لِمُرِيدٍ: " تَحْفَظُ الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: لا، فَقَالَ: وَاغَوْثَاهُ بِاللَّهِ مُرِيدٌ لا يَحْفَظُ الْقُرْآنَ كَأُتْرُجَّةٍ لا رِيحَ لَهَا، فَبِمَ يَتَنَغَّمُ؟ فَبِمَ يَتَرَنَّمُ؟ فَبِمَ يناجِي رَبَّهُ؟ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَيْشَ الْعَارِفِينَ سَمَاعُ النَّغَمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِنْ غَيْرِهِمْ؟ "

Ebû Saîd el-Hazzâz bildiriyor: Ebû Yakûb ez-Zeyyât'ın yanına gitmiştim. Müride: "Kur'ân'ı ezbere biliyor musun?" dedi. Mürid: "Hayır" deyince, Yakûb şöyle dedi: "Aman Allahım! Kur'ân'ı bilmeyen bir mürid! Kokusu olmayan narenciye gibi. Ne mırıldanacak? Neyle inleyecek? Neyle Rabbine yakaracak? Âriflerin hayatının, kendilerinden ve başkalarından nağme dinlemek, olduğunu bilmiyor musun?"

Ebû Câfer el-Kettânî

Onlardan biri de; zikriyle memnun olan ve saatlerine sahip çıkan Ebû Câfer el-Kettânî, Harem-i Şerif'e yıllarca komşuluk etmiş ve sağlam bir makam için hizmet etmiştir.

(١٥٨٠٥)- [٣٤٣/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ أَحْمَدَ الْهَاشِمِيَّ يَحْكِي، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَفِيفٍ، وَأَخْبَرَنِيهُ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْكَتَّانِيَّ: كَمْ مَرَّةً رَأَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ؟ فَقَالَ: " كَثِيرٌ، فَقُلْتُ: يَكُونُ أَلْفَ مَرَّةٍ؟ فَقَالَ: لا، فَقُلْتُ: فَتِسْعُ مِائَةٍ؟ فَقَالَ: لا، قُلْتُ: فَثَمَانِمِائَةِ مَرَّةٍ؟ فَقَالَ: لا، قُلْتُ: فَسَبْعُ مِائَةِ مَرَّةٍ؟ فَقَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا أَيْ قَرِيبًا مِنْهُ وَكَانَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ خَتْمَةٌ يَخْتِمُهَا مَعَ الزَّوَالِ، وَالْمُؤَذِّنُونَ يُؤَذِّنُونَ لِلظُّهْرِ إِذَا خَتَمَ، فَصَعِدَ غُرْفَتَهُ يَوْمًا لِلتَّطَهُّرِ، وَكَانَ قَدْ كُفَّ بَصَرُهُ فَوَقَعَ فِي الْمُسْتَحَمِّ وَانْكَسَرَ رِجْلُهُ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْقَوِيِّ فَيَصِيحُ، فَتَأَخَّرَ رُجُوعُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ حَتَّى كَادَتِ الصَّلاةُ يَفُوتُ وَقْتُهَا فَتَعَرَّفَ الْمُؤَذِّنُونَ وَالْمُجَاوِرُونَ حَالَهُ فَصَعِدُوا غُرْفَتَهُ فَوَجَدُوهُ قَدِ انْكَسَرَ رِجْلُهُ فَأَصْلَحُوا مِنْ شَأْنِهِ وَنَظَّفُوهُ وَنَزَلُوا بِهِ حَتَّى صَلَّى فَمَنَعَتْهُ عِلَّتُهُ عَنْ زِيَارَةِ الرَّسُولِ ﷺ فِي تِلْكَ السَّنَةِ، فَخَرَجَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ زَائِرًا فَدَفَعَ إِلَيْهِ رُقْعَةً وَأَمَرَهُ أَنْ يُلْقِيَهَا فِي الْقَبْرِ، فَافْتَقَدَ صَاحِبُهُ الرُّقْعَةَ مِنْ جَيْبِهِ، فَرَأَى مِنْ لَيْلَتِهِ النَّبِيَّ ﷺ فِي نَوْمِهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا جَعْفَرٍ، وَصَلَتِ الرُّقْعَةُ وَقَدْ عَذَرْنَاكَ "

Ebû Câfer el-Kettânî'ye: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kaç defa rüyanda gördün?" diye sorulunca: "Çok" karşılığını verdi. Ben: "Bin defa gördün mü?" diye sorunca ise: "Hayır" dedi. Ben: "Dokuz yüz defa gördün mü?" deyince, "Hayır" karşılığını verdi. Ben: "Peki sekiz yüz defa gördün mü?"

diye sorunca, yine: “Hayır” dedi. Ben: “Yedi yüz defa mı?” diye sorunca eliyle şöyle yapıp: “Buna yakın bir şey” dedi. Ebû Câfer, her gün zeval vakti okuduğu bir hatmesi vardı. Müezzin öğle ezanım okurken o hatmesini bitirirdi. Bir gün hatmesini bitirip abdest bozmak için çıkınca –ki Ebû Câfer’in gözleri görmezdi- tuvalette düştü ve ayağı kırıldı. Sesi çıkmadığından bağıramadı ve mescide dönüşü gecikti. Mescide geldiğinde öğle vakti geçmek üzereydi. Müezzinler ve etraftakiler onun mescide gelmediğini görünce odasına çıktılar ve ayağının kırılmış olduğunu gördüler. Onu kaldırıp temizlediler ve aşağıya indirip namazı kılmasını sağladılar. O sene ayağının kırık olması sebebiyle Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabrini ziyaret edemedi. Arkadaşlarından biri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabrini ziyaret için yola çıkınca ona bir kumaş verdi ve kumaşı kabre koymasını söyledi. Adam kumaşı cebinden düşürünce Ebû Câfer o gece rüyasında Ebû Câfer el-Kettânî, Resûlullah’m (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Ebû Câfer! Gönderdiğin kumaş elimize geçti ve seni mazur gördük"* dediğini gördü.

(١٥٨٠٦)- [٣٤٣/١٠] وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ هَمَّامَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: " إِنِّي لأَعْرِفُ مَنِ اشْتَكَتْ عَيْنُهُ فَاعْتَقَدَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ أَنْ لا تَرْجِعَ إِلَى شَيْءٍ مِنْ مَنَافِعِ نَفْسِهِ وَمَصَالِحِهِ أَوْ تَبْرَأَ عَنْهُ فَعُوفِيَ فَهَتَفَ بِهِ هَاتِفٌ، فَقَالَ: يَا هَذَا، لَوْ عَقَدْتَ هَذَا الْعِقْدَ فِي الْمُذْنِبِينَ الْمُوَحِّدِينَ أَنْ لا يُعَذَّبُوا لَعُفِيَ عَنْهُمْ وَرُحِمُوا، فَانْتَبَهَ فَإِذَا عَيْنُهُ صَحِيحَةٌ لَيْسَ بِهَا عِلَّةٌ "

Kettânî diyor ki: Gözü hasta olan birini tanıyorum, Allah ile bir anlaşma yaptı ve kendine menfaat ve fayda sağlayacak bir şey yapmamaya ve uzak durmaya dair söz verdi, sağlığına kavuştu. Biri kendisine seslenip şöyle dedi: “Ey falan! Bu söze karşılık, muvahhid günahkârların affedilmesini ve azaba duçar olmamalarını isteseydin; affedilirlerdi ve merhamet görürlerdi.” Kendine geldiğinde gözünün iyileşmiş ve hiçbir şeyi olmadığını gördü.

Ebû Bekr ez-Zekkâk

(١٥٨٠٧)- [٣٤٤/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ دَاودَ الرَّقِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الزَّقَّاقَ، يَقُولُ: " كَانَ سَبَبُ ذَهَابِ بَصَرِي أَنِّي خَرَجْتُ فِي وَسَطِ السَّنَةِ أُرِيدُ مَكَّةَ وَفِي وَسَطِي وَعَلَى كَتِفَيَّ نِصْفُ جُلٍّ، فَرَمِدَتْ إِحْدَى عَيْنَيَّ فَمَسَحْتُ الدُّمُوعَ بِالْجُلِّ فَقَرِحَ الْمَكَانُ، فَكَانَتِ الدُّمُوعُ وَالدَّمُ يَسِيلانِ مِنْ عَيْنِي وَقُرْحَتِي، وَأَنَا مِنْ سُكْرِ إِرَادَتِي لَمْ أُحِسَّ بِهِ، وَإِذَا أَثَّرَتِ الشَّمْسُ فِي يَدِي قَلَبْتُهَا وَوَضَعْتُهَا عَلَى عَيْنِي، رِضَاءً مِنِّي بِالْبَلاءِ، وَكُنْتُ فِي التِّيهِ وَحْدِي فَخَطَرَ بِقَلْبِي أَنَّ عِلْمَ الشَّرِيعَةِ يُبَايِنُ عِلْمَ الْحَقِيقَةِ، فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ مِنْ شَجَرِ الْبَادِيَةِ: يَا أَبَا بَكْرٍ، كُلُّ حَقِيقَةٍ لا تَتْبَعُهَا شَرِيعَةٌ فَهِيَ كُفْرٌ "

Ebû Bekr ez-Zekkâk anlatıyor: Gözlerimi kaybetmeme sebep olan hadise şöyle oldu: Yıl ortası Mekke'ye gitmek üzere yola çıktım. Güneşten korunmak için yünden bir hırkanın yarısını başıma, yarısını da omzuma atmıştım. Gözümün biri rahatsızlanınca yünden olan o hırkayla gözümü sildim; ama bundan dolayı gözüm iltihaplandı. Giderken gözümden yaş, kan ve irin birlikte gelmeye başladı. Ancak gitmekle meşgul olduğum için gözümün bu durumunu fark etmedim. Güneş de ellerimi yakmıştı. Elimin güneş değen kısmını gözüme götürdüm. Zira başıma gelen bu belaya rıza göstermiştim. Çölde tek başımaydım. Bir ara içime: "Şeriat ilmi hakikat ilmine ters düşer" diye bir şey düştü. O anda vahadaki ağaçların arasından bir ses bana şöyle seslendi: "Ey Ebû Bekr! Ardından şeriat gelmeyecek olan her hakikat bilesin ki küfürdür!"

(١٥٨٠٨)- [٣٤٤/١٠] سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْقَلانِسِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ يَحْكِي، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الزَّقَّاقِ، قَالَ: " بَقِيتُ بِمَكَّةَ عِشْرِينَ سَنَةً وَكُنْتُ أَشْتَهِي اللَّبَنَ فَغَلَبَتْنِي نَفْسِي فَخَرَجْتُ إِلَى عَسَفَانَ وَاسْتَضَفْتُ حَيًّا مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَوَقَفْتُ عَلَيَّ جَارِيَةٌ حَسْنَاءُ فَنَظَرْتُ إِلَيْهَا بِعَيْنِي الْيُمْنَى فَأَخَذَتْ بِقَلْبِي، فَقُلْتُ لَهَا: قَدْ أَخَذَ كُلِّي كُلُّكِ فَمَا فِيَّ لِغَيْرِكِ فَضْلٌ، فَقَالَتْ: يَا شَيْخُ بِكَ تَقْبُحُ الدَّعَاوَى الْعَالِيَةُ، لَوْ كُنْتَ صَادِقًا لَذَهَبَتْ عَنْكَ شَهْوَةُ اللَّبَنِ، فَقَلَعْتُ عَيْنِي الَّتِي نَظَرْتُ بِهَا إِلَيْهَا، فَقَالَتْ: مِثْلُكَ مَنْ نَظَرَ لِلَّهِ، فَرَجَعْتُ إِلَى

مَكَّةَ فَطُفْتُ سَبْعًا، فَرَأَيْتُ فِيَ مَنَامِي يُوسُفَ الصِّدِّيقَ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَقَرَّ اللَّهُ عَيْنَكَ بِسَلامَتِكَ مِنْ زُلَيْخَا، فَقَالَ: يَا مُبَارَكُ، بَلْ يُقِرُّ اللَّهُ عَيْنَكَ بِسَلامَتِكَ مِنَ الْعَسَفَانِيَّةِ، ثُمَّ تَلا يُوسُفُ ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ﴾ ، فَصِحْتُ مِنْ رَخَامَةِ صَوْتِ يُوسُفَ وَقِرَاءَتِهِ فَأَفَقْتُ، وَإِذَا عَيْنِي الْمَقْلُوعَةُ صَحِيحَةٌ، وَكَانَ يَقُولُ: لَيْسَ السَّخَاءُ عَطِيَّةَ الْوَاجِدِ لِلْمَعْدُومِ، إِنَّمَا السَّخَاءُ عَطِيَّةُ الْمَعْدُومِ لِلْوَاجِدِ، وَكَانَ يَقُولُ: مُنْذُ ثَلاثِينَ سَنَةً مَا عَقَدْتُ عُقْدَةً وَاحِدَةً مَعَ اللَّهِ خَوْفَ أَنْ لا أَفِيَ بِهِ فَيُكَذِّبَنِي عَلَى لِسَانِي "

Ebû Bekr ez-Zekkâk der ki: Mekke'de yirmi sene kaldım. Camm süt çekerdi. Bir gün nefsime yenik düştüm. Usfân'a doğru yola çıktım. Bedevi kabilelerinden birine misafir oldum. Yanıma güzel bir kız geldi. Ona sağ gözümle baktım, kalbimi aldı. Ona: "Sen bendeki her şeyi aldın, bundan sonra senden başkasının işine yaramam" dedim. Bana: "İhtiyar! Seninle yüce dualar çirkinleşir. Eğer sözlerinde sadık olsaydın, sendeki süt içme arzusu kaybolurdu" deyince, ona baktığım gözümü çıkardım. Bana dedi ki: "Allah'a bakanlar senin gibilerdir" dedi. Mekke'ye döndüm, yedi tavaf yaptım. Rüyamda Hz. Yûsuf es-Sıddîk'ı gördüm. Ona "Ey Allah'ın Peygamberi! Züleyha'dan uzak kaldığından dolayı Allah sana göz aydınlığı versin" dedim. Bana dedi ki: "Ey mübarek! Asıl, Usfânlı kızdan uzak kaldığın için Allah sana göz aydınlığı versin." Sonra bana: "**Rabbinin makamından korkan için iki cennet vardır**"[1] âyetini okudu. Hz. Yûsuf'un okuyuşunu ve yumuşak sesini duyunca çığlık attım, kendime geldim. Çıkardığım gözümü yerinde sağlam buldum."

Derdi ki: "Cömertlik, bir şeyi mahrum birine vermek değil, aksine cömertlik, mahrumun Vâhid için vermesidir."

Derdi ki: "Otuz seneden beri; yerine getiremem ve kendi söylediğimle beni yalancı çıkarır korkusuyla, Allah'a tek bir söz bile veremedim."

---

[1] Necm Sur. 46

Ebû Abdillah el-Hadramî

(١٥٨٠٩)- [٣٤٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُرْتَعِشَ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيَّ عَنِ التَّصَوُّفِ، وَكَانَ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً صُمْتُ عَنِ الْكَلامِ، فَأَجَابَنِي مِنَ الْقُرْآنِ، فَقَالَ: " ﴿رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ ، فَقُلْتُ: فَكَيْفُ صِفَتُهُمْ؟ فَقَالَ: ﴿لا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾ ، فَقُلْتُ: فَأَيْنَ مَحَلُّهُمْ مِنَ الأَحْوَالِ؟ قَالَ: ﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴾ ، قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: ﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولا﴾ "

Murtaiş anlatıyor: Ebû Abdillah el-Hadramî'ye tasavvufu sordum. Yirmi seneden beri konuşmuyordu. Dedi ki: **"Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var"**[1] Ben ona: "Özellikleri nedir?" dediğimde, **"Gözleri göğe dikilmiş vaziyette koşarlar"**[2] dedi. "Bu hallerinden dolayı, makamları neresidir?" dediğimde, **"Güçlü ve Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler"**[3] dedi. "Devam et!" dedim, **"Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur"**[4] dedi.

Abdullah el-Haddâd

Onlardan biri de; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed er-Râzî, el-Haddâd (demirci) olarak da bilinir. Dünyadaki payından vazgeçmiş ve müşâhedesiyle ilgilenen biriydi.

(١٥٨١٠)- [٣٤٥/١٠] سَمِعْتُ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرٍ الْعَطَّارَ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ دَاودَ الدَّيْنَوَرِيَّ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَدَّادِ: " الْعُبُودِيَّةُ ظَاهِرًا وَالْحُرِّيَةُ بَاطِنًا مِنْ أَخْلاقِ الْكِرَامِ، وَقَالَ: الْعِبَادَةُ يَعْرِفُهَا الْعُلَمَاءُ، وَالإِشَارَةُ يَعْرِفُهَا الْحُكَمَاءُ، وَاللَّطَائِفُ

---

[1] Ahzâb Sur. 23

[2] İbrahim Sur. 43

[3] Kamer Sur. 55

[4] İsrâ Sur. 36

يَقِفُ عَلَيْهَا السَّادَّةُ مِنَ النُّبَلاءِ، وَكَانَ يَقُولُ: عَلامَةُ الصَّبْرِ تَرْكُ الشَّكْوَى وَكِتْمَانُ الضُّرِ وَالْبَلْوَى، وَمِنْ عَلامَةِ الإِقْبَالِ عَلَى اللَّهِ صِيَانَةُ الأَسْرَارِ عَنِ الالْتِفَاتِ إِلَى الأَغْيَارِ، وَأَحْسَنُ الْعَبِيدِ حَالا مَنْ رَأَى نِعَمَ اللَّهِ عَلَيْهِ بِأَنَّ أَهَّلَهُ لِمَعْرِفَتِهِ، وَأَذِنَ لَهُ فِي قُرْبِهِ، وَأَبَاحَ لَهُ سَبِيلَ مُنَاجَاتِهِ وَخَاطَبَهُ عَلَى لِسَانِ أَعَزِّ السُّفَرَاءِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَعَرَفَ تَقْصِيرَهُ عَنِ الْقِيَامِ، بِوَاجِبِ أَدَاءِ شُكْرِهِ، إِذْ شُكْرُهُ يَسْتَوْجِبُ شُكْرًا إِلَى مَا لا نِهَايَةَ، وَأَحْسَنُ الْعَبِيدِ مَنْ عَدَّ تَسْبِيحَهُ وَصَلاتَهُ وَيَرَى أَنَّهُ لا يَسْتَحِقُّ بِهِ عَلَى رَبِّهِ شَيْئًا، فَلَوْلا فَضْلُهُ وَرَحْمَتُهُ لَعَايَنَتِ الأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلامُ فِي مَقَامِ الإِفْلاسِ، كَيْفَ وَأَجَلُّهُمْ حَالا وَأَرْفَعُهُمْ مَنْزِلَةً، وَالْقَائِمُ بِمَقَامِ الصِّدْقِ، كَيْفَ عَجَزَ عَنْهُ الرُّسُلُ كُلُّهُمْ؟ يَقُولُ: وَلا أَنَا إِلا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ، فَمَنْ رَأَى لِنَفْسِهِ بَعْدَ هَذَا حَالا أَوْ مَقَامًا فَهُوَ لِبُعْدِهِ عَنْ طُرُقَاتِ الْمَعَارِفِ "

Abdullah el-Haddâd diyor ki: "Zahirde kulluk, batında özgürlük, kerem ehlinin ahlâkındandır."

Dedi ki: "İbadeti ilim ehli bilir, işareti hikmet ehli bilir. Lataife seçkin efendiler vakıf olur."

Dedi ki: Sabrın alâmeti, şikâyeti terk etmek, zarar ve belaları gizlemektir. Allah'a yönelmenin alâmeti, ağyara iltifat etmeden sırları muhafaza etmektir. Kulların en iyi halli olanı, Allah'ın nimetlerini görendir. Marifetine ehil kılmasını, O'na yakın olmasına izin vermesini, O'na yalvarmaya izin vermesini ve en aziz sefiri Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) diliyle ona hitap etmesini Allah'ın lütfu olarak görendir. Ayrıca yaptıklarında ve şükrünü eda etmede kusurlu olduğunu bilendir, zira O'na şükrümüzü eda etmemiz için, nihâyetsiz şükür etmemiz gerekir.

Kulların en iyisi; tesbihatını ve namazını yerine getiren, bunlarla Rabbinin katında bir şey hak etmediğini düşünendir. Fazlı ve merhameti olmasaydı, peygamberler iflas konumunda olurlardı. En iyi imkana sahip olan, en üstün dereceye sahip olan ve sıdk makamında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bile bazı durumlarda zorlanmıştır. Diyor ki: *"Ben de değil, ancak Allah'ın bana yağdırdığı fazlu kerem ve rahmeti sayesinde (kurtuldum)."* Bütün bunlardan sonra, kim kendinde bir hâl veya makam görürse, marifet ve tarikat yollarından uzaklaşmak üzeredir.

Ebû Amr ed-Dimaşkî

(١٥٨١١)- [٣٤٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ: " التَّصَوُّفُ رُؤْيَةُ الْكَوْنِ بِعَيْنِ النَّقْصِ، بَلْ غَضُّ الطَّرْفِ عَنْ كُلِّ نَاقِصٍ لِيُشَاهِدَ مَنْ هُوَ مُنَزَّهٌ عَنْ كُلِّ نَقْصٍ "

Ebû Amr ed-Dimaşkî şöyle der: "Tasavvuf dünyaya, kusurlu bir gözle bakmaktır. Her türlü noksandan münezzeh olanı görmek için, bütün kusurlara karşı gözü kapamaktır."

(١٥٨١٢)- [١٥٨٤٦] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ، وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ ﷺ " صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ "، قَالَ: إِشَارَةٌ إِلَى اسْتِوَاءِ الأَحْوَالِ أَيْ: لا تَرْجِعُوا عَنِ الْحَقِّ، بِإِفْطَارٍ وَلا تُقْبِلُوا عَلَيْهِ بِصَوْمٍ لِيَكُنْ صَوْمُكُمْ كَإِفْطَارِكُمْ، وَإِفْطَارُكُمْ كَصَوْمِكُمْ عِنْدَ دَوَامِ حُضُورِكُمْ، وَكَانَ يَقُولُ: الأَشْخَاصُ بِظُلْمَتِهَا كَائِنَةٌ، وَالأَرْوَاحُ بِأَنْوَارِهَا مُشْرِقَةٌ، فَمَنْ لاحَظَ الأَشْخَاصَ بِظُلْمَتِهَا أَظْلَمَ عَلَيْهِ وَقْتُهُ، وَمَنْ شَاهَدَ الأَرْوَاحَ بِأَنْوَارِهَا دَلَّتْهُ عَلَى مُنَوِّرِهَا

Ebû Amr ed-Dimaşkî'ye; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu (hilali) görünce oruç tutun, görünce de iftar edin"* hadisi sorulduğunda: "Bu, olaylara dengeli yaklaşmaya işarettir. Yani, iftar ederek haktan ayrılmayın, oruç tutarak aşırıya gitmeyin. Orucunuz iftarınız gibi, iftarınız orucunuz gibi, O'nun huzurundaymış gibi olsun" dedi.

Şöyle derdi: "Şahsiyet, kendi karanlığının içinde vardır. Ruhlar da nurlarıyla parlar. Kim şahsiyetlere ve karanlığına bakarsa, zamanı kararır. Kim ruhlara ve nurlarına bakarsa, onu nur verene götürür."

(١٥٨١٣)- [٣٤٦/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ السَّلامِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمَخْزُومِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: " خَوَاصُّ خِصَالِ الْعَارِفِينَ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ: السِّيَاسَةُ، وَالرِّيَاضَةُ، وَالْحِرَاسَةُ، وَالرِّعَايَةُ، فَالسِّيَاسَةُ وَالرِّيَاضَةُ ظَاهِرَانِ، وَالْحِرَاسَةُ وَالرِّعَايَةُ بَاطِنَانِ، فَبِالسِّيَاسَةِ الْوُصُولُ إِلَى التَّطْهِيرِ، وَبِالرِّيَاضَةِ الْوُصُولِ إِلَى التَّحْقِيقِ، وَالسِّيَاسَةُ حِفْظُ النَّفْسِ وَمَعْرِفَتُهَا، وَالرِّيَاضَةُ مُخَالَفَةُ النَّفْسِ وَمُعَادَاتُهَا، وَالْحِرَاسَةُ مُعَايَنَةُ بِرِّ اللَّهِ فِي الضَّمَائِرِ، وَالرِّعَايَةُ مُرَاعَاةُ حُقُوقِ الْمَوْلَى بِالسَّرَائِرِ، وَمِيرَاثُ السِّيَاسَةِ الْقِيَامُ عَلَى وَفَاءِ الْعُبُودِيَّةِ، وَمِيرَاثُ الرِّيَاضَةِ

الرِّضَاءُ عِنْدَ الْحُكْمِ، وَمِيرَاثُ الْحِرَاسَةِ الصَّفْوَةُ وَالْمُشَاهَدَةُ، وَمِيرَاثُ الرِّعَايَةِ الْمَحَبَّةُ وَالْهَيْبَةُ، ثُمَّ الْوَفَاءُ مُتَّصِلٌ بِالصَّفَاءِ، وَالرِّضَا مُتَّصِلٌ بِالْمَحَبَّةِ، عَلِمَهُ مَنْ عَلِمَهُ، وَجَهِلَهُ مَنْ جَهِلَهُ "

Ebû Amr ed-Dimaşkî der ki: "Âriflerin özel halleri dört tanedir: Siyaset, riyazet, muhafaza ve riâyet. Siyaset ve riyazet açıktırlar. Muhafaza ve riâyet gizlidirler. Siyaset, temizliğe ulaşmaktır. Riyazet tahkike ulaşmaktır. Siyaset nefsi muhafaza etmek ve tanımaktır. Riyazet nefse muhalefet ve düşmanlık etmektir. Muhafaza, hislerde Allah rızasını gözetmektir. Riâyet, sırlarla Mevla'nın haklarını gözetmektir. Siyaset ubudiyetin gereğini yapmayı sağlar. Riyazet hükme razı olmayı sağlar. Muhafaza safvet ve müşâhede kazandırır. Riâyet muhabbet ve heybet kazandırır. Vefa sefaya bağlıdır. Rıza muhabbete bağlıdır. Bunu bilen onu da bilir, bunu bilmeyen onu da bilmez."

(١٥٨١٤)- [٣٤٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: " كَمَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ إِظْهَارَ الآيَاتِ وَالْمُعْجِزَاتِ لِيُؤْمِنُوا بِهَا، كَذَلِكَ فَرَضَ عَلَى الأَوْلِيَاءِ كِتْمَانَ الْكَرَامَاتِ حَتَّى لا يَفْتَتِنُوا بِهَا "

Ebû Amr ed-Dimaşkî der ki: "Allah nasıl, peygamberlere, âyetleri ve mucizeleri, insanlar iman etsinler diye açıklamalarını emrettiyse; aynı şekilde evliyaya kerametlerini, fitneye sebep olmasın diye gizlemelerini farz kılmıştır."

Ebû Nasr el-Muhib

Onlardan biri de; Ebû Nasr el-Muhib, kendisi Bağdâd'lıdır. Cömertçe veren ve engellerden geçirilen biriydi.

(١٥٨١٥)- [٣٤٧/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: " كَانَ أَبُو نَصْرٍ الْمُحِبُّ ذَا فُتُوَّةٍ وَسَخَاءٍ وَمُرُوءَةٍ وَحَيَاءٍ "

Ebu'l-Hasan b Miksem der ki: "Ebû Nasr el-Muhib; yiğitlik, cömertlik, şahsiyet ve hayâ sahibiydi."

(١٥٨١٦)- [٣٤٧/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مِقْسَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسَ بْنَ مَسْرُوقٍ، يَقُولُ: " اجْتَزْتُ أَنَا وَأَبُو نَصْرٍ الْمُحِبُّ بِالْكَرْخِ، وَعَلَى أَبِي نَصْرٍ إِزَارٌ لَهُ قِيمَةٌ، فَإِذَا نَحْنُ بِسَائِلٍ يَسْأَلُ، وَيَقُولُ: شَفِيعِي إِلَيْكُمْ مُحَمَّدٌ ﷺ فَشَقَّ أَبُو نَصْرٍ إِزَارَهُ وَأَعْطَاهُ النِّصْفَ، فَمَشَى خُطْوَتَيْنِ فَانْصَرَفَ وَأَعْطَاهُ النِّصْفَ الآخَرَ، وَقَالَ: هَذَا نِدٌّ لَهُ "

Ebu'l-Abbâs b. Mesrûk der ki: Ben ve Ebû Nasr el-Muhib, Kerh'ten geçtik. Ebû Nasr'ın üzerinde değerli bir izar vardı. Birden karşımıza bir dilenci çıktı, "Bana şefaat edecek olan Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) size şefaat etsin" diyordu. Ebû Nasr, izârının yarısım yırtıp ona verdi. İki adım yürüdü, döndü diğer yarısına da verdi ve şöyle dedi: "Bu ona eş olsun."

Ebû Sâlim ed-Debbâğ

Onlardan biri de; Ebû Sâlim ed-Debbâğ, hakikat ehli, mücâhade sahibi biriydi. Büyük insanlarla birlikte oldu, sonra da ebrârdan sayıldı.

(١٥٨١٧)- [٣٤٧/١٠] سَمِعْتُ جَعْفرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَالِمٍ الدَّبَّاغُ، يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: " نَعَمْ "، فَاسْتَفْتَحْتُ وَاسْتَعَذْتُ وَقَرَأْتُ عَلَيْهِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَعِشْرِينَ آيَةً مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ تَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا أُحِبُّ أَنْ تَأْخُذَ عَلَيَّ كَمَا أُنْزِلَ، فَقَالَ: " لَوْ أَخَذْتُ عَلَيْكَ كَمَا أُنْزِلَ لَرَجَمَكَ النَّاسُ بِالْحِجَارَةِ "

Ebû Sâlim ed-Debbâğ diyor ki: Rüyamda Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana okuyayım mı?" diye sordum, "Oku!" dedi. Hazırlandım, Eûzü çekip ona Fatiha Sûresini, Bakara Sûresinin başından da yirmi âyet okudum, hiçbir hatamı düzeltmedi. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Neden hiçbir hatamı düzeltmedin? Nazil olduğu gibi düzeltmeni istiyorum" deyince, şöyle dedi: "Eğer nazil olduğu gibi okumanı istesem, insanlar seni taşlarla kovalardı."

Ebû Muhammed el-Cüreyrî

Onlardan biri de; Ebû Muhammed el-Cüreyrî, ağır işlere koşan, uzlete meraklı biriydi. Hikmeti ehil olmayanlara vermeye karşı, bundan geçinen sözde bilgeleri de ayıplayan biriydi.

(١٥٨١٨)- [٣٤٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الرَّاسِبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ فِي النَّوْمِ، كَأَنَّ قَائِلا يَقُولُ لِي: لِكُلِّ شَيْءٍ عِنْدَ اللَّهِ حَقٌّ، وَمِنْ أَعْظَمِ الْحُقُوقِ عِنْدِ اللَّهِ حَقُّ الْحِكْمَةِ، فَمَنْ وَضَعَ الْحِكْمَةَ فِي غَيْرِ أَهْلِهَا طَالَبَهُ اللَّهُ بِحَقِّهَا، وَمَنْ طَالَبَهُ اللَّهُ بِحَقِّهَا خُصِمَ "

Ebû Muhammed el-Cüreyrî anlatıyor: Rüyamda biri bana dedi ki: "Her şeyin Allah katında bir değeri vardır. Allah'ın en çok değer sevdiği şey hikmettir. Kim hikmeti ehil olmayanlara verirse, Allah ona hikmetin hakkını sorar. Allah kime hikmetin hakkını sorarsa hasım durumuna düşer."

(١٥٨١٩)- [٣٤٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ سَعِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، يَقُولُ: قِيلَ لأَبِي مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيِّ: مَتَى يَسْقُطُ عَنِ الْعَبْدِ ثِقَلُ الْمُعَامَلَةِ؟ فَقَالَ: " هَيْهَاتَ مَا مِنْهَا بُدٌّ، وَلَكِنْ يَقَعُ الْحَمْلُ فِيهَا، وَكَانَ يَقُولُ: أَدَلُّ الأَشْيَاءِ عَلَى اللَّهِ ثَلاثَةٌ: مُلْكُهُ الظَّاهِرُ، ثُمَّ تَدْبِيرُهُ فِي مُلْكِهِ، ثُمَّ كَلامُهُ الَّذِي يَسْتَوْفِي كُلَّ شَيْءٍ "

Ahmed b. Atâ bildiriyor: Ebû Muhammed el-Cüreyrî'ye: "Muamelenin ağırlığı, kulun üzerinden ne zaman düşer?" dediklerinde: "Heyhât! Ondan kurtuluş yoktur. Aksine daha fazla yük bindiği vâkidir" dedi.

Derdi ki: "Allah'a en güzel delâlet eden üç şey vardır: Açık seçik saltanatı, saltanatında görünen kudreti ve her şeyi en güzel biçimde ifade eden kelamı."

(١٥٨٢٠)- [٣٤٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيَّ، يَقُولُ: " قِوَامُ الأَدْيَانِ، وَدَوَامُ الإِيمَانِ، وَصَلاحُ الأَبْدَانِ فِي خِلالٍ ثَلاثٍ: الاكْتِفَاءُ وَالاتِّقَاءُ وَالاحْتِمَاءُ، فَمَنِ اكْتَفَى بِاللَّهِ صَلُحَتْ سَرِيرَتُهُ، وَمَنِ اتَّقَى مَا نُهِيَ عَنْهُ اسْتَقَامَتْ سِيرَتُهُ، وَمَنِ احْتَمَى مَا لَمْ يوَافِقْهُ ارْتَاضَتْ

طَبِيعَتُهُ، فَثَمَرَةُ الاكْتِفَاءِ صَفْوُ الْمَعْرِفَةِ، وَعَاقِبَةُ الاتِّقَاءِ حُسْنُ الْخَلِيقَةِ، وَغَايَةُ الاحْتِمَاءِ اعْتِدَالُ الطَّبِيعَةِ "

Ebû Muhammed el-Cüreyrî der ki: "Dinlerin ayakta durması, imanın devam etmesi, bedenlerin sağlığı üç şeyle olu: Yetinmek, muttaki olmak ve korunmak. Kim Allah ile iktifa edip yetinirse mutluluğu güzelleşir. Kim Allah'ın yasakladığı şeylerden muttaki olup uzak durursa mutluluğu yoluna girer. Kim Allah'ın hoşuna gitmeyen şeylerden korunursa tabiatı Allah'ın rızasına uygun olur. Yetinmenin meyvesi marifetin arınmasıdır. Takva sahibi olmanın sonu güzel ahlâklı olmaktır. Korunmanın sonucu huyun düzelmesidir."

(١٥٨٢١)- [١٥٨٥٥] وَقَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيُّ: مَنْ تَوَهَّمَ أَنَّ عَمَلا مِنْ أَعْمَالِهِ يُوَصِّلُهُ إِلَى مَأْمولِهِ الأَعْلَى وَالأَدْنَى فَقَدْ ضَلَّ عَنْ طَرِيقِهِ، لأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " لَنْ يُنَجِّيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ "، فَمَا لا يُنَجِّي مِنَ الْمَخُوفِ، كَيْفَ يَبْلُغُ إِلَى الْمَأْمُولِ؟ وَمَنْ صَحَّ اعْتِمَادُهُ عَلَى فَضْلِ اللَّهِ، فَذَلِكَ لا يُنَجِّي مِنَ الْمَخُوفِ، كَيْفَ يَبْلُغُ الْمَأْمُولَ؟ وَمَنْ صَحَّ اعْتِمَادُهُ عَلَى فَضْلِ اللَّهِ، فَذَلِكَ الَّذِي يُرْجَى لَهُ الْوُصُولُ

Ebû Muhammed el-Cüreyrî der ki: "Kim amellerinden bir tanesinin, kendisini en büyük veya en küçük arzusuna kavuşturacağını vehmederse; yolundan sapmıştır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyuruyor: *«İçinizden hiç kimseyi ameli kurtaramaz.»* Korkulandan kurtarmayan, arzuya nasıl kavuştursun? Allah'ın fazlu keremine güveni sağlam olanın bu güveni onu korkulandan kurtarmaz, arzusuna nasıl kavuştursun? Allah'ın fazlu keremine güveni sağlam kişinin kavuşması umulur."

(١٥٨٢٢)- [١٠/٣٤٨] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الطَّبَرِيَّ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لأَبِي مُحَمَّدٍ الْجُرَيْرِيِّ: كُنْتُ عَلَى بِسَاطِ الأُنْسِ فَفَتَحَ لِي الطَّرِيقَ إِلَى الْبُسْطِ فَزَلَلْتُ زَلَّةً فَحُجِبْتُ عَنْ مَقَامِي فَكَيْفَ السَّبِيلُ إِلَيْهِ؟ دُلَّنِي الْوُصُولَ إِلَى مَا كُنْتُ عَلَيْهِ، فَبَكَى أَبُو مُحَمَّدٍ، وَقَالَ: " يَا أَخِي، الْكُلُّ فِي قَهْرِ هَذِهِ اللَّحْظَةِ لَكِنْ أُنْشِدُكَ أَبْيَاتًا لِبَعْضِهِمْ، فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

قِفْ بِالدِّيَارِ فَهَذِهِ آثَارُهُمْ   تَبْكِي الأَحِبَّةَ حَسْرَةً وَتَشَوُّقًا

كَمْ قَدْ وَقَفْتُ بِهَا أُسَائِلُ مُخْبِرًا عَنْ أَهْلِهَا أَوْ صَادِقًا أَوْ مُشْفِقًا
فَأَجَابَنِي دَاعِي الْهَوَى فِي رَمْسِهَا فَارَقْتَ مَنْ تَهْوَى فَعَزَّ الْمُلْتَقَى

Ebû Bekr Muhammed b. Abdillah et-Taberî'nin naklettiğine göre bir adam Ebû Muhammed el-Cüreyrî'ye gelip şöyle dedi: "Ünsiyet kiliminin üzerindeydim, diğer mekânlara yol açıldı, bir hata işledim, makamım elimden alındı. Oraya dönüş nasıldır? Önceden olduğum yere nasıl gideceğimi söyle." Ebû Muhammed bir müddet ağladıktan sonra: "Kardeşim! Herkes bu anın kahrını çekiyor. Sana birinin beyitlerini okuyayım" dedi ve şu beyitleri okudu:

Bu diyarda dur biraz, bu kalıntılara bak!
Özlem ve muhabbetle sevgililer ağlıyor.
Kaç defa durup sordum bir haber verenim yok.
Bura halkı, sadıklar, âşıklar bilinmiyor.
Aşka aşkını veren dedi ki gizleyerek:
Maşukundan ayrıldın, vuslat seni bekliyor.

İbnu'l-Furğânî

Onlardan biri de; Vâsıt'lı Muhammed b. Mûsâ Ebû Bekr, İbnu'l-Furğânî olarak da biliniyor. Cüneyd ve en-Nûrî'nin sohbetinde bulunmuştur. Horasan'a göçmüş, Merv'de yaşamıştır. Usul ve furû ilmini iyi bilen, edebi lafızları, işaretleri yüce biridir. "Bizim imtihan edildiğimiz zamanda; ne İslam adabı, ne Cahiliye ahlâkı ne de kişilikli insanların hayalleri vardı" derdi.

(١٥٨٢٣)- [١٠/٣٤٩] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاعِظَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى بْنِ الْفُرْغَانِيِّ الْوَاسِطِيَّ بِمَرْوَ، يَقُولُ: " شَاهِدْ بِمُشَاهَدَةِ الْحَقِّ إِيَّاكَ وَلا تَشْهَدْهُ بِمُشَاهَدَتِكَ لَهُ،

قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: الأُسْرُ عَلَى وُجُوهٍ: أَسِيرُ نَفْسِهِ وَشَهْوَتِهِ، وَأَسِيرُ شَيْطَانِهِ وَهَوَاهُ، وَأَسِيرُ مَا لا مَعْنَى لَهُ لَحِظَهُ أَوْ لَفِظَهُ هُمُ الْفُسَّاقُ، وَمَا دَامَ لِلشَّوَاهِدِ عَلَى الأَسْرَارِ أَثَرٌ، وَلِلأَعْرَاضِ عَلَى الْقَلْبِ خَطَرٌ فَهُوَ مَحْجُوبٌ بَعِيدٌ مِنْ عَيْنِ الْحَقِيقَةِ، وَمَا تَوَرَّعَ الْمُتَوَرِّعُونَ، وَلا تَزَهَّدَ الْمُتَزَهِّدُونَ إِلا لِعِظَمِ الأَعْرَاضِ فِي سَرَائِرِهِمْ، فَمَنْ أَعْرَضَ عَنْهَا أَدَبًا أَوْ تَوَرَّعَ عَنْهَا ظَرْفًا، فَذَلِكَ الصَّادِقُ فِي وَرَعِهِ وَالْحَكِيمُ فِي آدَابِهِ،

وَقَالَ: أَفْقَرُ الْفُقَرَاءِ مَنْ سَتَرَ الْحَقُّ حَقِيقَةَ حَقِّهِ عَنْهُ،

Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ b. el-Furğânî el-Vâsıtî, Merv'de şöyle dedi: "Hakk'ın baktığı gibi bak! Sakın sen O'na, O'nun sana baktığı gibi bakma."

Dedi ki: "Esaretin çeşitleri vardır; nefis ve arzusunun esiri, şeytan ve hevasının esiri, gördüğü veya duyduğu mânâsız şeylerin esiri ki bunlar fasıklardır. Azalar sırlara etki ettikçe, a'razlar kalbi tehdit ettikçe, kişi mahcuptur, hakikat gözünden uzaktır. Verâ ehlinin korkması, zühd ehlinin her şeyden yüz çevirmesi, sırf a'razın sırlarına etki etmesindendir. Kim edebinden dolayı yüz çevirirse veya konumundan dolayı korkarsa; o kişi verâ bakımından doğru, edeb bakımından hikmetli karar vermiştir."

Dedi ki: "En fakir kişi; Hakk'm, hakkının hakikatini kendisinden gizlemiş olduğu kişidir."

وَقَالَ: الْحُبُّ يُوجِبُ شَوْقًا وَالشَّوْقُ يُوجِبُ أُنْسًا، فَمَنْ فَقَدَ الشَّوْقَ وَالأُنْسَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ غَيْرُ مُحِبٍّ "

İbnu'l-Furğânî der ki: "Sevgi özlemi gerektirir. Özlem de dostluğu gerektirir. Özlem ve dostluğu kaybeden sevmediğini bilsin."

(١٥٨٢٤)- [٣٤٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ عَلِيٍّ الْيَسَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِيَ أَبَا الْعَبَّاسِ السَّيَّارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَاسِطِيَّ، يَقُولُ: " كَائِنَاتٌ مَحْتُومَةٌ بِأَسْبَابٍ مَعْرُوفَةٍ، وَأَوْقَاتٍ مَعْلُومَةٍ، اعْتِرَاضُ السَّرِيرَةِ لَهَا رُعُونَةٌ "

Ebu'l-Abbâs el-Vâsıtî diyor ki: "Bilinen sebeplerle, malum vakitlerle çevrilmiş bir kâinat, buna ölümün karşı çıkması ahmaklıktır."

(١٥٨٢٥)- [٣٤٩/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ الْوَاسِطِيَّ، يَقُولُ: " الرِّضَا وَالسُّخْطُ نَعْتَانِ مِنْ نُعُوتِ الْحَقِّ يجَرَيَانِ عَلَى الأَبَدِ بِمَا جَرَيَا فِي الأَزَلِ، يُظْهِرَانِ الْوَسْمَيْنِ عَلَى الْمَقْبُولِينَ وَالْمَطْرُودِينَ، فَقَدْ بَانَتْ شَوَاهِدُ الْمَقْبُولِينَ بِضِيَائِهَا عَلَيْهِمْ، كَمَا بَانَتْ شَوَاهِدُ الْمَطْرُودِينَ بِظُلْمَتِهَا عَلَيْهِمْ، فَأَنَّى تَنْفَعُ مَعَ ذَلِكَ الأَلْوَانُ الْمُصَفَّرَةُ، وَالأَكْمَامُ الْمُقَصَّرَةُ، وَالأَقْدَامُ الْمُنْتَفِخَةُ، وَقَالَ: كَيْفَ يَرَى لِلْفَضْلِ فَضْلا مَنْ لا يَأْمَنُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مَكْرًا "

Vâsıtî diyor ki: “Rıza ve hoşnutsuzluk, Hakk'ın sıfatlarından iki sıfattır. Ezelde cari oldukları gibi ebedde de cari olacaklardır. Kabul edilenlerle reddedilenlerin üzerinde kabul ve red damgasını gösterirler. Kabul görenlerin alâmetleri bu ziyayla ortaya çıkar. Aym şekilde kovulanların alâmetleri bu karartmayla belli olur. Bunun yanında ağarmış renkler, kısalmış giysiler ve şişmiş ayaklar ne işe yarasın?”

Der ki: “Nimetin tuzak olmadığından emin olmayan kimse, onun nimet olduğunu nasıl kabul etsin.”

(١٥٨٢٦)- [٣٤٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ السَّيَّارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْوَاسِطِيَّ، يَقُولُ: " الذَّاكِرُونَ فِي ذِكْرِهِ أَكْثَرُ غَفْلَةً مِنَ النَّاسِينَ لِذِكْرِهِ، لأَنَّ ذِكْرَهُ سِوَاهُ، وَكَانَ يَقُولُ: مُطَالَعَةُ الأَعْوَاضِ عَلَى الطَّاعَاتِ مِنْ نِسْيَانِ الْفَضْلِ، وَحَيَاةُ الْقُلُوبِ بِاللَّهِ، بَلْ بِإِبْقَاءِ الْقُلُوبِ مَعَ اللَّهِ، بَلِ الْغِيبَةُ عَنِ اللَّهِ بِاللَّهِ "

Ebu'l-Abbâs el-Vâsıtî diyor ki: “Zikrinde O'nu zikredenler, zikrini unutanlardan daha gafildir. Çünkü zikri kendisi gibidir.”

Derdi ki: “İbadetlerde karşılık beklemek, lütfu unutmaktır. Kalplerin yaşaması Allah ile mümkün olur, hatta kalpleri Allah'la birlikte tutmakla olur, daha da ilerisi; Allah ile Allah'ın gıybetini yapmakla olur.”

(١٥٨٢٧)- [٣٥٠/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ الْحَسُّونِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ الْوَاسِطِيُّ: " النَّاسُ عَلَى ثَلاثِ طَبَقَاتٍ: الطَّبَقَةُ الأُولَى مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ بِأَنْوَارِ الْهِدَايَةِ، فَهُمْ مَعْصُومُونَ مِنَ الْكُفْرِ وَالشِّرْكِ وَالنِّفَاقِ، وَالطَّبَقَةُ الثَّانِيَةُ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ بِأَنْوَارِ الْعِنَايَةِ فَهُمْ

مَعْصُومُونَ عَنِ الْكَبَائِرِ وَالصَّغَائِرِ، وَالطَّبَقَةُ الثَّالِثَةُ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ بِالْكِفَايَةِ فَهُمْ مَعْصُومُونَ عَنِ الْخَوَاطِرِ الْفَاسِدَةِ، وَحَرَكَاتِ أَهْلِ الْغَفْلَةِ "

Ebû Bekr el-Vâsıtî diyor ki: "İnsanlar üç tabakadır: Birinci tabakaya Allah, hidâyet nurunu bahşetmiştir, bunlar küfür, şirk ve nifaktan masumdurlar. İkinci tabakaya Allah, inâyet nurunu bahşetmiştir, bunlar büyük ve diğer günahlardan masumdurlar. Üçüncü tabakaya Allah, kifâyet bahşetmiştir, bunlar tehlikelerden, kötülüklerden ve gaflet ehlinin davranışlarından korunmuşlardır."

Ebû Ali el-Cürcânî

Onlardan biri de; Rabbani âlim, Hasan b. Ali Ebû Ali el-Cürcânî, sadre şifa açıklamaları ve anlaşılır anlatımları vardır.

(١٥٨٢٨)- [١٠/٣٥٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْجُرْجَانِيَّ، يَقُولُ: " ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ مِنْ عَقْدِ التَّوْحِيدِ: الْخَوْفُ وَالرَّجَاءُ وَالْمَحَبَّةُ، فَزِيَادَةُ الْخَوْفِ مِنْ كَثْرَةِ الذُّنُوبِ لِرُؤْيَةِ الْوَعِيدِ، وَزِيَادَةُ الرَّجَاءِ مِنَ اكْتِسَابِ الْخَيْرِ لِرُؤْيَةِ الْوَعْدِ، وَزِيَادَةُ الْمَحَبَّةِ مِنْ كَثْرَةِ الذِّكْرِ لِرُؤْيَةِ الْمِنَّةِ، فَالْخَائِفُ لا يَسْتَرِيحُ مِنْ ذِكْرِ الْمَحْبُوبِ، فَالْخَوْفُ نَارُ مُنَوِّرٍ، وَالرَّجَاءُ نُورُ مُنَوِّرٍ، وَالْمَحَبَّةُ نُورُ الأَنْوَارِ "

Ebû Ali el-Cürcânî der ki: "Üç şey tevhidin sağlamlığına işaret eder: Korku, recâ ve sevgi. Çok korkmak günahın çok oluşundan ve vaad edilen cezanın görülmesinden dolayıdır. Recânın çokluğu vaad edilen sevabın görülmesinden dolayı fazla hayır yapılmasındandır. Sevginin çokluğu ise iyiliğin görülmesinden dolayı zikrin çokluğundandır. Korkan kişi sevdiğini zikretmeyi bırakmaz. Korku ışık saçan ateştir. Recâ ışık saçan nurdur. Sevgi ise nurların nurudur."

(١٥٨٢٩)- [١٠/٣٥٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْجُرْجَانِيَّ، يَقُولُ فِي الْبُخْلُ: "

هُوَ عَلَى ثَلاثَةِ أَحْرُفٍ الْبَاءُ وَهُوَ الْبَلاءُ، وَالْخَاءُ وَهُوَ الْخُسْرَانُ، وَاللامُ وَهُوَ اللَّوْمُ، فَالْبَخِيلُ بَلاءٌ عَلَى نَفْسِهِ، وَخَاسِرٌ فِي سَعْيِهِ، وَمَلُومٌ فِي بُخْلِهِ "

Ebû Ali el-Cürcânî der ki: "Buhl (cimrilik) üç harf ve kelimeden ibarettir: Be: Beladır. Ha: Hüsrandır. Lam ise: Levm (rezillik)tir. Bunun içindir ki bahîl (cimri) olan kişi, kendi kendinin belasıdır, tüm uğraşları hüsranla sonuçlanır ve bu cimriliğinden dolayı da hep rezil görülmüştür."

Ebû Abdillah es-Siczî

Onlardan biri de; düşünüp ibret alan Ebû Abdillah es-Siczî.

(١٥٨٣٠)- [٣٥٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمُعَلِّمَ النَّيْسَابُورِيَّ صَاحِبُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنَازِلٍ ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السِّجْزِيَّ، يَقُولُ: " الْعِبْرَةُ أَنْ تَجْعَلَ كُلَّ حَاضِرٍ غَائِبًا، وَالْفِكْرَةُ أَنْ تَجْعَلَ كُلَّ غَائِبٍ حَاضِرًا "

Ebû Abdillah es-Siczî diyor ki: "İbret, hazır olan her şeyi gaib kılman, tefekkür ise gaib olan her şeyi hazır kılmandır."

(١٥٨٣١)- [٣٥١/١٠] وَقِيلَ لأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: مَا يَدْفَعُكَ عَنْ لُبْسِ الْمَرْقَعَّةِ؟، قَالَ: " مِنَ النِّفَاقِ أَنْ تَلْبَسَ لِبَاسَ الْفِتْيَانِ وَلا تَدْخُلَ فِي حَمْلِ أَثْقَالِ الْفُتُوَّةِ، فَقِيلَ لَهُ: وَمَا الْفُتُوَّةُ؟ قَالَ: رُؤْيَةُ أَعْذَارِ الْخَلْقِ، وَتَقْصِيرَكَ، وَتَمَامَهُمْ وَنُقْصَانَكَ، وَالشَّفَقَةُ عَلَى الْخَلْقِ كُلِّهِمْ: بَرِّهِمْ وَفَاجِرِهِمْ، وَكَمَالُ الْفُتُوَّةِ هُوَ أَلا يَشْغَلَكَ الْخَلْقُ عَنِ اللَّهِ "

Ebû Abdillah'a: "Seni yamalı giymeye sevk eden nedir?" diye sorduklarında şöyle dedi: "Yiğitlerin kıyafetini giyip, yiğitliğin zorluklarına katlanmamak münafıklıktır."

Ona: "Yiğitlik (alicenaplık) nedir?" dediklerinde: "İnsanların mazeretleri yanında kendi kusurunu görmek. Onların mükemmelleri yanında kendi noksanını görmek. Ayrıca, iyi kötü bütün insanlara şefkat göstermektir. Yiğitliğin en kâmil şekli, insanların seni Allah'tan alıkoymamasıdır" dedi.

Mahfûz b. Mahmûd

Onlardan biri de; Mabud'u düşünene, sevgisine güvenen, Mahfûz b. Mahmûd en-Nîsâburî.

(١٥٨٣٢)- [٣٥١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ حَمْدَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَحْفُوظَ بْنَ مَحْمُودٍ، يَقُولُ: " مَنْ أَبْصَرَ مَحَاسِنَ نَفْسِهِ ابْتُلِيَ بِمَسَاوِئِ النَّاسِ، وَمَنْ أَبْصَرَ عُيُوبَ نَفْسِهِ سَلِمَ مِنْ رُؤْيَةِ مَسَاوِئِ النَّاسِ، وَمَنْ ظَنَّ بِمُسْلِمٍ فِتْنَةً فَهُوَ الْمَفْتُونُ "

Mahfûz b. Mahmûd diyor ki: Kim kendi güzelliklerine bakarsa, insanların kötülükleriyle müptela olur. Kim kendi ayıplarına bakarsa, insanların kötülükleriyle karşılaşmaktan kurtulur. Kim bir müslümanın fitnede olduğunu düşünürse, kendisi fitneye düşmüştür."

(١٥٨٣٣)- [٣٥١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ مَحْفُوظٌ: " التَّائِبُ الَّذِي يَتُوبُ مِنْ غَفَلاتِهِ وَطَاعَاتِهِ،

وَقَالَ: لا تَزِنِ الْخَلْقَ بِمِيزَانِكَ وَزِنْ نَفْسَكَ بِمِيزَانِ الْمُؤْمِنِينَ، لِتَعْلَمَ فَضْلَهُمْ، وَإِفْلاسَكَ،

Mahfûz b. Mahmûd der ki: "(Asıl) tövbekâr, gafletleri ile taatından tövbe edendir."

Yine der ki: "Ahlâkı kendi tartınla tartma, kendini müminlerin terazisiyle tart ki, onların üstünlüğünü ve senin iflasım göresin."

وَقَالَ: أَكْثَرُ النَّاسِ خَيْرًا أَسْلَمُهُمْ صَدْرًا لِلْمُسْلِمِينَ "

Der ki: "İnsanların en çok hayır işleyeni, Müslümanların en sağlam önderidir."

İbn Tâhir el-Ebherî

Onlardan biri de; Ebû Bekr b. Tâhir el-Ebherî, meşhur utangaçlığıyla tanınmış, şanına uygun yaşamış, şeref bayrakları onun için çekilmiş, ümitsizlik düşünceleri ondan uzak kalmış, Mevcud'un varlığından ve şükretmeye layık olan nimet verenden bahsedip durmuştur.

(١٥٨٣٤)- [٣٥١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ يَحْكِي،، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَهْرَانِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ طَاهِرٍ: " رَفَعَ اللَّهُ عَنِ الْعَالِمِينَ، بِهِ حُجُبَ الأَسْتَارِ، وَأَطْلَعَهُمْ عَلَى طَوِيَّاتِ مَخْزُونَاتِ الأَسْرَارِ، وَأَمَدَّهُمْ بِمَوَادِّ الْمَعَارِفِ وَالأَنْوَارِ، فَهُمْ بِمَا أَلْبَسَهُمْ مِنْ نُورِهِ إِلَى أَسْرَارِهِ مُتَطَلِّعُونَ، وَبِمَا كَاشَفَهُمْ مِنْ شَوَاهِدِ حَقِيقَةِ مَعْرِفَتِهِ عَلَى سَائِرِ الأُمُورِ مُشْرِفُونَ لا يَقْدَحُ فِي قُلُوبِهِمْ رَيْبٌ، بَلِ كُلُّ مَا أَطْلَعَهُمْ عَلَيْهِ أَثْبَتُ عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِيَانِ لأَنَّ بَصَائِرَ الْحَقِيقَةِ لَهُمْ لامِعَةٌ وَأَعْلامَ الْحَقِّ لَهُمْ مَرْفُوعَةٌ لائِحَةٌ ائْتَمَنَهُمُ الْحَقِّ عَلَى مَعْرِفَتِهِ إِلْهَامًا وَتَفَضُّلا وَإِكْرَامًا، أَجْزَلَ لَهُمْ عَطَايَاهَ، وَجَعَلَ قُلُوبَهُمْ مَطَايَاهُ، فَدَنَا مِنْهَا بِلا مَسَافَةٍ وَنَزَّلَ أَسْرَارَهُمْ بِلا مُمَازَجَةٍ، فَحَمَاهُمْ مِنَ الْغَفْلَةِ وَالْفُتُورِ، فَفَنِيَتْ صِفَاتُهُمْ بِوُجُودِ شُهُودِهِ، فَلَيْسَ لَهُمْ عَنْهُ مَغِيبٌ، وَعَلَيْهِمْ فِي كُلِّ أَحْوَالِهِمْ مِنْهُ رَقِيبٌ "

Ebû Bekr b. Tâhir diyor ki: Allah kendisini bilenlerden, perde engellerini kaldırmış, esrar mahzenlerinin katlarına muttali kılmış, marifet ve envar desteğiyle desteklemiştir. Onlar nuruyla gösterdiği esrarına bakarlar. Onlara keşfettiği marifet hakikatinin işaretleri ile diğer olayları seyrederler. Kalplerine şüphe ateşi sıçramaz. Aksine onlara gösterdiği her bir şey, inandıklarını görmüş gibi ispat eder. Çünkü hakikat manzaraları, onlara parlar, Hakk'ın bayrakları onlar için yükselip dalgalanır. Hak marifetiyle ilhamla, lütuf ve ikramla onlara güvence verir. Lütuflarını onlara bol verir, kalplerini hazineye çevirir. Onlara mesafesiz yaklaşır, esrarını karıştırmadan indirir. Onları gaflet ve tembellikten himaye eder. Onların sıfatları, varlığını müşâhedede fena oldu. Ondan gizli bir şeyleri yoktur. Başlarında, O'nun için yaptıkları her hallerinde onları gözetleyen biri vardır."

(١٥٨٣٥)- [٣٥٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الأَبْهَرِيُّ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاهِرٍ، يَقُولُ إِذَا لاحَظَ كَرَمَهُ: " إِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَكُونَ تَوْحِيدٌ لَمْ يَعْجَزْ عَنْ هَدْمِ مَا قَبْلَهُ مِنْ كُفْرٍ، وَلا يَعْجَزُ عَنْ مَحْقِ مَا بَعْدَهُ مِنْ ذَنْبٍ، وَكَانَ يَقُولُ: مَا أَحْبَبْتَ أَنْ تَنْجُوَ مِنْهُ بِعَمَلِكَ فَإِلَى حُبِّكَ لَهُ تُشِيرُ، وَقَالَ: ذَنْبٌ يَظْهَرُ بِهِ كَرَمُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عَمَلٍ يَظْهَرُ بِهِ شَرَفِي، وَقَالَ: قَوْمٌ سَأَلُوا اللَّهَ بِأَلْسِنَةِ الأَعْمَالِ، وَقَوْمٌ سَأَلُوهُ بِأَلْسِنَةِ الرَّحْمَةِ، فَكَمْ بَيْنَ مَنْ سَأَلَ رَبَّهِ بِرَبِّهِ، وَبَيْنَ مَنْ رَجَا رَبَّهُ بِعَمَلِهِ، وَلَيْسَ مَنْ رَجَا رَبَّهُ بِجُودِهِ كَمَنْ رَجَا رَبَّهُ بِنَفْسِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَا قَدْرُ طَاعَةٍ نُقَابِلُ بِهَا نِعَمَهُ، وَمَا قَدْرُ ذُنُوبٍ نُقَابِلُ بِهَا كَرَمَهُ، إِنِّي

لأَرْجُو أَنْ تَكُونَ ذُنُوبُنَا فِي كَرَمِهِ أَقَلَّ مِنْ طَاعَتِنَا فِي نِعَمِهِ، إِذْ لا يُذْنِبُ الْعَبْدُ مِنَ الذُّنُوبِ مَا يَغْمُرُ بِهِ عَفْوَ مَوْلاهُ "

Abdullah b. Tâhir, Allah'ın bir ihsanını fark ettiğinde şöyle derdi: "Kendisinden önceki küfrü yıkmaktan ve kendinden sonra olabilecek bir günahı yok etmekten aciz olmayan bir tevhid olmasını dilerim."

Şöyle derdi: "Amelinle kurtulmak istediğin neyse; ona olan sevgine işaret edersin."

Dedi ki: "Benim için; Allah'ın keremini ortaya çıkaran bir günah, benim şanımı ortaya çıkaran bir amelden daha hayırlıdır."

Dedi ki: "Bir kavim, amel diliyle Allah'a dua eder, başka bir kavim rahmet diliyle Allah'a dua eder. Rabbiyle Rabbinden isteyenle, ameliyle Rabbinden dilenen arasında dağlar kadar fark vardır. Rabbine, O'nun cömertliğiyle dua edenle, Rabbine nefsiyle dua eden bir değildir."

Dedi ki: "Ne kadar ibadet edersek O'nun nimetlerini karşılayamayız. Ne kadar günah işlersek, onun keremini karşılayamayız. Ben ibadetlerimizin O'nun nimetleriyle değerlendirilmesinden ziyade; günahlarımızın O'nun keremiyle değerlendirilmesini dilerim. Zira Mevlası onu affa boğmasaydı, kul her hangi bir günah işlemezdi."

(١٥٨٣٦)- [٣٥٢/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ طَاهِرٍ، يَقُولُ: " فِي الْمِحَنِ ثَلاثَةُ أَشْيَاءَ: تَطْهِيرٌ وَتَكْفِيرٌ وَتَذْكِيرٌ، فَالتَّطْهِيرُ مِنَ الْكَبَائِرِ، وَالتَّكْفِيرُ مِنَ الصَّغَائِرِ، وَالتَّذْكِيرُ لأَهْلِ الصَّفَا "

Ebû Bekr b. Tâhir diyor ki: "Mihnetlerde üç şey vardır: Temizlik, kefaret ve hatırlatma. Temizlik büyük günahlardan olur. Kefaret küçük günahlardan olur. Hatırlatmak safa ehline aittir."

(١٥٨٣٧)- [٣٥٢/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِنَا، يَقُولُ: حَضَرْتُ مَعَ أَبِي بَكْرِ بْنِ طَاهِرٍ جِنَازَةً، فَرَأَى بَعْضَ إِخْوَانِ الْمَيِّتِ يُكْثِرُونَ الْبُكَاءَ فَنَظَرَ إِلَى أَصْحَابِهِ، وَأَنْشَدَ "

وَيَبْكِي عَلَى الْمَوْتَى وَيَتْرُكُ نَفْسَهُ　　　وَيَزْعُمُ أَنْ قَدْ قَلَّ عَنْهُمْ عَزَاؤُهُ

وَلَوْ كَانَ ذَا رَأْيٍ وَعَقْلٍ وَفِطْنَةٍ لَكَانَ عَلَيْهِ لا عَلَيْهِمْ بُكَاؤُهُ

Abdülvâhid b. Ebî Bekr, dostlarından birinin şöyle dediğini bildiriyor: Ebû Bekr b. Tâhir'le birlikte bir cenazede bulundum. Ölünün kardeşlerinin çok ağladığını görünce, arkadaşlarına baktı ve şu beyitleri okudu:

Ölü için ağlayıp kendini unutuyor,
Taziyenin ve yasın geçtiğini sanıyor,
Eğer fikri olsaydı, aklı ve feraseti,
Ona değil kendine, gör bak nasıl ağlıyor!

(١٥٨٣٨)- [٣٥٢/١٠] وَقَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ طَاهِرٍ: " مَنْ خَافَ عَلَى نَفْسِهِ شَقَّ عَلَيْهِ رُكُوبُ الأَهْوَالِ، وَمَنْ شَقَّ عَلَيْهِ رُكُوبُ الأَهْوَالِ لا يَرْتَقِي إِلَى سُمُوِّ الْمَعَالِي فِي الأَحْوَالِ "

Ebû Bekr b. Tâhir der ki: "Kendine korkan kişiye, görev üstlenmek zor gelir. Görev üstlenmeyi zor kabul eden kişi, hâllerde yüce makamlara yükselemez."

Ebû Bekr el-Ebherî

Onlardan biri de; ibadete davet edenlerden olan, Ebû Bekr b. İsa el-Ebherî, mütevekkillerdendi. Hal bakımından sâlik ve yolcu mertebesine kadar yükselir.

(١٥٨٣٩)- [٣٥٣/١٠] ذَكَرَ لِي فِيمَا أَرَى أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ الأَبْهَرِيِّ، أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ طَاهِرٍ الأَبْهَرِيَّ، حضَرَ أَبَا بَكْرِ بْنَ عِيسَى الأَبْهَرِيَّ وَهُوَ فِي النَّزْعِ، فَقَالَ لَهُ: أَحْسِنْ بِرَبِّكَ الظَّنَّ، فَفَتَحَ عَيْنَيْهِ مُقْبِلا عَلَيْهِ، فَقَالَ: " لِمِثْلِي يُقَالُ هَذَا الْكَلامُ؟ إِنْ تَرَكَنَا عَبَدْنَاهُ وَإِنْ دَعَانَا أَجَبْنَاهُ "

İbrâhîm b. Ebî Hammâd el-Ebherî'nin bildirdiğine göre Ebû Bekr b. Tâhir el-Ebherî, sekerat halinde olan Ebû Bekr b. İsa el-Ebherî'nin yanma gitmişti. Ona: "Rabbin hakkındaki düşüncelerini güzel tut" deyince, Ebû Bekr b. İsa gözlerini açıp ona baktı ve şöyle dedi: "Benim gibi birine bu söz söylenir mi? Bizi terk etse de O'na ibadet ederiz, bizi çağırırsa icabet ederiz."

Ebu'l-Hasan es-Sâiğ

Onlardan biri de; Ebu'l-Hasan es-Sâiğ ed-Dîneverî, Mısır'da yaşamıştır. Emellerinde muhlis, Hak dışında birine bakmaktan uzak kalan biriydi.

(١٥٨٤٠)- [٣٥٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْقَلانِسِيَّ، يَقُولُ فِيمَا حَكَى لَنَا عَنِ الرَّقِّيِّ: إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ، كَانَ يَقُولُ: " حُكْمُ الْمُرِيدِ أَنْ يَتَخَلَّى مِنَ الدُّنْيَا مَرَّتَيْنِ: أَوْلاهُمَا تَرْكُ نَعِيمِهَا، وَنُضْرَتِهَا، وَمَطَاعِمِهَا، وَمَشَارِبِهَا، وَمَا فِيهَا مِنْ غُرُورِهَا، وَفُضُولِهَا، وَالثَّانِيَةُ إِذَا أَقْبَلَ النَّاسُ عَلَيْهِ مُبَجِّلِينَ لَهُ مُكْرِمِينَ لِتَرْكِهِ لِلدُّنْيَا أَنْ يَزْهَدَ فِي النَّاسِ الْمُقْبِلِينَ عَلَيْهِ، فَيُخَالِطُ أَهْلَ الدُّنْيَا وَأَبْنَاءَهَا، فَإِنَّ إِقْبَالَ النَّاسِ عَلَيْهِ وَتَبْجِيلَهُمْ لَهُ لِتَرْكِهِ فُضُولَ الدُّنْيَا، إِذَا سَكَنَ إِلَيْهِمْ وَلاحَظَهُمْ ذَنْبٌ عَظِيمٌ وَفِتْنَةٌ عَاجِلَةٌ، وَكَانَ يَقُولُ: مِنْ فَسَادِ الطَّبْعِ التَّمَنِّي وَالأَمَلُ، وَكَانَ يَقُولُ: الْمَعْرِفَةُ رُؤْيَةُ الْمِنَّةِ فِي كُلِّ الأَحْوَالِ، وَالْعَجْزُ عَنْ أَدَاءِ شُكْرِ الْمُنْعِمِ مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ وَالتَّبَرُّؤُ مِنَ الْحَوْلِ فِي كُلِّ شَيْءٍ "

Ebu'l-Hasan şöyle derdi: "Müridin dünyadan iki defa vazgeçmesi gerekir; Birincisi, nimetlerini, çekiciliğini, yiyeceklerini, içeceklerini, tuzaklarını ve fuzuli şeylerini terk etmeli. İkincisi, insanlar kendisine gelip, tazimde bulunup, dünyayı terk ettiği için ikramda bulunurlarsa, kendisine ilgi gösteren bu insanlardan yüz çevirmelidir. Dünya ehli ve çocuklarına karışmalıdır. İnsanların kendisine ilgi göstermesi ve tazimde bulunmaları dünyanın fuzuli işleridir. Onlara yakınlaşır ve dikkatini verirse, büyük günah ve acil bir fitneye düşer."

Derdi ki: "Temenni ve beklenti, huyun fesadındandır."

Derdi ki: "Marifet, her halde nimetleri görmek, her yönden nimet verene şükrünü eda etmekten aciz kalmak ve her şeyde güç sahibi olmaktan uzak olmaktır."

Mimşâd ed-Dîneverî

Onlardan biri de; Dineverli Mimşâd, yüce himmetine sahip, atacağı adımları sağlam atan biri.

(١٥٨٤١)- [٣٥٣/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ وَكَانَ قَدْ لَقِيَهُ وَشَاهَدَهُ، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: " الْهِمَّةُ مُقَدِّمَةُ الأَشْيَاءِ، فَمَنْ صَلُحَتْ لَهُ هِمَّتُهُ وَصَدَقَ فِيهَا صَلُحَ لَهُ مَا وَرَاءَهَا مِنَ الأَعْمَالِ وَالأَحْوَالِ،

Babam onunla görüşmüş ve görmüştü; şöyle dediğini bildiriyor: "Himmet eşyanın mukaddimesidir. Kimin himmeti sağlam olursa ve himmetinde sadık olursa, arkasından gelecek olan ameller ve hâller de sağlam olur."

وَكَانَ يَقُولُ: أَحْسَنُ النَّاسِ حَالا مَنْ أَسْقَطَ عَنْ نَفْسِهِ رُؤْيَةَ الْخَلْقِ، وَكَانَ صَافِيَ الْخَلَوَاتِ لِسِرِّهِ رَاعِيًا، وَاعْتَمَدَ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ عَلَى مَنْ كَانَ لَهُ كَافِيًا، وَاثِقًا بِضَمَانِهِ،

Mimşâd ed-Dîneverî der ki: "İnsanlar içinde en güzel mülke sahip olanlar, halkın bakışlarını kendi üzerinden kesen, gizlice ve yalnız başına amellerde bulunan, sırrını kimselere açmayan ve tüm işlerinde Allah'ın kefilliğine güvenip dayanan kimselerdir."

وَكَانَ يَقُولُ: لَوْ جَمَعْتَ حِكْمَةَ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، وَادَّعَيْتَ أَحْوَالَ السَّادَّةِ مِنَ الأَوْلِيَاءِ وَالصَّادِقِينَ لَنْ تَصِلَ إِلَى دَرَجَاتِ الْعَارِفِينَ، حَتَّى يَسْكُنَ سِرُّكَ إِلَى اللَّهِ وَتَثِقَ بِهِ فِيمَا ضَمِنَ لَكَ، وَكَانَ يَقُولُ: مَا أَقْبَحَ الْغَفْلَةَ عَنْ طَاعَةِ مَنْ لا يَغْفُلُ عَنْ بِرِّكَ، وَمَا أَقْبَحَ الْغَفْلَةَ عَنْ ذِكْرِ مِنْ لا يَغْفُلُ عَنْ ذِكْرِكَ "

Derdi ki: "Öncekilerin ve sonrakilerin hikmetlerini toplasan; önde gelen evliya ve sadıkların hallerini iddia etsen; sırına Allah'a ulaşmadan ve sana verdiği güvenceye inanmadan, âriflerin derecesine ulaşamazsın."

Derdi ki: "Sana iyilik yapmayı unutmayana itaat etmekten gafil olmak ne kadar kötü bir durumdur. Seni anmayı unutmayana itaat etmekten gafil olmak ne kadar kötü bir durumdur."

Ebû İshâk el-Kassâr

Onlardan biri de; İbrâhîm b. Dâvûd Ebû İshâk el-Kassâr er-Rakiy, birikmiş dertlerin ve mutedil beyanın sahibi biridir.

(١٥٨٤٢)- [٣٥٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ الْقَصَّارَ الرَّقِّيَّ، يَقُولُ: " قِيمَةُ كُلِّ إِنْسَانٍ بِقَدْرِ هِمَّتِهِ، فَإِنْ كَانَتْ هِمَّتُهُ لِلدُّنْيَا فَلا قِيمَةَ لَهُ، وَإِنْ كَانَتْ هِمَّتُهُ رِضَاءَ اللَّهِ فَلا يُمْكِنُ اسْتِدْرَاكُ غَايَةِ قِيمَتِهِ وَلا الْوُقُوفُ عَلَيْهَا "

İbrâhîm el-Kassâr er-Rakkî diyor ki: "Her insanın kıymeti, himmeti kadardır. Himmeti dünya ile ilgiliyse onun hiçbir kıymeti yoktur. Himmeti Allah'ın rızası içinse onun kıymetine ulaşmak ve vakıf olmak mümkün değildir."

(١٥٨٤٣)- [٣٥٤/١٠] أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَضْلِ نَصْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ الْمُوَلِّدِ، يَقُولُ: سَأَلَ رَجُلٌ إِبْرَاهِيمَ الْقَصَّارَ الرَّقِّيَّ، فَقَالَ: " هَلْ يُبْدِي الْمُحِبُّ حُبَّهُ؟ أَوْ هَلْ يَنْطِقُ بِهِ؟ أَوْ هَلْ يُطِيقُ كِتْمَانَهُ؟ فَأَنْشَأَ مُتَمَثِّلا يَقُولُ:

ظَفِرْتُمْ بِكِتْمَانِ اللِّسَانِ فَمَنْ لَكُمْ   بِكِتْمَانِ عَيْنٍ دَمْعُهَا الدَّهْرَ يَذْرِفُ
حَمَلْتُمْ جِبَالَ الْحُبِّ فَوْقِي وَإِنَّنِي   لأَعْجَزُ عَنْ حَمَلِ الْقَمِيصِ وَأَضْعُفُ

وَكَانَ يَقُولُ: عَلامَةُ مَحَبَّةِ اللَّهِ إِيثَارُ طَاعَتِهِ، وَمُتَابَعَةُ نَبِيِّهِ ﷺ وَكَانَ يَقُولُ: الأَبْصَارُ قَوِيَّةٌ وَالْبَصَائِرُ ضَعِيفَةٌ، وَأَضْعَفُ الْخَلْقِ مَنْ ضَعُفَ عَنْ رَدِّ شَهْوَتِهِ، وَأَقْوَى خَلْقِهِ مَنْ قَوِيَ عَلَى رَدِّهَا، وَكَانَ يَقُولُ: حَسْبُكَ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئَانِ: خِدْمَةُ وَلِيٍّ، وَصُحْبَةُ فَقِيرٍ "

İbrâhîm b. Ahmed b. el-Müvellid'in bildirdiğine göre bir adam İbrâhîm el-Kassâr er-Rakkî'ye gelip: "Seven sevgisini göstermeli mi? Söylemeli mi? Yoksa gizleyip katlanmalı mı?" diye sorunca, şöyle cevap verdi:

Dilinizi tuttunuz, gözü kapatmadınız,
Dökülen gözyaşına bütün âlem ağlıyor.
Sırtıma aşk yükünü dağ gibi yüklediniz,
Oysa bana gömleğim bile ağır geliyor.

Derdi ki: "Allah'ı sevmenin alâmeti, ibadetine öncelik vermek ve Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olmaktır."

Derdi ki: "Gözler güçlü, ama bakıp ibret almak zayıftır. En zayıf insan, arzusuna karşı koyamayan insandır, en güçlü insan onu red edebilen insandır."

Derdi ki: "Dünyada sana iki şey yeter: Bir veliye hizmet etmek ve bir fakire arkadaş olmaktır."

Ebû Abdillah b. Bekr

Onlardan biri de; Ebû Abdillah Hüseyin b. Abdillah b. Bekr es-Subayhî. Vakur bir akla, fasih ve açık konuşmaya sahip biridir. Sûs'e taşınmadan önce babam onun sohbetinde bulunmuştur. Tasavvuf ehlinin halleriyle ilgili, hoş ibareler ve ilginç işaretlerle dolu tasnifleri vardır. Basra'daki evinde otuz sene gizlice ibadetle uğraştığını duymuştum. Şöyle derdi: "Olayların sonucuna bakmak, acizlerin işidir. Pınarlara saldırmak kararlıların işidir, kaderin ve rızanın gölgesinde sakın olmak âriflerin işidir."

وَسُئِلَ عَنْ أُصُولِ الدِّينِ؟ فَقَالَ: إِثْبَاتُ صِدْقِ الافْتِقَارِ إِلَى اللَّهِ، [٣٥٥/١٠] وَلُزُومِ الاقْتِدَاءِ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفُرُوعُهُ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءٍ: الْوَفَاءُ بِالْعُهُودِ، وَحِفْظُ الْحُدُودِ، وَالرِّضَا بِالْمَوْجُودِ، وَالصَّبْرُ عَنِ الْمَفْقُودِ،

وَكَانَ يَقُولُ الرُّبُوبِيَّةُ سَبَقَتِ الْعُبُودِيَّةَ، وَبِالرُّبُوبِيَّةِ ظَهَرَتِ الْعُبُودِيَّةُ، وَتَمَامُ وَفَاءِ الْعُبُودِيَّةِ مُشَاهَدَةُ الرُّبُوبِيَّةِ، وَكَانَ يَقُولُ: ابْتَلَى الْخَلائِقَ بِأَسْرِهِمْ بِالدَّعَاوَى الْعَرِيضَةِ فِي الْمَغِيبِ، فَإِذَا أَظَلَّتْهُمْ هَيْبَةُ الْمَشْهَدِ خَرَسُوا وَانْقَمَعُوا وَصَارُوا لا شَيْءَ، وَلَوْ صَدَقُوا فِي دَعَاوِيهِمُ لَبَرَزُوا عِنْدَ الْمُشَاهَدَةِ كَمَا بَرَزَ نَبِيُّنَا الْمُصْطَفَى ﷺ وَتَقَدَّمَ الْخَلائِقَ بِقَدَمِ الصِّدْقِ حِينَ طُلِبَ إِلَيْهِ الشَّفَاعَةُ، فَقَالَ: أَنَا لَهَا، لَمْ تَرُعْهُ هَيْبَةُ الْمَوْقِفِ لِمَا كَانَ عَلَيْهِ مِنْ قَدَمِ الصِّدْقِ، وَمَا أَشْبَهَ هَذِهِ الدَّعَاوَى الْبَاطِلَةَ، إِلا بِقَوْلِ بَعْضِهِمْ حَيْثُ يَقُولُ:

يَنْوِي الْعِتَابَ لَهُ مِنْ قَبْلِ رُؤْيَتِهِ   فَإِنْ رَآهُ فَدَمْعُ الْعَيْنِ مَسْكُوبُ
لا يَسْتَطِيعُ الْكَلامَ حِينَ يُبْصِرُهُ   كُلُّ اللِّسَانِ وَفِي الأَحْشَاءِ تَلْهِيبُ

وَلَيْسَ يُخْرِسُ الأَلْسَنَةَ فِي الْمُشَاهَدَةِ، إِلا بُعْدُهَا مِنَ الصِّدْقِ، فَمَنْ صَدَقَ فِي الْمَحَبَّةِ تَكَلَّمَ عَنْهُ الضَّمِيرُ، إِذَا سَكَتَ عَنِ النُّطْقِ بِاللِّسَانِ .

Kendisine dinin usulü sorulduğunda şu karşılığı verdi: "Gerçekten Allah'a muhtaç olduğunu Allah'a ispat etmek, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olmaya devam etmektir. Dinin füru'u ise dört şeydir: Ahidlere vefa göstermek, hadleri muhafaza etmek, Mevcud'dan hoşnud olmak ve kaybedilenlere sabretmektir."

Derdi ki: "Rububiyet, ubudiyeti geçmiştir. Rububiyet sayesinde ubudiyet ortaya çıkmıştır. Ubudiyeti tam olarak ifa etmek, rububiyeti müşâhede etmektir."

Derdi ki: "İnsanlar, esaretlerinde, gaybi geniş iddialarla müptela oldular. Durumun ciddiyeti üzerlerine çökünce sesleri kesilir ve yok olurlar. Eğer iddialarında sadık olsalardı; müşâhede sırasında, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden şefaat etmesi taleb edildiğinde, insanların huzurunda, kademi sıdk ile ortaya çıktığı gibi, çıkarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Şefaat benimdir" der. Her konuda sadık olduğundan durumun heybetinden korkmaz. İnsanların bu boş iddiaları, birinin dediğine benzer. Der ki:

Onu görmeden önce serzeniş niyet eder,
Fakat onu görünce gözler çeşmeye döner.
Ona bakarken dili konuşamaz tutulur,
Dili lâl olur, ama içinde ciğer yanar.

Müşâhede sırasında dilleri kurutan tek şey, dillerin doğruluktan uzak olmasıdır. Kim muhabbetinde sadık olursa, dili konuşmayıp sussa bile, hisleriyle bunu ifade eder."

el-Murta'iş

Onlardan biri de; Abdullah b. Muhammed Ebû Muhammed, Murta'iş olarak bilinir. Gizli müşâhedeleri ve geçmişte devamlılığı vardır.

(١٥٨٤٤)- [٣٥٥/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنَ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُرْتَعِشُ لَهُ اللِّسَانُ النَّاطِقُ وَالْخَاطِرُ الْفَائِقُ، وَكَانَ يَقُولُ: " أَفْضَلُ الأَرْزَاقِ تَصْحِيحُ الْعُبُودِيَّةِ

عَلَى الْمُشَاهَدَةِ، وَمُعَانَقَةُ الْخِدْمَةِ عَلَى مُوَافَقَةِ السُّنَّةِ، وَلا وُصُولَ إِلَى مَحَبَّةِ اللَّهِ، إِلا بِبُغْضِ مَا أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَهِيَ فُضُولُ الدُّنْيَا وَأَمَانِيُّ النَّفْسِ، وَمُوَالاةُ أَوْلِيَائِهِ وَمُعَادَاةُ أَعْدَائِهِ، وَلا سَبِيلَ إِلَى تَصْحِيحِ الْمُعَامَلَةِ إِلا بِالإِخْلاصِ فِيهَا وَالصَّبْرِ عَلَيْهَا "

Ebû Muhammed el-Murta'iş der ki: "Kişiye verilen en büyük nimet, Allah'ın her dem gördüğünü unutmadan kulluğun ıslah edilmesi ve sünnete muvafık düşecek şekilde hareket edilmesidir. Allah'ın sevgisine de ancak nimet israfı gibi Allah'ın sevmediği şeyler ile nefsi arzuları sevmemekle, Allah dostlarını dost edinmek, düşmanlarına da düşman olmakla mazhar olunabilir. Amelleri ıslah etmenin tek yolu da bu amellerde ihlâslı olmak ve sabır ile sebat etmektir."

(١٥٨٤٥)- [٣٥٥/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الإِمَامَ أَبَا سَهْلٍ مُحَمَّدَ بْنَ سُلَيْمَانَ الْفَقِيهَ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِلْمُرْتَعِشِ: أَوْصِنِي، فَقَالَ: " اذْهَبْ إِلَى مَنْ هُوَ خَيْرٌ لَكَ مِنِّي وَدَعْنِي إِلَى مَنْ هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْكَ، وَجَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: رُؤْيَةُ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

إِنَّ الْمَقَادِيرَ إِذَا سَاعَدَتْ   أَلْحَقَتِ الْعَاجِزَ بِالْحَازِمِ

وَكَانَ يَقُولُ: أُصُولُ التَّوْحِيدِ ثَلاثَةٌ: مَعْرِفَةُ اللَّهِ بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَالإِقْرَارُ لَهُ بِالْوَحْدَانِيَّةِ، وَنَفْيُ الأَنْدَادِ عَنْهُ جُمْلَةً "

Fıkıh İmamı Ebû Sehl Muhammed b. Süleymân'ın bildirdiğine göre bir adam Murta'iş'e gelip: "Bana nasihat et" deyince ona şöyle dedi: "Sana benden daha faydalı olacak birine git. Beni de bana senden daha hayırlı olanla baş başa bırak."

Bir adam gelip: "Hangi ameller daha hayırlıdır?" deyince, "Allah'ın lütfunu görmek" dedi ve şu beyti okudu:

İmkân yardım eder güç de yeterse,
Acizi sürükler öne geçirir.

Derdi ki: "Tevhidin aslı üçtür: Allah'ı rububiyetiyle tanımak, O'nun vahdaniyetini ikrar etmek ve O'nu bütün denk ve ortaklardan uzak görmektir."

en-Nehrecûrî

Onlardan biri de; Ebû Yakûb İshâk b. Muhammed en-Nehrecûrî. Parlak bir nura ve belirgin bir vakara sahipti.

(١٥٨٤٦)- [٣٥٦/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَعْقُوبَ النَّهْرَجُورِيَّ، يَقُولُ: " الَّذِي اجْتَمَعَ عَلَيْهِ الْمُحَقِّقُونَ فِي حَقَائِقِهِمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى غَيْرُ مَفْقُودٍ فَيُطْلَبُ، وَلا لَهُ غَايَةٌ فَيُدْرَكُ، وَمَنْ أَدْرَكَ مَوْجُودًا فَهُوَ بِالْمَوْجُودِ مَغْرُورٌ، وَالْمَوْجُودُ عِنْدَنَا مَعْرِفَةُ حَالٍ وَكَشْفُ عِلْمٍ بِلا حَالٍ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ عَرَفَ اللَّهَ لَمْ يَغْتَرَّ بِاللَّهِ، وَقَالَ لِرَجُلٍ: يَا دَنِيءَ الْهِمَّةِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لِمَ تَقُولُ هَذَا أَيُّهَا الشَّيْخُ؟ فَقَالَ: لأَنَّ اللَّهَ، يَقُولُ: ﴿قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ﴾ ، وَنَصِيبُكَ مِنْ هَذَا الْقَلِيلِ حَقِيرٌ وَمَا فِي يَدَيْكَ مِنْهُ يَسِيرٌ، وَأَنْتَ بِهَا بِخَيْلٌ تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ بِإِمْسَاكِهَا نَبِيلا، فَإِنْ بَذَلْتَ بَذَلْتَ قَلِيلا، وَإِنْ مَنَعْتَ مَنَعْتَ قَلِيلا، فَلا أَنْتَ بِالْمَنْعِ مَلُومٌ وَلا بِالْبَذْلِ مَحْمُودٌ، وَكَانَ يَقُولُ: مُشَاهَدَةُ الأَرْوَاحِ تَحْقِيقٌ، وَمُشَاهَدَةُ الْقُلُوبِ تَعْرِيفٌ، فَإِذَا اقْتَضَانِي رَبِّي بَعْضَ حَقِّهِ قِبَلِي فَذَاكَ أَوَانُ حُزْنِي، وَإِذَا أَذِنَ اقْتِضَاءَ سِرِّهِ فَذَاكَ أَوَانُ سُرُورِي وَنِعْمَتِي، إِذْ هُوَ بِالْجَوْدِ وَالْوَفَاءِ مَعْرُوفٌ وَالْعَبْدُ بِالضَّعْفِ وَالْعَجْزِ مَوْصُوفٌ "

Ebû Yakûb en-Nehrecûrî diyor ki: “Hakikat ehlinin tahkikinde vardıkları ortak düşünce şudur: Allah kaybolmuş olmadığından aranamaz, bir sonu olmadığı için de idrak edilemez. Kim bir mevcudu idrak ederse yanılmış olur. Bize göre mevcut bir halin öğrenilmesi veya hâl olmadan bir ilmin keşfedilmesidir.”

Derdi ki: “Allah'ı tanıyan, Allah konusunda yanılmaz.”

Bir adama: “Ey düşük himmetli!” deyince, adam kendisine: “Neden böyle diyorsun şeyhim?” dedi. Dedi ki: Çünkü buyurdu ki: **“Onlara de ki: Dünya menfaati önemsizdir.”**[1] Bundan senin payına düşen daha önemsizdir. Elinde olan daha da azdır. Sen bunda cimrilik ediyorsun ve elinde tutmaya çalışıyorsun. İnfak etsen az verirsin, etmesen de az bir şeyi elinde tutarsın. Ne cimrilik etsen yerilirsin, ne de verdiğin için övülürsün.”

Derdi ki: “Ruhların müşâhedesi tahkîktir. Kalplerin müşâhedesi tariftir.

---

[1] Nisâ Sur. 77

Eğer Rabbim beni, bana verdiği haklardan sorumlu tutarsa, işte o zaman benim hüzün zamanımdır. Mutluluğun bana gelmesine izin verirse, işte o zaman benim mutluluk ve nimet zamanımdır. Zira O, cömertlik ve vefa ile maruftur, kul ise zayıflık ve acziyetle nitelenmiştir."

Ebû Ali er-Rûzbârî

Onlardan biri de; Ebû Ali er-Rûzbârî Ahmed b. Muhammed b. Miksem. Fasih dilli, başarılı anlatım kabiliyeti olan birisidir. Bağdâd asıllı, Mısır'a taşınıp orada vefat etmiştir.

(١٥٨٤٧)- [١٠/٣٥٦] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ أَبُو عَلِيٍّ خَالِي الرُّوذْبَارِيُّ عَمَّنْ يَسْمَعُ الْمَلاهِي، وَيَقُولُ: أُبِيحَ لِيَ الْوُصُولُ إِلَى الْمَنْزِلَةِ الَّتِي لا تُؤَثِّرُ فِي اخْتِلافِ الأَحْوَالِ؟ فَقَالَ: " نَعَمْ، قَدْ وَصَلَ وَلَكِنَّ وُصُولَهُ إِلَى سَقَرَ "

Ebû Abdillah Ahmed b. Atâ er-Rûzbârî anlatıyor: Dayım Ebû Ali er-Rûzbârî'ye, eğlenceleri dinleyen ve "Hâllere etki etmeyen aşamaya geçmek bana mubah oldu" diyen kişi hakkında soru sordular. Dedi ki: "Evet o aşamaya kavuşmuştur, ama doğru cehenneme..."

(١٥٨٤٨)- [١٠/٣٥٧] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ وَسُئِلَ عَنِ الإِشَارَةِ؟ قَالَ: " الإِشَارَةُ الإِبَانَةُ عَمَّا تُضَمَّنَهُ الْوَجْدُ مِنَ الْمُشَارِ إِلَيْهِ لا غَيْرَ، وَفِي الْحَقِيقَةِ أَنَّ الإِشَارَةَ تَصْحَبُهَا الْعِلَلُ، وَالْعِلَلُ بَعِيدَةٌ مِنْ عَيْنِ الْحَقَائِقِ "

Ebû Ali er-Rûzbârî'ye işareti sorduklarında: "İşaret, vecdin ihtiva ettiği muşarun ileyhi (işaret edileni) açıklamaktır. Aslında işaretin yanında sebepleri vardır. Bu sebepler, hakikat gözünden uzaktır" dedi.

(١٥٨٤٩)- [١٠/٣٥٧] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " وَالاهُمْ قَبْلَ أَفْعَالِهِمْ، وَعَادَاهُمْ قَبْلَ أَفْعَالِهِمْ ثُمَّ جَازَاهُمْ بِأَفْعَالِهِمْ "

Ebû Ali er-Rûzbârî diyor ki: "Fiillerinden önce dost oldu, fiillerinden önce düşman oldu. Sonra fiillerine göre hesaba çekti."

(١٥٨٥٠)- [٣٥٧/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ، يَقُولُ: " مِنَ الاعْتِدَالِ أَنْ تُسِيءَ فَيُحْسِنَ إِلَيْكَ فَتُتْرَكَ الإِنَابَةَ وَالتَّوْبَةَ تَوَهُّمًا أَنَّكَ تُسَامَحُ فِي الْهَفَوَاتِ، وَتَرَى أَنَّ ذَلِكَ فِي بَسْطِ الْحَقِّ لَكَ، وَقَالَ: تَشَوَّقَتِ الْقُلُوبُ إِلَى مُشَاهَدَةِ ذَاتِ الْحَقِّ فَأُلْقِيَتْ إِلَيْهَا الأَسَامِي، فَرَكَنَتْ إِلَيْهَا مَشْغُوفِينَ بِهَا عَنِ الذَّاتِ إِلَى أَوَانِ التَّجَلِّي، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿وَلِلَّهِ الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا﴾ ، فَوَقَفُوا مَعَهَا عَنْ إِدْرَاكِ الْحَقَائِقِ، فَأَظْهَرَ الأَسَامِي وَأَبْدَاهَا لِلْخَلْقِ لِتَسْكِينِ شَوْقِ الْمُحِبِّينَ لَهُ، وَتَأْنِيسِ قُلُوبِ الْعَارِفِينَ بِهِ، وَقَالَ: الْمُشَاهَدَاتُ لِلْقُلُوبِ، وَالْمُكَاشَفَاتُ لِلأَسْرَارِ، وَالْمُعَايَنَاتِ لِلْبَصَائِرِ "

Ebû Ali diyor ki: "Kötülük yaptıktan sonra, Allah'ın sana ihsan etmesi, senin günah işledikçe müsamaha göreceğini sanıp vazgeçmeyi ve tövbeyi bırakman; sonra da bunun senin hakkın olduğunu düşünmen adil midir?"

Dedi ki: "Kalpler, Hakk'ın Zatını müşâhede etmeyi özledi. İsimler verildi ve yakıştı. Tecelli zamanını Zatı özleyerek beklerler. Allah şöyle buyuruyor: **"En güzel isimler Allah'ındır, öyleyse O'na o güzel isimlerle dua edin."**[1] Onun yanında durup hakikatleri idrak ettiler. Âşıkların şevkini teskin etmek ve âriflerin kalplerine teselli vermek için, isimleri insanlara açıklayıp ilan etti."

Dedi ki: "Müşâhede kalpler içindir, keşf sırlar içindir ve ibret basiret içindir."

(١٥٨٥١)- [٣٥٧/١٠] أَخْبَرَنِي أَبُو الْفَضْلِ الطُّوسِيُّ نَصْرُ بْنُ أَبِي نَصْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْكَازَرُونِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيُّ: " لا رِضَا لِمَنْ لا يَصْبِرُ وَلا كَمَالَ لِمَنْ لا يَشْكُرُ، بِاللَّهِ وَصَلَ الْعَارِفُونَ إِلَى مَحَبَّتِهِ وَشَكَرُوهُ عَلَى نِعْمَتِهِ "

Ebû Ali er-Rûzbâri diyor ki: "Sabretmeyene rıza yoktur, şükretmeyene kemâl yoktur. Ârifler Allah'la, O'nun sevgisine ulaşırlar ve nimetiyle O'na şükrederler."

---

[1] A'râf Sur. 180

(١٥٨٥٢)- [٣٥٧/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ بَكْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ هَمَّامَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ الْمُشْتَاقِينَ إِلَى اللَّهِ يَجِدُونَ حَلاوَةَ الْوَقْتِ عِنْدَ وُرُودِهِ لِمَا كُشِفَ لَهُمْ مِنْ رَوْحِ الْوُصُولِ إِلَى قُرْبِهِ أَحْلَى مِنَ الشُّهْدِ "

Ebû Ali er-Rûzbârî der ki: "Allah'ı özleyenler, kendilerine keşfedilen, O'nun kurbiyetine kavuşma ruhuyla, vird sırasında geçen vaktin lezzetine, müşâhededen daha fazla vâkıf olurlar."

(١٥٨٥٣)- [٣٥٧/١٠] وَقَالَ أَبُو عَلِيٍّ: " مَنْ رُزِقَ ثَلاثَةَ أَشْيَاءَ فَقَدْ سَلِمَ مِنَ الآفَاتِ: بَطْنٌ جَائِعٌ مَعَهُ قَلْبٌ خَاشِعٌ، وَفَقْرٌ دَائِمٌ مَعَهُ زُهْدٌ حَاضِرٌ، وَصَبْرٌ كَامِلٌ مَعَهُ قَنَاعَةٌ دَائِمَةٌ "

Ebû Ali der ki: "Kim üç şeye sahip olursa felaketlerden emin olur: Korkan bir kalple birlikte aç bir mide; canlı bir zühdle birlikte sürekli fakirlik; devamlı bir kanaatle birlikte mükemmel bir sabır."

(١٥٨٥٤)- [٣٥٧/١٠] وَقَالَ أَبُو عَلِيٍّ: " فِي اكْتِسَابِ الدُّنْيَا مَذَلَّةُ النُّفُوسِ، وَفِي اكْتِسَابِ الآخِرَةِ عِزُّهَا فَيَا عَجَبًا لِمَنْ يَخْتَارُ الْمَذَلَّةَ فِي طَلَبِ مَا يَفْنَى عَلَى الْعِزِّ فِي طَلَبِ مَا يَبْقَى "

Ebû Ali der ki: "Dünyanın kazanılmasında nefislerin zelil olması vardır. Âhiretin kazanılmasında şerefli olması vardır. Baki olanı taleb etme şerefine, fani olanı talep etme zilletini tercih edene şaşarım."

Ebû Bekr el-Kettânî

Onlardan biri de; Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Câfer el-Kettânî. Kendisi Bağdâd'lıdır, ama Mekke'de yaşamıştır. Sirâcu'l-Harâm olarak da bilinir. Cüneyd, el-Hazzâz ve en-Nûrî'nin sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٨٥٥)- [٣٥٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْخَيَّاطَ الأَصْبَهَانِيَّ، يَقُولُ: " صَحِبْتُهُ سِنِينَ فَكَانَ يَزْدَادُ عَلَى الأَيَّامِ ارْتِفَاعًا وَفِي نَفْسِهِ اتِّضَاعًا، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: رَوْعَةٌ عِنْدَ انْتِبَاهٍ مِنْ غَفْلَةٍ، وَانْقِطَاعٌ عَنْ حَظِّ النَّفْسِ، وَارْتِعَادٌ مِنْ خَوْفِ الْقَطِيعَةِ أَعْوَدُ عَلَى الْمُرِيدِ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ، وَكَانَ يَقُولُ: إِذَا سَأَلْتَ اللَّهَ التَّوْفِيقَ فَابْتَدِئْ بِالْعَمَلِ، وَكَانَ يَقُولُ: وُجُودُ الْعَطَاءِ

مِنَ الْحَقِّ شُهُودُ الْحَقِّ بِالْحَقِّ، لأَنَّ الْحَقَّ دَلِيلٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَلا يَكُونُ شَيْءٌ دُونَهُ دَلِيلا عَلَيْهِ "

Ebû Câfer el-Hayyât el-Isbehânî anlatıyor: Onunla yıllarca arkadaşlık ettim. Gün geçtikçe yüceliyor ve mütevazi oluyordu. Şöyle dediğini duydum: "Gafletten uyanırken bir ürperme, nefsin arzularından uzak durma ve Allah'tan bağlantının kesilmesi korkusu; bir mürid için iki âlemin ibadetinden daha hayırlıdır."

Derdi ki: "Allah'tan başarı dileyince işe başla."

Derdi ki: "Lütfun Hak'tan olduğunu bilmek, Hakk'ı Hak'la müşâhede etmektir. Çünkü Hak her şeyin delilidir. O'nun dışında hiçbir şey O'na delil olamaz."

(١٥٨٥٦)- [٣٥٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْقَزْوِينِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: " إِذَا صَحَّ الافْتِقَارُ إِلَى اللَّهِ صَحَّتِ الْعِنَايَةُ، لأَنَّهُمَا حَالانِ لا يَتِمُّ أَحَدُهُمَا إِلا بِصَاحِبِهِ "

Ebû Bekr el-Kettânî diyor ki: "Allah'a muhtaç olmak gerçek olursa, inâyet gerçekleşir. Çünkü bu ikisi, öyle iki haldir ki, biri olmadan diğeri olmaz."

(١٥٨٥٧)- [٣٥٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: " الشَّهْوَةُ زِمَامُ الشَّيْطَانِ مَنْ أَخَذَ بِزِمَامِهِ كَانَ عَبْدَهُ، وَسُئِلَ عَنِ الْمُتَّقِي؟ فَقَالَ: مَنِ اتَّقَى مَا لَهَجَ بِهِ الْعَوَّامُ مِنْ مُتَابَعَةِ الشَّهَوَاتِ وَرُكُوبِ الْمُخَالَفَاتِ وَلُزُومِ بَابِ الْمُوَافَقَةِ، وَأَنِسَ بِرَاحَةِ الْيَقِينِ وَاسْتَنَدَ إِلَى رُكْنِ التَّوَكُّلِ، أَتَتْهُ الْفَوَائِدُ فِي كُلِّ أَحْوَالِهِ غَيْرَ غَافِلٍ عَنْهَا "

Kettânî diyor ki: "Şehvet, şeytanın ipidir. Kim onun ipini tutarsa onun kölesi olur."

Ona muttakiyi sorduklarında şöyle dedi: "Kim, şehevi arzularda yüzmek, aykırı davranışlarda bulunmak ve hoşlandığı işlerin kapısında nöbet tutmak gibi alışkın olduğu şeylerden uzak durursa; yakîn huzuruna alışır ve tevekkül direğine yaslanırsa; her haliyle fayda görür ve bunun farkında olur."

(١٥٨٥٨)- [٣٥٨/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَحْمَدَ الصَّائِغَ الأَصْبَهَانِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْكَتَّانِيَّ، يَقُولُ: " عَيْشُ الْغَافِلِينَ فِي حِلْمِ اللَّهِ عَنْهُمْ، وَعَيْشُ الذَّاكِرِينَ فِي رَحْمَتِهِ، وَعَيْشُ الْعَارِفِينَ فِي أَلْطَافِهِ، وَعَيْشَ الصَّادِقِينَ فِي قُرْبِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: حَقَائِقُ الْحَقِّ إِذَا تَجَلَّتْ لِسِرٍّ أَزَالَتِ الظُّنُونَ وَالأَمَانِيَّ، لأَنَّ الْحَقَّ إِذَا اسْتَوْلَى عَلَى سِرٍّ قَهَرَهُ وَلا يَبْقَى لِلْغَيْرِ مَعَهُ أَثَرٌ، وَكَانَ يَقُولُ: الْعِلْمُ بِاللَّهِ أَعْلَى وَأَوْلَى مِنَ الْعِبَادَةِ لَهُ "

Kettânî diyor ki: "Gafiller, Allah'ın hilmiyle yaşarlar, zâkirler rahmetiyle yaşar, ârifler lütuflarıyla yaşar ve sadıklar kurbiyetiyle yaşar."

Derdi ki: "Hakk'ın hakikatleri bir sırra tecelli ederse, zan ve beklentileri izâle eder. Çünkü Hak bir sırrı ele alırsa, onu kahreder ve ondan başkasına bir eser kalmaz."

Derdi ki: "Allah'ı bilmek, O'na ibadet etmekten daha yüce ve daha önceliklidir."

İbn Fâtik

Onlardan biri de; Ebû Abdillah b. Fâtik, murâkabe ehlindendir. Müşahade ve huzur bulmak için dağ eteklerine yerleşmiştir.

وَسُئِلَ عَنِ الْمُرَاقَبَةِ؟ فَقَالَ: " إِذَا كُنْتَ فَاعِلا فَانْظُرْ نَظَرَ اللَّهِ إِلَيْكَ، وَإِذَا كُنْتَ قَائِلا فَانْظُرْ سَمَعَ اللَّهُ إِلَيْكَ، وَإِذَا كُنْتَ سَاكِنًا فَانْظُرْ عِلْمَ اللَّهِ فِيكَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ ، وقَالَ: ﴿يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾

Abdullah b. Fâtik'e murâkabe sorulunca şöyle karşılık verdi: "Gafil olduğun zaman Allah'ın seni gördüğünü hatırla, söz söyleyeceğin zaman Allah'ın seni işittiğini hatırla, sustuğun zaman Allah'ın senin her durumunu bildiğini hatırla. **"Allah: «Korkmayın» dedi: «Ben sizinle beraberim; görür ve işitirim»"**[1]

---

[1] Tâha Sur. 46

وَكَانَ يَقُولُ: الرِّجَالُ ثَلاثَةٌ: رَجُلٌ شُغِلَ بِمَعَاشِهِ عَنْ مَعَادِهِ فَهَذَا هَالِكٌ، وَرَجُلٌ شُغِلَ بِمَعَادِهِ عَنْ مَعَاشِهِ فَهَذَا فَائِزٌ، وَرَجُلٌ اشْتَغَلَ بِهِمَا فَهَذَا مُخَاطِرٌ، مَرَّةٌ لَهُ وَمَرَّةٌ عَلَيْهِ "

Derdi ki: "Adamlar üç türlüdür: Bir adam, geçimiyle uğraşıp meadını (âhiretini) unutmuştur ki bu, helak olacaktır. Başka bir adam, meadıyla uğraşıp geçimini bırakmıştır ki bu, kazanacaktır. Diğer bir adam, ikisiyle uğraşmıştır ki bu tehlikededir; bir lehine, bir aleyhine..."

İbn Alân

Onlardan biri de; Ebû Abdillah b. Alân, kirlerden ve kabalıktan korunmuş birisidir.

(١٥٨٥٩)- [٣٥٩/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ بَكْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنَ عَلانَ، يَقُولُ: " مَا مِنْ عَبْدٍ حَفِظَ جَوَارِحَهُ إِلا حَفِظَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَلْبَهُ، وَمَا مِنْ عَبْدٍ حَفِظَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَلْبَهُ إِلا جَعَلَهُ اللَّهُ أَمِينًا فِي أَرْضِهِ، وَمَا مِنْ عَبْدٍ جَعَلَهُ اللَّهُ أَمِينًا فِي أَرْضِهِ إِلا جَعَلَهُ اللَّهُ إِمَامًا يُقْتَدَى بِهِ، وَمَا مِنْ عَبْدٍ جَعَلَهُ اللَّهُ إِمَامًا يُقْتَدَى بِهِ إِلا جَعَلَهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ "

Ebû Abdillah b. Alân diyor ki: "Bir kul hislerini muhafaza ederse, Allah onun kalbini muhafaza der. Allah bir kulun kalbini muhafaza ederse, yeryüzünde onu güvenilir kılar. Allah bir kulu yeryüzünde güvenilir kılarsa, onu ittiba edilen bir imam yapar. Allah bir kulu ittiba edilen bir imam yaparsa, onu kullarına hüccet kılar."

Sehl el-Enbârî

Onlardan biri de; Sehl b. Vehbân el-Enbârî, Cüneyd'in çağdaşlarındandır.

(١٥٨٦٠)- [٣٥٩/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ عَلانُ الْبَنَّاءُ سَمِعْتُ الْمُثَنَّى الأَنْبَارِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ وَهْبَانَ، يَقُولُ: " لا تَكُونُوا بِالْمَضْمُونِ مُهْتَمِّينَ فَتَكُونُوا لِلضَّامِنِ مُتَّهِمِينَ، وَبِعُدَّتِهِ غَيْرَ وَاثِقِينَ "

Sehl b. Vehbân diyor ki: "Size verilecek olana önem vermeyin, o zaman vereni itham etmiş olursunuz ve takdirine güvenmemiş olursunuz."

Abdullah b. Dînâr

Onlardan biri de; Abdullah b. Dînâr, tehlikelere karşı uyanık ve bakışlarını kontrol eden kişi.

(١٥٨٦١)- [٣٥٩/١٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْفَيْدِ فِي كِتَابِهِ وَقَدْ رَأَيْتُهُ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ أَبُو الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الدَّيْنَوَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَمْزَةَ، يَقُولُ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ الْجُعْفِيِّ: أَوْصِنِي، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ فِي خَلَوَاتِكَ، وَحَافِظْ عَلَى أَوْقَاتِ صَلَوَاتِكَ، وَغُضَّ طَرْفَكَ عَنْ لَحَظَاتِكَ، تَكُنْ عِنْدَ اللَّهِ مُقَرَّبًا فِي حَالاتِكَ "

Ebû Hamza diyor ki: Abdullah b. Dînâr el-Cu'fî'ye: "Bana nasihat et" dedim, şöyle dedi: "Halvetlerinde Allah'tan kork! Namazlarının vakitlerine dikkat et! Baktığında gözlerini kıs! O zaman Allah katında mukarrebûndan olursun."

Ebû Ali el-Varrâk

Onlardan biri de; Ebû Ali el-Varrâk, afetleri bilen ve şüphelerden salim olan birisi.

(١٥٨٦٢)- [٣٦٠/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: " مَنْ جَهِلَ قَدْرَ نَفْسِهِ عَدَّلَ عَلَى نَفْسِهِ وَعَدَّلَ عَلَى غَيْرِهِ، وَآفَةُ النَّاسِ مِنْ قِلَّةِ مَعْرِفَتِهِمْ بِأَنْفُسِهِمْ "

Ebû Ali el-Varrâk diyor ki: “Kendi değerini bilmeyen, hem kendini, hem başkalarını saptırır. İnsanların başına gelebilecek en büyük felaket, kendi kendilerini çok az tanımalarıdır.”

İbnu'l-Kâtib

Onlardan biri de; Hüseyin b. Ahmed b. Ebî Ali, İbnu'l-Kâtib diye bilinir, Mısır şeyhlerindendir.

(١٥٨٦٣)- [١٠/٣٦٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْكَاتِبَ، يَقُولُ: " إِذَا انْقَطَعَ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ بِالْكُلِّيَّةِ، أَوَّلُ مَا يُفِيدُهُ اللَّهُ الاسْتِغْنَاءُ بِهِ عَمَّنْ سِوَاهُ، وَكَانَ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ: مَنْ صَبَرَ عَلَيْنَا وَصَلَ إِلَيْنَا، وَكَانَ يَقُولُ: إِذَا سَكَنَ الْخَوْفُ فِي الْقَلْبِ لَمْ يَنْطِقِ اللِّسَانُ إِلا بِمَا يَعْنِيهِ "

Ebû Ali el-Kâtib diyor ki: “Kul her şeyiyle kendini Allah'a verirse, Allah'ın ona lütfedeceği ilk fayda, O'nunla yetinip masivâya muhtaç olmamaktır.”

Derdi ki: “Allah şöyle buyurur: Bize sabreden bize kavuşur.”

Derdi ki: “Kalbe korku yerleşirse, dil kendisini ilgilendiren konuların dışında konuşmaz.”

(١٥٨٦٤)- [١٠/٣٦٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْمِصْرِيَّ، يَقُولُ: قِيلَ لأَبِي عَلِيٍّ ابْنِ الْكَاتِبِ: إِلَى أَيِّ الْجَانِبَيْنِ أَنْتَ أَمْيَلُ إِلَى الْفَقْرِ أَوْ إِلَى الْغِنَى؟ فَقَالَ: " إِلَى أَعْلاهُمَا رُتْبَةً وَأَسْنَاهُمَا قَدْرًا، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

وَلَسْتُ بِنَظَّارٍ إِلَى جَانِبِ الْغِنَى   إِذَا كَانَتِ الْعَلْيَاءُ فِي جَانِبِ الْفَقْرِ
وَإِنِّي لِصَبَّارٌ عَلَى مَا يَنُوبُنِي   وَحَسْبُكَ أَنَّ اللَّهَ أَثْنَى عَلَى الصَّبْرِ

وَكَانَ يَقُولُ: الْهِمَّةُ مُقَدَّمَةٌ فِي الأَشْيَاءِ فَمَنْ صَحَّحَ هِمَّتَهُ بِالصِّدْقِ أَتَتْ تَوَابِعُهَا عَلَى الصِّحَّةِ وَالصِّدْقِ، فَإِنَّ الْفُرُوعَ تَتْبَعُ الأُصُولُ، وَمَنْ أَهْمَلَ هِمَّتَهُ أَتَتْ عَلَيْهِ تَوَابِعُهَا مُهْمَلَةً، وَالْمُهْمَلُ مِنَ الأَفْعَالِ وَالأَحْوَالِ لا يَصْلُحُ لِبِسَاطِ الْحَقِّ، وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ الْعَبْدَ حَلاوَة

ذِكْرِهِ فَإِنْ فَرِحَ بِهِ وَشَكَرَهُ أَنِسَهُ بِقُرْبِهِ، وَإِنْ قَصَّرَ فِي الشُّكْرِ أَجْرَى الذِّكْرَ عَلَى لِسَانِهِ، وَسَلَبَهُ حَلاوَتَهُ بِهِ "

Ebu'l-Kâsım el-Mısrî bildiriyor: Ebû Ali el-Kâtib'e: “Sen hangi tarafa daha yakınsın; fakirliğe mi, zenginliğe mi?” dediler. Onlara: “Rütbece onlardan daha yüksek ve daha değerli bir yere” diye cevap verdi ve şu şiiri okudu:

Bakacak değilim zengin tarafa,
Yücelik fakirlik birlikse eğer,
Başıma gelene ben sabrederim,
Allah sabra değer vermiş ki yeter.

Derdi ki: “Himmet eşyanın mukaddimesidir. Kim himmetini sıdk ile sağlamlaştırırsa, devamı da sıdk üzerine ve sağlam olur. Fürû, usûle tâbi olur. Kim himmetine önem vermezse, devamı da önemsiz olur. Önemsenmeyen fiil ve davranışlar, Hakk'ın huzuruna yakışmaz.”

Der ki: “Allah kula zikrinin lezzetini nasib eder. Kul bununla sevinir, O'na şükrederse, Allah kurbiyetiyle onu dost edinir. Şükürde ihmalkârlık ederse, Allah zikri diline akıtır, ama lezzetini ona tattırmaz.”

el-Karimîsînî

Onlardan biri de; Muzaffer el-Karimîsîni, hikmetli sözleri olan, dağ şeyhlerinden biri. Hastalıkları bilen ve zilletlere düşmeyen biriydi.

(١٥٨٦٥)- [١٠/٣٦٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الدَّيْنَوَرِيَّ الطَّرَسُوسِيَّ شَيْخَ الْحُرْمَةِ، يَقُولُ: قَال مُظَفَّرٌ الْقَرِمِيسِينِيُّ: وَسُئِلَ مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ الْعَبْدُ؟، " فَرَاغُ الْقَلْبِ عَمَّا لا يَعْنِيهِ لِيَتَفَرَّغَ إِلَى مَا يَعْنِيهِ "

Muzaffer el-Karimîsînî'ye: “Kula verilen en hayırlı şey nedir?” diye sorulduğunda: “Kalbin kendisini ilgilendirmeyen şeylerden hali olması ve kendisini ilgilendiren şeylere yönelmesidir” dedi.

(١٥٨٦٦)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ دِينَارٍ الدَّيْنَوَرِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُظَفَّرًا الْقَرِمِيسِينِيَّ، يَقُولُ: " أَفْضَلُ أَعْمَالِ الْعِبَادِ حِفْظُ أَوْقَاتِهِمْ وَهُوَ أَنْ لا يُقَصِّرُوا فِي أَمْرِهِ وَلا يَتَجَاوَزُوا عَنْ حَدِّهِ، وَقَالَ: الْعَارِفُ مَنْ جَعَلَ قَلْبَهُ لِمَوْلاهُ، وَجَسَدَهُ لِخَلْقِهِ، وَأَفْضَلَ مَا يَلْقَى بِهِ الْعَبْدُ رَبَّهُ نَصِيحَةٌ مِنْ قَلْبِهِ، وَتَوْبَةٌ مِنْ ذُنُوبِهِ "

Muzaffer el-Karimîsîni diyor ki: “Kulların amellerinin en faziletlisi, vakitlerini muhafaza etmeleridir. Bu da, O'nun emirleri konusunda ihmalkâr davranmamaları ve haddini aşmamalarıdır.

Dedi ki: “Ârif; gönlünü Mevla’sına, vücudunu kullarına verendir. Kulun, Rabbinin huzuruna çıkarken sahip olacağı en güzel şey; kalben ihlaslı olmak ve günahlarından tövbe etmiş olmaktır.”

(١٥٨٦٧)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ مُظَفَّرٌ الْقَرِمِيسِينِيُّ: " مَنْ أَفْقَرَهُ إِلَيْهِ أَغْنَاهُ لِيُعَرِّفَهُ بِالْفَقْرِ عُبُودِيَّتَهُ وَبِالْغِنَى رُبُوبِيَّتَهُ، وَقَالَ: مَنْ قَتَلَهُ الْحُبُّ أَحْيَاهُ الْقُرْبُ "

Muzaffer el-Karimîsîni der ki: “Allah kime fakirlik verirse zenginlik verir, bunu; fakirlikle kulluğunu, zenginlikle rububiyetini öğretmek için yapar.”

(١٥٨٦٨)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ مُظَفَّرٌ: " الْجُوعُ إِذَا سَاعَدَتْهُ الْقَنَاعَةُ، مَزْرَعَةُ الْفِكْرَةِ، وَيَنْبُوعُ الْحِكْمَةِ، وَحَيَاةُ الْفِطْنَةِ، وَمِصْبَاحُ الْقَلْبِ، وَقَالَ: يُحَاسِبُ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْمِنَّةِ وَالْفَضْلِ، وَيُحَاسِبُ الْكُفَّارَ بِالْحُجَّةِ وَالْعَدْلِ "

Muzaffer diyor ki: “Açlığa kanaat destek verirse tefekkürün mezrası, hikmetin pınarı, fetanetin dirilişi ve kalbin aydınlığı olur.”

Dedi ki: “Allah, kıyamet gününde müminleri, nimet ve lütuflarla hesaba çeker. Kafirleri ise, hüccet ve adaletle hesaba çeker.”

(١٥٨٦٩)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: قَالَ مُظَفَّرٌ: " لَيْسَ لَكَ مِنْ عُمُرِكَ إِلا نَفْسٌ وَاحِدَةٌ، فَإِنْ لَمْ تُفْنِهَا فِيمَا لَكَ فَلا تُفْنِهَا فِيمَا عَلَيْكَ "

Muzaffer der ki: “Hayatında sana ait sadece bir nefsin vardır. Lehine tüketmezsen, bari aleyhine tüketme.”

İbrâhîm b. Şeybân

Onlardan biri de; el-Karimîsîni İbrâhîm b. Şeybân, yakîn ve iman ile teyit edilmiş, yapmacık irfan ve süsten muhafaza edilmiştir. Kur'ân ve beyana tutunanlardandı.

(١٥٨٧٠)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنَ دِينَارٍ الدَّيْنَوَرِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ
إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ، يَقُولُ: " الْمُتَعَطِّلُ مَنْ لَزِمَ الرُّخَصَ مُعْتَنِقًا لِلْمَلاذِ وَالْمَلاهِي، وَأَخْلَى قَلْبَهُ
مِنَ الْخَوْفِ وَالْحَذَرِ، لأَنَّ الْخَوْفَ يَدْفَعُ عَنِ الشَّهَوَاتِ، وَيَقْطَعُ عَنِ السُّلُوِّ وَالْغَفَلاتِ "

İbrâhîm b. Şeybân diyor ki: "İşe yaramayan; ruhsatlara tâbi olup zevk ve eğlencelere sarılan, kalbinden havf ve takvayı çıkaran kişidir. Çünkü havf, şehvetlerden uzaklaştırır, zaman geçirmeyi ve gafleti engeller."

(١٥٨٧١)- [٣٦١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَحْمَدَ الطَّرَسُوسِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ
إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ، يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ، مَعْدُودًا فِي الأَحْرَارِ مَذْكُورًا عِنْدَ الأَبْرَارِ
فَلْيُخْلِصْ عِبَادَةَ رَبِّهِ، فَإِنَّ الْمُتَحَقِّقَ فِي الْعُبُودِيَّةِ مُسَلَّمٌ مِنَ الأَغْيَارِ

İbrâhim b. Şeybân der ki: "Her kim özgür olanlardan biri sayılmak ve iyilerin içinde anılmak istiyorsa, Allah'a olan kulluğunu ihlâslı bir şekilde yapsın. Zira ibadetini hakkıyla ve yerinde yapan kişi, ihlâsı konusunda diğer tehlikelerden uzak kalır."

وَكَانَ يَقُولُ: الْفَنَاءُ وَالْبَقَاءُ مَدَارُهُ عَلَى إِخْلاصِ الْوَحْدَانِيَّةِ وَالتَّحَقُّقِ بِالْعُبُودِيَّةِ، وَكُلُّ عِلْمٍ
يَعْدُو هَذَا وَيُخَالِفُهُ فَمَرْجِعُهُ إِلَى الأَغَالِيطِ وَالأَبَاطِيلِ، وَمَنْ تَكَلَّمَ فِي الإِخْلاصِ وَلَمْ يَقْتَضِ
مِنْ نَفْسِهِ حَقِيقَتَهُ، ابْتَلاهُ اللَّهُ بِهَتْكِ سِتْرِهِ وَافْتِضَاحِهِ عِنْدَ أَقْرَانِهِ وَإِخْوَانِهِ "

Derdi ki: "Fenâ ve bekâ; vahdaniyet, tahkik ve ubudiyetin ihlâsıyla alakalıdır. Buna uyan veya ters düşen her ilim, karmaşaya ve batıllara gider. Kim ihlâstan bahsedip, kendisi bunun gereğini yapmazsa; Allah onu, gizli mahremiyetlerini ortaya dökmekle imtihan eder. Akranı ve arkadaşlarının yanında onu rezil eder."

(١٥٨٧٢)- [٣٦٢/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا
عَلِيٍّ الْقَصِيرَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَيْبَانَ، يَقُولُ: قَالَ لِي أَبِي: " يَا بُنَيَّ،

تَعَلَّمِ الْعِلْمَ لآدَابِ الظَّاهِرِ، وَاسْتَعْمِلِ الْوَرَعَ لآدَابِ الْبَاطِنِ، وَإِيَّاكَ أَنْ يَشْغَلَكَ عَنِ اللَّهِ شَاغِلٌ، فَقَلَّ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ "

İshâk b. İbrâhîm b. Şeybân, babasının kendisine şöyle dediğini bildiriyor: "Evladım! İlm-i zâhiri edeb için öğren, verâyı dâhili edeb için kullan. Sakın hiçbir meşgale seni Allah'tan alıkoymasın. O'na sırt çevirdikten sonra, tekrar O'na yönelen az değildir."

Ebu'l-Hüseyin b. Benân

Onlardan biri de; şaşkın sarhoş, Ebu'l-Hüseyn b. Benân, Mısır şeyhi, yolunu kaybedip şaşkın bir şekilde ölmüştür. Ebû Saîd el-Hazzâz'ın sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٨٧٣)- [١٠/٣٦٢] سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ سَلامٍ الْمَغْرِبِيَّ بِمَكَّةَ وَنَيْسَابُورَ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بَنَانٍ: " النَّاسُ يَعْطَشُونَ فِي الْمَفَاوِزِ السَّحِيقَةِ وَالْبَوَادِي الْمُتْلِفَةِ وَأَنَا عَطْشَانُ، وَأَنَا عَلَى شَطِّ النِّيلِ وَالْفُرَاتِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: آثَارُ الْمَحَبَّةِ إِذَا بَدَتْ وَرِيَاحُهَا إِذَا هَاجَتْ، تُمِيتُ قَوْمًا وَتُحْيِي آخَرِينَ وَأَفْنَتْ أَسْرَارًا وَأَبْقَتْ آثَارًا، تُؤْثِرُ آثَارًا مُخْتَلِفَةً، وَتُثِيرُ أَسْرَارًا مَكْنُونَةً وَتَكْشِفُ أَحْوَالا كَامِنَةً "

Ebu'l-Hüseyn b. Benân diyor ki: "İnsanlar uzun yollarda, öldürücü çöllerde susarlar. Ben Nil ve Fırat'ın kıyısında olduğum halde susamışım."

Dedi ki: "Muhabbetin etkileri ortaya çıktığında, kokuları yayıldığında; bazı kavimleri öldürür, diğerlerini diriltir; sırları tüketir, eserler bırakır; çeşitli eserler bırakır, sakin sırları harekete geçirir; gizli hallerin üstünü keşfeder."

(١٥٨٧٤)- [١٠/٣٦٢] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الزِّقَاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ بَنَانٍ، يَقُولُ: " كُلُّ صُوفِيٍّ يَكُونُ هَمُّ الرِّزْقِ فِي قَلْبِهِ، فَلَزُومُ الْعَمَلِ أَقْرَبُ لَهُ إِلَى اللَّهِ، وَعَلامَةُ سُكُونِ الْقَلْبِ وَالرُّكُونِ إِلَى اللَّهِ أَنْ يَكُونَ قَوِيًّا عِنْدَ زَوَالِ الدُّنْيَا وَإِدْبَارِهَا عَنْهُ، وَيَكُونَ بِمَا

فِي يَدِ اللَّهِ أَقْوَى وَأَوْثَقَ مِنْهُ بِمَا فِي يَدِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: ذِكْرُ اللَّهِ بِاللِّسَانِ يُوَرِّثُ الدَّرَجَاتِ، وَذِكْرُهُ بِالْقَلْبِ يُوَرِّثُ الْبَرَكَاتِ "

Ebu'l-Hüseyn b. Benân diyor ki: "Kalbinde rızık derdi bulunan her sûfînin amele yönelmesi, Allah'a daha fazla yakınlaşmasını sağlar. Kalbin Allah'a yönelmesi ve dayanması için, dünyanın zevali ve sırtını dönmesi sırasında güçlü olmasıyla ve Allah'ın elindekine, kendi elindekinden daha fazla güvenmesiyle mümkündür."

Derdi ki: "Allah'ı dil ile zikretmek, dereceler elde etmeyi sağlar. Kalple zikretmek, berekete ulaşmaya sebep olur."

Ali el-Fârisî

Onlardan biri de; Hâdır el-Fârisî Ebu'l-Hüseyn Ali b. Hind el-Fârisî. Ömer el-Mekkî, Cüneyd ve Câfer el-Hazzâ'nın sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٨٧٥)- [١٠/٣٦٢] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ هِنْدَ الْفَارِسِيُّ: " الْقُلُوبُ أَوْعِيَةٌ وَظُرُوفٌ، وَكُلُّ وِعَاءٍ وَظَرْفٍ لِنَوْعٍ مِنَ الْمَحْمُولاتِ، فَقُلُوبُ الأَوْلِيَاءِ أَوْعِيَةُ الْمَعْرِفَةِ، وَقُلُوبُ الْعَارِفِينَ أَوْعِيَةُ الْمَحَبَّةِ، وَقُلُوبُ الْمُحِبِّينَ أَوْعِيَةُ الشَّوْقِ، وَقُلُوبُ الْمُشْتَاقِينَ أَوْعِيَةُ الأُنْسِ، وَلِهَذِهِ الأَحْوَالِ آدَابٌ مَنْ لَمْ يَسْتَعْمِلْهَا فِي أَوْقَاتِهَا هَلَكَ مِنْ حَيْثُ يَرْجُو بِهِ النَّجَاةَ "

Ebu'l-Hüseyn b. Hind el-Fârisî diyor ki: "Kalpler kap, ev zarf gibidirler. Her kap ve zarf, taşınacak bir şey içindir. Evliyanın kalpleri, marufun kabıdır. Âriflerin kalpleri, muhabbet kabıdır. Muhabbet ehlinin kalpleri, aşk kabıdır. Âşıkların kalpleri, ünsiyet kabıdır. Bu hâllerin âdâbı vardır; kim vaktinde kullanmazsa, kurtulmayı umduğu yerde helak olur."

(١٥٨٧٦)- [١٠/٣٦٣] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ هِنْدَ، يَقُولُ: " اسْتَرْحِ مَعَ اللَّهِ وَلا تَسْتَرِحْ عَنِ اللَّهِ، فَإِنَّ مَنِ اسْتَرَاحَ مَعَ اللَّهِ نَجَا، وَمَنِ اسْتَرَاحَ عَنِ اللَّهِ هَلَكَ، وَالاسْتِرَاحَةُ مَعَ اللَّهِ تَرَوُّحُ الْقُلُوبِ بِذِكْرِهِ، وَالاسْتِرَاحَةُ عَنِ اللَّهِ مُدَاوَمَةُ الْغَفْلَةِ "

Ebu'l-Hüseyn b. Hind diyor ki: "Allah'ın yanında huzur bul, Allah'tan uzakta huzur bulma. Kim Allah'ın yanında huzur bulursa kurtulur, kim Allah'tan uzakta huzur ararsa helak olur. Allah'ın yanında huzur bulmak, kalpleri zikriyle dinlendirir, Allah'tan uzakta huzur aramak, gaflete müdavim olmaktır."

(١٥٨٧٧)- [٣٦٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ بْنَ هِنْدَ، يَقُولُ: " الْمُتَمَسِّكُ بِكِتَابِ اللَّهِ هُوَ الْمُلاحِظُ لِلْحَقِّ عَلَى دَوَامِ الأَوْقَاتِ، وَالْمُتَمَسِّكُ بِكِتَابِ اللَّهِ لا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِ دِينِهِ وَدُنْيَاهُ، بَلْ يَجْرِي فِي أَوْقَاتِهِ عَلَى الْمُشَاهَدَةِ لا عَلَى الْغَفْلَةِ، فَيَأْخُذُ الأَشْيَاءَ مِنْ مَعْدِنِهَا وَيَضَعُهَا فِي مَعْدِنِهَا، وَكَانَ يَقُولُ: اجْتَهِدْ أَنْ لا تُفَارِقَ بَابَ سَيِّدِكَ بِحَالٍ، فَإِنَّهُ مَلْجَأُ الْكُلِّ، فَإِنَّ مَنْ فَارَقَ تِلْكَ السُّدَّةَ لا يَرَى بَعْدَهَا لِقَدَمَيْهِ قَرَارًا وَلا مَقَامًا،

Ebu'l-Hüseyn b. Hind der ki: "Allah'ın Kitabı'na tutunan kişi, her an hakkı gözetir. Allah'ın Kitabı'na tutunan kişinin din ve dünya işlerinden hiçbir şey kendisine gizli kalmaz. Aksine bunları gaflet içinde değil, hakkıyla tüm vakitlerinde müşâhede eder. Bundan dolayıdır ki her şeyi kaynağından alır ve yapacağı şeyi aslına uygun bir şekilde ve yerinde yapar."

وَقَالَ:

كُنْتُ مِنْ كُرْبَتِي أَفِرُّ إِلَيْهِمْ فَهُمْ كُرْبَتِي فَأَيْنَ الْمَفَرُّ

Dedi ki:

Dertlerimden kaçarak onlara sığınırdım.
Benim derdim onlarmış ben nereye kaçayım?

Hüseyin b. Ali b. Yezdâniyâr

Onlardan biri de; ölçülere ve mazeretlere tutunan Ebû Bekr Hüseyin b. Ali b. Yezdâniyâr. Zevahire uymanın gerekli olduğuna ve gizlice hislere düşen tehlikelerden uzak kalmak için dualara dair konuşmaları vardır.

(١٥٨٧٨)- [٣٦٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ شَاذَانَ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ يَزْدَانِيَارَ، يَقُولُ: " إِيَّاكَ وَالطَّمَعَ فِي الْمَنْزِلَةِ عِنْدَ اللَّهِ وَكُنْتَ تُحِبُّ الْمَنْزِلَةَ عِنْدَ النَّاسِ "

Ebû Bekr b. Yezdâniyâr diyor ki: “İnsanlar karşısında mertebe sahibi olmak isterken, Allah katında mertebe sahibi olmayı düşünme.”

(١٥٨٧٩)- [٣٦٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ شَاذَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ يَزْدَانِيَارَ، يَقُولُ: " الرُّوحُ مَزْرَعَةُ الْخَيْرِ، لأَنَّهُ مَعْدِنُ الرَّحْمَةِ، وَالْجَسَدُ مَزْرَعَةُ الشَّرِّ، لأَنَّهُ مَعْدِنُ الشَّهْوَةِ، وَالرُّوحُ مَطْبُوعٌ بِالْخَيْرِ، وَالنَّفْسُ مَطْبُوعَةٌ بِإِرَادَةِ الشَّرِّ، وَالْهَوَى مُدَبِّرُ الْجَسَدِ، وَالْعَقْلُ مُدَبِّرُ الرُّوحِ، وَالْمَعْرِفَةُ خَاطِرَةٌ فِيمَا بَيْنَ الْعَقْلِ وَالْهَوَى، وَالْمَعْرِفَةُ فِي الْقَلْبِ، وَالْعَقْلِ وَالْهَوَى يَتَنَازَعَانِ وَيَتَحَارَبَانِ، وَالْهَوَى صَاحِبُ جَيْشِ النَّفْسِ، وَالْعَقْلُ صَاحِبُ جَيْشِ الْقَلْبِ، وَالتَّوْفِيقُ مِنَ اللَّهِ مَدَدُ الْعَقْلِ، وَالْخُذْلانُ مَدَدُ الْهَوَى، وَالظَّفَرُ لِمَنْ أَرَادَ اللَّهُ سَعَادَتَهُ أَوْ شَقَاوَتَهُ، وَمَنِ اسْتَغْفَرَ وَهُوَ مُلازِمٌ لِلذَّنْبِ مَحْجُوبٌ عَنِ التَّوْبَةِ وَالإِنَابَةِ، وَالْمَعْرِفَةُ صِحَّةُ الْعِلْمِ بِاللَّهِ، وَالْيَقِينُ النَّظَرُ بِعَيْنِ الْقَلْبِ إِلَى مَا وَعَدَ اللَّهُ وَادَّخَرَهُ "

Ebû Bekr b. Yezdâniyâr diyor ki: “Ruh, hayrın tarlasıdır, çünkü rahmetin kaynağıdır. Vücud kötülüğün tarlasıdır, çünkü arzunun kaynağıdır. Ruh hayır fıtratlıdır, nefis kötülük iradesi fıtratlıdır. Arzu vücudun isteklerini yerine getirir, akıl ruhun isteklerini yerine getirir. Marifet akıl ve hevâ arasında bağlantıyı sağlar. Marifet kalptedir. Akıl ve hevâ tartışıp savaşırlar. Hevâ nefis ordusunun komutanıdır. Akıl kalp ordusunun komutanıdır. Allah'ın yardımı aklın destekçisidir. Rüsvalık hevânın destekçisidir. Zafer, Allah'ın saadetini veya şekavetini isteyen kimseye verilir. Kim günahlar içinde istiğfar ederse, tövbe ve dönüş yolu kapalı olur. Marifet sağlıklı Allah bilgisidir. Yakîn, Allah'ın vaad edip hazırladığına kalp gözüyle bakmaktır.”

Ebû Bekr Hüseyin b. Ali b. Yezdâniyâr, bir çok hadis rivayet etmiştir, bir tanesi:

Takrîb 2252

İbrâhîm b. Ahmed el-Muvellid

(١٥٨٨١)- [٣٦٤/١٠] سَمِعْتُ عَمْرو بْنَ وَاضِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْمُوَلِّدِ، يَقُولُ: " عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَ الطَّرِيقَ إِلَى رَبِّهِ كَيْفَ يَعِيشُ مَعَ غَيْرِهِ؟ وَهُوَ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾ ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَالَ بِاللَّهِ أَفْنَاهُ عَنْهُ، وَمَنْ قَالَ عَنْهُ أَبْقَاهُ لَهُ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَامَ إِلَى الأَوَامِرِ لِلَّهِ كَانَ بَيْنَ قَبُولٍ وَرَدٍّ، وَمَنْ قَامَ إِلَيْهَا بِاللَّهِ كَانَ مَقْبُولا بِلا شَكٍّ، وَكَانَ يَقُولُ: نَفْسُكَ سَائِرَةٌ بِكَ وَقَلْبُكَ طَائِرٌ بِكَ فَكُنْ مَعَ أَقْرَبِهِمَا وَصُولا

İbrâhîm b. el-Muvellid diyor ki: “İnsan Rabbine giden yolu bildiği halde, başkasıyla nasıl yaşıyor şaşıyorum! Zira Allah: «**Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün**»[1] buyurur.

Derdi ki: “Kim Allah'a karşı konuşursa, Allah onu tüketir. Kim O'ndan konuşursa Allah onu baki kılar.”

Derdi ki: “Kim Allah için emirleri yerine getirirse, kabul ile red arasında olur. Onları Allah'ın yardımıyla yerine getirirse, tereddütsüz kabul edilir.”

Derdi ki: “Nefsin seni sürükler, kalbin seninle uçar. En kısa yoldan kavuşmaya gidenin yanında ol.”

(١٥٨٨٢)- [٣٦٤/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: أَنْشَدَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أَنْشَدَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُوَلِّدِ لِبَعْضِهِمْ:

لَوْلا مَدَامِعُ عُشَّاقٍ وَلَوْعَتُهُمْ لَبَانَ فِي النَّاسِ عِزُّ الْمَاءِ وَالنَّارِ
فَكُلُّ نَارٍ فَمِنْ أَنْفَاسِهِمِ قُدِحَتْ وَكُلُّ مَاءٍ فَمِنْ عَيْنٍ لَهُمْ جَارِ

وَكَانَ يَقُولُ: ثَمَنُ التَّصَوُّفِ الْفِنَاءُ فِيهِ، فَإِذَا فَنِيَ فِيهِ بَقِيَ بَقَاءَ الأَبَدِ، لأَنَّ الْفَانِيَ عَنْ مَحْبُوبِهِ بَاقٍ بِمَشَاهَدَةِ الْمَطْلُوبِ، وَذَلِكَ بَقَاءُ الأَبَدِ "

İbrâhîm b. el-Müvellid birinin şu beyitlerini okudu:

Olmasaydı gözyaşı, alev alev âşıklar,
Ateşle su farkını anlamazdı insanlar.

---

[1] Zümer Sur. 54

Tutuşan her bir şule nefeslerinde yanar,
Damla damla nehirler o gözlerinden akar.

Derdi ki: "Tasavvufun ücreti, O'nda yok olmaktır. O'nda yok olan ebedi olarak baki olur. Çünkü sevdiğinde fani olan, istenileni müşâhedede baki kalır. Bu da ebedi bekâdır."

Takrîb 2083/a, Takrîb 2083/b

Ali b. Abdilhamîd

Onlardan biri de; Ali b. Abdilhamîd el-Atâirî. İlginç halleri ve yüce amelleri vardır.

(١٥٨٨٧)- [٣٦٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الْيَقْطِينِيَّ، وَمُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولانِ: سَمِعْنَا عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْعَطَائِرِيَّ، يَقُولُ: " دَقَقْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ السَّرِيِّ بْنِ الْمُغَلِّسِ السَّقَطِيِّ بَابَهُ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ مَنْ شَغَلَنِي عَنْكَ فَاشْغِلْهُ بِكَ عَنِّي، فَكَانَ مِنْ بَرَكَةِ دُعَائِهِ أَنِّي حَجَجْتُ مِنْ حَلَبَ مَاشِيًا عَلَى قَدَمَيَّ أَرْبَعِينَ حَجَّةً، وَكَانَ يُعَدُّ مِنَ الأَبْدَالِ "

Ali b. Abdilhamîd el-Atâirî diyor ki: Ebu'l-Hasan Seriy b. Muğallis es-Sakatî'nin kapısını çaldım. Onun şöyle dediğini duydum: "Allahım! Kim beni senden alıp meşgul ediyorsa; onu benden alıp kendinle meşgul et."

Onun duasının bereketiyle, Haleb'ten yürüyerek, kırk defa hacca gittim. Abdallardan kabul edilirdi.

Takrîb 221/a

Saîd b. Abdilazîz

Onlardan biri de; Saîd b. Abdilazîz el-Halebî, Dimaşk'ta ikamet etmiş ve Seriy es-Sakatî'nin sohbetinde bulunmuştur. Evtâddan biri, âbidlerin âlimlerindendi. İbrâhîm b. el-Muvellid ve çağdaşlarından, birçok önemli şahıs onun yanında yetişmiştir. İslam şeriatına bağlı ve tabileri olan biriydi.

Takrîb 3670/a

Ebû Bekr eş-Şiblî

Onlardan biri de; cezbeye tutulmuş şaşkın, aklını yitirmiş sarhoş suya gidip susuz kalmış; keder ve ağyardan çekip alınmış, huzur ve envara çekilmiş, testilerle su içirilmiş, doyup doluncaya kadar su verilmiş; eş-Şiblî adıyla meşhur olan Ebû Bekr.

(١٥٨٩٠)- [٣٦٧/١٠] سَمِعْتُ عُمَرَ الْبَنَّاءَ الْمُزَوِّق الْبَغْدَادِيَّ بِمَكَّةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " لَيْسَ مَنِ احْتَجَبَ بِالْخَلْقِ عَنِ الْحَقِّ، كَمَنِ احْتَجَبَ بِالْحَقِّ عَنِ الْخَلْقِ، وَلَيْسَ مَنْ جَذَبَتْهُ أَنْوَارُ قُدُسِهِ إِلَى أُنْسِهِ، كَمَنْ جَذَبَتْهُ أَنْوَارُ رَحْمَتِهِ إِلَى مَغْفِرَتِهِ "

Şiblî diyor ki: "Halk yüzünden Hakk'a ulaşamayan kişi; Hak eliyle halka ulaşamayan kişiyle aynı değildir. Kudsiyetinin nurlarının, ünsiyetine alıp götürdüğü kişi; rahmetinin nurlarının mağfiretine alıp götürdüğü kişiyle aynı değildir."

(١٥٨٩١)- [٣٦٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، يَقُولُ: أُدْخِلَ الشِّبْلِيُّ دَارَ الْمَرْضَى لِيُعَالَجَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْوَزِيرُ عَائِدًا فَأَقْبَلَ عَلَى الْوَزِيرِ، فَقَالَ: مَا فَعَلَ رَبُّكَ؟ فَقَالَ الْوَزِيرُ: فِي السَّمَاءِ يَقْضِي وَيُمْضِي، فَقَالَ: سَأَلْتُكَ عَنِ الرَّبِّ الَّذِي تَعْبُدَهُ لا عَنِ الرَّبِّ الَّذِي لا تَعْبُدَهُ يُرِيدُ الْخَلِيفَةَ الْمُقْتَدِرَ، فَقَالَ عَلِيٌّ لِبَعْضِ حَاضِرِيهِ نَاظِرْهُ، فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، سَمِعْتُكَ تَقُولُ فِي حَالِ صِحَّتِكَ: كُلُّ صِدِّيقٍ بِلا مُعْجِزَةٍ كَذَّابٌ، وَأَنْتَ صِدِّيقٌ فَمَا مُعْجِزَتُكَ؟ قَالَ " مُعْجِزَتِي أَنْ تَعْرِضَ خَاطِرِي فِي حَالِ صَحْوِي عَلَى خَاطِرِي فِي حَالِ سُكْرِي، فَلا يَخْرُجَانِ عَنْ مُوَافَقَةِ اللَّهِ تَعَالَى "

Muhammed b. Ali b. Hubeyş'in bildirdiğine göre Şiblî, tedavi edilmek üzere hastaneye götürülmüştü. Ziyaret etmek için yanına vezir Ali b. İsa girdi. Veziri karşıladı ve ona: "Rabbin ne yaptı?" dedi. Vezir ona: "Göklerde, karar verip uyguluyor" deyince, Şiblî: "Ben sana ibadet ettiğin Rabbini sordum, ibadet etmediğin Rabbini değil" dedi. Halife Muktedir'i kastediyordu. Ali, maiyetindekilerden birine: “Ona göz kulak ol” dedi. Adam ona şöyle dedi: “Ey Ebû Bekr! Sağlığında; «Mucizesi olmayan her sıddık yalancıdır» dediğini duymuştum. Sen sıddıksın, senin mucizen nedir?” Şöyle cevap verdi: “Mucizem, senin ayık duygularını, sarhoş duygularımla karşılaştırmandır. İkisi de Allah'ın muvafakatinden çıkmazlar.”

(١٥٨٩٢)- [٣٦٦/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ الطَّبَرِيَّ، يَحْكِي عَنْ خَيْرٍ النَّسَّاجِ، قَالَ: " كُنَّا فِي الْمَسْجِدِ فَجَاءَنَا الشِّبْلِيُّ وَهُوَ سَكْرَانُ فَنَظَرَنَا وَلَمْ يُكَلِّمْنَا، فَانْهَجَمَ عَلَى الْجُنَيْدِ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ مَعَ امْرَأَتِهِ مَكْشُوفَةَ الرَّأْسِ، فَهَمَّتْ أَنْ تُغَطِّيَ رَأْسَهَا، فَقَالَ لَهَا الْجُنَيْدُ: لا عَلَيْكِ لَيْسَ هُوَ هُنَاكَ، قَالَ: فَصَفَّقَ عَلَى رَأْسِ الْجُنَيْدِ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

عَوَّدُونِي الْوِصَالَ وَالْوَصْلُ عَذْبُ وَرَمَوْنِي بِالصَّدِّ وَالصَّدُّ صَعْبُ
زَعَمُوا حِينَ عَاتَبُوا أَنَّ جُرْمِي فَرْطُ حُبِّي لَهُمْ وَمَا ذَاكَ ذَنْبُ
لا وَحُسْنُ الْخُضُوعِ عِنْدَ التَّلاقِي مَا جَزَى مَنْ يُحِبُّ إِلا يُحِبُّ

ثُمَّ وَلَّى الشِّبْلِيُّ فَضَرَبَ الْجُنَيْدُ رِجْلَيْهِ، وَقَالَ: هُوَ ذَاكَ وَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ "

Hayru'n-Nessâc anlatıyor: Mesciddeydik, Şiblî yanımıza geldi, sarhoştu. Bize baktı, ama konuşmadı. Doğruca Cüneyd'in evine girdi, Cüneyd karısıyla oturuyordu, karısının da başı açıktı. Başını örtmeye yeltenince, Cüneyd ona: “Boş ver, o burada değil” dedi. Şiblî, Cüneyd'in ensesine bir şaplak attı ve şöyle dedi:

Visali öğrettiler, kavuşmak güzel imiş.
Direnmeye ittiler, direnmekse zor imiş,
Suçumu kınadılar suçlar isnad ettiler,
Onları fazla sevmek, benim suçum bu imiş.
Yemin olsun huzura vardığım güzel âna,
Seven ancak sevene ceza verecek imiş.

Şiblî bunu dedikten sonra dönüp gitti. Cüneyd dizlerini dövmeye başladı: “Bu, odur” dedi ve bayılıp düştü.

(١٥٨٩٣)- [٣٦٧/١٠] أَنْشَدَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحِزْبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ "

وَالْهَجْرُ لَوْ سَكَنَ الْجِنَّانَ تَحَوَّلَتْ نِعَمُ الْجِنَّانِ عَلَى الْعَبِيدِ جَحِيمَا
وَالْوَصْلُ لَوْ سَكَنَ الْجَحِيمَ تَحَوَّلَتْ حَرُّ السَّعِيرِ عَلَى الْعِبَادِ نَعِيمَا

Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Hizbî'nin bildirdiğine göre Şiblî çoğu zaman şu iki beyti mırıldanırdı:

Ayrı düşen bir kişi cennette yaşasa da,
En güzel cennet bile cehenneme dönüşür.
Kavuşmuşsa bir kişi cehennemde olsa da
Cehennemin ateşi nimetlere dönüşür.

(١٥٨٩٤)- [٣٦٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْمَالِكِيَّ، بِطَرَسُوسَ، يَقُولُ: اعْتَلَّ الشِّبْلِيُّ عِلَّةً شَدِيدَةً، فَأَرْجَفُوا بِمَوْتِهِ فَبَادَرْنَا إِلَى دَارِهِ فَاتَّفَقَ عِنْدَهُ ابْنُ عَطَاءٍ، وَجَعْفَرٌ الْخَلَدِيُّ، وَجَمَاعَةٌ مِنْ كِبَارِ أَصْحَابِ الْجُنَيْدِ، قَالَ: فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ لَهُمْ: " مَالَكُمْ؟ إِيشِ الْقِصَّةُ؟ قَالَ: فَقُلْتُ وَكُنْتُ أَجْرَأَهُمْ عَلَيْهِ: مَا لَنَا؟ جِئْنَا إِلَى جِنَازَتِكَ فَاسْتَوَى جَالِسًا، فَقَالَ: الْجِوَارَ الْجِوَارَ أَمْوَاتٌ جَاءُوا إِلَى جِنَازَةِ حَيٍّ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: وَيْحَكُمْ: أَحْسَبُ أَنِّي قَدْ مُتُّ فِيكُمْ، مَنْ يَقْدِرُ أَنْ يَحْمِلَ هَيْكَلِي؟ "

Ebu'l-Hasan el-Mâliki Tarsus'ta şunu anlatıyor: Şiblî ciddi bir hastalığa yakalanmıştı. Öleceğini düşündüler. Evine koştuk, yanında İbn Atâ, Câfer el-Huldî ve Cüneyd'in ileri gelen arkadaşlarından bir topluluk vardı. Başını kaldırdı ve onlara: "Size ne oluyor? Olay nedir?" dedi. Ben onun karşısında en cesur olanlarıydım, ona: "Ne olacak, senin cenazene geldik" deyince yatağında biraz doğrulduktan sonra: "Komşular! Komşular! Ölüler, dirinin cenazesine gelmişler" dedi. Sonra da onlara dönüp şöyle devam etti: "Yazıklar olsun size! Farz edelim içinizde öldüm. Kim benim vücudumu taşıyabilecek?"

(١٥٨٩٥)- [١٠/٣٦٨] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: "
وَقَفْتُ بِعَرَفَةَ فَطَالَبْتُ الْوَقْتَ فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا لَهُ فِي التَّوْحِيدِ نَفْسٌ، ثُمَّ رَحِمْتُهُمْ، فَقُلْتُ: يَا
سَيِّدِي إِنْ مَنَعْتَهُمْ إِرَادَتَكَ فِيهِمْ، فَلا تَمْنَعْهُمْ مُنَاهُمْ مِنْكَ "

Şiblî diyor ki: Arafat'ta durup vaktin gelmesini bekledim. Tevhid arzulayan kimseyi göremedim. Sonra onlara acıdım ve şöyle dedim: "Efendim! Onlardan iradeni kessen de, sana olan ümitlerini kesme."

(١٥٨٩٦)- [١٠/٣٦٨] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ يَعْقُوبَ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ
الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " لَيْسَ لِلْمُرِيدِ فَتْرَةٌ، وَلا لِلْعَارِفِ مَعْرِفَةٌ، وَلا لِلْمَعْرِفَةِ عَلاقَةٌ، وَلا لِلْمُحِبِّ
سُكُونٌ، وَلا لِلصَّادِقِ دَعْوَى، وَلا لِلْخَائِفِ قَرَارٌ، وَلا لِلْخَلْقِ مِنَ اللَّهِ فِرَارٌ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ
يَقُولُ: اللَّحْظَةُ كُفْرٌ، وَالْخَطْرَةُ شِرْكٌ، وَالإِشَارَةُ مَكْرٌ، وَاللَّحْظَةُ حِرْمَانٌ، وَالْخَطْرَةُ خُذْلانٌ،
وَالإِشَارَةُ هُجْرَانٌ "

Şiblî diyor ki: "Müridin tembelliği olmaz, ârifin marifeti, marifetin bağlantısı, sevenin sükûneti, sadığın duası, korkanın kararı ve halkın Allah'tan firarı olmaz."

Derdi ki: "Kaçamak küfürdür, düşünmek şirktir, işaret tuzaktır. Kaçamak mahrumiyet, düşünmek rüsvalık, işaret ise hicrandır."

(١٥٨٩٧)- [١٠/٣٦٨] سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيَّ، يَقُولُ: قَالَ الشِّبْلِيُّ: "
مَنِ انْقَطَعَ اتَّصَلَ وَمَنِ اتَّصَلَ انْفَصَلَ "

Şiblî diyor ki: "Ayrılan birleşir, birleşen ayrılır."

(١٥٨٩٨)- [١٠/٣٦٨] سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ السَّلامِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْمُخَرِّمِيَّ، يَقُولُ:
سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ ؟ قَالَ: " ادْعُونِي بِلا غَفْلَةٍ
أَسْتَجِبْ لَكُمْ بِلا مُهْلَةٍ "

Ebu'l-Kâsım Abdusselâm b. Muhammed el-Muharrimî'nin bildirdiğine göre Şiblî'ye, Allah'ın: "**Bana dua edin, duanıza icabet edeyim**"[1] âyeti sorulduğunda şöyle dedi: "Bana gaflet içinde olmadan dua edin, size hemen icabet edeyim."

---

[1] Mümin Sur. 60

(١٥٨٩٩)- [٣٦٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " اشْتَغَلَ النَّاسُ بِالْحُرُوفِ، وَاشْتَغَلَ أَهْلُ الْحَقِّ بِالْحُدُودِ، فَمَنِ اشْتَغَلَ بِالْحُرُوفِ اشْتَغَلَ بِهَا خَشْيَةَ الْغَلَبَةِ، وَمَنِ اشْتَغَلَ بِالْحُدُودِ اشْتَغَلَ بِهَا خَشْيَةَ الْفَضِيحَةِ "

Şiblî diyor ki: "İnsanlar harflerle iştigal ettiler. Hak ehli hadlerle iştigal ettiler. Harflerle uğraşan, işlerle baş edememe korkusuyla uğraşır. Hadlerle uğraşan, rezaletten korktuğu için uğraşır."

(١٥٩٠٠)- [٣٦٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " قَوْمٌ أَصِحَّاءُ جِئْتُمْ إِلَى مَجْنُونٍ، أَيُّ فَائِدَةٍ لَكُمْ فِيَّ؟ أُدْخِلْتُ الْمَارِسْتَانَ كَذَا وَكَذَا مَرَّةً وَأُسْقِيتُ مِنَ الدَّوَاءِ كَذَا وَكَذَا دَوَاءً، فَلَمْ أَزْدَدْ إِلا جُنُونًا "

Şiblî diyor ki: "Aklı başında insanlar, bir deliye mi geldiniz, sizin bana ne faydanız olacak? Bir falan tımarhaneye girdim, bir şu şu ilaçları içtim, gün geçtikçe deliliğim artıp duruyor."

(١٥٩٠١)- [٣٦٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ وَسُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ؟، فَقَالَ: " الْمَحَبَّةُ الْفَرَاغُ لِلْحَبِيبِ وَتَرْكُ الاعْتِرَاضِ عَلَى الرَّقِيبِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِذَا ظَنَنْتُ أَنِّي فَقَدْتُ فَحِينَئِذٍ قَدْ وَجَدْتُ، وَإِذَا ظَنَنْتُ أَنِّي وَجَدْتُ فَهُنَاكَ فَقَدْتُ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: صِرَاطُ الأَوْلِيَاءِ الْمَحَبَّةُ، وَقَالَ: الْمَحَبَّةُ الْكَامِلَةُ أَنْ تُحِبَّهُ مِنْ قَبْلِهِ، وَقَالَ: مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ مِنْ قَبْلِ بِرِّ اللَّهِ فَهُوَ مُشْرِكٌ "

Şiblî'ye muhabbeti sormuşlardı, şöyle dedi: Muhabbet, kendini sevgiliye vermek ve seni gözetleyene itiraz etmeyi terk etmektir."

Dedi ki: "Kaybettiğimi sandığım an bulurum, bulduğumu sandığım an kaybederim."

Dedi ki: "Evliyanın Sıratı muhabbettir."

Dedi ki: "Mükemmel aşk, O'nu önceden sevmektir."

Dedi ki: "Kim, Allah'a karşı samimi olmadan O'nu severse, o müşriktir."

(١٥٩٠٢)- [٣٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ الْوَرَّاقَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " صَاحِبُ الْهِمَّةِ لا يَشْتَغِلُ بِشَيْءٍ، وَصَاحِبُ الإِرَادَةِ يَشْتَغِلُ بِشَيْءٍ، وَقَالَ: الْهِمَّةُ لِلَّهِ وَمَا دُونَهُ لَيْسَ بِهِمَّةٍ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مَا مَيَّزْتُمُوهُ بِأَوْهَامِكُمْ وَأَدْرَكْتُمُوهُ بِعُقُولِكُمْ فِي أَتَمِّ مَعَانِيكُمْ فَهُوَ مَرْدُودٌ إِلَيْكُمْ مُحْدَثٌ مَصْنُوعٌ، وَقَالَ: مَنْ قَالَ: اللَّهُ بِالْعَادَةِ فَهُوَ أَحْمَقُ، وَمَنْ قَالَ بِالْعَرَضِ فَهُوَ أَخْرَقُ، وَمَنْ قَالَ بِالإِخْلاصِ فَالشِّرْكُ وَطَنُهُ، وَمَنْ قَالَ: اللَّهُ عَلَى أَنَّهَا حَقِيقَةٌ لِلْحَقِّ جَهِلَ بِاللَّهِ ظَنُّهُ، وَمَنْ قَالَ: اللَّهُ مُعْتَصِمًا بِهَا فَقَدْ جَهِلَ أَوَّلِيَّتَهُ حَتَّى، يَقُولَ: اللَّهُ بِاللَّهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يُنْشِدُ، فِي مَجْلِسِهِ:

الْغَيْبُ رَطْبٌ يُنَادِي   يَا غَافِلِينَ الصَّبُوحُ
فَقُلْتُ أَهْلا وَسَهْلا   مَا دَامَ فِي الْجِسْمِ رُوحُ

Ebû Bekr eş-Şiblî diyor ki: "Himmet sahibi başka bir şeyle uğraşmaz. İrade sahibi bir şeyle uğraşır."

Dedi ki: "Himmet Allah için yapılandır, bunun dışındakiler himmet değildir."

Diyor ki: "Mükemmel maneviyatınız içinde tahminlerinizle temyiz ettiğiniz ve akıllarınızla idrak ettiğiniz şeyler size iade edilir, çünkü uydurma ve yapmacıktır."

Dedi ki: "Kim geleneksel olarak «Allah» derse o ahmaktır. Kim bir menfaat için söylerse batmıştır. Kim ihlâsla derse şirk onun vatanıdır. Kim hakikat olduğu için «Allah» derse, Allah hakkında cahil bir düşünceye sahiptir. Kim sarılarak «Allah» derse, başta cahillik eder, en sonunda, Allah için «Allah» deyinceye kadar böyledir."

Meclisinde şu beyitleri okuduğunu işitmiştim:

Gaib nemli nemli seslenir
"Ey sabahın gafilleri!" der,
Ben ona "Hoş geldin" derim
Tende can oldukça beklerim.

(١٥٩٠٣)- [٣٦٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيُّ، يَقُولُ: " الأَرْوَاحُ تَلَطَّفَتْ فَتَعَلَّقَتْ عِنْدَ

لَدَغَاتِ الْحَقِيقَةِ فَلَمْ تَرَ غَيْرَ الْحَقِّ مَعْبُودًا يَسْتَحِقُّ الْعِبَادَةَ، فَأَيْقَنَتْ أَنَّ الْمُحْدَثَ لا يُدْرِكُ الْقَدِيمَ بِصِفَاتٍ مَعْلُولَةٍ، فَإِذَا صَفَّاهُ الْحَقُّ أَوْصَلَهُ إِلَيْهِ، لا وَصَلَ هُوَ "

Şiblî diyor ki: "Ruhlar letafetiyle, hakikat izlerine takılır. Haktan başka mabud ve ibadete layık kimse görmez olur. Anlar ki; sonradan olanlar, eksik sıfatlarla Ezeli'yi idrak edemez. Hak onu arındırırsa kendisine ulaştırır, yoksa kendi kendine ulaşamaz."

(١٥٩٠٤)- [٣٦٩/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ أَبَا طَاهِرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " تَاهَتِ الْخَلِيقَةُ فِي الْعِلْمِ، وَتَاهَ الْعِلْمُ فِي الاسْمِ، وَتَاهَ الاسْمُ فِي الذَّاتِ، وَسَمِعْتُهُ كَثِيرًا يُنْشِدُ:

وِدَادُكُمْ هَجْرٌ وَحُبُّكُمْ قِلًى   وَوَصْلُكُمْ صَرْمٌ وَسِلْمُكُمْ حَرْبُ

وَسَمِعْتُهُ يَنْشُدُ كَثِيرًا:

لَمَّا بَدَا طَالِعًا غَابَتْ لِهَيْبَتِهِ   شَمْسُ النَّهَارِ وَلَمْ يَطْلُعْ لَنَا قَمَرُ

Şiblî diyor ki: "Mahlûkat ilim konusunda yanıldı. İlim isim konusunda yanılmıştır. İsim de Zât konusunda yanıldı."

Şu beyti sık sık söylerdi:

Aşkınız ayrılıktır sevginiz terk etmektir
Size kavuşmak eziyet, barışınız savaştır.

Şu beyti sık sık söylerdi:

O çıkıp yükselince heybetinden kayboldu
Günümüzün güneşi, mehtap da doğmaz oldu.

(١٥٩٠٥)- [٣٦٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْخَطِيبَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بُكَيْرًا تِلْمِيذَ الشِّبْلِيِّ، يَقُولُ لَهُ: يَا أَسْتَاذُ، أَيْنَ أَبْغِيهِ؟ فَقَالَ لَهُ: " ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ، وَهَلْ يَبْغِي مَنْ يَأْخُذُ السَّمَاوَاتِ عَلَى أُصْبُعٍ، وَالأَرَضِينَ عَلَى أُصْبُعٍ، فَيَهُزُّهُمَا وَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْمُلُوكُ؟ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُحْجَبْ عَنْ خَلْقِهِ، إِنَّمَا الْخَلْقُ احْتَجَبُوا عَنْهُ بِحُبِّ الدُّنْيَا "

Ahmed b. Muhammed el-Hatîb'in bildirdiğine göre Şiblî'nin talebesi Bukeyr kendisine: "Üstad! O'nu nerede arayayım?" deyince, ona şöyle dedi:

"Annen sana ağıt yaksın! Bir parmağıyla gökleri bir parmağıyla yerleri taşıyan aranır mı? Üstelik onları sallayarak: "Sultan benim, sultanlar nerede?" diyen! Allah insanlardan saklanmaz. Aksine insanlar dünya sevgisinin peşinde koşarak O'ndan saklanırlar."

(١٥٩٠٦)- [٣٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ النَّهَاوَنْدِيَّ، يَقُولُ: مَاتَ لِلشِّبْلِيِّ ابْنٌ كَانَ اسْمُهُ غَالِبًا، فَجَزَّتْ أُمُّهُ شَعْرَهَا عَلَيْهِ، وَكَانَ لِلشِّبْلِيِّ لِحْيَةٌ كَبِيرَةٌ فَأَمَرَ بِحَلْقِ الْجَمِيعِ، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَسْتَاذُ، مَا حَمَلَكَ عَلَى هَذَا؟ فَقَالَ: " جَزَّتْ هَذِهِ شَعْرَهَا عَلَى مَفْقُودٍ، فَكَيْفَ لا أَحْلِقُ لِحْيَتِي أَنَا عَلَى مَوْجُودٍ؟ "

Ahmed b. Muhammed en-Nehâvendî'nin bildirdiğine göre Şiblî'nin, Gâlib adında bir oğlu ölmüştü. Annesi cenazenin başında saçını yolunca, herkesin saçını kesmesini emretti. Kendisinin de uzun bir sakalı vardı. Ona; "Üstad! Neden böyle yaptın?" dediklerinde, şöyle dedi: "Şu kadın kaybettiğinin arkasından saçını yoldu, ben Mevcud biri için neden sakalımı kesmeyim?"

(١٥٩٠٧)- [٣٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْخَطِيبَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " مَنِ اطَّلَعَ عَلَى ذَرَّةٍ مِنْ عِلْمِ التَّوْحِيدِ، حَمَلَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرَضِينَ عَلَى شَعْرَةٍ مِنْ جَفْنِ عَيْنَيْهِ "

Şiblî diyor ki: "Kim tevhid ilminden bir zerreye muttali olursa, gökleri ve yerleri kirpiklerinden bir telin üzerinde taşır."

(١٥٩٠٨)- [٣٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ، يَقُولُ وَسُئِلَ: حَضَرْتُ الشِّبْلِيَّ عَنْ قَوْلِ بَعْضِهِمْ لا تَغُرَّنَّكُمْ هَذِهِ الْقُبُورُ وَهُدُوءُهَا فَكَمْ مِنْ فَرِحٍ مَسْرُورٍ، وَدَاعٍ بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ، فَقَالَ: " أَيُّمَا هِيَ الْقُبُورُ عِنْدَكَ؟ قَالَ: قُبُورُ الأَمْوَاتِ، فَقَالَ: لا، بَلْ أَنْتُمُ الْقُبُورُ: كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَدْفُونٌ، فَالْمُعْرِضُ عَنِ اللَّهِ دَاعٍ بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ، وَالْمُقْبِلُ عَلَى اللَّهِ الْفَرِحُ الْمَسْرُورُ، ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

قُبُورُ الْوُرَى تَحْتَ التُّرَابِ وَلِلْهَوَى　　　رِجَالٌ لَهُمْ تَحْتَ الثِّيَابِ قُبُورُ

فَقُلْتُ لَهُ: يَا سَيِّدِي وَنُعَدُّ فِي الْمَوْتَى؟ فَقَالَ:

يُحِبُّكَ قَلْبِي مَا حَيِيتُ فَإِنْ أَمُتْ　　　يُحِبُّكُ عَظْمٌ فِي التُّرَابُ رَمِيمٌ

Ahmed'in bildirdiğine göre Şiblî'ye, birinin şu sözü soruldu: "Bu kabirler ve kabirlerin sükûneti sizi yanıltmasın. İçinde nice; sevinçle mutlu olanların yanında ahu vah ile ölüm isteyenler var." Şiblî bunu sorana: "Sen hangi kabirlerden bahsediyorsun?" deyince, "Ölenlerin kabirleri" dedi. Şiblî şöyle devam etti: "Hayır, aksine siz kabirsiniz, hepiniz gömülmüşsünüz. Allah'tan uzak olan, ahu vah ile ölüm ister; Allah'a yönelen ise sevinç ve mutluluk içindedir."

Sonra şu beyti okumaya başladı:

Takvayla yaşayanlar toprakların altında,
Hevâ peşindekiler medfun giysilerde.

Şiblî'ye: "Efendim! Biz ölüler arasında mı sayılıyoruz?" dediğimde şöyle dedi:

Kalbim seni seviyor aldıkça nefesleri
Ben ölünce sevecek seni kemik tozları

(١٥٩٠٩)- [٣٧٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ الرَّازِيَّ بِنَيْسَابُورَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيُّ وَسُئِلَ عَنِ الزُّهْدِ، فَقَالَ: " تَحْوِيلُ الْقَلْبِ مِنَ الأَشْيَاءِ إِلَى رَبِّ الأَشْيَاءِ،

Şiblî'ye zühdü sorduklarında: "Kalbi, eşyadan alıp, eşyanın Rabbine yönlendirmektir" dedi.

وَقَالَ: مَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَضَعَ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ، لأَنَّهُ عَايَنَ أَثَرَ مُلْكِهِ فِيهِ،

Ebû Bekr eş-Şiblî der ki: "Allah'ı tanıyan kişiye her şey boyun eğer. Çünkü böylesi bir kişi her şeyde Allah'ı tercih edecektir."

قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: وَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: ادْعُ اللَّهَ لِي فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

مَضَى زَمَنٌ وَالنَّاسُ يَسْتَشْفِعُونَ بِي فَهَلْ لِي إِلَى لَيْلِي الْغَدَاةَ شَفِيعُ

وَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا بَكْرٍ، نَرَاكَ جَسِيمًا بَدِينًا وَالْمَحَبَّةُ تُضْنِي، فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

أَحَبَّ قَلْبِي وَمَا يَدْرِي بَدَنِي وَلَوْ دَرَى مَا أَقَامَ فِي السِّمَنِ

Bir adam ona: "Benim için Allah'a dua et" deyince şöyle dedi:

Benden şefaat ister, epeydir bu insanlar,

Var mı şefaat eden bana, sabaha kadar?

Bir adam: “Ey Ebû Bekr! Seni yapılı ve gürbüz gördük, oysa aşk zayıflatır” deyince, ona şöyle dedi:

Yüreğim âşık oldu, haberi yok bedenin
Farkına varsa idi böyle semiz olmazdı.

(١٥٩١٠)- [٣٧١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا طَاهِرٍ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مَوْجُودٌ عِنْدَ النَّاظِرِينَ فِي صُنْعِهِ، مَفْقُودٌ عِنْدَ النَّاظِرِينَ فِي ذَاتِهِ "

Ebû Bekr eş-Şiblî diyor ki: “Allah sanatını seyredenlere göre mevcuttur. Zatına bakanlara göre kayıptır.”

(١٥٩١١)- [٣٧١/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " التَّصَوُّفُ لا حَالَ يُقِلُّ، وَلا سَمَاءَ يُظِلُّ "

Ebû Bekr eş-Şiblî diyor ki: “Tasavvuf, ne dayanılacak bir hâldir, ne de semaya karşı gölge yapar.”

(١٥٩١٢)- [٣٧١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمُفِيدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَأَقْبَلَ يَوْمًا عَلَى الشِّبْلِيِّ، يَقُولُ: " حَرَامٌ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرٍ إِنْ كَلَّمْتَ أَحَدًا، فَإِنَّ الْخَلْقَ غَرْقَى عَنِ اللَّهِ وَأَنْتَ غَرِقٌ فِي اللَّهِ "

Muhammed b. Ahmed el-Müfîd'in bildirdiğine göre Cüneyd b. Muhammed bir gün Şiblî'ye gelip: “Ey Ebû Bekr! İnsanlarla konuşmak sana haramdır. Çünkü insanlar Allah'tan uzaklaşıp boğulmuşlar, sen ise Allah'ta boğulmuşsun” dedi.

(١٥٩١٣)- [٣٧١/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيُّ، يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ: ﴿يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ﴾ ، قَالَ: " يَمْحُو مَا يَشَاءُ مِنْ شُهُودِ الْعُبُودِيَّةِ وَأَوْصَافِهَا، وَيُثْبِتُ مَا يَشَاءُ مِنْ شَوَاهِدِ الرُّبُوبِيَّةِ وَدَلائِلِهَا، وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾ ، فَقَالَ: كُلُّ مَا دُونَ

اللَّهِ لَغْوٌ، وَكَانَ يَقُولُ: حِفْظُ الأَسْرَارِ صَوْنُهَا عَنْ رُؤْيَةِ الأَغْيَارِ، وَكَانَ يَقُولُ: الْغِيرَةُ غَيْرَتَانِ: غِيرَةُ الْبَشَرِيَّةِ، وَغِيرَةُ الأُلُهِيَّةِ عَلَى الْوَقْتِ أَنْ يُضَيِّعَ فِيمَا سِوَى اللَّهِ "

Şiblî, Allah'ın: "**Allah dilediğini siler dilediğini de sabit bırakır**"[1] âyetiyle ilgili der ki: "Ubudiyetin vecd ve sıfatlarından istediğini siler, rububiyetin delillerinden istediğini sabit bırakır."

Kendisine Allah'ın: "**Onlar boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler**"[2] âyeti sorulduğunda: "Allah dışındaki her şey boş ve yararsızdır" dedi.

Derdi ki: "Sırları korumak, başkalarının görmesinden muhafaza etmektir."

Derdi ki: "Kıskançlık iki türlüdür: Beşeri kıskançlık ve Allah'ın dışındaki şeylerle harcanan vakitle ilgili olan Allah'ın gayreti."

(١٥٩١٤)- [٣٧١/١٠] أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، وَحَدَّثَنِي عَنْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَضَرْتُ وَفَاةَ الشِّبْلِيِّ فَأَمْسَكَ لِسَانَهُ وَعَرَقَ جَبِينُهُ فَأَشَارَ إِلَى وَضُوءِ الصَّلاةِ فَوَضَّأْتُهُ وَنَسِيتُ التَّخْلِيلَ، تَخْلِيلَ لِحْيَتِهِ، فَقَبَضَ عَلَى يَدَيَّ وَأَدْخَلَ أَصَابِعِي فِي لِحْيَتِهِ، يُخَلِّلُهَا فَبَكَيْتُ وَقُلْتُ " أَيُّ شَيْءٍ يتَهَيَّأُ أَنْ يُقَالَ لِرَجُلٍ لَمْ يَذْهَبْ عَلَيْهِ تَخْلِيلُ لِحْيَتِهِ فِي الْوُضُوءِ عِنْدَ نُزُوعِ رُوحِهِ وَإِمْسَاكِ لِسَانِهِ وَعَرَقِ جَبِينِهِ؟ "

Muhammed b. İbrâhîm anlatıyor: Şiblî'nin vefat anında hazır bulundum. Dili tutulmuş, şakak damarları tıkanmıştı. Bir ara işaretle namaz için abdest almak istediğini söyledi. Ona abdest aldırdım; ancak abdest sırasında sakallarını hilallemeyi unuttum. Bunun üzerine elimi tutup parmaklarımı sakallarının arasına (su girsin diye) geçirerek hilallemeye çalıştı. Bu durumu görünce ağlamaya başladım. Zira ruhunu teslim etmek üzere olan bu adam, dili tutulup şakak damarları tıkanmış olmasına rağmen abdest alırken sakallarını hilallemeyi unutmamıştı.

---

[1] Ra'd Sur. 39

[2] Mü'minûn Sur. 3

(١٥٩١٥)- [٣٧١/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، يَقُولُ: سَمِعْتُ بُنْدَارَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " وَكَانَ أَكْثَرُ اقْتِرَاحِ الْجُنَيْدِ عَلَى الْقَوَّالِينَ هَذِهِ الأَبْيَاتُ:

فَلَوْ أَنَّ لِيَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ   ثَمَانِينَ بَحْرًا مِنْ دُمُوعٍ تَدْفُقُ
لأَفْنَيْتُهَا حَتَّى ابْتَدَأْتُ بِغَيْرِهَا   وَهَذَا قَلِيلٌ لِلْفَتَى حِينَ يَعْشَقُ
أَهِيمُ بِهِ حَتَّى الْمَمَاتِ لِشِقْوَتِي   وَحَوْلِي مِنَ الْحُبِّ الْمُبَرِّحِ خِنْدَقُ
وَفَوْقِي سَحَابٌ تُمْطِرُ الشَّوْقَ وَالْهَوَى   وَتَحْتِي عُيُونٌ لِلْهَوَى تَتَدَفَّقُ

Şiblî diyor ki: Cüneyd'in ozanlara karşı icad ettiği ve en çok söylediği beyitler şöyleydi:

Her gün ve her gecede eğer benim olsaydı,
Seksen deniz gözyaşı gözyaşlarım olsaydı,
Onları tüketirim üretir ve ağlarım,
Aşık olan yiğide azdır âşık olsaydı,
O halde ölüme dek bu sevgimle coşarım,
Aşkın yaralarıyla hendekler kazılsaydı.
Üzerimde bulutlar aşk ve arzu yağdırır.
Altımda aşk uğruna gözyaşı sel olsaydı.

(١٥٩١٦)- [٣٧٢/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " مَا أَحْوَجَ النَّاسِ إِلَى سَكْرَةٍ، فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي، أَيُّ سَكْرَةٍ؟ فَقَالَ: سَكْرَةٌ تُغْنِيهِمْ عَنْ مُلاحَظَةِ أَنْفُسِهِمْ وَأَفْعَالِهِمْ وَأَحْوَالِهِمْ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ:

وَتَحْسَبُنِي حَيًّا وَإِنِّي لَمَيِّتٌ   وَبَعْضِي مِنَ الْهُجْرَانِ يَبْكِي عَلَى بَعْضِ

Ebû Bekr er-Râzî bildiriyor: Şiblî: “İnsanlar bir sarhoşluğa ne kadar muhtaç?” dedi. Ona: “Hangi sarhoşluk?” dediğimde: “Nefislerine, fiillerine ve hâllerine uymaktan kurtaracak bir sarhoşluk” dedi.

Sonra şu beyti okudu:

Beni diri sanırsın, hâlbuki ben ölüyüm.

Ayrılıktan bir yarım, diğer yarıma ağlar.

(١٥٩١٧)- [٣٧٢/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ مَا أَعْطَيْتُ فِيهِ الرِّشْوَةَ قَطُّ، وَلا رَضِيتُ بِسَوَاهُ وَلَقَدْ تَاهَ عَقْلِي فِيهِ وَرُبَّمَا، قَالَ: غُلِبَتْ ثَمَانِيَ وَعِشْرِينَ مَرَّةً حَتَّى قِيلَ لِي مَجْنُونُ لَيْلَى فَرَضِيتُ ثُمَّ أَنْشَدَ:

قَالُوا جُنِنْتَ عَلَى لَيْلَى فَقُلْتُ لَهُمُ   الْحُبُّ أَيْسَرُهُ مَا بِالْمَجَانِينِ

ثُمَّ أَنْشَدَ وَقَالَ:

جُنِنَّا عَلَى لَيْلَى وَجُنَّتْ بِغَيْرِنَا   وَأُخْرَى بِنَا مَجْنُونَةٌ لا نُرِيدُهَا

ثُمَّ أَنْشَدَ:

وَلَوْ قُلْتَ طَأْ فِي النَّارِ بَادَرْتُ نَحْوَهَا   سُرُورًا لأَنِّي قَدْ خَطَرْتُ بِبَالِكَا

ثُمَّ أَنْشَدَ:

سَأَلْبِسُ لِلصَّبْرِ ثَوْبًا جَمِيلا   وَأُدْرِجُ لِيَلِيَ لَيْلا طَوِيلا
وَأَصْبِرُ بِالرُّغْمِ لا بِالرِّضَا   أُعَلِّلُ نَفْسِي قَلِيلا قَلِيلا

ثُمَّ أَنْشَدَ وَقَالَ:

تَنَقَّبْ وَزُرْ فَقُلْتُ لَهُمْ   أَشْهَرُ مَا كُنْتُ حِينَ أَنْتَقِبُ
إِنْ عَرَفُونِي وَأَثْبَتُوا صِفَتِي   أَصْبَحْتُ دُرًّا وَالدُّرُّ يُنْتَهَبُ

Ebû Bekr eş-Şiblî diyor ki: “Vallahi onun için asla rüşvet vermedim. O'nun dışında başka bir şeyi de kabul etmedim. Aklım O'nunla şaşkın oldu belki.”

Dedi ki: “Yirmi sekiz defa mağlup oldum. Sonra bana Leyla'nın Mecnun'u dediler, kabul ettim.” Sonra şu beyti söyledi:

“Leyla'ya mecnun oldun” dediler. Ben onlara;
“Aşk kolay gelir imiş dünyada delilere.”

Sonra şöyle dedi:

Leyla'ya aşık olduk, başkasına yar oldu,
Diğerini sevmedik o bize deli oldu.

Sonra şöyle dedi:

Bana "Ateşe atla" desen hemen koşarım,
Aklına geldim diye mutluluktan uçarım.

Sonra şöyle dedi:

Giyerim sabır için güzel elbiseleri,
Gece uzasın diye çekerim adımları.
İsteyerek değil de mecburen sabrederim,
Nefsimi yavaş yavaş sıkıp hasta ederim.

Sonra şöyle dedi:

Bürün ve başını ört, dediler, ben dedim ki;
Herkes beni bilirdi, örtündüğüm zamanlar,
Beni bilip yüzümü tespit ederler belki,
Mücevher olurum ve hırsızlar beni çalar.

(١٥٩١٨)- [٣٧٢/١٠] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: حَضَرْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾ ، فَقَالَ: " لِمَنْ كَانَ اللَّهُ قَلْبَهُ، وَأَنْشَدَ:

لَيْسَ مِنِّي قَلْبٌ إِلَيْكَ مُعَنًّى   كُلُّ عُضْوٍ مِنِّي إِلَيْكَ قُلُوبُ

وَتَلا قَوْلَهُ تَعَالَى: ﴿فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ﴾ ، فَلَحِقُوا فَهُمْ مَا أَشَارَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: مَتَى يَصِحُّ ذَا؟ قَالَ: إِذَا كَانَتِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةُ حُلْمًا وَاللَّهُ تَعَالَى يَقَظَةً، وَأَنْشَدَ:

دَعِ الأَقْمَارَ تَغْرُبُ أَوْ تُنِيرُ   لَنَا بَدْرٌ تِذِلُّ لَهُ الْبُدُورُ
لَنَا مِنْ نُورِهِ فِي كُلِّ وَقْتٍ   ضِيَاءٌ مَا تُغَيِّرُهُ الدُّهُورُ

Ebû Bekr eş-Şiblî'ye, Allah'ın: "**Bunda kalbi olana ibret vardır...**"[1] âyeti sorulduğunda şöyle dedi: "Kalbi Allah'ın olana..." Sonra şu beyti okudu:

---

[1] Kâf Sur. 37

Bende sana ait bir kalp bulunmaz
Her hücrem, uğruna birer gönüldür.

Sonra Allah'ın: **"İşte, göz kamaştığı zaman, Ay tutulduğu zaman."**[1] âyetlerinden, **"O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur"**[2] âyetine kadar okudu. Sonra: "Gösterdiği yere giderler" dedi. Oradakilerden birisi: "Bu ne zaman olur?" deyince şöyle cevap verdi: "Allah uyanık iken, dünya ve âhiret rüya olduklarında" dedi. Ardından şu beyitleri okudu:

Bırak yıldızları doğup parlasın
Mehtaplar eğilir bizim mehtaba,
Her zaman ışığı bize parlasın,
Etki edememiş zaman bu nura.

(١٥٩١٩)- [٣٧٢/١٠] أَنْشَدَنِي مَنْصُورُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِي، قَالَ: أَنْشَدَنِي أَحْمَدُ بْنُ نَصْرِ بْنِ مَنْصُورٍ الشَّاذَابِيُّ الْمُقْرِئُ، قَالَ: قِيلَ لأَبِي بَكْرٍ الشِّبْلِيِّ: مَزَّقْتَ وَأَبْلَيْتَ كُلَّ مَلْبُوسِكَ وَالْعِيدُ قَدْ أَقْبَلَ وَالنَّاسُ يَتَزَيَّنُونَ وَأَنْتَ هَكَذَا، فَأَنْشَأَ يَقُولُ:

قَالُوا أَتَى الْعِيدُ مَاذَا أَنْتَ لابِسُهُ   فَقُلْتُ خُلْعَةُ سَاقٍ حُبَّهُ جَزَعَا
فَقَرٌّ وَصَبْرُهُمَا ثَوْبَايَ تَحْتَهُمَا   قَلْبٌ يَرَى إِلْفَهَ الأَعْيَادَ وَالْجُمَعَا
الدَّهْرُ لِي مَأْتَمٌ إِنْ غِبْتَ يَا أَمَلِي   وَالْعِيدُ مَا كُنْتَ لِي مَرْأًى وَمُسْتَمَعَا
أَحْرَى الْمَلابِسِ مَا تَلْقَى الْحَبِيبَ بِهِ   يَوْمَ التَّزَاوُرِ فِي الثَّوْبِ الَّذِي خَلَعَا

Ebû Bekr eş-Şiblî'ye: "Bütün giysilerini yırtıp yıprattın. Bayram yaklaştı, insanlar süslenecek, sen de bu haldesin" dediler.

Şöyle dedi:

Bayram geldi, dediler sen neler giyeceksin?
Dedim, uzun bir kaftan taneleri haşyetten,
Fakirlik ve sabretmek iki güzel gömleğim.

---

[1] Kıyamet Sur. 7,8

[2] Kıyamet Sur. 12

Bayram ve cumalarda ülfet gören yüreğim,
Zaman matemle geçer kaybolsan ey emelim,
Beni görüp işitsen bayramım o gün benim,
En güzel giysiler sevgiline varınca,
Sana giydirdiğiyle, huzurunda durunca.

(١٥٩٢٠)- [٣٧٣/١٠] سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: دَخَلَ أَبُو الْفَتْحِ بْنُ شَفِيعٍ عَلَيْهِ عَائِدًا فِي دَارِ الْمَرْضَى، قَالَ: فَسَمِعْتُ صِيَاحَهُ، يَقُولُ:

صَحَّ عِنْدَ النَّاسِ أَنِّي عَاشِقٌ   غَيْرَ أَنْ لَمْ يَعْلَمُوا عِشْقِي لِمَنْ

Mansûr b. Muhammed'in bildirdiğine göre Ebu'l-Feth b. Şefî' hastanedeyken yanına ziyaretçi olarak gelmişti. Gelirken birinin şöyle inlediğini söyledi:

İnsanlara göre ben bir aşığım,
Kimi seviyorum onlar bilmiyor.

(١٥٩٢١)- [٣٧٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيَّ، يَقُولُ: وَقَفْتُ يَوْمًا عَلَى حَلْقَةِ أَبِي بَكْرٍ الشِّبْلِيِّ فَوَقَفَ سَائِلٌ عَلَى حَلْقَتِهِ، وَجَعَلَ يَقُولُ: يَا اللَّهُ، يَا جَوَادُ، فَتَأَوَّهَ الشِّبْلِيُّ وَصَاحَ، وَقَالَ: " كَيْفَ يُمْكِنُنِي أَنْ أَصِفَ الْحَقَّ بِالْجَوْدِ وَمَخْلُوقٌ يَقُولُ فِي شَكْلِهِ:

تَعَوَّدَ بَسْطَ الْكَفِّ حَتَّى لَوْ أَنَّهُ   ثَنَاهَا لِقَبْضٍ لَمْ تُجِبْهُ أَنَامِلُهُ
تَرَاهُ إِذَا مَا جِئْتَهُ مُتَهَلِّلا   كَأَنَّكَ تُعْطِيهِ الَّذِي أَنْتَ آمله
وَلَوْ لَمْ يَكُنْ فِي كَفِّهِ غَيْرُ رُوحِهِ   لَجَادَ بِهَا فَلْيَتَّقِ اللَّهَ سَائِلُهُ
هُوَ الْبَحْرُ مِنْ أَيِّ النَّوَاحِي أَتَيْتَهُ   فَلُجَّتُهُ الْمَعْرُوفُ وَالْجُودُ سَاحِلُهُ

ثُمَّ بَكَى وَقَالَ: بَلَى، يَا جَوَادُ، فَإِنَّكَ أَوَجَدْتَ تِلْكَ الْجَوَارِحَ وَبَسَطْتَ تِلْكَ الْهُمُومَ، ثُمَّ مَنَنْتَ بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى أَقْوَامٍ بِالاسْتِغْنَاءِ عَنْهُمْ وَعَمَّا فِي أَيْدِيهِمْ بِكَ، فَإِنَّكَ الْجَوَادُ كُلَّ الْجَوَادِ، فَإِنَّهُمْ يُعْطُونَ عَنْ مَحْدُودٍ وَعَطَاؤُكَ لا حَدَّ لَهُ وَلا صِفَةَ، فَيَا جَوَادُ، يَعْلُو كُلَّ جَوَادٍ وَبِهِ جَادَ مَنْ جَادَ "

Ebu'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed ed-Dimaşkî bildiriyor: Bir gün

Ebû Bekr eş-Şiblî'nin halkasında durdum. Bir dilenci de onun halkasında durup: "Yâ Allah! Yâ Cevâd!" demeye başlayınca, Şiblî uflayıp: "Bir mahlûk şeklen konuşurken, nasıl Hakk'ı cömertçe tavsif edeyim?" diye bağırdı ve şu beyitleri okudu:

Alışmış el açmaya öyle de bir hâl almış,
Almaktan bir vazgeçse parmakları sevmezmiş.
Yanına geldiğinde mutlu görürsün onu,
Sanki istediğini verir gibi alırmış.
Avucunda ruhundan başka bir şey olmasa
Cömertçe onu verir Allah'tan da korkarmış.
Denize neresinden girersen gir fark etmez
Dalgaları bilinir sahil cömert olurmuş.

Sonra ağlamaya başladı ve şöyle devam etti: "Evet! Yâ Cevâd! Bu hisleri vecde getirdin, bu düşünceleri sen serdin, sonra bazı insanlara bunlardan ve ellerinde sana ait olan şeylerden müstağni olmayı nasip ettin. Sen bütün cömertliğinle Cömertsin. Onlar sınırlı verirler, senin verdiğinin sınırı da yok anlatılması da mümkün değil. Yâ Cevâd! Ey bütün cömertlerden üstün olan ve her kesin sayesinde cömert olduğu cömert!"

(١٥٩٢٢)- [٣٧٣/١٠] سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مَنْصُورِ بْنِ نَصْرٍ، يَقُولُ: جَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ الشِّبْلِيُّ إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ مُجَاهِدٍ وَكَانَ فِي مَسْجِدِهِ غَائِبًا فَسَأَلَ عَنْهُ، فَقِيلَ لَهُ: هُوَ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى، فَقَصَدَ دَارَ عَلِيٍّ فَاسْتَأْذَنَ، فَقِيلَ أَبُو بَكْرٍ الشِّبْلِيُّ يَسْتَأْذِنُكَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مُجَاهِدٍ لِعَلِيِّ بْنِ عِيسَى: الْيَوْمَ أُرِيكَ مِنَ الشِّبْلِيِّ عَجَبًا، فَلَمَّا دَخَلَ وَقَعَدَ، قَالَ لَهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ مُجَاهِدٍ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أُخْبِرْتُ أَنَّكَ تَحْرِقُ الثِّيَابَ وَالْخُبْزَ وَالأَطْعِمَةَ، وَمَا يَنْتَفِعُ بِهِ النَّاسُ مِنْ مَنَافِعِهِمْ وَمَصَالِحِهِمْ، أَيْنَ هَذَا مِنَ الْعِلْمِ وَالشَّرْعِ؟ فَقَالَ لَهُ: " قَوْلُهُ تَعَالَى:﴿فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالأَعْنَاقِ﴾ ، أَيْنَ هَذَا مِنَ الْعِلْمِ؟ فَسَكَتَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مُجَاهِدٍ، وَقَالَ لِعَلِيٍّ: كَأَنِّي لَمْ أَقْرَأْهَا قَطُّ وَبَلَغَنِي عَنْ غَيْرِهِ أَنَّهُمْ عَاتَبُوهُ فِي مِثْلِهِ فَتَلا هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ ، وَتَلا: ﴿إِنَّنِي

بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ﴾ ، هَذِهِ الأَطْعِمَةُ وَهَذِهِ الشَّهَوَاتُ حَقِيقَةُ الْخَلْقِ وَمَعْبُودُهُمْ أَبْرَؤُ مِنْهُمْ وَأُحَرِّقُهُ "

Ahmed b. Mansûr b. Nasr bildiriyor: Şiblî bir gün Ebû Bekr b. Mücâhid'in yanına geldi. Mescidinde yoktu. Sorunca: "Ali b. İsa'nın yanındadır" dediler. Ali'nin evine yöneldi, izin istedi. "Ebû Bekr eş-Şiblî girmek için senden izin istiyor" dediler. Ebû Bekr b. Mücâhid, Ali b. İsa'ya: "Bu gün sana Şiblî'den ilginç bir şey göstereceğim" dedi. İçeri geçip oturduktan sonra, Ebû Bekr b. Mücâhid ona: "Ey Ebû Bekr! Duyduğuma göre, giysileri, yiyecekleri, ekmeği ve insanların faydalandığı her şeyi yakıyormuşsun. Bunun neresi ilim ve şeriata uygun?" dedi. Şiblî şöyle cevap verdi: "Allah'ın: «**Bacaklarını ve boyunlarını okşamaya (kesmeye) başladı**»[1] Bunun ilimde yeri nedir?" Ebû Bekr b. Mücâhid bu cevabı alınca sustu. Sonra Ali'ye dönüp: "Bu âyeti sanki hiç okumamışım" dedi.

Başka bir yerde de bu konuda onu eleştirdiklerinde, Allah'ın: "**Siz ve Allah dışında taptığınız şeyler, cehennem yakıtısınız**"[2] ve "**Ben sizin taptıklarınızdan uzağım...**"[3] âyetlerini okumuş ve şöyle demiş: "Bu yemekler ve zevkler halkın gerçeği ve taptıklarıdır. Ben de onlardan uzak kalıp yakıyorum."

(١٥٩٢٣)- [١٠/٣٧٤] سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ مِقْسَمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الشِّبْلِيَّ، يَقُولُ: " نَظَرْتُ فِي ذُلِّ كُلِّ ذِي ذُلٍّ فَزَادَ ذُلِّي عَلَيْهِمْ، وَنَظَرْتُ فِي عِزِّ كُلِّ ذِي عِزٍّ فَزَادَ عِزِّي عَلَيْهِمْ، فَإِذَا عِزُّهُمْ ذُلٌّ فِي عِزِّي وَتَلا فِي أَثَرِهِ ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنِ اعْتَزَّ بِذِي الْعِزِّ فَذُو الْعِزِّ لَهُ عِزٌّ، وَقَالَ:

أَظَلَّتْ عَلَيْنَا مِنْكَ يَوْمًا غَمَامَةٌ   أَضَاءَ لَهَا بَرْقٌ وَأَبْطَأَ رَشَاشُهَا
فَلا غَيْمُهَا يَجْلُو فَيَيْأَسُ طَامِعٌ   وَلا غَيْثُهَا يَأْتِي فَيَرْوَى عِطَاشُهَا

---

[1] Sâd Sur. 33

[2] Enbiyâ Sur. 98

[3] Zuhruf Sur. 26

فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَخْبِرْنِي عَنْ تَوْحِيدٍ مَجُرَّدٍ بِلِسَانِ حَقٍّ مُفْرَدٍ، فَقَالَ: وَيْحَكَ مَنْ أَجَابَ عَنِ التَّوْحِيدِ بِالْعِبَارَةِ فَهُوَ مُلْحِدٌ، وَمَنْ أَشَارَ إِلَيْهِ فَهُوَ ثَنَوِيٌّ، وَمَنْ أَوْمَأَ إِلَيْهِ فَهُوَ عَابِدُ وَثَنٍ، وَمَنْ نَطَقَ فِيهِ فَهُوَ غَافِلٌ، وَمَنْ سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ جَاهِلٌ، وَمَنْ أُرِيَ أَنَّهُ عَتِيدٌ فَهُوَ بَعِيدٌ، وَمَنْ تَوَاجَدَ فَهُوَ فَاقِدٌ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ مَقَامِ التَّوْبَةِ، فَقَالَ لَهُ: يَطْرُقُ سَمْعِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا يَحْدُونِي عَلَى تَرْكِ الأَشْيَاءِ وَالإِعْرَاضِ عَنِ الدُّنْيَا، ثُمَّ أُرَدُّ إِلَى نَفْسِي، وَإِلَى أَحْوَالِي، وَإِلَى النَّاسِ، ثُمَّ لا أَبْقَى عَلَى هَذَا، وَلا عَلَى هَذَا وَأَرْجِعُ إِلَى الْوَطَنِ الأَوَّلِ مِمَّا كُنْتُ عَلَيْهِ مِنْ سَمَاعِي الْقُرْآنَ، فَقَالَ لَهُ: يَقُولُ اللَّهُ: مَا طَرَقَ سَمْعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ فَاجْتَذَبَكَ بِهِ إِلَيَّ فَهُوَ عَطْفٌ مِنِّي عَلَيْكَ، وَلُطْفٌ مِنِّي بِكَ، وَمَا أَرُدُّكَ بِهِ إِلَى نَفْسِكَ فَهُوَ شَفَقَةٌ مِنِّي لَكَ، لأَنَّكَ لَمْ يَصِحَّ لَكَ التَّبَرُّؤُ مِنَ الْحَوْلِ وَالْقُوَّةِ فِي التَّوَجُّهِ إِلَيَّ وَسُئِلَ عَنْ حَقِيقَةِ الذِّكْرِ، فَقَالَ: نِسْيَانُ الْقُوَى، وَسُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ؟ فَقَالَ: أَنْ يَحْمِلَكَ فِيمَا حَمَلَكَ وَسُئِلَ عَنِ الْخَوْفِ؟ فَقَالَ: أَنْ تَخَافَ أَنْ يُسْلِمَكَ إِلَيْكَ، وَسُئِلَ عَنِ الرَّجَاءِ؟ فَقَالَ: [أن تَرْجُو أَلا يَقْطَعَ بِكَ دُونَهُ وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: " جُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ سَيْفِي "، فَقَالَ: سَيْفُهُ اللَّهُ فَأَمَّا ذُو الْفَقَارِ فَهُوَ قِطْعَةُ حَدِيدٍ "

Ebû Bekr eş-Şiblî diyor ki: "Bütün zül sahiplerinin zilletine baktım, onlardan zelil oldum. Bütün şeref sahiplerinin şereflerine baktım, onlardan şerefli oldum. Baktım ki, onların şerefi benim şerefime göre züldür." Sonra Allah'ın: "**Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır.**"[1] âyetini okudu.

Derdi ki: "Kim asıl şeref sahibiyle şerefyap olursa, şeref sahibi onun için şereftir." Sonra şu beyitleri okudu:

Senin bulutun bir gün bizlere gölge oldu,
Şimşekleri parladı, yağmuru çok az oldu.
Ne bulutu kaybolup bekleyen ümit kesti.
Ne yağmur yağdı ne de susamışı doyurdu.

Bir adam ona: "Ey Ebû Bekr! Bana tek ve doğru bir dille, mücerred tevhidi anlat" deyince, şöyle cevap verdi: "Yazıklar olsun sana! Kim tevhidi ibarelerle cevaplamaya kalkarsa mülhid olur. Kim ona işaret ederse düalist olur. Kim ima ederse putlara tapanlardan olur. Kim onu konuşursa gafildir. Kim susarsa cahildir. Hazır olduğunu sanan uzaktır. Bulduğunu sanan kaybetmiştir."

---

[1] Fâtır Sur. 10

Bir adam ona, tövbenin makamını sorunca ona şöyle dedi: "Kulağıma, Allah'ın Kitab'ından beni eşyayı terk etmeye ve dünyadan yüz çevirmeye dair âyetler çalıyor. Sonra kendime dönerim, hallerime, insanlara dönerim. Sonra ne buna, ne de öbürüne takılırım ve ilk vatanıma dönerim. Kur'ân'ın bana söylediğine dönerim."

Adama dönüp devam etti: "Allah diyor ki: Kur'ân'dan kulağına çalan ve seni bana çeken, benden sana hediye ve benden sana lütuftur. Kendine döndürmem ise, benim sana şefkatimdir. Çünkü senin güç ve kuvvetten uzak bana yönelmen doğru olmaz."

Zikrin hakikatini sorduklarında: "Sıfatları unutmaktır" dedi.

Tevekkülü sordular: "Seni götüreceği yere götürmesidir" dedi.

Allah korkusunu sorduklarında: "Seni sana teslim etmesinden korkmaktır" dedi.

Recâyı sorduklarında: "Senden irtibatı kesmemesini dilemendir" dedi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) *"Rızkım kılıcımın altında kılındı"* sözünü sorduklarında şöyle dedi: "Kılıcı Allah'tır, Zülfikâr ise bir demir parçasıdır."

(١٥٩٢٤)- [٣٧٥/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ الْخَشَّابَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِ الشِّبْلِيِّ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ الشِّبْلِيَّ فِي الْمَنَامِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَنْ أَسْعَدُ أَصْحَابِكَ بِصُحْبَتِكَ؟ فَقَالَ: أَعْظَمُهُمْ لِحُرُمَاتِ اللَّهِ وَأَلْهَجُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ، وَأَقْوَمُهُمْ بِحَقِّ اللَّهِ، وَأَسْرَعُهُمْ مُبَادَرَةً فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ، وَأَعْرَفُهُمْ بِنُقْصَانِهِ، وَأَكْثَرُهُمْ تَعْظِيمًا لِمَا عَظَّمَ اللَّهُ مِنْ حُرْمَةِ عِبَادِهِ "

Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Hasan el-Haşşâb'ın bildirdiğine göre Şiblî'nin dostlarından biri anlatıyor: Şiblî'yi rüyamda gördüm. Ona: "Ey Ebû Bekr! Senin dostluğundan en mutlu olan arkadaşın kimdir?" dedim. Şöyle dedi: "Allah'ın yasaklarına en çok saygı gösteren, Allah'ı en içten zikreden, Allah'ın emirlerini en çok yerine getiren, Allah rızası için en çok koşan, kendi noksanını en iyi bilen ve Allah'ın kullarına verdiği değere en çok saygılı olan."

* Şeyh der ki: Yaşadıkları günlere kavuştuğumuz herkesçe bilinen âriflerin isimlerine geldik. Şer'i şerife tutundukları için âlemde halleri meşhur olmuş, bu hallerini biliyor ve onunla amel ediyorlardı. Hallerin mânâlarını biliyor ve gereğini yerine getiriyorlardı. Ahlakın güzelliklerine tutunmuş ve yaşıyorlardı.

Onların her birinden, bize nakledilen hoş sözlerinden ve zor hallerinden örnekler anlattım.

İbnu'l-A'râbî

Onlardan biri de; Alnı açık Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd, İbnu'l-A'râbî olarak meşhur olmuştur. Basra asıllıdır, ancak Mekke'de yaşamıştır. Hicri üç yüz kırk bir yılında vefat etmiştir. Meşhur tasnifleri vardır.

Takrîb 428

(١٥٩٢٦)- [٣٧٥/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْمُنْعِمِ بْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدِ بْنَ الأَعْرَابِيِّ، يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ طَيَّبَ الدُّنْيَا لِلْعَارِفِينَ بِالْخُرُوجِ مِنْهَا، وَطَيَّبَ الْجَنَّةَ بِالْخُلُودِ فِيهَا، فَلَوْ قِيلَ لِلْعَارِفِ: إِنَّكَ تَبْقَى فِي الدُّنْيَا لَمَاتَ كَمَدًا، وَلَوْ قِيلَ لأَهْلِ الْجَنَّةِ: إِنَّكُمْ تَخْرُجُونَ مِنْهَا لَمَاتُوا كَمَدًا فَطَابَتِ الدُّنْيَا بِذِكْرِ الْخُرُوجِ مِنْهَا، وَطَابَتِ الْجَنَّةُ بِذِكْرِ الْخُلُودِ فِيهَا "

Ebû Saîd el-Ârâbi diyor ki: "Allah, dünyayı ârifler için ondan çıkılacak diye güzelleştirdi. Cenneti de orada kalınacak diye güzelleştirdi. Eğer ârife: «Sen dünyada kalacaksın» deseler üzüntüden ölürdü. Cennet ehline: «Siz buradan çıkarılacaksınız» deseler üzüntüden ölürlerdi. Dünya çıkış düşüncesiyle güzelleşmiş. Cennet de kalıcılığıyla güzelleşmiştir."

(١٥٩٢٧)- [٣٧٦/١٠] قَالَ: وَسُئِلَ أَبُو سَعِيدٍ: مَا الَّذِي تَرْضَى مِنَ الأَوْقَاتِ؟ قَالَ: " الأَوْقَاتُ كُلُّهَا لِلَّهِ فَأَحْسَنُ الأَوْقَاتِ وَقْتٌ يَجْرِي الْحَقُّ فِيهِ عَلَى مَا يُرْضِيهِ عَنِّي، وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَعَارَ بَعْضَ أَخْلاقِ أَوْلِيَائِهِ أَعْدَاءَهُ يَسْتَعْطِفُهُمْ بِهَا عَلَى أَوْلِيَائِهِ "

Ebû Saîd'e: "En çok hoşlandığın zaman hangisidir?" diye sorduklarında: "Bütün vakitler Allah'ındır. En güzel vakit; O'nun benden razı olacağı şeyler gerçekleştirmektir" dedi.

Dedi ki: "Allah, velilerin bazı huylarını emaneten alıp, düşmanlarına verir. Bu şekilde veli kullarına merhamet etmelerini sağlar."

Ebû Amr ez-Zeccâcî

Onlardan biri de; Ebû Amr ez-Zeccâcî Muhammed b. İbrâhîm. Aslen Nisâbûr'lu iken, Mekke'de ikamet etmiştir. Yaklaşık atmış defa haccetmiştir. Harem'de yaşadığı kırk sene boyunca, Harem sınırları içinde abdest bozmamıştır. Hicri, üç yüz kırk sekiz yılında vefat etti.

(١٥٩٢٨)- [٣٧٦/١٠] سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ بِبَغْدَادَ، يَقُولُ: قَدِمَ مَعَ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُزَكِّي مِنْ مَكَّةَ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الزَّجَّاجِيَّ، يَقُولُ: " كَانَ النَّاسُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَتَّبِعُونَ مَا تَسْتَحْسِنُهُ الْعُقُولُ وَالطَّبَائِعُ، فَرَدَّهُمُ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى اتِّبَاعِ الشَّرَائِعِ، فَالْعَقْلُ الصَّحِيحُ مَا يَسْتَحْسِنُ مَحَاسِنَ الشَّرِيعَةِ، وَيَسْتَقْبِحُ مَا تَسْتَقْبِحُهُ "

Ebû Amr ez-Zeccâcî diyor ki: "Cahiliye döneminde insanlar, akıl ve ahlâkın hoş kabul ettiği davranışları yaparlardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onları şeriatın gerektiği şekilde davranmaya yöneltti. Aklıselim, şeriatın güzel gördüğünü güzel gören ve hoşlanmadığından hoşlanmayan akıldır."

(١٥٩٢٩)- [٣٧٦/١٠] وَسُئِلَ أَبُو عَمْرٍو عَنِ الْحَمِيَّةِ، فَقَالَ: " الْحَمِيَّةُ فِي الْقَلْبِ تَصْحِيحُ الإِخْلاصِ وَمُلازَمَتُهُ، وَالْحَمِيَّةُ فِي النُّفُوسِ تَرْكُ الدَّعْوَى، وَمُجَانَبَتُهُ، وَكَانَ يَقُولُ: قَسَمَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ لِمَنِ اهْتَمَّ لأَمْرِ دِينِهِ "

Ebû Amr'a hamiyet sorulduğunda şöyle dedi: "Kalpte hamiyet, ihlası kemale erdirmek ve ona tutunmaktır. Şahsiyetlere hamiyet, şikâyet ve sızlanmayı terk etmektir."

Şöyle derdi: "Allah merhameti, dininin meselelerine önem verenler arasında paylaştırmıştır."

Muhammed b. Alyân

Onlardan biri de; Muhammed b. Ali en-Nesevî. Muhammed b. Alyân olarak bilinir. Himmeti yüksek, zahir kerametleri meşhurdur.

(١٥٩٣٠)- [٣٧٦/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْفَرَّاءَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلْيَانَ، يَقُولُ: " الزِّهَادَةُ فِي الدُّنْيَا مِفْتَاحُ الرَّغْبَةِ فِي الآخِرَةِ،

وَكَانَ يَقُولُ: آيَاتُ الأَوْلِيَاءِ وَكَرَامَاتُهُمْ رِضَاهُمْ بِمَا سَخِطَ الْعَوَّامُ مِنْ مَجَارِي الْمَقْدُورِ،

Muhammed b. Alyân diyor ki: "Dünyada zühd ile uğraşmak, âhirete rağbetin anahtarıdır."

Derdi ki: "Evliyanın halleri ve kerametleri, gerçekleştiğinde avamın rahatsız oldukları kaderden memnun olmalarıdır."

وَكَانَ يَقُولُ: الْمُرُوءَةُ حِفْظُ الدِّينِ وَصِيَانَةُ النَّفْسِ وَحِفْظُ حُرُمَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْجُودُ بِالْمَوْجُودِ، وَقُصُورُ الرُّؤْيَةِ عَنْكَ، وَعَنْ جَمِيعِ أَفْعَالِكَ،

Muhammed b. Alyân der ki: "Yiğitlik (alicenaplık), dinine sahip çıkmak, nefsi korumak, müminlerin namuslarını muhafaza etmek, elindekiler konusunda cömert davranmak, (ve gösterişe bulaşmamak için) insanların bakışlarını kendinden ve yaptığın tüm işlerden uzak tutmaktır."

وَكَانَ يَقُولُ: كَيْفَ لا تُحِبُّ مَنْ لا تَنْفَكُّ عَنْ بِرِّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ؟ وَكَيْفَ تَدَّعِي مَحَبَّةَ مَنْ لا تُوَافِقُهُ طَرْفَةَ عَيْنٍ؟ "

Şöyle derdi: "Göz açıp kapayıncaya kadar, dostluğundan ayrılmadığın zatı nasıl sevmezsin? Göz açıp kapayıncaya kadar, bir arada bulunmamış olduğun birini sevdiğini nasıl iddia edersin?"

Ahmed b. Ebî Sa'dân

Onlardan biri de; Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ebî Sa'dân. Aslen Bağdâd'lıdır. Lisan ve beyan sahibiydi. Şer'i ilimlerde önde gelen isimlerdendi, Şafiî'ye bağlıydı. Amel ve ibadet ilminde sadra şifa açıklamaları vardır. Bir müddet Tarsus'ta ikamet etti. Hal ve beyan bakımından mükemmel olduğundan Rumlara elçi göndermiştir.

(١٥٩٣١)- [٣٧٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي سَعْدَانَ، يَقُولُ: " مِنْ عَمِلَ بِعِلْمِ الرِّوَايَةِ وَرِثَ عِلْمَ الدِّرَايَةِ، وَمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِ الدِّرَايَةِ وَرِثَ عِلْمَ الرِّعَايَةِ، وَمَنْ عَمِلَ بِعِلْمِ الرِّعَايَةِ هُدِيَ إِلَى سَبِيلِ الْحَقِّ "

Ebû Bekr b. Sa'dân diyor ki: "Kim rivâyet ilmiyle uğraşırsa, dirâyet ilmini elde eder. Kim dirâyet ilmiyle uğraşırsa riâyet ilmini elde eder. Kim riâyet ilmiyle uğraşırsa Hak yoluna iletilir."

(١٥٩٣٢)- [٣٧٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي سَعْدَانَ، يَقُولُ: " الصَّابِرُ عَلَى رَجَائِهِ لا يَقْنَطُ مِنْ فَضْلِهِ، وَمَنْ سَمِعَ بِأُذُنِهِ حَكَى، وَمَنْ سَمِعَ بِقَلْبِهِ وَعَظَ، وَمَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ هُدِيَ وَاهْتَدَى، وَقَالَ: أَوَّلُ قِسْمَةٍ قُسِمَتْ لِلنَّفْسِ مِنَ الْخَيْرَاتِ الرَّوْحُ لِيَتَرَوَّحَ بِهِ مِنْ مُسَاكَنَةِ الاغْتِرَارِ، ثُمَّ الْعِلْمُ لِيَدُلَّهُ عَلَى رُشْدِهِ، ثُمَّ الْعَقْلُ لِيَكُونَ مُشِيرًا لِلْعِلْمِ إِلَى دَرَجَاتِ الْمَعَارِفِ، وَمُشِيرًا لِلنَّفْسِ إِلَى قَبُولِ الْعِلْمِ، وَصَاحِبًا لِلرُّوحِ فِي الْجَوَلانِ فِي الْمَلَكُوتِ "

Ebû Bekr b. Sa'dân diyor ki: "Recâsına sabreden, kereminden ümidini kesmez. Kim kulağıyla duyarsa anlatır. Kalbiyle işiten nasihat eder. Öğrendiğiyle amel eden, hidâyete erer ve hidâyet bulur."

Dedi ki: "Hayırlardan nefse ilk olarak; tembellik gururundan çıkıp havalansın diye ruh verilmiştir. Sonra doğru karara yöneltsin diye ilim verilmiş, ardından marifet derecelerini göstersin, nefsin ilmi kabul etmesine yol göstersin ve melekut âleminde dolaşırken ruha arkadaşlık etsin diye akıl verilmiştir."

Ebu'l-Hayr el-Akta'

Onlardan biri de; Ebu'l-Hayr el-Akta' (tek kollu, çolak) et-Tiynâtî. Kerametleri vardır. (Hicri, üçyüz) Kırktan sonra vefat etmiştir. Aslanlar ve hayvanlar ona yakın davranırlar ve ona sığınırlardı. Tek eliyle hurmaları savururdu.

(١٥٩٣٣)- [٣٧٧/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْخَيْرِ، يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَطَّلِعَ النَّاسُ عَلَى عَمَلِهِ فَهُوَ مُرَاءٍ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَطَّلِعَ النَّاسُ عَلَى حَالِهِ فَهُوَ كَذَّابٌ "

Ebu'l-Hayr der ki: "İnsanların kendi amelini görmelerini isteyen kişi, riyakârdır. İnsanların kendi halini görmelerini isteyen kişi ise yalancıdır."

(١٥٩٣٤)- [٣٧٧/١٠] قَالَ: وَسَمِعْتُ جَدِّي إِسْمَاعِيلَ بْنَ نُجَيْدٍ، يَقُولُ: دَخَلَ عَلَى أَبِي الْخَيْرِ جَمَاعَةٌ مِنَ الْبَغْدَادِيِّينَ يَتَكَلَّمُونَ بِشَطْحِهِمْ بِحَضْرَتِهِ، فَضَاقَ صَدْرُهُ مِنْ كَلامِهِمْ فَخَرَجَ فَجَاءَ السَّبْعُ فَدَخَلَ الْبَيْتَ فَانْضَمَّ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ سَاكِتِينَ، وَتَغَيَّرَتْ أَلْوَانُهُمْ، فَدَخَلَ أَبُو الْخَيْرِ، فَقَالَ: يَا سَادَتِي، أَيْنَ تِلْكَ الدَّعَاوَى، وَكَانَ يَقُولُ: مَا بَلَغَ أَحَدٌ حَالَةً شَرِيفَةً إِلا بِمُلازَمَةِ الْمُوَافَقَةِ، وَمُعَانَقَةِ الأَدَبِ، وَأَدَاءِ الْفَرِيضَةِ، وَمَحَبَّةِ الصَّالِحِينَ، وَخَدَمِهِ الْفُقَرَاءِ الصَّادِقِينَ، وَكَانَ يَقُولُ: الْقُلُوبُ ظُرُوفٌ فَقَلْبٌ مَمْلُوءٌ إِيمَانًا وَعَلامَتُهُ الشَّفَقَةُ عَلَى جَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ وَالاهْتِمَامُ بِمَا يُهِمُّهُمْ، وَمُعَاوَنَتُهُمْ عَلَى مَصَالِحِهِمْ، وَقَلْبٌ مَمْلُوءٌ نِفَاقًا وَعَلامَتُهُ الْحِقْدُ وَالْغِلُّ وَالْغِشُّ وَالْحَسَدُ "

İsmâîl b. Nüceyd'in bildirdiğine göre Ebu'l-Hayr'ın yanma Bağdât'lı bir heyet gelmişti. Onun önünde ileri geri konuşmaya başladılar. Sıkılıp dışarıya çıktı. Biraz sonra odaya aslan girdi. Herkes sesini kesip birbirine sarıldı, renkleri atmıştı. Ebu'l-Hayr girip şöyle dedi: "Efendiler! Nerede az önceki iddialar?"

Şöyle derdi: Allah'ın emrine uygun davranışlara bağlı olmadan, edebe sarılmadan, farzları yerine getirmeden, salihleri sevmeden ve hakiki muhtaçlara hizmet edemeden hiç kimse şerefli bir makama erişmiş değildir."

Şöyle derdi: "Kalpler zarftır, imanla dolu olan kalbin alâmeti; bütün

Müslümanlara şefkat göstermek ve onların derdiyle hemhal olup iyiliklerine yardımcı olmaktır. Nifakla dolu olan kalbin alâmeti ise; kin, hıyanet, aldatma ve kıskançlık."

(١٥٩٣٥)- [٣٧٨/١٠] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي عِمْرَانَ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْخَيْرِ الأَقْطَعَ، يَقُولُ: " إِنَّ الذَّاكِرَ لا يَقُومُ لَهُ فِي ذِكْرِهِ عِوَضٌ، فَإِذَا قَامَ لَهُ الْعِوَضُ خَرَجَ مِنْ ذِكْرِهِ "

Ebu'l-Hayr el-Akta' diyor ki: "Zakirin içinde başka bir şey olmaz. Başka bir şey düşünürse zikrinden çıkar."

(١٥٩٣٦)- [٣٧٨/١٠] سَمِعْتُ مِنَ غَيْرِ وَاحِدٍ مِمَّنْ لَقِيَ أَبَا الْخَيْرِ أَنَّ سَبَبَ قَطْعِ يَدِهِ أَنَّهُ كَانَ قَدْ عَاهَدَ اللَّهَ أَنْ لا يَتَنَاوَلَ بِشَهْوَةِ نَفْسِهِ شَيْئًا مُشْتَهِيًا، فَرَأَى يَوْمًا بِجَبَلِ اللِّكَامِ شَجَرَةَ زَعْرُورٍ فَاسْتَحْسَنَهَا فَقَطَعَ مِنْهَا غُصْنًا فَتَنَاوَلَ مِنْهَا شَيْئًا مِنَ الزَّعْرُورِ، فَذَكَرَ عَهْدَهُ وَتَرَكَهُ، ثُمَّ كَانَ يَقُولُ: " قَطَعْتُ غُصْنًا فَقُطِعَ مِنِّي عُضْوٌ "

Ebu'l-Hayr ile görüşen birinden duyduğuma göre: Elinin kesilmesinin sebebi şöyleydi: Kendisi sırf canı çekti diye hiçbir şeyi yememek üzere Allah'a söz vermişti. Bir gün Likâm dağında bir alıç ağacı gördü. Çok hoşuna gitti, ağaçtan bir dal kırıp birkaç alıç yedi. Allah'a verdiği sözü hatırlayınca bıraktı. Bununla ilgili şöyle derdi: "Ben bir dal kestim, benden bir organ kesildi."

Ebû Abdillah el-Basrî

Onlardan biri de; Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Sâlim el-Basrî. Sehl b. Abdillah et-Tüsterî'nin öğrencisi. Onun sözlerini hıfzetti, hocası Sehl ve oğlu Ebu'l-Hasan'ın yolundan gitti. Ben ona kavuştuğumda, kendisine tâbi olan arkadaşları vardı.

كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ عَامَلَ اللَّهَ عَلَى رُؤْيَةِ السَّبْقِ ظَهَرَتْ عَلَيْهِ الْكَرَامَاتِ وَكَانَ يَقُولُ: تُزَالُ عَنِ الْقَلْبِ ظُلَمُ الرِّيَاءِ بِالْإِخْلَاصِ وَظُلَمُ الْكَذِبِ بِنُورِ الصِّدْقِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى مُخَالَفَةِ نَفْسِهِ أَوْصَلَهُ اللَّهُ إِلَى مَقَامِ أُنْسِهِ

Ebû Abdillah şöyle derdi: "Allah'a geçmişi görerek davranan kişi keramet gösterebilir."

Şöyle derdi: "Riyanın zulmü, ihlâsla; yalanın zulmü, doğruluk nuruyla kalpten temizlenir. Kim nefsine karşı durmaya dayanabilirse, Allah onu ünsiyet mekanına kavuşturur."

(١٥٩٣٧)- [٣٧٨/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ بْنَ سَالِمٍ وَأَنَا أَسْمَعُ: أَنَحْنُ مُسْتَعْبَدُونَ بِالْكَسْبِ أَوْ بِالتَّوَكُّلِ؟ فَقَالَ: " التَّوَكُّلُ حَالُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالْكَسْبُ سُنَّتُهُ، وَاسْتَنَّ الْكَسْبَ لِلضُّعَفَاءِ عَنْ حَالِ التَّوَكُّلِ، وَنزَلَ عَنْ دَرَجَةِ الْكَمَالِ الَّتِي هِيَ حَالُهُ، فَمَنْ أَطَاقَ التَّوَكُّلَ فَغَيْرُ مُبَاحٍ لَهُ كَسْبٌ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ، وَمَنْ ضَعُفَ عَنِ التَّوَكُّلِ أُبِيحَ لَهُ طَلَبُ الْمَعَاشِ فِي كَسْبِهِ لِئَلا يَسْقُطَ عَنْ دَرَجَةِ سُنَّتِهِ، حَيْثُ سَقَطَ عَنْ دَرَجَةِ حَالِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: رُؤْيَةُ الْمِنَّةِ مِفْتَاحُ التَّوَدُّدِ، وَقَالَ: يَسْتُرُ عَوْرَاتِ الْمَرْءِ عَقْلُهُ وَحِلْمُهُ وَسَخَاؤُهُ، وَيُقَوِّمُهُ فِي كُلِّ أَحْوَالِهِ الصِّدْقُ "

Muhammed b. Abdillah er-Râzî'nin bildirdiğine göre bir adam Ebû Abdillah b. Sâlim'e geldi. Benim işiteceğim şekilde sorup: "Biz kazançla mı, tevekkülle mi kul olmuşuz?" dedi. Ebû Abdillah şöyle cevap verdi: "Tevekkül, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hâlidir, kazanç ta onun sünnetidir. Tevekkül içinde, zayıflar için kazancı sünnet olarak bırakmış ve o an için bulunduğu kemal derecesinden vazgeçmiştir. Tevekküle dayanabilenin, dayanacağı bir kazanca sahip olması mubahtır. Tevekküle dayanamayan kişiye, bulunduğu hâlden düşse de sünnetten düşmemek için kazanç ve geçim aramak mubah kılınmıştır."

Derdi ki: "Minneti fark etmek, sevginin anahtarıdır."

Dedi ki: "Kişinin avretlerini (ayıplarını); aklı, hilmi ve cömertliği örter. Doğruluk ise her halinde onu ayakta tutar."

Ebu'l-Hasan el-Bûşencî

Onlardan biri de; Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Hasan el-Bûşencî. Nîsabur'da yaşamış, marifet ve tevhid konularında doyurucu açıklama kabiliyeti olan, yiğitlik ve inziva sahibi biri. Hicri; üç yüz kırk sekiz yılında vefat etti.

Takrîb 2327

(١٥٩٣٩)- [١٠/٣٧٩] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ الْخَشَّابَ الْبَغْدَادِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْبُوشَنْجِيَّ وَسَأَلْتُهُ عَنِ السُّنَّةَ؟ فَقَالَ: " الْبَيْعَةُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ وَمَا وَافَقَ ذَلِكَ مِنَ الأَفْعَالِ وَالأَقْوَالِ وَسَأَلْتُهُ عَنِ التَّصَوُّفِ؟ فَقَالَ: اسْمٌ وَلا حَقِيقَةَ وَقَدْ كَانَ قَبْلُ حَقِيقَةً وَلا اسْمًا،

Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Hüseyin el-Haşşâb el-Bağdâdi diyor ki: Ebu'l-Hasan el-Bûşencî'ye, sünneti sorduğumda: "Ağacın altındaki biattir. Buna uygun olan fiiller ve sözlerdir" dedi.

Tasavvufu sorduğumda şöyle dedi: "İsimdir hakikat değil, daha önceleri, isimsiz bir hakikatti."

قَالَ: وَسَأَلْتُهُ عَنِ الْمُرُوءَةِ؟ فَقَالَ: تَرْكُ اسْتِعْمَالِ مَا هُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكَ مَعَ إِكْرَامِ الْكَاتِبِينَ

Ebu'l-Hasan el-Bûşencî'ye yiğitliğin (alicenaplığın) ne demek olduğu sorulunca, "Kirâmen kâtibîn melekleri yanında durduğu müddetçe ikramla sana haram olan şeylerden uzak durmandır."

(١٥٩٤٠)- [١٠/٣٧٩] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْبُوشَنْجِيَّ، يَقُولُ: " النَّاسُ عَلَى ثَلاثَةِ مَنَازِلَ: الأَوْلِيَاءُ وَهُمُ الَّذِينَ بَاطِنُهُمْ أَفْضَلُ مِنْ ظَاهِرِهِمْ، وَالْعُلَمَاءُ وَهُمُ الَّذِينَ سِرُّهُمْ وَعَلانِيَتُهُمْ سَوَاءٌ، وَالْجُهَّالُ وَهُمُ الَّذِينَ عَلانِيَتُهُمْ تُخَالِفُ أَسْرَارَهُمْ وَلا يُنْصِفُونَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَيَطْلُبُونَ الإِنْصَافَ مِنْ غَيْرِهِمْ

Ebu'l-Hasan el-Bûşencî diyor ki: "İnsanlar üç mertebedir. Evliyalar; bunlar içleri görünüşlerinden daha iyi olanlardır. Âlimler; bunlar sırları ve aleniyetleri bir olanlardır. Cahiller; bunlar içleri dışlarına uymayan, kendi kendilerine acımayan, ama başkalarından insaf bekleyen kimselerdir."

وَسُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ، فَقَالَ: بَذْلُ مَجْهُودِكَ مَعَ مَعْرِفَةِ مَحْبُوبِكَ لأَنَّ مَحْبُوبَكَ مَعَ بَذْلِ مَجْهُودِكَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ،

Ebu'l-Hasan el-Bûşencî'ye sevgiyle ilgili sorulunca: "Sevdiğini bilerek onun için çalışmandır. Çünkü sevdiğin senin çalışıp çaba harcamana rağmen dilediğini yapar" dedi.

وَقَالَ: التَّوْحِيدُ حَقِيقَةُ مَعْرِفَتِهِ كَمَا عَرَّفَ نَفْسَهُ إِلَى عِبَادِهِ، ثُمَّ الاسْتِغْنَاءُ بِهِ عَنْ كُلِّ مَا سِوَاهُ، وَقَالَ: أَوَّلُ الإِيمَانِ مَنُوطٌ بِآخِرِهِ، أَلا تَرَى أَنَّ عَقْدَ الإِيمَانِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، وَالإِسْلامُ مَنُوطٌ بِأَدَاءِ الشَّرِيعَةِ بِالإِخْلاصِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:﴿وَمَا أُمِرُوا إِلا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ "

Diyor ki: "Tevhid, Allah'ın kendini kullarına tarif ettiği gibi, hakkıyla bilmek. Sonra da O'nunla masivâdan müstağni olmaktır."

Dedi ki: "İmanın başı, sonuna uzanır. «Lâ ilâhe ilallâh»ın imanın düğümü olduğunu görmüyor musun? İslam ise, ihlâsla şeriatı uygulamaya uzanır. Allah şöyle buyuruyor: "**Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak kulluk etmeleri emredildi.**"[1]

(١٥٩٤١)- [٣٨٠/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْبُوشَنْجِيَّ، يَقُولُ: " الْخَيْرُ مُنَازَلَةٌ وَالشَّرُّ لَنَا صِفَةٌ، وَسُئِلَ عَنِ الْفُتُوَّةِ؟ فَقَالَ: حُسْنُ الْمُرَاعَاةِ وَدَوَامُ الْمُرَاقَبَةِ، وَأَلا تَرَى مِنْ نَفْسِكِ ظَاهِرًا يُخَالِفُهُ بَاطِنُكَ "

Ebu'l-Hasan el-Bûşencî diyor ki: "Hayır fedakârlıktır, şer ise bizim için bir sıfattır."

Ona yiğitliği (alicenaplığı) sorduklarında: "Saygılı olmak, devamlı murâkabe içinde olmak ve kendinde, dâhiline uymayan davranış görmemendir" dedi.

Kâsım es-Seyyârî

Onlardan biri de; Ebu'l-Abbâs Kâsım es-Seyyârî, Bâri'nin gösterilerine şahid olan, Merv'lilerin şeyhi, muhaddisi ve fakihleri. Hicri (üç yüz) kırk iki yılında vefat etti.

---

[1] Beyyine Sur. 5

Takrîb 4210

(١٥٩٤٣)- [٣٨٠/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي الْقَاسِمَ بْنَ الْقَاسِمِ، يَقُولُ: " كَيْفَ السَّبِيلُ إِلَى تَرْكِ ذَنْبٍ كَانَ عَلَيْكَ فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ مَحْفُوظًا؟ وَإِلَى صَرْفِ قَضَاءٍ كَانَ بِهِ الْعَبْدُ مَرْبُوطًا؟ وَكَانَ يَقُولُ: حَقِيقَةُ الْمَعْرِفَةِ الْخُرُوجُ عَنِ الْمَعَارِفِ، وَأَلا يَخْطُرَ بِقَلْبِهِ مَا دُونَهُ،

Kâsım b. Kâsım diyor ki: "Levh-i Mahfuz'da senin için yazılmış bir günahı terk etmenin ve kulun bağlı olduğu bir kaderi engellemenin yolu var mıdır?"

Derdi ki: "Marifetin hakikati, bilinenlerden sıyrılmak ve kalbine O'nun dışında bir şeyin girmemesidir."

وَكَانَ يَقُولُ: الْمَعْرِفَةُ حَيَاةُ الْقَلْبِ بِاللَّهِ، وَحَيَاةُ الْقَلْبِ مَعَ اللَّهِ، وَمَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَضَعَ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ، لأَنَّهُ عَايَنَ أَثَرَ مِلْكِهِ فِيهِ، وَمَنْ حَفِظَ قَلْبَهُ مَعَ اللَّهِ بِالصِّدْقِ أَجْرَى اللَّهُ عَلَى لِسَانِهِ الْحِكْمَةَ،

Ebu'l-Abbâs Kâsım es-Seyyârî der ki: "Allah'ı bilmek kalbin hayatıdır. Kalbin diri olduğunun alâmeti, Allah ile beraber olmaktır. Allah'ı tanıyan kişiye her şey boyun eğer. Çünkü böylesi bir kişi her şeyde Allah'ı tercih edecektir. Kim Allah ile beraber olup kalbini doğru tutarsa Allah hikmeti onun diline akıtır."

وَكَانَ يَقُولُ: ظُلْمُ الأَطْمَاعِ يَمْنَعُ أَنْوَارَ الْمُشَاهَدَاتِ وَكَانَ يَقُولُ: الرُّبُوبِيَّةُ نَفَاذُ الأَمْرِ وَالْمَشِيئَةِ وَالتَّقْدِيرِ، وَالْقَضِيَّةِ وَالْعُبُودِيَّةُ مَعْرِفَةُ الْمَعْبُودِ، وَالْقِيَامُ بِالْمَعْهُودِ، وَكَانَ يَقُولُ: قِيلَ لِبَعْضِ الْحُكَمَاءِ: مِنْ أَيْنَ مَعَاشُكَ؟ فَقَالَ: مِنْ عِنْدِ مَنْ ضَيَّقَ الْمَعَاشَ عَلَى مَا شَاءَ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ وَكَانَ يَقُولُ: مَا أَظْهَرَ اللَّهُ شَيْئًا إِلا تَحْتَ سَتْرِهِ، وَسَتْرِ شَيْئِيَّةِ الأَشْيَاءِ حَتَّى لا يَسْتَوِيَ عِلْمَانِ وَلا مَعْرِفَتَانِ، وَلا قُدْرَتَانِ "

Derdi ki: "Aç gözlü olmanın zulmü, müşâhedelerin nurlarını engeller."

Derdi ki: "Rububiyet; emri, meşieti, takdiri ve kazayı uygulamaya koymaktır. Ubudiyet ise, Mabud'u bilmek ve ahdini yerine getirmektir."

Derdi ki; Hikmet ehlinden birine: "Nereden geçiniyorsun?"

dediklerinde: "İstediğinin geçimini, sebep göstermeden daraltanın yanından" dedi.

Derdi ki: "Allah, kendi örtüsü ve eşyanın kendi örtüsü altında gizlediği hiçbir şeyi; iki ilim, iki marifet ve iki kudret eşit olmadan açığa çıkarmamıştır."

Câfer el-Huldî

Onlardan biri de; Câfer b. Nusayr el-Huldî Ebû Muhammed el-Havvâs, gezgin, gözlemci, gayretli, güzel ahlâkla süslenmiş, sağlam iplere tutunmuş, eserler yazmış, Cüneyd, Sevrî ve Ruveym gibi seçkinlere arkadaşlık etmiş, yıllarca hacca gitmiş ve hicri üç yüz kırk sekiz yılında vefat etmiştir.

Takrîb 63

(١٥٩٤٥)- [٣٨١/١٠] أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، ثنا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ الْمُسَيِّبِ بْنِ دَارِمٍ، قَالَ: " قَامَ الَّذِي قَتَلَ عُثْمَانُ فِي قِتَالِ الْعَدُوِّ يَسْتَشْعِرُ الْمَعْرَكَةَ، رَجَاءَ أَنْ يُقْتَلَ فَقُتِلَ مَنْ حَوْلَهُ وَلَمْ يُقْتَلْ حَتَّى مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ، قَالَ جَعْفَرٌ: رَجَاءَ أَنْ يُقْتَلَ فَيُكَفَّرُ عَنْهُ قَتْلُ عُثْمَانَ، وَلَوْ قُتِلَ أَلْفَ مَرَّةٍ مَا كَفَّرَ عَنْهُ ذَلِكَ "

Müseyyeb b. Dârim der ki: "Hz. Osmân'ı şehid edenlerden birisi, düşmanla yapılan bir savaşta, şehid olmak amacıyla kalkıp cepheye girdi. Etrafındakilerin hepsi öldü, kendisi ölmedi, sonunda yatağında öldü." Câfer dedi ki: "Şehid olup, Osmân'ı öldürmenin kefaretini ödemek istiyordu. Bin defa öldürülse de bu suçuna kefaret olmaz."

(١٥٩٤٦)- [٣٨١/١٠] وَأَخْبَرَنِي جَعْفَرٌ، قَالَ: " لا يَجِدُ الْعَبْدَ لَذَّةَ الْمُعَامَلَةِ مَعَ لَذَّةِ النَّفْسِ، لأَنَّ أَهْلَ الْحَقَائِقِ قَطَعُوا الْعَلائِقَ الَّتِي تَقْطَعُهُمْ عَنِ الْحَقِّ، قَبْلَ أَنْ تَقْطَعَهُمُ الْعَلائِقُ

Câfer dedi ki: "Kul ibadetin lezzetini, nefsin zevkleriyle aynı anda yaşayamaz. Çünkü hakikat ehli, kendilerini Hak'tan alıkoyan bağlarını, bu bağlar kendilerini engellemeden önce kestiler."

(١٥٩٤٧)- [٣٨١/١٠] وَقَالَ جَعْفَرٌ: " الْفَرَقُ بَيْنَ الرِّيَاءِ وَالإِخْلاصِ أَنَّ الْمَرَائِيَ يَعْمَلُ لِيُرَى، وَالْمُخْلِصَ يَعْمَلُ لِيَصِلَ "

Câfer dedi ki: “Riya ile ihlâs arasındaki fark; riyakârın gösteriş için, ihlâs sahibinin Allah'a kavuşmak için amel etmesidir.”

(١٥٩٤٨)- [٣٨١/١٠] وَقَالَ جَعْفَرٌ: " الْفُتُوَّةُ احْتَقَارُ النَّفْسِ وَتَعْظِيمُ حُرْمَةِ الْمُسْلِمِينَ

Câfer diyor ki: “Yiğitlik, nefsi aşağılamak ve Müslümanların değerlerine saygı göstermektir.”

(١٥٩٤٩)- [٣٨٢/١٠] وَقَالَ جَعْفَرٌ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ: " اجْتَنِبِ الدَّعَاوَى وَالْتَزِمِ الأَوَامِرِ، فَكَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ سَيِّدَنَا الْجُنَيْدَ، يَقُولُ: مَنْ لَزِمَ طَرِيقَ الْمُعَامَلَةِ عَلَى الإِخْلاصِ أَرَاحَهُ اللَّهُ عَنِ الدَّعَاوَى الْكَاذِبَةِ، وَسُئِلَ جَعْفَرُ عَنِ الْعَقْلِ؟ فَقَالَ: مَا يُبْعِدُكَ عَنْ مَرَاتِعِ الْهَلاكِ، وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى:﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ﴾ ؟ قَالَ: مَنْ لا يَجْتَهِدُ فِي مَعْرِفَتِهِ لا تُقْبَلُ خِدْمَتُهُ "

Câfer, dostlarından birine şöyle dedi: İddiaları bırak, emirleri yerine getir. Devamlı Efendimiz Cüneyd'in şöyle dediğini duyardım: “Kim samimi bir şekilde ibadet yolunu tutarsa, Allah onu yalan iddialardan kurtarır.”

Câfer'e aklı sorduklarında: “Seni helak meralarından uzaklaştıran şeydir” dedi.

Kendisine, Allah'ın: **“Kim imanı inkâr ederse, şüphesiz ameli boşa gider”**[1] âyetini sorduklarında: “Kim onun marifeti için çabalamazsa, hizmeti kabul edilmez” dedi.

Ebû Bekr et-Tamistânî

Onlardan biri de; Ebû Bekr et-Tamistânî, rabbani âlim, büyük âlimlere arkadaşlık etmiş, büyükleri ve küçükleri uyarmıştır. Isbehan'a geldi, oradan çıkıp Nîsabur'a gitti. Hicri, üç yüz kırk yılında orada vefat etti.

---

[1] Mâide Sur. 5

(١٥٩٥٠)- [٣٨٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا حَامِدٍ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ رُسْتَهْ الْجَمَّالَ الصُّوفِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّهُ قَدِمَ فَكَانَ نَازِلا عَلَيْهِ فَذَكَرَ مِنْ أَحْوَالِهِ الرَّفِيعَةِ وَاسْتِصْغَارِهِ الْفَانِيَةَ الْوَضِيعَةَ، وَكَانَ يَقُولُ: جَالِسُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَجَالِسُوا النَّاسَ قَلِيلا، وَكَانَ يَقُولُ: الطَّرِيقُ وَاضِحٌ وَالْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ قَائِمَةٌ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، فَمَنْ صَحِبَ الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ وَعَزَفَ عَنْ نَفْسِهِ وَالْخَلْقِ وَالدُّنْيَا وَهَاجَرَ إِلَى اللَّهِ بِقَلْبِهِ فَهُوَ الصَّادِقُ الْمُصِيبُ الْمُتَّبِعُ لآثَارِ الصَّحَابَةِ، لأَنَّهُمْ سُمُّوا السَّابِقِينَ لِمُفَارَقَتِهِمُ الآبَاءَ وَالأَبْنَاءَ الْمُخَالِفِينَ وَتَرَكُوا الأَوْطَانَ وَالإِخْوَانَ، وَهَاجَرُوا وَآثَرُوا الْغُرْبَةَ وَالْهِجْرَةَ عَلَى الدُّنْيَا وَالرَّخَاءَ وَالسَّعَةَ وَكَانُوا غُرَبَاءَ، فَمَنْ سَلَكَ مَسْلَكَهُمْ وَاخْتَارَ اخْتِيَارَهُمْ كَانَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ تَبَعًا، وَكَانَ يَقُولُ: لا يُمْكِنُ الْخُرُوجُ مِنَ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ، وَإِنَّمَا يُمْكِنُ الْخُرُوجُ مِنَ النَّفْسِ بِاللَّهِ وَبِصِحَّةِ الإِرَادَةِ لِلَّهِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنِ اسْتَعْمَلَ الصِّدْقَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ رَبِّهِ حَمَاهُ صِدْقُهُ مَعَ اللَّهِ عَنْ رُؤْيَةِ الْخَلْقِ وَالأُنْسِ بِهِمْ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ لَمْ يَكُنِ الصِّدْقُ وَطَنَهُ فَهُوَ فِي فُضُولِ الدُّنْيَا وَإِنْ كَانَ سَاكِنًا، وَكَانَ يَقُولُ: الْعِلْمُ قَطَعَكَ عَنِ الْجَهْلِ، فَاجْتَهِدْ أَلا يَقْطَعَكَ عَنِ اللَّهِ، وَكَانَ يَقُولُ: النَّفْسُ كَالنَّارِ إِذَا أُطْفِئَ مِنْ مَوْضِعٍ تَأَجَّجَ مِنْ مَوْضِعٍ، كَذَلِكَ النَّفْسُ إِذَا هَدَأَتْ مِنْ جَانِبٍ ثَارَتْ مِنْ جَانِبٍ، وَكَانَ يَقُولُ: كَيْفَ أَصْنَعُ وَالْكَوْنُ كُلُّهُ لِي عَدُوٌّ؟ وَإِيَّاكَ وَالاغْتِرَارَ بِلَعَلَّ وَعَسَى، وَعَلَيْكَ بِالْهِمَّةِ فَإِنَّهَا مُقَدِّمَةُ الأَشْيَاءِ وَعَلَيْهَا مَدَارُهَا وَإِلَيْهَا رُجُوعُهَا "

Sûfî deveci, Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Rüsteh, geldiğinde kendisine misafir olduğunu, üstün meziyetlerini anlatıp, alçak dünyayı küçümsediğini ifade ediyor.

Şöyle derdi: “Allah'la çok beraber olun, insanlarla az zaman geçirin.”

Derdi ki: Yol açıktır. Kitap ve Sünnet ortadadır. Kim Kitab ve Sünnet'e sahip çıkarsa; nefsini, insanları ve dünyayı terk ederse ve bütün kalbiyle Allah'a hicret ederse; isabetli ve doğru davranan ve Sahabe'nin izinden giden odur.

Çünkü onlar; muhalif babaları ve oğulları terk ettikleri için onlara öncüler denmiştir. Kardeşlerini ve vatanlarını bıraktılar, gurbeti ve hicreti, dünyaya, rahatlığı ve refaha tercih edip hicret ettiler ve garip oldular. Kim onların yolunu tutarsa ve onların yaptığını yaparsa, onlardan olur ve onlara tâbi olur.”

Derdi ki: "Nefisten, nefisle kurtulmak mümkün değildir. Nefisten kurtulmak, ancak Allah ile ve Allah'a sağlam iradeyle bağlanarak mümkündür."

Derdi ki: "Kim doğruluğu, kendisiyle Rabbi arasında kullanırsa; doğruluğu onu Allah ile birlikte insanlardan ve insanlara bağlanmaktan korur."

Derdi ki: "Kim doğruluğu vatan edinmezse, yerinde otursa da kendini dünya çöplüğünde bulur."

Derdi ki: "İlim, cehaletle bağlarını kesmektir. Çalış ki cehalet Allah'la aranıza girmesin."

Derdi ki: "Nefis ateş gibidir; bir taraftan söndürsen başka bir yerden tutuşur. Nefis de öyledir; bir taraftan sakinleşse, başka bir taraftan harekete geçer."

Derdi ki: "Bütün kâinat bana düşmanken ben ne yapayım? Sakın «Belki» ve «Umarım» ibareleriyle tuzağa düşme. Gayret etmeye bak, gayret eşyanın müjdecisidir, dönüp dolaşıp oraya döner."

Ebu'l-Abbâs Ahmed ed-Dîneverî

Onlardan biri de; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed ed-Dîneverî. Yûsuf b. Hüseyin'e arkadaşlık etmiş, Ruveym ve Ebu'l-Abbâs b. Atâ'nın sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٩٥١)- [٣٨٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَلِيٍّ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ الدَّيْنَوَرِيُّ: " مُكَاشَفَاتُ الأَعْيَانِ بِالأَبْصَارِ، وَمُكَاشَفَاتُ الْقُلُوبِ بِالاتِّصَالِ، وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّ أَدْنَى الذِّكْرِ أَنْ يَنْفِيَ مَا دُونَهُ، وَنِهَايَةَ الذِّكْرِ أَنْ يَغِيبَ الذَّاكِرَ فِي الذِّكْرِ عَنِ الذِّكْرِ، وَيَسْتَغْرِقَ بِمَذْكُورِهِ عَنِ الرُّجُوعِ إِلَى مَقَامِ الذِّكْرِ، وَهَذَا حَالُ فَنَاءِ الْفِنَاءِ، وَكَانَ يَقُولُ: لِلَّهِ عِبَادٌ لَمْ يَسْتَصْلِحْهُمْ لِمَعْرِفَتِهِ فَشَغَلَهُمْ بِخِدْمَتِهِ، وَلَهُ عِبَادٌ لَمْ يَسْتَصْلِحْهُمْ لِخِدْمَتِهِ فَأَهْمَلَهُمْ، وَكَانَ يَقُولُ: لا بَلاغَ إِلَى مَرَاتِبِ

الأَخْيَارِ إِلا بِالصِّدْقِ، وَكُلُّ وَقْتٍ وَحَالٍ خَلا عَنِ الصِّدْقِ فَبَاطِلٌ، وَكَانَ يَقُولُ: الْمُحِبُّ اخْتَارَ الْمَكْرُوهَ وَالأَثْقَالَ لِرِضَا مَحْبُوبِهِ يَبْتَغِي لِذَلِكَ رِضَاهُ وَهُوَ غَايَةُ الْمُنَى وَأَنْشَدُوا:

رَأَيْتُكَ يُدْنِينِي إِلَيْكَ تَبَاعُدِي فَبَاعَدْتُ نَفْسِي لابْتِغَاءِ التَّقَرُّبِ

Ebu'l-Abbâs ed-Dîneverî diyor ki: "Zahir keşifler gözlerle olur, kalplerin keşfi bağlantıyla olur."

Derdi ki: "Zikrin en alt tabakası, masivâyı yok etmesidir. Zikrin nihâyeti ise; zakirin zikriyle zikrinde kaybolması, zikir makamına dönmeden zikrettiğinde yok olmasıdır. Bu da faninin fani olmasıdır."

Derdi ki: "Allah'ın kulları vardır; onları marifetine layık görmez, hizmetiyle meşgul eder. O'nun kulları vardır; onları hizmetine layık görmez ve önemsemez."

Derdi ki: "Seçkinlerin mertebelerine ancak doğrulukla ulaşılır. Doğruluktan ayrı olan her hâl ve her vakit batıldır."

Derdi ki: "Seven, sevdiğinin rızası uğruna hoşlanmadığı ağır işleri tercih eder. Bu şekilde O'nun rızasını arar, bu da arzunun son noktasıdır."

Derler ki:

Uzak durdukça, baktım sana yakınlaşmışım,
Yakın olayım diye, nefsimi terk etmişim.

Ahmed b. Atâ

Onlardan biri de; Ebû Abdillah Ahmed b. Atâ b. Ahmed er-Rûzbârî. Çeşitli ilimlerden büyük ölçüde nasibini almış. Hicri, üç yüz elli dokuz yılında Sûr'da vefat etti. Ben Mekke'de ikamet ederken vefat haberi bize gelmişti.

(١٥٩٥٢)- [١٠/٣٨٣] سَمِعْتُ أَبَا الْفَضْلِ الْهَرَوِيَّ، يَقُولُ: حَضَرْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، وَسُئِلَ عَنِ الْقَبْضِ وَالْبَسْطِ، وَحَالِ مَنْ قُبِضَ وَنَعْتِهِ، وَحَالِ مَنْ بُسِطَ وَنَعْتِهِ؟ فَقَالَ: " الْقَبْضُ أَوَّلُ أَسْبَابِ الْفِنَاءِ، وَالْبَسْطُ أَوَّلُ أَسْبَابِ الْبَقَاءِ، فَحَالُ مَنْ قُبِضَ الْغِيبَةُ، وَحَالُ مَنْ

بُسِطَ الْحُضُورُ، وَنَعْتُ مَنْ قُبِضَ الْحُزْنُ، وَنَعْتُ مَنْ بُسِطَ السُّرُورُ، وَكَانَ يَقُولُ: الذَّوْقُ أَوَّلُ الْمُوَاجِيدِ، فَأَهْلُ الْغَيْبَةِ إِذَا شَرِبُوا طَاشُوا، وَأَهْلُ الْحُضُورِ إِذَا شَرِبُوا عَاشُوا "

Ebu'l-Fadl el-Herevî diyor ki: Ahmed b. Atâ'nın yanında bulundum, kendisine kabz ve bast konusunu; kabzedilenin hali ve özellikleri, bast edilenin hali ve özelliklerini sormuşlardı. Şöyle dedi: "Kabz fenanın ilk sebeplerindendir, bast ise bekanın ilk sebeplerindendir. Kabzedilen gaybubet halindedir, bastedilen hâzırdır. Kabzedilen hüzünlüdür, bastedilen mutludur."

Derdi ki: "Lezzet vecdlerin başıdır. Gayb ehli içtiklerinde başları döner. Huzur ehli içtiklerinde yaşarlar."

(١٥٩٥٣)- [٣٨٣/١٠] سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا نَصْرٍ الطُّوسِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الرُّوذْبَارِيَّ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ، كَأَنَّ قَائِلا يَقُولُ لِي: أَيُّ شَيْءٍ أَصَحُّ فِي الصَّلاةِ؟ فَقُلْتُ: صِحَّةُ الْقَصْدِ، فَسَمِعْتُ هَاتِفًا، يَقُولُ: رُؤْيَةُ الْمَقْصُودِ بِإِسْقَاطِ رُؤْيَةِ الْقَصْدِ أَتَمُّ،

Ebû Abdillah er-Rûzbârî diyor ki: Rüyamda birinin bana: "Namazda en sahih olan nedir?" dediğini gördüm. Ona: "Niyetin sıhhati" derken, birinin bana şöyle fısıldadığım duydum: "Niyeti kaldırıp Maksud'u görmek daha sıhhatlidir."

وَكَانَ يَقُولُ: مُجَالَسَةُ الأَضْدَادِ ذَوَبَانُ الرُّوحِ، وَمُجَالَسَةُ الأَشْكَالِ تَلْقِيحٌ لِلْعُقُولِ، وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ يَصْلُحُ لِلْمُجَالَسَةِ يَصْلُحُ لِلْمُؤَانَسَةِ، وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ يَصْلُحُ لِلْمُؤَانَسَةِ يُؤْمَنُ عَلَى الأَسْرَارِ، وَلا يُؤْمَنُ عَلَى الأَسْرَارِ إِلا الأُمَنَاءُ فَقَطْ،

Rûzbârî şöyle derdi: "Zıt görüşlülerin bir arada oturması ruhun erimesine sebeptir. Benzer görüşte olanlarla oturmak ise akıllara aşı yapmak gibidir (akılları güçlendirir.) Kendisiyle oturulabilen herkes konuşulabilecek biri demek değildir. Kendisiyle konuşulabilecek kişi demek, kendisine sır verilebilecek kişi demek değildir. Sırlar ancak emin olana verilebilir."

وَكَانَ يَقُولُ: الْخُشُوعُ فِي الصَّلاةِ عَلامَةُ الْفَلاحِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ "

Derdi ki: "Namazda huşû, kurtuluşun alâmetidir. Allah şöyle buyuruyor: **"Gerçekten, müminler felaha ermiştir. Onlar ki, namazlarını huşû içinde kılarlar"**[1]

Bundâr b. el-Hasan

Onlardan biri de; Ebu'l-Hasan Bundâr b. Hasan b. Muhammed b. el-Muhelleb, usul ilmiyle eğitilmiş, hakikatlerde mukarreb biriydi. Akıllı kalbi ve soran lisanı vardı. İhlâslıların desteği, müridlerin dayanağıydı. Hicri, üç yüz elli üç yılında vefat etti. Ebû Zür'a et-Taberî'nin meclislerinde bulundu. Şiraz doğumlu, Ercan'da ikamet etti.

Takrîb 1130

(١٥٩٥٥)- [٣٨٤/١٠] سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارٍ، يَقُولُ: سَأَلْتُ بُنْدَارَ بْنَ الْحَسَنِ عَنِ الْفَرَقِ بَيْنَ الْمُتَصَوِّفَةِ وَالْمُتَقَرِّئَةِ؟ فَقَالَ: " إِنَّ الصُّوفِيَّ مَنِ اخْتَارَهُ الْحَقُّ لِنَفْسِهِ فَصَافَاهُ وَعَنْ نَفْسِهِ عَافَاهُ، وَمِنَ التَّكَلُّفِ بَرَّأَهُ، وَالصُّوفِيُّ عَلَى زِنَةِ عُوفِيَ أَيْ عَافَاهُ، وَكُوفِيَ أَيْ كَافَاهُ، وَجُوزِيَ أَيْ جَازَاهُ اللَّهُ فَفِعْلُ اللَّهِ ظَاهِرٌ فِي اسْمِهِ، وَأَمَّا الْمُتَقَرِّئُ فَهُوَ الْمُتَكَلِّفُ بِنَفْسِهِ الْمُظْهِرُ لِزُهْدِهِ مَعَ كُمُونِ رَغْبَتِهِ وَتَرْئِيَةِ بَشَرِيَّتِهِ، وَاسْمُهُ مُضْمَرٌ فِي فِعْلِهِ لِرُؤْيَتِهِ نَفْسَهُ وَدَعْوَاهُ، وَسُئِلَ أَيْضًا عَنِ الْفَرَقِ بَيْنَ التَّقَرِّي وَالتَّصَوُّفِ؟ فَقَالَ: الْقَارِئُ هُوَ الْحَافِظُ لِرَبِّهِ مِنْ صِفَاتِ أَوَامِرِهِ، وَالصُّوفِيُّ النَّاظِرُ إِلَى الْحَقِّ فِيمَا حَفِظَ عَلَيْهِ مِنْ حَالِهِ، وَقَالَ: الصُّوفِيُّ حُرُوفُهُ ثَلاثَةٌ كُلُّ حَرْفٍ لِثَلاثِ مُعَانٍ: فَالصَّادُ دَلالَةُ صِدْقِهِ وَصَبْرِهِ وَصَفَائِهِ، وَالْوَاوُ دَلالَةُ وُدِّهِ وَوُرُودِهِ وَوَفَائِهِ، وَالْفَاءُ دَلالَةُ فَقْرِهِ وَفَقْدِهِ وَفَنَائِهِ، وَالْيَاءُ لِلإِضَافَةِ وَالنِّسْبَةِ، وَأَهْلُ الْحُرُوفِ وَالإِشَارَاتِ يُقِيمُونَ حَرْفَ الْيَاءِ فِي الابْتِدَاءِ وَالانْتِهَاءِ فَفِي الابْتِدَاءِ النِّدَاءُ وَفِي الانْتِهَاءِ النِّسْبَةُ وَالإِضَافَةُ فَفِي الابْتِدَاءِ يَا عَبْدُ، وَفِي الانْتِهَاءِ يَا عَبْدِي، فَفِي الأَوَّلِ لِلنِّدَاءِ وَفِي الانْتِهَاءِ لِلإِضَافَةِ وَالنِّسْبَةِ، وَكَانَ يَقُولُ: الْجَمْعُ مَا كَانَ بِالْحَقِّ وَالتَّفْرِقَةُ مَا كَانَ لِلْحَقِّ، وَكَانَ يَقُولُ: لا تُخَاصِمْ لِنَفْسِكَ، فَإِنَّهَا لَيْسَتْ لَكَ دَعْهَا لِمَالِكِهَا يَفْعَلُ بِهَا مَا يَشَاءُ، وَكَانَ يَقُولُ: دَعْ مَا تَهْوَى لِمَا تُؤَمِّلُ، وَقَالَ: الْقَلْبُ مُضْغَةٌ وَهُوَ مَحَلُّ الأَنْوَارِ وَمَوَارِدُ

---

[1] Müminûn Sur. 1,2

الزَّوَائِدِ مِنَ الْجَبَّارِ وَبِهَا يَصِحُّ الاعْتِبَارُ، جَعَلَ اللَّهُ الْقَلْبَ أَمِيرًا، فَقَالَ: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾ ، ثُمَّ جَعَلَهُ لَدَيْهِ أَسِيرًا، فَقَالَ: ﴿يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ﴾ "

Abdulvâhid b. Muhammed b. Bundâr diyor ki: Bundâr b. Hasan'a, mutasavvıflar ile okuyanlar arasındaki farkı sormuştum, şöyle dedi: Sûfî, Hakk'ın kendisine seçtiği kişidir. Onu arındırıp nefsinden kurtarmıştır. Zorluklardan da uzak tutmuştur. Sûfî, ağırlığınca muaf olmuş, ihtiyacı karşılanmış ve ödüllendirilmiştir. Yani Allah onu ağırlığınca muaf tutmuş rızık ve mükâfat vermiştir. Allah'ın adı isminde görünür. Okuyan ise, nefsinden sorumlu olan, rağbetini gizlemekle birlikte zühdünü izhar eden ve beşeriyetini gösterendir. İsmi, kendini ve amacını bildiği için, fiilinde saklıdır."

Ona, okuma ile tasavvuf arasındaki farkı sorduklarında şöyle dedi: Okuyan, Rabbine, emirleri itibariyle saygılı olandır. Sûfî ise, Hakk'a halini muhafaza etme açısından bakandır."

Dedi ki: Sûfî kelimesinin harfleri üçtür, her harfin üç mânâsı vardır: Sâd, sıdk, sabır ve sıfatlarına delalet eder. Vav, vüdd (sevmek), vird ve vefâya delalet eder. Fe, fakirliğe, fukdan (arama) ve fena olmaya delalet eder. Yâ ise mensubiyet ve aidiyet içindir. Hurufiler ve işaret ehli, yâ harfini başta ve sonda kullanırlar. Başlangıçta, nida için sonda da mensubiyet ve izafet için kullanırlar. Başta kullanıldığında "Yâ Kul!", sonda da "Ey Kulum!" şeklinde olur. Başta seslenme, sonda, iyelik ve tamlama için kullanılır."

Derdi ki: "Birlik Hak'ta olan, ayrılık halkta olandır."

Derdi ki: "Nefsine hasım olma, çünkü senin değil. Onu malikine havale et. Ona istediğini yapsın."

Derdi ki: "Arzuladığını, tevekkül ettiğine havale et."

Dedi ki: "Kalp bir et parçasıdır. Ama nurların mekanı, Cebbâr'dan gelen gıdaların kaynağıdır. Ona itibar edilir. Allah kalbi vezir kılmıştır. Bununla ilgili der ki: **"Şüphesiz bunda, kalbi olan için öğüt vardır"**[1] Sonra elinde esir tutar. Diyor ki: **"Kişiyle onun kalbi arasına girer[1]"**"

---

[1] Kâf Sur. 37

İbn Hafîf

Onlardan biri de; Ebû Abdillah Muhammed b. Hafîf. Zarif biri, kılıçlarda becerisi, bağlılıkta sağlam duruşu vardır. Ekâbir ve ileri gelenlerle görüşmüş, Ruveym, Ebu'l-Abbâs b. Atâ, Tâhir el-Makdisî ve Ebû Amr ed-Dimaşkî gibi isimlerle birlikte bulunmuştur. Hâl ve ilim bakımından, zamanının şeyhiydi. Hicri, üç yüz yetmiş bir yılında vefat etti.

Takrîb 114, Takrîb 115

وَمِنْ أَجْوِبَتِهِ فِيمَا سُئِلَ عَنِ السَّكَرِ، فَقَالَ: غَلَيَانُ الْقَلْبِ عِنْدَ مُعَارَضَاتِ ذِكْرِ الْمَحْبُوبِ، وَقَالَ: الْخَوْفُ اضْطِرَابُ الْقَلْبِ مِمَّا عَلِمَ مِنْ سَطْوَةِ الْمَعْبُودِ، وَسُئِلَ عَنِ الرِّيَاضَةِ؟ فَقَالَ: كَسْرُ النُّفُوسِ بِالْخِدْمَةِ، وَمَنْعُهَا عَنِ الْفَتْرَةِ، وَقَالَ: التَّقْوَى مُجَانَبَةُ مَا يُبْعِدُكَ عَنِ اللَّهِ، وَقَالَ: التَّوَكُّلُ الاكْتِفَاءُ بِضَمَانِهِ وَإِسْقَاطُ التُّهْمَةِ عَنْ قَضَائِهِ، وَقَالَ: الْيَقِينُ تَحْقِيقُ الأَسْرَارِ بِأَحْكَامِ الْمُغِيبَاتِ، وَقَالَ: الْمُشَاهَدَةُ اطِّلاعُ الْقُلُوبِ بِصَفَاءِ الْيَقِينِ إِلَى مَا أَخْبَرَ الْحَقُّ مِنَ الْغُيوبِ، وَقَالَ: الْمَعْرِفَةُ مُطَالَعَةُ الْقُلُوبِ لإِفْرَادِهِ عَنْ مُطَالَعَةِ تَعْرِيفِهِ، وَقَالَ: التَّوْحِيدُ تَحْقِيقُ الْقُلُوبِ بِإِثْبَاتِ الْمُوَحِّدِ بِكَمَالِ أَسْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ، وَوُجُودِ التَّوْحِيدِ مُطَالَعَةُ الأَحَدِيَّةِ عَلَى أَرْضَاتِ السَّرْمَدِيَّةِ،

(Manevi) sarhoşluk ile ilgili sorulan soruya verdiği cevaplardan birinde der ki: "Kalbin, sevgilinin zikri sırasında kaynama halidir."

Dedi ki: "Havf; kalbin, mabudun etkisinden algıladığı ızdıraptır."

Riyazeti sorduklarında: "Hizmetle nefislerin (gururunun) kırılması ve tembellikten uzak tutulmasıdır" dedi.

Dedi ki: "Takva; seni Allah'tan uzaklaştıran şeylerden kaçınmaktır."

Dedi ki: "Tevekkül; O'nun güvencesiyle yetinmek ve hükmünü töhmet altında bırakıp suçlamamaktır."

---

[1] Enfâl Sur. 24

Dedi ki: “Yakîn; sırları, gayb ahkâmıyla gerçekleştirmektir.”

Dedi ki: “Müşâhede; kalplerin, arınmış yakînle Hakk’ın gaybdan haber verdiklerine muttali olmalarıdır.”

Dedi ki: “Marifet; kalplerin, O'nun tarifine bakmak yerine, O'nu tevhid etmeye yönelmesidir.”

Dedi ki: “Tevhid; kalplerin, muvahhidin ispat ettiği, isim ve sıfatların kemaliyle ve tevhidin mevcudiyetiyle; ehadiyeti, sermedi zemin üzerine yerleştirmesidir.”

وَالإِيمَانُ تَصْدِيقُ الْقُلُوبِ بِمَا أَعْلَمَهُ الْحَقُّ مِنَ الْغُيوبِ، وَمَوَاهِبُ الإِيمَانِ بَوَادِي أَنْوَارِهِ وَالْمَلْبَسُ لأَسْرَارِهِ، وَظَاهِرُ الإِيمَانِ النُّطْقُ بِأُلُوهِيَّتِهِ عَلَى تَعْظِيمِ أَحَدِيَّتِهِ، وَأَفْعَالُ الإِيمَانِ الْتِزَامُ عُبُودِيَّتِهِ وَالانْقِيَادُ لِقَوْلِهِ،

Muhammed b. Hafîf der ki: “İman, Hak Teâla’nın gayb hakkında bildirdiklerini kalplerin tasdik etmesidir. İmanın lütufları da iman nurunun kendini göstermesi ve Allah’ın (diğer kullarına nazaran) sırlarına muttali olmaktır. İmanın zahiri, bir olan Allah’ı yüceltmek maksadıyla kelime-i tevhidi söylemektir. İmanın gerekleri olan ameller ise, hakkıyla Allah’a kulluk etmek ve buyruklarına teslim olmaktır.”

وَالإِنَابَةُ الْتِزَامُ الْخِدْمَةِ وَبَذْلُ الْمُهْجَةِ، وَالرَّجَاءُ ارْتِيَاحُ الْقُلُوبِ لِرُؤْيَةِ كَرَمِ الْمُوجِدِ، وَحَقِيقَةُ الرَّجَاءِ الاسْتِبْشَارُ لِوُجُودِ فَضْلِهِ وَصِحَّةِ وَعْدِهِ، وَالزُّهْدُ سُلُوُّ الْقَلْبِ عَنِ الأَسْبَابِ، وَنَفْضُ الأَيْدِي عَنِ الأَمْلاكِ، وَحَقِيقَةُ الزُّهْدِ التَّبَرُّمُ بِالدُّنْيَا وَوُجُودُ الرَّاحَةِ فِي الْخُرُوجِ مِنْهَا، وَالْقَنَاعَةُ الاكْتِفَاءُ بِالْبُلْغَةِ، وَحَقِيقَةُ الْقَنَاعَةِ تَرْكُ التَّشَوُّفِ إِلَى الْمَفْقُودِ وَالاسْتِغْنَاءُ بِالْمَوْجُودِ وَسُئِلَ عَنِ الذِّكْرِ؟ فَقَالَ: اعْلَمْ أَنَّ الْمَذْكُورَ وَاحِدٌ، وَالذِّكْرَ مُخْتَلِفٌ، وَمَحَلُّ قُلُوبِ الذَّاكِرِينَ مُتَفَاوِتَةٌ، فَأَصِلُ الذِّكْرِ إِجَابَةُ الْحَقِّ مِنْ حَيْثُ اللَّوَازِمُ، لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ: " مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ فَقَدْ ذَكَرَ اللَّهَ، وَإِنْ قَلَّتْ صَلاتُهُ وَصِيَامُهُ وَتِلاوَتُهُ "، ثُمَّ يَنْقَسِمُ الذِّكْرُ قِسْمَيْنِ: ظَاهِرٌ وَبَاطِنٌ، فَأَمَّا الظَّاهِرُ فَالتَّهْلِيلُ وَالتَّحْمِيدُ وَالتَّمْجِيدُ وَتِلاوَةُ الْقُرْآنِ، وَأَمَّا الْبَاطِنُ فَتَنْبِيهُ الْقُلُوبِ عَلَى شَرَائِطِ التَّيَقُّظِ عَلَى مَعْرِفَةِ اللَّهِ وَأَسْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ وَعَلَى أَفْعَالِهِ، وَنَشْرِ إِحْسَانِهِ وَإِمْضَاءِ تَدْبِيرِهِ وَنَفَاذِ تَقْدِيرِهِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ، ثُمَّ يَقَعُ تَرْتِيبُ الأَذْكَارِ عَلَى مِقْدَارِ

الذَّاكِرِينَ، فَيَكُونُ ذِكْرُ الْخَائِفِينَ عَلَى مِقْدَارِ قَوَارِعِ الْوَعِيدِ، وَذِكْرُ الرَّاجِينَ عَلَى مَا اسْتَبَانَ لَهُمْ مِنْ مَوْعِدِهِ، وَذِكْرُ الْمُجْتَنِبِينَ عَلَى قَدْرِ تَصَفُّحِ النُّقَبَاءِ، وَذِكْرُ الْمُرَاقِبِينَ عَلَى قَدْرِ الْعِلْمِ بِاطِّلاعِ اللَّهِ إِلَيْهِمْ، وَذِكْرُ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَى قَدْرِ مَا انْكَشَفَ لَهُمْ مِنْ كِفَايَةِ الْكَافِي لَهُمْ، وَذَلِكَ مِمَّا يَطُولُ ذِكْرُهُ وَيَكْثُرُ شَرْحُهُ، فَذِكْرُ اللَّهِ مُنْفَرِدٌ وَهُوَ ذِكْرُ الْمَذْكُورِ بِانْفِرَادِ أَحَدِيَّتِهِ عَلَى كُلِّ مَذْكُورٍ سِوَاهُ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: " مَنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي "، وَالثَّانِي إِفْرَادُ النُّطْقِ بِأُلُوهِيَّتِهِ، لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ: " أَفْضَلُ الذِّكْرِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

"İnâbe, hizmete sarılmak ve emek sarf etmektir. Recâ; kalplerin, Mevcud'un keremini görmeyle huzur bulmasıdır. Recânın hakikati, lütfunun varlığı ve vaadinin gerçekliğiyle müjdelenmektir. Zühd, kalbin sebeplere sırt çevirmesi ve ellerin mülklerden çekilmesidir. Zühdün hakikati, dünyadan yüzünü çevirmek ve onu terk etmekte huzur bulmaktır. Kanaat elde edilenle yetinmektir. Kanaatin hakikati, kaybedilenin arkasından hayıflanmayı bırakmak ve elde olanla yetinmektir."

Ona zikri sorduklarında şöyle dedi: "Bil ki, zikredilen birdir, ama zikir çok çeşitlidir. Zikredenlerin kalplerinin yeri farklıdır. Zikrin aslı, Hakk'a gerektiği gibi icabet etmektir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: *«Kim Allah'a itaat ederse, O'nu zikreder, namazı, orucu ve Kur'ân tilaveti az olsa da...»* Sonra zikir, zâhir ve bâtın diye ikiye ayrılır. Zâhir olan, tehlil, tahmid ve Kur'ân tilavetidir. Bâtın olan ise; teyakkuz şartlarına uygun olarak Allah'ı, isimlerini ve sıfatlarını bilmek konusunda kalpleri uyarmaktır. Ayrıca, ihsanını yaymak, takdirini kabul etmek, bütün mahlûkatına hükümlerini uygulamaktır. Zikirlerin tertibi, zikredenlerin sayısına göre değişir. Havf içinde olanların zikri, uyarı vurgulamalarının miktarı kadar olur. Recâ içinde olanların zikri, onlara görünen vaadlere göre olur. Günahlardan sakınanların zikri, nakiblerin belirlediği kadar olur. Murâkabe içinde olanların zikri, Allah'ın kendilerine muttali olduğunu bilmelerine göre olur. Mütevekkillerin zikri, kendilerine kâfi olan zikrin, kifâyet miktarını keşfetmelerine göre olur. Anlatması uzadıkça açıklaması da uzar.

Allah'ın zikri özeldir. O da, zikredilenin ehadiyetini, masivâdan ayrı ıtarak zikretmekle olur. Zira Allah şöyle buyuruyor: "Kim kendinden beni derse, ben de onu kendim zikrederim."

İkincisi, nutku ulûhiyetine tahsis etmektir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) der ki: “Zikrin en üstünü: “Lâ ilâhe İllallâh” demektir.”

قَالَ الشَّيْخُ: سَأَلْتُمْ عَنْ إِيدَاعِ ذِكْرِ جَمَاعَةٍ مِنْ نُسَّاكِ بَلَدِنَا وَعُبَّادِهِمْ لِيَكُونَ الْكِتَابُ مَخْتُومًا بِذِكْرِهِمْ، وَنَشْرِ أَحْوَالِهِمْ، وَاعْلَمُوا أَنَّ طَرِيقَةَ الْمُتَقَدِّمِينَ مِنْ نُسَّاكِ بَلَدِنَا الْقُدْوَةُ وَالاتِّبَاعِ لِمُتَقَدِّمِيهِمْ مِنَ الْعُمَّالِ وَالْعُلَمَاءِ الَّذِينَ لَحِقُوا الأَئِمَّةَ وَالأَعْلامَ، وَقَدْ ذَكَرْتُ جَمَاعَةً مِنْهُمْ فِي كِتَابِنَا بِطَبَقَاتِ الْمُحْدَثِينَ مِنَ الرُّوَاةِ مِنْ أَهْلِ بَلَدِنَا: مِنْهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْمَعْدَانِيُّ الْمَعْرُوفُ بِعَرُوسِ الزُّهَّادِ وَمَنْ يَنْحُو نَحْوَهُ فِي التَّنَسُّكِ وَالتَّعَبُّدِ، وَالْغَالِبُ مِنْ أَحْوَالِهِمُ اغْتِنَامُ الْوَقْتِ وَعِنَايَتُهُ بِجَمْعِ الْهَمِّ، وَمُحَافَظَةُ الأَوْرَادِ وَالتَّشَمُّرِ لِلارْتِيَادِ، وَالتَّسَارُعِ إِلَى الاسْتِبَاقِ، فَأَمَّا بَسْطُ الْكَلامِ فِي الأَحْوَالِ وَالْمَقَامَاتِ قَوْلا بِلا فِعْلٍ فَيَرَوْنَهُ دَعَاوَى لا حَقِيقَةَ لَهَا يَحْتَرِزُونَ مِنْهَا غَايَةَ التَّحَرُّزِ، لا يُرِيدُونَ عَمَّا حَوَالَيْهِمْ بَدَلا وَلا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلا، كَانُوا كَمَا وَصَفَهُمْ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ أَحْوَالِ الْمُخْتَارِينَ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالسَّالِكِينَ طَرِيقَتَهُ مِنَ التَّابِعِينَ، فِيمَا رَوَاهُ عَنْهُ نَوْفٌ الْبِكَالِيُّ، وَكُمَيْلُ بْنُ زِيَادٍ وَغَيْرُهُمَا

*** Şeyh Ebû Nuaym diyor ki: Ülkemizin zakirlerinden ve âbidlerinden bir kısmının zikredilmesini istediniz. Bu sayede kitabımız onların isimleri ve halleriyle hitam bulmuş olacaktır. Şunu bilmemiz gerek; ülkemizin ilk dönem sâliklerinin tarikatı, onların içinde önde gelenlere iktida ve ittiba şeklindedir. Bunlar, imamlara ve âlimlere bağlı olan; çalışkan, ibadet ehli ve ilim sahibi kimselerdir. Kitabımızda bunlardan bir kısmını, muhaddisler ve hadis ravileri bölümünde zikrettim.**

Bunlardan biri de; Muhammed b. Yûsuf el-Ma'dânî, zahidlerin damadı olarak bilinir, ibadet ve zikirde ağıtları okunur. Çoğu zaman vakitlerini iyi değerlendirirler, özenerek tefekkürle geçirirler, evrada dikkat ederler, gönüllü olmaya hazırdırlar, yarışmaya koşarlar. Hâl ve makamlardan çalışmadan bahsetmeyi, boş iddia olarak görürler. Hakikat değildir, ondan mümkün olduğu kadar uzak durmaya çalışırlar. Bulundukları hali hiçbir şeye değişmezler, başka bir şey de istemezler. Onlar Ali b. Ebî Tâlib'in onları tarif ettiği gibidirler. Seçilenlerin, Sahabenin ve tabiûndan aynı yolda giden saliklerin halleriyle aynıdırlar. Nevf el-Bikâli ve Kumeyl b. Ziyâd'ın rivâyetinde olduğu gibi:

(١٥٩٥٨)- [٣٨٨/١٠] وَهُوَ مَا: حَدَّثَنَاهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، ثنا يُوسُفُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ أَبِي الْمُتَيْدِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " كُونُوا لِقَبُولِ الْعَمَلِ أَشَدَّ اهْتِمَامًا بِالْعَمَلِ، فَإِنَّهُ لَنْ يُقْبَلَ عَمَلٌ إِلا مَعَ التَّقْوَى، وَكَيْفَ يَقِلُّ عَمَلٌ يُتَقَبَّلُ؟ كَانُوا بِاللَّهِ عَالِمِينَ وَلِعِبَادِهِ نَاصِحِينَ "

Söz konusu hadise göre Ali b. Ebî Tâlib der ki: “Daha çok çalışarak amelinizin kabul edilmesine ihtimam gösterin. Çünkü takvayla yapılmayan amel kabul edilmez. Kabul görmüş amel nasıl azımsanır ki? Onlar Allah'ı biliyorlar ve kullarına nasihat ediyorlardı.”

(١٥٩٥٩)- [٣٨٨/١٠] كَمَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبُو نُعَيْمٍ ضِرَارُ بْنُ صُرَدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ هِشَامِ بْنِ الْبُرَيْدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " أَنْصَحُ النَّاسِ وَأَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ أَشَدُّ النَّاسِ حُبًّا وَتَعْظِيمًا لَحُرْمَةِ أَهْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

Başka bir senedle nakledilen hadiste Hz. Ali der ki: “İnsanların içinde en çok nasihat edenler (ya da samimi olanlar) ve Allah'ı en iyi bilenler: «Lâ ilahe illallah» ehlini en çok sevenler ve onların değerlerine saygı gösterenlerdir.”

(١٥٩٦٠)- [٣٨٨/١٠] وَكَمَا رَوَاهُ عَبْدُ خَيْرِ بْنُ عَلِيٍّ وَهُوَ مَا: حَدَّثَنَاهُ عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غُفَيْرٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ السَّيْسَرِيُّ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، ثنا عُمَرُ الرَّحَّالُ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكْثُرَ مَالُكَ وَوَلَدُكَ، وَلَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكْثُرَ عِلْمُكَ، وَأَنْ يَعْظُمَ حِلْمُكَ، وَأَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِبَادَةِ رَبِّكَ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ حَمِدْتَ اللَّهَ، وَإِنْ أَسَأْتَ اسْتَغْفَرْتَ اللَّهَ وَلا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلا لأَحَدِ رَجُلَيْنِ: رَجُلٌ أَذْنَبَ فَهُوَ يُدَارِكُ ذَلِكَ الذَّنْبَ بِتَوْبَةٍ، أَوْ رَجُلٌ يُسَارِعُ فِي الْخَيْرَاتِ، وَلا يَقِلُّ عَمَلٌ فِي تَقْوَى وَكَيْفَ يَقِلُّ عَمَلٌ يُتَقَبَّلُ؟

Başka bir senedle nakledilen hadiste Hz. Ali der ki: “Asıl hayır, mülkünün ve evladının çok olması değildir. Asıl hayır, amelinin çok olması, hilminin genişlemesi ve Rabbine ibadet ederek insanlara örnek olmandır. İyilik yapabilirsen Allah'a hamd edersin, kötülük yaparsan istiğfar edersin. Dünyada iki kişiden başka hiç kimsede hayır yoktur. Günah işlediğinde, hemen ardından bu günaha tövbe eden adam ve hayırlarda yarışan bir adam. Takvayla yapılan hiçbir amel azalmaz. Kabul edilen bir amel nasıl azalsın ki?"

* Onlar Sahabeye uymuşlardı. Yollarını takip ediyorlardı. Uyandıklarında, saçları dağılmış, toza toprağa bulanmış, sararmış ve gözleri keçi dizleri gibi olur. Allah'ın Kitab'ını okuyarak geceyi geçirirse. Allah'ı zikrederken, rüzgârlı bir günde ağacın salındığı gibi salınırlar. Onlar hidâyet ışığı idiler. Çektikleri cefada riyâ göstermediler. Elbiseleri eski, ama kalpleri yepyenidir. Dünyaya sırt dönmüş, âhirete yönelmişlerdi. Allah'ı anlamış, Kitab'ını düşünerek okumuşlardı. Nasihatlerini önemsemiş, yaptıklarından ibret almışlardı. Onlar toprağı kilim, kumlarını yatak kabul ettiler. Kur'ân ve duayı sevap kapısı ve şiar olarak kabul etmişlerdi. Evlerde, tertemiz kalplerle ve titreyen kalplerle ibadet ettiler. Onlarla ilim, işlerin hakikatine etki etmiş, Allah için, onun hücceti ve açıklamalarıyla ibadet ettiler. Saygın kabul edilenlerin zor kabul ettiği işleri kolayca aştılar. Cahillerin çekindiği şeylere alıştılar. Dünyaya, ruhları en yüksek manzaraya asılı bedenlerle dost oldular.

Arınmış evliyanın, necip muttakilerin ve onların yolundan gidenlerin, onlara tâbi olanların yaptıklarına saygılı olanların, hallerini anlayan ve görmekten faydalananların, sohbetleri ve muhabbetlerine gıpta edenlerin sıfatları böyledir.

Takrîb 4037

Nu'mân b. Abdisselâm

Muttaki muhaddis ve râvilerin tabakalarında zikrettiğimiz, Nu'mân b. Abdisselâm Ebu'l-Münzir, Isbehan ahalisindendir. Abdusselâm'ın babası, sultanın valisiydi. Öldüğünde, harika bir mezrası ve çok mülkü vardı. Kendisi bütün bunlardan vazgeçip terk etmiştir. Süfyânu's-Sevrî ve Mâlik b. Enes'le birlikte bulunmuştur.

(١٥٩٦٢)- [٣٨٩/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَحْكِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْكِسَائِيِّ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ رَجُلا رَأَى فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ مَلَكًا يَقُولُ لآخَرَ وَهُوَ عَلَى سُوَرِ الْمَدِينَةِ: اقْلِبْ، قَالَ: كَيْفَ أَقْلِبُ وَالنُّعْمَانُ بْنُ عَبْدِ السَّلامِ قَائِمٌ يُصَلِّي؟ !

Ebû Abdillah el-Kisâî bildiriyor: Bir adam rüyasında şunu görmüş; Kendisi şehrin surlarının üzerindeyken, bir melek diğerine: "Yık!" demiş, diğer melek şöyle demiş: "Numân b. Abdusselâm kalkmış namaz kılıyorken nasıl yıkayım?"

İbn Ma'dân

İlim, fazilet ve ibadet konusunda onun ardından; Muhammed b. Yûsuf b. Ma'dân b. Selm, zâhidlerin damadı. Daha önce kendisinden ve kardeşleri, Abdurrahmân ve Abdulazîz'den bahsetmiştik. Muhammed b. Yûsuf Massîs'te vefat etmiş, Mahled b. Hüseyin'in yanma defnedilmiştir. Çiftliklerini terk edip bırakmıştır.

كَانَ يَقُولُ: " لَقَدْ خَابَ مَنْ كَانَ حَظُّهُ مِنَ اللَّهِ الدُّنْيَا وَكَانَ يَتَمَثَّلُ كَثِيرًا بِهَذَا الْبَيْتِ:
إِذَا كُنْتَ فِي دَارِ الْهَوَانِ فَإِنَّمَا يُنْجِيكَ مِنْ دَارِ الْهَوَانِ اجْتِنَابُهَا "

Şöyle derdi: "Bir kişinin Allah'tan payına dünya düşerse kaybetmiştir." Çoğu zaman şu beyti mırıldanırdı:

Bu alçak dünyada bulunuyorsan,
Kurtulabilirsin ondan kaçarsan.

Âmir b. Hamdeveyh

Onlardan biri de; zâhid Âmir b. Hamdeveyh. Mesile'de yaşadı ve Süfyânu's-Sevrî'nin sohbetinde bulundu, ondan bazı meseleleri naklettiğini duymuştum.

İsâm b. Yezîd

Onlardan biri de; İsâm b. Yezîd b. Aclân Ebû Saîd, Hayr olarak da bilinir. Süfyânu's-Sevrî'nin on üç sene sohbetinde bulunmuştur. Onun Halife Mehdi'ye gönderdiği elçisiydi. Mehdi kendisine dostluk ve mal mülk teklif etmişti, kabul etmeyip Süfyân'ın yanma dönmüştü. Süfyân'a: "Onlara yumuşak davransan!" dediğinde, Süfyân şöyle demişti: "Alçaklıklarından korktuğumu mu düşünüyorsun? Onlarm iyiliklerinden korkuyorum." Süfyân öldükten sonra Isbehan'a dönüp orada yaşamaya başlamıştı.

Mûsâ b. Musâvir

Onlardan biri de; Mûsâ b. Musâvir Ebu'l-Heysem ed-Dabbî. Süfyân b. Uyeyne ve Vekî'den hadis nakletmiş, mümtaz ve değerli biriydi. Verâ sahibi olduğundan, babasından kalan mirası kardeşlerine bırakmış ve ondan hiçbir şey yememiştir. Çünkü babası sultanın valisiydi ve istinad duvarları ve yol yapımı ile ilgili meşhur eserleri mevcuttur.

(١٥٩٦٣)- [٣٩٠/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّهُ رُئِيَ فِي
الْمَنَامِ بَعْدَ مَوْتِهِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ فَقَالَ: غفَرَ لِي، مَرَرْتُ يَوْمًا بِامْرَأَةٍ تَحْمِلُ
جِرَابًا ثَقُلَ عَلَيْهَا حَمَلَهُ فَحَمَلْتُهُ مَعَهَا، فَشَكَرَ اللَّهُ لِي ذَلِكَ فَغَفَرَ لِي "

Ebû Muhammed b. Hayyân der ki: Ölümünden sonra rüyada görüldüğünü duydum. Kendisine: "Allah sana nasıl davrandı?" diye sorduklarında, şöyle demiş: "Beni affetti. Bir gün torba taşıyan bir kadına denk gelmiştim. Onu taşımakta zorlanıyordu. Onu taşıyıp yardım ettim. Allah bu davranışımı beğendi ve beni affetti."

Muhammed b. el-Velîd

Onlardan biri de; Muhammed b. el-Velîd el-Umevî. Medine halkındandır. Süfyân b. Uyeyne'nin ebdâldan sayıldığım duymuştur. Duası müstecabtır.

Muhammed b. en-Nu'mân

Onlardan biri de; Muhammed b. en-Nu'mân b. Abdisselâm, Vekî, Süfyân b. Uyeyne ve Ebû Bekr b. Ayyâş'ın sohbetinde bulunmuştur. Coşkulu verâ ve sağlam düşünce sahibidir. Zeyd b. Ahram ona, Isbehan halkının ağabeydi derdi. İşi gücü mücahade ve devamlı çile çekmekti. Sonunda zayıfladı ve aklından endişe edildi. Sonra normale döndü, ama abartılı yeme ve giyme işini bıraktı.

(١٥٩٦٤)- [٣٩١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ صُبَيْحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النُّعْمَانِ، يَقُولُ: " دَانِقٌ تَدْفَعُهُ فِي مَظْلِمَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مِائَةِ أَلْفٍ تَتَصَدَّقُ بِهَا "

Muhammed b. en-Numân diyor ki: "Zulme karşı verdiğin bir danik (kuruş) destek, yüz bin (lira) tasadduk etmekten hayırlıdır."

(١٥٩٦٥)- [٣٩١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُهَلَّبِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ النُّعْمَانِ، يَقُولُ: " الْمُصِرُّ لا يُقْبَلُ لَهُ عَمَلٌ "

Muhammed b. en-Numân diyor ki: "(Günahta) ısrar edenin ameli kabul edilmez."

Sâlih b. Mihrân

Onlardan biri de; Ebû Süfyân Sâlih b. Mihrân, hakkında: "Hikmet ehli (bilgeler) sözlerini yazar" derlerdi. Süleymân eş-Şâzekûnî der ki: "Ebû Süfyân'dan daha fazla verâ sahibi kimse görmedim."

(١٥٩٦٦)- [٣٩١/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْجَارُودِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُفْيَانَ، يَقُولُ: " لِيَسْتَيْقِنِ النَّاسُ أَنَّهُمْ لا يَرَوْنَ فِي الإِسْلامِ فَرَحًا، وَكَانَ يَقُولُ: كُلُّ صَاحِبِ صِنَاعَةٍ لا يَقْدِرُ أَنْ يَعْمَلَ فِي صِنَاعَةٍ إِلا بِآلَةٍ وَآلَةُ

الإِسْلامِ الْعِلْمُ، وَإِذَا رَأَيْتَ الْعَالِمَ لا يَتَوَرَّعُ فِي عِلْمِهِ فَلَيْسَ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ عَنْهُ، وَكَانَ يَقُولُ: وَضَعُوا مَفَاتِيحَ الدُّنْيَا عَلَى الدُّنْيَا فَلَمْ تَنْفَتِحْ، فَوَضَعُوا عَلَيْهَا مَفَاتِيحَ الآخِرَةِ فَانْفَتَحَتْ "

Ebû Süfyân der ki: "İnsanlar, İslam'da sevinç görmeyeceklerine inansınlar."

Derdi ki: "Hiçbir sanat sahibi, âlet olmadan sanatını icra edemez. İslam'ın âleti ilimdir. Âlimin ilmine dikkat etmediğini görürsen ondan bir şey almana gerek yok."

Derdi ki: "Dünyayı açmak için dünyanın anahtarlarını denediler, açılmadı. Âhiretin anahtarlarını denediler, açıldı."

(١٥٩٦٧)- [٣٩١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُفْيَانَ، يَقُولُ: " الْوَرَعُ وَرَعَانِ: وَرَعٌ صَوَابٌ وَوَرَعٌ أَحْمَقُ، فَالصَّوَابُ أَنْ تَقُولَ لِلرَّجُلِ: مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ فَيَقُولُ: مِنَ السُّوقِ، وَالْوَرَعُ الأَحْمَقُ أَنْ تَقُولَ لِلرَّجُلِ: مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ فَيَقُولُ مِنَ الْمَسْجِدِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَكَانَ يَقُولُ: كُلُّ عَمَلٍ يُعْمَلُ لِغَيْرِ اللَّهِ فَهُوَ ذَنْبٌ عَلَى عَامِلِهِ، وَالإِخْلاصُ الْيَقِينُ "

Ebû Süfyân diyor ki: Verâ iki türlüdür; isabetli verâ, ahmakça verâ. İsabetli olanı şöyledir: Bir adama: "Nereden geldin?" dersin, sana: "Çarşıdan" der. Ahmakça verâ şöyledir: Bir adama: "Nereden geldin?" dediğinde, sana: "İnşaallah camiden" diye cevap verir.

Derdi ki: "Allah için yapılmayan her amel, sahibi için günahtır. İhlâs ise yakîndir."

Abdullah b. Hâlid

Onlardan biri de Abdullah b. Hâlid, Naîd ahalisinden idi, verâ bakımından yüce bir mekâna sahipti. Şehrin kadılığına zorlandı. Süfyân b. Uyeyne, Şuayb b. Harb ve İbrâhîm b. Bekr eş-Şeybânî'nin sohbetinde bulunmuştur.

(١٥٩٦٨)- [٣٩٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَحْكِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ السَّلِيمِيِّ الْفَقِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُطَرِّفٍ، يَقُولُ: مَرَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خَالِدٍ يَوْمًا يُرِيدُ مَجْلِسَ الْحُكْمِ، وَجَوْنَتُهُ عَلَى عُنُقِ غُلامٍ لَهُ فَوَقَعَ لِرَجُلٍ حِمْلُهُ عَنْ حِمَارٍ لَهُ، فَقَالَ: " أَعِينُونِي عَلَى حَمْلِ هَذَا، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لِغُلامِهِ: ضَعِ الْجَوْنَةَ، وَوَضَعَ عَبْدُ اللَّهِ كِسَاءَهُ عَلَى عَاتِقِهِ فَحَمَلَ مَعَ غُلامِهِ عَلَى حِمَارِ الرَّجُلِ ثُمَّ لَبِسَ كِسَاءَهُ وَتَوَجَّهَ إِلَى الْمَجْلِسِ، وَجَلَسَ يَوْمًا بِالْمَدِينَةِ لِلْقَضَاءِ فَحَكَمَ بِشَيْءٍ، فَقَالَ الْمَحْكُومُ عَلَيْهِ: أَيُّهَا الْقَاضِي حَدًّا بِتُرْسٍ؟ قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَجَعَلَ يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى رَأْسِهِ، وَيَقُولُ: قَاضٍ خَاكِسٌ بُسْرٌ قَاضٍ خَاكِسٌ بُسْرٌ فَخَتَمَ جَوْنَتَهُ وَدِيوَانَهُ وَهَرَبَ فَلَمْ يُرَ بَعْدَهُ إِلا يَوْمًا فِي الثَّغْرِ حَارِسًا "

Yahyâ b. Mutarrif'in bildirdiğine göre Abdullah b. Hâlid bir gün, mahkeme binasına gitmek için yola çıktı. Sepetini hizmetçisi taşıyordu. O sırada oradan geçen bir adamın yükü, eşeğinden düştü. Adam: "Bunu yüklemek için bana yardım edin" deyince, Abdullah yardımcısına: "Sepeti koy" dedi, kendisi de cübbesini omzuna attı ve yardımcısıyla birlikte, adamın yükünü eşeğine yüklediler. Sonra cübbesini giydi ve gideceği yere yöneldi.

Bir gün muhakeme için şehirde yerine oturdu, kararını verdi. Mahkûm kendisine: "Ey kadı! Kalkanla had (şer'i ceza) mi uygulanır?" deyince, başım ellerinin arasında koydu, başına vurup: "Erkenci melez hâkim! Aceleci melez hâkim!" demeye başladı. Sonra edevatını ve kitaplarını topladı ve kaçtı. Ondan sonra gören olmadı. Bir gün derbentçi olarak görmüşler.

Recâ b. Suheyb

Onlardan biri de; Ebû Ğassân Recâ b. Suheyb el-Cerevânî, dünyaya sırtını dönenlerden ve terk edenlerden biri.

وَكَانَ يَقُولُ: نِعْمَ الدَّارُ الدُّنْيَا طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَنِ اتَّخَذَ الدُّنْيَا طَرِيقًا لَمْ يَعْرُجْ عَلَى مَا فِيهَا فَالدُّنْيَا طَرِيقُ الأَكْيَاسِ غَنِمُوا فِيهَا النُّفُوسَ وَرَحَلُوا بِهَا عَنْهَا.

Şöyle derdi: "Dünya, cennete giden en güzel yoldur. Dünyayı yol olarak kabul eden, içindekilere önem vermez. Dünya kaliteli insanların yoludur. Burada nefislerini kazandılar ve dünyayla dünyadan göçtüler."

Abdullah b. Dâvûd

(١٥٩٦٩)- [٣٩٢/١٠] سَمِعْتُ وَالِدِي، يَحْكِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاودَ، يَقُولُ: " مِنْ عَلامَاتِ الْحَقِّ الْبُغْضُ لِمَنْ يَدِينُ بِالْهَوَى، وَمَنْ أَحَبَّ الْحَقَّ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْبُغْضُ لأَصْحَابِ الْهَوَى "، يَعْنِي بِأَصْحَابِ الْهَوَى الَّذِينَ عَدَلُوا عَنِ الآثَارِ وَتَبِعُوا الآرَاءَ

Abdullah b. Dâvûd diyor ki: "Hakkın alâmetlerinden biri; hevâsına tâbi olandan hoşlanmamaktır. Hakkı seven kişinin, hadisleri terk edip, görüşlerine tâbi olan hevâ ehlinden hoşlanmaması icab eder."

İbrâhîm b. İsa

Onlardan biri de; zâhid İbrâhîm b. İsa, Ma'rûf el-Kerhî'nin sohbetinde bulunmuştur, Ebû Dâvûd et-Tayalisî ile Muhammed b. el-Mukri'den hadis dinlemiştir.

(١٥٩٧٠)- [٣٩٣/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: ثنا حَيْوَةُ بْنُ أَبِي شَدَّادٍ بِنَهَاوَنْدَ، حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الدَّانِيُّ، قَالَ: كُنْتُ فِي دَارِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عِيسَى، وَكَانَ إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ وَقْتَ السَّحَرِ يَدْعُو لِلْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسِ: اللَّهُمَّ اهْدِهِمْ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ دُعَائِهِ يَرْفَعُ يَدَيْهِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ مُدْخِلِي النَّارَ فَعَظِّمْ خِلْقَتِي حَتَّى لا يَكُونَ لأُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فِيهَا مَوْضِعٌ، وَمِنْ كَلامِهِ: الْمُؤْمِنُ حَسَنٌ بِاللَّهِ ظَنُّهُ وَاثِقٌ بِوَعْدِهِ، اتَّخَذَ التَّقْوَى رَقِيبًا، وَالْقُرْآنَ دَلِيلا، وَالْخَوْفَ مَحَجَّةً، وَالشَّوْقَ مَطِيَّةً، وَالْوَجَلَ شِعَارًا، وَالصَّلاةَ كَنْزًا، وَالصَّبْرَ وَزِيرًا، وَالْحَيَاءَ أَمِيرًا، لا يَزْدَادُ لِلَّهِ بِرًّا وَصَلاحًا إِلا ازْدَادَ اللَّهُ عَلَيْهِ خَوْفًا، أَحْسَنَ الظَّنَّ بِاللَّهِ فَأَحْسَنَ الْعَمَلَ "

Ebû Câfer ed-Dânî diyor ki: İbrâhîm b. İsa'nın evindeydim. Sabah namazını bitirdiğinde, Yahudilere, Hıristiyanlara ve Mecûsilere dua edip şöyle derdi: "Allahım! Onlara hidâyet ver!" duasını bitirince ellerini kaldırıp şöyle derdi: "Allahım! Eğer beni cehenneme atacaksan, bedenimi öyle büyüt ki, Ümmet-i Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) yer kalmasın."

Derdi ki: "Mümin; Allah hakkındaki düşünceleri güzel olur, O'nun sözüne güvenir. Takvayı dost edinir, Kur'ân'ı delil, havfı ziyaretgâh kabul eder. Aşkı kalbinde hisseder, heyecanı şiar edinir. Namaz onun için hazinedir, sabır yardımcıdır, hayâ efendidir. Allah'a karşı sevgisi ve bağlılığı arttıkça, Allah'ın ona itinası artar. Çünkü Allah hakkında zannını güzelleştirince, amelini de güzelleştirdi."

Takrîb 3611/a

Abdulvehhâb ed-Dabbî

Onlardan biri de; Abdulvehhâb b. el-Münzir ed-Dabbî, fakih, âbid, orucuna ve namazına bağlıydı. Her gün bir hatmi vardı, ölünceye kadar bunu devam ettirdi. Mu'temir b. Süleymân'dan hadis nakletti.

(١٥٩٧٢)- [٣٩٣/١٠] سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: حُكِيَ لِي عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: " لِكُلِّ شَيْءٍ
أَوَّلٌ، وَأَوَّلُ الْخَيْرِ الاسْتِغْفَارُ، قَالَ تَعَالَى: ﴿اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا﴾ ، يَعْنِي لا يَزَالُ
يَغْفِرُ لِلْمُسْتَغْفِرِينَ "

Babam onun şöyle dediğini anlatırdı: "Her şeyin bir başlangıcı vardır. Hayrın başlangıcı istiğfardır. Allah şöyle buyurdu: «**Rabbinizden mağfiret dileyin, çünkü o çok bağışlayıcıdır.**»[1] Yani istiğfar edenleri, durmadan affeder."

---

[1] Nûh Sur. 10

Hâmid Şâze

Onlardan biri de; Hâmid b. Mesbûr b. Hüseyin el-Müezzin. Camiin müezzinidir, Şâze olarak bilinir. Duasının kabul edilmesiyle meşhurdur. Güvencelerden ve nasihat edenlerden biri, Süleymân b. Harb ve Ezher b. Saîd'den hadis nakletmiştir.

Takrîb 3715/a

Useyd b. Âsım

Onlardan biri de; Ebu'l-Hüseyn Useyd b. Âsım b. Muhammed, kendisi ve kardeşi Muhammed b. Ali, ilim, ibadet, ahlâki güzellikler ve güzel amellerde Süfyânu's-Sevrî'nin mezhebine tâbi olanlardandı. Musibet ve belalar vaki olduğunda onların dualarına müracaat edilir, anında kabul edilirdi. Memleketin, uzak bir çok yerinden insanlar, onlardan dua istemek için gelirler, faydasını da görürler.

Takrîb 2125, Takrîb 1941/b

Ebû Câfer el-Firyâbî

Onlardan biri de; Ahmed b. Muâviye b. el-Huzeyl Ebû Câfer el-Firyâbî ve kardeşi Huzeyl b. Muâviye, onların işleri; ibadet, ittiba ve iktida idi. Yerleri; ebdâl ve evliyanın yanıydı. Sevrî'nin, Hüseyin b. Hafs'ın ve diğerlerinin arkadaşlarından hadis dinlediler.

Takrîb 475-a

(١٥٩٧٦)- [١٦٠١١]- حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ، ثنا أَبُو هَانِئٍ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، قَالَ: " إِنِّي لَيَأْتِي عَلَيَّ الشَّهْرُ وَالشَّهْرَانِ لا أَطْعَمُ شَيْئًا "

İbrâhîm et-Teymî diyor ki: "Bir, bazen iki ay geçtiği halde, hiçbir şey yemediğim olur."

Takrîb 2897-a

وَقَالَ: " طُوبَى لِمَنْ وُجِدَ فِي صَحِيفَتِهِ اسْتِغْفَارٌ كَثِيرٌ "

Ebû Câfer der ki: "Sahifesinde, bol istiğfar bulunan kişiye ne mutlu."

(١٥٩٧٩)- [٣٩٥/١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا الْهُذَيْلُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ هَانِئٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ يَحْيَى الأَجْلَحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ الشِّخِّيرِ، قَالَ: " مَنْ صَفَّى صُفِّيَ لَهُ، وَمَنْ خَلَطَ خُلِطَ لَهُ "

Mutarrif b. eş-Şıhhîr der ki: "Samimi davranana samimi davranılır, yanlış yapana yanlış yapılır."

(١٥٩٨٠)- [٣٩٥/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا الْهُذَيْلُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا النُّعْمَانُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: " مَا أَخَوَانِ فِي الإِسْلامِ أَحَدُهُمَا يُعْرَفُ وَالآخَرُ لا يُعْرَفُ، وَهُوَ فِي مِثْلِ حَالِهِ إِلا كَانَ أَفْضَلَهُمَا الَّذِي لا يُعْرَفُ "

Yahyâ b. Ebî Saîd der ki: "İki İslam kardeşinden biri biliniyor, diğeri bilinmiyorsa; bunların durumları aynı değildir. Muhakkak bilinmeyen bilinenden daha hayırlıdır."

Ahmed b. Muhammed b. İshâk

Onlardan biri de; ibadeti ve fakirliği, cömertlik ve keremle bir olmuş, Ebû Osmân b. Yezîd b. Aclân. Ahmed b. Muhammed b. İshâk. Recâ b. Suheyb'in damadı. İbadeti meşhur, cömertliği bilinir ve anlatılırdı. Çok hadisi vardır.

Takrîb 2230/a

Mûsâ el-Hazzâr

Onlardan biri de; uyanık sâlik, üstünlükleri bol, Ebû Abdirrahmân Mûsâ b. Abdirrahmân el-Hazzâz. Ebû Muhammed b. Hayyân diyor ki: "Fazlasıyla fazilet, ibadet ve tarikat sahibiydi. Evinde yalnız kalıp, Allah'ın zikri ve müşâhedesiyle teselli olurdu."

Takrîb 2244

Ahmed b. Mehdî

Onlardan biri de; dini sarsılmaz, güvenilir ravi, bütün servetini ilim yolunda harcamış, kendisi aydın, müjdeleyen ve uyaran Resûl'ün hadislerini aydınlatmış, cömertlik ve kerem sahibi, Mabud'u gözeten ve hizmet eden, ibadet ve uykusuzluğun müttefiki, hadis ve sünnetin dostu; Ebû Câfer Ahmed b. Mehdî b. Rüstüm.

(١٥٩٨٣)- [١٠/٣٩٦] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: قَالَ أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ: " جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ بِبَغْدَادَ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي فَذَكَرَتْ أَنَّهَا مِنْ بَنَاتِ النَّاسِ، وَأَنَّهَا امْتُحِنَتْ بِمِحْنَةٍ، وَقَالَتْ لِي: أَسْأَلُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَسْتُرَنِي، فَقُلْتُ: وَمَا مِحْنَتُكِ؟ فَقَالَتْ: أُكْرِهْتُ عَلَى نَفْسِي وَأَنَا حُبْلَى وَذَكَرْتُ لِلنَّاسِ أَنَّكَ زَوْجِي، وَأَنَّ مَا بِي مِنَ الْحَمْلِ فَمِنْكَ فَلا تَفْضَحْنِي وَاسْتُرْنِي سَتَرَكَ اللَّهُ، فَسَكَتُّ عَنْهَا وَمَضَتْ، فَلَمْ أَشْعُرْ حَتَّى وَضَعَتْ وَجَاءَ إِمَامُ الْمَحِلَّةِ فِي جَمَاعَةِ الْجِيرَانِ يُهَنِّئُونِي بِالْوَلَدِ الْمَيْمُونِ النَّجِيبِ فَأَظْهَرْتُ التَّهَلُّلَ وَوَزَنْتُ فِي الْيَوْمِ التَّالِي دِينَارَيْنِ وَدَفَعْتُهُمَا إِلَى الإِمَامِ، فَقُلْتُ: أَبْلِغْ هَذَا إِلَى تِلْكَ الْمَرْأَةِ لِتُنْفِقَهَا عَلَى الْمَوْلُودِ، فَإِنَّهُ سَبَقَ مَا فَرَّقَ بَيْنِي وَبَيْنَهَا فَكُنْتُ أَدْفَعُ فِي كُلِّ شَهْرٍ دِينَارَيْنِ أُوصِلُهُمَا إِلَيْهَا بِيَدِ الإِمَامِ، وَأَقُولُ: هَذَا نَفَقَةُ الْمَوْلُودِ إِلَى أَنْ أَتَى عَلَى ذَلِكَ سُنَتَّانِ، ثُمَّ تُوُفِّيَ الْمَوْلُودُ فَجَاءَنِي النَّاسُ يُعَزُّونَنِي فَكُنْتُ أُظْهِرُ لَهُمُ التَّسْلِيمَ وَالرِّضَا، فَجَاءَتْنِي الْمَرْأَةُ بَعْدَ ذَلِكَ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي وَمَعَهَا تِلْكَ الدَّنَانِيرُ الَّتِي كُنْتُ أَبْعَثُ بِهَا إِلَيْهَا بِيَدِ الإِمَامِ فَرَدَّتْهَا، وَقَالَتْ: سَتَرَكَ اللَّهُ كَمَا سَتَرْتَنِي، فَقُلْتُ لَهَا: هَذِهِ الدَّنَانِيرُ كَانَتْ صِلَةً مِنِّي لِلْمَوْلُودِ وَهِيَ لَكِ لأَنَّكَ تَرِثِينَهُ فَاعْمَلِي فِيهَا مَا تُرِيدِينَ "

Ahmed b. Mehdi anlatıyor: Bağdât'tayken bir gece, bana bir kadın gelip, falanların kızı olduğunu ve başına bir musibet geldiğini anlattı. Sonra bana: "Allah için benim bu sırrımı sakla" dedi. ona: "Sıkıntın nedir?" dediğimde, şöyle dedi: "Beni sıkıştırdılar, hamile kaldım. İnsanlara senin kocam olduğunu söyledim. Senden hamile olduğumu söyledim. Benim bu sırrımı sakla, Allah senin sırlarını saklasın." Böyle deyince ben bir şey diyemedim, kadın çekip gitti. Doğuruncaya kadar bir haber çıkmadı. Bir gün mahallenin imamı, bir heyetle birlikte, değerli ve bizi memnun eden çocuktan dolayı beni tebrik etmeye geldiler. Güzelce ağırladım; öbür gün, iki dinar ayırıp imama verdim, ona: "Bu paraları o kadına gönder, çocuğuna nafaka olarak harcasın, çünkü boşandık" dedim. Her ay iki dinar verip, imamla ona gönderiyordum. "Bunlar çocuğun nafakasıdır" diyordum. Bu şekilde iki sene geçti. Sonra çocuk öldü. Bu sefer insanlar taziye için bana gelmeye başladılar. Onlara memnuniyetimi gösteriyordum. Bunlardan sonra gecelerin birinde kadın yanıma geldi, imamla kendisine gönderdiğim dinarlar da yanındaydı. Bana iade edip; "Benin ayıbımı örttüğün gibi, Allah da senin ayıplarını örtsün" dedi. Ona dedim ki: "Bu dinarlar benle çocuk arasında bir bağdı. Şimdi bunlar sana aittir, çünkü onun mirasçısı sensin. Onlarla istediğini yap."

(١٥٩٨٤)- [٣٩٧/١٠]، ٤ سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنَ حَيَّانَ، يَقُولُ: " كَانَ أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ ذَا مَالٍ كَثِيرٍ فَأَنْفَقَهُ كُلَّهُ عَلَى الْعِلْمِ نَحْوَ ثَلاثِ مِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ، وَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُعْرَفْ لَهُ فِرَاشٌ أَرْبَعِينَ سَنَةً "

Ebû Muhammed b. Hayyân diyor ki: "Ahmed b. Mehdî büyük servet sahibiydi. Yaklaşık üç yüz dirhemin tamamını ilim yolunda harcadı. Kırk sene yatak yüzü görmediği de söylenir."

Takrîb 21-a, Takrîb 331

Muhammed b. Ma'rûf el-Attâr

Şeyh diyor ki: İbadet, tarikatla ve verâ ile meşhur olanlardan biri de; Muhammed b. Ma'rûf el-Attâr, Müemmile olarak da bilinir. Cami imamıdır. İbn Hârûn'un veziri Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan hadis dinlemiştir. Müemmile b. Ma'rûf Mescidinin izafe edildiği kişi budur.

Takrîb 8

Hârûn er-Râî

Onlardan biri de; Ebû Abdirrahmân er-Râî Hârûn b. Saîd, zâhid ve gezginlerdendi, Şâm'da, Ebû Süleymân ed-Dârânî, Muhammed b. Mübârek es-Sûrî ve Ahmed b. Âsım el-Antâkî ile görüşmüştür. Kendisinden, Ebû Mes'ûd er-Râzi, Müsned'inde onun hadislerini nakleder. Abdurrahmân b. İbrâhîm b. Duhaym, Muhammed b. Ebî's-Serî el-Askalânî ve onun çağdaşlarından hadis dinlemiştir.

Takrîb 3721, Takrîb 2516

Abbâs b. İsmâil

Onlardan biri de; Ebu'l-Fadl Abbâs b. İsmâil et-Tâmezî, ibadet ve değer bakımından sağlam bir mevkiye sahipti. Aynı şekilde geniş ve faydalı bir ilim birikimi vardı.

(١٥٩٩٠)- [٣٩٩/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ وَقَدِ اعْتَلَّ أَيَّامًا فَوَجَدْتُهُ مُتَأَسِّفًا فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ عَبَّاسًا الطَّامَذِيَّ: " أَعْقَبَتْنِي هَذِهِ الْعِلَّةُ ضَعْفًا نَقَصَ مِنْ خَتْمَاتِي فِي الشَّهْرِ ثَلاثِينَ خَتْمَةً "

Muhammed b. Yûsuf'un bildirdiğine göre Abbâs et-Tâmezî günlerce hasta kaldı, çok üzgün olduğunu görünce sordum, dedi ki: "Bu illet peşime takıldığından beri beni yıprattı ve hatimlerimden ayda otuz tane eksildi."

(١٥٩٩١)- [٣٩٩/١٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كُوثَةَ الأَصْبَهَانِيُّ بِمَكَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبَّاسًا الطَّامَذِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ حُسَيْنَ بْنَ الْفَرَجِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " إِنْ كَانَ الْفَضْلُ فِي الْجَمَاعَةِ فَالسَّلامَةُ فِي الْوَحْدَةِ "

Abbâs et-Tâmezi, İbnü'l-Mübârek'in şöyle dediğini aktarıyor: "Fazilet cemaatte olsa da, kurtuluş yalnızlıktadır."

(١٥٩٩٢)- [٣٩٩/١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلَّةَ الصَّفَّارُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الصُّوفِيُّ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الطَّامَذِيُّ، ثنا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ الرَّبَذِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ، أَوْ قَالَ فِي صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ، فَوَجَدْتُ فِيهَا: يَقُولُ اللَّهُ: " يَا ابْنَ آدَمَ، مَا أَنْصَفْتَنِي خَلَقْتُكَ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا وَجَعَلْتُكَ بَشَرًا سَوِيًّا، خَلَقْتُكَ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ طِينٍ فَجَعَلْتُكَ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ خَلَقْتُ النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْتُ الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْتُ الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْتُ الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْتُكَ خَلْقًا آخَرَ، يَا ابْنَ آدَمَ، هَلْ يَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ غَيْرِي ثُمَّ خَفَّفْتُ ثِقَلَكَ عَلَى أُمِّكَ حَتَّى لا تَتَبَرَّمَ بِكَ وَلا تَتَأَذَّى، ثُمَّ أَوْحَيْتُ إِلَى الأَمْعَاءِ أَنِ اتَّسِعِي وَإِلَى الْجَوَارِحِ أَنْ تَفَرَّقِي فَاتَّسَعَتِ الأَمْعَاءُ مِنْ بَعْدِ ضِيقِهَا، وَتَفَرَّقَتِ الْجَوَارِحُ مِنْ بَعْدِ تَشَبُّكِهَا، ثُمَّ أَوْحَيْتُ إِلَى الْمَلَكِ الْمُوَكَّلِ بِالأَرْحَامِ أَنْ يُخْرِجَكَ مِنْ بَطْنِ أُمِّكَ فَاسْتَخْلَصَكَ عَلَى رِيشَةٍ مِنْ جَنَاحِهِ فَاطَّلَعْتُ عَلَيْكَ، فَإِذَا أَنْتَ خَلْقٌ ضَعِيفٌ لَيْسَ لَكَ سِنٌّ يَقْطَعُ وَلا ضِرْسٌ يَطْحَنُ فَاسْتَخْلَصْتُ لَكَ فِي صَدْرِ أُمِّكَ عِرْقًا يَدُرُّ لَبَنًا بَارِدًا فِي الصَّيْفِ حَارًّا فِي الشِّتَاءِ، وَاسْتَخْلَصْتُهُ لَكَ مِنْ بَيْنِ جِلْدٍ وَلَحْمٍ وَدَمٍ وَعُرُوقٍ، ثُمَّ قَذَفْتُ لَكَ فِي قَلْبِ وَالِدِكَ الرَّحْمَةَ وَفِي قَلْبِ أُمِّكَ التَّحَنُّنَ، فَهُمَا يُكَدَّانِ عَلَيْكَ وَيَجْهَدَانِ يُرَبِّيَانِكَ وَيُغَذِّيَانِكَ وَلا يَنَامَانِ حَتَّى يُنَوِّمَانِكَ، يَا ابْنَ آدَمَ، أَنَا فَعَلْتُ ذَلِكَ بِكَ لا لِشَيْءٍ اسْتَأْهَلْتَ بِهِ مِنِّي وَلا لِحَاجَةٍ اسْتَعَنْتُ بِكَ عَلَى قَضَائِهَا، يَا ابْنَ آدَمَ، فَلَمَّا قَطَعَ سِنُّكَ وَطَحَنَ ضِرْسُكَ أَطْعَمْتُكَ فَاكِهَةَ الصَّيْفِ فِي أَوَانِهَا، وَفَاكِهَةَ الشِّتَاءِ فِي أَوَانِهَا، فَلَمَّا أَنْ عَرَفْتَ أَنِّي رَبُّكَ عَصَيْتَنِي فَادْعُنِي، فَإِنِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ، وَاسْتَغْفِرْنِي فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ "

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî der ki: Tevrat'ta veya Hz. İbrahim'in suhufunda bir şey okumuştum. Orada Allah şöyle buyurdu:

"Ey Âdemoğlu! Bana insaflı davranmadın. Ben seni hiçbir şey değilken yarattım ve düzgün bir beşer kıldım. Seni bir çamurdan yarattım, seni sağlam bir yerde bir nutfe yaptım. Sonra nutfeyi kan pıhtısına, kan pıhtısını et parçasına, et parçasını kemiklere çevirdim. Kemiklere et giydirdim. Sonra seni yeniden başka bir şekilde yarattım.

Ey Âdemoğlu! Bunu benden başkası yapabilir mi? Sonra senin ağırlığım annene hafiflettim ki dönüp dolaşıp ağrı çekmesin. Sonra sindirim organlarına «genişleyin» diye vahyettim. Organlara da «birbirinizden ayrılın» dedim. İç organlar darken genişledi, diğer azalar bitişik iken birbirinden ayrıldı. Sonra rahimlerden sorumlu meleğe, seni annenin karnından çıkarmasını vahyettim. Seni kanatlarından bir tüyün üzerinde kurtardı, ben de sana muttali oldum. Sen o zaman zayıf bir yaratıktın. Ne kesecek bir dişin, ne öğütecek bir azı dişin vardı. Sana annenin göğsünde, yazın soğuk, kışın sıcak süt veren bir pınar yarattım. Bu sütü deri, et, kan ve sinirlerin içinden süzerek senin için çıkardım. Sonra senin için babanın kalbinde merhamet, annenin kalbinde sevgiyi yerleştirdim. Onlar senin için uğraşırlar, senin için çalışırlar, seni eğitmek için çaba gösterirler, seni doyururlar ve seni uyutmadan uyumazlar.

Ey Âdemoğlu! Ben bunları senin için, sen benden bir şey hak ettin diye yapmadım. Senden bir yardım almak içinde yapmadım. Ey Âdemoğlu! Dişin kesmeye, azı dişin öğütmeye başladığında, yaz meyvelerini zamanında, kış meyvelerini de zamanında yedirdim. Senin Rabbin olduğumu öğrendiğinde bana karşı geldin. Bana dua et, ben yakınım ve icabet ederim. İstiğfar et, ben çok affederim ve bol merhamet sahibiyim."

Zekeriyâ b. es-Salt

Onlardan biri de; Zekeriyâ b. es-Salt, güvenilir, dost bir yüreğe sahip. İbadet, ictihad, verâ, zikir ve uzletiyle meşhurdur.

وَكَانَ يَقُولُ: مَا شَافِعٌ أَشْفَعُ لِلرَّجُلِ الْمُذْنِبِ مِنَ الْخِدْمَةِ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ،

Derdi ki: "Günahkar bir adam için, Âlemlerin Rabbi'ne hizmetten daha büyük bir şefaatçi yoktur."

وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ نَظَرَ إِلَى مُبْتَدِعٍ بِعَيْنِهِ فَقَدْ أَعَانَ النَّظَرَ عَلَى الْعَمَى، أَلَا فَجَنِّبُوا أَشْفَارَ الْعُيُونَ بِالإِغْمَاضِ عَنْ نَظَرِ الْمُبْتَدِعِينَ.

Zekeriyâ b. es-Salt der ki: "Bidatçi kişiye kendi gözüyle bakan kişi, körlüğe doğru gözünü alıştırıyor demektir. Onun için bidatçilere bakmaktan gözlerinizi uzak tutun!"

Takrîb 337

Abdullah ve Hemmâm Kardeşler

İki kardeş, Muhammed b. en-Nu'mân b. Abdisselâm'ın çocukları; Ebû Bekr Abdullah ve Ebû Amr Hemmâm. İlim ve ibadeti meşhur seleflerinden öğrendiler. Ebû Bekr'in ihtida ve rivâyet tarafı, Ebû Amr'ın ibadet ve riâyet tarafı ağır basar. İlim ve tarikat halleri meşhur, faziletleri insanlarca malumdur.

Takrîb 3704, Takrîb 4145

Muhammed b. el-Ferec el-Vedinkânî

Onlardan biri de; ebdâl içinde sayılan, sağlam hallere sahip, duası makbul, Ebû Osmân er-Râzî Saîd b. Abbâs'ın sohbetinde bulunmuş, Ebû Bekr Muhammed b. el-Ferec el-Vedinkânî. Cihad ve ribat ona verilmişti. Şöyle dua ederdi: "Allahım! Beni en sevdiğin topraklarda al." Tarsus'a üç defa gitti. Orada, hicri iki yüz seksen dört yılında öldü.

Takrîb 4435/d, Takrîb 2336

(١٥٩٩٩)- [٤٠١/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مَحْمُودٍ، يَقُولُ وَحَكَى عَنْ جَدِّهِ مَحْمُودٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ الْعَبَّاسِ، يَقُولُ: " إِذَا تَوَاضَعْتَ فَقَدْ أَدْرَكْتَ جَمِيعَ الْفَضَائِلِ، وَإِذَا حَفِظْتَ لِسَانَكَ فَقَدْ حَفِظْتَ جَمِيعَ جَوَارِحِكَ، وَإِذَا أَخْلَصْتَ الأَعْمَالَ فَقَدْ أَحْكَمْتَ جَمِيعَ عَمَلِكَ "

Ebû Osmân Saîd b. Abbâs der ki: "Mütevazi olursan bütün faziletleri üzerine toplamış olursun. Dilini muhafaza edersen bütün organlarını muhafaza etmiş olursun. Amellerini ihlasla yaparsan bütün amellerini sağlamlaştırmış olursun."

İbn Ma'dân

Onlardan biri de; yüreği titrek, kişiliği etkili, nefsi erimiş ve zayıf. Mâlik'inin büyüklüğünü bildi, meyletti, boyun eğdi, âlim olduğunu gördü. Korktu, çekindi, cömert olduğunu fark etti. Razı oldu, kanaat etti, O'na istiğfar ederek ve muhtaç olduğunu bilerek kendini adadı. Sanatını izleyip ibret aldı, hatalarından ve gafletlerinden özür dileyerek ona yöneldi. Kabul etmeye muktedir olduğuna inandı. Ebû Abdillah Muhammed b. Yûsuf b. Ma'dân, Mimar olarak da bilinir. Hadisleri muhafaza eder ve takip ederdi. Âriflerin yolu ve amillerin muamelesiyle alakalı tasnifleri vardır.

(١٦٠٠٠)- [٤٠٢/١٠] سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدِ بْنِ حَيَّانَ، يَقُولُ: كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ مِمَّنْ، يُقَالُ: إِنَّهُ مُسْتَجَابُ الدَّعْوَةِ وَكَانَ رَئِيسًا فِي عِلْمِ التَّصَوُّفِ صَنَّفَ فِي هَذَا الْمَعْنَى كُتُبًا حِسَانًا رَأَيْتُهُ، وَسَمِعْتُ مِنْ كَلامِهِ قَالَ: " اعْلَمْ أَنَّ قُلُوبَ الْعُمَّالِ مِنْ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ بِاللَّهِ عَلَى أَرْبَعِ مَنَازِلَ: قَلْبٌ مَعَ اللَّهِ وَقَلْبٌ فِي مِلْكِ اللَّهِ وَقَلْبٌ فِي التَّمْيِيزِ، وَقَلْبٌ فِي الْمُكَابَدَةِ، فَأَمَّا الْقَلْبُ الَّذِي مَعَ اللَّهِ فَعَلامَتُهُ الْمُنَاجَاةُ وَالاشْتِغَالُ بِاللَّهِ، وَأَمَّا الْقَلْبُ الَّذِي فِي مِلْكِ اللَّهِ فَمَرَّةً يَجُولُ فِي الْجَنَّةِ، وَمَرَّةً يَجُولُ فِي النَّارِ، وَالصِّرَاطِ وَالْحِسَابِ وَالْمِيزَانِ وَالْعَرْضِ، وَأَمَّا الْقَلْبُ الَّذِي فِي الْمُكَابَدَةِ فَهُوَ الَّذِي يَرُدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ خَوْفَ الْفَقْرِ وَهُوَ مَشْغُولٌ بِتَصْحِيحِ الْكَبِيرَةِ، فَهَذِهِ الأَرْبَعُ الْمَنَازِلِ مَنَازِلَ الْعُقَلاءِ، وَالْخَامِسُ قَلْبُ النِّقْمَةِ الشَّيْطَانُ "

Ebû Muhammed b. Hayyân diyor ki: Muhammed b. Yûsuf, duası kabul edildiği, tasavvuf ilminde lider olduğu, bu konuda güzel kitaplar yazdığı söylenen, görüp dinlediğim biridir.

Şöyle der: "Bil ki, marifet ehlinden, Allah için çalışanların kalpleri dört mertebedir: Allah'a yakın olan kalp, Allah'ın mülkünde olan kalp, temyiz eden kalp ve çile çeken kalp.

Allah'a yakın olan kalbin alâmeti, münacat ve Allah ile iştigal etmektir. Allah'ın mülkü içindeki kalp, bir Cenneti gezer; bir Cehennemi gezer. Sıratı, Mizan'ı ve huzura çıkmayı görür. Çile çeken kalp, fakirlik korkusunu şeytana geri iade etmeye çalışan ve büyük günahları düzeltmekle meşgul olan kalptir. Bu dört mertebe akıllıların mertebeleridir. Beşincisi cehenneme layık olan kalp, o da şeytandır."

(١٦٠٠١)- [٤٠٢/١٠] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ هَانِئٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ، يَقُولُ: أَسْبَابُ الْمَعْرِفَةِ أَرْبَعَةٌ: حَصَافَةُ الْعَقْلِ، وَكَرَمُ الْفِطْنَةِ، وَمُجَالَسَةُ أَهْلِ الْخِبْرَةِ، وَشِدَّةُ الْعِنَايَةِ، وِبِسَبَبِ هَذِهِ الأُمُورِ الأَرْبَعَةِ الرَّحْمَةُ، وَمِنْ أَقْرَبِ الأُمُورِ إِلَى الرَّحْمَةِ التَّبَرُّؤُ مِنَ الْحَوْلِ وَالْقُوَّةِ، وَالْمَعْرِفَةُ بِأَنَّ التَّبَرُّؤَ مِنْهُ، وَالْمَعْرِفَةَ أَيْضًا هِبَةٌ، وَمِنْ أَفْضَلِ الأَشْيَاءِ الْعِلْمُ، وَالْمُبْتَغَى مِنَ الْعِلْمِ نَفْعُهُ، فَإِذَا لَمْ يَنْفَعْكَ فَحَمْلُ تَمْرَةٍ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حَمَلِ ذَلِكَ، لأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعَاذَ مِنْهُ، فَقَالَ: " أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لا يَنْفَعُ "، وَقَالَ: " خَيْرُ الْعِلْمِ مَا نَفَعَ "، وَالْعِلْمُ يُصَابُ مِنْ عِنْدِ الْمَخْلُوقِينَ، وَالنَّفْعُ لا يُصَابُ إِلا بِاللَّهِ وَمِنْ عِنْدِهِ، وَمَنْفَعَةُ الْعِلْمِ طَاعَتُهُ، وَطَاعَتُهُ مَنْفَعَتُهُ، وَالْعِلْمُ النَّافِعُ هُوَ الَّذِي بِهِ أَطَعْتَهُ، وَالَّذِي لا يَنْفَعُ هُوَ الَّذِي بِهِ عَصَيْتَهُ،

Muhammed b. Yûsuf der ki: Şu dört şey marifete sebeptir: Aklın sağlamlığı, hafızanın güçlü olması, tecrübeli insanlarla beraber olmak ve bu konuda çok ihtimam göstermek. Bu dört şey sebebiyle de rahmet meydana gelir. Rahmete en yakın olan şeylerden biri, gücünü ve kuvvetini bu yolda feda etmek, bu feda edişin de Ondan olduğunu, aynı zamanda marifetin de Allah'tan bir hediye olduğunu bilmektir.

En faziletli şeylerden biri de ilimdir. İlmi isteyen ondan faydalanır. Eğer ilmin sana faydası olmazsa, bir hurma sahibi olman bu ilim yükünden daha hayırlıdır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) faydasız ilimden Allah'a sığınmış ve: *"Allahım! Faydası olmayan ilimden Sana sığınırım"* demiştir. Aynı zamanda: *"En hayırlı ilim faydası olan ilimdir"* buyurmuştur. İlim, yaratılmışlardan elde edilir. Faydası ise ancak Allah'tan gelir. İlmin faydası Allah'a itaat etmeye vesile olmasıdır. Allah'a itaat ise faydası olan bir şeydir. Faydası olan ilim, onunla Allah'a itaat ettiğin ilimdir. Faydasız ilim ise, onunla Allah'a isyan ettiğin ilimdir."

وَكَانَ يَقُولُ: قُلُوبُ الْعَارِفِينَ مَسَاكِنُ الذِّكْرِ، وَأَفْضَلُ الأَعْمَالِ رِعَايَةُ الْقَلْبِ، وَالذِّكْرُ غِذَاءُ الْقَلْبِ، وَقَالَ: هِمَمُ الْعَارِفِينَ تَعَالَتْ عَمَّا فِيهِ لَذَّةُ نُفُوسِهِمْ وَاتَّصَلَتْ هُمُومُهُمْ بِمَا فِيهِ الْمَحَبَّةُ لِسَيِّدِهِمْ، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى مَعْنَاهُمْ وَلَدَى اللَّهِ مَثْوَاهِمْ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ آمَنَ بِالْقُدُومِ عَلَى مُعْطِي الْخَزَائِنِ وَالْهَدَايَا قَبْلَ مُلاقَاتِهِ؟ وَقَالَ: إِذَا كَسَى اللَّهُ الْقَلْبَ نُورَ الْمَعْرِفَةِ قَلَّدَهُ قَلائِدَ الْحِكْمَةِ، وَمَنْ كَانَ الصِّدْقُ وَسِيلَتَهُ كَانَ الرِّضَا مِنَ اللَّهِ جَائِزَتَهُ، وَقَالَ: إِنَّ مِنَ

التَّوْفِيقِ تَرْكُ التَّأَسُّفِ عَلَى مَا فَاتَ، وَالاهْتِمَامَ بِمَا هُوَ آتٍ، وَمَنْ أَرَادَ تَعْجِيلَ النِّعَمِ فَلْيُكْثِرْ مِنْ مُنَاجَاةِ الْخَلْوَةِ

Derdi ki: "Âriflerin kalbi zikir evleridir. En faziletli amel, kalbi gözetlemektir. Zikir kalbin gıdasıdır."

Dedi ki: "Âriflerin düşünceleri, nefislerine lezzet verme konumundan yükseldi ve efendilerin muhabbet mertebesine ulaştı. Çünkü Allah, onların amacı, gidecekleri yer de Allah'ın huzurudur."

Derdi ki: "Kim, O'nunla buluşmadan önce, hazineleri ve hediyeleri verenin huzuruna varılacağına iman eder?"

Dedi ki: "Allah, kalbe marifet nurunu giydirirse, ona hikmet madalyalarını takar. Sıdkı vesile edinenin ödülü Allah rızası olur."

Dedi ki: "Geçmişe teessüf etmeyi terk etmek ve geleceğe itina göstermek, başarıdandır. Kim nimetlerin hızlanmasını istiyorsa, halvette münacât etmeyi çoğaltsın."

Takrîb 2065, Takrîb 2052, Takrîb 1835, Takrîb 1413, Takrîb 2813

Ebu'l-Hasan b. Sehl

Onlardan biri de; kendini vuslata adamış, fazilette muhafaza edilmiş Ebu'l-Hasan Ali b. Sehl. Ayağını vuslata bağlamış, nefsini terk edip yok etmiştir.

(١٦٠٠٧)- [١٠/٤٠٤] سَمِعْتُ أَبَا حَامِدٍ أَحْمَدَ بْنَ رُسْتُمَ، يَقُولُ: " كَانَ عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ مِمَّنْ أُيِّدَ عَلَى مُخَالَفَةِ النَّفْسِ فَارْتَاضَ نَفْسَهُ رِيَاضَةً هَذَّبَهَا بَعْدَ أَنْ كَانَ مَنْشَؤُهُ نَشْءَ الْمُتْرَفِينَ أَبْنَاءَ النِّعْمَةِ وَالرَّفَاهَةِ، فَكَانَ رُبَّمَا يَحْبِسُهُ عَنِ الأَكْلِ عِشْرِينَ يَوْمًا يَبِيتُ فِيهَا قَائِمًا هَائِمًا عَنِ الْخَلْقِ مَشْغُولا وَفِيمَا يُعَانِيهِ مَحْمُولا

Ebû Hâmid Ahmed b. Rüstüm der ki: "Ali b. Sehl, nefsine muhalefet konusunda desteklenmiş biriydi. Aslen eşraftan, nimetler ve refah içinde yaşayanlardan iken, riyazet ile nefsini eğitmiş ve terbiye etmiştir. Bazen yirmi gün, nefsini tutar yemekten uzak dururdu. Bu günleri namazla, insanlardan uzak geçirir, işine odaklanır ve onunla meşgul olurdu."

(١٦٠٠٨)- [٤٠٤/١٠] سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدَ بْنَ إِسْحَاقَ الشَّعَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ سَهْلٍ، يَقُولُ: " مَا احْتَكَمْتُ قَطُّ إِلا بِوَلِيٍّ وَشَاهِدَيْنِ "

Ali b. Sehl der ki: "Bir veli ve iki şahid olmadan asla hüküm vermedim."

(١٦٠٠٩)- [٤٠٤/١٠] وَسَمِعْتُ أَبَا حَامِدٍ، وَأَبَا جَعْفَرٍ الْمَحَلاوِيَّ، يَقُولانِ وَكَانَا مِنْ أَصْحَابِهِ قَالا: قَالَ عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ: " اسْتَوْلَى عَلَيَّ الشَّوْقُ فَأَلْهَانِي عَنِ الأَكْلِ، وَقَطَعَنِي، عَنِ الْعَمَلِ فِي ابْتِدَاءِ أَمْرِي، فَرَأَيْتُ فِيَ بَعْضِ اللَّيَالِي فِي غَفْوَتِي أَنِّي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ، فَرَأَيْتُ قَصْرًا عَظِيمًا رَفِيعًا، فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ فَقِيلَ لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، ثُمَّ أَفْضَيْتُ إِلَى قَصْرٍ آخَرَ مِثْلِهِ، فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا؟ فَقِيلَ لِي: لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ، فَاطَّلَعْتُ عَلَى لُعْبَةٍ غَلَبَ ضَوْءُ وَجْهِهَا كُلَّ شَيْءٍ فَنَظَرْتُ إِلَيْهَا فَأَدْبَرَتْ، وَهِيَ تَقُولُ: أَنْتَ لا تَرْغَبُ فِينَا، وَإِذَا أَنَا بِصَوْتٍ مَا سَمِعْتُ نَغَمَةً أَشْجَى وَلا أَحْزَنَ مِنْهُ، وَهِيَ تَقُولُ:

مُقِيمٌ لِلْجَلِيلِ بِكُلِّ قَلْبٍ   عَلَى الرَّضْرَاضِ لِلْخَطَرِ الْعَظِيمِ

فَظَنَنْتُ أَنَّهَا تَعْنِينِي، وَكَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ لَهُ الْحَالُ الْمَكِينُ وَالْبَيَانُ الْمُبِينُ "

Ali b. Sehl diyor ki: Bu işe başlarken, aşk beni istila etti, yemeden içmeden kesildim. İşten alıkoydu. Bazı geceler dalıp kendimi cennete girmiş olarak gördüm. Orada büyük ve yüksek bir köşk gördüm. "Bu köşk kimin?" diye sordum, "Muhammed b. Yûsuf'un" dediler. Sonra başka bir köşkün yanından geçtim, "Bu kimin?" dedim. Bana: "Bu senindir ey Ebu'l-Hasan" dediler. Orada bir kadın gördüm, yüzünün aydınlığı her şeyi bastırıyordu. Ona bakınca: "Sen bizimle ilgilenmezsin" diyerek dönüp gitti. O sırada bir ses, daha önce duymadığım kederli ve hüzünlü nağmelerle, kadın sanırım beni kasd ederek şöyle mırıldanıyordu:

Celîl'in hatırına tüm kalbiyle kıyâmda,
Çakılların üstünde tehlikeler içinde.

Allah rahmet etsin, yerleşmiş halleri ve açıklayıcı beyanları vardı.

(١٦٠١٠)- [٤٠٤/١٠] فَقَدْ ثنا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ صَاحِبُ أَبِي الْقَاسِمِ الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَرَأْتُ مَا كَتَبَ بِهِ عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ إِلَى الْجُنَيْدِ فِي خِطَابِهِ وَصَدْرِ كِتَابِهِ: "

تَوَجَّكَ اللَّهُ تَاجَ بَهَائِهِ وَحَلاكَ حِلْيَةَ أَهْلِ بَلائِهِ، وَأَوْدَعَكَ وَدَائِعَ أَحِبَّائِهِ، وَجَعَلَكَ مِنْ أَخْلَصِ خُلَصَائِهِ، وَأَشْرَفَ بِكَ عَلَى عَظِيمِ بِنَائِهِ، وَهَدَاكَ وَهَدَى بِكَ إِلَى كُلِّ حَالٍ مَعَ مَا يَرُدُّهُ عَلَيْكَ مِنْ دَوَامِ الإِقْبَالِ، وَحَبَاكَ مَعَ ذَلِكَ بِالْوَصْلِ وَالاتِّصَالِ، لِتَكُونَ يَا أَخِي لَدَيْهِ رَضِيَ الْبَالِ، وَرَفَعَكَ بِعُلُوِّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ "

Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed'in öğrencisi Ali b. Hârûn der ki: Ali b. Sehl'in, Cüneyd'e yazdığı mektubunun başında şunları okudum: “Allah sana şeref tacını giydirsin, kendisiyle mübtela kıldıklarının süsüyle süslesin, sevdiklerine verdiklerini versin, en has kullarından kılsın, en yüksek saraylarına çıkartsın. Sana ve seninle birlikte, sana benzeyenlere bu fedakârlığından dolayı en güzel halleri nasip etsin. Bununla birlikte en güzel bağlanmayı ve kavuşmayı nasip etsin. Kardeşim! Umarım karşısına huzurlu çıkarsın. Yüceliğiyle seni en yüce hallere çıkarsın.”

(١٦٠١١)- [١٠/٤٠٥] سَمِعْتُ أَبِي وَعِنْدَهُ أَصْحَابُ عَلِيِّ بْنِ سَهْلٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " لَيْسَ مَوْتِي كَمَوْتِكُمْ بِالأَعْلالِ وَالأَسْقَامِ، إِنَّمَا هُوَ دُعَاءٌ وَإِجَابَةٌ، أُدْعَى فَأُجِيبُ، فَكَانَ كَمَا قَالَ، كَانَ يَوْمًا قَاعِدًا فِي جَمَاعَةٍ، فَقَالَ: لَبَّيْكَ، وَوَقَعَ مَيِّتًا، رَحْمَةُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى أَمْوَاتِ الْمُسْلِمِينَ "

Babam, yanında Ali b. Sehl'in dostları varken onun şöyle dediğini söyledi: “Benim ölümüm, sizin çeşitli sebeplerle ve hastalıklarla ölmeniz gibi olmaz. Benim ölümüm, davet ve icabettir. Davet edilirim ve giderim.” Dediği gibi de oldu. Bir gün bir cemaatin içinde otururken: “Lebbeyk!” dedi ve düşüp öldü. Allah ona ve Müslümanların ölülerine rahmet etsin.

Takrîb 2002

Ahmed b. Câfer b. Hâni

Onlardan biri de; mânâlarla dolup taşan, tembellikten kaçan, Ahmed b. Câfer b. Hâni. İnce halleri ve sağlam ikna edici delilleri vardı. Burhan ve delilleri düşünen, ortaya konan delil ve işaretlerden ibret alan, işi gücü koşuşturma ve yarış, kalplerin kaynağını, şaşırtıcı nurları kollayan biriydi.

(١٦٠١٣)- [١٠/٤٠٥] سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرٍ، يَقُولُ: " لا يَأْتِي الْعَبْدَ الْمَعُونَةُ مِنْ مَوْلاهُ وَهُوَ يَعْتَمِدُ عَلَى غَيْرِهِ وَوَالاهُ، وَإِذَا نَاصَحَ الْعَبْدُ مَوْلاهُ فِي مُعَامَلَتِهِ أَلْبَسَهُ خُلْعَةً مِنْ خُلَعِهِ تُظْهِرُ عَلَيْهِ نُورَهُ وَمُشَاهَدَتِهِ، وَمَنْ لَمْ يُحَكِّمْ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَوْلاهُ التَّقْوَى وَالْمُرَاقَبَةَ حُجِبَ عَنِ الْكَشْفِ وَالْمُشَاهَدَةِ، وَمَنْ آثَرَ مَوْلاهُ حَمَاهُ مِنْ رِجْسِ الدُّنْيَا وَلَمْ يَكِلْهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا طَرِيقَهُ إِلَى الْجَنَّةِ نُصِبَ لَهُ مَنَارُ الدَّلالَةِ لِئَلا يَضِلَّ عَنْهَا، وَقَالَ: إِذَا سَكَنَتِ الْخَشْيَةُ فِي الْقَلْبِ رَأَى عِلْمَ التَّوْفِيقِ فِي الْجَوَارِحِ "

Babam, Ahmed b. Câfer'in şöyle dediğini bildirdi: “Kul, başkasına dayanıp dost edinmişken, Mevla’sından kendisine inâyet gelmez. Kul muamelesinde Mevla’sına karşı samimi davranırsa, kendisine özel kaftanlarından birini giydirir, bu kaftan nurunu ve müşâhedesini gösterir. Kendisiyle Mevla’sının arasındaki davranışlarda, takva ve murâkabeyi hakem tayin etmeyen, keşif ve müşâhededen mahrum kalır. Kim Mevla’sını tercih ederse, onu dünyanın pisliklerinden korur ve başkasına havale etmez.”

Derdi ki: “Kim, dünyayı Cennete giden bir yol olarak kabul ederse, yolunu kaybetmemesi için, kendisine (deniz feneri gibi) yol gösteren fener kulesi dikilir.”

Dedi ki: “Haşyet kalbe yerleşirse, kalp hislerde başarı belirtilerini görür.”

Takrîb 3821

(١٦٠١٥)- [١٠/٤٠٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَابِقٍ، ثنا مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ، قَالَ: جَاءَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ إِلَى رَجُلٍ نَائِمٍ، فَقَالَ لَهُ عِيسَى " قُمْ "، فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: قَدْ تَرَكْتُ الدُّنْيَا لأَهْلِهَا، فَقَالَ لَهُ عِيسَى: " نَمْ مَكَانَكَ إِذًا "

Mûsâ b. Tarif der ki: İsa b. Meryem uyuyan bir adama gelip “Kalk!” dedi. Adam ona: “Dünyayı ehline bıraktım” deyince, İsa ona: “Öyleyse yerine yat” dedi.

Muhammed b. el-Hüseyin el-Huşûî

Onlardan biri de; huşû ile müzeyyen, boyun eğme imkânına kavuşan, mesleği ibadeti, arzusu ibretlerden lezzet alan, salik ve âbidlerin eğitiminde etkili kelamı olan, kalbini Allah için boşaltan, zikir ehli, Muhammed b. Hüseyin el-Huşûî. Âlimlerden ve seçkinlerden birçok gönüllü öncü, onun elinde yetişmiştir; Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. el-Merzubân el-Esvârî ve çağdaşları; vaiz Süleym b. Abdillah b. el-Merzubân Ebû Bekr ve taraftarları bunlardandır. Bunlardan sonra adı geçen meşhurlar; Abdullah b. Muhammed b. Sâlih ve Ebû Osmân b. Ebî Hureyre ve onlar gibi bu yolda yürüyenler. Bu ibadetlerle uğraşan, şeriat kaynağının yoluna tutunan, hadislere ve Sünnete bağlı, ahlâkı öğrenen, devamlı oruçla ve kesintisiz namazla ibadetlerini samimi bir şekilde ifa edenler.

كَانَ يَقُولُ: حَيَاةُ الصِّدِّيقِينَ فِي الْمُرَاعَاةِ، وَرَوْحُ حَيَاتِهِم الْقُدْوَةُ وَالاقْتِدَاءُ بِأَوَامِرِ الأَنْبِيَاءِ وَأَحْوَالِهِمْ، وَحَيَاةُ أَرْوَاحِهِمْ بِالطَّاعَةِ وَذَوْقِ تَصْحِيحِ سُلُوكِ سَبِيلِ الأَئِمَّةِ، وَتَوَاتُرِ اللُّطْفِ وَالْمَبَارِّ وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ لَزِمَ الْخِدْمَةَ وَرِثَ مَنَازِلَ الْقُرْبَةِ، وَمَنَازِلَ الْقُرْبَةِ تُورِثُ حَلاوَةَ الأُنْسِ.

Ondan nakledilen sözlerinde şöyle derdi: "Sıddıkların hayatı murâkabeye dayanır. Hayatlarının ruhu, enbiyanın emirlerine bağlanmaya ve tâbi olmaya dayanır. Ruhlarının hayatı itaate, ümmetin yolunu düzeltmekten zevk almaya ve samimi bir şekilde iltifatı canlı tutmaya dayanır."

Derdi ki: "Kim hizmete yapışırsa, kurbiyet mertebelerini elde eder. Kurbiyet mertebeleri de ünsiyetin tadını kazandırır."

(١٦٠١٦)- [١٠/٤٠٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْوَاعِظُ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْخُشُوعِيُّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ أُمَيَّةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ الرَّازِيُّ، ثنا الأَصْمَعِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، قَالَ: هَمَّانِ لابُدَّ لِلْمُؤْمِنِ مِنْهُمَا: هَمُّ الْمَعَاشِ، وَهَمُّ الْمَعَادِ

Âsım b. Ebî'n-Necûd der ki: "Müminin iki derdi vardır, bunlar olmadan olmaz: Geçim derdi ve âhiret derdi."

Takrîb 4561

* * *

Şâm'da, tarikat ve ibadet yolunu tutanlardan meşhur olan şahsiyetlerden kısaca bahsedelim. Bunlar ibadet ehlinden;

Âmir b. Nâciye.

Zünnûn ile görüşen Hasan b. Muhammed b. Mezîd.

Ahmed b. Ebî'l-Havârî.

Ebdâldan kabul edilen Hasan b. Ali b. Saîd Ebû Ali es-Sünbülâni.

Kendisi, oğlu ve karısıyla birlikte kırk sene oruç tutan Zeyd b. Bundâr el-Bicâî Ebû Câfer.

Yesâr b. Müshir.

Muhammed b. Abbâs b. Hâlid.

Ebû Abdillah el-Muhaddis

Muhammed b. İsa b. Yezîd es-Sa'dî.

Ebû Bekr et-Tarsûsî.

Mes'ûd b. Yezîd.

Ebû İmrân Mûsâ b. İbrâhîm es-Sûfî.

Ömer b. Abdurrahîm b. Şebîb el-Mukri.

Ubeydullah b. Ahmed b. Ukbe el-Muhaddis.

Muhammed b. el-Hüseyin el-Cevrabî, Sehl b. Abdillah'ın öğrencisi, ibadet, iktida ve ittiba bakımından geçmiş selefin içinde önemli bir yeri vardı.

Bunların tümü, hadis ve sünneti dinlediler, yaşadıkları günlerde ve saatlerde amel ettiler, ölümsüzleştirdiler. Ebdâlın izinden gittiler. Duaları makbul idi, elleri yöneticilerin gönüllerinde heybetliydi.

Onlardan sonra Muhammed b. Yûsuf el-Bennâ'nın elinde yetişen bir grup vardı. Bunlar uzleti ve halveti dünya çöplüğüne tercih etmiş, reddetmiş, bağlarını koparmış, engelleri aşmış ve bir kenara atmışlar, devamlı çalışmış ve çaba içinde olmuşlardır ki, bunlardan bazıları:

Fakih Ebû Abdillah es-Sâlihânî,

Ahmed b. Câfer el-Kattân,

Ahmed b. Meymûn,

Ebû Câfer Ahmed b. Kâde,

Ebû Bekr b. Hâric,

Ubeydullah b. Yahyâ Ebû Abdurrahmân el-Medînî,

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Ebân el-Abdî,

Aynı zamanda; değerli ahvalin yanında, beyan ve basiret sahibi olmayı arzuluyorlardı. Bizim kavuştuğumuz, zamanlarında yaşama imkanı bulduğumuz ve Muhammed b. Yûsuf'un sohbetinde bulunup onu dinleyenler:

Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed b. Ahmed b. Siyâh,

Muhammed b. Câfer b. Hafs el-Muaddil el-Mağâzilî,

Ebû Bekr Muhammed b. Abdillah b. Mimşâd, "Konuşan Kandil" olarak bilinir.

Fakih Ahmed b. Bundâr b. İshâk eş-Şa'âr,

Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Hasan el-Kisâî el-Mukri,

Müezzin Abdurrahmân b. Muhammed b. Şiştâh el-Kırmıtî, Ebû Muhammed b. Hayyân, onunla ilgili hikâyeler dinlediğini söyler. Babası Muhammed b. Câfer ile birlikte Cuma günleri onu ziyaret ettiğini de anlatır, ardından: "Onun, Süleymân b. Şebîb, Rüstüm'ün kardeşi Abdullah b. Yezîd, Ebû Mes'ûd'dan rivâyet ettiğini duydum, ama ondan bir şey yazmadım" der. Tasnif ettiği kitaplarında, Hüseyin el-Mervezî ve Abdülcebbâr b. Alâ'dan nakiller yaptığını görünce, onun hadislerini kaçırdığı için pişman olmuştu. Onlar, sahip çıkıp ondan eserleri rivâyet ettiler.

Ali b. Sehl ve Ebû Abdullah es-Sâlihânî eliyle icazet alanlara gelince, onları saymak zordur. Ancak, hâl bakımından ileri gelenleri şöyledir:

Vaiz Ebû Bekr Abdulazîz b. Muhammed b. Hasan el-Haffâf, Ebû Bekr Abdullah b. İbrâhîm b. Vâdih,

Onun kardeşi Ömer,

Ebû Câfer Muhammed b. el-Hüseyin b. Mansûr,

Onun kardeşi Ali b. el-Hüseyin

Tasavvuf ehlinin tahkik ilmi, Ebu'l-Hasan Ali b. Mâşâze ile son bulmuştur. Zira Allah kendisine, ilmin incelikleri, cömertlik ve şahsiyet bakımından cömert davranmıştır. Takip ettiği yol, selefin yaptığı gibi cömertlik, infak, dağıtma ve teberru etme yoludur. Aynı zamanda biriktirme ve mülk sahibi olmaktan uzak durma metodudur. Allah ârifi biriydi, âlim ve fakih, ilmiyle âmil, usulü bilen, ibadetlere teşvik eden biriydi. Edebden nasibini fazlasıyla almış, iyi ve güzel ahlâklıydı.

Allah, onlara nasip ettiği nihâyeti, kendisine bağlanmayı bize de nasip etsin. Bizi, keremiyle, diğer dünyasında, cennetinin ortasında onlarla birlikte bir araya getirsin. O, dilediği her şeye kâdirdir. Dualara icabette takdire şayandır. O, bize yeter ve en iyi vekildir.